Karel Čapek

OD ČLOVĚKA K ČLOVĚKU II

Znění tohoto textu vychází z díla Od člověka k člověku II tak, jak bylo vydáno v Československém spisovateli v roce 1991 (ČAPEK, Karel. *Od člověka k člověku II*. 1. souborné vyd. Praha : Československý spisovatel, 1991. 672 s. Spisy, sv. 15.).
Další díla Karla Čapka naleznete online na www stránkách Městské knihovny v Praze: www.mlp.cz/karelcapek.
Elektronické publikování díla Karla Čapka je společným projektem Městské knihovny v Praze, Společnosti bratří Čapků, Památníku Karla Čapka a Českého národního korpusu.

1926

NAŠE STRANA

Jsou v politice dva velmi zřejmě odlišné druhy lidí: jedni, kteří při každé příležitosti říkají "naše strana"; a druzí, kterým to slovo jaksi vázne v krku.

Ti první třeba prohlašují, že "naše strana je pro ozdravění financí"; kdybyste je rozkrájeli, neřeknou, že "sám prostý a zdravý rozum" nebo "každý slušný člověk" je pro ozdravění financí. Provolávají, že "naše strana je na stráži proti nepřátelům státu"; nikdy by nepřiznali, že koneckonců na stráži proti nepřátelům je každý občan, který má svých pět pohromadě. Tvrdí, že "naše strana učiní vše proti nezaměstnanosti"; ale nikterak nejsou ochotni dodat, že proti nezaměstnanosti má učiniti vše obyčejný lidský rozum a cit. Byli by s to říci, že "naše strana se rozhodně vyslovuje proti souchotím" nebo že "naše strana neschvaluje dětskou úmrtnost". Na lid, národ nebo člověka se odvolávají jenom v tvrzeních méně nepochybných. Je-li jejich strana pro zdražení ječmene, vysloví to tak, že "náš národ se musí bránit zahraniční soutěži"; nebo jindy vyhlašují, že "žádný český člověk nemůže být pro uznání zámků na měsíci de iure" a tak dále.

Ten druhý druh lidí – a to jsou obyčejně ti méně političtí nejsou za živého boha s to říci, že jsou pro finanční rovnováhu ve jménu své strany; jsou pro ni jen proto, že tomu chce normální občanský rozum. Netvrdí, že "naše strana je pro snížení daní", protože pro snížení daní je patrně srdce všech poplatníků. Vyslovují-li nějaký vážný požadavek, vyslovují jej jako postulát zdravého smyslu, a ne jako postulát své strany. Jaksi by se styděli říci, že "naše strana je pro to, aby lidé neumírali hlady"; neboť to není věcí strany, nýbrž prostě věcí svědomí. Říká se "naše strana", místo aby se říkalo zkušenost, rozum, slušnost, povinnost nebo svědomí. Avšak

obyčejnému a slušnému občanu se poněkud příčí, aby se oháněl "naší stranou", pokud se může ohánět vlastním rozumem. Je-li někdo pro užitečné a dobré věci proto, že je právě "naše strana", je snad dobrým straníkem, ale trochu špatným občanem. Pokud budou mít politikové plné huby "našich stran", potud není v politice místa pro některé přirozené důvody, jako je rozum a svědomí; má-li se kdy naše politika změnit, je nám víc třeba skutečných občanů než skutečných straníků.

Národní práce 1. 1. 1926

MATKA "ŽLUTÉHO" NOVINÁŘSTVÍ

Je tomu zrovna sto let, co se stal prezidentem Spojených států amerických John Quincy Adams. Tehdy vydávala paní Anne Royall několik lidových plátků, které sama plnila. Když byl Adams zvolen prezidentem, vnikla nezkrotná stará paní hned ráno do Bílého domu a vyčíhala chvíli, kdy se prezident odebral do své koupelny. Pak tam klidně vešla za ním, sedla si rezolutně na jeho šaty, vytáhla notes a vyptávala se ho, sedícího po krk ve vodě, na jeho stanovisko k Státní bance. Prezident si ovšem nemohl pomoci; paní Royallová měla svůj senzační interview.

Lidové noviny 7. 1. 1926

VEŠ BEZ KOŽICHU

Patří mi to: dostal jsem co proto od mnoha žen a dokonce i od mužů za to, co jsem tu napsal o kožiších. Kdybych byl psal docela obecně o marnosti světa a o hříšném luxu, nebyl by mi za to zajisté nikdo vynadal; naopak, byl bych se asi setkal s obecným a povzbuzujícím souhlasem. Člověk v kožiše je ochoten uznat

šestisedadlové auto za hříšný luxus; člověk v autě snad považuje za hříšný luxus, drží-li si někdo jachtu; člověk s jachtou by patrně uznal za hříšný luxus být otcem devíti dětí a tak dále. Zdá se, že svět je odhodlán hájit svého kožichu, jako by hájil své vlastní kůže; můžete se dotknout lidského svědomí, jen když se nedotknete lidského kožichu. Rád bych k tomu ještě mnoho řekl; ale snad se k tomu vrátím jindy, neboť dnes bych se chtěl zastavit u jiné námitky. "Tón vašeho článku byl tak drsný," stěžuje si jeden můj karatel. "Myslíte, že se takto dají vyrovnávat sociální protivy? Není lépe působit na citovou stránku lidí, hlásat lásku k bližnímu a budit vědomí povinnosti silných k slabým než vštěpovati nenávist? Myslíte, že se rozeštvané vášně zastaví zrovna tam, kde vy si přejete?" Zde bych arci mohl říci, že jste mi snad docela dobře nerozuměli a že mi byl dalek úmysl rozeštvávat vášně a budit nenávist; ale nemluvil bych pravdu. Neboť pravda je, že jsem měl jakýsi úmysl rozeštvávat vášně a budit nenávist. Ale nešlo mi o to, abych budil nenávist zástupů k dámě v kožiše, nýbrž abych budil nenávist dámy v kožiše ke kožichu. Šlo mi o to, abych rozeštval jisté vášně: aby například velmi bohaté paničky vášnivě prohlásily, že nejsou na světě jenom pro flanc, nýbrž že v tomto slzavém údolí lze za peníze a za dobrou vůli žen i mužů pořídit některé jiné a jaksi potřebnější věci. Mám opravdu za to, že bez jistého rozeštvání vášní se nám nikdy nepodaří vyrovnat ani ty nejkřiklavější sociální protivy. Není nijak nutno budit nenávist chudých k bohatým; nezavírejme očí před nepochybným faktem, že tato nenávist už existuje. Není nutno učit chudé, aby říkali, že bída je nespravedlivá; ale je třeba, aby i majetným to bylo stejně běžné, jako že dvakrát dvě jsou čtyři. Děláte-li z "vyrovnávání sociálních protiv" jenom záležitost chudých nebo těch, kteří nemají dosti, děláte z něho skutečně chmurné a drsné hnutí. Ale byla už nauka, která vášnivě říkala právě bohatým, že je třeba vyrovnávat sociální protivy; tato štvavá nauka se jmenovala křesťanství.

Je-li na světě bída a skutečný nedostatek, pak prosím na tento fakt nechtějme poukazovat jemně a mírně; bída je věc pohoršující, i

konstatujme ji drsným a pohoršujícím způsobem. Bylo by trochu neupřímné psát šalmajovými tóny o slzách sirotků a tklivosti chudých matek; bída je sprostá, surová, ohavná a špinavá. Největší argument proti bídě není ten, že lidská srdce jsou dobrá a jemnocitná, nýbrž ten, že lidská bída je surová a hrozná. Bylo by velmi jemné hlásat, že všichni lidé na světě by měli mít teplé a krásné kožichy; je však velmi drsné mínit, že všichni lidé by dřív měli mít aspoň kabáty. Není skutečně možno myslit na jisté sociální nerovnosti příjemným a potěšujícím způsobem; říci člověku, který zrovna jí kaviár, že jsou lidé, kteří nemají na rohlík, je velmi sprostý kousek; ale nejsprostší na věci je, že je to pravda. Mluvíme-li o "vyrovnávání sociálních protiv", nemůžeme si to představovat tak, že chudí lidé začnou sami od sebe zázračně bohatnout a mít se dobře, zdá se, že bude nutno vyrovnávat protivy také shora dolů. Bylo by možno hlásat, že každá žena na světě si zaslouží perlový náhrdelník; ale v přítomném stavu světa je spíše třeba, abychom měli více nemocnic, nežli abychom měli více náhrdelníků. Faktum je, že nemáme peněz na několik tisíc nemocničních lůžek, na ohřívárny, na azyly a na celou řadu věcí, kterých je, jak se zdá, lidem velmi třeba; a rovněž faktum je, že tu a tam se najde dosti peněz, aby v nějakých víceméně růžových uších se bimbaly diamanty nebo aby nějaké víceméně žádoucí tělo se halilo v to nejdražší, co lze dostat, ať se to jmenuje modrá liška nebo měsíční tele. Podaří-li se tohle někomu jemně a cituplně zrýmovat, dám se poučit; odprosím veřejně všechny kožichy, ukáže-li se, že je u nás dosti peněz, aby se za ně zařídilo aspoň to nejnutnější a aby to tak nekřičelo. Pravíte, že bych měl raději hlásat lásku k bližnímu; snad k tomu jednou dojdeme; ale začněmež tím, že budeme hlásat stud před bližním. Lásku můžeme mít i k zvířatům a květinkám; láska není ještě bolestné a znepokojené vyrovnávání; netrpíme pomyšlením, že zvířata nejsou lidé. Chtěl-li bych štvát, neštval bych k tomu, aby bohatí se stali chudými, nýbrž aby bohatí trpěli chudobou jiných. Nechci divoce hlásat, že lidé nemají mít vůbec žádné peníze, nýbrž že mají mít dosti peněz, aby ty ostatní nenechávali na huntě. Kdyby

se někomu podařilo rozeštvat tyto vášně, pak by se věru nemusily nikde zastavit: ani před skutečnými kožichy.

Lidové noviny 12. 1. 1926

POČÁTKY REUTEROVY TISKOVÉ KANCELÁŘE

V nově vyšlé knize Od holubí pošty k rádiu líčí H. M. Collins počátky světoznámé a nyní oficiální kanceláře Reuterovy. Založil ji Paul Julius Reuter, bankovní písaříček v Hessen-Kasselu, který měl nápad dopravovat burzovní zprávy místo poštou po poštovních holubech. První takovou "rychlopoštu" zřídil mezi Cáchami a Bruselem, později ji rozšířil na Kolín a jiná kontinentální města. Nato měl ideu, že by mohl mít agenturu nejen pro zprávy burzovní, nýbrž i pro jiné; roku 1858 nabídl se Timesům, že jim bude dodávat zprávy; byl odmítnut poprvé i podruhé, i nabídl se potřetí, že jim po jeden měsíc bude dodávat novinky zdarma. Měl zrovna štěstí: 9. února 1859 měl císař Napoleon III. v pařížském parlamentě řeč, v níž se rozhodovalo o válce a míru mezi Francií a Evropou. Řeč byla v poledne; Reuter si najal kabel (tehdy už položený) na celou hodinu; o jedné hodině po poledni byla historická řeč v Reuterově londýnské kanceláři, o druhé hodině ji Times přinesly – sláva Reuterovy kanceláře byla tím dnem založena.

Lidové noviny 14. 1. 1926

PANU A PANÍ HIS

děkuji především za poučení; jsem opravdu špatný počtář, a počítám-li někdy knoflíky na svém kabátě, stane se mi, že dojdu k fantastickým číslům. Tak také se mi stalo, že děle patnáct tisíc korun třemi sty jsem došel k cifře pěti set. Všichni lidé, kterých jsem se

dodatečně tázal, tvrdí, že to je jen padesát; i musím jim věřit, laudabiliter me subieci; ale prohlašuji, že se plně spokojuji s padesáti mužskými nebo ženskými raglány za jeden dámský kožich. Spokojil bych se i s dvaceti, kdyby to musilo být; přes svou neuvěřitelnou početní neschopnost trvám tvrdohlavě na názoru, že dvacet je víc než jeden.

Avšak paní a pan His se zmínili ještě o něčem jiném: o mém zámku, o mých starožitnostech, o mé galerii obrazů, o mém parku a o mém skleníku s tropickou vegetací. Obávám se nyní, že následkem tohoto odhalení dostanu některé žádosti dovolávající se mého dobrého srdce; například zda bych nepropůjčil jedno křídlo svého zámku na letní ozdravovnu pro nemajetné chudé; nebo zda bych ve svém parku nedovolil pořádat říšské jamboree našim skautům; nebo zda bych nepřijal do svých služeb bývalého vrchního schwarzenberského zahradníka. Abych nemusil na tyto žádosti odpovídat, prohlašuji honem, že můj park čítá čtrnáct stromů (jednoletých), pět zákrsků, sedm prutů rybízu, jeden květinový záhon (ovšem jenom v létě) a větší množství stébel trávy; můj skleník s tropickou vegetací pozůstává z předsíně, jedné dracény a tří kaktusů (nečítajíc jeden, který zašel, a jeden, který jsem přelomil); a co se týče mého zámku, tvrdí stavitel, že měří osmdesát čtverečných metrů obytné plochy, – já to neměřil. Bude-li třeba, spočítám i své košile a staré páry bot. Co se týče mé sbírky starožitností, shledal jsem, že doposud obsahuje jen dva staré kelímky na tavení stříbra, které nejspíš někdo ukradl v Kutné Hoře; já je dostal, ale protože jsou dva, jsem ochoten se o ně rozdělit, udělám-li tím někomu radost. Přiznávám se však, že má galerie obrazů mě stála aspoň dvakrát tolik, co by stál kožich z kanadských svišťů; snad je to přepych, ale aspoň to nenosím na zádech po Václavském náměstí. Prohlašuji, že toto přiznání jsem učinil podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, jak žádají berní formuláře.

Váš K. Č.

Lidové noviny 15. 1. 1926

KOLA

Žádný zdroj zájmu není tak nevyčerpatelný jako člověk; vždycky na něm můžete najít nějakou novou a nečekanou podívanou. Tlačíte-li se v tramvaji, shledáte, že lidé pozůstávají hlavně z ramen a břich, těles rozměrných a neprostupných. Díváte-li se na člověčenstvo z patra (myslím z druhého nebo třetího patra), shledáte, že je podobno zmateně pobíhajícím houbám, jež pozůstávají hlavně z hlavičky nebo klobouku. Jindy se můžete věnovat nekonečnému podivu nad různými lidskými nosy; jindy zas můžete hledat modré oči, jako byste zjara hledali fialky. Ale nejpodivnější je, objevíte-li někdy, že lidé mají nohy, a obrátíte-li svou pozornost k těmto žertovným kyvadlům, jimiž nás příroda obdařila. Pozorujete-li chodce na ulici, shledáte, že je na jejich poněkud klátivém a houpajícím pohybu něco nápadně starodávného a přímo archaického, jako kdyby lidé ještě jezdili na koni. Ať se ubírá chodec za svou povinností nebo za pokrokem lidstva, vykonávají jeho nohy poněkud komický pohyb nůžek, které se otvírají a zavírají. Z důvodů stejně technických jako estetických by měl vlastně mít člověk místo nohou kola. Kdyby byl člověk vynalezl Adama, byl by jej určitě udělal opatřeného dole koly, a ne nohama. Lidská technika je technika kol; člověk se nikdy nepokusil vynalézt stroj, který by měl nohy; kdežto příroda se nikdy nepokusila vynalézt skutečná otáčející se kola. Příroda vynašla kouli a válec; člověk zjednodušil kouli a válec v pouhé kolo. Člověk je víceméně složen z válců a koulí; hlava je koule, tělo je válec a tak dále. Ale jen dítě, které "válí sudy", má geniální nápad užívat svého těla jako skutečného válce; a jen kluk, který dělá sérii kotrmelců, se povznáší k sublimní technické myšlence pohybovat se vpřed na způsob kola.

Je ovšem pravda, že každý člověk má své charakteristické nohy, které k němu patří; jsou nohy krátké a dlouhé, hubené a tlusté, tančící nebo těžké, hrubé, luxusní, neřestné, štrapační, gotické, barokní a všeliké jiné. Ale kdyby měl člověk, jak by se na něj slušelo,

místo nohou kola, byla by to kola stejně individuálně vytvářená jako jeho nohy nebo tvář. Bankovní ředitel nebo ministr by se pohyboval na tlustých a nehlasných, dokonale pérovaných kolech, patrně opatřených pneumatikou Good-year nebo Dunlop. Mladé holky by uháněly na tenkých kočárových kolech, zatímco staré dámy, kolébající se na nízkých a širokých kolech dostavníkových, by se za nimi pohoršeně ohlížely říkajíce si: "Koukejte, paní, jak ta nestyda ukazuje kola." Mládenci by se prohánělí na kolech od velocipédu, kdežto lidé z obchodu by drkotali na obyčejných, trochu rozvrzaných kolech drožkářských. Dělný lid by se valil z práce na drnčících, těžkých kolech valníků s železnými ráfy, kdežto kola sedláků by skřípala a rachotila jako žebřiňák; neboť sedláci by asi šetřili na mazání. Byla by vysoká anglická kola pro džentlasy a kola malovaná národními ornamenty pro krojovou družinu. Byla by ženská kola, za nimiž by se ohlížel každý chlap, a ubohá polámaná kolečka žebráků. Nemyslete si, že by se povedlo člověka standardizovat, i kdyby byl udělán z kol.

Jenže ať je to sebe směšnější nebo zastaralejší, zůstává člověk při svém starém páru jedenáctek. I kdyby vynašel sebelepší vehikly a kola, zůstane dvounohým tvorem; neboť nohy nejsou si ce nejlepší dopravní prostředek na dobrých cestách, ale jsou pořád ještě nejlepší dopravní prostředek po špatných cestách, jako jsou například schody. Člověk by byl technicky dokonalejší, kdyby měl místo nohou kola, ale ztratil by jednu možnost: chodit po bezcestí. Všechny vynálezy světa jsou dobré za jistých umělých podmínek, jako jsou třeba koleje nebo silnice; ale postaven do přírodního stavu najde člověk své starodávné a primitivní nohy; a možná i mnoho jiného.

Lidové noviny 20. 1. 1926

LETADLO

Je tomu asi mandel let, co jsme se běželi podívat do Chuchle na první letadlo; bylo nás hrůza tisíc a čekali jsme velmi dlouho; pak se ta velká mašina rozběhla a opravdu se odlepila od země a opravdu letěla dobrých padesát či sto metrů, a my tehdy jsme hlasitě, s velikým a jásavým křikem žasli nad tímto zázrakem letu.

Nyní denně vrčí a rachotí nad mým krovem dvě nebo tři a někdy i celý tucet letadel. Ženou si to pod modrým nebo šedivým nebem od Kbel anebo k nim, hlásí se z dálky svým horlivým ropotem, nesou se tak lehce, že se člověk diví, kde se v nich nabere tolik hluku, co pořád vysypávají, a už jsou tamhle za továrnou Orion, a pak se prostě propadnou v nebi. Teď zrovna bzučí a plave jeden v ohromně modré obloze, světlý, ozářený a lehký jako sen; ale člověk na ulici nebo dělník na zahradě ani nezvedne hlavu, aby se za ním podíval; myslí si, že to už viděl včera nebo předloni, a proto se neohlédne a nepočne jásat ani vyhazovat klobouk, aby oslavil zázrak letu. Jak se zdá, létání bylo zázrakem, dokud se létalo špatně, ale přestává jím být, když už se létá jakžtakž dobře. Když jsem udělal první dva kroky, považovala to jistě má maminka za zázrak a slavnou událost; ale nezdálo se jí už velkou událostí, když jsem později dejme tomu protancoval celou noc. Když Hospodin stvořil Adama, mohl vybírat vstupné mezi kůry andělskými, kteří se seběhli okukovat zázračnou vymoženost, že to chodí po dvou a mluví. Dnes mohu chodit a mluvit celý den, a nikdo nad tím nestane v podivu. Co mne se týče, jakmile zaslechnu vrčet a rachotit letadlo, mohu si pokaždé ukroutit krk, abych se znova zase podivil, že to letí: že, ejhle, člověk stvořil kovového ptáka, orla nebo fénixe, který se vznáší k nebi na křídlech rozpjatých a –

Jenže když se na to pozorněji podívám, zdá se mi, že letadlo vlastně není tak moc podobno ptákům; že jim dokonce vůbec není podobno, leda tím, že letí. Je tak málo podobno ptákům jako vrabec, který tamhle skáče po zasněžené větvičce, motoru Hispano Suiza. Letadlo má sice křídla, ale křídla má také Pražský hrad, který přesto

není podoben slepici ani rackovi. Letadlo je tak málo podobno ptákovi jako torpédo pstruhům. Kdyby si byl člověk opravdu umanul udělat kovového ptáka, mám za to, že by mu to podnes nezačalo lítat. Není pochyby, že člověk chtěl lítat jako pták; ale aby začal lítat jako pták, musil konečně udělat něco jiného: musil udělat vrtuli. Aby plul pod vodou jako ryba, musil místo ploutví udělat výbušný motor a Resslův šroub. Aby docílil toho, co dělá příroda, musí začít dělat něco docela jiného nežli příroda. V tom je zázračnost a paradoxie vynálezů.

Stejně tak člověk nejdřív bydlil v jeskyních; ale když už mu jeskyně nestačily, nepočal dlabat do země umělé jeskyně, nýbrž udělal to docela obráceně: počal stavět umělé jeskyně nad zemí; dal se do stavění domů. Když chtěl mít na obranu tesáky jako lev nebo rohy jako bůvol, nevzal si tesák nebo roh do huby nebo na čelo, nýbrž do ruky. Člověk úspěšně dohánět přírodu jen tehdy, když to počal dělat jinak nežli příroda. Pokud chtěl člověk máchat křídly jako pták nebo motýl, nepodařilo se mu létat. Když chtěl rychleji běžet po zemi, neudělal si čtyři nohy jako jelen nebo kůň, nýbrž udělal si kola. Protože mu nestačily jeho vlastní zuby, udělal si létající zuby v toulci. Dělá-li provazník provazy, chodí pozpátku, tedy právě opačným způsobem nežli pavouk, který dělá vlákna. Kdyby člověk chtěl napodobit pavouka, nemohl by nikdy vynalézt tkalcovský stav. Všechna mechanická fantazie člověka záleží v tom, vzít to za jiný konec nežli příroda; bezmála bych řekl, že právě za opačný konec.

Avšak místo aby lidé ocenili tuto podivuhodnou výstřednost všech úspěšných vynálezů, přirovnávají je pořád k přírodním věcem: letadlo nazývají ptákem, lokomotivu ocelovým ořem, loď leviatanem a podobně. Což dokazuje, že dovedou sice vynálezy dělat, ale nedovedou je pochopit.

A dívám-li se na bzučící letadlo, jež právě mizí v nebi, nezdá se mi, že je podobno letícímu ptáku, nýbrž něčemu mnohem podivuhodnějšímu: létajícímu stroji. Neboť to, že letí pták, není tak divné a překvapující jako to, že letí člověk.

Lidové noviny 24. 1. 1926

DEBATA O PRAŽSKÉM MONOLITU

Byla to sice debata odborníků, ale nebylo jim nejasno, kam má mrákotínský obelisk přijíti; jim, pražským elektrikářům, bylo samozřejmé, že na Hrad. Jejich diskuse se týkala toho, jak jej tam z Brusky dostat.

"Potáhnou to traktorem," povídá jeden.

"Ať jdou někam s traktorama," vyjádřil se pádně druhý. "Ať nám to dají na koleje a my to tam dovezeme."

"My prej jsme na to slabí," poštívá první.

"Cože?" protestuje řidič tramvaje, "my že jsme slabí? Ať nám to dají ve dvě v noci, a my jim ukážeme, esli jsme slabí."

"Aby se pod nama neprohnuly koleje," namítl první.

"Neprohnou," prohlásil druhý pevně. "My to uneseme. Ať nám to nechaj, a my jim to dovezeme našup."

Proč tu historku povídám? Nejde o monolit, ale o něco pěkného: že pro muže od elektriky splývá on a kamarádi, elektrárna, proud, vozy i koleje v jediné hrdé, silné kolektivní my. Je to svého způsobu elektrický patriotismus.

Lidové noviny 24. 1. 1926

JSOU DUCHOVÉ?

Člověk má pokud možno zjistit a vyzkoušet vše, co je; dokonce má (přes opačné mínění Bernarda Shawa) i umřít, aby zkusil, je-li nějaký posmrtný život. Jenže jsou na světě nedočkaví a trochu konfúzní lidé, kteří to chtí mermomocí vědět už zaživa; k tomu druhu lidí patřím i já, a proto jsem svého času podnikl rozsáhlé

pokusy, abych se dohovořil s duchy zemřelých. To se vezme stoleček nebo otáčivá deska, dva nebo tři lidé na ni položí ruce a svraští čelo; přitom si nemyslí absolutně nic, čemuž se říká soustředění. Potom se ten stoleček nebo deska začne opravdu vrtět, odpovídá na hloupé otázky, a dokonce i píše. To všecko se nám dokonale podařilo, úspěch experimentu byl nesporný a veliký; výsledek však byl, že jsme hodili otáčivou desku za skříň a prohlásili, že od nynějška s žádnými duchy nemluvíme.

Zdá se především, že ve světě duchů se potloukají jacísi podvodníci; je to samý hochštapler (bohužel tady nám chybí české slovo). Skoro každý duch klepající stolečkem, nevydává-li se za vaši tetičku nebo přítelkyni vaší tetičky, kterýmižto příbuzenskými svazky chce asi vylákat vaši důvěru, vydává se za nějakou světově známou a historickou osobnost, za Napoleona, za nebožtíka Jana Žižku, za Tolstého nebo za královnu Viktorii; laciněji to nedá. Nikdy se nepředstaví jako Jan Trčka, bývalý pekař v Pouchově, nebo jako Václav Sedláček, zaživa dělník v Pečkách na dráze. Duch, který se projevoval nám, byl jakýsi perský mudřec; jaký už jsem, byl bych mu daleko víc důvěřoval, kdyby se byl uvedl jako Antonín Miler, poštmistr t. č. na výsostech, nebo Anna, bývalá služka v lékárně, nyní zbavená tíže pozemské. Uráželo mne prostě, že duch ze záhrobí jde na mne s takovým exotickým gestem. Věřil jsem mu tak málo, jako kdyby se mi nějaký trochu odřený džentlmen na rohu ulice představoval jako indický rádža. Byl bych se nedivil, kdyby mi oznámil astrální výzvu, abych pro něj položil o půlnoci sto korun na třetí schod hřbitovní kaple. Cítil jsem, že mne považuje za pozemského křena a nádivu. Nemohl jsem mu prostě důvěřovat; proto jsem v něho nemohl věřit, ačkoliv se mi projevil, nebo přesněji řečeno právě proto, že se mi projevil.

Druhá zdrcující okolnost v projevech duchů je ta, že nejsou vůbec chytřejší ani důstojnější nežli my, lidé pozemští; spíše naopak. Zabývají se naprostými hloupostmi, jako že vyřizují pozdrav od nebožtíka prastrýce, o kterého jsme se zaživa ani za mák nestarali. Činí-li "intelektuální sdělení", nemluví jako Sokrates nebo ten

trafikant invalida na Malé Straně, nýbrž jako paní Helena Blavatská. Onen perský mudrc nás zahrnul tak strašným teozofickým žvaněním, že nám vstávaly vlasy na hlavě. Měl názory mystického obchodního cestujícího, který propadl v tercii a později velmi špatně pochopil nějakou velmi špatnou brožurku o monismu. Pokoušel se psát sanskritem; bylo to děsné. Myslím, že byl poněkud šílený; fanaticky si liboval v cizích slovech a ultrafialových paprscích, jakož i v atomech a harmonii sfér. Jakživ jsem se nesetkal s někým zmatenějším a domýšlivějším, než byl onen duch perského mudrce. Budiž mu vesmír lehký.

Od té doby jsem se bezpočtukrát setkal s duchy; neklepali sice stolky ani neotiskovali své ruce v parafínu, ale dělali rozumnější a vydatnější věci. Byli to duchové živých lidí. Čtu-li Bernarda Shawa nebo dobrého Chestertona nebo jiné chytré lidi, mám velmi silný pocit, že duchové existují, a že dokonce píší. Poslouchám-li Otokara Březinu, jsem si vědom, že obcuji s duchem, i když neodnáším otisk jeho ruky v parafínu. Je to skutečný duch, který se nevydává za perského mudrce. Jedna ctihodná stará paní mi připomíná královnu Viktorii, třebaže neklepe stolkem; klepe jen u velkého stolu a její klepání nedokazuje sice existenci astrálního světa, ale zajímavou existenci tohoto světa a jeho zvláštních poměrů. Nedovídám se, co mi vzkazuje nebožtík dědeček, ale mohu dávat pozor, co mi říkají přítomní a blízcí lidé; koneckonců i oni jsou duchové. Zdá se mi, že živí lidé toho vědí nekonečně víc než duchové klepající stolečky; a že jsou vlastně daleko zajímavější. A kdybych chtěl poznat, jsou-li v nás, fyzických lidech, zakleti nesmrtelní andělé, budu hledat řečeného anděla spíš ve svém sousedovi nebo v sobě samotném než v nějakém duchovi, kterému nemohu pomoci a který nemůže pomoci mně.

Lidové noviny 31. 1. 1926

MUŽ A KRYSTAL

Rádiová stanička je trochu jako kniha: vidíte-li ji u někoho, vypukne ve vás potřeba vypůjčit si ji. Ten, kdo vám ji půjčí, je rádiový sekretář, který vás chce získat pro tuto novou víru; velebí ohnivě svůj aparátek a koná delší přednášku o některých vyšších tajemstvích rádiové církve, jako jsou vlny, polovičky vln, krátké vlny, dlouhé vlny a jiná podivná dogmata, kterým jistě nikdo na světě nerozumí. Tvrdí, že musíte vykonat jisté obřady, jako strčit jeden drát kamsi do matrace, jiný drát do vodovodu a třetí drát do ucha; poděkujete mu za jeho dlouhý výklad a umiňujete si, že si to uděláte doma nějak po svém. Není nad vlastní zkušenost.

Zprvu skutečně není věc jednoduchá; když si k tomu poprvé sednete, zapletete se jaksi do těch bezdrátových drátů, anténa se vám zlomyslně otočí kolem krku, nohy se vám zamotají do uzemnění a z drátu sluchátek se utvoří smyčka, do níž jste chycen. Zápolíte s věcí jako dravec lapený do sítě; konečně zvítěziv nad úkladnou stránkou každé novoty sedíte pevně před tou černou cívkou (nebo co to je) a napichujete vlnu. Je tam totiž takový krystal či co, a na tom musíte nalézt špičkou jakéhosi drátku místo, na němž je ten krystal lechtivý. Tedy pícháte do krystalu, který odpovídá tichým a trpělivým pochrchláváním nebo chrapotem. Vždyť jsem si myslel, pravíte si, že je to humbuk. Ale najednou ta věc začne hlasitě a jasně povídat: "Haló! Radiožurnál Praha, Československo." Tu vyskočíte a běžíte zvěstovat lidem, že to mluví; ale protože jste si nechal sluchátka na uších, letí aparátek za vámi. Tím si uvědomíte nový fakt: že jste vlastně přivázán.

Dobrá, to je první zkušenost; zakrátko objevíte, že ta věc vám vrní do ucha koncerty, zpívá, povídá kdesi cosi a vůbec žádá na vás, abyste ji pořád poslouchal, tak jako byste měl doma návštěvu, které ze slušnosti musíte dopřát sluchu. Dále několikrát prohlásíte uchvácen, že je to prostě zázrak, a kroutíte hlavou po celou dobu, kdy zrovna neposloucháte. Posléze shledáte, že je to tajemně jednoduché a že by to snad mluvilo a hrálo, i kdybyste jeden drát

připnul k ocasu své kočky a druhý k popelníčku nebo k francouzskému slovníku. Prostě funguje to, třeba způsobem tajemným a nepochopitelným; věřím a vyznávám, že jsou na světě vlny a zázraky, amen. Již se nesnažím pochopit to, sklonil jsem se před faktem; věc je nesporná a podivná jako kterýkoliv přírodní úkaz.

Nuže, nebude nic nového na tom, že lidé budou sedět a poslouchat přednášku nebo operu; nové bude, že budou při tom sedět doma; nové bude, že budou k domácímu krbu přivázáni víc než dosud a pevněji, protože budou přivázáni drátem. Nebyly jenom vynalezeny vlny v éteru, nýbrž nová pouta domova; budeme přivázáni za uši k svým čtýřem stěnám; blahoslavené vězení domova, z něhož jsme prchali, nás bude držet na drátku. Říká se, že kdo poslouchá rádio, je ve styku se světem; ale zapomíná se, že kdo poslouchá rádio, je hlavně ve styku se svým domovem, protože sedí doma. Dříve lidé chodili z domu, aby někde něco slyšeli, buď muziku. nebo mnoho řečí; nyní budou chodit domů, aby něco slyšeli. Člověk bude sedět doma, aby byl ve styku se světem. Zavře se u sebe, aby si dal Řím nebo Londýn. Půjde sám k sobě na přednášku. Sundá si límec, aby byl v opeře. Hrozí nám propuknutí nebývalých domácích ctností. Nastane veliké stěhování k domácím krbům. Svět se trochu změní.

Ale sedí-li váš bližní se sluchátky na uších, nedívejte se na něho; ponechte ho jeho tichému vytržení. Nejprve vypadá velmi vážně a soustředěně; pak začne dávat nohou takt k nějaké muzice, jíž neslyšíte; nebo počne oběma rukama dirigovat neviditelný orchestr; usmívá se slastně nebo se slavnostně chmuří; nebo mu něco vjede do nohou a on se jme poskakovat v záchvatu němého a samotářského tance. Je to trochu příšerný pohled. Připomíná to Macbetha, jenž sám mezi všemi přítomnými vidí ducha Bancova. Máte stálý dojem blázna, ovšem tichého, dokonce velmi tichého. Odejděme po špičkách.

Říkám, něco na tom je.

Lidové noviny 14. 2. 1926

STUD PŘED ŽEBRÁKEM

Bývá to dědeček s bílými vlásky, nebo maminka se zachumlaným dítětem, nebo babka ohnutá v pravý úhel, jako by něco pořád hledala na zemi a nemohla to nalézt; bývá to slepec s ťukající před sebou holí, nebo ženská se dvěma zkřehlými caparty, nebo hrozný starý, nebo lidé bez rukou, bez nohou, všelijak zkřivení a nepodaření, lidé s pahýly, zmítaní třasem, zakrslí, s užraným nosem, huhlající, kašlající, prodávající sirky nebo svazeček ptačího zobu, stojící u zdi, skrčení v koutě jako odložená věc, putující po chodníku modlíce se, obalení v hadrech nebo podivně čisťouncí, nebo takoví, kteří nemají nic než oči, kterými prosí; věru velmi podivná sbírka člověčenstva, velmi zvláštní a roztodivný soubor. Kupodivu že se nenašel výstřední miliardář, který by si založil sbírku žebráků, který by chodil po městech a sbíral tyto zvláštní kusy tuctové i jedinečné, tak jako jiný sbírá staré hodiny nebo staré a vzácné tabatěrky. Mohla by to být velmi veliká sbírka. Mohla by to být největší galerie na světě.

Nemohu si pomoci: nedovedu považovat žebrotu za věc nedůstojnou. Nemám za nedůstojno člověka, aby dostával od bližního něco darem. Nepovažuji za ponížení, aby člověk o něco prosil. Naopak, je zcela důstojno nás lidí, aby se prosilo i dávalo. Obecně řečeno, člověk není dobrý jen k tomu, aby se na něm vydělávalo; je dobrý i k tomu, aby se mu dávaly dary. Pravý žebrák je člověk, který už není užitečný k ničemu; hodí se jen k tomu, aby byl živ z milosti lidí; ale jeho zvláštní a skrytá užitečnost je právě v tom, že žije z milosti. Příroda nechává umřít své žebráky; strom, který se nemůže sám živit, umře; zvíře, které se nemůže samo živit, zahyne; člověk, který se nemůže sám živit, budiž živ. U nás doma chodívali žebráci každého pátku hromadnou žebrotou; byl to pro mne, kluka rozdiveného, den slavný a vzrušený. Už z dálky jsem

vyhlížel to chromé, belhavé, mručící, klopýtající procesí, i běžel jsem domů s velkým a vítězným křikem, že "už jdou", jako by se blížili tři králové ve vší své slávě; a pak jsem mohl nechat oči na tom, jak maminka vyšla na práh a krájela jim chleba, zatímco Oni přešlapovali a huhlali. Měl-li jsem tehdy nějaký pocit svátku, bylo to v pátek ráno, a ne v neděli.

Existují řemeslní žebráci, kteří mají svá místa, jako má kramář svůj krám; existují ostýchaví žebráci, kteří zazvoní u vašich dveří a odříkají své "promilosrdenstvíboží"; existují žebráci, kteří chodí jen po lepších obchodech, odkud je šéf honem vyklopí s nějakým šestákem, aby už byli venku; existují jiní, kteří se k vám připojí na ulici a chroptí vám do ucha, že zrovna přišli o místo a nemají co dát do úst. Nuže, o všech těchto varietách a odrůdách vám řekne každý policejní rada a strážník a muž zakládající si na svém rozhledu i zkušenosti, že to jsou většinou taškáři a lenoši, kteří by mohli dělat a nedělají, že ty děti těch maminek jsou vypůjčené, že tamhleta ohnutá babička má dceru vdanou za správce domu a tamhleten bílý dědeček že všecko prochlastá; že všechna žebrota je švindl a povalečství a řemeslo živící se z hlouposti důvěřivých lidí, a že zkrátka nic jim nedat, a basta. To vše bylo řečeno mnohokrát i veřejně; mělo-li to nějaký prakticky následek, nebyl to ten, že by vymizela třída žebráků, nýbrž ten, že se vytvořila nová třída lidí: stydlivých a rozpačitých dárců.

Řekněme si to: vztáhne-li se k vám z temného kouta žebrající ruka, možná že do ní nic nedáte; řeknete třeba, že nemáte kdy se hrabat v kapse po drobných, a že beztoho žebrota je švindl, a že už by se jednou mělo něco udělat, aby se takové věci na ulici netento. Ale ještě jste to nedomyslili, a už se vám udělá hořko a stydno; stydíte se, že jste do té vztažené ruky nic nedali; je vám trapno vrátit se k ní; máte na sebe vztek, že jste se hned nerozhodli vrátit se, neboť teď už je rozhodně pozdě. Ten šesták by toho chudáka sic nevytrhl; nicméně vztáhl k vám ruku a čekal… Nu, stalo se; a obtíženi nespokojeností, která se tak hned nerozplyne, jdete po svém.

A podruhé dáte svou almužnu do první ruky, která se před vámi nastaví; nejbližším krokem se ve vás zvedne trapná nelibost: že to je od vás hloupá sentimentalita; že beztoho ten starý je kořala nebo ta ženská má to dítě na loktech vycpané; že se řemeslná žebrota nemá podporovat, a kdesi cosi; nu, stalo se: ale jste tím jaksi rozladěn. Nedat almužnu je tvrdost; dát almužnu je falešná sentimentalita. Nedat je hřích – dát je hloupost. Jen velmi prostí a obyčejně chudí lidé dovedou ještě dávat almužnu samozřejmě a bez váhání. Ale nás ostatní už cibulička daná almužnou nespasí; spíše nás uvádí do rozpaků, a dáváme-li ji, činíme to honem, plaše a téměř zbaběle.

Ale skutečný, pravý, boží žebrák nemá nepřítele v lakomci, který utahuje svůj váček, ani v strážníkovi, před kterým zdálky utíká. Má nepřítele v taškáři, který kazí jeho řemeslo; má nepřítele v nepravém žebrákovi, v lžidimitriji chudoby, v podvodníkovi, který se vydává za žebráka; neboť tento mu ukrádá krom almužny i zvláštní a velikou důstojnost žebráctví.

Lidové noviny 21. 2. 1926

HROMNICE, MATĚJ A JINÉ DNY

Jsou dny a svátky, které si člověčenstvo nedá vzít, i kdyby počalo uctívat Buddhu nebo Baala nebo Atomovou Teorii; jsou to svátky nezrušitelné, protože jsou vlastně pohanské. Nevím už, co znamenají nebo oslavují Hromnice; vím jenom, že mají jakýsi vztah ke skřivanovi, který si musí vrznout, i kdyby měl zmrznout. Nikdo by se neodvážil tvrdit, že 2. února si skřivánek musí vrznout; 2. únor nám nic neříká, ale Hromnice nám zvučí písní skřivaní. Na Matěje si my v Praze vzpomínáme, že "jednou na Matěje jsme pili pivo v zahradě" nebo že "jednou na Matěje bylo sněhu po kolena". Nemohli bychom vzpomínat, že jednou 24. února jsme seděli venku u piva; 24. únor je pouhé číslo, kdežto Matěj je mezník. Nevím, co budeme činit 8. června; ale na Medarda si neodepřeme podívat se na

oblohu, nebude-li pršet. Neřekneme nikdy: 6. ledna o hodinu dále; neprohlásíme, že 13. prosinec noci upije. Jsou svatí, kteří přežívají svou vlastní církev; přežívají ji silou přírodního pohanství.

Lidové noviny 4. 3. 1926

V NEŠTĚSTÍ

Je to tichá, všední a bezmála smutná ulice přes kasárny a školy, které ji v některých hodinách propláchnou prudším životem. Sousední Poříč vsála všechnu hlučnější frekvenci: Truhlářská ulice zůstala takovou obyčejnou a tmavou obytnou chodbou, v jaké se život nezdá býti ani větším, ani ničím krásným, ani tragickým. A jednoho rána tam třeskne výbuch, jenž za čtvrt hodiny doráží nejasnými a smutnými zprávami na samu periférii města. Prý se něco stalo v Truhlářské ulici; prý tam vybuchl benzín anebo ve sklepě prach či co; a v tu chvíli již sviští sanitní auta do nemocnice.

Byla to taková všední ulice; ale nyní se před ní tlačí dav lidí jako včely u česna a zrovna se opírá hrudí o několikerý kordón vojáků a strážníků. Za kordónem se to hemží uniformami policistů a hasičů; tak živo tu snad nikdy nebylo; ale je to divný život, neboť ulice je mrtvá.

Jsou mrtvy domy; mrtvě se dívají roztříštěná okna s vyraženými rámy a nějakou vlající roztrhanou záclonou. Mrtva jsou průčelí se sesutou omítkou a římsami s vytrženými žaluziemi, vyvrácenými vraty a zkroucenými okapy. Je to, jako by tato ulice po deset let chátrala, opuštěna od Boha i od lidí. Vypadá to, jako by se odtud život již dávno před lety odstěhoval. Jako by pustá leta obnažila tyto fasády, po prejzu rozbila krovy a vyvrátila zpuchřelé rámy. Jen to hemžení uniforem, ošklivá tříšť skla, plechu a rumu hustě pokrývající celou ulici připomíná čerstvou událost. Tříšť skla a lidská krev. Tady na dlažbě a tam až ve výši druhého patra.

Před chvílí tudy jel vojenský vůz. Vojáčkové zardělí jarním chladem klátili nohama a smáli se. Lidé šli všední a poněkud smutnou ulicí po svém a ve tmavých kuchyních se vařil oběd pro jiné obyčejné lidi, kteří v jiných obyčejných ulicích dělali svou práci. Pak přišla ta vteřina, nebo jen zlomek vteřiny. Místo zubících se ruměných vojáčků zůstalo cosi, co bylo nutno sbírat po kusech. Lidé, kteří šli po svém, zůstali ležet na dlažbě. Ti, co byli v domech, se vyřítili krvácejíce a běželi šíleni hrůzou a nevědouce kam. Obyčejná ulice se stala bojištěm. Bojištěm s padlými.

A tu se člověk neubrání hrůze před tímto dílem vteřiny. Nechejme stranou otázku, jak je možno středem Prahy v poledních hodinách vozit válečnou munici. Na tuto otázku se musí odpovědět jinde. Ale hrozná je divokost tohoto neštěstí uprostřed pokojného a pracujícího města. Říká se, že neštěstí nechodí po horách, ale po lidech. Avšak nechodí jen po lidech; chodí po ulicích. Žádná ulice není dosti všední, aby se v některé vteřině nestala tragickým místem. Čím větší je město, tím tragičtější možnosti se potloukají po jeho ulicích mezi námi. Ať kdokoliv odpoví z neštěstí Truhlářské ulice, je to memento pro nás obyvatele města; buďme vždy připraveni, že v kterékoli vteřině může sejíti blesk ze strašných sil, jež nahromaďujeme v městech.

Pravda, je podivné, vozí-li se třaskaviny po ulicích města; ale to není jediná věc, která námi otřásá při výbuchu v nešťastné ulici. Vzpomínáme, jak jsme čítali před několika lety ve zprávách generálních štábů: "Vyčistili jsme nepřátelské zákopy ručními granáty" a podobná pěkná rčení. Nyní byla ručními granáty "vyčištěna" Truhlářská ulice; a tu si zcela jinak uvědomujeme nesporný fakt, že ruční granáty jsou cosi, co velmi účelně slouží k roztrhání lidských těl a k rozbití lidských příbytků. Neomezujme se na dohody, že neštěstím v Truhlářské ulici jsou vinny nějaké špatné rozkazy nebo nepořádky; tím neštěstím jsou vinny především ruční granáty. Pokud bude třeba ručních granátů, spíme všichni víceméně na sudech s dynamitem; i to nám budiž mementem, abychom jinak vážili vše, co právem sluje politika míru.

Jediný zlomek vteřiny stačil, aby se nejpokojnější ulice stala téměř ruinou. Budovat ulici anebo dům, to znamená léta a léta práce; jen ničit lze ve zlomku vteřiny. Ničit, to je rychlá, neobyčejně vydatná práce; každé tvoření a budování je proti tomu pomalá a trpělivá páračka. Je snadno zbořit ulici; je těžko ji postavit. Je snadno zabít člověka; je těžko ho vychovat. Je snadno rozvrátit řád; ale je těžko jej uvést v chod všedního a dělného života. Nehrejme si na ulicích ani v myšlenkách s třaskavinami a smrtí; je strašně snadno roztříštit i více než jednu ulici.

Skleněná drť, podobná zrovna sněhu; omítka rozdrcená v prach; mladá těla roztříštěná v chuchvalce: přímo nepochopitelná je trhavá a rozmetávající síla, jež vybuchla na dně v Truhlářské ulici. Je to, jako by se tudy přehnala smršť drtící každý střípek skla v tříšť. Je to spuštění. Je to ničivá zběsilost. Ale zatímco lidé v uniformách sbírají kousky těl, strhují rozbité krovy a zabezpečují vše, co hrozí ještě sesutím, vrací se již život drobnými a nejistými krok! do nešťastné ulice. Vracejí se první ranění, bledí ještě otřesem, jejž prožili; nějaký stařeček oklepává ve svém rozbitém okně zbytky toho, co bylo před hodinou okenní tabulí; domácí lidé smetají z chodníku žalostné rumiště, nevědouce ještě, budou-li spát pod svými rozmetanými krovy. Podivuhodná je houževnatost života; je spíše trpělivá než hrdinná, ale i tak je hodná úcty.

Lidové noviny 6. 3. 1926

TAJEMSTVÍ

Jeden z typických a prastarých vtipů světa je onen, který v různých variacích praví, že ženy nemohou udržet žádné tajemství; pověz jim něco pod přísahou mlčení, a zítra prý to ví celá ulice. Nevím, co je skutečné pravdy na této pravěké pomluvě; možná že si ji vymyslili předhistoričtí mužové jako záminku, aby nemusili doma svým ženám povídat, o čem čistě mužském se bavili ve svých

amfiktyoniích nebo jiných bradatých radách a sněmech. Budiž tomu jakkoliv; ale kdo by tyto ctihodné vtipy považoval za výraz pradávné lidské zkušenosti, došel by snad názoru, že v tomto lidském světě my mužové jsme plni mystérií, o nichž mlčíme jako hroby, kdežto ženy z jakési podivné vášně pro veřejnost musejí ven se vším, co by bez nich zůstalo tajemstvím; že zkrátka žena a tajemství jsou pojmy navzájem se jaksi vylučující. Nuže, myslitel, který by takto soudil, by se mýlil tak nesmírně, jak se mohou mýlit jen vážní myslitelé; věc se má totiž spíše naopak. Ženy nejenom mají zvláštní náklonnost k tajemstvím, nýbrž produkují je s úžasnou plodností. Mám za to, že kdyby nebylo žen, bylo by na světě velmi málo tajemství. Žena a diskrétnost náleží k sobě. Vytrubovat něco veřejně na řečništi nebo na rohu ulice, to je věc mužů; polovina světa, která šeptá, jsou ženy.

Je pravda, že mužové – myslím řádné a normální muže zpravidla nepovídají svých tajemství; ale je to prostě proto, že obyčejně žádných nemají. Mužové mezi sebou pěstují celkem málo tajemství; neseskupují se v koutech chodby, aby si něco pošeptali. Příroda je nadala hlasem, který se z nich vydírá poněkud hlučně; jsou, abych tak řekl, od přírody veřejní. Byl a pracoval jsem po leta mezi samými chlapy; po ta leta nebyly žádné z dveří nikdy pořádně zavřeny; všechno se projednávalo tak nahlas, jako když se nadává. V čistě mužských společnostech, jako je vojna nebo hospoda, je vůbec jediným výrazovým prostředkem strašlivý křik, který je slyšet za paterou zdí. Tvor, který se takto hlasitě projevuje, nemůže být přítelem tajemství.

Naproti tomu kde jsou ženy mezi sebou, je šuškání a šeptání; já nevím, o čem si šeptají, ale je to jistě nějaké tajemství. Všimněte si, jak zacházejí se svými kabelkami: jako by v nich něco skrývaly; je to třeba jen kornoutek s bonbóny, ale honem jej zakryjí jako věc tajemnou a přísně diskrétní. Chtějí-li vám něco říci, vyklopí to raději "mezi čtyřma očima", i kdyby šlo jen o to, abyste jim poradil laciného sklenáře. Vůbec "mezi čtyřma očima" je nepochybně ženský vynález; muži se přátelí spíš po třech nebo po čtyřech, ženy

po dvou. Tři muži jsou veřejnost: dvě ženy jsou nějaké tajemství. Tajemství mužů jsou kolektivní; jsou to tajemství spiklenců nebo zednářů nebo ministerské rady. Tajemství žen jsou důvěrná; jsou to tajemství paní X nebo paní Y. Tajemství mužů je to, o čem mlčí, pokud to nevyžvanili v hospodě. Tajemství žen je to, o čem si šeptají strkajíce k sobě hlavy. Ženy jsou schopny učinit tajemství z čehokoliv, třeba z hedvábných punčoch. Jsou schopny šeptat si tajemně o služkách nebo o nových šatech. Dovedou se vás zeptat "mezi čtyřma očima", co říkáte poslednímu kusu toho nebo onoho autora. Zavrou diskrétně dveře, aby s někým hovořily o věcech, které by nikoho na světě nezajímaly. Není známo, je-li to spíše hrůza z veřejnosti nebo pozitivní záliba v důvěrnosti; ale prosté faktum je, že by snad bez tajemství nemohly dýchat.

Proto křivdí ženám starý vtip, pravící, že nedovedou udržet tajemství. Naopak ženy jediné mají smysl pro tajemství; nevykřikují jako my, nýbrž sdělují je šeptem, vážně a tajemně; nikdy neprozrazují tajemství veřejně, nýbrž jenom důvěrně. Není pravda, že porušují tajemství, nýbrž pravda jest, že je odevzdávají neporušené dál, nechávajíce mu pel a krásu jeho tajnosti. A zajde-li jednou tajná diplomacie i tajná spiknutí, budou to ženy, jež nedají zaniknout tajemstvím; neboť jest to jaksi jejich důvěrné poslání.

Lidové noviny 16. 3. 1926

CO NEZNÁME

Laskavý Čtenář

Nevím, proč vlastně se mu říká "laskavý"; neboť nevím, je-li laskavý, tak jako nevím, je-li rudovlasý jako císař Barbarossa nebo lysý jako římský senátor; nedovedu si ho prostě představit a mám za to, že mi zůstane záhadou až do konce mých dnů. Někdy se člověku stane, že k němu přijde docela slušný pán a řekne: "Já jsem rada ten

a ten a četl jsem váš článek o –." V tom okamžiku, kdy takto poznáš svého čtenáře, jej také ztratíš; neboť tento pán už není tajemný Laskavý Čtenář, nýbrž je to pan rada ten a ten; je to pán s bradkou a určitým míněním; je to tvůj známý. S každým člověkem, kterého poznáš, se odsunuje záhadný Čtenář dále: ten to není; neboť Laskavý Čtenář není nikdo z lidí, které znáš; je to ztělesnění lidí, které neznáš.

Ale kdybych se pokusil dát tomuto neznámému aspoň nějaké rysy, shledal bych, že si Laskavého Čtenáře nedovedu představit jako osobnost nějak zvláště laskavou, usměvavou a nadšenou; spíše bych si ho představil jako bytost velmi přísnou a zachmuřenou, která bere do ruky můj článek nebo knížku asi tak jako soudce akta. Myslím, že má dlouhý vous jako dědek Chronos; a nejhorší na něm je, že ví všechno a zná všechno, o čemkoliv píšu, neboť má všechna povolání. Jeho očím neujde žádná má chyba, neznalost, bota ani klopýtnutí; přistihne mě při všem, co si nějak popletu nebo co on zná lépe než já. Neřekne nic; ale jen mu tak obočím poškubne zlomyslná radost, že mě chytil: aha, holenku, na tohle jsi krátký. Jeho znalosti jsou úžasné a snad neomezené; kdybych si spletl audionovou lampu s Davyho kahancem, všimne si toho; neujde mu, zaměním-li ve své botanické nevinnosti dejme tomu třezalku s pučálkou. Lidi, já se ho bojím! Často se při psaní zarazím a škrtnu, co jsem právě napsal; neboť nejsem si jist před Laskavým Čtenářem. Je hrozný jsa neznámý; říká-li se mu Laskavý, je to z divého strachu; je nutno mu polichotit.

Setkání se sebou

Nemyslím na dvojníka, nýbrž na vlastní obraz v zrcadle. Stalo se mi, že jsem byl u krejčího na chvíli ponechán sám sobě, abych se svlékl. Zatímco jsem to činil s veškerou roztržitostí, kterou člověk vyvíjí svlékaje se, spatřil jsem před sebou člověka v profilu, který koukal kamsi do kouta a rozepínal si vestu jako já. Dotklo se mne to

velmi nepříjemně, ne snad proto, že se ten chlap přede mnou svlékal, nýbrž proto, že jeho tvář z profilu mně byla krajně cizí a přitom trapně povědomá. Zůstal jsem stát a měřil jsem ho; nechal rozpínání a omámil se na něco, co jsem neviděl; musím říci, že přitom vypadal poněkud pitomě. Teprve když současně se mnou si náhle svlékl vestu, pochopil jsem, že to jsem já sám v trojdílném zrcadle. Toto zrcadlo je jeden z nejzvrhlejších vynálezů světa, neboť strhuje roušku tajemství, kterou je člověk zastřen sám před sebou. Je něco protipřírodního v tom, aby člověk viděl svůj vlastní nos z profilu; zbavuje ho to jistých iluzí, jež má právo o sobě mít. Člověku je souzeno, aby spíše změřil výšku Himalají, než popatřil na linii vlastního nosu. Nevidíme-li na špičku vlastního nosu, není to proto, že jsme krátkozrací, nýbrž proto, že řečený nos je náš vlastní. Pokud člověk nevidí svůj profil, zůstává sám sobě něčím neznámým a nepoznatelným; nosí ve tváři něco, o čem jasně neví, jak to vypadá; ví o sobě všelijaké věci, ale zůstává mu utajeno hluboké tajemství jeho nosu, o němž ví každý mimojdoucí. Čtu zrovna, že prý pomocí nějakých mikrofonů nebo ampliónů může člověk slyšet svůj vlastní hlas; mám za to, že to musí být stejně trapné jako spatřit svůj vlastní profil. Mohu říci, že to nejsem já a že se tato neznámá osoba jaksi neprávem vydává za mne; je to vetřelec, který mne všude provází a přitom se přede mnou skrývá. Bůhví jak ženy vydrží sedět před trojdílným zrcadlem a pozorovat tu cizí a neznámou věc, která se nazývá vlastní tvář. Muž nevidí rád sama sebe; a chce-li si představit Člověka, musí myslet na svého bližního.

Lidové noviny 26. 3. 1926

JARNÍ ÚKLID

Je to zvláštní: úřednický kabinet byl ve všech skoro novinách přivítán s jakýmsi nechutenstvím; různá pera počala projevovat zachmuřené obavy o vymoženosti demokracie; div se nevolalo, že

lid je ohrožen ve svých právech a svobodách. Zatím, pokud je možno soudit, skutečný, daně platící a na vše bručící lid přijal toto ohrožení velmi pokojně, ne-li dokonce s mírným uspokojením. Zdálo by se, že lid nemá tuze mnoho smyslu pro jemnější odstíny lidovlády, jako je například zájem stran; ale ještě spíše se zdá, že politika a lid se pomalu rozcházejí, což je čtyři měsíce po volbách fakt zajisté pozoruhodný. Za ty čtyři měsíce jak zřejmo pohasla politická ohnivost našeho lidu. Nelze čekat, že by se tento lid nějak bouřlivěji pozvedl na obranu demokracie proti čtrnácti odborným ministrům. Už to tak patrně je, že občan, který není náhodou zrovna poslancem nebo sekretářem některé strany, nemá naprostého pochopení pro zásadu, že spravovat dejme tomu železnice má v zájmu občanských svobod spíše bývalý úředník univerzitní knihovny nežli zkušený železničář a tak dále.

Je skutečně úřednický kabinet něčím méně demokratickým než kabinet politiků z profese? Kdybychom si vyjádřili demokracii heslem Francouzské revoluce Rovnost, volnost, bratrství, tu stěží pochopíme, že by řekněme volnost ohrožoval spíše dr. Haussmann než dr. Dolanský; naopak spíše čekáme, že volnosti se jenom pomůže, nebude-li například cenzura podléhat klerikálnímu zájmu, jako tomu bylo před volbami. Pro nás občany není nikterak porušena rovnost, spravuje-li dráhy nebo pošty odborník místo nějakého mocného muže, který přijímá i propouští úředníky se zvláštním zřením k jejich stranické legitimaci; řekli bychom naopak, že v zájmu rovnosti je, aby to nebyl muž jedné strany. Pokud se týče bratrství, stačí nám, shodne-li se nynější kabinet sám v sobě poněkud snadněji než ten, který odešel; ostatní bratrství odkažme stranám v parlamentě, aby je dokázaly ve svém styku a hlasování.

Nezdá se také, že by řekněme dr. Franke nám názorněji představoval lid nežli úředník, kterého snad před čtrnácti dny ani ve snu nenapadlo, že by mohl nebo toužil být ministrem. Politik se stává ministrem tak, jako nějaký arcivévoda Josef Emil Ferdinand František se stával generálem dělostřelectva, i když rozuměl kanónům jako já vyšší matematice; patří to prostě k jeho postavení.

Politik se nestane ministrem pro své zvláštní znalosti, nýbrž proto, že mu to náleží z moci a prestiže jeho strany. To však, má-li mít slovo "demokracie" ještě vůbec nějaký smysl, nemá s demokracií co činit. Pokud je armáda, je demokratičtější, aby generálem dělostřelectva byl člověk, který se vyzná v kanónech, nežli nějaký princ. Je demokratičtější, aby ministrem veřejných prací byl člověk, který ví, jak se dělají a řídí silnice nebo splavy, nežli člověk, který ví, jak se mluví z okna. Není-li třeba, aby ministr železnic rozuměl železnicím, a stačí-li na to jeho úředníci, pak bychom řekli, že není vůbec třeba, aby byl nějaký ministr železnic. Je-li však z vyšších a tajemných důvodů nutno, aby určitý počet politických činitelů dostal hodnost ministra, pak by snad bylo lépe stvořit ministerstva pro harmonii sfér, pro kvadraturu kruhu, pro styk s Martem a jiné věci, ve kterých nemohou prakticky škodit. Avšak tyto subtilní politické otázky nejsou otázkami demokracie.

Je vskutku šprýmovné číst obhajobu demokracie v novinách, které až dosud s divým gustem mávaly pochybným prádlem ministrů těch ostatních politických stran. Demokracie je ohrožena hlavně tehdy, je-li zneužívána; je navíc otřesena, ztrácí-li důvěru občanů. Demokracii podvrací machr, který jejím jménem tropí špatné kousky; podvrací ji strana, která z ní dělá své loviště; podvrací ji koalice, která ji uvádí v bezmoc. Tady se mělo křičet, že je demokracie v nebezpečí; můžeme si nyní oddychnout; ryba přestane smrdět od hlavy. Je dobře pro demokracii, nebudeme-li ji nějaký čas vidět v její bezmoci a zchátralosti.

Je jedna věc ve státě, jež je nade všechny jiné demokratická, neboť dělá dobře nám všem, je to pořádek. Mluvme trochu méně o politice a trochu více o pořádku. Pořádek není veliký ideál, ale je to veliká práce; takové jarní poklízení, jaké si teď musíme nechat líbit od svých hospodyní, je trochu znovubudování skutečnosti. Dýchalo se nám špatně; bylo nám nevolno z odkládání a komplikování všeho, co bychom chtěli mít v pořádku. Nepřáli bychom si nic tak snažně jako vládu úklidu: tady jsou úkoly, na které ti druzí nestačili; pusťte se do toho vy, kteří jste odborníci. Ale máte-li něco pořídit, je třeba

jen jednoho: abychom se vám do toho příliš nepletli a nedělali vaši práci ještě těžší, nežli je. Kdybychom my obyčejní občané měli do věci co mluvit, dělalo by se vám lépe; ale nás se nikdo neptá; lidovláda u nás jsou jenom ti, kdo jsou za to placeni.

Bude-li úřednická vláda skutečně úřednická, bude spíše konat službu než vládu; což nám, lidu málo politickému, se zdá být něčím velmi demokratickým. Úřednický kabinet není porážka demokracie; je to jen prohra politiky.

Lidové noviny 28. 3. 1926

ZDRAVOTNÍ SVĚDOMÍ

Letošní velikonoční Mír Československého červeného kříže zdůrazňuje program hygienické výchovy lidu; mohlo by se přímo říci program zdravotního buditelství. Tato myšlenka bude o slavnostech míru připomínána symbolicky; avšak za symbolickým gestem jsou nekonečně veliké úkoly praktické, na něž nestačí den ani rok ani desítiletí. Jedinec, který by chtěl burcovat hygienické svědomí lidu, by musel zazoufat nad tímto úkolem; nikdo nemůže vyrazit všechna zavřená okna, vyklidit všechny nečisté kouty, vymluvit lidem všechny fyzické zlozvyky. Tady je právě místo Červeného kříže, jehož rozvětvená organizace může sestupovat k nejbeznadějnějším případům a do nejodlehlejších koutů; ale ani tato zorganizovaná práce nepředělá svět za rok nebo za pár let; je třeba nekonečné trpělivosti… a velmi velikých prostředků.

Není pochyby: je-li ve světě nějaká ponenáhlá změna k lepšímu, je to po stránce hygieny. Nemusíš být stár, abys pamatoval, že dříve nebylo té zdravé potřeby vzduchu, slunce a vody, prostoru a čistoty, pohybu a tělesné kázně, jaká postupně roste nyní. Ani si dobře neuvědomujeme, že prožíváme jednu z největších kulturních přeměn světa: osvobození a očištění těla. Urbanizační a industriální proces 19. století v jádře strašlivě zhoršil hygienické podmínky

života; sokolství, sport a trocha těch hygienických ohledů na přelomu století byly první symptomy nesmírného hnutí, v jehož začátcích stojíme nyní. Vzduch nebyl objeven letadly, nýbrž otevřenými okny; chlubíme se, že za našich časů byl objeven automobil, ale zapomínáme, že bylo objeveno něco většího: totiž nohy k putování, skákání a lyžaření. Jsou jisté příznaky, že činíme objev vlastního těla. Proti romantickému ideálu souchotin odkrýváme neromantický ideál zdravých plic. Dnes bychom už nebásnili "poutníče bledý v hábitě šerém"; spíše bychom básnili o poutníkovi, kterému jde náramně k duhu, že se důkladně proběhl. Bledý pierot se stal definitivně figurou jenom maškarní. Nemůžeme-li říci, že jsme zdravější než minulé generace, máme aspoň víc chuti být zdrávi a větší libost ze zdravého tělesného života. Rozvíjí se tu patrně instinktivní boj proti chátrání a měknutí lidského plemene. Tento proces je příliš veliký a širý, než abychom jej považovali za uměle naroubovaný; je možno jenom jej víceméně uměle a plánovitě urychlit.

A tady přichází hygienická kampaň, inaugurovaná Červeným křížem. Jsou u nás končiny a vrstvy, kam dosud tento světový trend nedolehl; máme na starosti kus poloorientu tam na východě, kde se dosud žije, jak Bůh dá a jak se žilo před sty lety; i náš venkov, tak rychle se modernizující po stránce výroby, zůstává hodně pozadu po stránce životní úrovně. Tady je mnoho co dohánět, aby příští generace rostly za čistších a svěžejších podmínek; je nutno vyvětrávat mnohou zatuchlinu a zasmoudlost starých zlozvyků. Ale i naše města se dovedou v mnohém ohledu přímo podivuhodně bránit tomuto nutnému vývoji věcí; natropí se ještě mnoho zdravotních škod nebo polovičatostí, než se plně vpravíme do svých veřejných úkolů. Víc vody, více vzduchu, více slunce! Tento válečný křik má u nás doposud až příliš mnoho příležitostí.

Ale to je jen jedna stránka věci; a má-li mít toto hygienické křižácké tažení plný smysl, musí být něčím ještě jiným: tažením proti bídě. Nic není tak nehygienické jako bída; bojujeme-li proti špíně, proti špatnému vzduchu, proti nemocem, proti veškeré

nezdravotě, bojujeme především proti nouzi, jež je nejtěžší ze všech chorob. Tady už nestačí metoda výchovy, nýbrž metoda pomoci; nestačí kázat lidem, aby otevírali okna slunci; je nejprve nutno se postarat, aby vůbec měli nějaké okénko, které lze otvírat. Nežli můžeme naučit lidi, jak mají žít, je nutno starat se, aby vůbec mohli žít. Červený kříž má jistě nasbíráno bezpočtu dokladů, jak nelidsky jest žíti lidem tak říkajíc v dosahu našich rukou; jak tisíce lidí žijí nejen pod úrovní čehokoliv, co lze nazvat hygienou, ale přímo pod úrovní fyzické snesitelnosti. Jsou místa tak dole, tak na dně života, že tam nedosáhne žádný socialismus ani žádné zákonodárství; může-li tam něco dosáhnout, je to jen humanita putující od člověka k člověku: humanita s dostatečnými prostředky v rukou. Mám za to, že Červený kříž má v tomto ohledu daleko víc zkušeností nežli prostředků; a nepochybuji, že z jeho zkušeností nejtrpčí je ta, že nic neprospěje pomáhat slovy a poučováním, nelze-li pomoci hmotně. A přece má-li sociální hygiena skutečnou frontu úporného boje, je to především bída a zase jen bída; bída se nedá vyškrtnout žádným dekretem; lze proti ní vést jenom občanskou gerilu od případu k případu. Prapor s červeným křížem může pro ni mobilizovat lidi; ale mobilizace hmotných prostředků je úkolem nás všech. Mysleme na tuto mobilizaci v těchto dnech míru.

Lidové noviny 3. 4. 1926

NĚKOLIK PRAŽSKÝCH NOVOSTAVEB

Kromě sletiště je na tom nejlépe nová plynárna v Michli, která pomalu roste v celé plynové město. Už je namontován i veliký buben plynojemu a dokola rostou trakty strojoven a koksoven; do podzimu snad opravdu tato veliká plynová kuchyně se bude moci dát do vaření plynu. Pěkně roste i novostavba pražské městské knihovny; teprve nyní, když místy dorůstá zdivo do výše druhého patra, je vidět, jaká to je veliká a rozložitá budova. Nejvíce bohužel

zdá se váznout milý Spořilov tam na mírném a širokém svahu u Roztyl. Teprve pět nebo šest domků je založeno hned vedle silnice, a jen jeden dospěl k rovnosti; díváme-li se vedle té hromádky rozestavěných domků na vystavený plán města o 1 500 číslech, zdá se nám to příliš odvážný skok. Ještě se neupravují příští cesty, nekopou další základy ani nesváží materiál; má-li tu do podzimu stát aspoň sto domků, muselo by být vidět docela jiné přípravy. Zatím tam vyniká první hotová budova, totiž prkenná kantýna, čekající věcí příštích; jinak zpívá skřivánek nad ulicemi budoucího Spořilova, na nichž se letos ještě patrně bude sklízet oves.

Lidové noviny 4. 4. 1926

STAVBA

To byste nevěřili, co nás tam putuje, nás čumilů a diváků, kteří se jdeme podívat, bude-li to včas hotovo. Neboť nám nestačí, prohlásí-li někdo, že to bude hotovo; v našich srdcích je uložena demokratická nedůvěra ke každému velkému slovu, ať je dává, kdo chce; naše mysl je počínajíc od Adama nakloněna spíše ke zlému nežli k dobrému, a proto věříme spíše v nezdar nežli v tajemnou možnost, že to dobře dopadne. Proto tedy putujeme na starý Sandberk, kterému se nyní říká sletiště, abychom se přesvědčili na vlastní oči, jak to stojí a leží.

Dobrá, tedy stojí a leží to všelijak, a my okukovači se potácíme jednak po divokých hromadách šutru a kamení, mezi děrami, srázy, roklemi a násypy, kolejnicemi a trámovím, jednak mezi úžasem, co toho je naděláno, a pochmurnou hrůzou, že to tu jakživ nebude spraveno a hotovo. Což tribuny, o ty nejde; stojíte-li uprostřed cvičiště, vypadají ty polohotové tribuny, jako by byly nastavěny ze sirek. Co je nad zemí, zdá se být docela snadné; ale hůře je se zemí. Obnažená na kost, roztrhaná, zedraná a zpřeházená; tady zase zavalená drtí, děravá jako sýr, propadající se hlubokými krátery. Na

jedné straně drapák rozhlodává kopec, který snad nikdy nebude snesen a vyhlazen; na druhé straně růžence huntů sypou kamení a hlínu do strží, které snad nikdy nemohou být zarovnány. Tady se nová silnice zahryzla do skály a náhle přestává, jako by už nemohla dále, a vysíleně se zhroutila, svíjejíc se v ostrých serpentinách; a tuhle se tyčí nasypávaná hráz a také nejspíš už nemůže dál. Ještě loni se tento fantastický terén podobal krajině náměsíční; nyní se nepodobá ničemu, anebo je podoben bojišti, ztroskotání a vyvrácení z kořene. Tvrdá a urputná je země, kterou zrýváme. Kdyby v tu chvíli před námi vyvstal bratr Jindra Vaníček, třikrát slavnostně odplivl a prohlásil: "Ať se na místě propadnu, nebude-li tu všecko včas hotovo a hladké jako stůl", snad bychom mu řekli: "Veliký náčelníku, copak je to možno? Ani propadnout se nemůžeš, jak je ta země tvrdá a vyježděná!" Ale není tu zrovna bratr náčelník ani jiný odpovědný činitel, kterého bychom varovali; a proto přistupujeme k topiči, který tuhle hvízdaje obchází svou polní lokomotivku, a pravíme mu káravě: "Člověče, copak to vůbec může být hotovo?"

Topič vycení zuby z černých tváří: "Japabynebylo?" povídá s naprostou jistotou, před níž se zastydíme za svou malověrnost. Ano, japabynebylo, když tento jeden z patnácti set pracujících je si tak jist svou věcí? Bude to hotovo; bude to hladké jako stůl a tvrdé jako mlat; bitva, která se tu svádí v divokém chumlu, bude jistě vyhrána: japabynebyla? A tu člověk v sobě postihuje divnou a trochu slavnostní věc; shledává, že sám je pyšný na práci, která tu bude vykonána od jiných. Roste v něm tiché podílnictví na tomto výkonu; vlastně se jím jaksi nadýmá. Má takový nějaký pocit vlastní velikosti, když vidí, jaký kus práce dovedou jeho vrstevníci udělat. Ožívá v něm veliká a slavná solidarita práce. Staří Egypťané jistě prožívali stejný nával hrdosti, když o egyptských nedělích, vstávajíce od egyptských hrnců, se běželi podívat na stavbu pyramid. Staří Římané to také cítili, když okukovali lešení, za kterým rostlo Koloseum; tehdy se vracel jistý Lucius bene merens k své večeři, kroužil hlavou a říkal: "Lidi, je to dílo! Ale bude to hotovo – japabynebylo?"

Neboť každá veliká práce, jako každá vyhraná bitva, je veřejný a národní triumf.

Lidové noviny 11. 4. 1926

LÉKAŘKY V MINULOSTI

Skutečné doktorky medicíny, nikoliv jen porodní babičky, byly už ve středověku, a to většinou vycházely z lékařské fakulty v Salernu u Neapole. V 11. století získala si zvláštní slávy doktorka Trottula, ve 12. století platila paní Mercuriada dokonce za světlo chirurgie. Z roku 1321 je uchován dokument, jímž se paní Františce, choti Matouše de Romana, povoluje vykonávati chirurgickou praxi v Salernu "po řádně složených examinech". Kaláberský vévoda Karel výslovně dekretoval, že ženám je povoleno konat medicínské umění. Bylo to jistě i proto, že za středověku neradi volali k ženám mužské lékaře, a že dokonce bývalo lékařům zakázáno pouštět ženám žilou, nebyli-li při tom její příbuzní. Z novověku se první studovaná lékařka vyskytla teprve roku 1807 ve Würzburku.

Lidové noviny 13. 4. 1926

RELIÉF PRAHY

O starém Římu jsme se učili, že byl založen na sedmi pahorcích. Na kolika pahorcích je založena Praha, neví nikdo, snad ani pan primátor, ba ani Státní zeměpisný ústav. Mám za to, že v Praze jsou údolí a pahorky dosud neobjevené; že jsou tu místa, na něž dosud nevstoupila lidská noha, nepočítáme-li milence. Vnitrozemský Pražák zná ovšem jen Letnou, Hradčany, Petřín a snad ještě Riegrovy sady; Vyšehrad spíše jen ze starých pověstí a Židovské pece z řečí poněkud ponurých. Je nutno s badatelskou vášní cestovat

po samém okraji Prahy od Podolí po Vysočany a od Šárky až po Hlubočepy a Zlíchov, abyste s hrůzou a podivem ohmatali reliéf Prahy; i najdete neznámé hory, kopce, výspy, pahrbky a vypnuliny, srázy, svahy a stráně chudých lásek, údolí, rokle, zmoliny, úvaly, strže a prolákliny, skály a díry, houštiny a jezera; objevíte terén, který je ošklivý i podivně vábný, kroutíte hlavou nad Libuší, kam to zalezla se svou zakladatelskou mánií, i nad lidmi, kteří na této členité půdě dovedli postavit nejkrásnější město na světě. Najdete pole a zelinářské zahrady uprostřed města; objevíte pouště i stepi u paty ulic; zastavíte se u kozích strání a usednete na mezičku lásky, nezastíněnou jediným stromem. Je to divný, chudý a neobyčejně zpustlý kraj; je to kus země, rostoucí do strašné a někdy zrovna přísné a veliké ošklivosti.

Nelze to říci jinak: město roste jako nějaké malomocenství nebo jiná ohavná destrukce; rostouc odhaluje pořád dál na okrajích svou otevřenou ošklivost, svou špínu, svá rumiště, svůj rozvrat; spaluje vegetaci a obnažuje zem na kost; kdyby země mohla křičet, slyšeli bychom za tichých nocí její utýraný řev, který nás obklopuje. To, co před rokem bylo zeleným a mírným polem, obrací se v rozrytý suchopár plný bejlí a smetí; zelený svah prahne a spéká se v hlinitou strž; země blátivě hnisá, drobí se, mění se v jíl a sutky. Dál a dál se posunuje bitevní zásek střepů, rzivého plechu a nevýslovného svinstva; zakusuje se denně do nových strání a zavaluje další úvaly. Město podniká výpady do svého okolí; tady se uchytí několika domky na stráni; nechá je tam jako hlídku a vrhá se o stráň dále, obracejíc zem za sebou v mrtvinu a smetiště. Rozestavělo své hlídky nad Motolem, nad Michlí, na Bohdalci, za Žižkovem, všude, kde byly nenačaté plochy a stráně. Neroste město; rostou samoty v ladech; a s nimi roste pás pusté, zoufalé, zdivočelé země, která se jmenuje periférie.

Špinavé potůčky prýští z těch samot ve stružkách zanesených střepy a plechovkami; na zahrádkách jako dlaň zápasí domácí lidé s vazkým jílem, ačkoli tu kdysi bývala ornice; na mezi sedí milenci s prsty do sebe vpletenými, mládenci vrkají na harmoniku nebo tichy

samotář po celé hodiny oplétá drátem cívku radioaparátku, podoben ve své trpělivosti ženám, jež ve starém světě pletly punčochy nebo háčkovaly proužky krajek. Tyhle holé, opršelé stráně jsou parky chudých; co stromů by bylo třeba, aby to bylo trochu podobno přírodě, bože, co stromů! Kam se vůbec poděly stromy pražské periférie? Což jich nikdy tato drolivá opuka nemohla uživit? Vždyť tu bývaly vinice a ovocné sady; snad bývaly staré aleje podle těch dlouhých silnic. Je to kraj, který není ještě hotov, nebo kraj, který je z kořene vyvrácen a devastován? Kdybychom se tak spojili a každý daroval této zemi kolem nás jeden zelený stromeček: jak by tu bylo krásně za padesát let! Ne, pojďme domů; ještě jsme nepřišli na to, že stavět město znamená budovat krajinu.

Lidové noviny 18. 4. 1926

AMERIKANISMUS

(Dopis vydavateli New York Sunday Times)

Drahý pane,

vyslovil jsem jednomu vynikajícímu Američanovi své pochybnosti o ideálech amerikanismu; nevím, jak se to doneslo k Vašim uším, ale nyní mne žádáte, abych své námitky opakoval Vašim americkým čtenářům. Představte si, že to učiním, a že učiniv to, se rozhodnu jet do Ameriky, abych se podíval, je-li to, co si myslím, skutečná pravda. Můžete mi zaručit, že vkroče na americkou půdu nebudu za trest rozčtvrcen čtyřmi fordkami? Nebo že nebudu pověšen na čtyřiašedesátipatrové šibenici, vysoké dvě stě třicet metrů a postavené ze železa a betonu za dvacet sedm a půl minuty? Padniž odpovědnost na Vás; a nyní začínám.

Nebyl jsem ovšem v Americe; ale zato jsem s velikou pozorností četl spoustu článků o Americe napsaných vesměs od Evropanů;

neboť nikdo nemůže býti tak freneticky nadšen Novým světem jako Evropan, který tam strávil pár měsíců, aniž byl přejet autem. Staří Američané, které potkávám v Evropě, mluví o Americe obyčejně s daleko větším skepticismem než tito novopečení Yankeeové, pyšnější na to, že už přestali být greenhorny, než na to, že se narodili s lidskou duší. Zdá se mi, že americké ideály jsou daleko nebezpečnější pro nás Evropany než pro rozené Američany. Netáži se, jsou-li americké ideály dobré pro Ameriku, nýbrž jsou-li dobré pro Evropu. Moje otázka je, má-li se Evropa amerikanizovat, jak si to mnozí lidé představují. Jsou lidé, kteří si přejí, aby jednou Amerika civilizovala starou Evropu, tak jako kdysi Evropa civilizovala starou říši Aztéků. Přiznávám se, že mne tato představa děsí, jako děsil staré Aztéky kulturní ideál evropských dobyvatelů, a že ve svém aztéckém jazyce vyrážím válečný výkřik proti tomuto ohrožení naší evropské rezervace.

Měl bych snad začít kulturními ideály, ale dovolte, abych začal něčím prostším, totiž cihlami a zednickou prací. Stavěl jsem si domek, malý, žlutý a bílý, jako natvrdo vařené vajíčko; nemáte ponětí, jak je taková věc v Evropě složitá. Nežli byl domek hotov, prodělali jsme stávku zedníků, tesařů, truhlářů, parketářů a pokryvačů; stavba domku se odehrávala jako dvouletý sociální boj. Pokud se vůbec pracovalo, měli lidé dost času, aby si mezi položením dvou cihel trochu popovídali, popili piva, odplivli si a podrbali se na zádech. Po dvě léta jsem se chodil dívat, jak vzniká můj domek. Byl to kus mé osobní historie; můj poměr k domku rostl do nekonečné intimity. Během těch dvou let jsem poznal spoustu podrobností o práci a životě zedníků, truhlářů, kantýnských a jiných bradatých, vážných i šprýmujících mužů. To vše je zazděno mezi cihlami a trámy mého domku; chápete, že po tolika nesnázích k němu lnu s jistým divokým patriotismem a že bych jej neměnil za žádný jiný.

Nuže, vy v Americe byste takový domek postavili snad za tři dny; přijeli byste na svých fordkách s hotovou železnou konstrukcí, utáhli byste několik šroubů, nasypali do toho několik pytlů

cementu, vlezli do svých fordek a jeli stavět zase někam jinam. Bylo by to daleko lacinější a rychlejší; mělo by to všechny technické i ekonomické výhody; ale mám pocit, že bych byl ve svém domku méně doma, kdyby vyrostl s takovou nepřirozenou rychlostí. Pamatujete se, jak Homér popisuje Achilleův štít? Je na to třeba celého jednoho zpěvu Iliady, aby slepý básník vylíčil, jak byl ten štít udělán; vy v Americe byste jej odlili a zmontovali v deseti tisících kusech za den; připouštím, že se tak dají lacino a úspěšně dělat štíty, ale Ilias se tak dělat nedá. Můj malý domek, stejně jako Achilleův štít, není totiž jenom kus práce, nýbrž hlavně kus života. Kus těžkého i veselého života.

V Evropě až dosud vznikají věci pomalu; možná že americký krejčí ušije tři kabáty, zatímco náš krejčí ušije jeden; stejně je možno, že americký krejčí vydělá třikrát tolik co náš; ale táži se, stráví-li také třikrát větší porci života, je-li třikrát tak silně zamilován jako náš krejčovský tovaryš, píská-li si při práci třikrát tolik písniček a má-li třikrát tolik dětí. Pokud vím, americká "efficiency" se týká zmnožení výkonu, a nikoli zmnožení života. Je pravda, že člověk pracuje, aby žil; ale jak se zdá, žije i v té chvíli, když pracuje. Je možno říci, že evropský člověk je velmi špatný pracovní stroj; ale je to proto, že vůbec není strojem. Je-li zedníkem, není jím jen proto, aby kladl cihly, nýbrž aby přitom povídal o politice nebo o včerejším dnu, aby pil pivo a slavil modré pondělí a vůbec široce po zednicku žil. Mám za to, že by velmi vynadal člověku, který by mu chtěl dokazovat, že nejvyšší účel zedníka je spěch.

Spěch, rychlost! To je nové evangelium, které se na nás pořád volá z druhé strany oceánu. Chcete-li být bohati, zvyšte svou rychlost a výkonnost! Nechte zbytečných řečí a odpočinků a spěchejte se svou prací! Člověk se neměří ničím jiným než číslem udávajícím jeho výkon! – Nevím, žije-li skutečně Amerika pod bičem tohoto hesla; ale je to heslo, které nám podávají amerikanizovaní Evropané jako program pokroku a rekonstrukce Evropy. Avšak je otázka, je-li spěch a kvantita opravdu jediným měřítkem aktivity. Jsou věci – a zrovna tahle stará Evropa jimi

podnes oplývá –, které můžeme velmi těžko měřit jednotkami práce. Myšlenky filozofa nezměříme tím, kolik se jich nadělá za hodinu. Umění nepočítá se časem, jehož je třeba k udělání sochy nebo básně. Naopak, bylo nutno mít velmi málo naspěch, aby člověk vůbec začal produkovat takovéto věci. Evropa měla velmi málo naspěch, než udělala své katedrály nebo své filozofické systémy. Člověk, který chce něco vymyslet, nepospíchá s hodinkami v ruce, nýbrž podobá se člověku, který zahálí a maří svůj čas. Myslím, že váš William James se zdál svému okolí tak trochu lenochem. Vsadil bych se, že váš Walt Whitman požíval zaživa pověsti povaleče a darmošlapa, když se potloukal po Hobokenu se svou vlající hřívou. Touláme-li se po staré Evropě, užasneme, jak málo spěchali lidé, kteří tu všude nechali po sobě veliké stopy. Mužové, kteří dělali revoluce, neměli svůj čas odměřen. Některé největší aktivity lidského ducha se vyvinuly jenom za neslýchaného mrhání časem. Evropa mrhala časem po mnoho tisíc let; v tom je její nevyčerpatelnost a plodnost. Slyšel jsem o jednom velkém americkém muži, který měl v Evropě mnoho co dělat. Ve vlaku diktoval svému sekretáři dopisy; v autě vyřizoval své konference; při obědě konal své porady. My primitivní Evropané při obědě obyčejně jíme, tak jako při hudbě obyčejně posloucháme; obojím snad utrácíme svůj čas, ale věru neutrácíme svůj život. Mohlo by se mluvit o velkodušné lenosti, jež obdařila Evropu některými z jejích nejvyšších hodnot. Je potřeba jisté lenosti k plnému ocenění života. Člověk, který tuze spěchá, dojde jistě k cíli, ale jen za tu cenu, že se nepodíval na tisíceré věci, které cestou minul.

Druhé heslo, jež nová Amerika vyváží do ubohé Evropy, je veliké slovo Úspěch. Začni jako liftboy, a staň se ocelovým nebo bavlněným králem! Mysli každý den na to, abys to přivedl dál! Úspěch je cíl a smysl života! – Je opravdu povážlivé, jak toto heslo počíná demoralizovat Evropu. Tenhle starý díl světa má totiž jistou heroickou tradici; lidé tu žili a umírali pro víru nebo pro pravdu nebo pro jiné, poněkud iracionální věci, ale nikoliv pro úspěch. Světci a hrdinové nejsou lidé, kteří to chtějí "přivést dál"; jsou

některé činy a úkoly, kterým je nutno předem obětovat úspěch. Je jednou z předností Evropy, že Shakespeare neměl úspěch a nestal se například velikým rejdařem; nebo že Beethoven neměl úspěch a nestal se největším výrobcem špatných bavlněných látek. Balzac se marně pokoušel stát se bohatým mužem; naštěstí pro svět neměl úspěch a nikdy nevyšel z dluhů. Ta pošetilá Evropa se dovedla starat o tisíce jiných věcí než o úspěchy; tyto věci pak zůstaly, zatímco všechny úspěchy, co jich v dějinách bylo, vzal čert. Jak mnoho věcí by zůstalo nevykonáno, kdyby ti, kdo je vykonali, byli mysleli na úspěch! Kdybychom soudili lidi podle jejich úspěchu, ukázalo by se, že devadesát lidí ze sta má v životě spíše smůlu než úspěch a že stěží jeden z tisíce by se odvážil říci, že se opravdu setkal s úspěchem. Evropská morálka, která činí tuto zkušenost už od dob krále Krésa, ujišťuje nás odpradávna o jiných hodnotách života, než je úspěch; nemýlím-li se, mluví tu a tam o marnosti všech úspěchů a nabádá nás, abychom hledali hodnoty vyšší a trvalejší. Dobrá, doposud nás nepřešla horlivost hledat je.

Třetí heslo, které nás ohrožuje, je Kvantita. Lidé z Ameriky k nám přinášejí podivnou a fantastickou víru, že jen to největší je dosti veliké. Má-li se postavit hotel, má to být ten Největší Hotel na Světě. Má-li stát něco za podívanou, musí to být to největší ve svém oboru. Stvořitel světa, jak se zdá, nebyl dotčen touto manií velikosti, neboť nestvořil tento svět jako největší ze všech nebeských těles. Stvořitel Evropy ji udělal malou a ještě ji rozdělil na malé díly, aby se naše srdce netěšilo z velikosti, nýbrž z rozmanitosti. Amerika nás korumpuje svou zálibou ve velikostech. Evropa ztratí sebe samu, jakmile si osvojí fanatism rozměrů. Její měrou není kvantita, nýbrž dokonalost. Je to krásná Venuše, a nikoli socha Svobody.

Avšak dost; mohl bych uvést ještě tucet ideálů, které my evropští domorodci nazýváme americkými, – dvanáctý z nich by se jmenoval Dolar. Avšak to už by byla jiná kapitola, a místo, které jste mi slíbil, je vyčerpáno; končím tedy tím, čím by snad lidé prozíravější a političtější než já počali.

Přítomnost 29. 4. 1926

MUŽ NA KURTU

Bílý od hlavy k patě, s tváří do modra uřícenou; je drobný, ale je všude, v out i u line, žádný míček mu není dost špatný, aby ho nedobíhal; div nepřeskočí line, jak mu běží vstříc, vyskakuje do výše jako kobylka, chytá každý out, neodpustí si ani jednu ránu; kdyby se míček zaryl do země, zaryl by se střemhlav za ním. Je málo tenistů, kteří by se dřeli víc než tento sporý a vášnivý hráč; každý letící míč mu stojí za to, aby se za ním řítil, vydávaje celou svou energii s umíněnou a nepolevující horlivostí. Nesleví si ani ránu předem ztracenou, nepustí ani jednu šanci mimo sebe; hraje tenis tak, jako dělá politiku. Neboť tento náruživě houževnatý hráč se jmenuje Eduard Beneš.

Lidové noviny 30. 4. 1926

ZPĚV KOSA

Řekne-li se "první máj", ozve se v nás s fatální nutností něco z toho dvojího: buď že "je první máj, je lásky čas", nebo že je Svátek práce. Člověk by řekl, že láska a práce se spolu nerýmují. Dívám se na zahrádku, kde kos pískaje a zrovna řiče radostí tvrdí, že je lásky čas; zítra nebo pozítří se mu vyklube v hnízdě čtyři nebo pět ochmýřených, hlavatých a pro jeho oči velmi krásných mláďat, a pro milého povykujícího kosa začne se cosi, čemu bychom my lidé řekli zatracená dřina; od úsvitu do večera bude tahat ze země červy, ukusovat křídla běláskům a lovit mouchy, aby to vše cpal do těch pištících a malinkých oblud, které velice živě dokazují, že byl lásky čas. Od lásky k práci není daleko; je jen ptačí skok od nadšeného

stvoření života k trpělivému a poněkud prozaickému udržování života. Mohlo by se říci, že práce je zrozena láskou.

Kdybychom se i ve svých sociálních cílech trochu více řídili přírodou, poskakovali by tohoto svátečního dne slavnostní řečníci, podobni černým kosům, na své estrádě a mluvili by, chvílemi pěkně hvízdajíce a zpívajíce zplna hrdla, asi takto: "Je to dřina, živit sebe a jiné; je to sháňka, co? Ale co chcete, život je zatracený dar; musíme za něj platit. Platíme za něj prací, starostmi a sem tam nějakou bolestí; co platno, život je drahá věc, která nám nepřijde lacino. Chceme-li tu dnes pěkně a pořádně oslavovat práci, musíme oslavovat hlavně to, co si za ni kupujeme; měli bychom dnes slavit a velebit život; měli bychom slavit těžký a podivuhodný fakt, že chválabohu jsme na světě. Život je těžký sport; je to jako vylézat na nějakou skálu. Někdy se zastavíme a myslíme, že už nemůžeme dál; jsme vyčerpáni a stíráme si pot a bručíme, že čert nám byl tuhle cestu dlužen. Ale když přesto skoro všichni vydržíme a pokračujeme ve své námaze, je to, lidé, veliký a tajemný důkaz, že život stojí za to. I když tisíckrát bouřlivě protestujeme, že by mohl být lepší a snadnější, nezřekneme se ho, dokud nemusíme; a rodíme další život, abychom podali dál tu krásnou a proklínanou věc. Pravda, o práci obecně se dá pěkně mluvit a představa miliónů pracujících je povznášející; ale představit si svou vlastní práci za rok vykonanou, to je jiná; a představit si práci, kterou člověk udělá za celý život, to je obraz povznášející po docela jiné stránce než představa pracujícího světa. Ty jsi nakladl na sebe tolik a tolik tisíc cihel a ty jsi utkal tolik kilometrů plátna; tys zpracoval tolik fasciklů písemností a tys zvážil a rozdělil tolik tun kávy nebo soli. Teprve ta trpělivá, nekonečná monotonie osobního výkonu pořádně ukazuje, co člověk platí za to, že žije; tady už se hodnota práce neměří kolektivností pracujících, nýbrž osobní trpělivostí a strašnou vytrvalostí každého z nás. Armáda pracujících, dobrá; ale chcete-li oslavit práci, pomyslete na nekonečné dílo jednoho každého. Nemyslete jenom na milióny rukou; na každém páru rukou visí jeden celý a živý člověk, který s chutí dýchá, rád jí, má ženu a děti a

táhne celý tento náklad života tak dlouho, jak jenom lze. Neoslavujte ruce, oslavujte lidské životy; kdybychom místo o miliónech pracujících mluvili o miliónech životů a živitelů, dopadly by naše sociální teorie hodně jinak a tento svátek práce by zvučel dětskými frkačkami, tancem a muzikami; každý by si vedl pod paží tu svou, pro kterou pracuje, a jeho haranti za ním by tvořili pravý a slavný průvod práce. Deset tisíc zachmuřených mužských tváří táhnoucích v průvodu velmi dobře znázorňují sílu, ale velmi špatně znázorňují život; neboť život je i daleko těžší, i daleko veselejší, než jak se zračí v této ponuré oslavě práce. Říká se vám za takovýchto slavnostních příležitostí ‚pracující lide'. Jako byste nebyli nic jiného a nic více! Kdybych vás měl oslovit v celé složitosti, kráse i nesnadnosti vašeho skutečného života, musel bych spustit: ‚Pracující, pojídající a popíjející, ženící se a děti plodící, ustaraný a veselý, tátovský a mámovský lide, mládenci i ženáči, matky i děvčata, milenci i dědkové' a tak dále; musel bych vás všechny zvlášť vyjmenovat jménem, vás, Jene Paroubku, Václave Kováři, Františku Ryšavý, Honzo Vacků a tak dále, a nevynechat ani jednoho; neboť na každém z vás je mnoho důležitého nad to, že pracujete. Zapomněli jsme stanovit nějaký svátek, který by byl oslavou lidí; oslavujeme práci, ale neoslavujeme muže, ženy a děti, ačkoli je svatá pravda, že bychom nebyli pracujícím lidem, kdybychom nebyli muži a ženami se všemi zvláštními a dramatickými důsledky, které z toho plynou. Nemohu toho už smlčet: je to láska, co nám nadrobila život a veškeru jeho dřinu; v jádře sténáme pod těžkým břemenem lásky. Přátelé, v tento veliký svátek musíme mluvit o lásce." Avšak v tu chvíli černý řečník dostává skutečná křídla a místo na estrádě poskakuje na kvetoucí větévce jabloňové. Je to jen hvízdající kos; a jeho májová písnička zní příliš daleko od lidských zástupů.

Lidové noviny 1. 5. 1926

Z NAŠEHO KRAJE

Je to ten kout mezi Úpou a Metují, mezi Babiččiným údolím a mírnou kotlinou Jiráskova Hronova. Kdekoliv se vyleze na kopeček, je vidět na severu Sněžku a na východě Bor a Hejšovinu, velké hraniční kameny země. Těsně kolem jde jazyková hranice; jen v Trutnově jsou Němci, kdežto ve vsích, v Žacléři, v Olešnici a jinde se mluví jazykem, kterému vůbec nikdo nerozumí. Na kopcích žijí tkalci duchaři; podle řek je jedno bojiště za druhým – Trutnov, Skalice, Náchod a dole Sadová, se štíhlými pomníčky, které povídají, kolik tam padlo mladých lidí. Tak to je ten kraj mírných a poněkud chudých políček, březových hájků a dvojí veliké památky: po Boženě Němcové a Aloisu Jiráskovi.

Co se Boženy Němcové týče, snad by byl ještě ledacos věděl můj nebožtík dědeček ze Žernova; jenže toho jsem se zapomněl ptát, dokud byl chudák starý živ. Ale můj tatínek dosud pamatuje pana otce z ratibořického mlýna, který až do stáří byl šelma veliký, a potom bláznivou Viktorku. Neboť vězte, že nezemřela tak, jak stojí psáno v Babičce; žila ještě velmi dlouho, malá, s drobným kulatým a svrasklým obličejíčkem, prý jako jablíčko, a chodila žebrat i k Čapkům na Žernov; přišla a slova neřekla, dokud nedostala kus chleba; jen se tuze zlobila a vykrákala mého tatínka za vlasy, když za ní kluci daremní pokřikovali.

Proti tomu můj dědeček z maminčiny strany byl z Hronova, obchodoval s obilím a potom byl mlynářem v pazderně. Tedy tenhle dědeček znal tuze dobře tatínka od pana Jiráska; ten byl pekařem a takto i kunčoftem mého dědečka, který jezdil s obilím až do Hradce a vozil tam studentu Aloisovi pozdrav z domova, bochníček chleba a někdy nějaký ten šesták šajnový. Moje babička z té strany byla z machovských sekerníků; když si v stáru přeříkala celé Jiráskovo U nás (četla nahlas, jako by se modlila), prohlásila uznale: "To je hodný." I dávám svědectví, že po paměti i podle doslechu potvrdila všechno, co tam pan Jirásek napsal; řekla, že je to čistočistá prauda.

Malé Svatoňovice, mé rodiště, jsou známy svou Panenkou Marií, která sice není tak mocná jako vambeřická, ale přece je zázračná; za mne tam maminka chodila obětovat vosková prsa, abych byl silný na plíce; avšak tato vosková prsa měla vždy ženská ňadra, což ve mně tehdy vzbudilo podivnou představu, že my hoši nemáme žádné plíce, a marné očekávání, že mi vlivem maminčiných modliteb narostou. Po kraji kolem jsou rozsety staré zemanské statky, kde se rodívali selští rebelové jako ve Rtyni; ale dnes tam vládne průmysl, a kilometry ručníků a grádlů se rozvíjejí z Úpice do světa. Vzpomínám na australské a čínské známky, známky z Indie a Kapské kolonie, které jsem sbírával v koších továrních pisáren; sbíral jsem je s podivem jako tolije nad Žabokrky nebo vstavače na Brendách – dnes na ně myslím jako na malé dokumenty toho, jak se kraj Babičky a U nás změnil.

Lidové noviny 9. 5. 1926

HYMNA

Stalo se jednomu našinci v Římě – nebo abych nazval věc pravým jménem, stalo se mně samotnému kdysi v Římě, že jsem se díval z plošiny tramvaje, jak mašírují italští vojáčkové. Z toho dívání jsem byl vyrušen křikem, který se strhl kolem mne a který, jak jsem zjistil, se týkal mne. Ponenáhlu jsem se dovtípil, že mi dva taliánští dělníci velmi nadávají, kdežto konduktér mne hájil, že jsem cizinec. Teprve při dalším táhnoucím regimentu vojáčků jsem pochopil, že šlo o to, abych smekl před vojenským praporem. U nás totiž na takové věci nejsme zvyklí. Není nám samozřejmo, že máme smekati před praporem, jako nám není samozřejmo ledacos jiného. Například program našeho rádia je obyčejně zakončen státními hymnami jako pozdravem krajanům v zahraničí. Rád bych věděl, kolika teple usazeným, pokuřujícím posluchačům se sluchátky na uších to prostě nedá a kolik z nich se jich při prvních zvucích postaví rovně jako

svíčka. Má to být samozřejmá a přímo bezděčná reakce občana na státní hymny; a přece se obávám, že… že by snad bylo lépe ujistit se, že všichni posluchači po těch pár minut stojí v pozoru; nejsme-li si tím jisti, raději nevysílejme naše hymny rozhlasem; neboť nesluší se hráti je bez oné pocty, jež jim přísluší.

Lidové noviny 16. 5. 1926

JAK SE VEDLO KATŮM ZA STŘEDOVĚKU

Středověká společnost, tak krutá ve své justici, byla ještě krutější k jejímu vykonavateli. Kat musel bydlet mimo městské zdi a nemohl nabýt žádných občanských práv; jeho ženě nesměla žádná porodní babička přispět v porodních bolestech; v hostincích byl pro něho zvláštní "katovský stoleček" a kat směl sedět na stoličce, která měla jenom tři nohy; jeho džbánek musel být bezuchý. Když platil, musel položit peníze na stůl a hostinský na ně pofoukal, dříve než je shrábl. Při těchto soustavných poníženích není divu, že poptávka po katovském úřadu byla nepatrná; proto bývala někdy odsouzencům k smrti nabídnuta milost s podmínkou, že přijmou místo popravčího. V takovém případě byl povolán kat z jiného města, aby novému kolegovi na znamení této změny uřízl obě uši. Zato peněžně na tom nebývali kati zle; plat jejich se rovnal platu městského kazatele nebo městského fyzika, krom toho pak měli právo otevřít nevěstinec a provozovat lékařskou praxi. – Při tomto katovském postavení je skutečně úžasné, že se veselý král Václav odvažoval popíjet se svým katem.

Lidové noviny 22. 5. 1926

NĚKOLIK SLOV

Odpovědný

Co chvíli čteme v novinách vážné výzvy k odpovědným činitelům. Je-li na pražských ulicích nějaký neřád, voláme veřejně odpovědné činitele, aby jej odstranili. Padají-li z některé střechy tašky, dovoláváme se mocným, tak říkajíc kozinovským hlasem odpovědných činitelů, přinejmenším pražského primátora, aby do roka a do dne zakročil. Vystrčí-li někdo někde červený nebo velkoněmecký prapor, strhne se pokřik volající za to k odpovědnosti přinejmenším ministerského předsedu. Od veřejných záchodků až po veřejné otázky domáháme se sluchu odpovědných činitelů; což rozšiřuje tajemný dojem, že existují jakési bytosti, které nemají nic jiného na práci nežli být odpovědny za vše, co se děje. Je-li na Karlově náměstí ucpaný záchodek, neupozorníme na to nejbližšího strážníka, nýbrž celý pražský magistrát s pochmurnou narážkou na jeho odpovědnost. Zpozdí-li se vlak, voláme za to k osobní odpovědnosti a soudu božímu ministra železnic a tak dále. Máme jakési demokratické představy o všem, jenom ne o odpovědnosti; odpovědnost připisujeme pouze "činitelům", čímž míníme osoby zvláště vysokých hodnostních tříd. Voláme-li pořád k odpovědným činitelům, zapomínáme na demokratický fakt, že všichni lidé jsou odpovědni. Za ucpaný odtok není tak tuze odpovědný starosta jako spíše lidé, kteří tam naházeli papíry a ohryzky. Ve většině případů je skutečná odpovědnost daleko blíže než tam, kde se jí slavnostně dovoláváme. Nikde ve světě se tolik nepíše o odpovědných činitelích jako u nás; snad je to proto, že jsme ze všech darů přírody zvláště zapomněli pěstovat dar osobní občanské odpovědnosti.

Bolševik

Tohoto slova se užívá o lidech, kteří si třikrát neodplivnou při zmínce o socialismu; podobně se užívá slov měšťák, germanofil, šovinista a tak dále. Řeknu-li, že z těch a těch důvodů jsem pro uznání sovětského Ruska de iure, budu asi tím rázem prohlášen za bolševika; řeknu-li, že jsem z určitých důvodů proti němu, budu asi na jiných místech prohlášen za černého caristu a člena národního hnutí. Má-li tento národní zvyk nějaký důsledek, je to ten, že se nelze domluvit nakonec ani o škatulce sirek nebo o tom, kolik je hodin. Není pochyby, že takto se dají dělat schůze a noviny, ale politika se tak dělat nedá, pokud totiž politika je hovor o důvodech.

Caveant consules

Včera to bylo v jednom večerníku třikrát; a čtenář, který ještě nezapomněl na poslední zbytky své latiny, se třikrát otřásl, že vlast je v nebezpečí. Někteří lidé dokazují, že učit se latině je zbytečné; není to zbytečné, ale je to někdy poněkud škodlivé, protože to zůstavuje v bývalých gymnazistech nepříjemnou náklonnost volat v pravidelných intervalech Caveant consules. Nikdy politický lokálkář necituje Vergila ani Horáce; mám silně za to, že si nekrátí dlouhé večery četbou Tacita; pouze pochmurný výkřik Caveant consules přežil v našich končinách velikost starého Říma. Po česku se tito consules jmenují odpovědní činitelé; a caveant znamená, abyste to věděli, že se mají mít na pozoru, jelikož na obzoru jsou hrozné věci. Rudé právo, neuznávajíc krom tolika jiných věcí ani latiny, obyčejně praví přímo a po česku, že na to musí přijít revoluce. Caveant consules je bojovný výkřik vlastenců a venkovských listů; míní se jím, že my bychom to sice mohli rozházet, ale dáváme ještě poslední vážnou a tragickou výstrahu odpovědným činitelům; nestane-li se náprava, myjeme si ruce – učinili jsme vše, co jsme mohli; tedy Caveant consules!

Lidové noviny 23. 5. 1926

ČLOVĚK A PES

Jeden z běžných názorů je, že kočka má celkem povahu ženskou, kdežto pes je od přírody spíše mužského naturelu. Mám za to, že tento názor se opírá o zvláštní přírodní fakt: ve skutečnosti skoro všechny domácí kočky jsou ženského pohlaví, kdežto zdrcující většina psů, se kterými máme co činit, je pohlaví mužského. Kocour, tvor téměř vzácný, je nadán rysy tak mužnými jako málokterý z mužů, co jich znám. Je-li kočka, jak se říká, falešná jako žena, je kocour falešný jako stoprocentní chlapík; jenže tentokrát chci mluvit o psech.

Muž oceňuje na psech především rasu nebo se aspoň tváří, jako by jí rozuměl. "Ten má dobře stavěné běhy," řekne, "ale myslím, že nemá správné uši." "Co vás napadá," namítá druhý, "ten má nejlepší slechy, jaké jste kdy viděl; koukejte, jak mu stojí levé ucho." Zkrátka muž má k psům poměr spíše kynologický, snad z atavismu někdejšího pralovce; kdežto žena si cení hlavně panošské náklonnosti svého psa. "On mne má tak rád," praví dojatě; i kazí svého psa, jak jen je možno, činíc z něho citlivou, vrtošivou a neposlušnou bytost, jako jsou všichni příliš milovaní tvorové. Ať mi nikdo neříká, že ženy dovedou všecko; nedovedou vytvářet filozofické systémy a nedovedou vychovávat psy.

Ale nejvíce chválíme na psech jejich inteligenci. Jen mluvit, říkáme o nich, zapomínajíce, že skutečně mluví, jenomže poněkud jiným jazykem. Velmi často jsem slyšel psa mručet docela zřetelně: "Zatracené blechy!" Jindy volá zřejmě "Prejskni" nebo "Pomoc", a jindy nadává dosti hrubě. Mám za to, že kdyby pes mluvil, jak mu často přejeme, vyjadřoval by se poněkud sprostě, užívaje s oblibou neslušných a vulgárních výrazů. Kdyby pes mluvil, byl by docela

nemožný. Jeho povaha je lidová a otevřená; je to dobrosrdečné chlapisko, ale není to pán.

Když na ně mluvíme, dívají se nám do očí; zdá se chvílemi, jako by nám poněkud rozuměli; dokonce otevrou hubu samou pozorností. Loni jsem zabloudil někde na Šumavě hledaje houby; konečně jsem našel cestičku a ta vedla z lesa ven přes močály k nějaké samotě. Tak tou cestičkou jsem šel k té samotě a tam se proti mně vyřítil ohromný bernardýn, větší než já, a děsně řval. Já měl v jedné ruce veliký hřib a v druhé dva; byl jsem naprosto bezbranný. I oslovil jsem psa a řekl jsem mu všecko: kdo jsem a proč tudy jdu a nemohu jinudy; ale pes nadával jako blázen. Snad nerozumí česky, napadlo mne, i počal jsem mu domlouvat po německu. Přiznávám se, že ještě nikdy jsem nemluvil tak zdvořile jako s tím bernardýnem. Navrhoval jsem mu mír; oplýval jsem dobrými úmysly a dovolával jsem se rozumu v našich stycích. Když jsem tak chvíli mluvil, viděl jsem, že za plotem mne vážně poslouchá celé obyvatelstvo samoty a že i pes umlkl otvíraje podivem hubu. Byl to největší řečnický úspěch mého života.

Jsou lidé, kteří se cítí uraženi, když na ně pes štěká; ohánějí se divoce holí nebo dělají, jako by chtěli hodit kamenem. Málokdo zachová důstojnost, je-li napaden sebemenším psiskem. Po mém soudu nejlepší je začít s dotyčným psem vyjednávat; magická je moc řeči a rozumu; i nejježatější psisko se po chvíli dovtípí, že člověka nepřeštěká. Kdyby psi dovedli mluvit, možná že bychom se s nimi dohodovali tak těžce jako s lidmi.

Lidové noviny 8. 6. 1926

POZNÁMKY K TĚMTO DNŮM

Tak jako po dešti je vždycky bláto, je po všech pouličních demonstracích nevyhnutelně konstatováno v některých novinách, že policie divoce řádila proti nevinným chodcům, že třískala se

sadistickou rozkoší do žen nic netušících, že střílela kolem sebe jako šílená a podobné věci. Nechodím sice po demonstracích, nýbrž jen po ulicích; ale ještě nikdy jsem neviděl, že by se strážník na rohu Jindřišské ulice vrhl z ničeho nic jako šílenec na zamyšleného chodce a praštil ho obuškem do hlavy nebo že by strážník v naší ulici se sadistickou rozkoší mlátil pendrekem služky, které vynášejí popel. Ačkoliv jsem nevinný a nic zlého nezamýšlející chodec, nebyl jsem doposud uchopen dvěma pochopy a smýkán na komisařství. Rovněž jsem neviděl policisty vrhat se zběsile na hlouček Armády spásy nebo na pohřební průvod. Zdá se mi podle všeho, že policie užívá pendreků proti nevinným chodcům jenom tehdy, když jsou demonstrace. Plyne-li z tohoto faktu něco, je to argument proti demonstracím. Kdybych lezl po čtyřech a přitom se praštil hlavou o stůl, bylo by zbytečné obviňovat stůl z divokosti a sadismu; lépe je pojmout úmysl, že tedy se nebudu raději pohybovat po čtyřech. Prší-li rány se zvláštní oblibou na Václavském náměstí a v přilehlých ulicích, lze se jim snadno vyhnout. Máte-li zájem o hlavy nevinných chodců a žen, řekněte jim výmluvně, aby je nenastavovali zrovna kordónům strážníků; chcete-li učinit radikální konec přehmatům policie, doporučte lidem, aby ji nečastovali kamením. Jsem dosti mírný člověk; ale kdyby po mně lidé házeli cihlami, obávám se, že bych vzal do ruky, co bych kde popadl, a bránil se ne sice se sadistickou rozkoší, ale tak divou, jak bych mohl. Nepřekvapuje nikoho, píše-li Rudé právo o šíleném řádění policie; neboť víme, že udržuje koneckonců stálý stav občanské války. Horší je, že tentokrát to byly i jiné listy, které silně protestovaly proti faktu, že strážník je strážník a že se chová tak, jako se chová policie v celém světě, trpělivě i vztekle, podle rozkazu i s přehmaty, – místo aby poučily své lidi, že tahačky se strážníky nejsou politická výměna názorů. Nadávat statečně policii je zbabělost vůči davu. Tu zbabělost si měly socialistické strany ušetřit.

Ale je tu jiná okolnost: že listy opačných stran pořádají sbírku, aby policie za svůj konflikt s demonstranty dostala peněžitý dar. Mám za to, že policie tento prezent nemůže přijmout. Nesmí na sebe

uvalit zdání, že je v žoldu protisocialistických stran. Nesmí přijmout honorář za to, že rozhání kovodělníky, jako by jej nesměla přijmout, kdyby rozháněla fašisty. Příště by se řeklo, že si chce svým zakročením vydělat diškreci. Byl by to nový přehmat v těchto dnech, ve kterých se to samými přehmaty jenom hemží.

Nevím, čtenáři, jak bylo tobě; ale mně bylo stydno a trapno, když jsem četl o těch kraválech v parlamentě. Ne že bych se kdy byl oddával zvláštním iluzím o důstojnosti poslanců; ale předpokládáme, že by aspoň sami členové parlamentu měli mít jakési pojetí o důstojnosti parlamentu. Co chvíli jsme my občané alarmováni, že je demokracie v nebezpečí; jsme voláni na stráž, plácne-li někdo, že nejde-li to s parlamentem, půjde to bez něho; jsme mocně vyzýváni, abychom protestovali proti strašákům diktatury zprava nebo zleva. Zatímco tedy protestujeme, podává se nám názorná lekce, že to s parlamentem takhle nepůjde; nebudete přece na nás žádat, abychom považovali za parlament lokál, kde si lidé s odpuštěním navzájem roztrhávají huby. Rovněž nebudete na nás žádat, abychom tyto útoky kravalérie považovali za politický čin; ještě žádná obstrukce, co jich kdy bylo, neznemožnila, aby si majorita neodhlasovala, seč jest. Slečna Zemínová zajisté věděla předem, že neodvrátí kongruu, bude-li se chovat způsobem, který zdvořile nazveme nevychovaným; patrně chtěla dát jenom najevo, že protestuje tak rozhořčeně, až ji to zbavuje smyslů. Pan dr. Franke není tak hloupý, aby si myslel, že svým křikem a svými pěstičkami rozbije hlasovací mašinu majority; jediné, čeho dosáhl a co snad i chtěl, bylo, že zesměšnil parlament. Majorita, která zvedala ruce, není drahá našemu srdci, a nebolelo by nás, kdyby to se cly i s kongruou dopadlo jinak, než se právě stalo. Ale násilný protest, který zvedla opozice, nezasáhl majoritu; zasáhl parlament. Ukázalo se, že náš parlament není jenom imunní vůči zákonům, které sám dal, nýbrž i vůči obecným mravům, jež zavazují nás Evropany. Poslanec nesmí být za svou politickou činnost souzen, ale může za ni dostat v parlamentě prkýnkem přes hlavu. Předseda sněmovny smí býti atakován; vůdce strany smí jednoho dne slíbit, že nebude

dělat obstrukci, a druhého dne k ní dát povel; bývalý ministr smí rozbíjet ministerskou lavici; žena se smí veřejně rvát, aniž by ji její přátelé šetrně odvedli stranou a řekli jí, tohle že se mezi námi lidmi nedělá. Buď bohu díky, že lidé v tramvaji nebo v trafice jsou přece jen k sobě zdvořilejší než ti lidé v Rudolfinu.

Dobrá, my občané jsme zatím "na stráži"; zdá se nám – a není nám z toho veselo –, že se trochu příliš množí ti, kteří zprava i zleva povídají, že se ten dům u Mánesova mostu má zkrátka zavřít a pak že se začne z jiného konce. Páni poslanci, čeho to máme hájit? Máme hájit parlamentarismu – proti vám, nebo proti těm zvenčí? Máme-li ho hájit před násilím, měli bychom ho hájit také před úpadkem; nelíbí-li se nám násilné metody komunismu nebo fašismu, nelíbí se nám také násilné metody slečny Zemínové. Nevidíme spásu světa v revolverech ani v ricínovém oleji; ale nevidíme ji také ve fackách a v rozbíjení nábytku. Páni poslanci, je ještě jedno politické nebezpečí, na které málo myslíte; jmenuje se znechucení a nevážnost.

Lidové noviny 24. 6. 1926

O BENEŠE

Jeden ze zvláštních mravů naší žurnalistiky je jistý morální teror. Veřejně činný člověk nesmí projevit nějaké vlastní mínění nebo svůj rozum, aby se o něm v tu ránu neříkalo a nepsalo, že "slouží" tomu a tomu, že "je orgánem" toho nebo onoho a že snad je zkrátka a dobře za to určité mínění placen. U většiny žurnalistů vyhynulo přesvědčení, že někdo může myslet po svém, že může poctivě a zadarmo v něco věřit a projevovat svůj názor jen proto, že jej pokládá za správný. Je ovšem pravda, že žurnalisté v orgánech stran bývají placeni, aby zastávali určité názory, že slouží za peníze určitým osobám a že jsou za to povinni a ochotni jednou denně hlásat, že X je zrádce a lump, kdežto Z je čestný a moudrý muž; je však zřejmá nestydatost, když tito služebníci svých pánů pokřikují

na kdekoho, kdo není v žoldu jejich patrona, že "je ve službách" někoho jiného. Protože Lidové noviny neotiskují kdejaké neslušnosti vůči Hradu, tvrdí o nich denně zaměstnanci pana Síse, že jsou ve službách Hradu. Jsou novináři, kteří už nechápou, že je možno mít vlastní a nehonorované mínění a dokonce hájit ho. Jsou lidé, kteří si nedovedou představit, že je možno být vůči někomu slušný a nebýt k němu ve služebném poměru. Nevím, co mne čeká, povím-li v tomto článku něco o Eduardu Benešovi, o jehož ministerskou kůži tak tuze v těchto dnech šlo. Snad bude řečeno, že jsem v jeho službách. Dobrá, neurazil bych se pro slovo "služba"; chtěl bych sloužit každé řádné věci a všemu, co považuji za správné; ale jsem šťasten, že to činím dobrovolně, po svém rozumu a srdci, tak jako přeji vám všem, abyste mohli sloužiti.

Čtu-li české noviny, mám dojem, že Eduard Beneš je muž velmi osamocený a že dělá něco velmi nepopulárního. Není strany, která by ho nesla, a je velmi málo stran, které by ho aspoň snášely; z každé může co chvíli čekat, že mu bude něco hozeno pod nohy. Patrně se mu má velmi za zlé, že už je osmý rok ministrem; neboť nedovedu se domakat jiné zřejmé příčiny, proč je mezi politickými profesionály tak neoblíben. Co se týče nás, laické veřejnosti, budiž po pravdě řečeno, že zahraniční politika je nám snad drobet cizí; nedovedeme se obyčejně pro ni rozčilovat a sledujeme ji s respektem poněkud roztržitým. Máme jaksi v dobrém i zlém víc co dělat s resortem ministra železnic nebo financí nebo pošt než s tím světem diplomatů, mezinárodních úmluv a dohod a konferencí; není nám to tak blízké. V tom bych hledal hlavní příčinu, proč k zahraniční politice přihlížíme trochu neúčastně.

Sám čert tomu chtěl, že mám ve svém soukromém životě tak mnoho co dělat s cizinci; skoro denně musím lámat nějaký cizí jazyk a skoro denně slyším, že tito cizinci, kteří stěží dovedou vyslovit krkolomné slovo Czechoslovakia v jeho různých variacích, vyslovují s naprostým respektem dvě jména: Masaryk a Beneš. Říkám vám, tento nepopulární Beneš je venku, ve světě, za moři znám tak jako třeba Baldwin nebo Briand nebo jiný z velikých a mocných tohoto

světa; a přiznávám se, že to činí dobře mému srdci, že se nadouvám na tohoto muže a říkám co možná ledabyle: "Ano, ano, copak Beneš," jako bychom měli podobných chlapíků celé tucty. Slyšte, něco na tom člověku musí být; nic platno, tam v tom cizím světě se nedá švindlovat a žádná lokální veličina tam nemůže i jen píď jedinou přidati k své postavě. Ach, jak hřeje naše srdce, řekne-li nám cizinec něco pěkného o Smetanovi; jak jsme ochotni se upropagovat, aby naše jméno častěji cinklo v tom ostatním světě. I dávám vám svědectví, že ten svět nás zná skrze tato dvě jména; že převeliká a neobyčejná, zrovna tajemná je úcta světa k Masarykovi; že vysoký a nás samy až překvapující je kredit mladého muže Beneše ve světě. Zdá se, že můžeme být na něho přece jen hrdi; můžeme mít za to, že se umí ve svém oboru řádně ohánět, je-li tak za hranicemi estimován; važme si toho jako jistého národního kapitálu. Rádi mluvíme o národním prestiži; nuže, koukněme se za hranice, co pro něj tento politik znamená a co tam znamenají ti, kteří by mu u nás rádi podrazili nohy. Ani prázdné jméno ne, neboť svět se o jejich jméno nestará víc než o zlámanou grešli.

Pravda, své hodnoty si tvoříme sami a nemusíme dát na to, co se líbí nebo nelíbí cizincům; kdyby celý svět nestál o naše pivo, vypijeme si je sami, kdyby nestál o naši hudbu, budeme ji poslouchat, prožívat a milovat sami. Mohli bychom se v mnohých věcech ještě méně starat o mínění ciziny a ještě méně čekat na to, co o nás říkají; ale zrovna u ministra pro zahraniční věci není myslím lhostejno, jak vážně ho bere zahraničí, tak jako pro ministra železnic není lhostejno, bere-li či nebere-li ho vážně člověk, který má co dělat se železnicemi. Je-li už někdo ministrem zahraničních věcí, musíme si uvědomit, že jeho vysvědčení bude podepisováno za hranicemi, že jeho váha, jeho význam, jeho výkony budou měřeny na světové platformě. Nemysleme si, že platíme-li co za hranicemi, spadlo nám to do klína pro naše krásné oči nebo pro naši holubičí a trochu nevycválanou povahu; musela být udělána zatracená práce a nechtějme měřit, jaký podíl na ní mají právě ti, kdo chtějí porážet Beneše, pokud nejdou ještě dál. Nechci soudit Beneše v dobrém ani

ve zlém; podávám jenom svědectví o tom, co znám. Bude-li kdy třeba, ať je Beneš kritizován nebo porážen jako kterýkoliv jiný politik; ale žádáme, aby se to dělo stejně vážnými a těžkými důvody, jako jsou ty, které mluví pro něho.

Lidové noviny 1. 7. 1926

TĚM, KTEŘÍ TAM NEJSOU

Vám, kteří nemůžete přijeti na slet, vám, kteří bydlíte příliš daleko, kteří na to nemáte, kteří jste vázáni prací nebo dětmi, vám, kteří dnes neradi zůstáváte doma, bych měl zajisté něco říci pro útěchu: třeba jen to, že byť vzdáleni účastníte se aspoň duchem radosti a krásy tohoto dne. Ale řekněme si, že ono to není to pravé; člověk se nenají, účastní-li se duchem slavného posvícení; sedět mezi stolujícími u plných mis je účast přece jen daleko podstatnější. Sto tisíc lidí sedí dnes u tabule a hoduje; vás nepřítomných je mnoho a mnohokrát tolik, i přicházím posedět s vámi.

Četli jste a budete zase číst, jaká je to slavná podívaná; ale ono se to nedá ani napsat – řekne se, že je to jako pole máků, ale ono je to víc, protože to je pole živých lidí; řekne se, že to jsou pěkní hoši a děvčata, ale ono je to víc, protože je v tom nepřirovnatelná krása počtu a pořádku. Nedá se to popsat; ale je to tak silný dojem, jako když jsem poprvé viděl moře. Je to jedna z velikých věcí na světě. Rozpažit je prostý úkon; ale když rázem rozpaží dvanáct tisíc mužů, zahučí to jako vlna příboje. Člověk stojící v pozoru je krásný jako socha; ale dvanáct tisíc lidí v pozoru a zákrytu, to je krásné jako veliká architektura. Představte si architekturu, která by se před vašima očima kaleidoskopicky měnila, aniž by na zlomek vteřiny ztratila řád a stabilitu; je to podivné, jako opiový sen. Ale ani slovo "opiový sen" není správné, neboť nevystihuje čistoty a dokonalosti pořádku. Je to gymnastická architektura. Člověk se stává přitesaným kamenem, z něhož se buduje katedrála. Ale není to ani

architektura; je to pochod tisíců a tanec tisíců; nebo je to veliký a slavný obřad. Není to podobno ničemu živému na světě. Je to triumf, jakého neznali césarové; triumf před tvou tváří, césare lide.

Triumf, ano; řekl bych armádní paráda mužů a žen, aby se potěšilo srdce toho velikého, stotisícihlavého pána, jenž tleská radostí na tribuně. Ano, chvála bohu, že je to paráda; dík bohu, že je tak slavná. Neboť tento den investuje nás všechny, nás, kteří jsme lid a národ, královskou důstojností. Žádný král světa netáhl nádherněji ulicemi svého města; nad žádným nevlálo tolik ohnivých praporů a žádný nebyl nesen křikem tak velikým jako tento královský průvod desettisíců z nás. V slávě a skvělosti jdou mužové a ženy, zdraveni jako žádný panovník ve svém triumfu; veliká je sláva, kterou přijímají. Ale týž lid, který pozdravuje toto rytířstvo země, se téhož dne stane césarem, pro něhož budou dávány snad největší circenses světa; desettisícové budou před ním tančiti tanec síly a krásy; který pán světa si mohl kdy dopřát větší podívané, před kterým králem byly hrány krásnější turnaje, komu kdy byl přinášen velkolepější hold než nám? A tuto převelikou slávu vzdává lid lidu; stvořila ji chudá a skromná demokracie; vytyčil ji národ, který byl ještě nesvobodný a ponížený. Jako se bohům slouží v pompě a obřadech, zrodil se gymnastický obřad v podobě veliké národní mše. Měli bychom říkat, že sokolské slety jsou celebrovány; náš nacionalismus byl učiněn podobným kultu; toto jsou svátky národa, toto je veliké Te Deum sloužené k jeho slávě. Byli jsme ještě malí, když jsme ustavili ten monumentální obřad; ti, kdo jej první utvářeli, poznali, že věc národa je nutno někdy prožít v symbolech a skvělosti, s mrazením obdivu a úžasem slávy. Dnešní demokracie by neměla tolik úcty k sobě, aby stvořila tak slavnostní ritus. Ti, kteří byli před námi a odkázali nám tyto svátky, cítili daleko bezprostředněji, čeho je třeba; prožívali svůj nacionalismus konkrétněji a životněji; proto jej přioděli slávou a triumfem jako věc božskou a uchvacující. Buď jim dík za to, že stvořili něco, co zůstalo.

Vy, kteří nemáte účasti na tomto svátku, kteří jste vězni doma, kteří jste daleko, – jak je ticho a vylidněno kolem vás! Marně byste

naslouchali, dolehne-li k vám volání statisíců a tluk praporů vlajících nad slávou lidu. Je nehlučno a jistě trochu smutno kolem vás. Co vám mám říci pro útěchu? Že tam nemůžeme býti všichni, ale že všichni máme svůj díl slávy a pýchy na této poctě, kterou národ skládá národu.

Lidové noviny 4. 7. 1926

V PŘEDVEČER

Této poslední soboty to stálo za to probírat Prahu od kraje, od těch končin, kde už začínají lada a pole. Tady teprve dnes ráno došlo na tu slávu. Honem se přitloukají praporečky jako dlaně nebo se vystřihují z papíru červené, bílé a modré cokýnky a rozvěšují se po okně a celá rodina přihlíží, jakou parádu ten tatík dovede udělat; a potom již nemají oči než pro to své vyzdobené okénko – škoda, že tudy po té poslední periférii nepůjde žádný slavný průvod všech sokolů světa, aby pěkně poděkoval za tuto nejskromnější oslavu v nejzapadlejším koutku Prahy.

Čím blíž ke středu města, tím víc houstnou praporky a prapory, pentle a girlandy až po ty veliké vlajky na stožárech, jež změnily Václavské náměstí v širokou alej slávy. Z oken jsou vyvěšeny koberce, na okenních rámech se třepetají barevné korouhvičky a jako veliká křídla se vzdouvají a chystají k letu dlouhé prapory. Stěží poznáváš Prahu v tom vlajícím, barevném, ofábořeném šatě; vypadá najednou jako lidová pouť, jako náves plná děvčat v červených a bílých sukénkách, jako slavné posvícení. Ať se přežene dusným dnem krátký a vydatný lijavec, takový, jakému se říká plavák, za chvíli zas vše zazáří ve svém pouťovém vyšňoření, a národ, který má dnes permanenci, znovu zaplaví ulice, vždy ochoten dívat se na nové průvody, zamávat šátkem a zakřičet veselé přivítání. Ale až do večera drnčí městem auta s aprovizací, s ověnčenými oleandry, s

opentlenými festony; sám bůh ví, kde to ještě má v poslední chvíli zvyšovat slávu dne.

Ale těch lidí, pane na nebi! Kam vás, poutníčkové, všechny uložíme? Bez přerušení valí se z vrat všech nádraží natlačené proudy lidí; každých pár minut vychrlí nový vlak nové zástupy, a hleďme, teď přijela župa rakouská, kde se vzal, tu se vzal, je tu najednou hustý špalír, volající jim zdar a slávu; a za minutu šikuje se před nádražím Sokol lužický v modrých šatech, tlačí se lužické ženy ve svých širokánských čepcích, z dlažeb vyrůstá nový, tisícihlavý špalír, z Václavského náměstí je slyšet volání na cestu jinému průvodu, kamión za kamiónem nakládá sokolské kufříky a drnčí s nimi pryč a do toho zvoní tramvaje, houkají auta, volají na sebe lidé, aby se sobě neztratili; říkám vám, je to dopuštění boží.

Ale anděl strážce je dnes s nimi všemi, s průvody, s poutníčky, s šoféry i s řidiči tramvají. Ti lidé z venkova mají takový strach o své dojemné kufříky s pecnem chleba a hrudkou másla, že nekoukají vpravo ani vlevo. Najednou jim řinčí v zádech tramvaj, žene se proti nim auto, razí si cestu kamión, ale nic se nestane; řidič zastaví, aniž zahromuje, šofér se kouzlem vyhne a kufříček s pecnem chleba dorazí i se strejčkem nebo tetičkou za zvláštní pomoci a milosti boží tam na druhý chodník. Ti zrovna došlí jsou ohlušeni, vyjeveni a poplašeni tou vřavou, ale upřímně řečeno my domácí také; takhle jsme Prahu ještě neviděli; zdá se tu býti desetkrát tolik aut, desetkrát tolik tramvají a stokrát tolik lidí než jindy. Na prsou chodců můžete číst na stužkách celý zeměpis slovanského světa; nové a nové proudy lidí valí se z nádraží, kam se jen vejdou? Jen vlažný déšť k večeru trochu uleví překrvené pražské ulici.

Lidové noviny 4. 7. 1926

KOLEM PRŮVODU

Tentokrát je to skutečně "kolem" průvodu, neboť referent, který toto píše, se marně všemi přípustnými prostředky násilí hleděl dotlačit trochu blíže, aby mohl napsat něco o průvodu samotném. Bezvýsledně se o to pokoušel u Muzea, tlačil se v Lützovově ulici, narazil na neprostupnou masu v Jindřišské ulici, bojoval o píď půdy na Příkopech, obešel marně všechny vchody na Staroměstské náměstí, namáhal se proniknouti do Mikulášské ulice a konečně zůstal stát bezmocně u parlamentu, kde také zhola nic neviděl než prapory nesoucí se nad hlavami davu a frenetické mávání šátky a klobouky za nekonečného, neochabujícího, neklesajícího volání, jež hučelo jako vodopád a unášelo v sobě ukryté kousky hudby. Ne, ale viděl přece něco víc: viděl lid, nesčíslný a úžas budící lid, který si mnohohodinovým čekáním vysloužil svůj kousek půdy na kraji špalíru, lid, který nemohl, třeba se stavěl na své nebo na cizí špičky, vidět nic než hlavy a ramena šťastnějších, a přesto vydržel volat, mávat šátky a radovat se po celé dvě hodiny; lid, který v celých hroznech visel na kandelábrech, obsadil všechny římsičky, šplhal po hromosvodech, seděl na okapech, klouzal po střechách, usedl koňmo na uliční hodiny, natřískal lešení novostaveb, stál v houfech na praskajících žebřících, vzal útokem střechy všech vehiklů, zmocnil se kdekterého výstupku, patníku, prkénka nebo drátu, aby po dvě hodiny polo stál, polo visel ve vzduchu a mával, mával kloboukem s neustávajícím vítězným pokřikem. Ta překypující radost všech je prostě úžasná, je opojná jako nějaký veliký přírodní úkaz. Je to nevyrovnatelná a bezpříkladná triumfální cesta. Chvílemi zazní jako varhany se všemi rejstříky současně spuštěnými. Není to vřava; je to jediné burácení, valící se bez trhliny a poklesu. A i tam shora a z dálky, ze strání letenských, z hradčanských bašt, z vinutých cestiček petřínských se třepetá pozdrav šátečků a volání; ze střech, z komínů, z říms i z oken kynou nesčíslné ruce a šátky; celé město i se svými stráněmi a zdmi se mění v mihotavý a jásající pozdrav.

A tak referent, který vůbec neviděl průvod, přišel přece jen na svůj účet: viděl lid zdravící průvod; a věřte, že i to stojí za to. Načež referent zašel do postranní uličky, kde už nikdo nebyl, zamával kloboukem a zakřičel Nazdar!, aby ani o tuto radost nepřišel.

Lidové noviny 7. 7. 1926

NENASYTNÝ LID

Je všude, a zdá se, že je všude zároveň, zároveň stojí na rampě Muzea i putuje po chodnících náměstí, zároveň se hrne od sletiště i k sletišti, zároveň sedí ve všech hospodách, je na nábřeží, okukuje Hradčany, trousí se do Edenu, sedí v divadle, prostupuje všechny ulice; je všude, všude je ho plno a je všude stále týž. Od božího rána je v permanenci; jezdí všemi tramvajemi, bloudí všemi ulicemi, stojí u všech výkladů, obléhá všechny zmrzlináře; ale zatímco toto činí, je zároveň všechen na sletišti, všechen na Václavském náměstí, všechen na nábřeží; je prostě všudypřítomný. Kdyby program dne trval od půlnoci do půlnoci a čítal na deset tisíc atrakcí, na každou z nich by se dostavil tento neúnavný a stále neukojený lid. Jeho naivní hlad po podívané nemá nikdy dosti; je už večer, a lid čeká trpělivě na iluminaci a běhá po celém městě, aby mu nic neušlo, vždy ochoten postát a žasnout. Ještě v jedenáct hodin v noci krouží nad městem letadlo svítíc žárovkami jako velká bručící světluška; neúnavný lid si může ukroutit hlavu a zas se mu nechce jít domů; jakpak kdyby na zemi nebo na nebi byla ještě nějaká podívaná? Je to ohromný nenasyta dojmů, žrout s bezedným apetytem; nelze ho ukojit ani unavit, ubít ani omrzet; jeho ubohé nohy už klesají, už se mu točí z toho všeho hlava; ale řekněte mu o půlnoci, že u Invalidovny je vojenská paráda a ve Stromovce ohňostroj, a poběží tam i tam, aby neztratil nic z tohoto nesmírného rohu hojnosti, který se rozsypal v těchto třech dnech.

Lidové noviny 7. 7. 1926

NEBUDIŽ ZAPOMENUTO

Nebudiž zapomenuto po vší té sletové slávě na jedno mužstvo, které nemělo ze sletu nic než hromadu odpovědnosti, ještě větší hromadu práce a největší hromadu trpělivosti. Jsou to konduktéři pražských tramvají. Kdo prodělal v těch dnech jízdu na sletiště nebo jinam v natřískaných, dusných, návalem zrovna praskajících vozech, nezapomene na ni tak hned; vzpomeňte si tedy, že konduktéři takto jezdili od pěti ráno zase do pěti ráno, že přitom museli na každé stanici vysvětlovat padesáti lidem, kterou tratí mají jet, že všem těm bezradným poutníkům ve voze radili, kudy mají jít, aby se dostali někam domů, že drželi v náručí hrozny lidí visících na schůdcích vozů, že pomáhali babičkám a tetkám, vytahovali do vozu nešikovné skokany, tlačili se ve voze, zpocení a ochraptělí, a že při tom všem neztratili humor a ten kus pražského frajerství, – to je výkon, o kterém se bez nadsázky může říci, že byl nadlidský. A když se jich ve volnější chvíli Pražák ptal, jak se jim v tom babylóně jezdilo, pošoupli čepici, podrbali se a řekli: "Ale copak, ještě to vydržíme." Nebo se dali do řehotu, rozjařeni svým vlastním chlapským výkonem. Ani jeden z nich nebručel ani nereptal. Jen jeden z nich řekl: "Jestli nám po tomhle bude ještě někdo nadávat za to, že jsme nejezdili prvního máje…" Načež se pokoušel vysvětlit nějakému Rusňákovi, kudy se dostane do Fibichovy ulice, s takovým horlivým úsilím, že se tím oba zapotili jako maratónští běžci.

Lidové noviny 11. 7. 1926

MALÉ A VELKÉ

Já nevím, vysvětlil-li to už někdo, proč to je a jak to přijde; ale je svatosvatě pravda, že člověk má obzvláště rád malé, maličké nebo jaksi zmenšené věci. Uvidí-li třeba docela malinký pokojíček, takovou bílou a důvěrnou dírku, v níž se stěží může položit jeden dospělý člověk, začne se blaženě usmívat a prohlásí nadšeně, jaká je to pěkná světnička. Ve Španělském sále nebo v lodi u Svatého Víta se člověk nikterak slastně neusmívá, nýbrž zvážní nesmírně a měří s úctou ty náramné rozměry. Potká-li člověk malinkou chaloupku, směje se na ni a zdá se mu, že by se v ní šťastně žilo; ale nikdo se neusmívá něžně na Muzeum nebo na vršovická kasárna, patrně proto, že jsou veliká. Pohlíží s nejlibějším úsměvem na spící kotě, ale s vážným respektem pohlíží na spícího lva. Co je maličké, je jaksi šprýmovné a intimní a budí v nás nezkrotnou něžnost; co je moc veliké, je nápadně vážné a zároveň jakoby trochu děsné. Člověk by nechtěl spát ve Španělském sále ani bydlet pod kopulí Svatého Petra. Chtěl by spíše spát v hlídačské budce nebo přebývat v perníkové chaloupce. Nevěřím, že by mohl milovat slona a že by si ho chtěl vzít do postele, aby se s ním mazlil. Nemyslím, že by chtěl chovat ve velikém akváriu velryby. Pěstuje-li zlaté rybičky, nečiní to jen proto, že jsou zlaté, nýbrž proto, že jsou malé. Rovněž by si nepěstoval v kleci zpívající cherubíny, protože jsou asi příliš velicí; ale jistě by je pěstoval, kdyby byli maličcí jako kanáři. Pokud lidé stavěli ulice proto, aby v nich besedovali a žili, stavěli je úzké. Kdyby si některý král nebo ředitel banky postavil ložnici velkou jako nádražní dvorana, řekli bychom, že je to blázen; a také by asi byl. Jsou to malé věci, co se dovolává naší něžnosti; velké věci se dovolávají jenom naší úcty.

Proč tedy nás plní malé věci zvláštní radostí a pohodou, to dobře nevím; snad je to přežitek z dětství, kdy všechno, co bylo maličké, se nám zdálo dětské a naše. Chtěl-li jsem se jako malý kluk cítit ve svém světě, vlezl jsem pod stůl nebo do bedny. Kůlna mně nestačila, protože mi byla příliš veliká; proto jsem si v ní vybudoval stan ze

staré plachty. Pony mně připadal jako chlapeček od koně; psí budka se mi zdála domečkem pro děti. Možná že naše libost z maličkých věcí je poslední zbytek dětství; ale možná že je to poslední zbytek pračlověka v nás. Starý Adam se patrně musil velmi bát všeho, co bylo větší nežli on; cítil se bezpečný jen před tím, co ho neohrožovalo svými rozměry. Lze si představit, že ho spíše rozesmál pohled na divokého králíka nežli pohled na divokého medvěda. Bylo mu jistě volněji v malé jeskyni nežli ve velikém světě. Maličké věci jsou ty, které obyčejně nejsou nebezpečné. Teprve v malých rozměrech bezpečí a intimity mohl v člověku vypučet podivuhodný květ něžnosti. Člověk chová něžnost k malým věcem patrně proto, že si jenom k nim může něžnost dovolit. Veliké věci jsou jaksi bez humoru; kdyby si sloni hráli jako koťata, myslím, že by nás to plnilo úděsem. Kdyby Memnonovy kolosy povstaly a počaly hrát kopanou, byla by to podívaná téměř apokalyptická. Veliké věci jsou odsouzeny k strašlivé vážnosti.

Úhrnem se zdá, že má-li člověk zvláště rád maličké věci, není to proto, že je větší a moudřejší než ony, nýbrž proto, že se ve styku s nimi sám stává maličkým. Člověk, který si hraje s kotětem, si neuvědomuje, že je ohromný jako hora, nýbrž má spíše pocit, že je hravý a důvěřivý jako kotě. Člověk, který se sklání k drobné květince, činí se i ve své duši maličkým, jak jen může, aby se jí přiblížil. Utíkáme-li někdy před světem, dělá nám dobře býti malými; proto se odvracíme k malým věcem. Odpočíváme na malých věcech; bavíme se maličkostmi. Nemůžeme říci, že nás baví oceán, ale baví nás třeba akvárium. Unikáme tak trochu existenci, zmenšíme-li ji v maličkých věcech; život je lehčí a hravější v té chvíli, kdy je prožíván v něčem velice malém. Je zbaven tragiky a tíhy. Osvobozující krása malých věcí je v tom, že jsou vlastně nepřekonatelně komické.

Lidové noviny 15. 7. 1926

PANEVROPA

Nemíním tu Panevropu pana Coudenhova-Kalergi, nýbrž naši domácí, československou. My sami jsme Panevropa. Naše malá sice, ale požehnaná země se pomalu stává první syntézou Evropy. Jsme stará půda, na které se v dějinách setkával Východ a Západ, Sever a Jih; že se toho nesetkávalo víc, tím je vinen jen nedostatek dalších světových směrů. Máme v sobě svou Itálii; máme v sobě své Rusko. Papež a Luther ještě u nás nevyřídili svůj spor. Máme své panslávy i své pangermány. Říká se, že jsme národní stát s nějakým německým, maďarským a polským okrajem. Avšak zdá se, že československá etnografická mapa je daleko pestřejší; mohlo by se říci, že jsme kopertdeka Evropy, v níž nechybí žádná z běžných barev, které se nosí na politických vlajkách jiných zemí.

Když jsem před několika lety viděl po Itálii běhat fašisty, nebylo by mne napadlo ani ve snu, že by někdo u nás mohl nosit tento druh vlašského národního svérázu. Musel bych se tomu tehdy smát, jako kdyby mně někdo řekl, že budou u nás lidé jezdit na oslech nebo nosit kalabréské širáky. Dnes už bych se tomu nesmál; dnes jsem ochoten věřit i tomu, že rozvine-li hidžázský sultán s úspěchem zelený prapor Prorokův, rozvine i u nás třeba dr. Hodža zelený prapor Prorokův a bude šířit spontánní lidové hnutí panislámské. Naši fašisté až do těch hrdel a košil přijali lokální barvu jistých taliánských národních zvyků. Dokonce se snaží přijmout i jejich horkokrevný a trochu křiklavý temperament. Zdá se, že u nás bují jakási italská kolonie.

Na druhé straně si nejsem plně jist, je-li komunismus u nás opravdu komunistický; ale zato je zcela nesporně moskevský. Čekal jsem s jistým napětím, urodí-li se v našem komunismu jediný nápad, který by nebyl už dříve proveden v Moskvě. Od politických zvyků až po otázky konstruktivistického divadla ovládá patrně naše komunisty jediná starost: aby to bylo dosti moskevské. Celá ctižádost tohoto hnutí je, aby bylo co nejmoskevštější; rozumím-li

poněkud dogmatickým sporům v této straně, považuje se za blud a kacířství vše, proti čemu lze vytáhnout nějaký moskevský výrok.

Jsme národ opiček. Čekám, že se slovenští autonomisté budou organizovat po vzoru irských sinnfeinistů a prohlásí De Valeru za svého vůdce. Nevím, proč se u nás konzervativnější elementy dosud nesemkly pod praporem pana Prima de Rivery; ale to se ještě může stát. Křesťanští lidé by mohli následovat pana admirála Horthyho. Také Rizá bej by mohl být zvolen za patrona některé politické strany. Rádi říkáme, že "doba je vážná"; ano, je tak nesmírně vážná, že v ní ztrácíme smysl pro směšnost. Zavádíme si národní ruský internacionalism stejně jako jakýsi mezinárodní nacionalism. Je divné, že se někdy nedáme nahlas do smíchu sami sobě. Naši katolíci jsou jednak římští, jednak se nápadně podobají liberálním francouzským katolíkům. Naše liberální demokracie, pokud nějakou máme, se jednak dovolává Anglie, jednak vřele doporučuje obrátit pozornost k Americe a k jejím metodám. Jediná věc, která zůstává poněkud nejasná, je, co tedy je ještě českého v politických hnutích této republiky. Ukázalo se, že není nic vážného, co by dělilo české, německé a maďarské agrárníky. Jen čeští socialisté, budiž po pravdě řečeno, se nehlásí k žádné cizí nebo mezinárodní vlajce; snad je to proto, že vlastně nemají žádného programu.

Tím nechci říci, že bychom měli stůj co stůj vymýšlet nějakou politiku, která by byla naší národní kuriozitou; míním jen, že bychom měli být trochu opatrnější ve svých debatách o nacionalismu. Nacionalism není v první řadě otázka programu, nýbrž otázka důstojnosti. Dovedu si představit nacionální komunism, který by se styděl být pouhou dependencí nějakého přespolního komanda; dovedu si představit, že by lidé z nacionalismu nosili žíněná roucha, ale zaráží mne, volí-li místo toho košili jiného národa. Má-li mít nacionalism vůbec smysl, má se odehrávat ve všech stranách jako forma a bohatost života, jako radost z iniciativy, jako sebevědomí, jež ukládá člověku, aby nebyl opičkou ani medvědem po celý život tančícím podle cizí melodie. Nelze nic namítat, abychom nehledali poučení, kdekoliv ve světě

lze; ale převzít cylindr nebo nankinové kalhoty tak jako afričtí domorodci, to není poučení. Převzít celé cizí programy, to je jako převzít cizí jazyk.

Přítomnost 29. 7. 1926

MLYŇANY

Je to tak trochu od ruky, zrovna tam, kde přestávají slovenské kopce a začíná se ta velká dunajská rovina; a na jednom z těch pěkně zaoblených kopečků je mlyňanské arboretum, unikát republiky, místo, na kterém se jednou postavil člověk a řekl, že tady od té terasy až tamhle po ten les nesmí růst žádný jiný strom ani keř nebo porost nebo dřevina než jenom ty, které neshazují listí a jsou vždycky zelené, pročež se jim také říká vždyzeleny. Ze zvláštní milosti boží a ze stejně zvláštní lidské šikovnosti se to skutečně stalo, a tak tu vyrostl park jaksi navzdory našemu podnebí, park věčně zelený s věčně zelenými duby a cedry a všeho druhu jehličinami, s všelikými stromy japonskými a himálajskými, s euforbiemi a araukáriemi z druhé polokoule světa, se stromovím tam zdola od teplých moří i s kosodřevinou vysokých hor, což vše tu vedle sebe prospívá a věčně se zelená na důkaz, že si člověk nedá jen tak poroučet klimatem a že naše dvacetistupňové mrazy nám nemohou bránit, abychom si nezařídili i v našich poměrech vždy zelený ráj.

Nyní tedy vím, že stromoví ráje, jenž byl zajisté věčně zelený, nepozůstávalo z jabloní ani z ananasových palem ani z jiných stromů, jež ztrácejí listí, nýbrž ze zimostrázu a zimolezu, různých brslenů, lancourasů, hlošin a dřišťálů, ligustrů, mahónií, cesmín, cotoneastrů a pěnišníků, cissů a kalmií, kalin, barvínků a krušin; pan Mišák v Mlyňanech by vám toho vypočítal stokrát víc, neboť je ochoten vyjmenovat třeba šedesát druhů cesmín a já nevím kolik střemch a rododendronů. Většinou to má velmi krásné listy, tuhé jako z plechu nebo z kůže, lesklé a temně zelené, pěkně

vystřihované, dokonalé jako vavřín, ostnité jako ježek a pevné jako židovská víra, syté, tvrdé a solidní, jichž nežerou housenky ani mráz; takový list mahónie je klasické dílo, list některých ilexů je tak skvělý jako květ; ale odborník vás táhne k nějakému vytáhlému keříku, na kterém zhola nic zvláštního nevidíte, a vykládá, to že je ten nejkrásnější exemplář z celého arboreta, za kterým prý jezdí botanikové já nevím odkud. Ať dělají botanikové, co jim je libo; co mne se týče, přilnul jsem spíše k bodlinatým cesmínám a mahóniím jako osel oškubávající bodláky; neboť mám rád všechny bodláky, trní i trnky, jakož i kakty a nopály a všechno, co se nedá a brání se, aby nebylo sežráno. Musíš být tvrdý a branný, abys nebyl sežrán. Musíš být velmi vzdorný, abys byl věčně zelený. Velmi četná jsou tajemství přírody; nejsi s nimi nikdy hotov.

Jen uvaž, co se dá u nás všechno dělat; tato půda pořád ještě čeká na lidi, kteří ji přinutí vydat nebývalé věci. Tenhle unikátní věčně zelený park je dílo třiceti let; a kdybychom se do toho pořádně pustili, mohli bychom za třicet let vypěstit ještě mnoho jiného; jenom je třeba moudrých zahradníků. Nemysli si pořád, že u nás poměry nepřipouštějí to a ono; velmi mnoho se dá zařídit, budeme-li se o to pokoušet trpělivě a odborně. Takové Mlyňany, to není jen pěkný park; je to i pěkný příklad, který říká, že na této naší trochu drsné zemi jsou větší možnosti, než jsme zvyklí předpokládat. Takový vzácný keř u nás docela dobře vydrží; musí se jenom hledět, aby to do něj mrazivě nefoukalo nebo aby jej nespálilo slunce, – ničeho není třeba než péče. A než rozumu. A pak půjde téměř všecko. Pak nám vyrostou třeba i vždy zelené palmy vítězství.

Lidové noviny 19. 8. 1926

KAREL HUSS, SLAVNÝ CHEBSKÝ KAT

Je to jedna z nejzajímavějších postav v historii katů. Narodil se jako syn mosteckého mistra popravčího roku 1761. Jeho matka si

přála, aby se věnoval dráze duchovní, ale Karel zůstal věren rodinné tradici a už ve svém patnáctém roce pomáhal otci při práci. Potom pracoval u svého strýce, kata v Chebu, jehož živnost převzal; ale roku 1787, za císaře Josefa II., přišla na něj těžká rána – trest smrti byl zákonem zrušen. Protože žádný slušný kat se nemohl uspokojit tím, co mu ještě zbývalo konat, jako mrskání, přivazování na pranýř a podobně, věnoval se Karel Huss anatomii, skládal lidské skelety a prodával je lékařům a školám. Ač lékařský cech proti tomu protestoval, vytrval bývalý kat v této odborné činnosti, dobře se oženil, byl obecně vážen a věnoval se své zvláštní libůstce, totiž numismatice a sbírání přírodnin. Mnoho učenců za ním jezdilo do Chebu a nikdo menší než Johann Wolfgang Goethe byl po mnoho let jeho přítelem.

Lidové noviny 1. 9. 1926

MISTR FRANZ SCHIMDT, KAT NORIMBERSKÝ

Je to jeden z mála popravčích, kteří nechali po sobě podrobné zápisky k velké radosti kriminalistů. Mistr Franz zapisoval zprvu jen jména odsouzenců, jejich zločin, datum a způsob popravy. S léty jeho raporty jsou stále obšírnější a zajímavější. Byl to nelítostný praktik, se znaleckým okem pro tloušťku a pevnost lidské šíje; neznal slitování, a roku 1585 bez mrknutí oka lámal kolem vlastního švagra. Nicméně byl to rozumný muž, který v Norimberce odstranil ukrutné topení matek vražednic a nahradil je mírnějším stínáním a nepřipustil mučení takzvaných čarodějnic. Roku 1615 odešel na odpočinek, byl přijat zpět do obce a zemřel vysoce vážen roku 1634. Za svého života popravil 361 lidí. Praví se o něm, že ani kapka vína nebo piva nepřešla přes jeho rty.

Lidové noviny 2. 9. 1926

JAK TO VYPADÁ V NEBI

O tom vypravuje sir James Frazer ve své nové knize Uctívání přírody: Jeden muž z kmene Lango v Ugandě, Afrika, praví, že byly nebi na návštěvě, a všichni jeho krajané mu to věří. V nebi podle jeho líčení jsou samí černoši, žádný běloch; jinak tam lidé vypadají jako na zemi, až na to, že mají dlouhý ohon a nejedí nic jiného než sušené mouchy. Protože tato dieta dobrému negrovi nesvědčila, dostal povolení, aby se vrátil na zem. – Sir Frazer ve jmenované knize vypravuje četné jiné zábavné detaily z náboženských věr různých národů. Tak například u kmene Ekoi je víra, že bůh země je dobrý a silný, kdežto bůh nebe je zlý. A víte proč? Protože hodíte-li nějakou oběť vzhůru bohu slunce, spadne zpátky na zem; bůh slunce si jí neumí vážit, kdežto bůh země si ji přitáhne, jsa vlídnější a silnější.

Lidové noviny 4. 9. 1926

NĚKOMU Z VENKOVA

Pane, nebyl jsem v Praze, abych mohl hned odpovídat na jedno menší darebáctví, které jste provedl v jednom úvodníku svého listu. Prý jsem, jak tam tvrdíte, a Večer po vás, kdysi napsal: "Raději vřavu než klidnou práci." Pane novináři, lhát je hřích; a falšovat citáty je lhát. Věty, kterou mi přisuzujete, jsem, jak se samo sebou rozumí, nikdy nenapsal; způsobil jste mi zbytečnou práci, abych vyhledal, co jsem vlastně u čerta napsal. Našel jsem toto: "Není nám třeba třináctého či kolikátého partaje; je nám třeba klínu, který by rozrážel stranictví. Raději dvacet nových stran nežli pět politických církví. Raději vřavu čtyř set padesáti nezávislých mužů nežli dveře zavřené za tichým handlem pěti diplomatů." Pane žurnalisto, těch čtyři sta padesát nezávislých mužů znamená tři sta poslanců a sto padesát senátorů; a poslední věta zajisté nevyjadřuje hudební touhu,

aby řvali, nýbrž politickou touhu, aby byli nezávislí a mohli jednat podle svého svědomí, a nikoliv podle pokynu řekněme pana Hlinky nebo monsignora Šrámka. Pane novináři, kdybyste citoval poctivě, nemohl byste z toho vyčíst jakousi podivuhodnou nechuť "ke klidné práci", nýbrž dosti důvodnou nechuť k politickému vůdcovství a stranictví, jak u nás vypadá. Ale myslím, že to nemusím vykládat dál; vy ani váš Venkov a tím méně Večer ovšem neuznáte za vhodno, abyste se omluvili za lež, které jste se dopustili; jakpak mám potom s vámi mluvit?

Karel Čapek

Lidové noviny 26. 10. 1926

MUŽ NA SVÉM MÍSTĚ

Obyčejně si toho člověk tak pozorně nevšimne; pokud to není jeho vlastní záležitostí, kouká na to roztržitě a bez toho pravého pochopení. Teprve když dejme tomu zedník pokládá cihlu na tvou vlastní zeď, podivíš se, jak pod ní rozetře maltu, pak položí cihlu a třikrát na ni zatluče kladívkem, a jak to dělá přesně, znale a s fortelem. Nebo se díváš na zahradníka na své zahrádce; nikomu tak hladce nezajede rýč do země, před nikým se hlína tak kypře neotevře, nikdo není takovým pánem nad půdou jako pravý zahradník. Řekl bys, že je to zrovna od pánaboha. Můžeš se sice postavit nad mužem, který dělá svou práci, a mluvit mu do toho: "Člověče, dělejte honem," nebo "Člověče, já bych to dělal jináč." Ale raději otvírej oči, abys viděl muže na jeho pravém místě: jak pěkně se k svému dílu postaví, jak bere své nástroje a nářadí do rukou, jak ho všechno poslouchá, jak svou věc ovládá. "Ovládat", to je to pravé slovo; neboť znamená, jakým je svrchovaným pánem člověk, který něco dovede, a že jeho práce je takové jakési vládnutí nebo panování. Já vím, že je libost vidět pomněnku u potoka nebo hrající si dítě; ale říkám vám, že nemenší libost je viděti člověka, který dělá

správně svou práci. Jeho pohyby jsou lehčí a krásnější než pohyby člověka, který to neumí; jsou, abych tak řekl, zrovna urozenější.

Ano, to je jako od pánaboha; když se ten člověk tomu musil zatraceně učit, je to v něm teď jako milost nebo zvláštní dar. Proto nás nemrzí jeho převaha nad námi, lidmi levými a nešikovnými; uznáváme ji celkem bez nevraživosti, zejména pokud sami nejsme zedníky nebo zahradníky. Pokud na to máme pokdy, můžeme nechat oči na muži, který je na svém místě. Je krásný jako krásná žena nebo cokoliv krásného. Je to radost dívat se na něho. Udělejte kruh kolem muže na svém místě.

Ale vždyť i my máme svůj veliký dům a svou zahradu; něco se nám staví a něco je pořád spravováno, a je tu plno lidí, kteří jsou povoláni, aby to dali do pořádku. Každý z nás má co dělat, ale mrkni aspoň okem na ty, kteří jsou povoláni k práci nejhlavnější. Mrkni okem od svého úkolu, abys viděl, jací jsou, zda staví své dílo znale a přesně, zda pracují krásnými a lehkými pohyby člověka, který to dovede. A najdeš-li takové, neztratíš svůj čas, zakoukáš-li se na ně s podivem a uznáním. Hoden je dělník mzdy své, ale hoden je mistr něčeho více: aby dával příklad. Avšak nedokoukáš se toho, v čem je jeho fortel; čím déle přihlížíš, tím divnější ti je jeho dílo a tajemnější to, jak je ovládá. A tu poznáváš, že nejhlavnější není to, co dělá, nýbrž to, že to dělá tak jako ze zvláštního daru. Mistrovství je nad rozum a pozná se podle zvláštní své krásy. Každá krása je nad rozum. Muž, který je na svém místě, nevypadá jako člověk konající uloženou práci, nýbrž jako dobře vyrostlý strom; neboť ze všeho, čemu se naučil, učinil dokonalou přirozenost. Nemůže nikomu odkázat, co dovede. Nelze se tomu naučit. Nelze nahradit muže, který je na svém místě; může jen přijít jiný a stvořit si jiné místo.

Proto stůjme a učiňme kruh kolem Muže na svém místě.

Lidové noviny 28. 10. 1926

ÚHOR

Je slušno čas po čase, zejména v den výroční, si vzpomenout v dobrém, co bylo uděláno; vždycky zůstane nějaká hromádka toho, co trvá a počítá se k dobrému této republice a nám všem; za osm let těch osm hromádek vydá už pořádnou kupu. Měl by se vyskytnout, kdo by nám kus po kuse, ničeho nezapomínaje, připamatoval, co všechno jsme dostali, jaké všeliké a hojné zákony, svobody, instituce, řády, výhody, smlouvy, úpravy, dodatky, ústavy, úřady, požitky, reformy, a jak se to všechno jmenuje. Obyčejně zapomínáme jedno pro druhé; je toho odhlasováno tolik, že skoro ztrácíme přehled. Pravděpodobně je v tom všem veliký kus pokroku; snad je ho naděláno víc než za ta léta jinde.

Ale teď se podívejme, co všechno po člověku zůstává; nejsou to jenom jeho činy. Po tátovi v rodině nezůstane jen to, co vydělal, ale i to, jak se choval, jak byl živ, jaký řád dal všemu, co dělal. Po politicích nezůstávají jen zákony, které odhlasovali, ale i zvyky, které vtiskli svému konání. Ani se nebudu řečnicky ptát, je-li úroda našich politických zvyků stejně vydatná jako úroda našich politických činů; je to úhor. Každý politický skutek, který se stal, je možno chválit nebo aspoň po nějaké stránce hájit; ale myslím, že by se žádný z našich politiků neuvolil být advokátem našich politických zvyků. Nanejvýš by začal něco omluvně povídat, že jsme mladá demokracie, že teprve začínáme, že jsme ještě nevytvořili pevných forem a kdesi cosi. Jenže to právě není žádná omluva. Začátek není tak těžký proto, že je to začátek, nýbrž proto, že je strašně závazný. Začínat není těžké; těžké je začínat pořádně. Přestaňme se už omlouvat tím, že jsme mladá demokracie; nespadli jsme přece v roce osmnáctém do střední Evropy odněkud z kosmických mlhovin. Neodvolávejme se napořád na dětské nemoci; viděl jsem už hromadu našich politických lidí, ale žádný z nich mi nepřipomínal malé a nevinné robátko podrobené božci nebo spalničkám. Dětské nemoci jsou velmi trapné, konstatujeme-li je u dorostlých a vážných mužů. I když říkáme, že naše demokracie je v

plenkách, neznamená to, že pan poslanec X je v plenkách nebo že pan Y ještě není vázán ohledy, které platí pro džentlmeny od šesti let nahoru. Náš stát je sice mladý, ale lidé, kteří se v něm nejvíce ohánějí, nejsou většinou nijak nápadně mladí. Můžeme omlouvat poměry, ale nemůžeme omlouvat lidi. Poměry celkem za nic nemohou, ale lidé mohou za poměry, které jsou.

Dejme tomu, vychází u nás tiskovina, která by všude ve světě byla bez okolků považována za petrolejnictví. Takové věci vycházejí všude; ale je naši domácí zvláštností, že tento opeslý tisk vychází v tiskárně, která má správní radu, v jejímž čele sedí politik, bývalý ministerský předseda a vůdce strany. Je prostě úžasné (abych užil oblíbeného rčení dotyčného politika), že tento muž a jeho okolí si neuvědomují společenskou nemožnost, které se dopouštějí. Je prostě úžasné, jaká nejistota nebo ledabylost je u nás ve věcech osobní odpovědnosti. A "to volá k pánubohu", jak málo záleží veřejně činným lidem na tom, zadají-li si trochu a s kým.

Nebo propukne aféra, v jejímž průběhu se ukáže, že hlavní osoba lže jako cikán. I to se může přihodit kdekoliv; ale troufám si říci, že nikde ve světě by se nemohlo stát, že by osoba chycená při lži nebyla – třeba mlčky a diskrétně – odsunuta ze společenského dosahu, jak žádá samo milosrdenství. Všude ve světě by každý slušný člověk považoval za samozřejmé, že z takového usvědčení plynou jisté neodvratné důsledky. Jen velmi nečisté plebejství se může tvářit, že to nic není; a jen naprostý a zrovna zoufalý nedostatek zvykového kodexu může způsobit, že lidé normálních instinktů ztrácejí v politice měřítka, bez kterých by se v soukromém životě nemohli obejít.

Takto bychom mohli probrat snad všechny politické aféry, kravály, konflikty a polemiky; všude bychom – vedle meritorní stránky – našli tu podivnou nejistotu, jak se má na věci reagovat z hlediska obyčejné zvykové slušnosti. Bohudík není u nás sice anarchie ve veřejných řádech; ale zato je u nás anarchie ve veřejných zvycích. Lidé, kteří neokřikli žurnalisty útočící na prezidenta, okřikovali prezidenta, když na ty útoky řekl své námitky. Nevoláme

tu po cenzuře policejní, nýbrž po daleko bezpečnější a přísnější cenzuře zvykové. Senát chce suspendovat svého předsedu ne proto, že by konal špatně svůj úřad, nýbrž proto, že není z dočasné většiny, a přestože o jeho úřadě byla učiněna jakási smlouva; nikdo se v tu chvíli neptal, jaký nemožný zvyk by tím byl instalován. Špatné zvyky jsou horší než špatné zákony; špatný zákon se může kdykoliv zrušit nebo novelizovat, ale špatné zvyky trvají a nedají se zrušit nějakým hlasovacím prostocvikem. To znamená, že máme být neobyčejně úzkostliví ve všem, co se může stát zvykem. Generál z čehosi obviněný se neobrací k vojenským instancím, nýbrž do novin; a ty noviny nenapadne, jaký povážlivý zvyk nekázně tím zavádějí. Vůbec noviny jsou vedle parlamentu zrovna rezervací špatných zvyků. Novinářské polemiky, novinářská nevážnost k pravdě a novinářská neslušnost jsou asi tak tou nejhorší ukázkou móresů, kterou náš život poskytuje. Drzost, neloajálnost, anonymita, která vylučuje osobní odpovědnost, ochota obrátit na čtyráku, mstivost, otrocká závislost – hledejte, kde mezi lidmi byste našli horší návyky než na těch potištěných papírech, které denně vykonávají nějaký vliv na takzvané veřejné mínění. Ale veřejné mínění je celkem bublina; povážlivější jsou zvyky, které se takto šíří. V posledních měsících jsme mohli skoro s hrůzou měřit úroveň politických zvyků; nestačí-li tyto zkušenosti k tomu, abychom se otřásli a počali to zkoušet s nápravou, pak nám bude snad jednou zažít věci ještě ostudnější.

Náprava, to se lehko řekne; ale rádi bychom věděli, jak do ní. Po mém není jiné cesty než jedna velice stará: starat se víc o to, co se sluší a co se nesluší. Nespadli jsme z nebeských mlhovin, ale vyrostli jsme skoro všichni zdola; řekněme si upřímně, že celkem jsme národ povýšenců. Opustili jsme zvykový řád lidového života, ale nenavykli jsme si řádu jinému; z našich lakýrek čouhá onuce. Není to hanba být povýšencem: ale zavazuje to k velké přísnosti k sobě a k velmi živému vědomí, že si máme dát na sebe a své chování obzvláštní pozor. Musíme být dvojnásob opatrní, protože jsme v podstatě nejistí; příliš lehko něco ztrácíme: buď vlastní hrdost, nebo

slušnost k druhým. Sedli jsme k tvoření reforem a zákonů, ale přitom jsme zapomněli na stejně podstatnou věc: na tvoření zvyků; chcete-li to slovo, tedy na tvoření tradicí. A je-li před námi jen pár dní klidu nebo čekání, použijme jich k tomu, abychom revidovali své zvyky.

Přítomnost 28. 10. 1926

O NAŠICH ŠPATNOSTECH

Psáno jest, že devětkrát za den hřeší spravedlivý; jelikož pak je jen desatero přikázání, je zřejmo, že aspoň proti jednomu z nich se spravedlivý člověk během jednoho dne nemá prohřešit. Co se mne týče, obyčejně nikoho nezabiju. Jsou viny, kterých se dopouští každý člověk; doufejme, že při posledním soudě budou počítány mezi těch devět hříchů, které máme povoleny jako denní dávku spravedlivých.

Tak například každý z nás je nepolepšitelně zlomyslný. Jdete po ulici a před vámi se ubírá za nějakým svým životním cílem člověk, kterého neznáte, který vám nikdy neublížil a proti kterému zhola nic nemáte. Najednou ten člověk do něčeho šlápne nebo mu jaksi ujede noha; zkrátka na okamžik ztratí rovnováhu a důstojnost, zamává rukama a zoufale zachraňuje svou, abych tak řekl, nahnutou situaci; načež se s nápadným spěchem vzdaluje z místa svého okamžitého ponížení. Tu vy, zlomyslný člověče, se mu smějete; zašklebíte se nepotlačitelnou radostí, i když zrovna jdete k zubnímu lékaři nebo uvažujete o politické situaci; vaše srdce se potěšilo klopýtnutím vašeho bližního. Možná že ten bližní jsem byl náhodou já; mnohokrát mi už ujela noha, ale přisámbůh, nikdy se mi to nezdálo zvlášť komické; zato se mi zdálo ukrutně komické, když uklouzla noha někomu jinému. Když se rozběhnu za tramvají a ona mi ujede, považuji to celkem za hrubou bezohlednost od té tramvaje; ale když jsem v tramvaji a ujedeme někomu, kdo se za ní

rozběhl, považuji to za jistý úspěšný šprým. Proč se nám zdá komické, když někdo rozbije talíř – pokud ovšem to není náš talíř? Proč je jednou z nejstarších legrací světa, že lovec netrefil zajíce nebo že kluk spadl do kopřiv? To je jedno z tajemství života; je to ďábelská, škodolibá, zlomyslná radost, která je nejspíše solí života; a život, jak pravím, vždy má být náležitě posolen.

Nebo uvaž, člověče, jak jsi závistivý. Běžíš k obědu a uvidíš zedníka, kterak do sebe nandává takhle tlusté špalky chleba a špeku; a tu ti ten zedníkův špek zavoní tak silně a nádherně, že se ti srdce sevře závistí, i když tě doma čekají buchty nebo dokonce pečená husa. Nikdy tvá pečená husa nebude tak dobrá jako sousedovo hovězí žebro, neboť toto je okořeněno tvou neúkojnou závistí; a kdybys jedl kvíčaly nebo pečené kaštany, budeš závidět lukulský požitek učňovi, který na rohu ulice požívá dlouhý brunátný párek. Kdybys měl peněz jako babek, nebo ještě víc, nikdy si nekoupíš všechno, co ostatní lidé jedí; proto se nikdy nezbavíš závisti a umřeš s ní, až přijde tvá hodina, která tě vykoupí z věčného hříchu závisti.

A jsi pln nenávisti, člověče spravedlivý. Jdeš-li pěšky, máš vztek na člověka, který jede autem a počastuje tě prachem nebo smradem; ale jedeš-li autem, nenávidíš člověka, který jde pěšky a na kterého musíš míti pozor, abys ho, vrtáka splašeného, nepřejel. Tomu se to jede, myslíš si hněvivě o muži v autu. Tomu se to šlape, myslíš si hněvivě o pěším člověku. A tak ať putuješ jakkoliv, neseš v sobě tichou zlobu proti všem, kdo svou cestu konají jinou metodou.

A když vám někdo řekne, že tam a tam se děje velká zlodějna a strašný skandál, zajiskří vám oči zájmem a nadšením, jako by vás nadmíru rozjařilo, že je na světě zlodějna a špatnost tak do nebe volající. Nikdy by vás tak příjemně nevzrušilo, kdyby vám někdo tajemně šeptal, že tam a tam se zjevila ohromná ctnost a stal se šlechetný skutek. V takovém případě byste spíše pronesli jisté výhrady asi v tom smyslu, že ono to takové nebude a že v tom jistě vězí nějaký háček. Z čehož je zřejmo, že naše mysl je nakloněna spíše ke zlému než k dobrému. K tomu, aby člověk s chutí uznával něčí přednosti a ctnosti, musí být přinejmenším jeho straníkem; ale

aby někoho s chutí a libostí pokládal za banditu a špatenku, nemusí být jeho osobním ani zásadním nepřítelem; k tomu stačí obyčejná a přirozená lidská náklonnost.

Lidové noviny 7. 11. 1926

TYRANNIS

Když jsme se před mnoha a mnoha lety učili o Dionýsiovi, tyranu syrakuském, a jiných toho druhu starověkých pánech, kteří se poněkud ilegitimním, ale velmi úspěšným způsobem zmocnili vlády a udrželi se při ní za jistých ostrých, ale účinných opatření, jako je třeba trest smrti za jiné politické mínění, měli jsme my kluci vyrostlí v konstituční a nikterak zvláště svobodné monarchii pocit, že nás na té škole učí zbytečnému starému haraburdí, které je stejně nečasové jako řecký aorist. Byli jsme přesvědčeni, že dnes takových tyranů beztoho není, a že kdyby se někdo o to pokusil, byl by asi sebrán prvním četníkem. Byli jsme bez podrobnějších úvah proniknuti věrou, že existuje jakýsi pokrok ve světě, a že je dnes stejně nemožno, aby se vyskytl Dionýsios Syrakuský, jako je nemožno, aby byli lidé přibíjeni na kříž nebo aby vojáci byli ozbrojeni luky a oštěpy.

Zatím se však před našima očima skutečně vyskytl takový pravý samovládce; ba dokonce se nedávno vyskytl i návrh, aby jeden človíček, který po něm střelil, byl ukřižován. Svět se mění daleko méně, než jsme se domnívali jako dvanáctiletí kluci. Historie není tak docela neužitečná, protože se vrací. Nemám po ruce žádný dějepis, kde bych se dočetl o starověkých tyranech. Pravděpodobně byli mezi nimi silní a energičtí chlapíci, neboť jinak by se stěží stali takovými pány. Je možno, že v mnohém směru panovali úspěšně a že jejich vláda se mohla honosit takzvaným pořádkem silné ruky. Měli zajisté stoupence pevně přesvědčené, že je lépe, aby panoval jeden silný muž místo nějaké stovky rozvaděných a chamtivých

obecních starších. Když jel po ulici, snad volaly davy freneticky slávu svému pánu a despotovi. A přece sympatie světa není s tyrany; svědomí světa vždy stálo na straně těch, kdo zastávali svobodu lidí proti tyranii a násilí.

Snad byl Dionýsios nejschopnějším mužem v Syrakusách; snad je Mussolini nejschopnějším mužem v Římě. Kdybych byl Taliánem, snad bych si přál, aby Mussolini byl ministerským předsedou, a nic bych nenamítal, aby byl jeho život střežen jako život královský; ale bez konce, bez úlevy, s hrůzou bych se styděl před světem i před dějinami za brutální umlčování opozice, za ubíjení odpůrců, za potlačení svobodného tisku, za suspenzi občanských práv, za celý ten barbarský systém bezohledné, hrubé a násilné moci, jíž je chráněna vláda tohoto muže. Ale i když nejsme Taliány, stačí to, že jsme Evropané, že jsme bílá rasa, abychom se cítili lidsky uraženi tímto triumfem hrubého násilí. Můžete ovšem říci, že nám nic není do věcí, pokud se týkají jenom Itálie. Avšak z jakési lidské solidarity se mícháme i do osudu starých Syrakus, neboť podnes soudíme jejich tyrana. Mícháme se do záležitostí starého Říma, neboť soudíme jejich césary. Nechceme se plést do vnitřních záležitostí jiného státu; ale jsou věci, které jsou vnitřní záležitostí každého člověka. Veškeré násilí, ať se děje v Rusku nebo v Itálii, ohrožuje svobodu všech lidí. Každé velké porušení práva porušuje řád světa, za nějž spoluodpovídáme. Každá despocie dává nesnesitelný příklad: že je možno s lidmi zacházet jako s pakáží; že síle je vše dovoleno.

Snad je tyranie velmi praktická forma vládnutí, zejména pro toho, kdo vládne; ale nelze jí prominout, že je nejméně důstojná pro ty, kdo jí jsou podrobeni. I kdybychom si sebevíce vážili kázně, nemůžeme považovat kázeň lidí zbavených práv než za otroctví. Říkáme sice: Nejde-li to po dobrém, musí to jít po zlém. Ale říkáme to o malém dítěti nebo o zvířatech, která vychováváme. S národem, ať je sebezaostalejší, nelze jednati jako se štěnětem; avšak v poválečné Evropě, jak se zdá, je možno i to. Procházíme periodou podivného ponížení; považme, zda by tyto poměry byly myslitelny

před dvaceti lety. My všichni jsme tehdy viděli v ruském samoděržaví asiatské barbarství; dnes můžeme tyranidu považovat za barbarství čistě a typicky evropské. Je tu celá sbírka despocií různého stupně: Rusko, Itálie, Maďarsko, Španělsko a tak dále. Je to, jako by se Evropa rázem propadala o celá staletí nazpět, jako by nebyla klasickou zemí politických mučedníků, kteří se po staletí obětovali za větší kus svobody. I kdyby tyto tyranidy měly sebevětší lokální úspěchy, jsou porážkou evropského ducha.

Avšak tyranida nikdy nevychovala lidi; nashromáždila jen zuřivé síly odporu. Čím větší je triumf násilí, tím násilnější bude reakce, která přijde. Mussoliniho Itálie je snad vzdálená odveta za sovětské Rusko; počkejme nějaký časek, až někde vypukne odveta za vlašskou vládu silné ruky. Přihlížíme k zbrutalizování politických metod; jsou ukuty nebývalé polické zbraně, i uvidíme, kdo se jich kde chopí. My, malý národ se svými vlastními obtížemi, se nemůžeme do těchto fatálních vyhlídek míchat jinak než pasívní pozorností; ale běda nám, kdybychom se pomátli ve svých morálních úsudcích a nebyli si jisti, na které straně má státi naše svědomí. Je pravda, že nejsme – leda pod trestem směšnosti – oprávněni se stavět okázale proti vladařům státu, který je několikrát silnější než my; ale jsme oprávněni a povinni bdít velmi ostře, aby se u nás doma nemátl politický rozum; abychom nepočali smýšlet shovívavě o násilnictví a omlouvat brutalitu; abychom reagovali i na každou představu násilí tak, jak se sluší na plnocenné lidi. O tom, co se děje za hranicemi, si mysleme své; avšak doma si udělejme pořádek v hlavách a v lidech. To, co nyní nastalo v Itálii, by nám mělo stačit, aby už přestalo žvanění o fašismu. Neboť teď už to není jen otázka rozumu, nýbrž lidské slušnosti.

Lidové noviny 14. 11. 1926

AUTOMATICKÝ TELEFON

Je to moc pěkný vynález; předně nemusíte volat slečnu na poště a křičet na ni a kopat kolem sebe nohama v záchvatu netrpělivosti, nýbrž docela prostě strkáte prsty do takových dírek s ciframi a točíte – to víte, člověk strašně rád strká do všeho prsty, takže tenhle vynález dělá dobře jeho vrozeným náklonnostem; a potom i točit s tím lesklým ciferníkem je docela pěkná hra, která ve vás budí libé pocity dětství. Ale nejzábavnější na věci je, že si vždycky nějak spletete to pětimístné číslo, které jste si chtěli natočit, takže vždycky můžete očekávat s příjemným napětím, kdo se vám ozve. Onehdy jsem si chtěl natočit jedno divadlo; nejdřív se mi ozvala policejní strážnice na Vinohradech, při druhém pokusu jsem dostal jakousi pojišťovnu, při třetím kancelář firmy na umělá hnojiva, a když jsem počtvrté zavolal "Haló, kdo tam?", odpověděl mi nedůvěřivý hlas: "Co vám je po tom?" Člověku se tím zjeví ukrutná složitost života; zatímco honíte nějaký svůj zájem, ozve se vám na druhém konci drátu hlas člověka, na jehož existenci jste dosud mysleli daleko méně než na obyvatele Marsu. Kdyby se člověku ozvalo "Haló, zde Mars", byl by snad méně překvapen, než když se mu proti všemu nadání ozve městská márnice nebo účtárna firmy Bondy a Mazanec.

Lidové noviny 14. 12. 1926

MY ZVĚDAVCI

My, obyčejný zvědavý lid, který nebyl pozván, aby na Maninách oficiálně přihlížel k otevření nebo zahájení nového řečiště Vltavy, my, kteří přestože nezastupujeme žádnou veřejnou korporaci, musíme při všem být, tedy my jsme včerejšího pondělního rána šlapali na horu Vítkov, abychom se na tu událost podívali shůry. Každý z nás si myslel, že nikdo druhý nebude tak chytrý a nevzpomene si, že z Vítkova bývá někdy vidět celý Karlín a

Holešovice a vůbec skoro půl království; nicméně byla nás tam hromada tisíc, školní mládež i dědkové a psi a krom toho celá žižkovská policejní hotovost, která dozírala, aby se ten kopec nesesypal. I bylo vidět mlhu nad Karlínem a kouř nad Holešovicemi a cosi trochu hnědého, co snad byla země čekající na historickou událost, kdy člověk poručí řece, aby tekla jinudy, než si umanula. O půl dvanácté jsme počali křičet, že teď to bouchne, ale nebouchlo to. Za nějakých čtrnáct minut se ozval tam zdola tenký pšouk, pak se převalil kouř z nějaké továrny, a nebylo vidět nic. Historická událost byla u konce. Pražský lid se rozcházel roztrpčen a nespokojen, shledávaje, že to nebyl podkop, nýbrž podfuk.

Lidové noviny 21. 12. 1926

HISTORIE BETLÉMSKÁ

Když jsem se učíval biblické dějepravě, zůstávaly mně nejasny některé věci: co se stalo s pastýři, kteří se v Betlémě chlévě klaněli novorozeněti, a kam se poděli tři králové, kteří za ním tak daleko putovali se zlatem, kadidlem a myrhou. Jaksi jsem očekával, že by na Velký pátek měl doběhnout k Pilátovi aspoň posel od tří králů: že se sice nechtějí míchat do záležitostí judské provincie, ale že mají zvláštní zájem na osobě zvané Ježíš, a protestují proti úkladu, který je proti němu strojen; nebo že by se měli aspoň dodatečně objevit s blýskavými meči, aby pomstili smrt muže, na němž jim záleželo. Snad byli tři králové už na pravdě boží; ale jistě ještě žili pastýři judští, i bylo by slušno, aby se na Velký pátek proudem valili do Jeruzaléma a mávajíce holemi demonstrovali proti skandální křivdě na muži, jehož příchod vítali na kolenou. Tehdy jsem nechápal, jak je možno, že se nikdo nevložil do věci Ježíšovy a že až na useknuté ucho Malchovo se nestalo nic, aby nedošlo k onomu justičnímu bezpráví. V dětství mívá člověk poněkud rytířské představy o světě. Dnes mne na věci dojímá spíše věčně lidská groteska, která je tu tak

prostě a samozřejmě vyslovena. Předně si myslím, že se ani tři králové, ani ti dobří pastýři asi nepředali, když nesli své dary novorozeněti; a za druhé bych řekl, že jistě se několik pastýřů z Betléma přišlo podívat na ukřižování, neboť lid miluje zábavu. "To vám byla mela," vypravovali potom; "země se třásla a hrobové se otvírali – inu, stálo to za to; lidičky, tam jste měli být!"

Ti betlémští pastýři žijí podnes, ochotni vítat každého, kdo přichází, a kamenovat každého, kdo něco vykonal. Jsou ochotni klanět se; ale klanění není závazek. Jsou ochotni volat slávu; ale sláva není přísaha. Jejich místo je tam, kde je nějaká podívaná: stejně v betlémském chlévě jako na Golgotě. Jednou jim káže anděl a podruhé je ponouká Kaifáš. Jděte mi k šípku s těmito lidmi dobré vůle! Mají dobrou vůli poslouchat; ale poslouchají kohokoliv. Mají dobrou vůli zpívat s anděly Hosana! a křičet s lidmi Ukřižuj! Ano, pokoj jim; jim se nic nestane, neboť nic neriskují, ani ne svou čest. Jsou to lidé davu. Každý z nás může být člověkem davu.

Dnes ovšem už nejde o Mesiáše a nezjevují se andělé ani hvězdy na nebi; jen ti pasáčkové zůstali i se svou vrtkavostí a krátkou pamětí; jsou lépe organizováni než tehdy a místo anděla jim hlásají noviny, mají-li volat Aleluja nebo Ukřižuj. Rok, který se končí, vyznívá jakžtakž šalmajemi pokoje; po kočičině letních měsíců je to skoro úleva, a nechtějme do toho vpadat s jinou písničkou. Hraje se jakási sousedská, jejíž text je Proč bychom se netěšili a Teď je řada na nás. I kdybychom byli nakloněni vyslechnout tento kousek až do konce, zdá se, že nebude klidně dohrán; je příliš málo rovnocennosti v tělese, které bylo pozváno hrát, a některé orgány si příliš zvykly na kočičinu, abychom mohli důvěřovat jejich souhře. Chcete-li mít nějaké štědrovečerní proroctví, tedy stěží ze všech znamení na zemi poznáme jiné než toto: že po tom, co je nyní, by mohlo přijít něco ještě horšího. Ti, kdo seli vítr, zapomněli jej zažehnat; ti, kdo si vařili polévku, nechali oheň doutnat. Pastýři betlémští už nečekají na hvězdu; stačí jim jakékoliv rachejtle. Pokud je na nich, půjdou se klanět první prskavce; na hvězdy si lidé příliš zvyknou. I kdybychom chtěli zamluvit všechno nepěkné z tohoto roku, jedno

nebudiž zapomenuto: že se zjevila nízká úroveň toho, co se zve veřejné mínění. Po této zkušenosti by nás neměla překvapit žádná veřejná skopičina, žádná ostuda, žádný cynismus; přestaňme spoléhat na "zdravý instinkt lidu" a na spolehlivost lidí dobré vůle. Byli to lidé dobré vůle, kteří křičeli "Vydej Barabáše!" Dobrá vůle může z nás udělat dobré občany, ale nedá nám ještě dobrý režim. Na ten je krom dobré vůle třeba velmi dobrého rozumu; a nadto ještě velmi silného vědomí povinnosti.

Vědomí povinnosti: to je právě to, co bych byl jako chlapec čekal od pastýřů betlémských: že se opráší a půjdou chránit člověka, který jim byl přisouzen; že se postaví před Piláta a řeknou: "Pane, my nejsme onuce; když už tu jednou je něco nebo někdo, před čím jsme se sklonili, dovedeme za tím také stát. Je to tak říkajíc věc naší cti." A tu by řekl Pilát: "Mužové betlémští, na to jsem čekal; má-li člověk vládnout, copak může spoléhat na tuhle jeruzalémskou sebranku, která dnes křičí tak a zítra onak? Z lidí, jako jste vy, se dělají vojáci, kteří se nedají; z lidí, jako jste vy, se dělají říše. Bez věrnosti není statečnosti; bez velkých závazků není síly. Nechme křičet venku ty politikáře; já tomu muži nenechám zkřivit vlasu. Sice tím zkazíme krásný a věčný příklad mučednictví, ale zato, Betlémáci, věřím, že se dá něco udělat z této zatracené malé země." A Betlémští by řekli: "Tenhle Pilát je aspoň rozumný muž." A on by je pozval k svému stolu.

Lidové noviny 25. 12. 1926

MY TŘI KRÁLE, MY JDEME K VÁM

Kašpar: Pochválen buď Pán Ježíš Kristus.
Melichar: Amen.
Kašpar: Pámbu vás pozdrav u těch teplých kamen,
a snad i pro nás je tu místa trochu.
Jistě tu máte řečí jako vody,

a tož i my jdem na tu chvíli šprochu.
My králové jsme jaksi vyšli z módy,
koruna na hlavě už málokoho zdobí.
Jinší jsou páni, jiný je vkus doby.
Pro dnešní lidi by se spíše páslo
koruny v kapse mít a na hlavě mít máslo.
My děláme to ještě postarém:
kdo chceš být králem, staň se Kašparem.
Melichar: Ba, člověk by se věru styděl málem,
že nepřived to dál než býti králem.
Řekněte sami: jak mám dělat pána,
když za mnou není žádná politická strana?
Před takovými váženými hosty
je pouhý král snad přec jen drobet sprostý.
Baltazar: Co na tom? V silvestrovském mumraji
si mnozí dnes na pány chvilku zahrají.
I my si můžem zahrát na veliké pány,
že nejsme už jen králi, nýbrž vůdci strany.
Kašpar: Za stranu největší já tady vypovím:
země je prostě dílem zemědělcovým.
Vše tradiční je naší straně svato.
Já nesu zlato, neboť mlčeti je zlato.
Já mlčím rád a vládnu ještě radši.
A víc už ze mne nikdo nevypáčí.
Melichar: Řekněme si to zcela upřímně: tož já –
nemůže býti pochybnosti: Gloria!
Já sice nejsem velká strana, ale
já přec mám slávy nad ty větší krále.
Já kadidlo v svém šose mám
a podkuřuji sobě sám.
Baltazar: A já jsem vždy ten černý vzadu,
co dělá s sebou každou vládu.
Já nejdu s prázdnou: přicházím sem s myrhou.
Já vždycky s mírou. Budiž všeho s mírou.

Já ze všech cest jsem zvolil správný střed:
tak trochu pomáhat a trochu překážet.
Kašpar: Tak: My tři krále, my jdeme k vám,
Tutti: my tři krále, my jdeme k vám,
Kašpar: štěstí, zdraví vinšujem vám.
Tutti: Štěstí, zdraví vinšujem vám.
Kašpar: A co ty tam, černý vzadu (bis),
vystrkuješ na nás bradu,
svoji bradu proti Hradu.
Baltazar: Beneš je toho příčina –
Melichar: Beneš je dycky příčina –
Baltazar: – že je má tvář dopálená,
Baltazar a Melichar: – že je má tvář dopálená!
Kašpar: Hola, tady kdosi vzácný z Hradu
vystrkuje na nás bílou bradu.
Hoši, my se nesmíme ho leknout:
pěkně do řady a koruny své smeknout.
Melichar: Nejdražší pane, dopovím to krátce:
My nejsme politická honorace.
My všichni zde jen králové jsme samí
a vinšujeme: Buďte dlouho s námi.
Baltazar: Už zítra den se dlouží o slepičí krok,
a než se nadějeme, máj tu bude hned.
Vám, pane prezidente, nepřejeme
šťastný nový rok,
ale hned rázem šťastných nových sedm let.

Z rukopisu, prosinec 1926

1927

DVA VZÁCNÍ UČITELÉ

Prožil jsem jenom dvě léta na českém gymnáziu v ulici kdysi Schmerlingově; ale v té krátké lhůtě se mi vryly do paměti dvě vzácné učitelské postavy, jež obě jsou dávno mezi mrtvými. Prvý z nich byl novopečený suplent, Oharek se jmenoval, rodák z Vyškova, matematik; zrovna vyšel z univerzity a hořel k té své matematice takovou divnou, exaltovanou láskou. My kluci z kvinty jsme neměli mnoho pochopení pro krásy matematiky; ale když ten podivný mladý člověk někdy zapomněl, kde je, a s očima planoucíma počal u katedry vykládat, jak nádherné je počtářství pracující s nekonečnem, s neznámými nebo nekonečně malými veličinami, a když uchvácen kázal, že každý, kdo chápe matematiku, musí věřit v Boha, tak jako věřil Gauss, tu jsme bývali tiší jako dušičky, neboť jsme cítili, že se před námi děje něco velikého. Pro tu matematickou mánii jsme ctili svého mladého třídního, i když si na nás mnoho kázně nevynutil. O pololetních prázdninách, skončiv svůj první učitelský semestr, roznemohl se Oharek ve Vyškově zápalem mozkových blan a ve vysokých horečkách pokryl zeď u svého lože samými početními vzorci a výpočty. Tak zemřel s očima obrácenýma k božským číslům a značkám matematiky. Bůh ví, kterou rovnici na té stěně rozřešil.

Druhý nezapomenutelný byl dr. Oldřich Kramář, přírodopisec, krásný a zjemnělý zvláštní tuberkulózní útlostí, který nás, nevázanou sebránku, dovedl držet na uzdě tichým "pst" a modrýma očima. Měl nás v sextě učit zoologii, ale za celé dva semestry nám nepřednesl nic než nauku o buňce; teprve po letech jsem mohl kontrolovat, že tento jeho krásný výklad byl dokonalý univerzitní kurs, vědecky zevrubný a filozoficky rozčleněný; a v tom výseku biologie nám otvíral hlubší a závratnější pohled do tajemství přírody, než kdyby nás byl naučil odříkávat všechny čeledi a rody živočišstva. Ani jsme nedýchali při jeho výkladech; byl to jemný, smutný a dosti přísný muž, namáhalo ho mluvit hlasitě,

zesmutněl, když byl v třídě neklid. V žádných hodinách nebylo tak ticho jako v těch jeho. Byli jsme si vědomi, že s námi jedná jako s dospělými, chtěje nám dát to nejhlubší poznání nad všechny učební předpisy a třeba i proti nim.

Od té doby jsem přesvědčen, že nejlepší učitel, který vzbudí nejvíc zájmu o svůj předmět, je ten, který svou věc nejhlouběji ovládá.

60 let – 1867–1927 – českého gymnázia v Brně, 1927

RADOSTI ŽIVOTA

Mohl bych tu uvést celou řadu velkých a potěšujících radostí života, jako je láska, konání ctnostných skutků, požívání oblíbeného jídla, májový den, úspěch, hlavní výhra a veletucet jiných dobrých věcí. Ale kdybych to bral takto zeširoka, jistě bych zapomněl na jednu hřejivou radost života, které si může dopřát každý: totiž požitek raditi svému bližnímu.

Každý z nás (pokud mohu soudit podle sebe) hrozně rád radí; možná že slova "rád" a "radit" mají společný kořen, z čehož by plynulo, že už naši předkové rádi dávali radu svým bližním, kterým teklo do bot (byly-li už tehdy nějaké boty). Je prostě v povaze člověka, že ochotně při každé příležitosti dává najevo svou převahu, vykládaje někomu druhému, co by měl udělat. Snad je v tom, abych tak řekl, sublimovaná a očištěná škodolibost, kterou normální člověk cítí z nesnází svého bližního. Není zcela jasno, dává-li člověk radu proto, aby se vyvyšoval a mravně triumfoval nad tím, komu radí, nebo proto, že ho k tomu vede pud účasti a družnosti. Jisto je jen to, že potká-li třeba na silnici uvázlé auto, na němž šofér horečně kutí leže v prachu nebo strkaje hlavu kamsi do zplynovače, každý slušný člověk se na chvilku zastaví, přihlíží se zvláštním uspokojením na tuto práci a pak účastně prohodí: "Člověče, to budete musit dotáhnout tu rachotu párem krav do města," nebo "Já bych takový

neřád nechtěl ani zadarmo". Načež postižený šofér obyčejně nijak neuzná vaši dobře míněnou radu, nýbrž zavrčí na vás odmítavě a divoce; patrně má vztek na vaši intelektuální převahu.

Dává-li rozvážný člověk radu, neříká zpravidla "Udělejte, člověče, to" nebo "Udělejte ono", nýbrž "Já bych na vašem místě udělal tohleto". Já bych se na vašem místě ohlédl po nějakém výnosném zaměstnání, abych netrpěl bídu. Já bych toho chlapa na vašem místě žaloval, až by musil platit jako mourovatý. Já bych na vašem místě jel do Argentiny a zařídil si kukuřičnou plantáž; to by v tom byl čert, abych nezbohatl! Člověk obyčejně ví s podivuhodnou jistotou, co by dělal na místě toho druhého; pokud radí svému bližnímu, jeví se mu celý život a celý svět jako něco zázračně jednoduchého, snadného, slibného a spořádaného. Někdy člověk klesá pod tíhou problému, má-li si zvolit tuhle hnědou nebo tuhle modrou látku na šaty. I přijde bližní a prohlásí bez nejmenšího váhání: "Já bych si vybral tu hnědou." Tuto překypující jistotu má člověk jenom tehdy, když jde o záležitost někoho druhého. Ten, kdo někomu radí, oplývá energií, rozhodností, rozumem, důvěrou a prozřetelností; ale jak tuze nám tyto dary chybějí, máme-li poradit sobě samotným!

Nechcete-li, aby vaše rada selhala, raďte v rysech pokud možno obecných. Dejme tomu, přijde k vám človíček, který se chce nějak živit a nemá do čeho píchnout. Obyčejně mu neřeknete a nemůžete říci "Jděte tam a tam a bude o vás postaráno". Nýbrž promluvíte asi takto: "Hlavu vzhůru, příteli; nesmíte zoufat. Ohlédněte se po nějaké stálé práci, a jak ji budete mít, držte se jí. Božínku, člověk to může v každém oboru někam přivést! Jen neztrácet odvahu! Musíte mít otevřené oči!" a tak dále. Radíme-li takto, cítíme se zvláštním uspokojením, jak jsme moudří a znalí života. Radíme-li, nečiníme to zpravidla, aby tomu druhému bylo pomoženo, nýbrž právě pro tu čistou a rozšafnou radost z radění samotného. Jsou rozpačití lidé, kteří místo obecné rady dají postiženému raději pár korun. Těm, pravím, je odepřeno libé vědomí, že měli mravní vliv na život a

celou budoucnost svého bližního. Rozpačití lidé jsou vůbec vždy v nevýhodě.

Jiný druh potěšení je radit kováři, jak má kovat, nebo ministrovi, jak by si měl počínat. Když na to přijde, každý z nás by dovedl poradit všem odborníkům na světě, jak by to měli dělat. Ale protože se svět celkem o naše rady nestará, máme aspoň tu satisfakci, že to s ním jde všelijak, což má svět z toho, že se neřídí podle naší hlavy, a my můžeme říci, že mu to patří. Ať si následky přičte sám, jak říkají lidé rady dávající.

Z toho je zřejmo, že raditi je zdroj nevyčerpatelných radostí a uspokojení.

Lidové noviny 1. 1. 1927

MŮJ PRVNÍ VÝLET DO BERLÍNA

Mé první setkání s Berlínem, když jsem vystoupil před dvaceti lety na Postupimském nádraží jako dvacetiletý mládenec, který si umanul studovati moderní řeči (později se k mému úžasu ukázalo, že tyto moderní řeči jsou gótština, starohornoněmčina, anglosaština a jiné strašné jazyky, kterých, jak doufám, neovládal ani Mezzofanti, z kteréhožto rozumného důvodu jsem toho nechal i já), tedy mé první setkání s Berlínem se vyvinulo ve zvláštní nedorozumění. Stál jsem poněkud zmaten uprostřed Postupimského náměstí a chtěl jsem se stůj co stůj dostati do Lipské třídy. Vybíhá odtamtud asi půl tuctu ulic všemi směry, jako velká hvězda nebo velký pavouk. Kdykoliv jsem s kufrem v jedné a s plánem Berlína v druhé ruce vyrazil, nikdy tam nebyla Lipská třída. Dvacetkrát jsem se vrátil doprostřed náměstí a dvacetkráte se vrhl mezi drožky, tramvaje, vozy, auta, omnibusy a cyklisty, zahrnován prudkým a důkladným láteřením od kočí a řidičů; velmi mne deprimovalo, že jsem jim nerozuměl. Ach, jak by mi ulevilo, kdyby byl aspoň někdo po česku zavolal: "Kde máš voči, ty nádivo!" Nebo: "Zatracenej vole!" nebo

něco podobného. Místo toho mně láli v cizí řeči a vyvrhli mne bezradného a zahanbeného na druhý chodník; neboť naproti nebyla opět Lipská třída. Vzhledem k tomu, že mi odjakživa brání jistá hrdost dotazovat se na cestu a že mimoto jsem neuměl ani gótsky (z fragmentů Wulfila), ani starohornoněmecky, strávil jsem na onom zatrápeném náměstí dobré dvě hodiny, zarážeje chvílemi celý provoz a uváděje většinu berlínských kočí a šoférů v zoufalství a vztek. Věřím, že uprostřed Postupimského náměstí je zakopán bludný kořen; v tom to vězí. Když jsem později bez velkých obtíží nalezl v Londýně Charing-Cross a v Paříži dokonce i Place de l'Opéra, proč bych nemohl nalézt v Berlíně Lipskou třídu? Z čehož je zřejmo, že v tom mají prsty skřítkové, víly a kouzelníci.

Nevím, v kterém hostinci jsem tehdy přenocoval; ale když jsem příštího jitra podaroval podomka za všechnu jeho péči desetifenikem, byl podivně dojat a oznámil mně, že si jej schová na památku. Vzal jsem svůj kufr a vydal jsem se hledat univerzitu. Byla skutečně tam, kde měla podle plánu města být, z čehož jsem se naučil oceňovat německou důkladnost, prohlédl jsem si starého Humboldta, který sedí před univerzitou, a pak jsem vešel dovnitř. Nalezl jsem tam to, co jsem hodlal nalézti, totiž velkou tabuli, na níž byly připevněny cedulky s adresami bytných. Vybral jsem si "pánský pokoj se snídaní" za deset marek; bylo to v Linienstrasse. A tak jsme šli, můj kufřík a já, hledat řečenou třídu. Nalezli jsme nesmírně dlouhou ulici, která se nám líbila; neboť zdála se býti i tichá a zase činila veselý dojem, poněvadž na každém domě visela barevná lucerna, červená, zelená, modrá nebo žlutá. Po hodinovém pochodu našli jsme číslo domu, k němuž jsme putovali, i bytnou, která nás velmi vlídně uvítala a starohornosasky ujistila, že přijímá za podnájemníky jen lepší pány, jako jsme my, a že dokonce jednou měla na bytě i Číňana. Přijali jsme tedy nabízený pokoj, vyzdobený plyšovým křeslem, vyšívaným polštářem a fotografií zesnulého pana bytného; paní bytná chopila mě důvěrně za knoflík a pravila: "A co se týče jiných věcí: Já nic nevidím, já nic neslyším, já o ničem nevím. Ale ve všem musí být míra. Například ten pán, co tu bydlel

před vámi, vzal si k sobě na noc dvě slečny. Dobře. Já nic nevidím, já nic neslyším, já o ničem nevím. Ale on se s nimi pohádal a shodil obě jen tak v košilích ze schodů, jedna si zlomila nohu a druhou zatkla policie. Ja," skončila paní bytná s důrazem, "to já už musím vidět, to já musím slyšet a o tom už musím vědět!" Slíbil jsem jí tedy, že to neučiním, a vydal jsem se hledat nejbližší hospodu.

Přiznám se k jedné své slabosti. Snad mně bude následkem toho předhazována černožlutá minulost a austrofilství, ale bylo tomu skutečně tak, že když jsem spatřil o pár domů dál hospodu pomalovanou černými a žlutými pruhy se jménem U staré pošty, že jsem se zaradoval touto připomínkou na rakouskou vlast v nepřátelské pruské cizině a vešel jsem pod barevnou lucernu, rozhodnut objednat si k obědu vídeňský řízek nebo vídeňskou roštěnku. Neboť tehdy jsme my Čechové nedělali ještě revoluci, nýbrž jsme provozovali pozitivní politiku. Ale sotva jsem vešel, obklopilo mě šest slečen, které mne začaly štípat a titulovat fešáčku, pokladečku a bruneťáčku. Řekl jsem jim, že bych chtěl oběd. Řehtaly se a prohlásily, že se dnes u nich nevaří. Odešel jsem a onoho dne jsem jedl u jednoho stolu s drožkáři hrajícími v kostky, které míchali v kožených pohárech. Chtěli mne tomu naučit, ale odolal jsem démonu hry, tak jako jsem unikl ženskému pokušení.

Bylo mně překonati ještě mnoho obtíží; jedním z největších problémů bylo, kde se v Berlíně koupí známky, neboť jsem chtěl ohlásiti domů, že jsem živ a zdráv. Vešel jsem do nesčetných obchodů s tabákem a prosil jsem, aby mně prodali známky. Velmi litovali, ale neměli žádných na skladě. Potom jsem šťastně objevil velký obchod s nápisem Známky. – Vešel jsem a žádal jsem několik známek. "Jaké známky?" tázal se ochotně prodavač. "Evropské, nebo exotické?" "Německé," pravil jsem, "desetifenikové." "Z kterého roku?" tázal se prodavač. "Nejraději letošní," pravil jsem užasle. "Lituji," pravil prodavač, "ale ty nevedeme." Trvalo to téměř měsíc, než jsem vyzvěděl, že v této zvláštní zemi se prodávají známky jen v automatech na poštovních úřadech. Z toho je vidět, že v cizích zemích je člověk vydán napospas nesčetným neznalostem,

což dokazuje již Gulliver. Stane se, že si člověk objedná pivo a přinesou mu nějakou nakyslou tekutinu, do níž mu nakapou malinovou šťávu. Člověk se musí přizpůsobit všelikým výstředním zvykům a osvojit si místní řeč. Trvá to dost dlouho, než člověk pochopí, že "Moocha" je totéž jako "Mojn", což obé se píše "Guten Morgen". – Německé slovo "Kellner" se vysloví "Owa" a tak dále. Půjčil jsem své paní bytné Hauptmannovy Krysy – vzhledem k tomu, že je autor lokalizoval právě do naší Linienstrasse. "Já tomu pořád nemohla rozumět," žalovala mně později, "až když jsem si to začala číst nahlas." Jest to totiž psáno berlínským nářečím.

Člověk si zvykne na všechno; za měsíc později jsem bloumal Berlínem od Wilmersdorfu až po Weissensee, chodil jsem s děvčaty na procházku, říkal jsem "Hea Owa" a chystal jsem se psát knihu o německém charakteru. Když jsem se po letech vrátil do Berlína podruhé, jezdil jsem v autu jako pán, popíjel jsem v různých salónech čaj a díval se z lóže na nejlepší divadla; ale to vše nebyly ani zdaleka ony velké a obsažné dojmy, které jsem prožil, když jsem objevil Berlín poprvé.

Prager Presse 1. 1. 1927

SVÁTKY A SVÁTKY

Se svátky je to taková zvláštní věc; před nimi člověk říká "Jen kdyby už byly ty svátky", a když je má za sebou, říká "Chválabohu že už je po nich". Obecně pak se dělí svátky na dva druhy. 1. svátky nesporné, kdy nechodí listonoš, krámy jsou zavřeny, a my lidé se flákáme po ulicích, nevědouce, kam se vrtnout; 2. svátky sporné, kdy listonoš také většinou nechodí, ale v některých úřadech se prý pracuje, některé krámy jsou otevřeny, několik zedníků něco dělá a ostatní lidé se flákají po ulicích, nevědouce, je-li vlastně svátek nebo ne. Mezi takové svátky sporné náleží i svátek tříkrálový, jeden z našich republikánských polosvátků, který není ryba ani rak, nýbrž

den nijaký a ztracený, se kterým si nevíme pořádně rady. Zákon o svátcích, který měl jaksi zjednodušit svátkové poměry, je ještě důkladně rozmíchal. Vedle pravých, tak říkajíc plnotučných svátků vznikly hubené a rozpačité dny, které jsou trochu svátek a trochu nic. Máme svátky sváteční a svátky všední. Je to jeden z důkazů, že je daleko těžší překonávat lidské zvyky, než jsme si mysleli. Vždycky je snazší zavádět nové svátky než rušit staré. Snazší je stvořit něco nového než skutečně nadobro odstranit něco starého. I to je poučení.

Lidové noviny 8. 1. 1927

MALÍ NÁRODOVÉ

K založení Institutu československých studií na Kolumbijské univerzitě v New Yorku

Když byl vynikající americký spisovatel pan Theodor Dreiser v Evropě a přijel k nám do Prahy, stěžoval si na jedno zvláštní evropské nepohodlí: totiž na hranice. Člověk prý jede kousek cesty, a už zas musí vytáhnout svůj pasport, podrobit se nové celní prohlídce, dohodovat se s lidmi jiného podivného jazyka, zvykat si na jiná jídla a mít konflikt s jinými zvyky. Prý by měla být celá Evropa raději jeden pořádný veliký stát s jedním pořádným jazykem, jako je to celkem tam v Severní Americe. Na tyto vážné námitky jsem panu Dreiserovi řekl (nebo spíše při své nedostatečné angličtině jsem se jen pokoušel to říci), že Evropa je právě velmi romantická země, cosi jako pohádkový svět, kde každý hrdina, vycházeje do světa, musí překročit sedmery řeky a sedmery hory, čelit drakům a propastem, přelézti skleněnou horu, přeplouti ohnivé jezero a vůbec překonat nesčíslné a nadpřirozené překážky, k nimž patří i celní úředníci, nesnáze s pasportem, potíže s cizím jazykem a mnohá jiná dobrodružství. Byl bych mu řekl, že v tom je právě velikost Evropy; že vzdálenost z Prahy do Berlína je daleko větší než

vzdálenost z New Yorku do San Franciska, protože mezi Prahou a Berlínem jsou prostě hranice států, hranice národů, hranice životních zvyků. My Evropané jsme poněkud pyšni na své hranice, tak jako obyvatelé hor jsou pyšni na své divoké hory. Chce-li někdo chválit moderní techniku a její vymoženosti, řekne, že naše století se svými transkontinentálními expresy, loděmi, auty, letadly, dráty a rádiem "zmenšuje vzdálenosti". Dobrá, má to své praktické výhody; někdy se někomu může hodit, dorazí-li za den letadlem z Paříže do Cařihradu, zvláště jde-li mu o to, aby vydělával peníze. Ale my, stará Evropa, se držíme přesto jiné tradiční a záslužné činnosti: že naopak zvětšujeme vzdálenosti; že udržujeme složitost a rozsáhlost našeho světa tím, že jsme se odjakživa rozhodli být malými a většími národy, mluvit padesáterým jazykem, pěstovat své různé kultury, temperamenty a zvyklosti a ohradit svou zemi zdí jako zahradu ráje.

Byl kdysi jeden rozervaný český spisovatel, který si položil otázku, má-li to jaký smysl být členem malého národa a nebylo-li by pro malé národy lépe, aby splynuly s velkými. Nikdy jsem nemohl tuto otázku dobře pochopit; připadá mi to, jako by se nějaký melancholický bobr ptal, stojí-li za to být bobrem, když je bobrů o tolik méně než myší nebo koní. Pravý bobr si neklade otázku, má-li to jaký smysl být bobrem, nýbrž jak se má uplatnit, když už prakticky existuje.

Jak se uplatnit: Rád bych zdůraznil zvláštní morální význam tohoto životního úkolu. Malý národ má menší prostředky, menší příležitost, menší výběr osob a neskonale těžší podmínky, aby se uplatnil, nežli veliký národ. Každý jeho úspěch je zpola zázrak a zpola hrdinství; každý jeho výkon plyne z velkého napětí malých prostředků. Přeplout oceán na největší a nejdokonalejší lodi světa je buď rekord rychlosti, nebo fakt vyhovující jízdnímu řádu; přeplout oceán na dřevěné bárce je dobrodružný román upomínající na cesty kapitána Marryata; je to úspěch spíše morální nežli technický. Kdyby ve vysoké politice měl trochu místa zájem morální, musely by se malé národy a malé státy těšit zvláštní a srdečné pozornosti.

Na proslulé Kolumbijské univerzitě se otvírá Institut československých studií, jako byl již zřízen institut francouzský, italský, španělský a jiné. Dobrá, Československo se svými třinácti milióny obyvatel je stát poměrně malý, a zdá se být ještě menší proto, že je mladý; tím krásnější je pozornost, kterou mu věnujete. Přáli bychom si, aby studenti, jimž se bude přednášet o naší zemi a její kultuře, nebyli zklamáni ve svém zájmu. Rádi bychom se před nimi honosili něčím neobyčejným; ale přemýšlím-li o tom, zdá se mi, že to nejvíc neobyčejné na nás je, že existujeme. Američtí studenti poznají, že se oháníme v kulturní i hospodářské produkci snad stejně dobře jako kterýkoliv veliký národ; ale to není to podivuhodné, nač bychom chtěli být pyšni. Chcete-li ukázat americkým studentům ten nejzajímavější pohled na Československo, ukažte jim mapu Evropy a řekněte jim, že tento národ, takto vklíněný mezi větší a silnější národy, národ, jehož stará kultura byla vypleněna válkami a násilím, národ, který před stoletím neměl literatury, který před půl stoletím neměl málem škol a před desítiletím hranic, za kterými by se mohl hájit, že tento národ provedl veliký výkon: že se prostě udržel. Chtěl bych jej přirovnat k malé posádce, která se uhájila za hradbami pevnosti proti nesmírné převaze nepřátel; ale nebylo tu dokonce ani hradeb, ani pevnosti; byla tu jen vůle žít a uplatnit se. Poznají-li američtí studenti tuto romanci naší existence, bude jim stát za to, aby nás poznali v našem dobrém evropském průměru i našich některých zvláštnostech. Neměřte náš výkon, aniž byste nevážili zároveň náš handicap. Pak bude vaše studium užitečné: neboť bude to poznání života.

Přítomnost 13. 1. 1927

ZVLÁŠTNÍ MANÝRY

Řekne-li se, že něco je věc vkusu, míní se tím, že po tom druhému nic není. O gusto prý se nelze přít. Jenže toto přísloví – jako každé

jiné – je zatrolená polopravda. Dejme tomu, podřezávat mladé stromky, jako dělají někteří uličníci, je také věc gusta; nicméně shledáváme v pořádku, že policie potírá toto zvláštní gusto. Je gusto soukromé a gusto veřejné. Chce-li někdo mermomocí bydlet ve špíně, nebudeme mu v tom bránit; ale umíní-li si zaneřádit veřejné cesty nebo veřejný život, nespokojíme se zjištěním, že to je jeho osobní vkus, který se nás dále netýká.

*

Mohlo by se říci, že je domácí a interní záležitostí našich fašistů, když si zvolili Rudolfa Geidla za svého direktora, jako je věcí hasičské jednoty v Mokropsech, koho si zvolí za svého náčelníka. Jenže v prvém případě jde i o kousek veřejné morálky. Svou volbou dali fašisté najevo, že jim je rozsudek nejvyššího disciplinárního soudu nad Rudolfem Geidlem méně než nic; je to – mírně řečeno – hodně silný projev nedůvěry k vojenské správě a k justici republiky vůbec. S takovými věcmi se ovšem nešpásuje. Bylo by pochopitelno, kdyby Geidlovi přátelé vší mocí usilovali o rehabilitaci muže, na němž podle jejich možná upřímného mínění se stal justiční omyl. Mohli by vynaložit vše, aby přinesli důkazy, že není vinen. Ale je neslýchané, že prostě ignorují verdikt disciplinární komise a dávají najevo, že to na ně neplatí. Národní listy velmi nešikovně přinesly srovnání s kapitánem Dreyfusem. Ano, byli lidé, kteří kapitána Dreyfuse považovali za odsouzeného nevinně a přičinili se zrovna nadlidsky, aby to dokázali; ale nevolili ho za náčelníka politické organizace ani za vůdce hnutí; takového strašného nevkusu se vzdělaní lidé nemohou dopustit vůči muži veřejně neočištěnému, ale nemohl by se ho dopustit ani čestný člověk, i kdyby se cítil odsouzen sebenevinněji, dokud se mu nedostalo veřejné rehabilitace.

Připusťme, že leckdo může bona fide mínit, že vina Geidlova není nesporná, prostě proto, že dokumenty, na jichž základě byl Geidl disciplinován, nebyly předloženy veřejnosti. Ale jednoho připustit nelze: což jsme tak otrlí, tak zhrublí a cyničtí, že nám nestačí morální a společenská diskvalifikace, kterou dal sám sobě

Rudolf Geidl? Nikoliv jen v promlčeném roce 1917, nýbrž poznovu v roce 1926, tentokráte v hodnosti zástupce náčelníka generálního štábu, podával Geidl sám o sobě veřejně nesprávné údaje. Kdyby to učinil nějaký ubožák, nemohl by zůstat ani obecním písařem. Dokumenty viny Geidlovy jsou tajné; ale dokumenty společenské méněcennosti Geidlovy nejsou tajné ani sporné. Viktore Dyku, tehdy jste měl oplakat svého sibiřského reka; ale je zrovna děsivé, že se přes to přešlo, jako by to nic neznamenalo. Málokdy se zjevilo politické plebejství a společenská otrlost jako tehdy. A jako nyní zas.

*

Mohlo by se říci, že neotištění interviewu prezidenta republiky v Národních listech je interní záležitostí řečeného listu. Nebudeme už rozšlapávat důkazy, že skutečně redaktor Národních listů si vyžádal s prezidentem interview, ani se nebudeme zabývat zásadou dr. Karla Kramáře, že hlava státu nemá sestupovat do nečistoty a nedžentlmenství našeho stranického tisku. Má-li dr. Kramář a jeho list tuto zásadu, dobrá; porušil-li ji pan Penížek, požádav hlavu státu o rozhovor, je to věc jeho a redakční. Ale je tu jiná okolnost: dr. Kramáři, stejně jako redakci, jako prezídiu i poslaneckému klubu jeho strany (a jako všem jiným redakcím a stranám) bylo předem známo, že pan Penížek má mít interview s prezidentem republiky. Proč neoznámil dr. Kramář nebo redakce Národních listů pár dní předtím, než se pan Penížek měl odebrati na Hrad, aby se zeptal pana prezidenta, jak to přijde, že je pořád tak svěží, – proč tedy dr. Kramář včas neoznámil nebo nedal oznámit Kanceláři prezidenta republiky, že on a jeho redakce mají zásadní námitky proti tomu, aby prezident státu utrácel svou autoritu v denním tisku? Bylo víc než dost času zařídit věci tak, aby k interviewu vůbec nedošlo. Byla-li tu ta zásada, kterou se dr. Kramář ohání, pak nejprostší zdvořilost žádala nepřipustit, aby hlava státu byla zbytečně obtěžována a mařila čas hovorem, který byl předem určen k potlačení. Tuto hrubost nezamluví nikdo nižádným způsobem. Byl tu zahrán ošklivý kousek; lidově řečeno, bylo to nastrojeno tak, aby hlava státu

nalítla a pár uličníků si mnulo ruce. Neboť všichni ostatní doufám se za tuhle epizodu přece jenom styděli.

*

Mohl bych volit jiné příklady. Vybírám si pro krátkost ten s Národním divadlem. Jednoho dne přinese jeden list zprávu, že dr. Preiss, dr. Hodáč a nevím kdo ještě chtějí převzít Národní divadlo do své režie. Zpráva byla ovšem dementována. Pak zase přinesly noviny jinou novinku: že prý o Národní divadlo se uchází družstvo Městského divadla na Královských Vinohradech. Nebo poslední případ, kdy politicky angažovaná Korespondence pustila do světa zprávu, že strana národně socialistická má vstoupiti do vlády, což ostatní noviny slepě otiskovaly. Ale o to nejde, že ta či ona informace je zcela falešná. Běží o to, že pomalu naše redakce vůbec přestávají považovat za svou povinnost, aby ověřovaly "zprávy", které jim někdo přinese. Nedalo by přece tak moc práce zeptat se osobně nebo telefonem lidí, o kterých se v té které zprávě povídá, je-li to pravda nebo ne. Takto se nechává volná cesta někdy zlomyslnosti, jindy klepařství a indiskreci a obyčejně lajdáctví, kterému nezáleží na kousku pravdy. Horší je, že si tím děláme věci ukrutně složité. Nemáte ponětí, co by se ušetřilo všelikých akcí, afér a nedorozumění, kdyby člověk, jehož to je povinností, se v pravý čas někoho dotázal nebo někde zadrnčel telefonem. Ale k tomu by bylo třeba mít vždycky zájem, aby věci byly spíše objasněny než rozmíchávány. Měli bychom dbát, aby "píše se" znamenalo přece jen něco víc než staré a proslulé "povídá se".

Lidové noviny 16. 1. 1927

JAK TO BYLO

Minulé neděle jsem se v tomto listě ptal, jak je možno, že pan dr. Kramář nechal zbytečně obtěžovat prezidenta republiky interviewem svého novináře, ačkoliv už dávno zastával zásadu, že

interview s hlavou státu do novin nepatří. Mínil jsem, že by se slušelo o tomto zásadně odmítavém stanovisku předem uvědomit Kancelář prezidenta republiky, tak aby k takovému interviewu vůbec nedošlo.

Na to odpověděl ráno 18. t. m. v Národních listech někdo, kdo se zapomněl podepsat, že prý jsem na Silvestra uspořádal ve svém bytě zábavný večer, na který jsem pozval i pana prezidenta republiky; na ten večer prý přišel i jeden herec v kostýmu apače, ale byl, jak "nám bezpečně známo", tajnou policií zatčen; a prý se tam předváděla koleda, při níž tři králové představovali "velmi tendenčně" dr. Šmerala, ministra Šrámka a dr. Kramáře. Je přípustno, táže se anonym, aby se takové "psiny" dály ve společnosti prezidenta republiky? Pan Karel Čapek by měl prý vážně vyložiti, jaký vlastně jeho Silvestr byl a co se tam dálo. Načež následuje několik obvyklých hrubostí.

Tedy předně mám dojem, že toto posilvestrovské povídání o zatčeném herci a třech králích nemá zhola nic co dělat s otázkou, zda dr. Kramář měl nebo neměl předem ušetřit prezidenta republiky zbytečného obtěžování s interviewem. Tuto jasnou otázku ještě jednou opakuji pro všechny slušné lidi, aby se nezapomnělo, oč šlo.

Za druhé prosím za odpuštění, že jest mi vyvracet pár nesmyslů; nestály by opravdu za řeč, kdyby se při nich nebralo nadarmo jméno pana prezidenta. Jedna korespondence pustila do světa naprosto smyšlenou zprávu, že herec pan František Smolík byl na Silvestra, jda ke mně nebo ode mne, nedopatřením zatčen, protože prý přišel v kostýmu apače. Zatím tento milý a jemný umělec ani nebyl v kostýmu apače, ani nebyl zatčen a zadržen, nýbrž se ctí a díkem odvezen do divadla, kde hrál. Pár novin otisklo onu hloupou lež, aniž si dalo práci zeptat se kohokoliv, zejména pana Smolíka, je-li na ní zbla pravdy. Vyvrátil jsem ji v tomto listě a požádal jsem Korespondenci, která ji rozšířila, aby ji odvolala. Přesto anonym Národních listů praví, že "je nám bezpečně známo, že herec Smolík skutečně byl tajnou policií zadržen". Prosím vás, lidi, jak mám s takovýmhle žurnalistou mluvit? Říkáte, že je to otrapa? Zajisté;

neboť kdyby to byl slušný člověk, mohl by se velmi snadno zeptat, je-li to pravda. "Hlavní chybou bylo," dodává ten člověk z Národních listů, "že se příslušní činitelé nepostarali o včasnou opravu úřední." Dovolte, kdo měl to úředně opravovat? Příslušný činitel ve svém domě jsem já; za svůj dům odpovídám já, a žádný úřad. Takové věci byste si neměli plést.

Za třetí ten anonym žádá, abych prý vyložil, jaký vlastně ten můj Silvestr byl. Tedy děkuji za optání: bylo to docela pěkné; bylo nás víc než tucet spisovatelů, redaktorů a jiných milých lidí; tři králové z našich nejlepších a nejváženějších herců odříkali a zazpívali krátkou koledu, která se líbila všem hostům, ať byli kterékoliv strany nebo víry, – ale u všech všudy, co je komu do toho? Podívejme se na tuhle troufalost: kdopak vám dovoluje strkat nos do soukromého domu? Poslyšte, tohle už je tak asi krajní případ nevychovanosti; vy ubohý anonyme, což opravdu nemáte ponětí, co se sluší a co je dovoleno? Neřekl vám nikdo, že soukromý dům a soukromá společnost jsou věci tak nedotknutelné jako soukromý a zapečetěný dopis? Nevíte, že za privátní dům ručí jméno hostitele a za úroveň soukromé společnosti všichni její členové? Což si opravdu představujete, že já a moji hosté bychom si dovolili před prezidentem republiky říci nebo konati cokoliv, co by porušovalo úctu k prezidentovi a naprostý ohled k jeho veřejnému postavení? Veřejnost zná prezidenta Masaryka; zná mé hosty i mne; kdopak zná vás, vy nečistý a bezejmenný Nikdo i s vaším rovnocenným anonymním kolegou z klerikálního Večerníku? Vy byste chtěl kontrolovat vkus a taktnost toho, co činí spisovatelé a lidé jim rovní ve společnosti prezidenta státu, – vy, který jste ani neuznal za slušno se podepsat? Vám já mám vyvracet vaše hloupé a křivé klepy? Vám nemám co říci; slušným lidem však slibuji, že onu koledu pro zasmání uveřejním, ale až budu sám chtít; bylo by mně stydno, kdybych to měl dělat na komando nějakých anonymů nebo lidí, kteří jsou za ostudu placeni.

Poslyšte, pane doktore Kramáři – neboť teď už nemám co činit s vaším redakčním hausknechtem –, nestydíte se za tuhle úroveň

svého tisku? Kdopak tam u vás odpovídá za slušnost vašich novin? Kdo je šéfem listu? Protože není žádného, jste jím vy, a vaše je osobní odpovědnost za každou anonymní nízkost vašeho listu.

*

Konstatuji, že pan dr. Kramář se skutečně nestydí. Protože mu nestačil anonym z raníku Národních listů, odvázal od řetězu anonyma ve večerníku Národ 19. t. m. Jím se zabývat nebudu. Doufám, že se Národu dostane trapného poučení, že cynicky lhát o věci, při které bylo aspoň dvanáct očitých a vážných svědků, je nejenom bezpříkladná drzost, ale i hloupost, která se nevyplácí.

*

Načež 20. t.m. přinesly Národní listy jakoby nic poznámku, že tím jedním z mých tří králů nebyl dr. Šmeral, nýbrž Švehla. Den předtím doslova psaly, že tam dr. Šmeral "měl roh krále, který chce osvobodit chudý lid z pout kapitalismu a klerikalismu" a že "mu vkládány do úst výroky, jež jako by vycházely přímo ze srdce přítomných". Tak co, pánové: jednoho dne víte, jaké výroky tam dr. Šmeral činil, a druhý den oznamujete, že to nebyl dr. Šmeral, nýbrž Švehla. Co tedy je s těmi výroky? Kde jste je vzali? Měl snad Švehla "roli krále, který chce osvobodit chudý lid z pout kapitalismu a klerikalismu"? A měl-li jinou roli, odkud jste si prosím vycucali roli a výroky dr. Šmerala? Nebo trváte na tom, že tuto roli zastával jiný "král", a který? Král Kramář, nebo král Šrámek? Nebo jste si to jen tak vymyslili? Nebo je váš informátor lump? Prosím, držme se zatím tohoto detailu; lháře je nutno zahnat ke zdi; na vše ostatní dojde, až si vyřídíte tohle.

Téhož dne oznamují Národní listy, že národně demokratický klub poslanecký a senátorský jednal "o novinářských zprávách týkajících se silvestrovské zábavy u spisovatele dr. K. Čapka", a vzhledem k tomu, že nebyly úředně (!) vyvráceny, usnesl se vysloviti "své nejhlubší politování nad tím, že k něčemu podobnému mohlo dojíti za přítomnosti pana prezidenta republiky", načež – jako obvykle – byla vyslovena vůdci strany plná oddanost. Páni poslanci a senátoři národně demokratičtí, dovolte

mi, abych vyslovil své nejhlubší politování, že i vy strkáte nos do soukromých věcí, což vás není důstojno. Dále prosím: nyní povězte, k čemu vlastně došlo; žádám vás, abyste přesně řekli, v čem, kterými slovy, jakými výroky byl spáchán onen "nevkus a bezohlednost", jež mají být "po zásluze odsouzeny". Páni poslanci, vy nejste kryti anonymitou; vy jste nyní povinni říci, proti kterému výroku se veřejně ohrazujete; neučiníte-li toho, pak jste se se svým projevem zachovali proti všem patřičným zvykům. Na vás, kteří jste odsuzovali, jest, abyste podali důkazy; potom, ale teprve potom já sám předložím veřejnosti autentický text své silvestrovské koledy. Tuto pointu bych si rád vyhradil.

*

Čtenáři, je mi trapno takto vykládat o malichernostech, na něž by jinak bylo škoda času i papíru. Ale jde o to, že kramářovský a klerikální tisk chce pošpinit nikoliv mne, nýbrž pana prezidenta. Chce jakoukoliv lží vzbudit dojem, že prezident Masaryk vyhledává ledajakou společnost, chodí na silvestrovské lumpenbály a strpí, aby v jeho přítomnosti byly neslušně uráženy veřejné osoby a politické strany. Stala se bezpříkladná neomalenost nikoliv vůči mně a mým hostům, nýbrž vůči hlavě státu. Tytéž noviny, které okřikují prezidenta, když se projevuje veřejně, čenichají i v jeho soukromí a chtěly by ho kontrolovat i v důvěrné a docela nepolitické společnosti. Kde už má mít prezident pokoj od této anonymní a zvlčilé smečky? Kdepak se konečně zastaví tohle ohavné fízlovství? Co se těm lidem bude ještě hodit, aby štvali proti Masarykovi? Bůhví, nekryji se jeho jménem; jsem si však dobře vědom, že bych já, pouhý spisovatel, nestál těm lidem za jejich štvanici. Za sebe, za nás, kdo se scházíme v mém domě, si věc vyřídím s kýmkoliv, kdo bude mít tu slušnost se podepsat. Ale ve jménu veškeré cti a slušnosti žádám toto: nemluvit dále v této věci o prezidentu republiky! Přišel jako soukromá osoba do soukromé společnosti; nedostal napsáno na papírku, co tam kdo bude povídat; není jeho věcí, co jsme mluvili; prosím, vynechte už jeho jméno ze své hry. Je to velmi ošklivá hra,

ošklivější, než se na první pohled zdá. Naštěstí se brzo ukáže ve světle, do něhož patří: ve světle své vlastní směšnosti.

Lidové noviny 23. 1. 1927

MONGOLSKO JAKO KOLÉBKA ŽIVOTA

Před několika lety se psalo ve všech novinách světa o vědecké výpravě Andrewsově, jež v srdci Asie, na strašné poušti Gobi, vykopala zkamenělá vejce dinosauří a řadu koster praještěrů a nejstarších savců dosud neznámých. Nyní vyšlo dílo samého vůdce výpravy Roye Chapmana Andrewse, kde jsou popsány četné paleontologické nálezy z oněch končin, jako kostra nosorožce většího než africký slon, dinosauří vejce s polovylíhlým praještěrem, pět nebo šest savčích lebek z doby, kdy země byla ještě královstvím plazů, a přemnohé jiné fosilie. Andrews vyslovuje hypotézu, že v době, kdy Evropa (i Amerika) byly ještě většinou pod vodou nebo občasně zaplavovány mořem, byla nynější střední Asie, která teprve erozí pozdějších ledových dob se změnila v poušť, nejstarší skutečnou pevninou, a proto i kolébkou vyšších obratlovců. Z třinácti velkých "řádů" savců byli tu vykopáni představitelé osmi řádů. Andrews líčí zajímavě, jak se konají takové moderní vykopávky. Geolog určí, kde může být "flec" zkamenělin, stejně jako by hledal uhlí nebo zlato. Kopání pokračuje nesmírně pomalu, protože se koná nekonečně opatrně. Každá fosilní kost je kartáčem z rýžových chlupů zbavena písku, každá její štěrbina hned zaplněna kaší z japonského rýžového papíru a celý povrch kousek po kousku potírán arabskou gumou; když kost uschne, je celá těsně bandážována lýkem namočeným v pšeničném těstě – jak Andrews vypravuje, takto často padly na fosilie všechny zásoby mouky, které výprava s sebou vezla, takže se musela živit jen ulovenými antilopami. Ošetření jedné zkameněliny trvávalo obyčejně čtyři dny.

Lidové noviny 26. 1. 1927

AMPLIÓN

Neobyčejné jsou pokroky vědy; zdá se, že musíme znovu předělat své názory o vývoji světa. Nejdříve byly takové jakési žhavé plyny, jež ponenáhlu chladly a tuhly, až se z nich staly krystaly. Postupem věků narostly ke krystalům různé dráty, kondenzátory a zejména sluchátka; dalším vývojem za příznivých telurických podmínek se sluchátka zvětšila v amplión. To je nutný přírodní a zákonitý vývin. Ruku v ruce s ním se odehrává vývoj člověka. Nejprve existoval člověk ve stavu těkavém, zejména když nevěděl, co má zrovna dělat. Potom si dal na hlavu sluchátka a usadil se pevně na jednom místě. Načež si pořídil amplión a sedí před ním ustavičně říkaje: To to zní, co?

Ovšem pokud přihlížíme k jednotlivým fázím, je vývoj obyčejně složitější. Nejprve člověk prohlašuje, že by to nechtěl mít doma ani za pečeného žida, že to beztoho jen tak sípe, vrní, pochrchlává, chrastí, škrabe, šelestí a vrže; zkrátka dejte mi s tím pokoj. To je takzvané zdravě konzervativní stadium, ve kterém se člověk octne v konfliktu s potrhlými, fanatickými, divokými jedinci, hlásajícími, že to musíte zkusit a že budete mrkat, až to bude hrát. Dokonce vám vniknou do bytu s takovou bedničkou pod paždím, postaví vám ji na stůl, natáhnou nějaké dráty, sevrou vám násilím hlavu do sluchátek a potom se na vás vítězně dívají, jako by tu hudbu vyluzovali oni sami. Tu ve vás vzplane jakási mužská ctižádost: Když to dovede on, dovedete to vy taky; to by tak hrálo, aby to nehrálo mně! Tímto principem je patrně ovládán veškerý vývoj a pokrok světa. Myslím, že se zvířata vyvíjela ve vyšší stadia tím, že se navzájem předháněla, vypínala a vytahovala jedno před druhým. Když první rak dostal klepeta, hleděli mu ostatní raci dokázat, že také dovedou mít klepeta. A tak se stane, že člověk opustí zdravě konzervativní stanovisko a pořídí si rádiovou staničku.

Je to sice teorie, že první člověk, který stanul na chladnoucí kůře zemské, byl zemědělec; ale já mám za to, že první člověk, který stanul na chladnoucí kůře zemské, byl jakýsi druh montéra. Měl v kapse nějakou kudlu a tou řezal, dlabal a vůbec kutil všemožné věci. Dokazuje to atavický pud jediných zachovaných pralidí, totiž kluků. Nepozoroval jsem, že by kluci měli neodolatelný pud zemědělský; nechce se jim orat ani sít, ale chce se jim s kudlou v ruce dlabat, přiřezávat, sestrojovat a rozebírat všechno možné. Člověk, který si pořídí rádiovou stanici, objeví v sobě původního montéra; i pracuje s kudlou v ruce, šroubuje, natahuje dráty a pak s triumfem vynálezce shledá, že mu to hraje. Tím probudil v sobě skřítka technické hry; od té doby je ztracen; musí zkoušet a kutit, pořídí si nový krystal, k tomu krystalu novou stanici, k té stanici nový zesilovač, k tomu zesilovači amplión, k tomu ampliónu novou a ještě lepší stanici, k té stanici novou anténu, k nové anténě tu nejnovější stanici, a tak fatálně, neodvratně se řítí k nějakému ultrahypersuperheteranodynu budoucnosti.

Ale zatím sedí před ampliónem, který vlastní rukou dovlekl domů a všelijak připojil, přidrátoval, přišrouboval a naladil, a vynucuje si obdiv všech lidí: "No, řekněte: zní to?"

"Zní."

"Že to zní silně?"

"Nu, dost silně."

"Dost silně! Člověče, co byste ještě chtěl? Vždyť to řve!"

"Pravda, skoro to řve."

"Řve jako tygr."

"To se rozumí, skoro jako tygr."

"Ale kdepak jako tygr! Slyšíte, jak to čistě hraje?"

"Ovšem, docela čistě."

"Jen počkejte, až si pořídím ještě lepší anténu!"

Lidové noviny 1. 2. 1927

RASA A POLITIKA

Ve své knize Rasa a dějiny ukazuje E. Pittard, jak často a ochotně pracuje antropologie pro politické cíle. Tak například "panturanské hnutí" na základě antropologických teorií chtělo spojit všecky národy tureckého jazyka, což by znamenalo alianci národů sahající od střední Evropy (Maďaři) až po hranice Číny. Pangermánské teorie zase dokazovaly, že například národy latinské nejsou čistě bělošské ani vpravdě evropské, a proto že do Evropy vlastně nepatří. Jak podotýká Pittard, německá vláda prý nedovolila před válkou publikovat rozsáhlá antropologická měření z toho důvodu, že by se ukázala – antropologická nejednotnost německého národa! Lebka se musila přizpůsobit piklhaubně.

Lidové noviny 4. 2. 1927

NĚKOLIKERO KEJKLŮ ČERNOKNĚŽNICKÝCH

I. (Umění, kterak kolem rohu stříleti.) Kdo chceš politicky čarovati a zejména tiskem černou magii provozovati, nauč se tomuto kousku, který ti mnohý užitek přinese. Kolem rohu stříleti znamená na jednu osobu mířiti a jinou vzdálenou osobu zasáhnouti. K tomu účelu je dobře tvář barvou si zakrýti a neviditelným se učiniti; na dotyčnou osobu pak musíš z boku udeřiti a kuli své náležitou faleš, jako hráči na kulečníku činívají, dáti; přitom pak nejasná slova pronášeti, která k oné osobě vzdálenější a zasaženu býti mající se nesou a vztahují. Jsi-li při tomto čarování přistižen, můžeš se zadušovati, že jsi tu první osobu zasáhnouti nemínil a na tu druhou osobu že jsi nikterak nemířil; čímž trestu ujdeš.

II. (Umění, kterak v pařez se obrátiti.) Tento fortel tě může nezranitelným učiniti, kdykoliv bys v ouzkých se mohl octnouti. Když tě při tvých kouzlech lidé přistihnou, a žes jim zla natropil, počnou křičeti a tobě trapné otázky dávati, počni se tvářiti, jako bys

nechápal, co říkají, odpovídej na otázky vedlejší, a svědčí-li kdo proti tobě, žes kradl, žaluj, že ti nectně spílá; mluv, jako bys náhle rozumu pozbyl a nemohl se s těmi, kdo tě chtějí trestati, vůbec žádnými slovy dorozuměti. I unaví se lidé, kteří na tebe dorážejí, a odejdou řkouce: "Do toho pařezu je marno holemi mlátiti."

III. (Umění, kterak z komára velblouda učiniti.) Stačí tvrditi, že někdo řekl, že slyšel vypravovat, že kdosi velblouda viděl. Nebo o velbloudu stále mluviti, ač komára jest viděti; což třiatřicetkrát se opakovati má, načež každý v komáru bude velblouda vlastníma ušima viděti.

IV. (Kterak znovu a znovu pannou se státi.) Stačí po všech neřestech a po vykonání vší hanby na rohu stanouti, a že vše ne za peníze, ale pro dobro obecné, a aby hřích na světlo byl vytažen, se stalo, mocným hlasem tvrditi; i uvěří tomu mnozí a budou za pannu černokněžnou děvku a merhyni míti.

V. (Kterak mnoha hlasy zároveň mluviti.) Tomuto kouzlu lze se takto naučiti: Něco nepodepsaně v oběh dáti, aby nikoliv že ten a ten, nýbrž že kdokoliv to napsati mohl, se zdálo; že celá obec tak mluví, hlásati, a proto sám neznám zůstati; kdokoliv pak tyto řeči opakovati bude, z toho vlastní svá slova citýrovati a jako mocně potvrzená a dosvědčená klásti. Takto jediný kejklíř stem jazykův mluviti může. Probatum est.

Lidové noviny 5. 2. 1927

EDISONŮV VĚK

Snad se tímto titulem obyčejně míní 19. nebo 20. století; avšak my tím tentokráte myslíme Edisonovu osmdesátku. Osmdesát let, a ještě dělá svou práci, tvoří, vynalézá, konstruuje; není tohle ten nejkrásnější vynález, který Edison udělal? A není sám. Clemenceau 87; Hindenburg 81; Edison 80; Masaryk 76; Bernard Shaw 71. Snad bychom právem mohli svou dobu jmenovat věkem silných starců.

Ale ani to slovo není správné; neboť není tak důležité, že se tyto silné a činné postavy dožily tak vysokého věku, nýbrž že tito sedmdesátníci a osmdesátníci zůstali tak mladí. Je to, jako by se spikli a smluvili, že důkladně posunou hranici lidského života a dají světu příklad, že život stojí za to. Že je plodný a přehojný. Že lze nestárnout. Že duch překonává leta. A za tento objev buď jim zvláštní dík.

Lidové noviny 11. 2. 1927

PROČ SE KOUPÁME

To se rozumí, že proto, že je to zdravé a čistotné; ale hlavní příčina je ta, že se to stalo zvykem. V 18. století se Evropané vůbec skoro nekoupali; teplé koupele užívali jen na lékařský předpis. První země, kde vešlo ve zvyk se pravidelně a pokud možno denně koupat, je Anglie; ale tam se ten zvyk nevynořil sám od sebe, nýbrž přišel… z Indie. Angličtí vojáci a úředníci exponovaní v Indii si tak navykli po indicku denně koupat, že když se vrátili do vlasti, zaváděli ten zvyk i doma. Ještě lord George Sackville ve svých pamětech vypravuje, jak užasl, když jeho host, vrátivší se z Indie, se sháněl po studené koupeli, pro kterou v celém zámku nebylo žádného zařízení. Tak Indie dala Evropě nejen pyžama a ventilační vějíře, nýbrž i blahodárný zvyk koupat se.

Lidové noviny 26. 2. 1927

POZDRAV

Jedna ze zvláštností českého života je, že se u nás kupodivu rychle spotřebují lidé; je to zlozvyk stárnutí. Počítejte, jak málo mužů u nás vydrží přes šedesátku, aniž se vyřadili z tvořivého a

činného života. Je to jeden ze symptomů, že naše rasa se dosud nevyvinula v plný rozkvět vitality. Prezident Masaryk i tady udává nový standard: dává příklad bohatosti a krásy života. Krásné je mládí se všemi svými dary; ale kdopak z nás může o nich mluvit bez povzdechu? Většinou je to nejlepší a pravé mládí jaksi za námi; počítáme své čtyřicítky a padesátky, jako by to byly skutečné meze v životě. A tu hleďme, tento muž, který nikdy nešetřil svými silami, tento pěkný jezdec, zjev rovný jako sosna a ohebný jako mladý voják, tento náruživý čtenář, který se zajímá o všecko a zná skoro všecko tak, jako by měl čtyřikrát tolik času, co my ostatní, tento příliš živý člověk, který se pořád víc rozhlíží vpřed místo dozadu, tento zázračný a moudrý sedmasedmdesátník nám dává ještě jednu lekci: totiž žít dál a pilněji než dosud. Jubilea jako toto přestávají už být oslavou osoby: stávají se oslavou života. Položme tiše kytičku raných fialek do rukou, které ještě nikdo neviděl třást se, a důvěřujme v život a jeho požehnanou sílu.

Lidové noviny 6. 3. 1927

BÁRKOU PŘES OCEÁN

Nedávné přeplutí Atlantiku na člunu oživuje vzpomínky na starší výkony toho druhu. V sedmdesátých letech minulého století obeplul kapitán Voss svět na bárce s jediným plavcem, v osmdesátých letech totéž vykonal kapitán E. F. Knight a v devadesátých letech kapitán Joshue Sloccum. Nyní vyšel znovu cestovní zápis kapitána Vosse. Voss byl povoláním námořník, ale nikdy nesloužil na parníku; nenáviděl ty "ošklivé čadivé hrnce", a aby dokázal převahu plachetek, vyplul roku 1877 z Britské Kolumbie na desetitunové loďce Xora. Roku 1901 byl vybídnut, aby to zkusil znovu. I vybral si padesát let starou indiánskou kanoi Titikum, dlouhou dvanáct metrů a širokou metr třicet, opatřil ji třemi stěžni jako škuner a vyplul z Doveru, kde potkal nejhorší kus

moře z celé cesty kolem světa. Obeplul Ameriku, navštívil Austrálii, Tasmánii, Nový Zéland, Nové Hebridy, jižní Afriku, Svatou Helenu a Pernambuco a přistal v Margate po plavbě trvající tři leta, tři měsíce a dvanáct dní. – Roku 1922 obeplul Conor O'Brien svět na dvacetitunovém rybářském člunu Saoirse dlouhém 37 stop a přistal přesně dvě leta po vyplutí v irském přístavu Dunleary očekáván davem třicet tisíc Irů, kteří přišli přivítat svého statečného krajana.

Lidové noviny 7. 3. 1927

REHABILITACE

Ve dnech, kdy jsou noviny plny jedné velmi děravé rehabilitace, nezapomeňme na rehabilitaci jinou a lidsky vážnější. Jde o muže, na jehož jednak indicie, jednak strašlivé výpovědi skutečného pachatele uvalily jedno z nejtěžších možných podezření z vraždění tak hrozného, že nebylo mezi námi, kdo by se neotřásl úděsem. Snad v těchto hodinách sekretář Vojtěch vychází z vrat vězení a vrací se mezi lidi, kteří po tolik dní věřili v jeho vinu. Podejme ruku očištěnému a řekněme mu, že my všichni stojíme pod tvrdými lidskými zákony; že každého z nás může někdy zachytit mechanismus zákona a drtit naši duši; ale že je nám velikou úlevou, je-li nevinný člověk očištěn, neboť tím není rehabilitován jenom on, nýbrž mravní řád světa. Nelze bohužel vzít zpět ani zahladit, co zažil zatčený pod tlakem takového podezření; lze mu jen vrátit jeho místo mezi lidmi a přát mu, aby vše bylo zapomenuto. Život je těžký a tvrdý; ale spatříme-li, že člověk bez viny je očištěn, je v tom jistá přísná krása, která přesahuje jeho soukromý osud. Tato rehabilitace je z největších kladů těchto dnů.

Lidové noviny 10. 3. 1927

ZLOČINNOST VE STŘEDOVĚKÉ ANGLII

Ve 14. a 15. století neměla justice v Anglii snadnou práci. Bylo mezi darebáky zvykem, že když někdo někoho oloupil, uřízl mu ještě jazyk nebo vypíchl oči, aby mu znemožnil svědectví. Ani soudy nebyly chráněny. Roku 1463 rozehnali zločinci královské soudní sezení v Cambridgi a pohrozili soudcům, že jim uřežou hlavy, budou-li je stíhat pro jejich viny. Jeden farář v Kentu ohlásil z kazatelny, že vkročí-li královský šerif do jeho farnosti, nechá zvonit na poplach a jeho farníci že šerifa zabijí. Nadto pak některé kostely a kláštery měly právo azylu; kterýkoliv zločinec, který vkročil na jejich půdu, byl chráněn před spravedlností. Byly to jakési licencované zločinecké pevnosti, ve kterých se povalovala nejhorší sebranka a za noci vycházela ven za svým temným řemeslem. Zločinec, který v Londýně přešel ze severního břehu Temže na jižní, byl beztrestný. Tak se stalo, že ze 183 vražd bylo stíháno trestem jen 49. Tresty byly ovšem velice kruté; ale stalo se, že dva provinilci, kteří byli potrestáni tím, že byli vezeni městem s papírovými mitrami na hlavách a tváří obrácenou ke koňským ocasům, zemřeli ve vězení hanbou. Někdy byl trest proveden jen symbolicky; kacíř, který měl býti upálen, byl jenom pranýřován mezi otýpkami dříví; skupina zrádců byla oběšena a v tomtéž okamžiku uříznuta. I chycený a před soud postavený zločinec mohl ještě uniknout tím, že se naučil číst několik veršů z bible a prohlásil, že je klerik, čímž byl vybaven ze světské justice. Nebo posléze mohl udat docela nevinné lidi jako své spoluviníky, čímž mohl uniknout trestu. Takto nařčení lidé se mohli očistit jen "soudním soubojem" s udavačem – soubojem, který trval od východu slunce do východu hvězd. Je zachován pamětihodný popis takového souboje, který se konal ve Winchesteru roku 1456. Jeden notorický zloděj Whitehorn unikal trestu tím, že osočil řadu nevinných lidí. Řada jich byla oběšena, řada podrobena mukám, někteří dostali pardon. Konečně nařkl počestného krejčíře Jamesa Fishera, kterému bylo povoleno, aby si při vyřídil veřejným soubojem za těchto podmínek: oba kombatanti

měli být oděni bílou ovčí koží a měli zápasit jasanovou, korou pokrytou dužinou, na jejímž jednom konci měl být upevněn železný bodec na způsob kančího klu. Bojovat měli na nejpustším poli za městem, postíce se, a kdyby se jim "zbraň" zlomila, měli dokončit zápas rukama, pěstmi, nehty, zuby nebo nohama. Statečný krejčí se dostavil na bojiště běduje a pláče; ale pomodliv se vrhl se na svého soupeře, a když se jim zlomily dužiny, kousl ho do nosu a vjel mu oběma palci do očí, až zloděj Whitehorn křičel o smilování a doznal svou vinu, načež byl oběšen. Ale i vítězem otřásl tento boj tak, že nechal řemesla a stal se poustevníkem.

Lidové noviny 10. 3. 1927

HISTORKY O POKRYVAČÍCH

Nestane se často, aby pokryvač napsal a vydal v knize své paměti. Udělal to Angličan pan William Larkins, ve svých mladších letech specialista na opravy kostelních věží a korouhviček, na narovnávání nebo kácení továrních komínů a jinou vysokou práci, v níž pan Larkins byl nejenom dobrým odborníkem, nýbrž přímo sportsmanem. V knize svých vzpomínek vypravuje leckterou pěknou historku, například o pokryvači v Reptonu. Ten pozlatil tak dovedně kouli na kostelní věži reptonské, že mu místní vikář a kostelní starší darovali za odměnu nové šaty. Milý pokryvač se v hospodě napil a rozkurážen prohlásil, že si ty šaty oblékne nahoře u té koule. Zrána skutečně vylezl nahoru, přivázal se k věžní korouhvičce a kus po kuse shazoval dolů své staré šaty. Ale jak už byl v ráži, shodil dolů i provaz, po kterém měl slézt, a nyní visel přivázán na věži před zraky celého Reptonu. Nikdo si nevěděl rady, jak mu pomoci; teprve jeho dcerka Bessie vylezla na věž a přinesla tátovi nový provaz. – Jiní dva pokryvači, Lewis a Jenkins, opravovali na kostele korouhvičku šedesát metrů nad zemí. Aby na ni dosáhli, stál Lewis na ramenou Jenkinsových s kotýlkem

roztopené pájky v ruce, aby zaletoval korouhvičku. Závanem prudkého větru se kotýlek rozhoupal a žhoucí kov kapal na Jenkinse. Kdyby sebou Jenkins trhl, byli by se zřítili oba. Jenkins sebou nepohnul ani nevykřikl a Lewis o ničem nevěděl, až když slezl; tu viděl, jak na Jenkinsových pažích a rukou jsou jakoby strašné náramky úplně spáleného masa. Jistě dokonalé hrdinství.

Lidové noviny 11. 3. 1927

ČLOVĚK A DANĚ

To už je jisté: je málo věcí tak nepříjemných jako platit daně. Myslím, že už staří Římané je platili velmi neradi; znám lidi, kteří by se nechali pro stát a národ čtvrtit, a kteří přesto ukrutně nadávají, když mají napsat svou berní fasi. I docela lehkomyslný člověk, který jinak vyhazuje peníze přímo z oken, projevuje neobyčejnou lakotu a špinavost, když má platit daně; znám lidi, kteří je raději vůbec nikdy neplatili, patrně aby si nezkazili kladný poměr k vlasti. Žádný účet neplatí člověk s takovou krajní nechutí jako daně; předně o účet od krejčího nemusí člověk žádat zvláštním přiznáním a za druhé lpí nejspíš na daních nějaká hrozná a stará kletba. Možná že anděl, který vyhnal Adama z ráje, byl od berního úřadu; od té doby mají berní referenti božské poslání, aby nám rok co rok připomněli, že chléb svůj jíme v potu tváře své.

Říkám to proto, že minulého týdne mne přišel jeden takový anděl nižšího kůru (je to třída Exekutorů) fendovat, protože prý jsem nezaplatil nějaké daně před šesti roky. Příchod Exekutora je řádnému občanovi vhodnou příležitostí, aby se svrchovaně rozhořčil a vyložil pádně Exekutorovi své názory o státě, berních úřadech, vyděračství, sekatuře, šikanách, berním šroubu, státní správě, nepořádcích a podobných politických věcech, k čemuž připojí temné hrozby, že to tak nenechá a že s tím půjde třeba až na ministra. Nepochybuji, že Exekutor všechny tyto výklady slovo za

slovem vyřídí ministru financí; ale zatím se tváří, jako by se ho vaše protesty nijak netýkaly, a chvílemi vás odbývá docela nevěcnými poznámkami, jako že daně holt se musejí zaplatit a že prý, když ho páni poslali, tak musí do toho lejstra napsat, že exekuci provedl. Jakživ jsem nepotkal člověka, který by se tvářil tak bezcitně; za trest jsem ho ani nepozval, aby si u mne sedl, ani jsem mu neřekl, aby pozdravoval svou ženu; ale když odešel, zhroutil jsem se do křesla (které ten Exekutor zrovna zabavil) a cítil jsem se jako pošlapaný záhon květin.

Tak vidíš, dožil ses bezúhonnosti řady let; a teď jsi poprvé fendován. Snad si člověk během let i na Exekutora zvykne, tak jako panna na mužského; ale první styk je, abych tak řekl, zničující, asi jako ztráta nevinnosti. Nyní snad budu klesat stupeň po stupni; jsem fendován, jsem žalován pro urážku na cti, mám co dělat s Advokáty a Exekutory; to je tak začátek toho, abych skončil jako doktor Uher nebo jako Dickensovi dlužníci. Bohu poručeno!

A pak se člověka zmocní spravedlivý hněv, že se na něm děje bezpráví; i běží na všeliké berní úřady a správy hájit svého práva jako Psohlavci. Tu tedy potká různé Referenty a jiné kůry, kteří vyslechnou asi tak jeho první dvě věty a pak píchají prstem do různých cifer drmolíce cosi o předpisech, odpisech, slevách, položkách, dodatečných dávkách a nedoplatcích; a tu občan, místo aby jim pádně řekl své zdrcující názory o státě, o berním úřadě, o utiskování poplatníka a podobně, říká jen "Aha" a "Tak to tedy je", ačkoli nechápe zhola nic nežli prostý fakt, že není dlužen daně jenom za rok 21, nýbrž také za všechna další leta, což dělá dohromady strašlivé peníze. "Tak já vám to teda zaplatím," prohlásí nakonec, dokonale zmaten výklady Referenta, a odchází s pevným a krásným úmyslem, že sežene kdejaké peníze a zaplatí to všecko jedním rázem, aby už měl pokoj a pořádek. Pane na nebi, to bude pocit, až budu s daněmi a jour! Budu mít čisté a solidní svědomí, že jsem splnil své povinnosti; a když už jsem při tom dělání pořádku, mohl bych si také srovnat knihovnu a uklidit psací stůl a zaplatit

nábytek a dát spravit vodovod a napsat odpovědi na všechny dopisy, co mám na stole, a vůbec začít jaksi nově žít…

Jenže co živ jsem nepotkal člověka, který by měl opravdu zaplaceny všechny daně. Bylo by to příliš krásné. A jsou-li takoví lidé, měli by dostat nějakou plechovou známku, která by při chůzi cinkala, aby každý viděl, že jde člověk řádný a svědomitý.

Lidové noviny 13. 3. 1927

JARNÍ

Asi tak od začátku března počíná každý zkušený člověk s naprostou jistotou prohlašovat, že se blíží jaro. Svítí-li slunce, říká vítězně, že to už je jarní sluníčko. Prší-li, je to, panečku, jarní plískanice; sněží-li, je to jarní snížek; a je-li dohromady tak hanebně, že bys psa ven nevyhnal, potahuje zkřehlý člověk a hlásá, že už se láme počasí, a to právě že je začátek jara.

To už máte takový lidský optimismus. Vždyť i když roste drahota, říkáme, že to je známka poválečné konsolidace; když lidé hodně utrácejí, je to známka rostoucího blahobytu, a když utrácejí málo, je to známka rostoucího šetření. Když výroba poklesá, je to takzvané odbourávání poválečné nadprodukce, a když stoupá, říká se tomu dosahování mírové úrovně. Zkrátka ať je jak chce, je tu jakýsi pokrok; i ten kašel je jarní.

*

Jedním z prvních poslů jara (krom sněženek, krokusů a čemeřice) je jarní zasedání sněmovny. Jednoho dne – bez ohledu na počasí – se uzavře zimní zasedání a zahájí se jarní sezení; ale kupodivu nestane se tím žádná hlubší změna, která by vyjádřila tento kosmický převrat; předsednictvo sněmovny nevynese z parlamentu smrtku, aby ji s radostným zpěvem vrhlo do Vltavy; nenastoupí nová vláda, která by prohlásila, že překonala ponurou a černou zimu a že přináší nové rašení a slib lepších zítřků; ba ani ministr financí se

nedostaví s kytičkou daní. Pan Malypetr neoznámí, že od tohoto data se slavná sněmovna bude obírati jenom látkami lehčími a veselejšími, jako je například zákon o stíhání nemravnosti nebo o šetření zpěvného ptactva. Zkrátka nic se nezmění – bohužel!

*

Říká se, že se zjara otvírá země. Je to pravda: kamkoliv se člověk v Praze podívá, všude je země otevřená, vytrhané dláždění i chodníky, a lidé od kanalizace, od plynu nebo od elektriky "hledají chybu". A když tak člověk jde z bláta do louže, klopýtaje přes díry a kamení, šeptá si s uspokojením:

"Není pochyby, jaro je tady."

*

Ale přesto, přesto: ono to leze ze země, hrotité a křehké, jako by někdo vystrkoval zelené růžky; ono to bobtná na kolínkách haluzí a sbírá se v tuhé a lepkavé ranečky tvrdě nadité sbalenými lístky. Je to jako sto loket plátna sbalených v lískovém ořechu; počkejte, co se z toho nadělá vroubkovaných listů, že ani král ve své slávě není tak vroubkován a pěkně zřasen jako kterýkoli z těch příštích lupenů. Panebože, kdybychom i my měli ranečky tak tvrdě napěchované samými tak velkými úkoly!

*

Toto pak je jen pro nás, kteří sedíce na bobku tak říkajíc prstíčkem hrabeme a špendlíkem kopeme v půdě prosáklé dešti a ohřívané sluncem; i když se lepí na prsty a studí, má už jakýsi jiný ohmat a jinou vůni, ne už tu zakyslou a zatuchlou jako v zimě, nýbrž takovou dobrou, šňupavou a kořenitou, vlahou a drobátko teplou. Ještě tomu tak docela nevěříme; ještě může přijít noční zámrazek a padnout jinovatka – kdopak by sázel? Nicméně už sedáme na bobek a strkáme aspoň ukazováčky do prsti; i když pro nic jiného, tedy proto, abychom cítili: půda pracuje.

Lidové noviny 23. 3. 1927

DOPIS DO MAĎARSKA

Dostal se mi do rukou materiál jednoho velkého procesu v Pešti zároveň s výzvou, aby čeští spisovatelé a intelektuálové s jinými intelektuály Evropy protestovali proti zřejmému bezpráví, které má rozdrtit několik lidí. Nejdříve povím, oč jde: V únoru bylo zatčeno v Pešti sedmdesát dělníků obviněných z pokusu o převrat. Ten pokus záležel v tom, že 1. chtěli založit novou socialistickou stranu, 2. hodlali uspořádat veřejnou demonstraci, aby vystoupili jako organizace, 3. pořádali kursy, na kterých četli knihy Marxovy, Kautského, Liebknechtovy a Leninovy, a 4. měli úmysl sehnat prostředky na založení koncesované tiskárny. Nevyznám se v uherských zákonech a nevím tedy, zda některý z uvedených článků žaloby nevyjadřuje čin tak nebo onak trestný; ale moje informace pokračují v tom směru, že zatčení dělníci mají být postaveni před náhlý soud, který disponuje trestem smrti, jenž bude proveden do 24 hodin; a že prý po vyšším přání a z politických důvodů mají aspoň tři z obžalovaných být skutečně popraveni.

Snad bychom měli počkat na plné potvrzení těchto informací; ale pak by bylo pozdě protestovat nad rakvemi několika justifikovaných. Stalo se tak trochu zvykem žádat od intelektuálů světa, aby při různých příležitostech se, jak se říká, "chopili slova" jménem humanity. Nejsem si jist, zda si některá vláda nebo soud na světě něco dělá z těchto hromadných a celkem ušlechtilých projevů; nezdá se, že by se přes všecky krásné protesty intelektuálů něco změnilo na bolestných injuriích v Rusku, Besarábii, Itálii a tak dále. Člověk má k bezprávím světa stejně bezmocný pocit jako k cyklónům a zemětřesením; ale je to pocit ještě tragičtější, neboť každé bezpráví otřásá morální půdou, na níž žijeme. Nemůže nám býti lhostejno, chvěje-li se půda pod nohama sousedů; není nikde na světě jistoty, pokud se nelze vždy a všude dovolávat lidského práva; není výsadou intelektuálů – ti mohou jen propůjčit své jméno souhlasu všech duší; je to ostatně jejich métier, dovolávat se lidského souhlasu.

Píšu-li tento dopis do Maďarska, neadresuji jej maďarským úřadům, nýbrž maďarským spisovatelům. To a to se děje na vaší půdě; je ve vaší moci vyšetřit a bezpečně zjistit, je-li rušen řád lidských práv. Děje-li se bezpráví, bude váš hlas slyšán ve vašem národě. Je příliš pohodlné protestovat proti injurii, která se stala nebo má stát někde za hranicemi; nestojí to než škrtnutí pera bez jakéhokoliv rizika i bez námahy bezpečně si ověřit fakta. Má-li mít internacionála ducha jaký vážný a prakticky smysl, pak žádáme, aby ti, kdo se k ní hlásí, se považovali na svém místě za exponenty obecného svědomí; aby vždy byli na místě a na stráži, aby se jménem společných lidských hodnot zasadili o lepší lidské právo. Cítili bychom se lehčeji a bezpečněji na této zemi, kdybychom se mohli spolehnout, že kdekoliv ve světě se stane křivda, vyvstanou na místě lidé, kteří za nás všechny a za to, co je nám společné, ji budou potírat. Propadl bych se studem, kdyby třeba maďarští intelektuálové měli kolektivním protestem hájit číhokoliv života před naší justicí. Lidský život není politikum; ani spravedlnost není politikum, a ať je kde jakákoliv vláda nebo jakékoliv zákony, je jen jedna lidská spravedlnost, která se týká nás všech. V tom budiž naše duchovní internacionála: aby kdekoliv, bez agitace i bez zoufalého volání do světa – jenž je stejně bezmocný, jako je široký – vcházelo v čin samo svědomí světa s velkou a mlčelivou solidaritou.

Lidové noviny 3. 4. 1927

CHARLESTON A NÁROD

Jeden z nejposlednějších povzbuzujících projevů našeho fašismu zatratil velmi pádně četbu otravných cizích knih a holdování cizím písním a nemravným cizím tancům, jako je charleston. Sem s českou knihou, s českou písní a českým tancem, volá nadšený fašista v Říšské stráži. Nu, zaplať pánbůh za ten fašismus! Doufejme, že na příští schůzi fašistů na Slovanském ostrově předvede generál Geidl s

direktorem Zástěrou starý český třasák a sousedskou; že místo nerozumných řečí zapějí staré české písně Na ty louce zelený a Hrály dudy. Že by samým čtením roztrhali mnoho českých knížek, se podle jejich spisovnosti prozatím nezdá; ale to lze ještě napravit. Očekáváme také, že fašistická mládež místo cizáckých drinků se oddá popíjení starého českého podmáslí a medoviny; že místo cizích titulů, jako je "duce" nebo "direktor", zavede staré české hodnosti jako "vladyka", "pantáta", "starej" a podobně; a že už jednou zavrhne všechen cizí, našim tradicím i duchu češtiny odporující import, jako je fašismus, diktatura, integrální nacionalismus a tak dále. Není potřeba, abychom se převlékali za Vaška; on se ten starý český Vašek z nás nakonec vyklube sám.

Lidové noviny 3. 4. 1927

DIVOKÝ ZÁPAD

Nu, na nedostatek kriminální romantiky si stěžovat nemusíme. Ještě se nezavřely vody nad masakrem náměšťským, když po půl Moravě honíme Leciána či kterého tajemného raněného štvance; a sotva zmizely jeho stopy, zase je tu vražda ve Velké Bytči a nekonečné kordóny četníků zatahují léč kolem běžícího zločince. Už je to jako v korsickém macchiu; staří pamětníci říkají, že tohle dřív nebývalo. Tentokrát došla řada na malá městečka, kde se jakživo nic nedělo a neděje. Velké zločiny obyčejně favorizují velká města; nyní se ukazuje, že se i ty krotké, závětrné lokality, ve kterých se žije tak příslovečně pokojně, mohou kteréhokoliv dne stát scénou nejdivočejší banditské historie. Už dávno se zákon sérií neuplatnil tak nápadně jako v posledních měsících. Diskutuje se o rostoucí zločinnosti; jedni se dovolávají poválečné demoralizace, ačkoliv je už na ni trochu pozdě – devět let po konci války; druzí volají po větší justiční přísnosti, míníce, že by důsledně prováděný trest smrti odstrašil zločince od jejich hrozné kuráže; ale vidíte přece, jak

snadno takový zločinec hazarduje s vlastním životem a jak si bez okolků sám prožene hlavu kulí, – proč by se bál trestu smrti? Po mém soudu rostoucí zločinnost souvisí s něčím jiným: s rostoucími poměry. Máme své závratné kariéry politické a finanční; máme i své zločince. Nemíním projevovat za mák sympatie k dobrodružné živnosti vrahů a lupičů; ale těch posledních několik těžkých zločinů vyčnívalo, abych tak řekl, nad běžný průměr; bylo v tom něco zrovna amerikánského; připomínalo to starou tradici velkých banditů s jejich odvahou a drzostí; zkrátka není to jaksi naše. V našem stylu jsou upatlané a nešikovné zločiny pro několik krejcarů: zavraždění flašinetáře nebo trafikantky. Tyto organizované útoky na pokladny a banky, tento otevřený boj s četníky, zbraň proti zbrani, je forma zločinnosti u nás dosud nebývalá a soudil bych, že snad i jaksi importovaná zvenčí. Nemíním zločin Filipinův, který svou těžkopádnou, hysterickou režií připomíná přímo některé zločiny německé. Druhé dva případy, ten moravský i ten z Bytče, mají styl zcela západní; je to přímý boj banditismu se společností a její organizovanou mocí. Vraždíme nad své poměry, tak jako žijeme nad své poměry; není to zcela přiměřené k rázu našeho života.

Nevím, pokud se může zcela přesně mluvit o vzrůstu zločinnosti vůbec; co vidíme, je nápadný vzrůst banditismu, který se dříve u nás nevyskytoval skoro vůbec. V naší kriminální tradici je spíše zločin individuální, neorganizovaný, abych tak řekl samotářský a úzkostlivě tajený; teď však nastupují tlupy, tak říkajíc úderné čety zločinu; zločin se militarizuje a nabývá rázu otevřené války. Zločin Filipinův přes svou nadprůměrnou hrůzu podržuje typ středoevropský; Lecián a bandité z Bytče jsou nového typu, který nevyrostl z lesní romantiky Babinských, nýbrž z moderního banditismu rázu víceméně amerického. Mladý Filipin je jakýsi Smerďakov; proti tomu Lecián, Kiss, Hafner, loupežníci jihočeští, lupiči nedobytných pokladen, to vše jsou úderné organizace, dobře ozbrojené, neobyčejně mobilní, profesionálně zařízené a kryté organizovanými pomahači. A tu je přímo děsivé, jakou razantní, třeba krátkou výkonnost má taková organizovaná malá tlupa, a jak

těžce a pomalu, s jakými obětmi na životech se rozhýbe obrana společnosti. Tady přestává detektivka a počíná se válka s militarizovaným zločinem; má-li být rychlá a účinná, musí i tato obrana být zmilitarizována; posílat proti ozbrojeným banditům sedláky a pastýře s holemi je vojna trochu nerovná. Bylo by třeba zvýšit mobilnost četníků válečnou rekvizicí vozidel; bylo by dále třeba nahradit občanské dobrovolníky oddíly vojáků. Už nemůžeme jen tak netečně koukat na strašné riziko hrstky četníků; čím silnější bude ozbrojená organizace válčící s organizovaným zločinem, tím menší bude riziko na životech. Nejde tu o to, čemu se u nás rádo a neprávem říká policajtství; jde tu o skutečnou vojnu se skutečnou strategií a bohužel i velmi skutečnými zbraněmi. Taková vojna proti zločinu má plný morální úspěch jen tehdy, je-li velmi krátká; proto je nutno vést ji s drtivou silou a s vynaložením všech prostředků. Ti mrtví a ranění, rozsetí od Bytče po Púchov, volají i nás k lepší organizaci.

Lidové noviny 8. 4. 1927

ÚTOK

Ne, tohle není žádná politika; tím útokem je míněn náhlý úder slunce a jara. Ještě před týdnem sedláci a zahradníci potahujíce zjišťovali, že takhle se nedá nic dělat; kdepak, půda je jako syrové těsto a k tomu ještě zima; inu, letos se to všechno zpozdí, takové falešné jaro jakživo nebylo. A zatím stačila taková jakási mezírka mezi nějakou ustupující poruchou od Grónska a nastupující depresí od Islandu, aby se do toho trochu opřelo slunce, a tu se to jedním rázem provalilo; co byl včera ozáblý pupenec, je dnes celý trs světlých lístečků, co včera bylo malý a churavý raneček, je dnes květ dokořán rozvitý, a člověk neví, kde by dřív pomáhal, přiřezával, kypřil, přivazoval a sázel. Najednou nám jaro přerůstá přes hlavu, že si s ním rady nevíme; vzalo nás útokem, a jedním hopem

dohonilo své tisícileté hodiny. Děj se co děj, příroda si svůj pořádek porušit nedá.

Lidové noviny 30. 4. 1927

SPOŘILOV

Zblízka na něm vlastně není zhola nic vidět, prostě proto, že to je obehnáno prkennou hradbou a dovnitř se nesmí; tedy člověk se dívá na ty kilometry plotu a potřásá hlavou, jak je to velké. Pak tam je na zkoušku postaveno prvních pár domků, ale ty nejsou příliš pěkné; doufejme, že ty další budou mít větší okénka a fasádu trochu méně suchopárnou. Teprve z dálky, takhle z Bohdalce nebo až z Vinohrad, je vidět, co už tam je naděláno práce. Celý kraj země od Záběhlic až po Krč, celý ten holý a plochý svah je rozryt kanalizací, překřižován polní drahou, rozkopán jako nějaká zlatá nebo diamantová pole; až je těžko si představit, že na té žluté, mrtvé, rozdrásané půdě jednou pokvetou zahrádky a lidé s kropicí konví v ruce budou spolu mluvit přes zarostlý plot. Zatím sentinel za sentinelem supí po silnicích, od Krče projíždí vlak s rourami a bůhví čím ještě, dělníci se hemží na jílovém mraveništi a nadějní čekatelé se chodí dívat aspoň z dálky, kde budou mít svou střechu nad hlavou a svůj kus půdy, na které ohraničí svůj život.

Lidové noviny 12. 5. 1927

CIT V POLITICE

V těchto dnech napsal jeden list – náhodou to byl list klerikální, ale citovaly si to s gustem také jiné noviny –, že prý "v politice sentimentalita neplatí". V daném případě tím bylo ovšem míněno, že v politice neplatí respekt k nějaké osobě ani vděčnost za něčí

zásluhy ani podobné citové krámy, kterým v nepolitickém životě říkáme slušnost. "Jaképak ohledy na Masaryka" – to byl smysl oné pozoruhodné věty, s čímž ovšem nebudeme polemizovat; neboť tato věc se doufejme nebude vyřizovat nějakým hádáním v novinách. Ale u té neblahé věty, u toho prasečího zachrochtání, že "v politice sentimentalita neplatí", se musíme zarazit. Je-li to pravda, pak běda politice; pak je jí dovoleno už docela všecko, neboť vše slušné a spravedlivé, všechno volání po právu a čestnosti lze odbýt tím zpupným slovem, že je to "sentimentalita". Ještě jsme snad nezapomněli, jak se za válečných masakrů v srbských vesnicích říkalo, že "ve válce sentimentalita neplatí". Naši salónní bolševici omlouvali krutosti a hromadné popravy ruské revoluce tím, že "v revoluci sentimentalita neplatí". Ti, kdo chodí rozbíjet schůze býkovci a noži, mohou také říci, že "v politice sentimentalita neplatí". Koneckonců by byl mohl prohlásit i Šoupal, že "v politice sentimentalita neplatí". Cynismus toho výroku je přímo nevyčerpatelný.

Tak tedy že v politice sentimentalita neplatí? Copak to kázali a vrkali ti páni nám občanům všech stran před volbami? O čempak to tak vřele a nadšeně řečňovali? Tihle o nacionalismu, o staletém útisku národa, o Bílé hoře, o milovaném vůdci, o národních ideálech; tamti druzí o matičce církvi, ti třetí o svojskosti a mateřštině, čtvrtí o tradici a půdě; ze všech to zrovna kapalo a zurčelo samým citem, samou morálkou, samými ohledy k nejvyšším hodnotám národa. A teď nám říkají, že v politice sentimentalita neplatí. Pročpak jste tedy před půldruhým rokem chytali své voliče na samé city? Tedy v politice sentimentalita neplatí; pak ovšem v ní neplatí čest, slušnost, obětavost, ochota ani úcta; pak neplatí ani víra, národnost, spravedlnost a svoboda; pak jsou lží všechny programy, neboť větší polovička toho, co politické programy žádají a slibují, je povahy sentimentální. Když se blíží volby, je zrovna děsivé, jakými citovými argumenty se u nás z většiny politicky pracuje; tehdy by každý rozumný občan chtěl na ty pány křičet: "Dejte nám pokoj s národními ideály, vírou a podobnými velkými slovy; řekněte nám

něco o zlevnění potravin, o zlepšení silnic, o zjednodušení byrokracie a tak dále." Ale tehdy nás ti pánové krmili obecnými pravdami a nejvyššími ideály; za půldruhého roku pak přijdou a suše povídají, že "v politice sentimentalita neplatí". Což má patrně znamenat, že jsou-li ti páni u moci, neplatí pro ně žádné ohledy, které by je jakkoliv vázaly. Nějak jim narostl hřebínek; takový žurnalista, který jim přisluhuje, divže nenosí meč, aby jím denně bouchl do svého redakčního stolu provolávaje "Vae victis!"

Že sentimentalita v politice neplatí? Z hlediska občanů bychom si přáli, aby se v politice méně sentimentálně řečňovalo a balamutilo, ale aby v ní nějaká sentimentalita mlčky platila: aspoň ta sentimentalita, bez níž není mravného a slušného života mezi lidmi. Přáli bychom si, aby platily tiché povinnosti loajality, dobré vůle, uznalosti a jiných ohledů, kterými se regulují styky mezi lidmi. Přáli bychom si, aby i politikové občas řekli, že něco se příčí jejich citu nebo že něco nemohou přenést přes srdce. Přáli bychom si viděti v politice slušnou lidskou úroveň. Ale ovšem nade vše jiné platí v politice rozum, a byli bychom šťastni, kdyby se v ní všecko dálo a rozhodovalo podle rozumu a praxe; ale rozum má cit regulovat, a nikoliv jej vykopnout ze dveří. Rozum realizuje; citové důvody dávají podnět. Je to sentimentalita, co nás nutí pomoci bližnímu; rozum to musí zaplatit. Bylo by dobře, kdyby naši politikové na veřejných schůzích vyráběli méně citů, a zato byli cituplnější v parlamentě nebo v klubech. Jak se zdá, city jsou dobré pro lid, ale pro poslance a strany jsou přítěží, které se hledí zbavit, aby se jim lépe panovalo.

Nevím, kterému žurnalistovi ta věta ukápla z pera, a také na jeho jméně nezáleží; je to typický výrok politického povýšence, takového rádobydiktátorka, který dává najevo aspoň moc svých chlebodárců. V politice sentimentalita neplatí; v politice je dovoleno cokoliv. Tak si představte, že by za nějaký časek třeba pan Haken po vás opakoval, že v politice sentimentalita neplatí, a nechal jednat podle toho. Nebo že by se lidé zřekli jakékoliv sentimentality v přeplněné tramvaji. Nebo že by se to stalo jedinou praktickou životní zásadou.

Pozor na hubu, pánové; někdy je špatné slovo horší než veřejné násilí. Není přece úkolem politiky, aby kazila mravy občanů. Nadto se to může po čase velmi zle vyplatit právě těm, kdo dali špatný příklad a špatné heslo v době, kdy měli moc i možnost volit své prostředky.

Lidové noviny 15. 5. 1927

JAK PRAHA ROSTE

Možná že se to jinde dělá jinak, ale my v Praze na to máme svůj vlastní způsob.

Možná že jinde se na scéně objeví takových sto mužů, plivnou si do dlaní a řeknou: "Tak, Franto, začnem."

Když řeknou tuto magickou větu, začnou opravdu kopat, kladou vodovodní, kanalizační, plynová potrubí a kabely, pak všechno zasypou, pak to nějak zalijí asfaltem, a hele, vozovka hladká jako dlaň je hned hotová. Pak přijde jiná parta, vyžene základy, zedníci postaví dvě řady domků, pokryvači je pokryjí šindeli a parketáři položí parkety, pak se hned přivalí stěhovací vozy, chlap jako hora si plivne do dlaní a řekne: "Tak, Franto, začnem," a nová městská čtvrť je založena, postavena a obydlena. Tedy, jak bylo řečeno, my v Praze na to jdeme jiným způsobem, který je sice komplikovanější, ale zato mnohem romantičtější.

Nejdřív je tu pláň, na které se nedaří leč hromadě štěrku, plevelu, býlí, plechovým hrncům a mileneckým párkům. Na této divoké pustině však vznikne za nějaký čas přece něco nového; není to zatím vidět, ale je už to tu; říká se tomu parcela. Proces, kterým se z tohoto kousku půdy stane parcela, je zcela tajemný; navenek není nic vidět, býlí a hlohy tam bují jako dřív a milencům je jedno, na čem sedí. Ale zatím už běhají po Praze podezřelí lidé a každému vykládají, že by věděli o báječné parcele, která je na prodej; je takových dvacet minut od silnice, na nejlepším místě, ale nesmí se o tom mluvit, aby se na

to nevrhl někdo jiný. Jo, milý pane, za dva roky tam povede hlavní ulice a pak ta parcela bude mít dvacetinásobnou cenu, podívejte se, tady na regulačním plánu už je. (Nic není svůdnějšího než regulační plán, jednomu se zrovna točí hlava, když vidí ta nádherná náměstí, třídy a sady; hergot, tady se bude dobře bydlet!)

Parcelu si někdo koupí buď pro spekulaci, nebo ke stavbě. Chce-li stavět, pozná se podle toho, že se na tom místě jednoho dne objeví vůz, dva Frantové z něho složí hromadu starých prken a zase se vzdálí. Na tu hromadu prken si pak sedají v neděli starší výletníci a říkají, že se tu jistě bude stavět. Za nějakou dobu se nablízku zřídí kantýna, a tím je stavební plán na první rok vyčerpán.

O rok později přiveze jiný vůz hromadu cihel a dva lidé začnou uprostřed pustiny kopat jakousi díru, ale brzo je to omrzí, vypijí v kantýně láhev piva a zase odejdou. Pak začnou jiní na jiném místě z vozu vysypávat odpad a starou suť a udělají z toho jakýsi násep; říká se tomu navážka. Pak se pár lidí chystá kopat na jiném místě. Zarostlá pustina se mění v rozryté a hromadami pokryté horstvo. Pak přijde podzim s opadávajícím listím; a jednoho studeného a mokrého blátivého dne se začne stavět uprostřed rumiště první domek budoucí městské čtvrtě.

Nic na světě není tak zoufale opuštěného jako první domek budoucí městské čtvrtě; je opuštěnější než hájenka v lese a osamělejší než zálesácký srub v Kanadě; nevede k němu žádná pěšina, žádný přístup. Čert ví, jak se tam lidé nastěhovali, ale oni tu bydlí a dívají se podezíravě z okna, když sem náhodou zabloudí chodec; snad drží za zády nabitou pušku. Ještě nebyl napsán román ze života prvního obyvatele nové městské čtvrti. Je to svým způsobem hrdinský život už proto, že to je pionýrství; první domek zasazený do dalekých polí je jako praporek, který oznamuje: až sem sahá město. Následek toho pak je, že ceny parcel daleko v okolí rychle stoupnou. Někdy se dokonce stane, že poblíž vyroste druhý nebo třetí domek. Pak už se Pražané začnou trousit, aby se na to podívali, a říkají: "Teď bych ale rád věděl, jak tady povedou ulice." A pak vyroste zase nový domek jiné nové čtvrtě pár kilometrů

odtud. Neboť pražský způsob je v tom, vždycky někde něco začínat. Zatímco několik minut od Muzea jsou nedokončené ulice, vztyčují stále znovu noví osadníci své praporky až někde za Ďáblicemi, u Řep, za Chodovem a bůhví kde ještě. My už jsme taková dobyvatelská rasa. Jen počkejte, pražská periférie bude jednou sahat od Šumavy až k Praze.

Prager Presse 15. 5. 1927

NĚKOLIK TVÁŘÍ V PAŘÍŽI

Člověk si obyčejně představuje slavné a veliké muže tak nějak jako sádrové bysty; především si neumí představit, že mají nějakou barvu, že jsou všelijak brunátní nebo nažloutlí, chlupu tmavého nebo prokvetlého a zelených nebo šedivých očí; za druhé obyčejně zapomíná, že mají trup a nohy, a milerád by si jejich výraznou hlavu představil zakončenou jakýmsi soklem, tak jako antické hlavy v galeriích; a za třetí vůbec nemyslí na jejich tělesnou výšku. Kdykoliv jsem viděl nějakého velikého nebo slavného muže, byl jsem vždycky překvapen, ne snad proto, že jsem si ho představoval jinak, nýbrž proto, že jsem si ho vůbec nedovedl představit jako osobu přírodně zbarvenou, vlasatou a živě se pohybující, jakou se obyčejně ukáže být. Tolik předem, než se pokusím popsat ony velmi čelné francouzské osobnosti, které prokázaly československým novinářům tu čest, že je přijaly.

Především, aby byl zachován pořádek, budiž dovoleno popsat prezidenta Francouzské republiky. Bydlí v nápadně tichém paláci, který i uvnitř vypadá trochu jako muzeum; znáte ten tísnivý pocit, když se octnete v muzeu velmi málo navštěvovaném. Po malé chvilce zvolá důstojník ve dveřích: "Pan prezident Francouzské republiky." Načež rychle vejde pan Doumergue se širokým úsměvem, který zřejmě slouží k tomu, aby zbavil představované osoby všech rozpaků. Pan Doumergue je docela nevelký, ale

podsaditý, se silnou a pěknou hlavou; máte rychlý dojem velkého pořádku a zvláštní jistoty, která je, abych tak řekl, založena na vlídnosti. Na první pohled je to muž důvěry; usmívá se na vás očima i ústy, usmívá se hlasem, a věci, které říká, jsou živé a usměvavé; mluví lehce, s docela maličkým váháním, nad kterým se klene jeho smiřující úsměv. Rád říká milé a vlídné věci, jednak proto, aby vás potěšil, jednak proto, že patrně má vůbec rád vlídnost a důvěru. Nevěřím, že by měl osobních nepřátel; rovněž nevěřím, že by o to kdy stál, aby jaké měl.

Pan Raymond Poincaré, předseda ministerstva a ministr financí, válečný prezident republiky, je muž tvrdšího typu. Je o něco ježatější, než jak ho známe z obrázků, nevelký a poněkud suchý. Přes naprosté sebeovládání je v jeho vystupování drobet plachosti; není mu asi zcela pohodlno s lidmi, se kterými nemá docela vymezenou záležitost k vyřízení. Podle typu obličeje by bylo lze ho zařadit mezi velmi rozumové a přitom značně tvrdohlavé lidi; daleko spíše muž usilovné práce nežli muž důvěry; je to tvář, která se patrně dovede velmi přemáhat i velmi zlobit. Typ vysoké zdatnosti a silně využité energie. Muž, který pracuje a vládne s vynaložením všech sil.

Zcela jinak působí pan Aristide Briand, ministr zahraničních věcí. Dosti veliký, tak nějak po umělecku vlasatý a vousatý, silných a nachýlených ramen; má prsty uzené od cigaret, ruce v kapsách, hlavu trochu na stranu a mluví půlkou úst, jsa patrně zvyklý druhou půlkou kouřit; a přitom se čertovsky chytrýma očima dívá někam jinam. Na první dojem geniální a jaksi ledabylý muž; improvizátor, kterému sám okamžik přináší, co dělat a co říci; jeho jistota, toť nonšalance, bohémství, instinkt nebo já nevím co ještě. Na Quai d'Orsay, odkud zasahuje do všech věcí světa, má na psacím stole všeho všudy Treaty of Peace, láhev s korábem pracně uvnitř sestaveným z dřívek, jako se prodává u obchodníků s kuriozitami v okolí Odéonu, a plechový popelníček za deset sous. Ze všech osobností záleželo jemu nejméně na tom, co řekne; a řekl, pokud se jádra týče, nejvíce.

Pan Painlevé, ministr války a předseda Společnosti přátel Československa, seděl ode mne trochu daleko, abych ho mohl přesněji popsat; vím jenom, že je lící maličko odulých a bledých, s jistým výrazem roztržitosti a únavy; vypadá tak, jak jsem si vždycky představoval politiky, totiž jako přetížený člověk, který přesto je vždy schopen povstat a promluvit; který, abych tak řekl, umírá stoje. Za touto (poněkud nedbale upravenou) tógou politika zdá se být zajímavá osobnost, kterou jsem nemohl nijak zachytit; je to velmi nedostatečná ilustrace k zlatému písmu, kterým je pan Painlevé zapsán do naší historie.

Ještě jedna osobnost, která nám za války prokázala daleko hlubší služby, než je běžně známo: pan Berthelot, kabinetní šéf ministerstva zahraničí, velmi elegantní, vážné a rytířské tváře, hořký a záhadný; poněvadž nám neřekl více než jedinou větu, nebylo možno vyčíst víc ani z jeho hlasu. Ta věta bylo čínské přísloví: "Mějte pozor na to, co není." Neuhodli jsme jejího smyslu; je za ním člověk, který mnoho ví a je příliš uzavřený.

Lidové noviny 16. 6. 1927

PODLE CESTY

Tady bývalo bojiště bitvy na Marně; tady je Remeš, zde Soissons. Ne že bych byl čekal bůhvíjakou spoušť; což o to, města i vesnice se ještě dostavují, a je vidět, že tu celkem nezůstal kámen na kameni; ale kraj sám už vypadá usměvavý, bez šrámu a trhliny, tak odvěký i mladý, jak by právě vyšel z boží ruky. Chci tedy říci: strašná a přesilná ve vší své kráse je vegetace. Kdybychom se my lidé vymlátili do poslední duše, kdybychom zvrátili vše, co je, i s veškerým svým dílem, nezabijeme – leda pro píď času – ten věčný úsměv země. Říkáme, že všechna sláva polní tráva. Ano, ale i všechna lidská bolest a šílenství je polní tráva. Říká se tomu

"milosrdná zeleň". Spíše by se mělo říkat zeleň triumfující; je to vítězný marš přírody, jež zašlapává dějiny.

*

Ano, strašlivě bylo zraněno a rozkotáno toto jedinečné a nevyčerpatelné lidské dílo, remešská katedrála. Ano, křičí to k nebesům, tyto pahýly tisícerých soch, trosky fiál, roztříštěná žebra a rozbité hlavice; Bože, se sochami se války nevedou. Ale už pilní lidé spravují kámen po kameni, zacelují otevřené rány, ťukají dláty a kladivy po celé lodi; a když se tak díváš na tu pietní rekonstrukci chrámu tragicky a hříšně roztřískaného, tu – –

Nemohu si pomoci, to rozbité je daleko krásnější.

*

Když už je člověk nucen poslouchat přípitky a řeči, může aspoň srovnávat, jak se řečňuje u nás a jak jinde. Nejpodstatnější rozdíl je ten, že řečník francouzský nebo anglický mluví docela hbitě a plynule, kdežto řečník u nás užívá pomlk a prodlev a vydává to ze sebe tak pomalu, jako by mluvil k čtyřiceti tisícům posluchačů. Snad je to zvyk z táborového řečnictví nebo z kostelního kázání; ale toto pateticky pomalé tempo má ten následek, že český řečník je vždy přímo tragicky vážný; zkrátka je to largo nebo maestoso. Má-li se říci něco veselého nebo vtipného, musí se to říci hbitě a plynně; táhlé tempo našeho řečnictví má za následek jistou pochmurnost v obsahu řeči. Proto se u nás tolik řeční o Bílé hoře, poutech otroctví, národním utrpení a jiných minulých a trudných věcech. Řečněte trochu rychleji; ručím za to, že to bude mít vliv na naše politické myšlení.

*

Co bych měl psát o Francii? Nejraději bych povídal o lidech, třeba jak vypadá pan Henri de Régnier nebo André Maurois nebo Pierre Mac Orlan; ale za těch pár dní nebyla má kolekce dost úplná a velmi mnohé lidi byl bych rád poznal blíže. Krom lidí jsem se ovšem zajímal o knihy, obrazy a zvířata; tu tedy mohu říci, že doposud žijí v Paříži ty monumentální a dokonale krotké kočky, jež sedí na zápražích a přijímají pohlazení od cizince, což dává svědectví o tom,

že Francie je země přívětivá, kde je dobře žíti. Co se psů týče, nepotkal jsem tu ani vlčáka, ani dobrmana, aniž jiný druh psího čahouna nebo habána, kterými se hemží naše ulice, nýbrž takové ty drobné mrťafy, ratlíky a foxteriéry, z čehož lze s určitostí soudit, že tu převládá ženská náklonnost k pejskovi, kterého lze chovat na klíně, nad mužskou okázalostí, která si libuje v hovadech velikých a silných. Němci chovají veliké psy, protože jsou národ uctívající sílu; a co se nás týče, děláme to jaksi po nich.

Zejména Latinská čtvrť už není to, co bývala; zdá se, že tu jsou jen němečtí a čínští studenti, a staré literární kavárny jsou celé vystlány sklem a mramorem, že už to ani není hezké. Život se změnil; tempo i cena života se změnily; jediné, co zůstává naprosto stejné, jsou malé děti, co si hrály i nyní hrají kolem velké nádrže v Luxemburské zahradě; my se měníme, ale děti ne, aspoň děti ne.

Lidové noviny 30. 6. 1927

DVA DRUHY

Lidé se obyčejně dělívají na dva druhy, a to podle nejrůznějších hledisek: dejme tomu na lidi, kteří mají peníze, a lidi, kteří peněz nemají; nebo na taškáře a poctivce; nebo – jako v bibli – na lidi, kteří vodu chlemtají, a lidi, kteří ji pijí z dlaně. Chci tedy říci, že už od časů Makkabejských je zvykem dělit lidi na dva druhy.

*

Jsou dva druhy lidí: jedni, kteří všechny rozbité, nepotřebné nebo už použité věci z domu vyhazují, a druzí, kteří je někam uloží, buď pro strejce Příhodu, nebo proto, že by se někdy k něčemu mohly hodit, ale nejspíše z jisté sentimentality a lítosti. Je jim totiž líto vyobcovat cokoliv z okruhu věcí existujících a jaksi žijících a uvrci to do hrobu smetiště nebo popelářova vozu; a proto ukládají tyto invalidní věci do milosrdného šera zásuvek, půdy a všemožných koutů, kde se pomalu hromadí: staré hřebíky, zauzlené provázky,

dopisy, zlomené klíče, nakřáplé hrnce, šroubky bez matiček, matičky bez šroubků, spálené žárovky, baterky od rádia, ohnuté skoby, ulomené kusy nábytku, roztrhané kravaty, přezky od nevímčeho, neúplné ročníky revuí, kus drátu a obruče, jedna galoše, rozbitý vypinač, půl krejčovského metru, nejrůznější knoflíky a ucpané cigaretové špičky, a nadto ještě úplné kolekce všech kusých, nepotřebných a vytříděných věcí, jež tvoří jakýsi životní nános kolem každého člověka. Jakživ jsem neviděl, že by se něco z tohoto pro strejce Příhodu uloženého haraburdí vůbec k něčemu hodilo, ale snad o to ani nejde; neboť jsou lidé, kteří by považovali za jakousi bezcitnost vyhodit věc prostě proto, že už není k praktické potřebě.

Naproti tomu jsou jiné, přísné a energické letory, jacísi sparťané, kteří bez milosti vyhodí nepotřebnou věc tak říkajíc do hor Táygetských. Je v tom jakási čistotnost a kázeň; závidím těm lidem a pokaždé si říkám, že sice tuhle přepálenou žárovku ještě schovám pod skříň, ale příště že už žádný starý krám, střep, rachotu ani šmízo nebudu doma trpět. Je to jeden z mých věčných dobrých úmyslů; ale prakticky je skoro stejně těžko vyhodit nakřáplý hrnec jako utratit nemocnou tetičku. Obyčejně ukrývám tyto invalidní předměty po všech koutech a zásuvkách, až jednoho dne v záchvatu energie a pořádnosti jich tak třetinu šmahem vyhodím, ani nekoukaje, co to vlastně je nebo bylo.

*

Jsou dva druhy lidí: jedni, kteří pečlivě rozvazují všechny uzlíčky a kličky na provázku, když rozbalují nějaký balíček; a druzí, kteří ten motouz šmik šmik přeřežou. Tito druzí mají náturu Alexandra Velikého; mohou to k něčemu v životě přivést, ale jsou jaksi marnotratní a lehkomyslní; čert je vem, snad přijdou o všechno. Ti první si mohou vylámat nehty na každém zadrhnutém uzlu; jářku, ten celý provázek nestojí za to, ale je to jaksi věc principu nebo mánie. Tito lidé jsou trochu špinkové, držgrešlové čili škrtilové; za druhé jsou rozvážní a trpělivě rozvazují každý osudový uzlíček nebo problém, se kterým se setkají, místo aby je alexandrovským gestem přeťali; za třetí jsou to takoví páralové, kteří mrhají časem,

jehož by mohli lépe užít k dobývání světa nebo kariéry. Ti, kteří provázek přeřežou, jsou patrně výbojnější a nerozpakují se odklidit si kterékoliv překážky z cesty; jsou to činní a zaměstnaní lidé, kteří se nezdržují zbytečnými ohledy a jdou přímo k cíli; krom toho jsou netrpěliví a ukvapení a není na ně spolehnutí.

Co mne se týče, dělám to tak, že si pokaždé div nevytrhám nehty na zašmodrchaných uzlech toho nejbídnějšího provázku; ale asi tak za půl hodiny mi dojde trpělivost, i vytasím nožík a šmik šmik přeřežu ten provázek a všechny uzle na kusy.

Lidové noviny 10. 7. 1927

TAKÉ KULTURNÍ OTÁZKA

Zajisté mi můžete vyčíst, že tímto způsobem vyřizuji své soukromé vášně; ale naproti tomu mohu uvést sto pádných důvodů, počínajíc poezií života a končíc urbanismem, pro něž stojí za to dovolávat se vaší pozornosti. Jde totiž o zahrádky u domu. Před nějakými dvaceti léty počal se u nás boj o bytovou kulturu; i když není ještě tak docela skončen, jeho výsledky jsou patrné a téměř obecné. Domy a domky, které se pro nás staví, jsou z velké části už docela snesitelné; abychom užili slova pana předsedy Švehly, je tu pokrok. Rodinné domky rostou jako houby po dešti a ukládají nám vyšší úroveň bydlení i života. A když už jsme u rodinných domků, jsme také u zahrádek, které mají ty domky rámovat; a tím jsme také na kulturním poli, které dosud je – byl bych málem řekl "panenskou půdou"; nuže, není sice panenskou půdou, ale půdou špatně obdělanou a ještě hůře osázenou, porostlou špatným trávníkem, kapustou, malvami, pejřavkou, angreštem, liliemi, slívami a karafiáty dohromady. Říkám vám, pro člověka s trochou zahradnického svědomí je to hrozný pohled.

Bylo by namnoze křivdou říci, že český a speciálně pražský člověk nemá svou zahrádku – pokud nějakou má – rád. Naopak má

ji tuze rád; má ji tak rád, že si ji chce udělat sám a že v ní chce mít všechno, co ho těší. Nenapadne ho, aby si udělal sám své židle nebo sám si vymaloval pokoje; ví, že by to dopadlo špatně, a proto tyto věci svěří povolaným rukoum. Rovněž ho nenapadne dát si do jídelny chrámový oltář, má-li náhodou chrámové oltáře rád. Rozumný člověk si dá do jídelny, co do jídelny náleží, a nedá si tam ani kolovrat, ani sbírku zbraní, i kdyby měl v těchto věcech zvláštní osobní zálibu. Zato do své zahrádky vrazí všechno, k čemu, jak se domnívá, má citový poměr; jsou to zvláště: 1. kedlubny, 2. altánky, 3. jehličnaté stromy, 4. jahody, 5. ovocné stromy, 6. růže, 7. kapusta, 8. záhony květin, 9. ořechy, 10. kameninoví trpaslíci, 11. melouny, 12. lilie, 13. fazole, 14. pergoly, 15. kompost, 16. rybíz, 17. ředkvičky, 18. jiřiny, jakož i bezpočtu jiných věcí, z nichž každá o sobě může být k něčemu dobrá, ale které dohromady pomíchány a našťouchány do půdy působí asi tím dojmem, jako když vedle sebe stojí piáno, necky, papuče, váza a motocykl. Další znak amatéra zahradníka je nejen to, že chce mít na zahrádce všechno možné, nýbrž že to musejí být co možná laciné sazenice, neboť jednak těch ostatních nezná, jednak se bojí pracovat s dražšími kulturami; následkem toho jsou zahrádky obyčejně přecpány neušlechtilým, nepořádným a plevelícím se rostlinným materiálem, přerůstají, zdivočují a za pár let přestávají být kulturou v zahradnickém i tom obecném smyslu. Posléze takový domácí zahradník vychází z představy, že ta či ona kytka je pěkná, ale nemyslí na to, že zahrádka má být pěkná; nepřijde mu vůbec na mysl, že zahrádka, i kdyby byla jako dlaň, musí být nějak členěna i vázána v celek, že se má pojit k domku a z každého místa poskytovat pěkný pohled, že ohraničuje ulici a dotýká se jiných zahrad. Přecpanost, neušlechtilost a bezplánovitost, to jsou tak zhruba ty nejběžnější ze smrtelných hříchů zahradničícího měšťáka.

Budiž na jeho omluvu řečeno, že Praha nemá své zahradnické tradice. Už v Brně jsou zahrádky u domů řešeny ušlechtileji, patrně pod starým vlivem Vídně; v severních Čechách je vidět vliv zahradníků ze Saska; v Praze to bylo ponecháno tak říkajíc

pánubohu a krom toho takzvaným košťálníkům, to jest pěstitelům kytek ve velkém. Veřejné sady jsou dílem tuze nevalné, dílem stavěny jako park, takže v nich majitel několika desítek čtverečních metrů zahrádky nenajde vůbec příkladu a poučení. Konečně je tu ta okolnost, že se u nás sice zařízení bytu považuje za kulturní projev, ale že se zařízení zahrádky považuje za soukromého koníčka. Pro mnoho lidí zahrádka není rozšířením bytu, nýbrž rozšířením sklepa. Lidé by se styděli za chatrný koberec, ale nestydí se za chatrný trávník. Mnozí pracují na zahrádce, protože to považují za tak zdravé jako kopat brambory; bude těžko je přesvědčovat, že nadto by to mohlo být tak hluboké jako malovat obraz.

Tato otázka se stejně týká nejintimnější životní poezie jako veřejné výstavby měst; po této druhé stránce by snad někdo volal po veřejných předpisech a veřejné kontrole, jak mají zahrádky vypadat aspoň vzhledem k ulici; ale snad by bylo účinnější dovolávat se té první stránky a fechtovat pro vyšší životní kulturu tam, kde člověk spolupracuje s přírodou. Mluví-li k nám úroveň života průčelími domů, mluví k nám něžněji tím, co učiníme z půdy; něžněji, ale zároveň výrazněji, neboť nemůžeme za dům, ve kterém žijeme, ale můžeme za zahrádku, kterou obděláváme.

Přítomnost 14. 7. 1927

SVĚT VĚČNĚ NESPOKOJENÝ

Když se teď asfaltují pražské Příkopy, nadává kdekdo na to, že se asfaltují a že se tamtudy nemůže jezdit, ale dokud se Příkopy neasfaltovaly, nadával kdekdo na to, že se neasfaltují. Člověku je těžko vyhovět; spravuje-li parta lidí vozovku v zimě, zlobí se člověk, že je z toho bláto a že by se to mělo dělat jindy; spravuje-li se vozovka v létě, zlobí se ještě víc, že je z toho plno prachu a že se to má dělat jindy; nespravuje-li se vůbec, zlobí se pokud možno nejvíc. Z toho je zřejmo, že v nás lidech tkví hluboko pohádková představa,

že by se věci měly dít prostě otočením čarovným prstenem; že by se třeba pan starosta Baxa o půlnoci postavil u Prašné brány, otočil prsten a řekl: "Ať jsou do rána Příkopy vyasfaltovány," a ráno by opravdu byly hladké jako sklo a voněly by čerstvým dehtem. Ale i v tomto případě by první člověk, který by spatřil tento div, začal zle hubovat, že to smrdí asfaltem.

Lidové noviny 14. 7. 1927

O TOM ZELENÉM PÁSU

Tedy už se kolem Prahy utahuje zelený pás; není to sice ještě zelený pás sadů a hřišť, ale zato pás zelené strany agrární. Tuhle Večer opětovně vyjádřil protest zelených držitelů půdy v okolí Prahy: že prý nová regulace Velké Prahy chce na jejich pozemcích jednou zřizovat parky a sady; a že jak prý k tomu přijdou, aby tím jejich pozemky byly vyloučeny z pozemkové spekulace a blahodárného stoupání cen stavební půdy? Ať prý se parky dělají na méněcenných místech, takhle na skalách nebo kde; ale kde by se mohl jednou postavit činžák nebo fabrika, ta půda je svatá, neboť poroste panečku v ceně. Pročež pryč s parky a hřišti, alespoň v okruhu Velké Prahy! – Zdá se, že tenhle zelený pás, pás držitelů půdy, bude Prahu jednou pořádně škrtit. Sotva byla tažena hranice Velké Prahy přes ovesná a řepná pole až za obzorem, dostavil se zvláštní úkaz: zemědělci, kteří se takto octli v pomyslných hranicích města, přestali mít k půdě onen hluboký a odvěký vztah, jejž tak velebívá Večer a Venkov, a řekli si: Teď už to nejsou pole, nýbrž stavební parcely; načpak zlepšovat půdu a mrvit ji a dřít se? Na těchto polích už nemusí růst obilí, ba ani tráva, neboť na nich roste něco lepšího: ceny. – Bojíme se, že na této půdě neporostou ani stromy; a že celý ten "zelený pás" Velké Prahy zůstane jen pásem zeleného majetku.

Národní práce 14. 7. 1927

TREST SMRTI PŘED STO LETY

Dnes se uvažuje o zrušení trestu smrti i pro vrahy; před sto lety byli v Anglii lidé věšeni i pro krádež. Ještě v roce 1780 byl pověšen, kdo porazil panský strom nebo kdo se po dobu jednoho měsíce potuloval s cikány. Roku 1831 byl popraven třináctiletý hoch, roku 1833 byl odsouzen k smrti chlapec devítiletý, protože ukradl za dvě pence hraček; k popravě však nedošlo. Roku 1810 vystoupil v Dolní sněmovně sir Samuel Romilly s návrhem, aby nebyli odsuzováni k smrti provinilci, kteří "ukradli v krámě věci v ceně pěti nebo více šilinků". Návrh vyvolal přímo pobouření, a sám nejvyšší sudí prohlásil, že "veřejný zájem žádá, aby nebylo v ničem upuštěno od zastrašení takovýchto provinilců". – Bůh sám ví, jak se bude naše justice jevit lidem po dalším století!

Lidové noviny 16. 7. 1927

BOUŘE NA OBZORU

Ještě nemůžeme změřit dosah vídeňské revolty; pro naše oči je to zatím jen černava na jižním nebi, v níž sebou cukají rudé blesky. Stojíme na zápraží a díváme se k jihu; víme, že tam dole je v tuhle chvíli rozpoutána strašlivá bouře a říkáme si: Chválabohu že míjí. – Ale ruku na srdce: každá veliká přírodní i lidská katastrofa má pro tento pohled z dálky něco podivně vzrušujícího. Tak jako by odtamtud zdaleka zavál organizovaný poryv vzduchu; jako by se v našem dusnu pohnul vánek, po kterém se trochu otřeseme chladem. Bůh vás potěš, vy lidé tam pod tím hrozným mrakem; ale až bouře přejde, bude i naše pokojné nebe čistší a krásnější.

Lidové noviny 18. 7. 1927

VE STÍNU POROT

Krev prolitá na vídeňských ulicích dává celému světu důtklivou lekci: že nic se nemstí na státu a společnosti tak strašně jako otřesená důvěra v justici. Ti porotci, kteří prohlásili zabijáky ze schattendorfského procesu za lidi nevinné a beztrestné, nejsou nikomu odpovědni ze svého verdiktu; a přece morální lehkomyslnost, se kterou soudili, dala bezprostřední podnět k tomu, že padlo tolik set lidí a že statisíce občanů byly zradikalizovány a odnášejí si žízeň po odvetě, která se může ozvat jindy. Prudká reakce, kterou těch dvanáct dobráků vzbudilo, neobrátila se ovšem proti nim, nýbrž proti jejich státu. Nemůžeme na tu dálku rozpoznat, byl-li jejich osvobozující verdikt skutečně třídní a politický nebo vedla-li je k němu táž mravní ležérnost, se kterou vídeňská porota osvobodila řeznického vraha nebo paní Grosavescu; faktem je, že špatné poroty, ať už třídně interesované, nebo morálně lhostejné, mohou se stát nebezpečím pro sám společenský řád. A to je okolnost, která se týká i nás.

Vídeňský případ je tak jasný, že ani u nás – přes jakékoliv stanovisko k dělnické revoltě – si nikdo netroufal vzít v ochranu výrok vídeňské poroty v schattendorfské při. Zato se ozval veřejně hlas (byl to hlas dr. Karla Kramáře), rozjímající, není-li instituce porot falešnou vymožeností demokracie a nebylo-li by lépe se této vymoženosti zříci. Řekl bych, že ten návrh vylévá z vaničky dítě i s vodou. Nezřekneme se ohně proto, že nám někdy může zapálit chalupu nad hlavou; nezřekneme se vymožeností demokracie proto, že se v nich někdy šlápne vedle. Pokud se týče ohně, poučujeme už malé děti, že si nemají hrát se sirkami; pokud se týče vymožeností demokracie, měli bychom zkusit vyložit lidem, že ty vymoženosti tu nejsou proto, aby si s nimi hráli, a že jsou vynálezem aspoň tak užitečným, ale také aspoň tak nebezpečným jako škatulka sirek.

Dejme tomu, že výrok vídeňské poroty byl opravdu třídní nebo politický a projevil jakési sympatie schattendorfským vrahům, kteří stříleli do dělníků. Je-li tomu tak a jsou-li poroty s to soudit o

lidských životech podle politických sympatií nebo antipatií, pak by zrušení porot bylo jen potlačením symptomu, aniž by tím byla dotčena veřejná choroba, která se tím symptomem jenom projevila. Tou chorobou by pak nebylo nic jiného než cynický, nelidský fanatismus politického stranictví, který je do lidí pumpován všemi praktikami novinářských a politických činitelů. Pak by nebylo tou velkou otázkou, mají-li se zrušit poroty, nýbrž spíše to, nemá-li se už raději začít s regulováním toho zlořečeného, vzteklého, zarytého a omezeného ducha stranictví. V tomto oboru by mohl takový vůdce strany nejenom mnoho rozjímat, nýbrž i mnoho prakticky nařídit a zařídit, aby se veřejné věci pohnuly lepším směrem. To není racionální cesta, navrhovat zrušení těch nebo oněch vymožeností demokracie, a přitom mlčky trpět, aby lid, nositel demokracie, byl soustavně kažen a zhoršován. Troufám si tvrdit, že kdyby například všechen tisk projevoval úzkostlivou svědomitost právní a mravní bez stranické divokosti nebo blahovůle, mohli bychom rázem mít větší důvěru k porotám třeba naslepo vybraným. Vídeňští porotci nespadli z nebe; jsou to patrně lidé s vídeňskými novinami v kapse a vídeňskými názory v hlavách. Je lépe reformovat takzvané veřejné mínění než potlačit úkaz, kterým se veřejně projevuje jeho zaslepenost a zkaženost.

Za druhé je možno, že těch dvanáct vídeňských soudců a sudic z lidu nesoudilo politicky, nýbrž jenom pitomě. Že to byli nevážní a pohodlní, sentimentální a lhostejní jelimánci, na které spadla zatracená povinnost rozhodovat ve při velmi nudné a velmi choulostivé. Je možno, že tam seděli neradi a že by tisíckrát raději pili pivo v zahradní restauraci nebo hráli v kavárně komando. Je možno, že jejich úžasným výrokem se projevila justiční lhostejnost a laxnost nejširších vrstev; morální choroba doby a prostředí; neodpovědnost a neukázněnost celé společnosti. Zrušením takovýchto porot by se ovšem dosáhlo toho, že by nedocházelo k justičním skandálům, kterých je na tucty; ale obešla by se tím v uctivém oblouku celá ta nevzdělanost, mravní měkkýšovitost a právní nesvědomitost širokých vrstev, jejichž zástupci se tak divně

chovají na tribunálu lidového soudu. Byla by to asi taková náprava, jako bychom řekli: Jediná pomoc proti zkaženým zubům je mít hubu zavřenou a neukazovat zuby. – Jsou-li důvody, abychom měli silné pochyby o mravním a právním citu takzvaných širokých vrstev, je tu snad jiná cesta než zkasírovat poroty a přestat se zajímat o lidovou morálku; a ta cesta by byla, začít se naopak zajímat o lidovou morálku. Myslím, že by soudcové mohli ledacos říci, jak se porotci osvědčují podle pohlaví, společenského zatřídění, vzdělání a tak dále; mnoho z jejich zkušeností by mohlo být vodítkem pro výběr porotců. Dále bylo by možno lidi určené za porotce podrobit předem zkoušce co do jejich úrovně rozumové i mravní a diskrétně vyloučit ty, kteří by neobstáli. Mají-li se zlepšit poroty, bude nutno zlepšit výběr porotců; doufejme, že by při dobré vůli nebylo těžko najít praktickou metodu, jež by neponechala výběr soudců z lidu náhodě nebo libovůli. Zatím není těch vymožeností demokracie tolik, abychom kteroukoli z nich házeli přes plot, aniž bychom se pokoušeli ji zlepšit a reformovat. Měli jsme i u nás případy, kdy jsme se poděsili výroku porot; vídeňský případ dává otázce porotních soudů aktuálnost světovou. Poroty byly vymyšleny mimo jiné i proto, aby laické občanstvo mělo důvěru ve vykonávání zákonů; otřásají-li však poroty lidovou důvěrou v zákon a spravedlnost, neplyne z toho, že otázka důvěry je lhostejná, nýbrž že organizace porotních soudů není v pořádku. Porotní instituce, stejně jako všechny demokratické řády, předpokládají plně vzdělané a plně odpovědné, tedy trochu utopické občanstvo; protože nelze rázem zvýšit úroveň lidu, lze – aspoň pokud jde o poroty – zvýšit úroveň výběru.

Schattendorfský proces nebyl ovšem důvodem vídeňských bouří; byl jenom podnětem a záminkou. Důvody všech davových hnutí jsou obyčejně mimo vědomí jednotlivců; ale v dějinách stačí obyčejně podnět, aby uvedl v pohyb veliké dění. Chléb a spravedlnost, to dvoje se nejblíže dotýká lidové duše. Jsme rádi, zůstáváme-li ušetřeni evropských otřesů; ale právě proto si hleďme

ušetřit i ta šlápnutí vedle a poučme se z nich předem. Vídeňsky černý pátek je k tomu pravou příležitostí.

Lidové noviny 24. 7. 1927

O DVOU VĚCECH

Milý pane redaktore, dovolte mi, abych se vložil do dvou diskusí ve Vašem listě, z nichž jenom první se týká přímo mne.

I

Zdá se, že jsem pohněval paní Miladu Stránskou svým článkem o zahrádkách. Rád bych ji ujistil, že nemám zhola nic proti tomu, aby na zahrádkách byly altánky, hledíky, afrikánci, gladioly, muškáty, begónie, řeřichy, divizny a všechno ostatní, co paní Stránská uvádí; ba dokonce nemám ani námitek proti kapustě, rajským jablíčkům a jiným užitečným věcem, které si kdo na svém kousku půdy se zálibou pěstuje. Řekl bych dokonce, že její zahrádka ve Víru, jejíž flóru chtěla proti mně obhajovat, může být podle jejího vylíčení velice pěkná, a rád bych nadto prohlásil, že farské a venkovské zahrádky přetékající květem a plodem mají svůj styl a přijdou do zahradnického nebe. Bohužel jsme u nás ani ty venkovské zahrádky nedovedli přenést do měst.

Proti čemu jsem mluvil, jsou běžné zahrádky, jaké vidíme v nových čtvrtích Prahy; zahrádky nejen špatně pěstované, ale většinou už špatně založené, špatně členěné a špatně osázené. Dnes je dost zahradnické literatury – zejména cizí –, aby se každý mohl poučit, jak pěkně se dá řešit zahradní dvorek, teráska, schody, rabátko před domem a třeba i zelinářský kout. To, co vidím, nahlížeje lidem přes ploty, je přímo děsivá neladnost, bezradnost a přeplněnost, fórovost, bezvýraznost a nepořádek. Jen mi, prosím vás, neříkejte, že to je tak docela věc osobního vkusu, do které nikomu nic není. Také zařízení bytu je věc osobního vkusu; ale snad

se pamatujeme, že asi před dvaceti léty byl veden veřejný boj proti velmi mnoha věcem tohoto osobního vkusu, jako například proti barvotiskům a drakslovanému nábytku, plyšovým záclonám, makartovským kyticím a nevětraným salónům. Tento boj byl, nemýlím-li se, veden ve jménu kultury a životní úrovně; a můžeme říci, že se naštěstí podařilo mít vliv na osobní vkus a že dnes většinou se zařizujeme opravdu lépe a rozumněji než naši otcové. Když se polemizovalo s činžákovou pseudogotikou, pseudorenesancí a pseudobarokem, mohl také kdekterý domácí pán prohlásit, že je to věc jeho osobního vkusu a že "můj dům, můj hrad". Naštěstí ten osobní vkus lze korigovat aspoň tím, že se z něčeho lepšího a kulturnějšího vytvoří móda; žádnými důvody nezlomíte osobní vkus, ale ohnete jej, přivedete-li do módy vyšší standard. Až bude naše zahrádkářství stát na vyšší úrovni, popřejme v něm po vůli místa osobnímu vkusu; dnes však je nutno působit na zahradníky i obecenstvo, jako před dvaceti léty bylo nutno působit na truhláře, čalouníky i obecenstvo, abychom vyšli z dusného nevkusu tehdejšího středoevropského salónu. Dnes doufejme je kulturní záležitost interiéru definitivně vyhrána; hleďme, aby i naše zahrádky svědčily o úrovni vkusu a jistém zahradnickém vzdělání těch, komu je i ve městech dopřáno je zakládat a pěstovat.

II

Dovolte mi několik slov ke zbytečně hořké diskusi s článkem dr. Šilára Naši na Slovensku. Pravda, jeho příklady nebyly šťastné; ale neobcházejme jádro věci a řekněme si upřímně, že náš (český) životní styl se hodně liší od tradičního stylu slovenské inteligence, a ne vždy k svému prospěchu, aspoň po stránce společenské. Slovenská inteligence vyrostla – zhruba řečeno – pod přímým nebo nepřímým vlivem maďarské a mezinárodní džentry; ať to má jakékoliv stinné stránky, vzato čistě společensky nese to s sebou jistou aristokratičnost, sebedbalost, snad i okázalost, nechuť k držgrešlovství, péči o formu, společenskou roztomilost a celou řadu

věcí, které opravdu nejsou k zahození. Aniž bychom sypali řeřavé uhlí na svou hlavu, přiznejme se, že pokud nás se týče, neoplýváme zrovna společenskou hladkostí a nerostli jsme pod dobrým ani špatným vlivem skutečných nebo pochybných salónů; bohužel chybí nám to v cizině, tak jako nám to opravdu chybí na půdě slovenské. Stejně tak je nepochybné, že se tomu volky nevolky budeme muset trochu naučit, ne snad v zájmu prestiže, nýbrž zcela prostě pro praktickou potřebu. Konečně pravda je, že s tím budeme muset začít spíše v Praze nežli na Slovensku. Naši na Slovensku se tedy nemusejí drbat, mluví-li se o těchto věcech; raději se podrbejme všichni po městech i vsích českých a uvažme, že si tak trochu všude musíme uložit kousek společenské a sociální výchovy.

Přítomnost 11. 8. 1927

NADE DVĚMA MRTVÝMI

Přes prosby a protesty celého světa, přes úpěnlivý křik tisíců lidí byli popraveni ti dva, jichž vina nebyla dokázána tak, abychom se nemusili hrozit justiční vraždy. Veškeré instance americké justice stály na tom, že rozsudek je formálně správný, všechny protesty proti popravě Sacca a Vanzettiho byly příkře odmítnuty, protože prý nikdo, ani doma, ani v cizině, nemá formálně práva vměšovat se do soudního řízení ve Spojených státech. Je to pravda; celý svět se mohl děsit massachusettského rozsudku, ale nemá formálně práva ujmout se dvou možná nevinných lidí, aby nebyli zavražděni. Je-li co nadlouho památného v tomto obludném procesu, je to konflikt formálního práva a mravního citu; svět, který viděl tisíce lidí padat na bojišti, se zachvěl nad smrtí dvou. Stalo se před námi něco velikého: Viděli jsme stenati svědomí světa pro dva lidské životy. Tisíce Číňanů letos zahynulo při zemětřesení; ale duše světa se více otřásla tou smrtí dvou, neboť svět stojí pevněji na mravním řádu než na kůře zemské. Snad ti dva byli popraveni nevinně; doufejme, že

nebyli popraveni zbytečně. Věřme, že smrt Sacca a Vanzettiho zůstane mezi námi dosti dlouho, aby zvýšila vědomí mezinárodní solidarity a působila na výboj a zlidštění právního řádu nejen ve státě Massachusetts. Neměli jsme práva zabránit justiční vraždě; zbývá nám tedy jedině právo hledat všemožné cesty, aby jich nebylo víc.

Lidové noviny 24. 8. 1927

JEDNOU NOHOU POD ZEMÍ

Ať mně to pan Těsnohlídek odpustí: ale kdykoli psával o čarovných krásách demänovského podzemí, připadal mi tak trochu jako doktor, který s nadšením mluví o krásném nádoru nebo jiném krásném klinickém případu. Díra pod zemí je díra pod zemí, i kdyby byla vystlána zlatem a karbunkuly; odjakživa měli pozemští lidé jakousi zdravou nedůvěru k hlubinám podzemním, kde sídlí tma, draci, Hádes, duše zemřelých a jiné živly světla se štítící. Nuže, pokud se týče Demänovských jeskyní, budiž po pravdě řečeno, že cesta do nich vede až dosud z největší části po jasném a bezpečném povrchu zemském; neboť přírodní památky mívají ten zvyk, že existují většinou v končinách poněkud odlehlých. Prý příštího roku se bude moci jet automobilem až k samým jeskyním; zatím však člověk – tak jako to dělaly osoby v pohádkách – musí "jít a jít, až přijde k veliké jeskyni". Načež si dodá odvahy, zaplatí vstupné, pomodlí se a sestoupí do pekel.

Tedy ať mi pan Těsnohlídek ještě jednou odpustí: všechno je pravda, co psal; jsou tam opravdu brčka a hrášky, zelená jezírka, zkamenělé vodopády, sloupy, záclony, kazatelny, rudé kaskády, zkamenělé lekníny, galerie divů, slapy karfiólu, rajská jablíčka, ovečky, balerínky a skřeti, jakož i bezpočtu jiných zázraků a hejblů; je to opravdu podivuhodné a člověk co chvíli vypuká v ryk úžasu a velebení; ale vždycky, říkám, vždycky je to drobet příšerné a děsivé,

neboť je to podzemní; jsme na dně propasti. Tuhle čiší tma z komínu, který vede nějaký kilometr dál pod zemí; tamhle se otevírá strop do nějakého vyššího patra; a po všem v krůpějích, čúrkem, ručejí stéká podzemní voda. Nechte si tu na pár vteřin zhasnout světlo; je to strašné; pro všechno je stvořen člověk, jenom pro tmu ne. Příroda je nevyčerpatelně bujná; bortí skály a hraje si s filigránskou věcičkou; někdy dává tajemné a krásné znamení a jindy si dělá legraci. Jsou krápníky podobné střevům a jiné podobné gotickým sochám; je to úžas na pohled, ale hrozné je myslit na tisíciletou tmu, ve které se to všecko rodilo. Je v tom strašlivá trpělivost vězně, který si krátí čas ve svém podzemí. Jakpak jsi dlouho rostl, průsvitný stalagmite? Což je vůbec nějaký čas v podzemí, kde není dne ani noci, jara ani zimy? I čas je zrozen světlem; říkám vám, sám život se děsí tmy, propasti bez času a beze dna.

A tu tedy jsem vzpomínal na vás, kteří jste první s páchnoucí karbidovou lampou po břiše vlézali do těchto mokvajících, černých a hluchých štěrbin, koryt a propastí; kteří jste první tykadlem světla ohmatávali stěny a hráze věčné tmy; které lákala každá zející díra slibující další propasti, chodby a síně. Pořád dál do tmy; pořád dál do neznáma. Nebylo suchého místa, na které byste usedli. Každý nový krok byl zatracené dobrodružství. A což kdyby vám takhle zhasla lampa? Což kdyby stoupla v korytě voda? Což kdyby vám uklouzla noha, když jste se drápali do vyšších pater? Nějaká ošklivá hrůza vane z té neznámé tmy; to už raději potkat medvěda nebo příbuzného než tu zůstat sám. Skoro člověka mrazí, když si představí, že by tu byl sám; ale mrazí ho to divně a lákavě; kdybych tu byl sám, podíval bych se do tamhleté díry, do níž nevede cesta. Kdybych tu byl sám, nešel bych zpátky, ale kupředu. Snad bych našel nějakou novou chodbu nebo síň; i pokřtil bych ji nějak a vylíčil bych její brčka a stalaktity, zelená jezírka a nachové peřeje. Já vím, člověk není stvořen pro tmu a podzemí; ale silnější než hrůza, mocnější než každý zdravý instinkt je veliká radost objevitelská. Vlezl bys i do pekla jen proto, abys je objevil. Pozdrav vás bůh,

poutníci do podzemí; je ještě mnoho černých děr v Demänové, jež lákají svou neznámou hrůzou.

Lidové noviny 28. 8. 1927

TICHO NA STAVENIŠTI

Tuhle pár desítek domečků s krovy skoro hotovými; jen pár tašek položit, a byla by celá střecha. O kousek dál krovy z polovice pobité dehtovým papírem; a zas pár desítek domků s holým žebrovím trámů. Schází jen maličko, a byl by to lidský příbytek, to, čemu se říká "střecha nad hlavou"; ale protože to maličko schází, je to spíše cosi jako ruina. Tak vypadá pražský Spořilov za dnů stávky. Je ticho na staveništi; ticho tím větší, že na jedné střeše tluče osamělý člověk do trámu a na jiné střeše dva lidé v modrých šatech upevňují hromosvod. Máloco je tak smutné a opuštěné jako rozestavěný lidský příbytek, na němž se nepracuje. Je to smutnější než zřícenina; je to melancholičtější než zánik. I těch pár stávkokazů pracuje tak nějak zakřiknutě a bez veselého lomozu; je ticho i v kantýnách, kde ani to pivo nikomu nechutná. Až si zase tři tisíce lidí, na něž tu čeká práce, plivnou do dlaní a křiknou "Tak, Franto, jedeme," až zase zabouchají všechna kladiva, zadrnčí těžké sentinely s materiálem, zaduní trámy a zazvoní cihly, bude to, jako by byla rázem sňata kletba z té rozestavěné a vypráhlé stráně, která se má stát městem; a toho dne budou zedníci dvakrát tak jaře povykovat a položí dvakrát tolik cihel co jindy, aby vynahradili opuštěné stráni její těžký stesk.

Lidové noviny 31. 8. 1927

JEDNOU NOHOU NA TATRÁCH

To je to: jak si jednou člověk natáhne pumpky a obuje okované boty, vejde do něho nesmírná kuráž a síla, i kdyby byl jinak seberozumnější a pohodlnější; tu se tedy řečené pumpky a boty rozběhnou nahoru, řekněme na Solisko nebo na Bujačí, lezou po balvanech, prodírají se kosodřevinou nebo polomem a pak si nahoře udýchaně sednou, pojídají špek a čokoládu a prožívají takové zvláštní blaho, složené z únavy, pýchy, závratě a údivu nad podivnou a převelikou krásou světa. Mám-li však tuto krásu vyjádřit podrobněji, musím vyjmenovat aspoň kvetoucí Dianthus glacialis, vyhlídku do bezmezně modrého kraje, pasoucí se stádo kamzíků, různé saxifragy, oblaka, zelená plesa, gentiany, sviště, potůčky a vodopády, polštáře silénky, strašný apetyt, divoké útesy, Salix retusa, rokle dýmající v mracích, dešť na horách, černomodré oměje a spoustu jiných úžasných věcí; co se týče těch kamzíků, bylo jich sedm a pásli se u Hincových ples klidně jako krávy; měli černá břicha, zářivá zrcátka pod ocásky a nohy tak pérované, jako by místo kostí měli gumové pendreky. Avšak znáte-li tak trochu kytky, dožijete se nemenších radostí; když najdete hustý koberec, ve kterém se prorůstá Silene acaulis, Minuartia sedoides a Saxifraga Baumgarteni, a ještě to je posázeno hvězdičkami Primula minima a plstnatým cerastiem, tu padnete na kolena a poděkujete nebi za to, že vám je přáno šlapat po zemi. A to jsem ještě nevyjmenoval zlatý kuklík, saussureu, starček, svertii, zvonečky Schenchzerovy, andromedu, dryas, kamzičník, ba ani vznešené limby aniž co ostatního; říkám vám, jděte se na to podívat.

Nuže, když je člověk tak trochu nahoře, odkud se dívá do roviny jako do otevřené propasti, tu může být skromným, zbožným, lidumilným, ba i pokorným tvorem, a přece se neubrání jistému divokému opovržení k lidem, kteří se plazí tam dole; sedí na balvanu tak trochu s pocitem orlím, s pocitem vítězným, s pocitem dobyvatelským a vysokomyslně pohrdá lidičkami, kteří sedí tam dole na židlích, majíce dlouhé kalhoty. Což mu nepřekáží, aby jaksi

nepohlížel s nechutí a nenávistí na turisty, které potkává ve své výši. Patrně jim to nepřeje, že to dotáhli také tak vysoko.

Pak je ještě jeden kout světa, tamhle na polských hranicích; ale je to trochu stranou. Jmenuje se to Pieniny; teče tudyma zelená řeka Dunajec, na levém břehu je Polsko a na pravém jsme my. Na naší straně je opuštěný a poloprázdný Červený klášter a hospoda se zvláště silným a sladkým vínem; po řece Dunajci pak jezdí takové zvláštní prámy z vydlabaných kmenů a vezou vás po zelených peřejích mezi oběma státy a mezi velmi krásnými vápencovými skalami. Tato jízda je lokální zvláštnost; když odrazíte od československého břehu, vrhne se z polské strany houf kluků do vody a drží nad vaší pramicí slavobránu z vrbových prutů, začež dostanou po koruně. Tím se projevují z obou stran přátelské a blahovolné city obou sousedních států. Na naší i na polské straně roste růžová kopretina, která se jmenuje Chrysanthemum Zawadskyi; je to evropský unikát, ale ježto jak řečeno roste i na naší straně, uchránilo mne to od nepřátelského vpádu na polské území. Místní jazyk se na pravém břehu nazývá slovenštinou a na levém břehu polštinou; voraři z obou států na sebe přátelsky pokřikují, jedni sjíždějíce dolů po peřejích a druzí táhnouce své vydlabané kmeny proti proudu. Tohle tedy je hranice dvou zemí, dvou jazyků, dvou kultur; protože řeka mezi oběma břehy je neutrální, prožijme hodinku neomezené mezistátní svobody; ale užívejme jí mírně, neboť pramice je poněkud vratká a proud dosti prudký.

Víte, ale i na ten břeh pak člověk vystoupí s pocitem úlevy, že zas je ve vlasti.

Lidové noviny 4. 9. 1927

ZA MODRÝM PETRKLÍČEM

Ernest H. Wilson, šťastný nálezce čínské davidie, byl od své firmy H. Veitch opětovně vyslán do západní Číny a Tibetu, aby v

této skoro neproniknutelné skalní končině sbíral neznámou vegetaci. Jednou, hledaje červený horský mák, byl sražen skalní lavinou, která mu zlomila nohu; a než mu jeho nosiči mohli přiběhnout ku pomoci, byl pošlapán celou karavanou mezků, kteří se mu na úzké stezce nemohli vyhnout. Tři dny ho nesli nosiči do nejbližší vsi, kde ležel šestnáct neděl, ovšem bez lékařské pomoci, než mohl o berlích vstát. Nicméně cestoval dál, až se v nejzazších čínských horách doslechl o modrém petrklíči. Tento modrý petrklíč rostl třicet mil od posledního lidského krovu; mezi ním a obyvatelným krajem leželo rašeliniště, takže bylo nutno urazit těch třicet mil za den a v noci zpět. Při první cestě za modrým petrklíčem nebyly rostlinky ještě v květu; jelikož petrklíče se nejlépe pěstují ze semen, vrátil se Wilson, aby počkal na semeno. Za několik týdnů podnikl druhou cestu; ale semena ještě nebyla zralá. Za měsíc se pustil za modrým petrklíčem potřetí; ale zatím se zralá semínka už vysemenila. Tu tedy nezbylo než zkusit transportovat živé květiny; i narýpal jich Wilson několik set, zasadil do květináčů a s nesmírnou péčí je převezl k moři a nalodil. Rostlinky šťastně přetrvaly plavbu Indickým mořem a Suezským kanálem; konečně na Středozemním moři jim chtěli dát trochu slunce a vzduchu a vystavili je na lodní římsu, ale náhlá vlna je pošplíchla slanou vodou. Tu tedy všechny modré petrklíče zahynuly kromě čtyř, jež ještě rok churavěly ve Veitchových sklenících; jeden z nich dokonce vykvetl ve své modré kráse a pak zašel. Tak jediné opravdu modré petrklíče světa kvetou až dosud jen v nejzazší Číně.

Lidové noviny 7. 9. 1927

PRAŽSKÉ LÍPY

Člověk si říká: Ba ne, ještě není podzim; je zářijové indiánské léto chladných jiter a oslnivého slunce. Ale co platno, na pražských ulicích je už listopad. Podívejte se, jak strašně ubohé jsou lipky na

pražských ulicích: těch pár listů, co měly, jsou už uschlé a většinou urvané větrem. Je to ošklivé, je to dokonce smutné a nadto to není přirozené; takhle zdravá lípa začátkem září nevypadá. Buď lípy nepatří do ulic, což by měli městští zahradníci vědět; nebo jsou špatně zasazené, do špatné půdy, nebo se jejich kořeny dusí pod chodníky; nebo sám čert ví, co jiného v tom vězí. Nějaká příčina tu musí být, proč lípy v Praze vypadají tak pro ostudu, zatímco akátům to jde u nás tak k duhu. Snad i platan by se lépe vydařil než ty paskvily národního stromu, který si nevímkdo v Praze umínil mořit na kraji kdekterého chodníku. Snad se jednou některý zkušený zahradník slituje nad těmi nešťastnými lipkami a poradí městu Praze stromy, ze kterých nebude do pražských ulic po celý rok dýchat smutek a zánik.

Lidové noviny 9. 9. 1927

DĚJINY PSA

Kdy byl pes zdomácněn, nelze ani říci, neboť už kolem roku 3500 před Kristem byl nejen u Egypťanů zvířetem domácím, nýbrž bylo už vypěstěno několik různých ras. V Anglii už na začátku středověku se přihlíželo k čistokrevnosti psa; starý waleský zákon rozlišoval "vyšší psy" (dog) a "nižší psy" (cur); nazvala-li manželka svého chotě psiskem (cur), měl manžel zákonné právo jí dát tři rány holí "na kteroukoliv část těla kromě hlavy". Od roku 1016 byl v Anglii zákon, že soukromí psi na královských panstvích musejí mít přeřezány šlachy (později vytrženy tři drápy), aby nemohli honit královu zvěř. V Anglii se udržel dlouho zvláštní úřad "šlehače psů", který vyháněl obyčejné psy z kostelů a pečoval o pořádek těch urozenějších psů, kteří doprovázeli své pány do kostela. Roku 1570 se už rozeznávalo dvanáct psích ras; později s rozvojem plavby atd. se počet psích ras velmi rozmohl. Od roku 1859 se pořádají výstavy

psů a roku 1873 byl založen klub Kennel, který kontroluje čistotu ras a soustřeďuje kynology ve více než 500 odbočkách jen v Anglii.

Lidové noviny 9. 9. 1927

OD UCHA K UCHU

Mluví-li se o "veřejném mínění", myslí se tím obyčejně tisk. Nerad bych dělal advokáta československému tisku; pokud je rejdištěm anonymů nebo pokud jeho projevy jsou signovány osobami, jež mají z ostudy ušitý kabát, neradil bych nikomu, aby si z novin bral příklad odpovědnosti. Nicméně nějaká odpovědnost tu vždycky je; páše-li orgán některé strany pravidelné darebáctví, připisujeme za to odpovědnost jeho partaji a víme, jak se k ní máme stavět; podepíše-li někdo novinářsku kalumnii, můžeme ho stíhat; anonymní pomluvy tisku nás brzo poučí, že máme co dělat s listem zbabělým, nízkým a špinavým. V každém případě můžeme aspoň nějak reagovat na "veřejné mínění" projevované tiskem; nemůžeme-li některé noviny nutit k slušnosti, můžeme je aspoň vždy kontrolovat a někdy vést k odpovídání.

Avšak je ještě jiný druh "veřejného mínění", vůči kterému my všichni jsme bezbranní; o kterém se dovídáme jen výjimečně, zatímco putuje od úst k ústům; které se vymyká veškeré kontrole a vší odpovědnosti. Toto veřejné mínění zasedá u stolu v hospodě nebo ve společnosti; sděluje se polohlasem a "mezi námi"; a jak se zdá, nezná mezí ve své bídnosti, omezenosti a nelidské špíně. Leckterý vážený pán, který by se cítil strašně uražen, kdybychom ho do očí nazvali lhářem a utrhačem, se nerozpakuje u svého stolu vykládat, že "slyšel ve vlaku" nebo že "jeden pán z Prahy mu řekl" to a to; načež následuje pomluva tak zvrhlá, že by na ni jedinou odpovědí byla rána do tváře. Prosím vás, abyste si vzpomněli, jaké nízkosti jste už slyšeli povídat; nebo o jakých hanebných klevetách jste se jen tak nepřímo dovídali, že kolují mezi lidmi – právě od úst k

ústům. Tím nemyslím na klepy nějaké paní Rézi o nějaké paní Máry; jde o věci nekonečně důsažnější; jde o klevety politické; jde o nejbídnější pomluvy, které se šuškají… dejme tomu o hlavě státu. Nebo o představitelích výkonné moci státní. V tom ohledu nás československý tisk navykl na dosti silný tabák; ale dobrá, pokud je to tištěno, lze se proti tomu všelijak ohánět. Ale i když nás někdy děsí úroveň a troufalost tištěného slova, je to diplomatické šveholení ve srovnání s tím, čím se lidé ve víceméně důvěrné společnosti baví při svých politických debatách. Za poslední dvě leta se vyrojilo takových plebejských šplechtů víc než snad za sto let předtím. V těchto dnech jsem se dozvěděl, co se povídalo v jedné společnosti; je to asi tak vrchol nechutné pomluvy, kterou by mohl opilý otrapa tlachat o svém úhlavním nepříteli, ledaže by někdo slušnější vstal a spráskal pomluvače ve jménu prosté lidské cti. Věžte, že takto se mluvilo o hlavě státu. Bohužel nemůžeme se utěšovat tím, že to jsou ojedinělé a patologické případy. Nechme protentokrát stranou to, čemu se říká "politické aféry"; ty mají aspoň tu přednost, že se ventilují veřejně a dovolují veřejnou obranu. Vážil bych si každého útoku, kdyby za ním stál muž ochotný vést důkazy a přijmout důsledky. Avšak nejbídnější jsou osobní a politické kampaně, které se vedou od úst k ústům, šeptem, v podzemí; strašná je atmosféra, ve které každé slintavé "prý" a "slyšel jsem" a "říkal mi jeden vysoký úředník" platí víc než veřejné skutky muže. Lze se bránit proti tygru i štěnici, ale nelze se bránit proti pomluvě. Někdy můžete chytit pomluvače; ale nechytíte a nezadržíte špinavého slova, které utrousil. Anonymita v novinách a pomluva pod pečetí tajemství, to je hrozná i nečistá choroba veřejného mínění.

Zajisté je toto plíživé zlo velmi vážnou skutečností politickou; zajisté má vliv na politické myšlení našich lidí, na jejich rabulistiku, na jejich neinformovanost a potměšilost; ale ještě horší je vliv na duši národa, na výchovu mužů a žen. Pomluva je rebelantství otroků; je to odboj lokajských duší; je zbabělá, nečestná, nerytířská, podlá. Můžete nenávidět se ctí; ale nemůžete pomlouvat se ctí. V soukromí zostudit člověka není boj; je to jen uličnictví. Je možno se

bona fide v člověku mýlit; ale není možno jej bona fide pomlouvat, kryje se zákeřím důvěrnosti a naznačování. Jsou případy, kdy pomluva nezasahuje jen osoby, nýbrž ponižuje národ. Ať si představujeme svůj stát jakkoliv, musíme jej připravovat jako obec čestných a nezkřivených lidí; nikoliv jako potměšilé stádo libující si v nečistotě a závisti. Bylo by méně zhovadilé, kdyby se lidé pro své přesvědčení rvali, než když šeptem a "mezi námi" zostudí reprezentativního člověka až do jeho dětí. Je trapno si myslit, jak bude vypadat duše národa vychovaného v neloajalitě, zlovůli, lhavosti a splaškové atmosféře klepařství. Sebeideálnější program nenapraví, co udělá jeden nízký zlozvyk. Nejde jen o to, abychom chránili pomlouvané před pomluvači; jde naléhavěji o to, abychom chránili duši lidu před otravou a nedůstojností. Chceme-li býti národem pánů, prosme proboha všechny lidi, aby si nezačínali s manýrami suterénu.

Avšak daří-li se klevetám, je to znamení, že i slušní lidé jsou – řekněme mírně: hodně nestateční nebo pohodlní. Každé pomluvě lze šlápnout na krk, jsme-li jí přítomni. Není zrovna nutno běžet na nejbližší strážnici a udat klepaře, ačkoli by mu to patřilo. Ale vy všichni slušní lidé, kteří jste kdy zaslechli kalnou pomluvu, jste zanedbali vážnou lidskou povinnost, když jste na místě nepožádali pomluvače, aby svá slova dokázal nebo odvolal. Hřešíte na veřejné mravnosti, nebdí-li ve vás ustavičná cenzura, která by se ujala kohokoliv proti hospodskému žvanění. I vy jste napomáhali zlému, mlčíce. I vy jste se vyhnuli odpovědnosti, nechávajíce zlé slovo žít bez odpovídání. Vy, kteří jste jen povídali dál, co jste slyšeli, jste poloviční darebáci; vy, kteří jste k pomluvě mlčeli, jste mravně slabí. Budiž žádána odpovědnost za slovo mluvené i psané; považujte prostě za lháře, kdo se odpovědnosti uhne. Je nám třeba jistého teroru slušnosti. Odvažuji se tvrdit, že tohle přítmí klepů a žvanění je československou zvláštností; pokud znám vzdělané cizí země, řekl bych, že se tam více než u nás poví veřejně, ale že tam soukromé politické ostouzení není společenským a domácím zvykem. Je těžko se vyhnout slovu plebejství; tato otrávená nenávist

k těm, kdo stojí vysoko, tato rozkoš z nečistoty, tato pokoutní neuctivost, to je věčná msta nízkých; patří to do téhož světa čeledníku a zadních schodů jako ony známé historky o Marii Terezii. Tohle zajisté nejsou mravy svobodného národa; spíše jsou to mravy lokajů, na které se přestalo přísně dohlížet. Nuže, je u nás obecným zvykem, když se nám něco nelíbí, volat po příslušných úřadech, aby zakročily. Každý z nás je příslušnou instancí, jde-li o tuto národní zvrhlost; každý může a má na svém místě zavazovat lidi k slušnosti a odpovědnosti. Nevolejme po četnících, nýbrž po občanech; anarchie morální je chronická forma anarchie politické; tohle zlo stavit by bylo skutečnou službou státu.

Lidové noviny 11. 9. 1927

STÁVKA BEZ KONCE

Hromady svežených cihel, materiál připravený pro lidské ruce; načaté zdi, nahoře jakoby uříznuté; zející díry budoucích oken a dveří; trčící trámy nedodělaných krovů. Jsou v Praze sta a sta těchto podivných a strašně smutných zřícenin-novostaveb, zakletých vleklou stávkou; denně se člověk s potěšením díval, jak rostou, a dnes se jim vyhne obloukem, jako by v nich strašilo. Ano, straší v nich chaos odsouzený k nečinnosti; novostavba je krásná, když roste k rovnosti, je omítána a stává se domem; ale je trapná a ošklivá, když nepracuje k svému dokončení. Mrtvý starý dům má aspoň nějaké starodávné kouzlo; mrtvá novostavba je pustší ještě o to kouzlo. Jen večer přijde děda hlídač s fajfkou a zapálí červenou lucerničku; pak si lehne v nějakém přívětivějším koutě novostavby – jediný člověk, který aspoň v noci rozsvítí v opuštěném díle malinké světlo života. Ba, nám všem bude veseleji, až zase podle písničky budou "tesaři stavět zedníkům lešení" a na něm se bude "procházet naše potěšení": ruch a účelnost práce.

Lidové noviny 13. 9. 1927

EDISONOVA PRÁCE

Každý chlapec může vědět, že Edison vynalezl elektrickou žárovku; ale málokdo ví, jakou práci mu to dalo. Hledal pokusně nejlepší vlákno pro žárovku. Započal s uhlíkem a zuhelnatělými látkami a přešel k odporukladoucím kovům. Z jeho poznámek je zjevno, že podnikl 1 600 pokusů s různými zeminami, kovy a vším možným. Karbonizoval kdeco – bavlnu, celuloid, kokosová vlákna, udice, javorová vlákna, trávy, třtiny. Vyslal do světa asistenty, aby sbírali vláknité rostliny. Nechal vyzkoušet 6 000 různých rostlin a rozhodl se pak pro bambusové vlákno – výsledek té nesmírné práce byl nevalný, ač se bambusových vláken v žárovkách užívalo až do roku 1908. Jindy ovšem jeho vynález se dál postupem, mohlo by se říci inspirovaným, přímo uměleckým a obrazotvorným, jak vynález gramofonu. V jeho metodickém tápání je vidět nedostatek vědecké disciplíny; ostatně Edison čistou vědou vždy trochu pohrdal; platil sice svého matematika, ale pokládal matematiku za bezcennou. Také míval a má dosud velmi dogmatické názory o věcech, o kterých není plně informován.

Lidové noviny 23. 9. 1927

ATOMY A HVĚZDY

Za starých časů se věřilo, že člověk je asi tak středem mezi zvířetem a andělem. Dnes bychom mohli říci, že člověk je asi tak uprostřed mezi atomem a hvězdou. Několik tisíc kvadriliónů atomů skládá lidské tělo; několik tisíc kvadriliónů lidských těl by asi tak vyvážilo menší stálici. Co se týče velikosti, je člověk spíše blíž atomu; přibližným středem mezi atomem a hvězdou je hroch. Zato co se týče délky života atomu a hvězdy, je člověk daleko blíže hvězdě; středem je spíše délka života motýlova. Život atomu, tj.

doba, v níž elektron obíhající kolem jádra vyskočí do vyšší orbity, vykoná v ní asi milión oběhů a spadne zpět k jádru, se měří asi jednou dvacetitisícinou vteřiny; přitom těch milión oběhů vykoná elektron za pouhou stomilióntinu vteřiny.

Lidové noviny 30. 9. 1927

POHÁDKA VENKOVSKÁ

Stalo se to tak dávno, že už to ani není pravda; abychom to přesně řekli, bylo to za časů krále Ječmínka. Šel tedy král Ječmínek mezi zlatým obilím, až přišel do jedné vsi; a tam spatřil jednoho muže zemědělce, an drží telátku v hubě prst.

"Člověče drahá," řekl král Ječmínek, "co to děláš?"

"Telátku prst v hubě držím," pravil ten zemědělec, "aby se naučilo cucat."

I zalíbil se ten muž králi Ječmínkovi. "Jak se jmenuješ?" zeptal se ho.

"Vavřinec Řehoř," pravil zemědělec prostě.

"Vavřinče Řehoři," děl na to Ječmínek, "nikoliv telatům, ale lidem prst v hubě držeti budeš. Dám tobě noviny, do kterých psáti budeš; a lid bude sát moudrost z tvých prstů, tak jako tohle telátko dumlati učíš. Zdáš se být muž rozšafný; pojď se mnou."

Tak se stalo, že Vavřinec Řehoř přišel k novinám; a nám je ještě dnes líto těch telátek, že jim vyndal z huby prst, aby se chopil pera. Řekněte, jak k tomu ta boží hovádka přijdou, že se Vavřinec Řehoř stal novinářem?

*

Avšak Vavřinec Řehoř nezapomněl na svá telátka; myslil na ně, když dělal své noviny, ba možno říci, že dělal své noviny pro ně. Pamatoval na to, že telátka se nemají rozčilovat ani plašit. My, psal denně, jsme pro klidný vývoj; když tamhle sousedovi někdo zabil slepici, nás se to netýká a nebudeme se pro to rozčilovat; jen když si

netroufá nikdo na naše slepice. Konstruktivní práce, tak asi psával, je starat se o svůj plot. Ale ten soused je destruktivní živel, protože se rozčiluje pro zabitou slepici. Řekněte, co je nám po nějaké cizí slepici? Naopak: muž, který hodil kamenem po sousedově slepici, je do jisté míry v právu; neboť nehodil po naší slepici, což jest zajisté hlavní pro klidný vývoj. Nebyla zabita naše slepice; z toho je jasně zřejmo, že ti, kdo křičí po spravedlnosti, to činí z podvratných a socanských důvodů. Jen když svítí slunce na tu boží úrodu; my máme vážnější práci než starat se o cizí slepice.

Takovými a podobnými mírnými slovy rozsíval Vavřinec Řehoř kladné hodnoty a jakousi mravnost, která byla za jeho blahodárného působení velmi respektována všemi, jimž se nedálo žádné příkoří.

*

Už za tehdejších časů se dály případy, že člověk darebný něco ztropil nebo ostudu přivodil, cizí statek zapaloval nebo jinou škodu páchal; stávalo se též, že někdo hlasitě tuto darebnost odsuzoval a potrestati chtěl nezbedného škůdce. V takových případech chápal se Vavřinec Řehoř pera a psával asi takto: "Hleďme, jaký divoký křik se tropí, místo aby si lidé hleděli své práce. Nepleteme se do toho, zda někdo nějakou darebnost nastrojil; vidíme však, že někteří lidé na návsi hlasitě brojí proti darebákům, spílají jim huncútů, špatenků, taškářů a ostouzečů, a tím porušují klidný vývoj a vytrhují lidi i telátka. Nikterak nechtějíce rozhodovat, zda se na někom darebnost stala, odsuzujeme aspoň ostře tento křik a tyto darebné výrazy. Je smutné, že se takto mluví veřejně na návsi, kde to mohou slyšet i naše telátka. Je-li kdo huncút, špatenka, taškář a ostouzeč, je to zajisté ten, kdo vede takové řeči. Nám není nic po žádné darebnosti, pokud se o ní mlčí; ale v zájmu klidného vývoje se vypořádáme s těmi, kdo by chtěli tropiti nějaký povyk pro darebnosti, které se nás netýkají. Ale – jděme za svou prací!"

Lidé, kteří tyto myšlenky čítali, potřásali hlavami a říkali: Nejen ctnostný je Vavřinec Řehoř, nýbrž i moudrý. Ví, že je lépe si to nerozlít s dareby; na ty, kdo nemají hlavu plnou darebností, je

možno si troufat víc, protože nejsou tak nebezpečni. Hle, naučme se tomu od našeho Vavřince Řehoře.

*

Nebo se stalo za tehdejších časů, že nějací zakuklenci soudní listiny uloupili. Tehdy opět vytáhl Vavřinec Řehoř telátku prst z huby a napsal: "Zajisté nesouhlasíme s tím, aby zakuklení lidé vnikli s revolvery do cizího domu a něco odtamtud odnesli; je to, abych tak řekl, poněkud proti zákonu. Na druhé straně však je zřejmo, že kdyby nebylo takových listin, nevnikli by oni zakuklenci do cizího domu, aby je odnesli. Z toho důvodu, v zájmu klidu a pořádku, odsuzujeme, že vůbec byly nějaké soudní listiny, jež mohly komusi škodu přinésti. Ti, kdo listiny soudu odevzdali, jsou vinni tím, že zakuklenci porušili zákon. Nám stačí, že naše kozy dík našemu přičinění dobře dojí."

*

Tímto a podobným způsobem vychovával za dávných časů Vavřinec Řehoř své čtenáře. Není tudíž divu, že se těšil značnému věhlasu a že i jeho odpůrci na něho pohlíželi s plachou úctou, nevědouce, jak s ním mluviti.

Lidové noviny 2. 10. 1927

TAJEMSTVÍ NEBULIA

Jak známo, každý prvek má při spektrální analýze své vlastní čáry, podle kterých je identifikován. Spektrální analýzou kterékoliv hvězdy lze zjistiti, které prvky jsou v ní obsaženy. Nuže, spektrální analýza mlhovin vykazuje čáry, kterých nelze ztotožnit se žádným dosud známým nebo vypočítaným prvkem. Proto někteří astronomové mají za to, že nebulium je nějaký nový prvek. Avšak anglický astronom Eddington toto mínění vyvrací: "Nebulium není nový prvek," praví. "Je to nějaký docela známý prvek, který však nemůžeme identifikovat, protože ztratil některé ze svých elektronů.

Atom, který ztratil elektron, je jako přítel, který si dal oholit knír: jeho staří známí ho nemohou poznat. Jednoho dne poznáme i nebulium."

Lidové noviny 4. 10. 1927

STRAŠLIVÁ VĚC

Tuto strašlivou věc jsem našel v Pondělním listě pana Stříbrného. Četlo se tam, že "strašlivou věc uvádí dr. Beneš na jiném místě svých pamětí", a sice tu, že – podle svých pamětí – "už v roce 1916 pomocí P. J. M. Boyera, ředitele Školy orientálních jazyků v Paříži", si to zajišťoval, aby "přednášel o historii, literatuře a o kultuře české vůbec". Ke kterémužto odhalení list pana Stříbrného poněkud rozhořčeně poznamenává: "Viděli jste již revolucionáře a konspirátora, jehož hlavní starostí za hranicemi není revoluční činnost, nýbrž zajištění pro případ, kdyby se dílo nepodařilo?"

Když jsem toto četl, zamyslil jsem se, v čem vlastně ta "strašlivá věc" je. Přednášet o historii, literatuře a kultuře české vůbec, to zajisté samo o sobě není strašlivá věc; ba dokonce bychom ji mohli považovat za chvályhodnou, třebaže by například pan Stříbrný asi nemohl přednášet o historii, literatuře a kultuře české vůbec.

Za druhé nezdá se mi jaksi být strašlivou věcí, když se revolucionář, konspirátor a nadto běženec poctivě živí nějakou činností, kterou dovede, místo aby se živil z milodarů, sebraných peněz nebo podpor cizí vlády. Naopak řekl bych, že je sympatické, postará-li se především takto o sebe, aby nikomu nepřipadl na obtíž a neživil se, pokud to není naprosto nutno, z revoluční kasy. Přemýšlel jsem, čím by se asi v takovém případě živil pan Stříbrný, ale nedošel jsem k uspokojivému závěru. Zůstal jsem tedy při tom, že v tom nejsem s to vidět nějakou strašlivou věc, chtěl-li se dr. Beneš za války a konspirace zajistit přednáškami o české historii a

kultuře na vysoké škole francouzské, nýbrž spíše naopak, věc docela slušnou a správnou.

Toto pro sebe zváživ, měl jsem příležitost potkat ministra Beneše a jednoduše se ho zeptat, kolik vlastně na té Škole orientálních jazyků dostával platu. – Ani krejcar, řekl ministr Beneš; přednášel jsem tam zadarmo a na radu a výzvu profesora Boyera. Šlo o to, aby se tím připravila půda pro řádnou stolici českého jazyka, která se měla založit po válce a kterou skutečně po válce francouzská vláda zřídila. Proto jsme se smluvili, že budu přednášet, aby tu už byl začátek. Já jsem se krom svých vlastních peněz živil psaním článků do novin. Ty přednášky mne stály dost času; ale i to byla propaganda…

*

"Poslyšte, Beneši," řekl jednou TGM, "pamatujete se na ten váš kumbálek v Paříži? A na tu hospodu, kam jsme chodili za dva franky obědvat? – Když na mne Steed a Seton-Watson naléhali, abych přijal tu profesuru na King's College, mně také se do toho strašně nechtělo. Prosím vás, člověk měl plnou hlavu těch našich věcí, a teď ještě myslet na přednášky… Taky myslím ty přednášky podle toho vypadaly. Teď už nevím, kolik mně platili, myslím dvě stě liber ročně. Ale já jsem si přivydělával v novinách; psal jsem každý týden článek do Sunday Times, a tam mi platili deset guinejí za článek; a pak jsem psal i do jiných listů… Ani jsem autem nejezdil; vždyť mně i naši lidé vyčítali, že jako vůdce revoluce nemám jezdit autobusem."

"Pamatujete se, co jsme se napsali domů i do Ameriky o nějaké peníze? Já musel šetřit s každým dolarem; ale my jsme pořídili za frank, co jiní za sta a tisíce. Když se považí, že celá ta revoluce nestála ani jeden milión dolarů! Tak lacino nebyla pořízena žádná revoluce na světě. Dokud byla Amerika neutrální, chodilo i z Ameriky hodně málo peněz; teprve po vypovědění války toho bylo víc. A co všechno jsme museli platit: svůj tisk, administrativu, lidi… Já jsem pak našim krajanům vykázal, kolik jsem vydal. – Ale i když jsem šel do té Anglie dost nerad přednášet, byl jsem tomu pak rád,

protože to znamenalo pro nás mnoho, i to, že je zahájil Asquith, a protože jsem se i při té zahraniční práci mohl sám živit."

*

K tomu jen jedno slovo: Kdybychom se dovedli za své krajany – vždyť i ti lidé z tisku pana Stříbrného jsou naši krajané – po zásluze stydět, museli bychom se stydět až do krve; a snad denně.

Lidové noviny 8. 10. 1927

FILIP BERTHELOT

Muž velmi dlouhé, ušlechtile řezané, poněkud smutné tváře se silným prošedlým knírem a silným obočím, zpod něhož vyzírají trochu chladné, zpravidla zamyšlené a jaksi nepřítomné oči; celý vzhled jakoby poněkud churavý a zároveň velmi rytířský; čistá a zjemnělá rasa. Je obyčejně hodně nemluvný; naslouchá s nehnutou tváří, ale kdykoliv se vloží do hovoru, činí to větou dávno uváženou a precizní, neselhávající anekdotou, v několika skoupých a definitivních slovech, citátem z básníka nebo z orientální moudrosti: jako by se mu příčilo říci zbytečné a mnohomluvné slovo stejně tak jako kusou nápověď nebo nějakou neurčitost. Co řekne, je tak nějak definitivně utvářeno, jako by to měl už dlouho uloženo v nějaké přihrádce svého neobyčejně vzdělaného intelektu nebo své jedinečné paměti. Umělec zálibami, stoik myšlením, muž přeplněný vědomostmi, silný a rozvážný politik, kulturní epikurejec: jistě vzácný typ mezi evropskými státníky. A tento složitý muž nejvyšší úrovně se k nám choval a chová jako skutečný a účinný přítel; byl z prvních, kdo podali ruku naší zahraniční revoluci, a jeho pomoc byla stálá a neselhávající. Jistě jsme jeho pozorné a přemýšlivé oči neoklamali něčím, co v nás není; doufejme, že nás okusil, tak jako znalec okouší mladé a nevykvašené víno, a shledal v nás dobrý a bohatý ročník světové úrody. Důvěra lidí jeho úrovně je nám ctí a povzbuzením.

Lidové noviny 14. 10. 1927

JAK SE DĚLAJÍ NOVINY… JINDE

Jeden český novinář byl požádán od jednoho velkého anglického listu, aby napsal článek o Rothermerově akci z hlediska československého. Dobrá, tedy náš muž si opatřil informace a napsal článek, pokud možno zdvořilý. Potom, znaje poněkud Anglii, si sedl ještě jednou a vyškrtal ze svého článku vše, co by znělo sebeméně polemicky proti osobě Rothermerově. Tedy napsal-li třeba: "Lord Rothermere se mýlí, praví-li" atd., opravil to a napsal "Lord Rothermere snad není zcela přesně informován, praví-li to a to". A tento článek poslal do Anglie. A po týdnu jej dostal zpátky s výrazem nekonečného politování, že prý není zvykem, aby anglický list polemizoval osobně s jiným listem nebo novinářem, i když hájí zcela jiné stanovisko. "Napište článek," psal anglický šéfredaktor, "ve kterém byste opravil výbuchy lorda Rothermera, aniž byste ho vůbec jmenoval." A tu se náš muž zamyslil a již se neodhodlal napsati nový článek; neboť koukejte, psát tak rezervovaně a neosobně, to my opravdu již ani neumíme.

Lidové noviny 27. 10. 1927

MAFALDA A – TITANIC

Je tomu šestnáct let, co se potopil na své první plavbě anglický parník Titanic, naraziv na plovoucí kru; tehdy jsme se dočítali, se srdcem plným obdivu a hrůzy, o lodi tonoucí za zvuků hudby Bože, k tobě blíž, o lodi klesající do hlubiny, o lodi, z níž nepřestával lodní telegrafista vysílat do světa strašný signál SOS až do chvíle, kdy utonul s ostatními.

Nyní čteme se srdcem plným hrůzy o zániku italské lodi Principessa Mafalda, ale je už méně příčiny k obdivu, ačkoli i na její tonoucí palubě hrála lodní kapela a ač i její telegrafista čestně a hrdinně zahynul, volaje do světa SOS. Něco nepěkného je na osudu lodi Mafalda. Vyplula z Brazílie, ačkoli už zjara ji znalci uznali za neschopnou plavby; společnost, jíž nešťastná loď náležela, patrně chtěla z opotřebované lodi vytlouci ještě pár lir. Nezahynula přírodní katastrofou, nýbrž zlomením šroubové osy, tedy technickou vadou. Utonulo na tři sta duší. Ale nebyli to muži a posádka jako na Titanicu; byly to hlavně ženy a děti; bylo to podpalubí, jež bylo necháno všanc smrti jako dobytek. Podle očitých svědků posádka ve chvíli katastrofy počala plenit zavazadla cestujících a opíjela se vínem z lodních sklepů. Záchranné čluny byly vzaty útokem; nebylo mužů, kteří by dovedli zabránit surovému zmatku vyděšené smečky.

Když se Titanic potopil na dno mořské za zvuků hudby, s mlčelivým sebeobětováním mužů, kteří udrželi pořádek, měli jsme všichni, ať jsme jakékoli víry nebo nevíry, na rtech cosi jako modlitbu za krásnou loď a krásné lidi, kteří s ní utonuli. Po potopení Princezny Mafaldy máme na rtech něco hořkého. Kdybychom to vyslovili, bylo by to něco jako klnutí.

Lidové noviny 30. 10. 1927

KOUZLO ASFALTU

Pravda, ještě nemáme v Praze ani tři kilometry asfaltovaných ulic; doposud je nám tato samozřejmost moderních měst příliš novou hračkou. I když nejsme snoby kosmopolitismu, přece na nás dechne ten asfaltovaný kousek Václavského náměstí a Příkopů takovou nějakou pěknou vzpomínkou Paříže nebo Londýna. Je to jednak charakteristický a trochu opojný dojem sluchový: dojem tichého klouzání a šumění kol na hladké a jakoby olejnaté ploše: že

se asfaltová dlažba leskne. Nemusíme být obdivovateli moderních měst; ale je něco podivuhodného na tom, že obyvatelé měst chodí po lesklé a skoro zářivé hladině. Je něco skoro magického na tom, že šlapeme po věci tak dokonale hladké, planoucí barevnými světly. Je to, jako bychom se brodili samým třpytem. Je to, jako by se ulice zase stávala jednou z nejkrásnějších přírodních věcí: plynoucí řekou, jež obráží všechna světla světa.

Lidové noviny 6. 11. 1927

STROMY A MĚSTO

To už tak obyčejně bývá, že se k něčemu náramně rozmáchneme, pak necháme ruce nenápadně klesnout a potom už o věci vůbec nemluvíme. Jednou se nám řeklo, že bude kolem Prahy zelený pás; i měli jsme velikou radost ze zeleného pásu, který nám bude pro potěšení, pro zdraví, pro haranty i pro krásu; od té doby uteklo už skoro deset let, a bezmála bych se mohl zadušovat, že za tu dobu nenarostl za pražskými humny ani jeden nový zelený stromek. Stromy rostou pomalu; ale kdyby se do země zasadilo aspoň pár proutků, byl by z nich za deset let zelený háječek. Dobrá, měli jsme jiné starosti; co není letos, může být za deset let. Jenže chceme-li mít za deset let zelený háječek, měli bychom jej vysázet letos.

Ale to se rozumí, stálo by to hromadu peněz. Poslyšte, nedaly by se ty peníze nějak sehnat? Člověk platí nerad obecní přirážky; ale kdybychom na něho přišli a řekli mu: "Člověče, jeden stromek stojí deset korun; za těch deset korun pořídíš věc, která poroste sto nebo dvě stě let; dobrá, kolik stromů chceš darovat své obci?" – kdybychom každému člověku řekli toto a ještě mnoho jiných věcí o zelených hájích, zlatém zdraví a modré budoucnosti, vsázím se, oč chcete, že bychom takto sebrali pěkných pár hájů pro začátek. Ale i slovo "strom" je už příliš abstraktní; kdyby nám zahradníci řekli, co všechno by se mohlo kolem Prahy vysázet, neupisovali bychom

stromy, nýbrž každý by volil a upsal, co má nejraději; jeden lípy a druhý čilimníky, někdo javory a jiný platany, ten smrčky a onen akáty; pan prezident by jistě upsal krvavý buk a Fráňa Šrámek břízky, Edmond Konrád javor a já cesmínu. Což o to, peněz by bylo jako slupek; jde jen o místa, kam to všechno vysázet, – netahali-li jste nás za nos svými plány o zeleném pásu, musíte pro něj mít pozemky už vybrané; tož co abychom se do toho dali? Někde se musí začít, aby nám vůbec jednou měly kde růst stromy.

*

A kdybychom s tím opravdu začali, mohli bychom to udělat ještě nějak jinak; protože stromy rostou pomalu, měli bychom je spojit s něčím, co samo roste a co se dočká zelených hájů budoucnosti; měli bychom je spojit s dětmi. Každý hájek i každá alej by měly být založeny a zasazeny dětmi, aby příští mužové a ženy měli nějaký osobní a skoro vlastnický vztah k stromům, jež pomáhali zasadit. Hleďte, snad je to trochu indiánská fantazie; ale každá škola by mohla mít svůj druh stromu, který by sázela a pěstila. Mohla by být škola akátová a škola javorová; z jedné školy by vycházeli uctívači břízek a z druhé uctívači smrků; vypadá to drobet pohansky, ale jaksi by se tím prohloubil intimní poměr k přírodě. Nebo ještě jinak: řekněme, že by obřad sázení konaly děti desítileté; i sázely by se jednoho roku jen břízky, a všichni ti desítiletí by pak byli ročník březový; příštího roku by nastoupil ročník jedlový a za rok ročník lipový nebo akátový. Ale ať byste to vymyslili jakkoliv, mohli byste jednou ranou provést několik dobrých věcí: posvětit život dětí světskou slavností, živě vyjádřit jejich solidaritu s přírodou i městem a přitom skutečně dostat do země každého roku pár set nebo pár tisíc pěkných živých stromků. A nestálo by to ani tak mnoho peněz; spíš by tu šlo o dobrou vůli než o peníze. Hledá se dobrá vůle.

Lidové noviny 13. 11. 1927

UŽ TO Z NICH LEZE

Už z nich, ubohých žen, leze stydlivé přiznání, že jim je strašně, ale strašně zima na nohy, že mají všude revmatické uzlíčky, že si pro bolest ani nemohou na koleno sáhnout a že vůbec jim je úzko ze zimy, která se zrovna ohlásila. Před dvěma třemi roky to ještě hrdinsky zapíraly; přiznávají-li se už k svému skrytému utrpení, je to patrně znamení obratu. Snad už se připravuje revolta proti krátkým sukním; nebo proti střevíčkům, jež nekryjí ani palec u nohy; nebo proti teninkým punčochám nebo jiným toaletním zvláštnostem, ve kterých je ubožačkám tak strašně zima. Patrně je této módě už odzvoněno; patrně je už psáno ve hvězdách (v těch mrazivě jiskřících hvězdách podzimních), že se budou nosit kožišinové kalhoty jako u Eskymáků a válenky jako u Rusů, že se bude skákat ve fusakách (– jak se řekne fusak česky?) nebo chodit v rytířských štulpnách, dosahujících až po kyčle. Nás chlapů se to tak dalece netýká; ale až už nebudeme vidět ty zkřehlé, fialovolící, zimou se tetelící bližní ženského pohlaví, bude i nám tak nějak tepleji ve světě…, jako by nám bylo, kdybychom už nepotkávali zkřehlé chudáky. Neboť i když jsme bručeli něco o bláznivé módě a ženském nerozumu, nemohli jsme se zbavit jisté tísně: že nám jich bylo líto.

Lidové noviny 18. 11. 1927

SIRKY

Stane se člověku, který nikterak nechce podpálit shnilý krov buržoazní společnosti ani roznítit požár revoluce, nýbrž hodlá si jen zapálit retko nebo lulku, že si koupí v takové té prkenné budce sirky; teprve po chvíli shledá, že na vinětě škatulky je zkřížené kladivo a srp a k tomu nápis Práci čest. I dovtípí se člověk, že toto jsou sirky komunistické a že mu v kapse jaksi doutná oheň třídní

revoluce. A podruhé si koupí člověk sirky u některé jiné budky (řekněme na Vinohradském rynku) a shledá, že za svůj šesták dostal škatulku s písmenami NOF, takže, abychom tak řekli, zastrkuje do kapsy fašistickou jiskru, jež má vyhodit do povětří židy, zednáře, Hrad a humanistickou pakáž. Kupodivu oboje ty sirky chytají stejně, smrdí stejně a mají stejný oheň; z obou patrně plyne nějaký obolus do pokladen, se kterými náš cigaretu, lulku nebo viržinko si zapalující občan nemá a nehodlá mít nic společného. Tu tedy tento občan upozorňuje politické strany, aby se postaraly, aby na škatulkách sirek byl patřičný politicky výběr. Jakpak k tomu přijde, aby si musel zapalovat buržoazní viržinku komunistickou sirkou nebo proletářskou športku sirkou fašistickou? Doufejme, že věci se vyvinou takto:

Občan: Dejte mi škatulku sirek.

Trafikant: Prosím, přejete si kramářovský, nebo agrárnický sirčičky?

Občan: Ale dejte mně živnostenský. Nebo počkejte, máte nějaký opoziční? Tak třeba ty slovanský sociální sirky.

– Ale to se rozumí, že ty všecky sirky vyrábí a bude vyrábět jedna továrna!

Lidové noviny 29. 11. 1927

ISAAC NEWTON

Letos zjara bylo tomu dvě stě let, co zemřel veliký fyzik a matematik sir Isaac Newton. Při té příležitosti bylo vzpomenuto zvláštních rysů povahy tohoto podivuhodného učence. Nejpodivnější na něm je, že vlastně neměl soustavného zájmu o svou vědu. Vzbudil-li nějaký problém jeho pozornost, pustil se do něho s bezpříkladným soustředěním, ale po rozřešení ztratil všechen zájem; nechtěl svůj objev ani publikovat, ani v něm pokračovat. Své největší objevy udělal takřka mimochodem, pod tlakem nahodile

vzbuzeného zájmu. Například na svůj veliký "gravitační zákon" přišel, když mu bylo 23 let; ale protože přijal za základ nepřesné číslo zemského poloměru, výpočty se mu neshodovaly, i nechal celou věc ležet. Teprve po dvaceti letech přišel k němu hvězdář Halley a zeptal se Newtona v hovoru, jaký okruh by opisovalo těleso pod působením obráceného čtverce síly. "Elipsu," řekl Newton bez váhání, a když chtěl Halley důkaz, počal Newton hledat své staré zápisky o gravitačním zákonu. Ukázalo se, že je dávno ztratil. Tento hovor však vzbudil znovu jeho zájem, a za pár neděl ukázal Halleyovi několik základních vět gravitační teorie. Teprve pak na Halleyovo naléhání věnoval se věci úplně, a za necelý rok vydal první svazek svých Principií; což je vědecký výkon opravdu nevyrovnatelný. – Ani v mládí nejevil zvláštního zájmu o matematiku; teprve když v jakémsi hvězdářském díle nebyl s to porozumět jednomu diagramu, vrhl se na trigonometrii; čtyři léta nato už objevil diferenciální počet. Když ho zaujal nějaký vědecký problém, soustředil se na něj tak, že nespal ani nejedl; ale pak docela klidně nechal vědy, aby se zabýval mystikou Jakuba Boehma nebo biblickými proroky. Byl přísně ortodoxní, ale patrně proto, aby nemusel o náboženství přemýšlet. Když byl jmenován královským mincmistrem, opustil vědu beze všech rozpaků a věnoval se s plnou vážností svému úřadu. Neměl nikdy přátel a nemiloval žádné ženy; netoužil po slávě ani nechtěl svou vědou sloužit lidstvu. Objevil-li něco nového, stěžoval si, že člověk se stává otrokem svého objevu, jelikož jej musí hájit.

Lidové noviny 3. 12. 1927

O JEDNÉ POVĚŘE

Pověra, na kterou bych tuto chtěl poukázat, je spiritistická nebo mediální. Netýká se však duchů ani poselství z onoho světa ani klepání na stolky ani duchových rukou ani rozvazování uzlů ani

zvonění na zvonky aniž jiných kousků a kratochvílí, kterými se, jak se zdá, s oblibou zabývají duchové zemřelých. Pověra, o které chci mluvit, je méně duchová; abych tak řekl, je daleko hrubší a pohanštější. Je to spiritistická pověra, že univerzitní profesoři rozumějí všemu na světě. Je to pověra, že když při takové seanci sedí univerzitní profesor, je jeho svědectví důležitější a přesvědčivější než svědectví kohokoliv jiného, řekněme paní trafikantky Novákové nebo pana Pokorného, berního správce ve výslužbě. Je to pověra, že univerzitní profesor supluje v tomto slzavém údolí cosi jako neomylnost.

Spiritisté a média mají přímo vášnivou potřebu dokazovat, že nadpřirozené úkazy, které se v jejich středu odehrávají, jsou jednak opravdu nadpřirozené a jednak že to, abychom tak po sprostu řekli, není žádný švindl. Z toho důvodu se přičiňují, aby při zvláště význačných seancích byl přítomen nějaký ten univerzitní profesor, aby slyšel klepání stolku, cítil na své noze dotyk duchové ruky, přesvědčil se, že nějaký uzel na kapesníku byl opravdu rozvázán a nakonec prohlásil něco jako "to jsem blázen" a "tohle se nedá podle přírodních zákonů vysvětlit" a "za dnešního stavu vědy musíme tyhle úkazy považovat za fyzikální záhadu" nebo něco podobně profesorského. Což pak naplňuje spiritisty docela mimořádným uspokojením a pevnou vírou v jejich věc. Lituji, že jim tuto radost musím trochu kazit. Nemluvím proti duchovým úkazům. Popírám jenom existenci neomylnosti univerzitních profesorů. Nerad bych tím tyto vážené pány urazil. Mám zvláštní úctu k vědě a jejím představitelům. Prohlásí-li například profesor bakteriologie, že v nějakém nádoru nebo jiném neřádu jsou baktérie, jsem nakloněn mu slepě věřit. Ale prohlásí-li profesor bakteriologie, že mediální úkazy jsou jaksi nad náš rozum, nenaplní mne jeho slova slepou důvěrou, protože pokud víme, mediální úkazy nejsou žádné baktérie ani nejsou způsobeny baktériemi, nýbrž něčím jiným, co nezapadá do oblasti bakteriologie. Nebo jsem ochoten věřit fyziologovi, tvrdí-li něco o funkci nadledvinek, třebaže mne tato funkce nikterak výstředně nezajímá; ale s mediálními úkazy má fyziolog asi tolik co

dělat jako hodinář s kanalizací nebo kanovník se zvěrolékařem nebo vice versa. Píší-li noviny, že při nějaké okultní seanci byl přítomen ten nebo onen vynikající učenec, má to asi takový význam, jako by jí byl přítomen vynikající člen výkonného výboru agrární strany nebo vysoký úředník od pošt a telegrafů. A prohlásí-li vynikající učenec, že "na tom něco je", není to o nic přesvědčivější, než kdyby to prohlásil vynikající houslista nebo vynikající člen správní rady Pozemkové banky.

Není nad to, je-li v kterékoliv věci slyšeno slovo a svědectví odborníkovo. Bylo by však velmi těžko určit, která věda je kompetentní pro mediální úkazy. Psychologie se sice zabývá lidskými dušemi, ale jen dušemi živých; jsou-li nějací duchové zemřelých, má psycholog s politováním říci, že mu vědecky po nich docela nic není. Fyziolog může napsat monografii o lidském těle od hlavy až k patě; ale co se týče mediálních rukou, je mu po nich – z hlediska jeho vědy – asi tolik jako po upálené ruce Mucia Scaevoly. Chceme-li, aby si věda udržela svůj prestiž, žádejme především, aby si udržela svou odbornost. Máme-li mít zvláštní důvěru v univerzitní profesory, nechme si od nich vykládat o jejich vědě; zajímejme se víc o to, co říká fyziolog o fyziologii, ale méně o to, co říká o nějakém mediálním ťukání. Máme-li mystickou víru v medicínu, pečujme o to, abychom slavným lékařům dali do rukou těžké pacienty, a nikoliv duchy zemřelých. Kdybychom se skutečně zajímali o univerzitní profesory a jejich znalosti, zbylo by nám asi tuze málo pokdy a chuti, abychom se zajímali o nějaké ťukání, levitace a materializace; ukázalo by se nám, že je mnoho podivuhodných věcí na tomto světě, které stojí za zvědavost nás laiků. Univerzitních profesorů máme užívat spíše ve svých knihovnách než ve svých argumentech. Oháníme se někdy autoritou univerzitních profesorů, jako by znali vše; ale věnujeme jim příliš málo pozornosti jako lidem, kteří, vím, nikterak se netlačí poslouchat, co říká profesor fyziologie o rukopisech; ale pokud vím, nikterak se netlačí poslouchat, co říká o oběhu krevním. Svědčí-li tohle zrovna o zvláštní popularitě a prestiži vědy, je tuze pochybno.

Lidové noviny 4. 12. 1927

KNIHTISK V ČÍNĚ

Obyčejně se uvádí, že knihtisk v Číně byl vynalezen roku 593 po Kristu. Tento údaj je nesprávný; ve skutečnosti byl vynález knihtisku učiněn asi o sto let později, kolem roku 700. Čínský tiskař však nesázel knihy z písmen, nýbrž z celých slov nebo přesněji řečeno ze symbolů slov; podle toho si lze představit, jak ohromná musela být sázecí kazeta čínského tiskaře. Vynález knihtisku se rychle šířil na Východ; z Turkestánu přišel k syrským křesťanům, s Tatary se mohl snadno dostat až do střední Evropy. U El-Fajjúmu v Egyptě byly nalezeny tiskařské štočky obsahující části koránu a pocházející z doby mezi lety 900 až 1350. Co bylo známo Arabům, bylo věrojatně známo i v Evropě. Šířil-li se knihtisk váhavěji, než bychom čekali, bylo to právě proto, že kolébka knihtisku Čína neznala písma abecedního, nýbrž ideogramatického; že tam pro každé slovo je zvláštní písemná značka. Proto například u Ujgurů, kteří měli písmo abecední, zavedli pracný tisk po čínském způsobu, totiž pro každé slovo vyřezali zvláštní štoček, místo aby slova sázeli z písmenek. V Japonsku tiskli knihy pro Čínu už kolem roku 800, ale nejstarší tisk v japonštině je z roku 1353, a i ten je ojedinělou výjimkou.

Lidové noviny 7. 12. 1927

DO NOVÉHO

Tak tedy dnes se nastěhovala pražská redakce Lidovek do nového kvartýru. Do roku 1923 byla celá redakce natlačena v Lucerně do čtyř kumbálů, kde jsme si navzájem psali na zádech.

Toho roku se nastěhovala do Jindřišské 13, kde osídlila osm místností; zato je osídlila důkladně, takže na jeden stůl připadali aspoň tři redaktoři a psali střídavě. Nyní tedy vtrhla do 32 nových světnic, vonících klihem, parketami, zedničinou a takovou tou novostí. Ještě si není nač sednout, leda na zem; chceme-li něco psát, můžeme to psát leda na stěně, tak jako psal nebožtík dr. Rašín první zákon republiky. Ještě mají slovo mužové v blůzách, kteří nesou po schodech stoly, regály a ostatních 55 švestek redakčního provozu, pravíce nám: "Dou vocaď!" My však nejdeme vocaď, nýbrž píšeme na stěnách, na bednách nebo na koleně, co den a pánbůh dal. Jak by k tomu naši čtenáři přišli, aby se jim v tomto čísle zjevil místo politické situace, burzy a ostatního ovoce poznání ten chaos, který vládne kolem nás? Nemůžeme nechat na první straně bílý papír s nápisem Tady zítra bude úvodník. My však zatím nemáme stoly, nýbrž jen místa, na kterých zítra budou stoly. Zmotá-li se dnes něco v novinách, mějte trpělivost, až budeme mít stoly.

Abyste věděli, je to tedy Národní třída číslo 18. Haló, Národní osmnáct, ano.

Lidové noviny 8. 12. 1927

ZAHRADA

Kochovo monumentální dílo (328 stran se 4 213 ilustracemi) může být označeno přímo za učebnici architektonického zahradnického umění. Dobře volené reprodukce návrhů a zahrad téměř všech německých zahradních architektů (kdyby kromě nich byli zastoupeni také angličtí a američtí zahradní umělci, bylo by dílo ještě poučnější), dobře rozčleněný text a konečně také stručné a právě proto jasnější dějiny zahradního umění činí z této skvostné knihy kompendium, bez něhož se zajisté nebude moci obejít nikdo, kdo se zabývá zahradou jako jednou částí bytové architektury.

Kultura bytového stavitelství jest totiž také východiskem úvah i praxe Hugo Kocha a jeho druhů v povolání. Zahrada není pouze pastva pro oči, luxus nebo dekorace, je myšlena jako živá potřeba, je obývacím prostorem, dětským pokojem, koupelnou a tělocvičnou pod volným nebem, na slunci a vzduchu.

Proto podle Kocha nemůže moderní zahrada vystačit bez kuchyňského dvora, bez dětského hřiště s pískem, bez sportovní dráhy, možnosti koupání, bez obývací verandy nebo bez louky. Všechny požadavky moderního bydlení mají najít své uplatnění v zahradě: vzduch, slunce, voda a sport, tyto velké požadavky hygieny, jsou vlastní náplní zahradního prostoru, který architektura a příroda vlastně jen člení, rámuje a organicky spojuje s obytným domem. Nelze popřít, že se v těchto názorech – i když nejsou u Kocha tak zcela bezvýhradně formulovány – ohlašuje zcela nový ideál zahrady; je to na jedné straně osvobození od bezduchého napodobování zámeckých parků, na druhé straně od úzkoprsé a pro potřeby kuchyně změněné užitečnosti zahrady, která z městské zahrádky činila a ještě činí nejnudnější místa pod sluncem. Zde jest vysloven nový požadavek, vyslovena nová funkce, kterou mají míti městské zahrady; z organizované nutnosti a z funkce roste pak nový styl. "Vycházíme v moderním stavitelství a zahradnictví z funkčnosti a konstruktivnosti." A protože se tak zahrada stává prostorem k obývání, architekt se o ně zajímá stejně jako o naše domy, a jejich prostor je předmětem jeho práce. Zahrada přestává být kouskem více nebo méně upravené přírody, stává se systémem teras, otevřených nebo uzavřených rovin, výtvarných nebo obrubových materiálů; a tu jsme již u druhé stránky této věci, kterou můžeme přesně nazvat německým stylem moderní zahrady. Musíme vidět těchto čtyři sta obrazů Kochova díla, abychom poznali, kolik krásných nápadů a dokonalých řešení, která jsou někdy hravá, někdy strohá, leží na této cestě; ale zároveň bychom – pokud jsme zahradníkem – pocítili stesk, že tato zahrada architektova již přestává být zahradou zahradníkovou. "Stromu, keře a květiny," říká sám Koch, "se má užívat jako materiálu, z

něhož, tak jako z kamene, z hlíny nebo ze dřeva, se tvoří podle uměleckých zákonů něco zcela nového, totiž umělecké dílo, tedy něco z přírody vyňatého, co vyjadřuje samostatnou myšlenku, a přece zachovává charakter stavebního materiálu" atd. Nechme toto "přece", které se do jisté míry vzpírá moci architekta; ale pokud máme osobní vztah k všemu tomu, co v naší zahradě pučí, kvete a roste milému pánubohu do oken, příčí se nám pokládat strom, keř a květinu za pouhý stavební materiál jako cihlu nebo kládu. Strom, keř a květina jsou pro nás příliš individualitami, abychom je mohli jednoduše brát jako podřadné a anonymní části architektonického díla: ano, skutečně anonymní, neboť Koch se na jednom místě vyjadřuje, že květiny a stromy v zahradě by vlastně raději ani jména mít neměly.

Ale květiny mají pro nás jména, tak jako pro nás mají jména lidé; zájem pěstitele jest, jednoduše řečeno, mnohem osobnější než zájem architekta. Můžeme postavit dům z cihel, ale ne ze soch; socha už není materiál. Pro nás je květina spíš obrazem než cihlou. Vyčetl jsem už z mnoha různých spisů dendrologů a pěstitelů květin jistou hořkost k výlučné moci architektů nad zahradami lidí. Konflikt, který je zcela cizí anglické zahradní architektuře. Síla dobré tradice si dovedla ušetřit úpadek a jednostranné rozvíjení zahradního stavebního umění – tento konflikt díla architektova s dílem přírody bude zcela nepochybně tvořit příští kapitolu zahradního stavitelství.

Nám může Kochova práce přinést velmi mnoho pozitivního poučení. My jsme začali teprve po válce stavěti ve větším měřítku zahradní čtvrtě, naše zahradní architektura vězí opravdu ještě v dětských botičkách, a kromě toho musíme pracovat s mnohem skromnějšími prostředky než v Německu. U nás se sotva budou stavět takové sady, jako jsou zahrady německých obchodních radů, ale tohle všechno znát a nechat se poučit, to není žádný luxus. Také s méně penězi se může všelicos podniknout, potřebuje to jen hodně znalostí.

Prager Presse 11. 12. 1927

ANATOMIE ZA ČASNÉHO STŘEDOVĚKU

Až do 11. století neměli doktoři a felčaři v evropských zemích ani ponětí o anatomii. Teprve roku 1070 se přistěhoval do Salerna jakýsi Arab, který přijal křesťanství a jmenoval se pak Konstantin. Později se stal dokonce mnichem a překládal do latiny arabské medicínské knihy. Jeho překlady byly ubohé, barbarské a většinou nesprávné, ale byly široko daleko čteny. Kolem roku 1100 z nich byl vydán anatomický výtah; byla toho všeho všudy jedna nebo dvě stránky, a k tomu tyto anatomické poučky nebyly aplikovány na tělo lidské, nýbrž prasečí, k čemuž autor výtahu poznamenává: "Ačkoliv některá zvířata, jako opice, jsou shledávána nám podobnějšími podle zevního utváření, není nám žádné tak podobné vnitřně jako vepř, a z toho důvodu můžeme pěstovati anatomii na tomto zvířeti."

Lidové noviny 12. 12. 1927

POČÁTKY SEISMOLOGIE

Seismologie čili nauka o zemětřesení není stará. První, kdo se pokoušel o vědecký popis a výklad zemětřesení, byl cambridgeský matematik Michell (1724–1793); po něm teprve inženýr Robert Maller (1810–1881) se věnoval problémům seismickým a nakreslil první mapu světa vzhledem k rozdělení zemětřesení. Při zemětřesení v Neapoli už zjistil epicentrum a vypočítal vzdálenost ohniska zemětřesení bez pomoci fyzikálních nástrojů. Třetí veliký seismolog geolog Milne se už dočkal konstrukce seismografu. Seismograf sám byl objeven, když roku 1889 Rebeur-Paschwitz zjistil, že jeho vodorovné kyvadlo v Postupimi a Wilhelmshafenu bylo porušeno zemětřesením v Japonsku.

Lidové noviny 13. 12. 1927

O ANGLII

Přednáška pro anglicky rozhlas

Jsou lidé, kteří by byli s to jeti na Tibet, aby přednášeli Tibeťanům o Tibetě, o jeho přírodních podmínkách, o mravech Tibeťanů, o tibetském náboženství, o postavení ženy v Tibetě a tak dále. Jsou lidé, jako pan G. B. Shaw, kteří jsou ochotni vykládat lékařům, co je to lékařství. Pokud mne se týče, přiznám se, že se necítím příliš kompetentní, abych vykládal Angličanům, co je Anglie. Mám za to, že by to mohli vědět sami, nejenom proto, že žijí v Anglii, ale spíše proto, že tak často cestují mimo Anglii. Angličan žijící v Anglii, jako například Mr. Pickwick, se může domnívat, že žije v Evropě nebo vůbec na tomto světě. Angličan, který si vyjede přes kanál, může zcela bezpečně poznat, že Anglie je ostrov; ba více než to, že Anglie je jiný kontinent; ba více než to, že Anglie je vůbec jiná planeta. Nepozná-li cestující Angličan toto tajemství, je to patrně proto, že zůstává trvale v Anglii, i když je náhodou někde jinde, řekněme v Neapoli nebo na Tibetě. Já sám jsem poprvé vkročil do Anglie nikoliv ve Folkestonu, nýbrž v Perugii; jeden můj známý byl v Anglii jen jednou, a to ve španělské Granadě. Anglie není jenom jisté území; Anglie je určité prostředí, obvykle obklopující Angličany.

I když se tedy cestovateli zdá nepochybno, že vkročiv na anglickou půdu se ocitá na jiné planetě, kde jsou jiní tvorové, jiné zvyky, jiná jídla, ba i jiné komíny na střechách, přece může shledat, že tato zvláštní planeta měla patrně v historických dobách dosti blízké styky s naším kontinentem. Najde tam téměř všecko, co potkává na kontinentě; jenže všechno je trochu jinačí. Například objevuje sice, že tam jezdí vlaky na kolejích tak jako v Evropě; ale – dává-li pozor – shledá k svému úžasu, že u těch kolejí nestojí na každém kilometru hlídač s praporkem tak jako v Evropě. Tak cestovatel činí objev, že anglické kolejnice nejsou celkem hlídány; že v Anglii patrně existuje mystická víra, že není nutno koleje hlídat. Podle všeho se v Anglii neujal evropský názor, že – obecně řečeno – člověk má od přírody náklonnost vytrhávat kolejnice nebo

vyhazovat vlaky do povětří. Tak už mezi Folkestonem a Londýnem udělá cestovatel první senzační anglický objev: že v Anglii existuje jakási odvážná lokální tradice, totiž důvěra v člověka.

Druhý objev, jejž cestovatel udělá, jsou docela prostě stromy. Nikde není tolik starých velikých stromů jako v Anglii. V první chvíli cizinec neví, zda snad Angličané nebydlí na stromech nebo zda je za měsíčních nocí pohansky neuctívají, tančíce kolem nich druidské rituální tance. Protože však nečiní to ani to, počíná cestovatel chápat, že v Anglii je proto tolik starých stromů, že Angličané mají rádi staré věci. Mají rádi staré stromy, staré zdi, staré zvyky, staré řády, ba dokonce i staré lidi. Mají rádi aristokracii, protože je stará; mají rádi demokracii, protože je ještě starší; mají rádi rodinu, protože je ze všeho nejstarší. Tak cestovatel objevuje, že v Anglii existuje něco nadmíru živého, totiž tradice.

Další objev jsou, to se rozumí, anglické trávníky, a to nejenom proto, že jsou hustší a krásnější nežli na našem světě, nýbrž hlavně proto, že se po nich může chodit, aniž by člověk dostal vynadáno od majitele nebo od hlídače. Když jsem poprvé postavil nohu na anglický trávník – bylo to v Hampton Courtu –, měl jsem nejprve pocit, že dělám něco zakázaného; teprve potom ve mně propukl pocit neomezené svobody: že mohu jít rovnou za nosem. Dříve jsem si poněkud nejasně představoval svobodu jako mladou ženu, která má na hlavě frygickou čapku a mává jakýmsi praporem; od té doby, co jsem byl v Anglii, vím, že svoboda je spíše zelený trávník, u kterého není tabule s nápisem Choditi po této louce se přísně zapovídá. Není-li Anglie přesto zemí rajské svobody, je to zajisté jen proto, že tam jsou také jiné věci než zelené trávníky. Mám za to, že když Bůh vyobcoval anglického Adama ze zahrady ráje, nedal pověsit na bránu ráje tabulku s nápisem Vstup přísně zapovězen, nýbrž jen tabulku s nápisem Privat property; což anglickému Adamovi ovšem nevadilo, aby tam nechodil s rodinou trávit víkend, a Hospodinu nevadilo jim to mlčky dovolit. "Je to Angličan," řekl si asi, "a ten už je na takovou svobodu zvyklý; ostatně mi tam nenadělá škody."

Další cizincův objev je Hyde Park, a sice řečníci v něm. Kdokoliv, na koho sestoupí Duch svatý, se tu smí postavit a kázat, zpívat, máchat rukama a zvěstovat nějakou víru, aniž by mimojdoucí vypukli v smích nad jeho počínáním nebo aniž by se nejbližší strážník pokusil uklidnit ho a dopravit domů. Pro cizince je to nejen zvláštní podívaná, nýbrž i zvláštní zkušenost; neboť vidí, jak tu strážník pokojně naslouchá komunistickému agitátoru nebo džentlmen v cylindru vážně debatuje s otrhaným horlivcem, jak katolík hlásá svou víru po boku kalvinisty a zastánce volného obchodu vedle celního ochranáře. Vida tyto a jiné podivuhodné úkazy v Hyde Parku potřásá cizinec hlavou a táže se, jak to má nazvat: zda svoboda, nebo rovnost, nebo snášelivost.

Další objev, počkejte okamžik; další objev je hra v kuličky. Nikoli hra v kuličky sama o sobě, nýbrž veliký nepsaný zákon, že na schodech promoční síně v Cambridgi smějí hrát v kuličky jen graduovaní, a nikoliv negraduovaní. Věřím pevně, že se dosud nevyskytl negraduovaný zločinec, který by na těch schodech hrál v kuličky. Mám pevně za to, že Angličané mají svou hru v kuličky všude: v rodině i v klubech, ve sportu i v parlamentě; že mají spoustu nepsaných zákonů a pravidel v životě i chování, kterých jsou pečlivě poslušni. Mám za to, že tyto všechny hry v kuličky měly a mají v anglickém životě dvojí rozhodující vliv: že budí předně dobromyslnou radost čili smysl pro hru a za druhé smysl pro loajalitu.

Mohl bych vyčítat ještě mnoho věcí, které cizinec v Anglii objevuje; ale abych skončil něčím, co vám posluchačům broadcastingu je v tuto chvíli patrně nejbližší, tedy krom těch jiných zvláštností objevuje cizinec v Anglii jednoduše lenošky. Říkám vám, nikde na světě nejsou tak pohodlné, tak široké a nízké lenošky jako v Anglii. Z toho neplyne, že by si v Anglii nadmíru vážili lenošek, nýbrž spíše že si nadmíru váží lidí; že jim pohodlí člověka není tím posledním a nejnižším ideálem. Člověk v lenošce je tak trochu člověk na trůně; je to král, který už nebojuje, nýbrž požívá svou důstojnost. Když cizinec vidí anglické lenošky, nemyslí na to, že

Velká Británie je veliká říše, nýbrž že Anglie je velmi pohodlný domov. Ale snad právě to je velké politické tajemství; snad musíme stvořit nejprve pohodlné domovy, abychom mohli zakládat nebo udržovat říše. Avšak ježto jsem nebyl ve všech anglických domovech, končím u věcí neobjevených; těmi se už zabývejte sami.

Přítomnost 15. 12. 1927

ÚNAVA

Člověk, který s veselým hvízdáním prochodí celý den na houbách; který nehekaje vyleze až nahoru na hory; který, když to musí být, dojde v každém ohledu až na konec, tedy člověk chodec, člověk pěšák, člověk pedestrián klesá v těchto dnech na židli jako uštvaný pes (pokud ovšem uštvaní psi klesají na židli) a prohlašuje, že už toho má dost, že už nohy ani necítí, a jiné ještě horší kletby. To je zvláštní, jak se tohle "chodění po dárkách", to vybírání, doptávání, hledání a kupování vráží do nohou. Vánoční dárky se neplatí jen odpočítanými penězi, nýbrž i kroky nepočítanými; neuhodíš se bastantsky přes kapsu, nýbrž rozpačitě přešlapuješ po chodníku, tlačíš se u výkladních skříní, obíháš tucet nebo mandel krámů, než si vybereš, ohmatáváš a obracíš každý kousek, hledáš to nejonačejší, a nikdy nenajdeš to, co bys chtěl; a když se pak vracíš s hubeným balíčkem, leží na tobě tíha, jako bys právě došel z Berouna do Prahy: tíha těch všech věcí, které jsi viděl, nekoupil a nedaroval, takové jakési zklamání, neuspokojení nebo stesk, že toho nepřinášíš víc. I klesáš uštvaně na židli a svádíš to na nohy. "Zatrápené vánoce," říkáš, "to mě bolí nohy!" Jak povídám: nic, ani bodákový útok tak neschvátí lidské nohy jako kupování dárků.

Lidové noviny 18. 12. 1927

IN MARGINE

Benešova veliká kniha pamětí má příznačný titul. Autor ji nazval Světová válka a naše revoluce jako výslovný protějšek k pamětem prezidenta Masaryka, výrazně nazvaným Světová revoluce. Pokud se týče pamětí Masarykových, povídá už titul sám, že tu jde o víc než o záznam skutků a událostí, které se týkají našeho osvobození; že tu jde o skrytý smysl dějin, o obecnou revoluci idejí, jejímž jen historickým důsledkem je náš státní převrat. T. G. Masaryk obzírá kus světového vývoje; Eduard Beneš sleduje naši revoluci v rámci světové války. Jeho téma je ostře vymezeno; je užší, jednoznačnější a detailnější než téma válečných pamětí prezidentových. Tím je ve velkých rysech předem dán podstatný rozdíl těch dvou fundamentálních pamětí; ale tím jsme se také octli rovnýma nohama ve věci, kterou jsme měli říci úvodem: že Benešovo memoárové dílo nutně a dobrovolně přijímá osud být srovnáváno s dílem Masarykovým a být jím měřeno.

Leží-li hlavní rozdíl obou pamětí už v tématě, je nemenší rozdíl dán Benešovou vědomou rezervou, ne-li přímo vědomým podřaděním vůči pamětem prezidentovým. Byť sebemálomluvněji a skoro jen mimochodem mluví sám o sobě, píše přece prezident Masaryk svou Světovou revoluci jako osobní zážitek a osobní myšlenkovou konstrukci filozofa a poutníka, jenž obzírá a váží dění světa. Dr. Beneš zrovna úzkostlivě potlačuje – mluvím tu o struktuře jeho pamětí – jakýkoliv osobní ráz. Zrovna okatě říká stále "já jako generální sekretář jsem činil to a to"; nejde mu jaksi z krku, aby řekl, že něco činil Eduard Beneš, mladý exulant a filozof, jehož osobní zkušenosti v tak velkém světě a tak velkých úkolech by nás někdy náramně zajímaly. Snad je to skromnost mladého muže vůči učiteli nebo skromnost výkonného orgánu vůči vůdci; ale literárně vzato, toto sebezapření pisatele, který – pravím to ze zkušenosti – by vás mohl zahrnout skvělými charakteristikami lidí, se kterými se setkal, dramatickými situacemi, které prožil, a zkušenostmi, které by stačily deseti romanopiscům, – spolkne toto vše osobní a privátní, aby sub

A, B, C, sub 1, 2, 3 a tak dále seřaďoval akta, demarše, události a rezultáty, – toto sebezapření je zrovna bezpříkladné; můžeme ho litovat, ale nemůžeme neuznat, že právě tato usilovná a záměrná objektivita přednesu dává suché a strohé knize Benešově jakousi téměř horečnou dynamičnost. Není na čem prodlet; ráz na ráz jdou akce, bez oddechu se rozvíjí – může-li se užít toho slova – revoluční dřina; nemáte nač pohlédnout než na fakta nebo úvahy nesoucí se rovně k jediné věci: k naší politické revoluci.

A tady se už počíná třetí rozdíl obou těch memoárů: rozdíl, který leží v povaze obou autorů. T. G. Masaryk svou osobností vždycky, abychom tak řekli, přečuhuje své úkoly; není v nich zavřen. Když byl profesorem filozofie, byl ještě něčím vedle toho: bojovníkem, organizátorem, politikem, diplomatem. Když za války byl bojovníkem, organizátorem, politikem i diplomatem, byl ještě něčím vedle toho: filozofem, poutníkem v labyrintu světa, all round kulturním člověkem, etikem a kdovíčím nadto ještě. Kapitolu po kapitole rozvíjí se v Světové revoluci tato – řekněme tomu osobní polyfonie, nezkrotnost či neukojitelnost praktické pansofie. V Benešově knize narážíme rovnou na opačný pól. Jediná idea, jediný zájem ovládá tohoto strašlivého zélótu: naše revoluce. Neohlíží se napravo ani nalevo; neztrácí dne ani minuty času; lidé, události, projekty defilují před ním pod jediným zorným úhlem: slouží-li to naší revoluci nebo ne. Toto strašné soustředění, kterým se zrovna tetelí těch přes tisíc stránek řádku po řádce nabitých fakty, vypadá téměř jako horečná monománie vedle poklidného a univerzálního rozhledu Masarykova. "Prokázal naší věci dobré služby" – s tímto označením přicházejí a odcházejí u Beneše sta lidí všech národů a společenských stupňů. "Tato událost nám byla ve svých důsledcích užitečná," to je obvyklé Benešovo resumé velkých i malých dějů z oněch pekelných let. Ano, zdá se to být suché, ale když před vámi v sevřených a učleněných řadách defilují a řítí se fakt za faktem, úspěchy, zklamání, potíže, sliby, náhlé obraty, krize, intriky, pokusy o separátní mír, bezmoc, pokroky o píď, pavoučí trpělivost, hmotná chudoba, fanatická legálnost a ostatní děje této "nejlacinější ze všech

revolucí", sevře vás to jako nejnapínavější detektivka, ba více než to: vyvolá to ve vás skoro hrůzu, tak jako by ještě dnes náš úspěch visel na vlásku. Jsou tu kapitoly, které ani dnes nelze číst bez rozčilení. Jsou to akta revoluce psaná v termínech vůle; ať je čtenář dožívá v termínech lásky.

Lidové noviny 20. 12. 1927

S IV.

Zdá se, že již nezbývá než smeknout klobouk nad smrtí šesti mužů, kteří ještě včerejšího rána tloukli na stěny potopené ponorky, aby dali znamení života. Šest mužů, taková hrstka; před desíti lety by se nikdo nezmínil o smrti šesti mužů v zákopech nebo při marném útoku. Ale v těchto dnech celý svět vzrušeně čekal, bude-li šest mužů vráceno životu, nebo zemrou-li zadušením. Neboť je něco nadlidsky tragického v tom osudu šesti mužů: ne to, že snad již zemřeli, ale to, že nebylo možno jim pomoci; že na nějakou píď od nich byli lidé a tloukli na stěny jejich vězení; že celé loďstvo křižovalo nad jejich hlavami a nemohli jim pomoci; že celý svět o nich věděl a nemohl jim pomoci. Tato malomoc lidí vůči živlům, tato malost vší horlivosti proti několika metrům hloubky rozbouřeného moře, to je tragika krutější než smrt šesti mužů. Snad nemohli ve svém předlouhém čekání na záchranu pochopiti, jaké strašné překážky usilují zdolat ti muži venku, aby jim pomohli; snad se jim zdálo s hrůzou, že se nečiní dost pro jejich záchranu. Byla by brutální tragika, kdyby se pro ně učinilo málo a jen ledabyle. Ale bylo učiněno vše, co je v lidské moci, a bylo to učiněno marně; aspoň v tom je tragická velikost smrti těchto šesti mužů.

Lidové noviny 22. 12. 1927

SPOR O DANTONA

O Dantonovi se vynořila historická legenda, že byl "pravý spasitel vlasti", kdežto Robespierre, který jej dal za Velké revoluce popravit, byl "ztělesnění teroru". Nyní vydal francouzský historik Albert Mathiez dějepisné studie, ve kterých snáší důkazy, že Danton skutečně chtěl zradit revoluci, že – stejně jako Mirabeau – přijal peníze z tajných fondů monarchie, že velmi věrojatně vzal peníze i od Anglie, že byl spojen se "shnilými" živly Konventu, které se vrhly na veřejné fondy a nadělaly si jmění. Když po pádu Robespierrově Konvent rehabilitoval ty, kdož byli popraveni za teroru, bylo v rehabilitačním dekretu opomenuto jméno Dantonovo; z toho je patrno, jak o něm jeho vrstevníci soudili. Danton potají připravoval mír s nepřáteli Francie, zejména s Pruskem, i po vítězství u Valmy; roku 1793 vyjednával s vévodou Koburským; nebyl umírněný, nýbrž byl defétista, ne-li zrádce. Byl zapleten do spiknutí Dumouriezova. Jeho mlčení nebo ochromení před pádem lze při jeho výmluvnosti a temperamentu vysvětlit jen tím, že věděl, že Výbor pro obecné blaho má v rukou důkazy jeho viny. Z toho všeho podle A. Mathieze plyne, že Danton byl odsouzen a popraven plným právem.

Lidové noviny 29. 12. 1927

MLYŇANY

V těchto dnech proběhlo novinami upozornění a oprávněný stesk, že stále ještě není rozhodnut osud jedinečného parku mlyňanského. Nejde tu o maličkost; na jedné straně jde o aklimatizační park, který se ve svém druhu těší evropské pověsti; toto unikátní dílo maďarského mecenáše a českého zahradníka přineslo dodnes neobyčejné obohacení parkového a zahradního materiálu o vegetaci, která byla považována téměř za skleníkovou.

Právem lze říci, že Mlyňany razí dráhu budoucímu zahradnictví. To tedy je vysoká hodnota botanická, která se nabízí našemu státu do ochrany. Na druhé straně jde o rozsáhlý hospodářský objekt, jehož peněžní hodnota není nepatrná. Ty dva momenty jistě naše úřady pečlivě váží a vědí, co kupují a zač to kupují. Ale je tu třetí moment, na který se nemá zapomenout: jde o to, že mlyňanský park je do jisté míry ohrožen nedostatkem pracovních sil a udržovacích prostředků. Je pochopitelno, že dosavadní majitel, jenž mlyňanské panství hodlá prodat, neinvestuje do parku a hospodářství tolik, kolik by bylo třeba k udržování na dosavadní výši. Je obava, aby průtahy v jednání nezhoršily stav tohoto neocenitelného zahradnického díla. Hodlá-li náš stát získat mlyňanské arboretum, přimlouváme se, aby nevznikla dlouhými průtahy škoda těžko nahraditelná.

Lidové noviny 30. 12. 1927

JAKÝ BYL ABRAHAM LINCOLN

Velký americký prezident Lincoln nebyl od mládí tou impozantní osobností, jakou se jeví v dějinách. Byl dělníkem na farmě, pak si otevřel krám, pak se oháněl jako právník a skončil jako prezident. V mládí byl to venkovský puritán, šest stop dlouhý čahoun; jako právník nosil komínovitý cylindr, ale vypadal stále provinciálně se svou pomačkanou vestou, špatně sedícím límcem, ze kterého čouhal jeho veliký ohryzek, s koleny na kalhotech věčně promačkanými, jelikož když se smál, zvedl kolena až k bradě a houpal se na židli v nekonečném řehotu. Mluvil písklavým, skoro ženským hlasem a často zapomněl, že má před sebou posluchače, a zasnil se, jako když orával na farmě. Byl velmi zranitelný vůči ženám. Když si na Nový rok 1841 měl brát svou příští ženu Marii Toddovou, jejíž temperament srovnávají s divokou kočkou, rozmyslil si to Lincoln, poslal své nevěstě lístek, že ji nemiluje a že by jejich spojení bylo pro oba nešťastné, a zůstal doma. Tu ho jeho přátelé dovlékli k nevěstě,

aby se aspoň omluvil ústně. Když přišel, nevěsta vypukla v pláč, Lincoln ji chytil do náručí a za chvíli šli k oltáři. Jejich manželství nebylo zrovna tiché, ale pevné; paní Marie říkala o svém muži, že sice není krasavec, ale zato že "má dobré srdce a dlouhé paže".

Lidové noviny 30. 12. 1927

DOMÁCÍ ŽIVOT

Prádlo

"Poslouchejte, Máry," povídá člověk takové té domácí ženské, "nemohla byste mi zítra přišít tady ten knoflík?"

"To nejde," praví ženská pevně.

"A proč to nejde?"

"PROTOŽE PEREM."

Tato slova říkají ženské obyčejně s takovou zvláštní a téměř rituální důstojností, jako by pravily Zítra rodíme nebo Zítra slavíme Veliké Mystérium nebo něco podobného, co vylučuje jakoukoliv námitku. Zítra pereme, to znamená: zítra je den, kdy nám ženským nemá kdo co poroučet; den, kdy budeš tvorem zbytečným a jen tak trpěným, kdy dostaneš své hovězí s rajskou omáčkou a budeš od rána do večera pamětliv, že jsi jenom neužitečný mužský, pouhý příživník a budižkničemu.

Nemluvte mi o rovnosti pohlaví; když se pere, není žádné rovnosti pohlaví; v takový den jsme my mužští strašlivě inferiorní. V ten den se téměř vyhýbáme domácím ženským, stísněni oním… jak se tomu říká? oním komplexem méněcennosti; rodí se v nás otrocká chuť nějak se jim pomstít za tu okázalou nadřaděnost, jít do hospody, zabouřit si a vůbec tropit kozácké kousky. Avšak nejde o nás; když se pere, nezajímá se nikdo o naše duševní stavy. Tak jako se mužští uchylují do oblaků kouře, aby ukryti za nimi se zabývali velkými mužskými záležitostmi, jako je politika, zatracené poměry a

ta ostatní zlodějna, vstupují jednou za čtrnáct dní ženské do oblaků páry, aby ukryty za nimi projednaly velikou ženskou záležitost, totiž prádlo. Kdybyste nahlédli do prádelny, neviděli byste nic než ženská záda vynořující se z bílých oblak; jaké podivné nanebevzetí! Odejděte po špičkách; to není jen práce; to je obřad.

Vodovod

Ale zato se ženským pomstíte, jakmile se doma něco pokazí; obyčejně – nevím proč – je to vodovod. Jednou za čas přijde domácí ženská nápadně skromně a hlásí, že tamhle na klozetě nebo kde jinde neteče voda nebo naopak pořád teče voda, a aby to mužský šel jako spravit. V této chvíli si mužský s jistou libostí uvědomí, že nyní je on pánem situace; i počne hromovat, že "vy ženské všechno pokazíte" a "člověk aby pořád něco spravoval", a jde se s důležitou tváří znalce podívat na místo pohromy. Chvíle, kdy je mužského v domácnosti k něčemu třeba, jsou vzácné; proto se jich musí vytěžit.

"Jakživy se s tím nenaučíte zacházet," káže mužský, obraceje se touto invektivou jaksi k veškerému ženskému národu na světě. "Přineste sem žebříček!" Jak vidět, tentokrát může poroučet; také toho hledí využít. "A dlátko!" To už říká, strkaje hlavu do nešťastného mechanismu. "Aha," bručí, jako by věděl, kde je chyba; načež chvíli vrtá na nějakých těch mechanických hejblech, strká do nich prsty, diví se potichu, co k čemu je, strašně se zamaže a po několika minutách slézá dolů.

"Tak," praví uspokojivě, drtě opovržlivým pohledem domácí ženské; "teď je to trochu tento; a vy, Máry, běžte pro instalatéra."

Žehlení

Já nevím, proč není žehlička počítána mezi hudební nástroje tak jako klavír, housle nebo Aeolova harfa. Je přece fakt, že žehlička

vyluzuje všechny možné písně: Když jsem plela len, V Čechách, tam já jsem zrozena, Milovala jsem, ale jen jednou v životě svém a nesčetné jiné zpěvy rázu většinou milostného. Rovněž rýžový kartáč je nástroj, nadmíru zpěvný nástroj, hlavně když se drhnou schody. To už je takový zákon rytmu. V den, kdy se žehlí, panuje v domě suché, poněkud přičmoudlé teplo a taková zvláštní bílá vůnička; s mužským se zachází dost vlídně nebo aspoň blahovolně, ale nesmí nikam nic položit. Má se s ním jistá shovívavost jako s velkým dítětem nebo jiným polozkroceným zvířetem, pokud si neusmyslí hodit klobouk na čerstvě vyžehlené košile nebo knihu na krásně složené cejchy; tehdy se mu dá nějak najevo, že je tvor od přírody špinavý, jehož dotek i sama blízkost ohrožuje neposkvrněnou bělost velkého ženského díla.

Za toto opovržení se mužský opět mstívá tím, že se zálibou hledá pak na své košili nějaké propálené místo.

"Copak je tohle?" řekne káravě.

"To?" praví ženská s dokonale nevinnou tváří, "to se udělalo při žehlení."

Pestrý týden 31. 12. 1927

1928

DOPIS PANU CHESTERTONOVI

Drahý pane Chestertone, dovolte mi říci, že já a jiní Vaši čtenáři u nás jsme se s úžasem dočtli ve Vašem listě "G. K's Weekly" ze 17. prosince 27 článku Slovenský problém od pana Dudleye Heathcotea. Obávám se, že Vy i Váš časopis jste byli prostě mystifikováni. V řečeném článku není skoro jednoho tvrzení, které by mezi křesťany nemělo být označeno jakožto křivé svědectví. Dovolte mi, abych Vám ukázal několik vzorků oné bezpříkladné mystifikace.

1. "…i když svého času království české vskutku existovalo." Nesmysl; království české nikdy nepřestalo existovat, neboť císař rakouský byl zároveň králem českým, markrabím moravským atd.

2. "…v Turčianském sv. Martině jiný stejně prohnaný diplomat (tj. jako Masaryk v Pittsburku) přiměl některé ze svých evropských slovenských přívržence, aby vydali podobnou deklaraci." Proč pan Heathcote nejmenoval toho prohnaného diplomata? Protože žádného nebylo. Martinská deklarace, jejíž den je podnes národním svátkem slovenským, vyšla spontánně ze shromáždění slovenských (a nejen slovenských) vlastenců, vůdců a poslanců všech stran, bez jakéhokoliv českého vměšování.

3. "…nehledíc k faktu, že ani američtí, ani evropští Slováci neměli nejmenšího práva mluvit jménem svého národa." V tomto slzavém údolí není jiných Slováků než evropští domorodci a američtí vystěhovalci; kteří jiní Slováci tedy měli právo mluvit jménem svého národa?

4. "Ozbrojeni těmito důkazy solidarity, která prý existuje mezi dvěma národy vykazujícími jen nepatrnou příbuznost, nehledíc k vágnímu poutu společného rasového svazku…" Špatně. Češi a Slováci jsou jeden jediný národ s dvojí málo odlišnou řečí – ve skutečnosti zdaleka ne tak odlišnou, jako je například dialekt bavorský a dolnoněmecký. Ideál politické a národní jednoty mezi Čechy a Slováky existoval po celá staletí. Hlavní zakladatelé československého státu prezident Masaryk a zemřelý generál Štefanik jsou sami Slováci. Slováci bojovali v naší armádě během sibiřského tažení atd.

5. "…aniž by se byl Slováků někdo dotázal na jejich přání, zatímco jejich zástupcům, které jejich vůdcové poslali v roce 1919 do Paříže, aby žádali home rule, bylo odepřeno slyšení." Špatně. Slovenští vůdcové byli v roce 1919 přítomni v pražském Národním shromáždění a hlasovali pro ústavu, zatímco pár maďarizovaných arivistických Slováků v zahraničí pracovalo nikoliv pro home rule, nýbrž pro integritu Uherska. To je případ námezdního maďarského propagandisty Jehlicsky.

6. "…slovenští autonomisté se stali takovým nebezpečím pro českou hegemonii, že se Beneš rozhodl získat jejich vůdce," přizval je do vlády, "přičemž použil vydatně zbraní hospodářského nátlaku, v němž je mistrem". – Špatně. Pan Beneš jako náš ministr zahraničí nemá zhola co dělat s vnitřní politikou; nikdy nevedl a ani se nepokoušel o jakákoliv vyjednávání se Slováky. Od samého počátku byli v naší vládě našeho státu slovenští ministři (z agrární a socialistické strany). Jen slovenská ludová strana byla protivládní, jsouc – jakožto strana konzervativní – v přirozené opozici k vládám zabarveným spíše liberálně. Jakmile pan Švehla utvořil konzervativní (nebo "pravou") vládu, dva slovenští ministři z ludové strany vstoupili do kabinetu, přičemž jejich počet odpovídá síle jejich strany.

7. "…byl podepsán pakt mezi vůdcem Slováků a českou vládou, jímž se ludovci zřekli veškerých nároků na nezávislý parlament" atd. – Nesmysl. Takový pakt nebyl nikdy podepsán; toliko strana ludová, nyní jakožto strana vládní, se pouze mlčky vzdala nároků být stranou opoziční.

8. "…tajné sdružení vlastenců, kteří uznávají Jehlicsku za svého vůdce, nejen povážlivě vzrostlo co do počtu od podepsání onoho paktu, ale hrozí nabýt na Slovensku rozhodujícího vlivu." – Zas jen mystifikace. Jehlicska nemá na Slovensku snad ani tucet slovenských přívržencu, na Slovensku neexistuje žádné tajné vlastenecké sdružení – snad až na některé maďarské iredentisty, ale to je docela jiná kapitola.

9. "…Češi nejen vytvořili ústavu, při které Slováci nebyli bráni v potaz…" – Špatně. Slováci byli řádně a plně zastoupeni v Národním shromáždění při ústavodárných pracích a zúčastnili se všech sezení. Ústava byla hlasováním přijata všemi slovenskými stranami, i ludovou.

10. "…ale Češi si nadto zajistili, že takto vytvořená ústava smí být změněna pouze třípětinovou většinou sněmovny." – To je správné, ale v kterékoliv demokracii na světě smí být ústava změněna jen kvalifikovanou většinou.

11. "…nepochybný vzrůst separatistického a promaďarského hnutí, které jsem nedávno pozoroval na Slovensku…" – To je čirá lež. Ve skutečnosti bylo možno pozorovat v posledních měsících na Slovensku ohromné a spontánní vzrušení všech slovenských stran – i autonomistických – proti výstředním maďarofilským rejdům lorda Rothermera; mnoho set tisíc lidí protestovalo na veřejných shromážděních proti tomuto maďarskému úkladu a manifestovalo za trianonský mír. Autonomistické noviny dokonce vytýkaly Čechům, že nevystupují dosti radikálně proti této maďarské propagandě.

12. "…Slovensko je hospodářsky vykořisťováno, jako bývaly kolonie za méně osvíceného věku." To je strašná lež. Zeptejte se někoho, kdo znal Slovensko před jeho osvobozením a může je srovnávat s nynějším vzestupem. Já ty věci znám; býval jsem na Slovensku před válkou a během ní rok co rok – prosím, abyste se otázal pana Heathcota, činil-li totéž. Ne-li, pak není oprávněn psát o hospodářském vývoji Slovenska a vyslovovat taková tvrzení, jako že "jediným cílem Čechů je vykořisťovat a ruinovat slovenský průmysl". Jděte na Slovensko a podívejte se na tamější poměry; každý loajální cizinec pozná pouhým pohledem, co se nově vybudovalo a s jakými náklady v této zemi dříve tak zaostalé a hospodářsky zotročené.

To stačí. Obávám se, že tvrzení pana Heathcota nejsou jen omyl. Drahý pane Chestertone, bylo by poctivé, kdybyste ve svém listě napravil křivdu, která se stala naší zemi. Ale když už se to stalo, plyne z toho ještě jedno. Že byste se měl cítit zavázán přijít sám, abyste viděl naši zemi i Slovensko na vlastní oči a sám si utvořil úsudek. Víte, že byste byl vřele vítán. Doufám, že neobtížíte svou duši nespravedlivostí vůči zemi, v níž patříte k nejoblíbenějším básníkům.

Upřímně Váš Karel Čapek

Prager Presse 1. 1. 1928

ROZLUŠTĚNÉ TAJEMSTVÍ

Roku 1872 potkala briga Dei gratia 130 mil od portugalského pobřeží brigatinu Maria Celeste, která neodpovídala na pozdrav a plula, jako by nebyla nikým řízena. I poslal k ní kapitán brigy člun s posádkou a bylo zjištěno toto: Na lodi nebylo živé duše, ale jinak na ní nechybělo nic, leč kompas a lodní papíry; loď byla nepoškozená a nebylo na ní stopy násilí; žádný z jejích záchranných člunů nechyběl. Výzbroj, náklad, proviant, vše bylo na svém místě. Byla-li loď opuštěna mužstvem, musilo se to státi v největším chvatu, protože posádka s sebou nevzala ani své peníze. V jedné kabině byl nalezen rozepsaný dopis: "Fanny, má drahá ženo…" Avšak ježto ochranné čluny byly na svém místě, nebylo možno si představit, jak by posádka mohla loď opustit. Kapitánem lodi byl Briggs, velmi řádný muž; náklad byly bečky s líhem; jedna z těchto beček patrně vybuchla. To bylo vše, co se dalo na opuštěné lodi zjistit. – Tato tajemná brigatina byla až podnes předmětem dohadů mnoha spisovatelů; jeden dokazoval, že tam vypukla záhadná choroba, jiný, že někdo z posádky zešílel a naházel ostatní do moře, načež do něho skočil sám, jiný hádal na piráty a jiný jinak. Teprve letos J. G. Lockhart vydal knihu, ve které podle úředních zápisů zjišťuje, že jeden ochranný člun přece jen chyběl. Patrně během plavby vybuchl v lodi sud s líhem a z obavy, že vybuchne celý náklad, nasedla posádka i s kapitánem do člunu a patrně s ním někde zahynula. Čímž, jak se zdá, je zase o jedno tajemství na světě méně.

Lidové noviny 5. 1. 1928

CO VYNESE DOBRÝ FILM

Rekordní výtěžek až podnes vynesl Chaplinův film Zlaté opojení, totiž pět set tisíc liber šterlinků, tedy osmdesát miliónů našich korun. Byla to vůbec poptávka po filmech s Charlie Chaplinem od

roku 1913, která způsobila rozmach filmového průmyslu. Okolnost, že Amerika dlouho nevstupovala do války a i za války měla dost peněz na investice, způsobila, že filmový průmysl v Americe nebyl válkou přerušen, a tím na sebe strhl světové prvenství.

Lidové noviny 5. 1. 1928

JSOU TYGROVÉ UŽITEČNÍ?

Do jisté míry ano, praví F. W. Champion, císařský fořt v Indii Aspoň domorodci si libují, vyskytují-li se v jejich krajině tygři, protože aspoň do té krajiny přijdou rádi velcí páni a zejména britští úředníci na tygří hony, což má pro tu krajinu ovšem své výhody. Krom toho tygr nenadělá Indům mnoho škody, spíše naopak. Zadáví sice asi dva kusy dobytka týdně, ale to už mu Indové hinduistické víry rádi odpustí. Jejich víra jim totiž zapovídá zabít krávu, zvíře posvátné. Tu tedy by musil hindú chovat své krávy až do jejich přirozené smrti, kdyby mu od nich tygr nepomáhal. Beztoho stářím nemocné a zdechlé krávy zamořují indické vesnice stálými nákazami. Na mladé krávy už dá hindú pozor, aby se neoctly v okruhu tygrova vladaření. Ostatně tygr popravuje krávy způsobem dosti humánním, jedinou strašnou ranou své tlapy do šíje. Smrt je okamžitá, takže ta vražedná rána musí víc bolet tygra nežli jeho oběť.

Lidové noviny 12. 1. 1928

MY UŽ NE!

My už to nespravíme; my už se nenapravíme; my už si to neodvykneme. My, kteří jsme vyrostli ve starém předválečném světě, se už neodnaučíme rukulíbat milostpaním a křičet na

mimojdoucí "máucta", "poklona" a "služebník"; my už si neodvykneme říkat "pane továrníku", "pane vrchní rado", "pane velkostatkáři", "pane prokuristo", "pane velkoobchodníku", "pane komorní rado", tak jako bychom nevěděli, jak se ten pán vlastně jmenuje. Už se tolikrát psalo, že naše pozdravy a titulatury jsou nedemokratické; horší je, že jsou směšné. Není to přežitek velké historie, jako španělská zdvořilost; je to přežitek malých poměrů. V žádném národě není zvykem říkat člověku "pane velkostatkáři" nebo "pane vrchní sekretáři": to je vyhrazeno Němcům a nám; zdá se, že je to nejhrubší germanismus, kterého se nedovedeme zbavit.

Nedemokratické, ano; neboť užíváme těch titulatur s jistou ponížeností, jako bychom oslovenému připomínali jeho velikost, důstojnost a význam. Říkáme "pane velkoobchodníku", ale neříkáme "pane hokynáři". Oslovujeme "pana továrníka", ale netitulujeme svého bližního jako "pana zámečníka" nebo "pana dělníka". Od jistého postavení nebo od jistého příjmu nahoru přestává pro nás člověk představovat sebe sama, Jana Nováka nebo Františka Švarce, a reprezentuje své postavení nebo svou mohovitost. Má-li pan David Brown v Anglii nadmíru mnoho zásluh nebo peněz, je povýšen; v takovém případě se mu už neříká "pane Browne", ale "pane Davide". Kdyby dr. Preiss byl Angličan, byl by už asi titulován "pan Jaroslav", a Maxi Švabinskému by se tam neříkalo "pane profesore", nýbrž "pane Maxi". Spíš bychom se kousli do jazyka, než bychom dejme tomu poslanci Tomáškovi řekli "pane Tomášku" místo "pane poslanče"; ale na druhé straně by nám snad upadla ruka, kdybychom v novinách místo Tomášek psali pan Tomášek. Málokdo, mluvě o nepřítomném Janu Novákovi, řekne, že potkal pana Nováka; potkal prostě Nováka –, ale když ho potkal, křičel na něj: "Poklona, pane velkouzenáři, mojaucta, pane komerční rado, služebník, pane místopředsedo správní rady," nebo tak nějak. Náš poměr k lidem je poněkud zvláštní směs familiérní neslušnosti a ponížености; ale my nejsme s to si to odvyknout.

Říká se, že Francouzové jsou nejzdvořilejší národ; a přece se svým "dobrý den, pane" vystačí od domovníka až po sekčního šéfa.

Říká se, že Angličané jsou nejformálnější ze všech lidí; ale jejich "dobré jitro, pane, pěkné počasí, pane", zní stejně v ústech sklepníka jako člena panské sněmovny. Je třeba méně poníženosti, aby bylo víc skutečné a vzájemné slušnosti. Klaníme se lidem, místo abychom je rádi viděli a dali tu radost najevo. Naše zdvořilost je vlastně pochmurná, jako bychom žili v ustavičném strachu, že svého bližního urazíme; lichotíme mu jako zlému tyranovi nebo nebezpečnému bláznu, který by mohl upadnout v zuřivost. Jsme tak na to zvyklí, že nám prosté "pane" nebo prosté jméno bez titulu ani nejde z huby, leda se zvláštním napětím vůle; buď bohu žalováno, my už to nespravíme, a poručit nám to nejde.

Je jenom jedna pomoc: začít s tím na školách. Kdyby se každého roku všem dětem ve všech školách řeklo: Tak a tak budete pozdravovat a titulovat lidi; adresy budete psát beze všech vysokoblahorodí a poroučet se na konci dopisu budete sice s úctou, ale beze všech Vašnostem oddaných a nejuctivějších N N; kdyby vyšly ze škol první děti, které by nám říkaly "dobrý den, pane, dobré jitro, paní", – i my bychom se zastyděli před těmi dětmi a naučili bychom se tomu od nich; nebo bychom pomalu vymřeli i s tím naším rucelíbám a paneradováním, učinivše místo lepším a trochu důstojnějším zvykům. I poprosme proboha příslušné kruhy: nešlo by vydat takový fermánek pro školy, kterým by se to pěkně účinně zavedlo? Jinak k tomu nedojdeme nikdy.

Lidové noviny 22. 1. 1928

ZELENÝ PÁS

Snad je chyba v tom, že tomu říkáme "zelený pás"; zní to skoro tak, jako když dívka uvažuje, má-li si dát na šaty zelený pás nebo červený pás. Kdybychom tomu říkali Zóna Vzduchu nebo Oblast Dětských her, Pásmo Oddechu nebo Hygiena Města, snad bychom si pod tímto názvem představili věc určitěji a naléhavěji. Jde o to,

aby při výstavbě Prahy, a nejen Prahy, i Brna a všech rostoucích měst bylo pamatováno na široké plochy trávy a stromoví, aby kterýmkoliv směrem od středu mohli lidé po práci a jejich děti nalézt slunce a stín, volný prostor, dychatelný vzduch, trochu krásy a pohody, možnost pohybu a veřejná hřiště; jde o asanaci celého města, o hygieničtější výchovu dětí, o zásobu kyslíku pro statisíce lidí. O věci se mluví už desítky let; všechny velké obce světa už pochopily tuto svou sociálně hygienickou povinnost a provádějí zastavovací regulaci velkoryse, rezervujíce zelené plochy. U nás se vyvíjí věc takto:

1. Některé listy (zejména Večer) se opětovně ujaly ubohých držitelů půdy v zastavovací oblasti Velké Prahy, jak prý by přišli k tomu, aby jejich pozemky byly znehodnoceny tím, že by byly určeny na příští parky, háje nebo luka, místo aby je mohli mnohem dráže prodat jako stavební pozemky pro fabriky a činžovní bloky. Ať prý se pro nějakou tu zeleň vyhradí méněcenné stráně, řekněme Židovské pece nebo co.

2. Zatím se právě méně cenná místa, stráně a kopce, horlivě zastavují koloniemi rodinných domků. Bohdanec, Vítkov, Vrch sv. Kříže, stráně pankrácké a nuselské, Hřebenky, Santoška, košířské srázy, svahy nad Břevnovem a u Hanspaulky atd. už jsou nebo budou za pár let pokryty ubikacemi, zatímco rovinné plochy budou čekat v rukou pozemkových spekulantů na další zhodnocení. Praha na své periférii roste chapadlovitě právě na těch "méněcenných místech", která měla být v první řadě určena k zalesnění. Tedy zde už je pozdě. Valy zeleného pásu jsou už prakticky ztraceny. Je otázka, bude-li město s to vykoupit rovinné plochy ze strašné moci pozemkové spekulace. Teď už nejde o velké plány, nýbrž o podnik zoufalejší: zachránit ještě, co se dá.

3. Pan starosta Baxa nás nedávno ujistil, že město Praha pamatuje na zelený pás a že státní regulační komise pracuje na plánech atd. – ale že my už se toho asi nedočkáme. Nuže, nedočkáme-li se toho my, nedočká se toho ani rok Páně 2000; neboť až bude periférie Prahy zastavěna fabrikami a činžáky, bude už pozdě chtít je bourat,

aby se udělalo místo pro nějaké dětské hřiště. Je nebezpečí v prodlení; den za dnem ztrácíme kus půdy, která by měla sloužit veřejnosti; den za dnem svírá pás pozemkové spekulace naše město těsněji a dusivěji. Už teď začíná být pozdě.

Tu tedy se vnucuje velká veřejná otázka: Což se nedá teď na místě nic dělat, abychom nebyli jednou proklínáni, – tak jako dnes proklínáme radnici a veřejnost, jež zhanobila Prahu od osmdesátých a devadesátých let nahoru? Vezmeme na sebe mlčky vinu indolence, bezhlavosti a sobectví, vinu, která po staletí ulpí na našich dnech? Mají rozhodovat zájmy několika pozemkových spekulantů, nebo zájmy příštích generací? Co se dá v této věci dělat? Byl bych šťasten, kdyby tato otázka vzbudila zájem hygieniků i hospodářů.

Národní práce 26. 1. 1928

KNIHOVNA

To je tak: i když to člověk sebedéle odkládal, jednou to musí udělat, ale pak už to stojí za to; pak už dělá Veliký Pořádek, který se počíná tím, že vytahá z regálů všechny fascikle, folianty, knihy, svazky, knížky, knížečky, brožury, sešity a sešitky, nadělá z toho hromady na všech stolech, na židlích, na posteli, na kamnech i na zemi, načež se na to poněkud zdrceně dívá, usilovně přemítaje, jak má tyto haldy roztřídit, srovnat a zařadit. Při této práci, která je z nejtěžších na světě (neboť vězte, že srovnat knihovnu je trochu jako "zbořit chrám tento a ve třech dnech jej znovu postavit"), tedy při této nevděčné a téměř beznadějné práci učiní člověk různé zkušenosti a objevy; narazí na tajemství Záhadného Mizení Knih – ještě nikdo nikdy nevysvětlil, jak se knihy ztrácejí; zato najde ve své knihovně díla, o kterých neměl tušení a po kterých mu zhola nic není, třeba holandské pojednání o sacích pumpách nebo druhý díl německého handbuchu o nemocech hovězího dobytka. Bůhví jak se mu to v knihovně nachomejtlo; ale to všechno je jiná kapitola; hlavní

zkušenost, kterou při této příležitosti člověk učiní, náleží do oboru knihovního folklóru.

Je politická zkušenost, že jsou národové, kterým se vládne dobře, a národové, kterým se vládne špatně. Je knihovní zkušenost, že jsou národové, které lze v regálu dobře srovnat, a národové, kterých vůbec nelze uspořádat. Snad to souvisí s povahou národa, s jeho národními zvyky, s jeho dějinami nebo já nevím s čím.

1. Nejlépe se dají srovnat anglické knihy, předně proto, že jsou šmahem vázané, za druhé proto, že jsou vesměs tlusté, taková anglická kniha stojí tak říkajíc na vlastních nohách, aniž se kácí; a za třetí proto, že mají takový rozumný formát, ani moc velký, ani moc malý; to vám je radost stavět ty knihy do řady. Taková řada anglických knížek vypadá jako ulice rodinných domků; každá knížka je vázaná, aby vydržela devadesát devět let; každá je statná, bytelná a dobře živená – kdepak, tam nemají takové hladové a vychrtlé sešitky jako u nás. Jsou to dědičné knihy, knihy k neroztrhání, literatura pro tradici, písemnictví jako solidní nábytek, zkrátka knihy pro knihovnu.

2. Rovněž francouzské knihy se dají dobře rovnat jako palisáda; mají standardní formát a své uniformy; můžete je stavět do řad jako žluté, zelené nebo cihlové vojáčky. Jejich mundúry jsou chatrně spíchnuté, ale když tak stojí v řadě, ztratí se nějaký ten rozdrbaný hřbet a je na ně pěkná, rozumná podívaná; na metry bys je kupoval, takový smysl pro pořádek je v nich. Panečku, má-li některý národ tak bohatou literaturu, musí pamatovat na to, aby se dala srovnat do řady.

3. S německou literaturou je to trochu horší. Němci mají smysl spíše pro velikost nežli pro řád. Německé knihy se dají nastavět jako kyklopská zeď, kvádr ke kvádru; ono to drží dohromady už svou strašnou tíhou. Regál s německými knihami vypadá trochu jako hrad s věžemi, hláskami a cimbuřím; hlavně ty tlusté knihy drží německou kulturu na nohou.

4. Česká literatura se vůbec nedá uspořádat; čím víc to rovnáte, tím víc vám z toho vyjde vrabčí hnízdo. Každá knížka má jiný

formát; jsou autoři, kterým nevyšly ani dvě knížky ve stejném formátě. Jedna je mrňavý sešitek do kapsy u vesty; druhá je sešit in folio; třetí je úzká jako prkno a čtvrtá si usmyslila být širší než delší; ale všechny jsou hubené jako dlaška. Když napíše poeta sedm básniček, udělá z nich knížku; ale ta knížka vyjde buď ve formátu cigaretového papíru, nebo ve formátu Doréovy bible; a teď to prokristapána srovnejte! Snad se to zdá být nakladatelům zajímavější, když každá knížka je z jiného světa, jednou z Liliputu a podruhé z Brobdignacu; ale v podstatě tento zvyk svědčí o něčem jiném: že naši nakladatelé (ve svém podvědomí) považují literaturu za věc efemérní, která se přečte a zahodí a která se neuchovává; za papírové stlaní, které nepatří do knihovny, nýbrž na půdu do beden. Naši autoři nevydávají knihy, nýbrž brožurky; naši nakladatelé neprodukují knihy, nýbrž víceméně luxusní makulaturu.

Jde koneckonců o poměr ke knize jako k trvalé hodnotě; stačí podívat se na regál s českými knížkami, abyste si něco řekli o poměru velmi nevážném a při všem bibliofilství nápadně ledabylém.

Lidové noviny 29. 1. 1928

NĚCO O PENĚZÍCH

Nejstarší zlaté mince vážily skoro všude osm nebo devět gramů zlata. Zdá se, že tato váha zlata odpovídala ceně jednoho vola, takže nejstarší zlatá hodnota byla určena, aby nahradila výměnný obchod pomocí volů; přitom se deset ovcí počítá na jednoho vola. – První okrouhlé a ploché mince byly raženy v Iónii asi roku 600 před Kristem; dříve byly mince všech možných forem, například mince kartaginské byly hvězdicovité. Stroj na ražení dokonale kruhových mincí byl postaven teprve roku 1800 od Boultona a Watta v birminghamské mincovně. – V Číně platí zlato za hříšné; proto tam byly raženy mince jenom z bronzu, ale zato pořádně veliké; z

odporu ke zlatu tiskli v Číně první papírové peníze. – Podle některých teorií byla váha egyptských mincí určena podle váhy Velké pyramidy. Její váha prý je přesně jedna tisícibilióntina váhy zeměkoule a váha naukratovské drachmy (5,2 gramu) je prý přesně jedna bilióntina váhy Pyramidy.

Lidové noviny 30. 1. 1928

PRVNÍ POSLOVÉ JARA

nejsou ani pupeny březové, ani krokus, ani čemeřice, ani skřivánek, aniž co jiného z nejranějších bylin a ptáčků; první známkou jara je zedník. Jeho zimní spánek trvá celkem nějaký ten týden kolem Nového roku; ale jakmile přijde obleva, vypučí plno zedníků na všech novostavbách; už v lednu "země se otvírá" pod krumpáčem kopáčů, a pokud se nevrátí nějaký ten zatracený mráz, roste to pod rukama betonářů a zedníků jedna radost; tesaři staví své máje, nikterak nečekajíce na měsíc máj, a stromek dosažené rovnosti vykvétá pestrými fábory někdy už v únoru. Tohle je městské jaro, toto hemžení zedníků na staveništi; z jejich křiku a bouchání to hřeje i za nejšedivějších dnů; v jejich rumlu raší město.

Po té loňské stávce je letošní zednické jaro nějak obzvlášť úrodné; vyráží vám toho na všech stranách ažaž, jako by sama půda města hleděla dohonit loňské mrtvé léto. I pomáhej pánbu, zedníci; jste časnější než skřivánci, kteří se svým jarem čekají až na Hromnice.

Lidové noviny 2. 2. 1928

MĚSÍC ÚNOR

je považován za dobu truchlivou a zasmušilou, ačkoli se v něm dodělává údobí masopustní a ačkoliv má v něm podle pranostiky

vrzat skřivánek. Truchlivost února není v tom, že je to měsíc mokrý a studený, nýbrž v tom, že je to měsíc, kdy se dělá berní přiznání. Také dřív se dělávalo berní přiznání v únoru, ačkoliv se mělo dělat v lednu; to už je takový přírodní zákon, že tato práce se koná v nejšedivější roční době. Za takového únorového večera – dejme tomu, že se toho dne ani večeře jaksi nepovedla – zasedne hlava rodiny za stůl a pokouší se prostudovat ty berní archy od obalu až po poučení i s vložkami A, B, C a E; po nějaké hodině počne kroutit hlavou, po další hodince tím počne tlouci o stůl a křičet "v tomhle aby se čert vyznal" a tak dále; v noci pak nemůže usnout a den nato se vyptává všech lidí stejně nevědomých, jak se to má pro živého boha vyplnit. Každý mu doporučí něco jiného; následkem toho se hlava rodiny zatvrdí a rozhodne se, že to udělá po svém. To mu zabere několik dalších únorových večerů, charakterizovaných zvláštní podrážděností, bručením, sčítáním a jinými berními úkony rázu většinou pochmurného. Když pak se tyto úkazy končí a berní přiznání je odesláno, nastává obyčejně březen s četnými a líbezně smírnými symptomy jara. Neboť vězte, že berní fase je tak zhruba poslední trýzeň nehostinné zimy.

Lidové noviny 9. 2. 1928

SOUDNICTVÍ VE STARÉM ŘECKU

Řecké soudnictví bylo od počátku, to jest od Solónových zákonů, velmi demokratické. Solón dal občanům právo odvolat se od úředních soudců k lidové porotě; Solónův nástupce Kleisthenés pak učinil svrchovaný lid prvním a konečným tribunálem, takže úředníci neměli do přelíčení i rozsudku vlastně co mluvit. Žalující a žalovaná strana, respektive jejich advokáti vedli při sami, aniž by soudce řídil líčení nebo porotu, a když se advokáti vymluvili, porota hlasovala o vině nebo nevině, nijak se nestarajíc o psané zákony. Poroty byly ohromné; při soukromých přích bylo třeba 101 porotce,

při veřejných 501; ale v důležitých případech bylo až 1 500, ba někdy i 6 000 hlasujících porotců. Odvolání nebylo.

Lidové noviny 10. 2. 1928

PANKRÁCKÁ VĚZNICE

Nedávná hladovka čtyř komunistů, odpykávajících tří až pětiměsíční trest na Pankráci, a některé projevy, kterými bylo ve sněmovně i v novinách žalováno do poměrů v pankrácké věznici, alarmovaly veřejný zájem; proto jsem požádal ředitelství pankrácké věznice, aby mi dovolilo prohlédnout si celý ústav a veřejně podat svědectví, do jaké míry stížnosti, které jsem sebral, odpovídají skutečnosti. Toto povolení se mi dostalo v plné míře. Už to, že ředitelství věznice umožnilo prohlídku všech místností – ovšem s výjimkou vyšetřovací vazby – i přímý styk se všemi vězni, je uspokojivý fakt. Skutečnosti, které uvádím, odpovídají na většinu stížností, pokud byly veřejně projeveny.

1. Kuchyně je čistá a strava snesitelná; na hlad si vězňové až na ojedinělé výjimky – nestěžují. Dvakrát týdně k obědu maso; denně 600 gramů dobrého chleba. Těžce pracující a v tiskárně zaměstnaní dostávají nadto slaninu. Na osobu připadá denní paušál 3,06 Kč kromě chleba (1,40 Kč). Tento paušál je na dnešní poměry nízký; je hodno uznání, že se za něj pořídí aspoň taková strava, jakou jsme viděli a ochutnali. Vadné je, že v zimě dostávají vězňové jídlo v plecháčích většinou vychladlé. Strava by se měla donášet ve větších nádobách a rozdělovat až v celách. Doporučovalo by se přece jen zvýšit paušál, aby se mohl zvětšit příděl masa a tuků.

2. Na zimu v celách si nestěžoval žádný z vězňů. Část cel má ústřední topení, žádná cela není bez topných těles. Jeden z komunistů udával, že trpěl zimou v přijímací cele, kde strávil první noc; ale o přijímacích celách budu mluvit zvlášť. Vězňové i personál si stěžují spíše na kouř ze špatných kamen.

3. Žádná z cel nemá splachovacího zařízení; pankrácká věznice má být teprve připojena na kanalizaci. Záchody ve společných celách jsou oddělené od obytné místnosti; jinak je v každé cele obvyklý kbelík. Zařízení splachovacích klozetů by se mělo ovšem co možná urychlit.

4. Větrání je – krom korekčních cel – zcela dobré.

5. Lůžka nejsou o nic horší než vojenské kavalce. Ložní prádlo se vyměňuje jednou měsíčně, u žen častěji. Slamníky se vyměňují jednou ročně. Nově přidělený trestanec dostane podle ujištění vždycky čisté ložní prádlo. Použil-li v přijímací cele lůžka trestanec, u kterého pak byla zjištěna nakažlivá choroba, zničí se sláma a povlak slamníku se vypere, nařídí-li tak ústavní lékař.

6. Tělesné prádlo se vyměňuje týdně, a sice košile, spodky, onuce, šátek na krk a jeden, na požádání dva kapesníky. Bylo by ovšem lépe dávat dva kapesníky pravidelně. Veškeré prádlo je číslováno, takže každý trestanec má tři garnitury prádla jen pro sebe.

7. Koupel nohou je jednou týdně, koupel celková jednou měsíčně. U žen vany, u mužů sprchy, protože se musí šetřit vodou. Bylo by lépe, aby se vodou nešetřilo; měla by být i pro muže aspoň jedna vanová koupel měsíčně a sprcha častěji. Výchova k tělesné čistotě je jeden z nejrozumnějších úkolů věznic.

8. Nemocní jsou důsledně odděleni od zdravých, a to i z choroby podezřelí nebo práce schopní, pokud jejich choroba je nakažlivá; i umývárny na jejich nádobí jsou separovány. Špitály vyhovují; stížnosti není. Případ (v novinách uvedený) o nemocném lupusem jsem nemohl konstatovati.

9. Útulek pro kojence matek-trestankyň je vzorný; je pod správou sestry sociální péče. Matky jsou ve dne v noci u svých dětí. Děti jsou dobře živené, jen trochu pobledlé, protože málo přijdou ven.

10. Pracovny nejsou o nic horší, často spíš lepší než pracovny a továrny na svobodě. Trestanci by někdy dali přednost těžší práci venku; snad by se – pokud nejde o kvalifikované řemeslníky – doporučovalo střídat práci v pracovnách a venku, už pro zdravotní stav trestanců; na všech je vidět nedostatek pohybu.

11. Okovy na nohy, dávané nebezpečným trestancům, jsou nelidsky těžké; zaráží, že chrámový lupič Osvald je měl na nohou dva měsíce. Snad by se dalo vymyslet něco humánnějšího na zkrocení vzpurných vězňů.

12. Přijímací cely, ve kterých tráví trestanci první noc, než jsou "na konferenci" přiděleni do definitivní cely, jsou značně horší než ostatní cely; lůžka jsou bez povlaků – aspoň pod hlavu by se měl dávat po každém trestanci vyměňovaný kousek kalika. Jiných stížností nebylo, až na výše uvedenou, že je tam zima; od ostatních to nebylo potvrzeno.

13. Korekční cely, případně temné komory, jsou při zevní zdi, ponořené asi na metr v zemi, poněkud vlhké; jsou hůře větrány než jiné, aby se nemohli trestanci dorozumívat s muži a ženami, kteří se procházejí na dvoře. Upřímně řečeno, viděl jsem daleko horší suterénní byty, ve kterých lidé žijí po léta. Pobyt v korekci není podle udání nikdy delší nežli čtrnáct dní. Lze je chápat jako zostření trestu, ale pro delší pobyt jsou zcela nevhodné. Snad lze omeziti jejich užívání na menší míru.

To je vše, co při skrupulózním přihlížení k zdravotním a lidským podmínkám vězeňského pobytu bylo možno zjistit. Vcelku je stav lepší, než by většina lidí o poměrech ve vězení předpokládala.

Kapitolou pro sebe je zásadní stížnost čtyř komunistů odsouzených podle zákona na ochranu republiky na to, že se jim nedostává práv politických vězňů. Se zacházením, celami, stravou, lékařským ošetřením atd. jsou celkem – krom víceméně podřadných nebo přechodných věcí, jako je (opravdu nemožně těsný) "zelený anton", přijímací cely, cenzura knih a podobně podle vlastního udání spokojeni, pokud lze vůbec v kriminále mluvit o spokojenosti. Jsou umístěni v samovazbě; je jim vykázána lehká práce v cele (psaní na stroji, lepení sáčků); s ostatními trestanci nepřicházejí do styku. Jeden se léčí v ústavním špitále a přes svou impulsívní povahu si nyní nestěžuje na nějaké vážnější nedostatky. Po té stránce bylo mnoho v novinách i parlamentních řečech z nedostatku bližšího ohledání přestřeleno.

Naproti tomu zavření čtyři intelektuálové trvají na svém protestu proti tomu, že jim nejsou přiznána práva politických vězňů; v tom jim nelze nedati za pravdu. Nejsem kompetentní, abych hledal v kličkách paragrafů, zda se na osoby odsouzené podle zákona na ochranu republiky vztahuje starý rakouský předpis o úlevách pro politické vězně nebo ne; faktum je, že tento předpis nebyl výslovně zrušen a že pro každého laika, pro každého nezaujatého občana jsou osoby odsouzené podle zákona na ochranu republiky provinilci politickými. Zde nejde o přehmat vězeňské správy, nýbrž buď o velmi sporný úřední předpis, nebo o mezeru v zákoně. To křičí po nápravě; naše republika nemůže na sobě nechat ódium, že poskytuje méně politických svobod než stará monarchie. Ve vězeňské praxi lze ještě mnoho zlepšovat; bohužel nacházíme k tomu spíš dobrou vůli nežli prostředky. Ale otázka politických vězňů je zásadní; tu je nutno předložiti k úvaze parlamentu i veřejnosti.

Lidové noviny 11. 2. 1928

NA PANKRÁCI

"Proč jste tu?"
"Pro krádež."
"A vy?"
"Skrz podvod."

To je většina trestanců na Pankráci; samé tresty tak do jednoho roku. Jen výjimečně jsou tu těžší případy, jako tenhle modrooký a zrzavý človíček. "Doživotní," povídá tiše úředník. "Vrah. Moc hodný člověk." Je ošetřovatelem nemocných a chová se vzorně; svou celu si vyzdobil obrázky a sehnal si i všelijaký nábytek, že to tu vypadá skoro jako doma; dokonce si pěstoval kanárky, ale zašli mu.

*

Vůbec je tu mnoho "hodných lidí". "Ti praví lumpové jsou hodní," říká úředník; "ti dělají dobrotu, protože jsou na kriminál

zvyklí. Nejvíce je kříž s těmi, co jsou ve vězení poprvé." Skutečně skoro všichni trestanci v korekcích jsou mladí lidé.

"Proč tu jste?"

"Protože jsem nadával dozorcům."

"Zasloužíte si trest?"

"Nojo."

Jen jeden, chlap jako hora, ježatý a divý, si prý trest v korekci nezaslouží.

"Tak proč tu jste?"

"Protože jsem nechtěl pracovat."

"No tak vidíte," povídá úředník. "Za to vás musíme trestat."

"Já jsem neřek, že nebudu pracovat," křičí trestanec. "Já jsem jenom chtěl, aby mně dali těžkou práci! Já už jsem z tej sáčkárny celej měkkej a bez síly! Já mám jít za měsíc ven a chci bejt silnej, abych se moh poctivě živit! Já jsem jenom řek, aby mě dali k těžký práci –"

"Pošlete mně ho," povídá úředník dozorci do ucha.

Opět jiný v korekci. "Zasloužíte si trest?"

"Jo."

"Máte tu čisto?"

"Jo."

"Máte nějakou stížnost?"

"Ne."

"Spí se vám dobře?"

"Ne."

"A proč ne?"

"Protože nemůžu spát."

"A proč nemůžete spát? Protože vám je zima? – Nebo protože máte špatnou postel? – Nebo protože jste tady v korekci?"

"Protože jsem tady."

"Ale zasloužíte si to, ne?"

"Jo."

"Tak hleďte, abyste podruhé nic neprovedl," povídá úředník. "Pošlete mi ho."

Tak prostě a nemluvně vypadá to, čemu bychom řekli "účinná lítost".

*

Většinou mladí lidé. Podle ústavní statistiky je tu drtivá převaha trestanců mezi dvacátým a třicátým rokem života. Patrně velmi nebezpečný věk. Nápadně vysoké procento je bez vyznání. Nedělejme z toho falešné závěry; člověk bez vyznání nemá blíž k porušení zákonů než matrikový člen církve; ale kriminálnímu člověku je pohodlnější být mimo církev a bez víry – snad to patří k jeho anarchičnosti.

*

V každé cele krom samovazeb jsou pod okny takové jakési lambrekýny z vystřihovaného a ornamentálně polepeného papíru. Nejčastěji je tam z pestrých papírků vylepena váza s kyticí, někdy opravdu moc pěknou. To si dělají trestanci sami, v sáčkárně nebo knihárně. Tak vidíte, i v kriminále je třeba toho kousku krásy; a kdyby trestanci dostali do oken nějakou živou kytku v květináči, – nu, vsadím se, že by nebyla málo zalévána.

*

V ženském špitále jedno děvče nebo mladá žena, těžce tuberkulózní, zrovna jen kostřička s voskovou koží; jenom očima po nás točila, dlouze natažena jako v rakvi. Nevím, co provedla a jak dlouho tam bude; ale protože byla tak nemocná, vypadá jako svatá.

I ta nunátka v dětském útulku jsou nějak tišší než jiná děcka a vážně, skoro přísně se dívají na příchozího. Bože, i tady, v tom nejlíbeznějším koutku, je cítit kriminál.

*

Sbírka kuriozit: celé stovky hřebíků, rozlámané teploměry a lžičky, háčky od oken, které spolykali trestanci, aby se dostali do špitálu. A ten špitál je smutnější než cela, bezútěšnější než pracovna; neboť jinde jsou zdraví lidé, kdežto zde – Čemu to ti lidé chtějí uniknout, že tak usilují přijít do špitálu? Práci, nebo nudě? To my na svobodě nemůžeme vůbec pochopit; jen nám to označuje, jaká divná

a křečovitá trýzeň musí ty vězně popadat, když tohle jim má přinést úlevu!

Lidové noviny 19. 2. 1928

KRAJANÉ

Jsou lidé, kteří by nejeli sami za hranice ani za milión, ba ani za pečeného žida; tito se raději vrhají do ciziny v celých hordách a výpravách nebo aspoň hledají nějakého partnera nebo se přilepí cestou na prvního krajana, kterého natrefí. Obyčejně se takto spřáhnou dva lidé, kteří se k sobě zrovna nepasují; jeden z nich nevezme do úst nic na oleji, shání se celý boží den po české kuchyni a bez piva nedá ani ránu; nebo jeden je líný na krok, zatímco druhý lítá jako švec; nebo jeden kouká nejraději do výkladních skříní, kdežto druhý si neodpustí žádné muzeum, i kdyby to bylo jen muzeum starodávných motyk. Takto a podobně cestuje mnoho lidí po cizích zemích; zpravidla sice považují své partnery za nesnesitelné otravy, podivíny, špinky a vrtáky a oddechnou si, když se s nimi po návratu navždycky rozžehnají; ale přesto by nevydrželi sami za hranicemi ani tři dny, neboť těžko je člověku mluvit cizím jazykem, a ještě těžší je trvat v mlčení.

Pokud mne se týče, našel jsem zvláštní výhodu v tom, cestovat sám; člověku je přitom tak krásně smutno; třetího dne se mu začne strašně stýskat po vlasti a po nebeském požitku s někým si česky popovídat. Čím dále jede, tím mučivěji a sladčeji se v něm naplňuje touha po domově a po mateřské řeči, pomalu se stává posedlostí, ulevuje si v polohlasitých samomluvách a konečně vede k Hledání Krajana.

1. V tomto stavu se obyčejně pocestný člověk sejde s Českým Sklepníkem; je to tajemný úkaz – nejspíš ten sklepník je jenom vtělení jeho nostalgie; ale když už se pocestnému moc stýská, ať je to třeba v Timbuktu nebo v Aucklandě, přitočí se k němu při večeři

sklepník a řekne mu chlácholivě: "Vašnosti, já jsem taky Čech," načež odběhne jakoby nic, aby donesl k vedlejšímu stolu pečené kuře. Tohoto tajemného sklepníka jsem potkal v Londýně, Sieně, Girgenti a Paříži; možná že je to všude jeden a týž sklepník nebo pouhý duch; možná že to byl můj anděl strážce, který se mi zjevil v podobě sklepníka. Ale ať již je to jak chce, pocestný člověk se velmi potěší a s novou odvahou pokračuje ve své pouti.

2. Častěji se mu stane, že potká skutečné, živé Krajany; obyčejně je to poněkud hlasitá společnost v restauraci; nebo se otec rodiny na rohu rozčiluje, že ti ostatní si spletli cestu; nebo novomanžel v muzeu povídá česky své znejmilejší: "Koukej, Máničko, to je obraz od Corota" (– a on je to zatím obraz od Troyona). V takovém případě prodělá pocestný krátký, ale mohutný vnitřní boj, má-li zazářit nejširším úsměvem a hlasitě zaplesat "Hele, krajané!" Ale zrovna v polou zazáření se zarazí; předně by je to mohlo obtěžovat a za druhé, aby se pak na člověka pověsili, to tak! a za třetí, je to zvláštní, že zrovna tihle krajané jsou jaksi tento, nu, takoví hluční a těžkopádní – čert je vem; a spolknuv své zazáření, pocestný rychle odchází, aniž projevil své osamělé krajanství.

3. Ale pak už ho ta cizina tuze tísní; jak to ti lidé tady mohou vydržet, že mluví pořád taliánsky nebo anglicky? Dal bych frank za jedno české slovo! Bože, jen jedno slůvko po našem! A tu se dostavuje halucinovaný stav, kdy pocestný slyší česky mluvit. Dva neapolští drožkáři se hádají přes ulici, a v jejich křiku najednou pocestný zaslechne po česku: "Vem tu košili na Slováka!" Zastaví se, aby zazářil, ale oba vetturinové melou dál taliánsky, volajíce "porco Madonna" a jiná cizí slova. Nebo v londýnském East Endu volá řidič autobusu na strážníka: "To máš tu kaši, pohane," – načež strážník řekne jenom "Well," a česká konverzace u doků se tím skončila. Lidé haraší a hlučí v hospodách a na ulici; osamělý pocestný, dychtící po své mateřštině, zaslechne "ty vole", "to se ví", "a to né", "ty taky" a jiná česká slovíčka; může si ukroutit krk po krajanovi, ale vidí kolem sebe jen cizí a lhostejné tváře, drmolící cizím jazykem věci, po kterých mu zhola nic není.

4. Takto – propadaje halucinacím a šálen svými smysly nemůže to už osamělý pocestný déle vydržet a řítí se na Vyslanectví neb na Konzulát své vlasti; vrazí tam jako puma, křiče už ve dveřích "Nazdarlidijaksetumáte tojezatracenázemě ježíšmarjátosemrád žesemzasmezisvejma" a jiné takové projevy radosti a opojení; vůbec poprvé od té doby, co překročil hranice své vlasti, mluví nápadně hlasitě, bujně se řehtá, povykuje a dal by třeba i nohy na stůl; najednou je si vědom, že tady je kousek domácí půdy, čímž ohromně stoupne jeho sebevědomí, hlučnost a živost. Tuhle radost z exteritoriálního domova zažije jenom osamělý poutník; a tady teprve ocení, jak je to pěkné, můj ty bože, mít svůj stát, své lidi za hranicemi, svůj kus domova všude na světě –

Lidové noviny 11. 3. 1928

STAVEBNÍ

Když čtu, že se nějak připravuje nebo novelizuje nebo zdržuje nebo jinakým způsobem traktuje "zákon o stavebním ruchu", zastavím se pokaždé se zálibou nad tím slovíčkem "ruch". On totiž stavební ruch je opravdu ruch, třebaže zákon o stavebním ruchu se nijak přímo nevztahuje na tuto rušnou stránku věci; v řečeném zákonu není řeči o koních ani o kočích, o kopáčích ani o zednících, ani o hromadách cihel a písku, o práskání bičem a o velikém křiku "hyjé, hyjé", o bouchání trámů a klepání kladívek, o dýmajícím vápnu, o skřípání páternosteru, o pestrém stromečku rovnosti, zkrátka o žádném z těch opravdu rušných, hlučných a poutavých úkazů, které se zjevují při stavbě lidských příbytků. Zákon o stavebním ruchu se týká úkazů celkem velmi málo rušných, jako je stavební úvěr nebo daňové úlevy; ale aby autor zákona s poetickou libostí prodlel u skutečného stavebního ruchu, kdepak! ani slůvkem!

Stavební ruch vzniká obyčejně na místě zvaném "parcela", kteréžto slovo označuje místo pusté a ohavné. Jakmile se kus země

stane parcelou, odstěhují se z ní krtci i žížaly a půda přestane plodit, patrně vysušena pozemkovou spekulací; ani tráva, ani slušná plevel neroste na místě zvaném parcela, nýbrž jen smraďák, kokoška, kopřiva, ovsík, bejlí, rmut a nečistota. Tedy toto místo zpuštěné a znesvěcené se jednoho rána stane staveništěm, čímž je vykoupeno z nedůstojného stavu parcely; přitom se hrnou lidé s krumpáči a lopatami, plivnou si do dlaní a podnikají cosi jako průřez zemskou kůrou; a už tu jsou fůry, kočové křičí a sakrují, mrtvá parcela ožila halasným a ramenatým životem; do základů lidských domů se zazdívá chlapský lomoz. Pak tu narostou hromady cihel, s velkým křikem se staví lešení, každá hmota hraje svůj nástroj hlasitě a na celé kolo. A my, kdo denně obcházíme ty hromady cihel a trámů, abychom šli za svým řemeslem, neopomeneme se zvláštním a zajisté nesobeckým uspokojením zjišťovat, že už, aha, jsou položeny základy; že už dům roste do patra; a heleme, už na něj kladou krovy. Ani bych nevěřil, že je na světě bručák nebo škarohlíd, který by neměl takovou jakousi živou radost nad rostoucí stavbou; který by se zálibou neměřil výšku zdí; který by se netěšil z dosažené rovnosti. Nuže, až bude dům hotov a sejmuto lešení, snad půjdeme podle něho myslíce na své věci a zapomeneme se podívat, jak ten dům vlastně vypadá; ale že byl založen, že rostl, to byl náš společný a slavnostní zájem. Víte, to tak nějak leží v povaze člověka.

Ale tím, že byl dům postaven a obydlen, není ještě hotov; trčí cize a hole mezi ostatními, jako by sem nepatřil; ještě se neusadil, ještě nesrostl se svým okolím. Svítí svou novostí a jaksi se vnucuje; vypadá, jako by mu tam bylo těsno nebo nepohodlno; tváří se, jako by ignoroval své sousedství. Je třeba měsíců a let, aby si zvykl; musí tak trochu zvetšet a oprýskat, aby zapadl mezi ostatní… tak jako my lidé; musí ztratit svou pýchu a neobyčejnost… tak jako my lidé. A jednou to už nebude dům, nýbrž jeden z domů ulice; jeden v řadě. Až dozraje, bude skoro neviditelný; bude jenom sloužit, jako ty ostatní. A teprve potom bude hotov.

Ale takový pěkný všední den u nás na periférii, kde se netrhnou řady fůr s vyvážkou, cihlami a jiným "materijálem", kde to od rána

do večera bouchá, skřípe, vrže, ťuká a rachotí, kde se bez ustání kope, zdí, pokrývá a omítá, tedy takový pěkný a rušný všední den vzbuzuje v člověku obšírnou představu, že když Pán Bůh tvořil svět, činil to sice zázračně, ale nikoliv pouhým mrknutím nebo mávnutím ruky, nýbrž s všelikým zvučným boucháním, skřípáním a přiťukáváním, za velikého halasu, prostřed něhož procházel kosmický Partafír, dohlížeje, aby přírodní síly nezahálely; a že když dne sobotního právě ve dvě hodiny dokončil Stvoření Člověka, položil své nástroje a řekl "Padla".

Lidové noviny 18. 3. 1928

V NOVÉ SLÁVĚ

Ano, opravdu v nové slávě kvetou hrnčířské trhy na Kampě. Před válkou to býval veliký a hlučný jarmark na hrnky a pekáče, mísy a džbány a květináče a ostatní nádobí z pěkně vypečené, hnědé hlíny; ale už se mezi to začal míchat špatný porculán a všelijaké zpanštělé šmízo; a po válce se málem zdálo, že starým hrnčířským trhům je už odzvoněno, že už se přestalo dělat zboží z ušlechtilé hlíny, že už je konec staré domácí keramiky. Dobrá, jděte se v těchto dnech podívat na Kampu; budou vám skoro oči přecházet. Ne že by tam bylo tak mnoho hrnků jako před válkou; ale úroveň zboží stoupla, jako nikdy dosud. Především je tu celostátní jarmark; máte tu keramiku západočeskou i černokosteleckou, hanáckou (vančáky tu však chybí), modranskou i užhorodskou; převládá zboží pěkně polévané a malované, kanafasové hrníčky všelijak kostkované a pruhované, chutné džbánky, vázy, popelníčky, kaktusové květináčky červené jako paprika, tu a tam kousky dokonce pěkné barvou i formou, oproštěné i od folkloristické imitace; ale skoro na každém kousku je vidět rostoucí libost z jasné a živé barvy, z ručně vykrouženého tvaru, z naivního materiálu, z veselé ozdoby. Hrnčířský trh na Kampě propukl docela nezvykle; už tam nechodí

jen malostranská matka pro pekáč nebo hrnek na vaření brambor; začínají se tam trousit lidé, kteří chtějí něco hezkého a milého do bytu nebo do kuchyně. I ze zboží, i z kupců lze se potěšit; ale nejlepší na věci je, že – jak se zdá – domácí keramika ještě neumřela; ba naopak, že se hrne do života s novou chutí.

Lidové noviny 25. 3. 1928

PRVNÍ JARNÍ DEN

Určuje se všelijak: někdy podle počasí a jindy podle kalendářní rovnodennosti; ale skutečný, nepochybný, rozhodující první jarní den je ten, kdy se člověk odhodlá, že už si neoblékne zimník, nýbrž svrchník. Pro ty mladší prvním jarním dnem je některá (obyčejně trochu předčasná) neděle, kdy si poprvé obléknou své nové jarní šaty, třebaže přitom modrali mrazem. Ale my usedlejšího rozumu nedáme tak mnoho na nové šaty; nám stačí prostý, trochu za zimy zplihlý

svrchník

od loňska nebo předloňska, abychom jaksi švižněji a lehčeji vykročili, sebevědoměji koukali po – nu, vůbec po lidech a říkali svým známým na potkání, že "už máme jaro". A kdyby znovu padal sníh a znovu mrzlo, do zimníku nás už nikdo nedostane; neboť naše jaro se počíná z naší vůle a libosti, z našeho svobodného rozhodnutí, svrchovaným aktem naší volby: chodit nadále v lehkém svrchníčku.

Lidové noviny 28. 3. 1928

PŘÍMĚŘÍ

Jako každoročně vyhlásil i letos náš Červený kříž na Bílou sobotu třídenní mír, "aby aspoň na tři dny ustal stranický nesvár a všichni mysleli na to, co je spojuje". Bylo by možno dlouho filozofovat o tom, co nás spojuje; ale pro praktický život je nejdůležitější, že nás spojuje nebo má spojovat jeden veliký závazek, vyjádřený slovem, že každý člověk je náš bližní. Což v termínech činnosti znamená, že člověk je člověku dlužen pomoc. Červený kříž vyhlásil letos pohotovost na ochranu životů a zdraví; rád by nás všechny zařadil v domobranu lidskosti; vyzýval nás, aby každý z nás byl na svém místě, stále připraven, aby kdykoliv ho bude třeba, poklekl k raněným na bojišti života.

Třídenní mír je svátek lidskosti; ale není svátku bez víry.

*

Není ani svátku bez kázání. Když jsem byl malý chlapec, měl jsem na nedělním kázání nejraději "příklady ze života", kterými tlustý pan děkan osvětloval svoje exhorty. Dnes vím, že páni páteři mají celé tištěné sbírky takových příkladů a příběhů ze života; ale tehdy se mi v nich poutavě zjevovala strašnost i spasitelnost života. Dovolte mi, abych i dnes podal místo kázání jen příklady ze života.

Onehdy jsem viděl na ulici člověka; šel jaksi nejistě, zastavil se, najednou se mu podlomila kolena, a už ležel na chodníku: mdloba nebo mrtvička. A už byl u něho strážník, zvedl ho a položil ho v nejbližším průjezdě, rozepjal mu límec a vestu a vůbec dělal, co má předepsáno. Ale o tom nechci povídat, nýbrž o něčem jiném: byl nás houf, co jsme to viděli, přibíhali jiní lidé a nakukovali do průjezdu na nehybné tělo a na klečícího strážníka, ale nikoho nenapadlo, aby řekl: "Počkejte, já skočím tuhle vedle a zatelefonuju pro ochrannou stanici." Každý jen nakoukl, jaksi uspokojen, že vidí kousek neštěstí, a šel zase po svém. Tak jsem se za to styděl; nejsme dost vychováni k činné pohotovosti; není nám dosud vštípeno rytířství pomoci.

*

Ale je tu horší a přímo strašný příklad. Stalo se to v těchto dnech; auto, vezoucí dva flámující zedníky, porazilo člověka. Člověk křičel bolestí, neboť byl raněn; i naložili ho oba pasažéři do vozu, kázali šoférovi jeti za město a tam vyhodili stenajícího člověka do příkopu. Do rána ten raněný člověk bez pomoci zemřel.

Ti dva pasažéři a jejich šofér budou asi souzeni pro přečin proti bezpečnosti života; ale tím nebude učiněno zadost hrůze tohoto ohavného případu. Konfrontováni s takovouhle bídností si uvědomujeme, že je nutno zdůraznit v životě vše, co se nazývá povinnost k bližnímu, služba, odpovědnost a pohotovost, – jsou-li nám tato slova milejší a bližší než slovo "humanita".

*

Nakonec ještě jeden případ, krásný a smutný, který se před několika dny stal ve Varšavě. Na křižovatce Mickiewiczovy ulice stál policejní strážník jménem Antonín Spolnik. Najednou vidí padat člověka; bylo to mladé děvče, prostitutka: prudké chrlení krve. Antonín Spolnik zastavil nejbližší auto: "Dovezte to děvče do špitálu." Ale šofér se dal do křiku, že ne, že by se mu vůz pomazal krví té holky. Začali se sbíhat lidé; Antonín Spolnik jim rozčileně vykládá, koukejte se, lidičky, tadyhle umírá děvče, a ten člověk bez kusa srdce ji nechce odvézt do nemocnice, že by si pomazal vůz! A tu se to stalo: dav lidí se přidal na stranu šoférovu, a to prý by bylo, aby musel vzít do vozu takovou holku! Nový proud krve vytryskl z úst ležícího děvčete; a v tu chvíli se Antonín Spolnik podíval na ni, na šoféra, na nepřátelský dav, a v krajním rozčilení vytrhl svůj revolver. "V takovém nelidském světě nestojí za to žít," křikl, a vpálil si kuli do hlavy. Několik hodin nato se dozvěděl o jeho smrti jiný strážník, jeho nejbližší přítel; řekl si asi, že Antonín Spolnik měl pravdu, a zastřelil se také.

To je legenda o mučedníku, který prožil osobně strašlivý a velký závazek, že člověk je člověku dlužen pomáhat.

Lidové noviny 9. 4. 1928

PRVNÍ JARNÍ

"První jarní", to už je takové labužnické slovo, které vybaví člověku představu prvního jarního salátu. I první jarní bouřka má něco zrovna labužnického; je ještě útlá a skoro křehká, kdepak by se mohla rovnat bouřkám červencovým; jen trochu zahlomozí a drobet se ukropí, a už zas je někde jinde, už zase svítí slunce a řinčí kosové. "Á, první jarní bouřka," pravíme s nejširším úsměvem, odkládáme práci a díváme se na bouřičku, jako bychom se dívali na hrající si štěně; obyčejně ze samého potěšení zapomeneme zatřepat penězi v kapse a následkem toho obyčejně po celý rok penězi zrovna neoplýváme. Tohle slovo "první" vyslovuje něco kouzelného. Kdyby se pátá nebo desátá bouřka rozkrájela samou horlivostí, nebude pro nás takovou událostí; ledaže bychom ji nazvali "největší živelní pohromou za posledních sedmnáct let". Neboť normální případ nás nebaví; buď to musí býti první, nebo v nějakém směru rekord, abychom si věci všimli s libým úžasem.

Lidové noviny 12. 4. 1928

MLADÁ GENERACE

Pokaždé když čtu o mladé generaci v literatuře, v umění a bůhví v čem ještě, něco mne přitom na okamžik zarazí. Připadá mi, jako by se psalo se zvláštním důrazem o generaci dvounohé, nebo o generaci koží pokryté. Všechny generace, které znám, jsou dvounohé i koží pokryté; všechny generace, které se dnes vyskytují, jsou v podstatě mladé. Jsou-li nějací lidé doopravdy ve zvláště přesném smyslu staří, jsou přežitkem minulých dob; jsou velmi vzácní a měli by býti chráněni jako památka. My ostatní od deseti do osmdesáti let jsme mladí; stáří bylo jaksi mlčky zrušeno; přestalo být metou života.

Za mých dětských let ještě existovali staří lidé; byli to mužové od čtyřiceti let nahoru, většinou vousatí, s dlouhou fajfkou, pochmurnými názory a hlavně hlubokým opovržením k zelenému mládí. Tito mužové se ve čtyřiceti letech považovali za zralé a v padesáti viděli Abraháma, čímž jaksi nastupovali věk kmetný. Plnovous a těžkomyslná vážnost byly ideálem dvacetiletých; mládenci se styděli za své mládí jako za slabost a nedostatek. Sotva člověk dosáhl plnoletí, dával najevo těžké životní zkušenosti a mluvil o mnohých věcech s hořkostí muže, který už dávno překonal pošetilé iluze. Tyto světové názory se zevně vyjadřovaly bohatou vousatostí, Jägrovými košilemi a ustálenými návyky, jako například mít v hospodě svou židli a svou pivní sklenici.

Vemte si, jaký chasník, jaký pudivítr je takový dnešní padesátník vedle tehdejších zralých a ponurých třicátníků; hleďte na něj, jak hopkuje, křepčí, jezdí na všem možném s tváří ruměnou a hladkou jako dětský zadeček. Chcete-li mu polichotit, řekněte mu "mladý pane" a spleťte si ho s jeho vnukem. Tohle omlazení neprovedl žádný Voronov, to je věc životního názoru; lidé jsou mladí, protože se přestali dělat starými. Ještě jsme se nedohodli, jak se má říkat dvacátému století, zda věk automobilů nebo věk rádia. Mělo by se mu říkat věk mladých lidí; neboť to je ta nejhlubší změna proti minulému století. Lidé jsou – pokud nemluví o politice a nepíší v novinách úvodníky – veselejší, než bývali; zdá se, že jsou také zdravější. Někdy se stává, že takový šedesátiletý mladík zemře; i podivíme se všichni a vrtíme hlavou nad koncem tak předčasným. Už není veteránů života, není mužů zešedivělých v těžkých bojích, není bezmála velebných kmetů; zato jsou velební chasníci, kteří ještě v pětasedmdesáti dovedou stavět vrbu a skákat přes příkopy. Tito pokročilí mladíci se liší od těch, kteří jsou teprve velmi krátkou dobu mladí, zejména tím, že nesou svou mladost skromněji; nevykřikují o sobě "my mladí", neříkají si "mladá generace", nedávají najevo, že chtějí rozházet svět. Člověk si koneckonců zvykne na to své mládí a přestane se jím hlučně holedbat; to jen ti,

kteří stěží začali být mladí, se chovají tak vyzývavě jako zbohatlíci. Počkejte, však vás to přejde, až budete déle mladí.

Kdyby se měla zrodit generace, která by mermomocí chtěla přijít s něčím novým do dnešního světa, musela by to být generace starých. Museli by přijít dvaceti nebo třicetiletí kmeti s dlouhým splývavým vousem, důstojným krokem a sedavými návyky; museli by se s káravou nelibostí dívat na dnešní prošedivělé mladíky a pohrdat jimi jako čeládkou nezkušenou a lehkomyslnou. Museli by hovořit o svých chorobách a zmiňovat se častěji o smrti, dále o různých životních zklamáních a těžkých zkušenostech. Jenže pokud pozoruji, rodí se naopak lidé velmi mladí, ba dokonce pouhé děti. Ještě to nekouká na to, že by svět měl v úmyslu dosáhnout staroby. Zlozvyk stárnutí se na celé čáře přežívá.

Lidové noviny 15. 4. 1928

PROTEST

Jménem všech zemědělců, milenců, zahradníků, pedestriánů, penzistů a zmrzlinářů, tedy velké většiny všeho vzdělaného lidstva, vznášíme tento rozhořčený protest proti počasí, jež sněhem, foukáním, húlavami a metelicí, sychravostí a chladem hodlá pokračovati ve zlořádech zimy astronomicky dávno už překonané. Což jsme se ještě dosti nenamrzli, netiskli jsme se už dost k vychládajícím kamnům, neměli jsme dost rýmy a kašle, nevydali jsme už v plné míře zimě, což jejího jest? I mrazy byly, i sníh byl, i vichřice byly; nuže, už by mohlo přijít něco jiného, už by člověk chtěl jít za svou polní prací, otvírat doma okna, měřit svými kroky pěkný svět a hřát se na slunci. Proto voláme ke všem činitelům povětrnosti: Už dost, mějte s námi slitování; a nechte si něco na příští leden.

Lidové noviny 18. 4. 1928

BŮH HRŮZY

I v neštěstích a živelních pohromách vládne zákon sérií. Letos došlo na zemětřesení – v Bulharsku a Řecku, v Malé Asii a v Mexiku –, tedy tak daleko od sebe, že časová souvislost těchto úkazů je nahodilá a přesto děsivá. Dnes tu, zítra onde; skoro i nám se zdá, že ta slaboučká slupka zemské kůry se otřásá pod námi. Zeměkoule není tak tuze pevná, jak jsme zvyklí; ze žhavého nitra jí lomcují vulkanické síly, na povrchu ji hroutí síly tektonické; žijeme na příliš tenké slupce příliš velké pohyblivé masy. A přece i v těchto chvílích pohromy můžeme věřit, že tuto křehkou zeměkouli spínají pevné obruče. Je jimi vzájemná lidská pomoc a mezinárodní solidarita, která účinně cítí s těmi, pod jejichž nohama se bortí a chvěje země. Vztahuje se pomocná ruka od země k zemi, vytváří pás, jenž váže tento svět v pevnější celek; bohu hrůzy odpovídá bůh lásky. Vy všichni jste voláni, abyste pomáhali spoutávat chvějící se zeměkouli obručí ochoty a pomoci.

Lidové noviny 26. 4. 1928

SKALKA

Alpínum, podle anglického zvyku přesněji skalka (Rock-Garden), začíná být nepostradatelnou součástí moderní, především městské zahrady. Angličané byli první, kteří se začali systematičtěji zabývat zřizováním skalek; umělé skály, groty a morény se dobře hodily do přírodního charakteru anglické zahrady a při jejich zálibě ve vysokohorské flóře se zároveň uplatnilo anglické sběratelství a turistický sport. Na kontinentě počaly zdomácňovat malé skalky jako romantické rekvizity; byly to napodobeniny zřícenin, divoké haldy kamení zarostlé břečťanem a kapradím, nebo dokonce napodobeniny horských pásem, postavené někde uprostřed trávníku. Teprve zahradní umění začíná zasazovat alpínum také do

malých a zcela neromantických zahrad. To má dvě nebo tři rozumné příčiny:

1. Skalka (a "suché zdi") se stává v zahradě architektonickou součástí, která člení zahradu vertikálně; nahrazuje cihlové terasy a schodiště, využívá přirozené srázy a břehy a zahradu dělí stupňovitě. Už v rovině nenapodobuje zříceniny nebo divoké skály, nýbrž velmi uspokojivě zdůrazňuje výškové rozdíly zahrady.

2. V malých městských zahradách umožňuje shromáždit na nejmenším prostoru největší botanické bohatství. Alpínky jsou zpravidla zcela drobné; musejí být přiblíženy oku, ale zato může být osázena a využita každá štěrbina, každé místečko země. Toto ušetření místa je v městském zahradnictví při drahotě pozemku skutečně neocenitelné.

3. Zahradní skalky konečně obohatily neobyčejnou měrou náš rostlinný materiál o nejvděčnější a nejkrásnější droboučké trvalky, které mohou být pěstovány jen na kousku chudé půdy mezi kamením. Takové saxifrágy v nesčetných druzích, Dianthus, Draba, Campanula, Arenaria, Veronica, Androsace, Thymus a nesčetné jiné jsou doslova pravé klenoty svými polštáři a hojnými květy; žádný nádherný záhon nepůsobí tak velké uspokojení jako malé a dobře pěstěné alpínum v jarním květu. Městský sad nebude v budoucnu s to pomoci si bez skalek, pokud ovšem má k dispozici nerovný terén, ale i na rovné půdě zbývá možnost "suché zdi" a zapouštění kamenů nebo chodníčků pro všelijaké polštáře alpské květeny.

Proto právě dnes, kdy se začínáme učit, jak účelně využít skalek, přichází vhod důkladná kniha dokonalého znalce Ericha Wocke o pěstování alpínek.

Wocke je příliš botanikem, aby se zabýval architektonickou stránkou skalek; podává dobrý úvod, jak a z čeho se má alpínum zřídit, aniž by názorněji ukázal, jak by mělo být stylově začleněno do moderní zahrady. Zato podává ve všech ostatních směrech důkladné a přímo úzkostlivě přesné poučení; celkem nevyžadují obyčejné skalky ani tak mnoho ohledů, jak to předepisuje tento svědomitý autor; proto například dobrý anglický spisovatel H. H.

Thomas ve své knize Rock-Gardening for Amateurs raději obtížné alpínky přechází, aby jimi nezatěžoval zájem amatéra. Erich Wocke činí dobře, že se neomezuje pouze na praktickou stránku pěstování; ve čtyřech kapitolách shrnuje své zkušenosti s životními podmínkami vysokohorské flóry v přírodě, aby v následujících kapitolách formuloval pokyny pro její aklimatizování a kulturu; zde je dokonale spolehlivým průvodcem a rádcem, a nejen to: právě svým vědecky prohloubeným zájmem nutí zahradníka k tomu, aby se také stal tak trochu botanikem. Tím se Wockova kniha stává dobrým korektivem v moderní literatuře o zahradnictví, které někdy do jisté míry jednostranně definuje zahradu jako architekturu ze zeleného materiálu a povážlivě nechává stranou vlastní pěstitelské znalosti a úkoly.

Největší část Wockovy knihy je přirozeně věnována kritickému a praktickému přehledu rostlinného materiálu pro skalky; není a nemůže to být úplný výčet. Přesto je Wockův přehled druhů a variant tak bohatý, že neodborníka zmate. V tomto ohledu jest a zůstane Wockova kniha jistě na dlouhou dobu nejdůkladnější, vzornou a nepostradatelnou příručkou pro pěstitele alpínské flóry; doufejme, že by se nadto mohla svými krásnými ilustracemi stát také dobrou propagační knihou tohoto nejkrásnějšího a nejvděčnějšího pole moderního zahradnictví.

Prager Presse 28. 4. 1928

KAKTUSY

Vynikající kaktusový badatel, který už procestoval celé Mexiko, Brazílii, Argentinu a nevím které ještě kraje, aby objevil nové mammillarie, echinocereusy a echinocacty, mi velice vážně tvrdil, že vždycky po velkých válkách přicházívají do módy. Odůvodňoval to tím, že manželé jsou na své ženy žárliví, a že se proto rádi doma nějak zaměstnávají, ale že to musí být něco, co by mohli na týden

nebo na čtrnáct dní opustit a hledat ženu, kdyby jim utekla s jiným. Proto příroda sama nutí muže k tomu, aby v dobách mravního úpadku po válce pěstovali kaktusy.

Ať je tomu jak chce, je nepochybné, že po válce propukla právě epidemie kaktusová. Jdeme-li za příčinami toho jevu, řekli bychom asi toto:

1. Malé byty, v kterých nám právě kaktusy umožňují v jediném okně vypěstovat celou kouzelnou zahrádku; 2. zvýšená záliba v domově, v malém domácím koutku – v tom jde kaktusářství ruku v ruce s rádiem; 3. záliba v exotismu, s nímž se setkáváme i v dnešní literatuře; 4. moderní smysl pro formální výstřednost a zvláštnost; 5. pokrok v umění hrnčířském, kdy se dnes vyrábějí tak něžné květináčky a misky na kaktusy; 6. sběratelská mánie, která jak známo doznala po válce rozmachu ve všech oborech. Snad je ještě víc příčin, ale je jisté, že se tím obohatila naše záliba ve fantastickém a nevyčerpatelném půvabu těchto ostnatých miniaturních strašidýlek, těchto koboltů mezi rostlinami.

Je přirozené, že za těchto okolností neobyčejně vzrostla v posledních letech literatura o kaktusech a sukulentech. Nové dílo Waltera Kuppera Das Kakteenbuch patří – to budiž řečeno hned – k nejlepším. Obsahuje především nádherný obrazový materiál; fotografie jsou tak veliké, dokonalé a tak četné, že celé dílo působí jako album obrazů nejsličnějších kaktusů. Autor se dále omezil na bohatý sice, ale přece jen rozumně omezený počet nejtypičtějších kaktusů, takže nepoplete ani začátečníka, kterého jinak nekonečné bohatství podřádů a variant obyčejně poděsí. Konečně se autor snaží zjednodušit otázky a rady pěstiteli, aby začátečníka nepostrašil. Pěstitelé kaktusů si zakládají na celé pěstitelské laboratoři; co tu je všelijakých směsí zeminy, které se ovšem dají těžko připravit, co různých (a u různých autorů si obyčejně silně odporujících) předpisů, pokud jde o světlo, zavlažování, ošetřování a přezimování, takže amatér, který se chce při prvních krůčcích dát vést touto odbornou literaturou, spíš ztratí odvahu a řekne si, že na takové kejklířství nedorostl. Kupper nabízí ve svých pokynech jen to

nejjednodušší a nejlehčí; ukazuje, že k pěstování kaktusů není třeba žádné zvláštní učenosti a uměleckosti a že je každý může zvládnout obyčejnými prostředky a za obyčejných podmínek. Je zajímavé, že v tomto směru má Kupper daleko spíš pravdu a spíš nám pomáhá k úspěchu než ony pedantské a složité experimentující knihy. Rádi bychom se dočkali právě tak cenné knihy o ostatních sukulentech.

Prager Presse 6. 5. 1928

KOUSEK PRAVDY

Pokud se mluví o některých obecnějších zvycích a mravech, ujišťují znalci místních poměrů, že u nás se tak říkajíc nebrává pravda na zlaté vážky. Nechci tím říci, že se u nás nadmíru lže; což o to, lže se dost, ale nijak zvlášť geniálně; pokud se u nás daří lži, je poněkud malicherná a zmetkovitá. Daleko spíše u nás prospívá jiná forma nepravdy, a to přepínání. Jeden velký politik mi vypravoval, že k němu přišel jakýsi člověk od Jičína a řekl: "Život nás horalů je tvrdý." Tak jako se tento muž z pahorkatiny vydával za horala, mluví jiný o nesnesitelném útisku, druhý o katastrofálních poměrech, třetí o strašlivých zlořádech a čtvrtý o tom, že náš stát je na kraji záhuby. Ba i celé politické programy a situace bývají založeny na soustavném zveličování a nadouvání několika špatně zjištěných a křivě vyjádřených faktů. Kdyby se jednoho dne scvrkly a srazily na svou pravou míru všechny ty křečovitě zveličené rozměry, obíhající v našem veřejném slovníku, nastalo by veliké vystřízlivění v národě a lidé by vzali hůl na každého, kdo by k nim promlouval velkými a patetickými slovy. Ovšem ten veřejný div se nestane a lidé nevezmou hůl na ty, kdo je balamutí, spíše ze zvyku nebo proto, že jsou za to placeni, než ze živé fantazie a překypujícího temperamentu.

Ale je ještě jedna forma nevážnosti k pravdě, která docela charakteristicky zabarvuje náš veřejný život: neochota informovat se

o věci, o které mluvíme nebo píšeme. Každému z nás se může stát, že ho jeho bližní slovem nebo písmem nařkne dejme tomu ze zavraždění vlastní babičky. Já vím, že kdyby se to stalo například vám, je to bídné utrhání a byl byste téměř v právu, kdybyste onoho bližního roztrhl jako slanečka. Ale je tu ještě jeden veliký rozdíl: kdyby si ten dotyčný, dříve než vás tak nebo onak obviní, dal tu práci, aby zjistil, měl-li jste vůbec nějakou babičku, za jakých okolností se vaše babička odebrala na onen svět, kdo byl při tom a ostatní podobné okolnosti, tu byste mu mohl a měl s jistým uznáním říci: "Pane, zdrtím vás sice za okamžik těmito pěstmi pro vaše bídné utrhání, ale chci vám ještě předtím říci, že jste v jádře počestný chlap, neboť dal jste si vážnou práci zjistit skutečnou pravdu." Jenže je velmi pochybno, budete-li kdy mít příležitost takto svého utrhače oslovit. Odpůrce, který svá obvinění nebo námitky hledí předem ověřit, je koneckonců úctyhodný už proto, že ho můžete přesvědčit odvolávaje se na skutečnost; je to odpůrce, který je s to vám dát dostiučinění. Ale co máte dělat s človíčkem, kterému stačí, že slyšel, že vaše babička náhle zemřela, ač to bývala, chudák, taková silná ženská, aby ihned začal provolávat, že má z nejlepšího pramene, že jste svou babičku uškrtil řemenem od kalhot? Pravím, tento člověk není ani schopen satisfakce; bude tvrdit, že to neřekl, nebo že to řekl jinak, nebo si najde někoho, kdo prohlásí, že to nečetl, nepsal a do tisku nedal, nebo podepíše prohlášení, že vás tím nemínil urazit. Oč by nám všem bylo lépe, kdyby naši odpůrci byli na nás sice jako čerti a pásli po každém našem kroku, ale činili to s respektem ke skutečnosti; kdyby si na nás opravdu hleděli posvítit, místo aby mlátili hubou nebo perem ve stínu anonymity, nebo aby prsním tónem tvrdili na kterékoliv tribuně věci, o kterých je ani nenapadlo se přesněji informovat, spoléhajíce na to, že nedbat pravdy není u nás žádná ostuda. Někdy si nejsme jisti, co je nejhorší zlo veřejného života, zda nenávist, nebo korupce, nebo demagogie; ale největší zlo je nepravdivost, neboť nebýt jí, stála by nenávist, korupce i demagogie tak strašlivě naze před očima všech, že by už ani nebylo nutno ji vyvracet.

Říká se, že pravda je jako zlato. Ano, zejména proto, že zlato také neleží na návsi jako husí trus, nýbrž musí se celkem pracně vykopávat nebo rýžovat. I pravda, ať o čemkoliv, se musí s jistým úsilím hledat a vydobývat.

Kdybychom se obecně rozhodli nevěřit každému žvastu, přinutili bychom i ty, kdo nejvíc hřeší na lidskou lehkověrnost, aby to začali brát s pravdou trochu vážněji. Království lži není tam, kde se lže, nýbrž kde se lež přijímá.

Lidové noviny 6. 5. 1928

SVÁTEK MATEK

Někdy se přece jenom z ciziny můžeme něčemu naučit; drobet přitom bručíme, že je to zbytečnost a kdesi cosi, ale drobet se také stydíme, že jsme na to už dávno nepřišli sami. Jako tenhle Svátek matek, který slavíme právě dnes, poprvé a jistě ne naposled, z iniciativy Československé ochrany matek a kojenců. Naše mladé i staré maminky nejsou na tolik ohledů zvyklé, aby se jim zasvětil hnedle svátek jako svatým na nebi; a kdybyste jim šli do kuchyně blahopřát k jejich svátku, asi by se po vás ohnaly utěrkou a řekly by, ať si z nich neděláte blázny. Ale svátek maminek není pro blázny; jednou za rok bychom si měli vzpomenout, že ta tisíc a jedna práce, tisíc a jedna starost, jež tvoří život ženy-maminky, stojí za oslavu a uctění. I v tento svátek se bude většina maminek točit kolem plotny, aby vám na neděli ustrojily něco lepšího, budou se zlobit a mazlit s dětmi a nebudou mít chvilečky pokdy, aby nějak jinak oslavily tento svůj den; kdepak byste je vy ostatní mohli zastat v jejich maminkovských povinnostech! Ale když už mají svátek, dejte jim to znát aspoň dobrým slovem, jarní kytičkou a trochou uznání za to, co za všedních dní jsme příliš ochotni pokládat za samozřejmost.

Lidové noviny 6. 5. 1928

K PROCESU

Každý veliký kriminální případ má dvě stránky, o kterých lze obyčejně hodně uvažovat: jedna stránka je sám čin a ti, kdo jsou z něho obviněni; druhá stránka je publikum a větší nebo menší ohlas celého případu ve veřejnosti. Pokud se týče té druhé stránky, tedy porotní případ Michalko-Sikorský-Klepetář se jak se říká – "těší nejživější pozornosti". Není pochyby, že by ta pozornost byla daleko méně živá, kdyby před porotou stáli obviněni z nějakého podobného činu – řekněme tři nádeníci, tři cihláři nebo tři potulní brusiči. Ale jelikož jeden ze tří žalovaných je bývalý redaktor, druhý má diplom doktora medicíny a třetí byl aspoň sekretářem politické organizace, zvýšila se ona veřejná pozornost měrou zrovna nápadnou; kdyby šlo o tři mladé milionáře, o tři bývalé ministry nebo o tři tenoristy, dostoupila by asi vrcholu. Patrně ve veřejném mínění existuje mlčky předpoklad, že vyšší vzdělání nebo vyšší sociální stupeň člověka, který je jimi nadán, téměř privilegují v oblasti kriminality; že jeho zločin je zajímavější nebo vzácnější nebo vůbec podstatně výjimečnější než zločin chudého lumpa.

Je ovšem pravda, že vzdělaný člověk je zpravidla opatrnější vzhledem k následkům a že bohatý člověk není v pokušení zavraždit starou babku, aby jí uloupil sedmdesát korun; přesto ten předpoklad, že zločinnost náleží spíše nižším než vyšším společenským vrstvám, je v jádře přímo barbarsky nedemokratický, tak jako nedemokratický je ten horečný zájem o zločiny z takzvané lepší společnosti. Je v tom vlastně notný kus romantismu kolportážních románů; v pořádném krváku se dopouští zločinu hrabě Armand nebo démonická baronka Lýdie, kdežto zločin řeznického tovaryše nebo čeledína náleží do literatury realistické, která už tolik nemluví k lidskému vkusu. Něco z psychologického kýče zůstává vždycky v té senzačnosti velkých soudních případů "ze společnosti".

*

Jakmile nějaký zločin vzbudí obecný zájem, dostavuje se obyčejně jakýsi mystický pocit, že je v něm nějak spoluvinna sama společnost nebo sama doba; proto se mluví o úpadku mravů, o morálních následcích války, o eticky pochybné generaci a podobných věcech. Kupodivu to říkáme jen o zločinech zrovna přítomných; nikdy nás nenapadne tvrdit, že za zločiny vraha Jareše nebo Hugona Schenka je odpovědna otřesená morálka našich otců nebo dědů.

Ale ano: v přítomném kriminálním případě je skutečná kolektivní spoluvina, a dokonce velmi vážná. Vemte celý případ: nějací mládenci mezi námi tropí různá menší alotria na hranici hochštaplerství; vydávají se za to nebo ono, jsou notoricky prolhaní a pomáhají si všelijakým pochybným způsobem k penězům. Je to o nich skoro obecně známo; každý z nich má na svém kontě trochu špinavé kousky, ale – a tady jsme u té spoluviny – jejich okolí to nebere naprosto vážně; nedá mládencům důrazné ponaučení, že lhář a hochštapler nepatří mezi nás. Kdyby po prvních pochybných extraturách narazili ti mládenci na vážný odpor svého okolí a na trochu normální štítivosti, byli by si snad dali na sebe pozor. Ale jejich společnost tuze tolerovala jejich nepěkné kejkle; mládenci se hemžili dál na hranici kriminality, až jednoho dne se dostali do úzkých a – jsou-li vinni tím, z čeho je viní žaloba – věc dopadla strašně. Pochybuji, že by seděli tam, kde nyní jsou, kdyby jejich společnost se dívala přísněji na jejich lži a podvůdky, se kterými začínali svou žalostnou dráhu. Nějak se u nás tyhle nekorektnosti neberou na zlaté vážky; člověk chycený ve lži hraje dál veřejnou roli, jako by se nechumelilo; utrhač nebo přeběhlík sedí mezi námi bez znamení hanby; lhář není bezectný. Tady je velmi široká spoluvina nejen na kariéře těch tří vyděšených mládenců před soudem, ale i na většině toho, čím trpí naše politická morálka.

Lidové noviny 13. 5. 1928

DO POŘÁDKU

Podle Písma "větší je radost nad jedním hříšníkem pokání činícím než nad devadesáti devíti spravedlivými". Jistě je to pravda, neboť my sami cítíme větší radost, když je jedna rozházená věc dávána pěkně do pořádku, než nad devadesáti devíti věcmi, jež trvají ve staré spořádanosti. Tak například my Pražáci se už začínáme radovat z náměstí Vinohra-, ne, z náměstí Purkyňo-, ne, dnes se říká z náměstí Mírového; ne že by se už skvělo v nové kráse, ale že už do divokého chaosu šutru a kolejnic, příkopů a hromad, dlažebních kostek a červených lampiček počíná vnikat pořádající vůle. Už jedno se ukazuje: tím, že frekvence je svedena k obvodu náměstí, místo aby je protínala zrovna uprostřed, náměstí se nápadně zvětšilo; dále získalo na prostorové uzavřenosti a teprve nyní se zjevuje jako centrální prostor, jakých máme v Praze málo. Je to skutečně "hříšník pokání činící", neboť napravují se tu staré stavební a technické chyby; a to už je jedna z dobrých věcí světa, že věc technicky správně pořízená získává i na kráse. Ono je v Praze ještě na mnoha místech co napravovat.

Lidové noviny 18. 5. 1928

PLEVEL

Jsou majitelé zahrádek, kteří se poeticky radují z kvetoucích pampelišek ve svém trávníku. "Já se divím," říkají, "že je někteří lidé hubí jako plevel. Vždyť je to tak krásné, ty žluté terče v zelené trávě, a i ty lehýnké lampióny po odkvětu jsou docela hezké. Co se mne týče, já jsem rád, že mám v trávníku pampelišky, a nezničím ani jednu z nich."

Je ovšem pravda, že květ pampelišek je pěkný; horší jsou listy, jejichž přisedlá růžice dusí pod sebou trávu. Trávník prorostlý pampeliškami nevypadá kromě těch několika dní květu docela nic

pěkně; a zejména trávník v městské zahrádce, po kterém se chodí (a má se chodit) a na kterém si hrají děti, vypadá tím ošklivěji, protože pošlapaná pampeliška přisedá úplně těsně k zemi a okatě porušuje kobercový půvab trávníku. Ale nejhorší je, že zahradník, který z jakési sentimentality ihned nevypleje každou pampelišku, jež se mu v zahrádce ukáže, si snad neuvědomuje, jaký špatný kousek tím provádí všem svým sousedům. Jeden rozvátý lampión pampelišky zaneřádí plevelem trávníky i záhony široko daleko. Zahradníci mají mít k sobě vzájemný ohled; k tomu v prvé řadě náleží, aby už kvůli sousedům nenechali u sebe vybujet žádný plevel, zejména ne ty poetické a neřádné pampelišky.

Stejně je tomu s jetelem; chcete-li nalézt čtyřlístek pro štěstí, hledejte jej u polní cesty, ale na zahrádce v trávě jetel netrpte; dusí trávu a jeho semínka, nestarajíce se o hranice soukromého vlastnictví, zaletí k sousedovi a k jeho zlosti mu zaplevelí celou zahradu. Rovněž husí kvítko, svlačce a pastuší tobolka zasluhují, aby byly vyvrženy jako škodné bejlí, jímž v městské zahrádce opravdu jsou.

A ještě něco: dbejte už kvůli sousedům, aby se vám u plotu a v křoví neusadila pejřavka. Je to jen tráva, ale její dlouhé výhonky se zahnizďují v nejhustším kořání květin a dřevin, odkud se pak už nedají vyplenit. Ohled na sousedy, i to je jedno důležité pravidlo pro městské zahrádky.

Lidové noviny 29. 5. 1928

O TÉ ŠAVLI

Policejní stráž v Praze dostala jak známo šavle; a protože nebylo veřejnosti vyloženo, dostala-li je pro zvýšení své krásy nebo pro větší bezpečnost hlavního města, vyvolala tato novinka různé, většinou nepřívětivé komentáře. Abych se ve svém úsudku neukvapil, interpeloval jsem řadu strážníků, k čemu je šavle dobrá.

"To já nevím," řekl jeden, "ale my dopravní ji nemusíme nosit."

"K čemu je dobrá?" pravil druhý. "Dobrá je, když se do nás pustí víc lidí, jako tuhle v Dejvicích. Víte, proti přesile je pendrek krátký. Ale jináč –," a mávl skepticky rukou.

"Ona by šavle byla dobrá," vysvětloval třetí, "ale do služby ne. Když mám někoho předvádět, tak potřebuju obě ruce, no ne? A když mám někoho honit, tak abych nejdřív odepjal šavli, že jo. Ale jináč –"

Lidové noviny 3. 6. 1928

ŽIVOTOPISEC T. G. MASARYKA

Třetím svazečkem v edici Zlatoroh uzavírá Jan Herben svůj životopis prezidenta Masaryka, konče nepřekonanými dosud chmurami dnešních dnů. Nyní je možno přehlédnout vcelku tento klidný a jasně rozvinutý obraz života – jistě klidnější, než byl ten život, jejž pozorný a znalý kronikář sleduje od slovácké dědiny po dnešní výjimečné místo v čele státu.

V prvním svazku vypravuje dr. Herben o dětství a mládí Tomáše Masaryka; tady na každé stránce je vidět, jak věrně a čistě zaznamenal biografista osobní vzpomínky Masarykovy: je tu táž určitost v detailu, táž holá pravdivost, jistý nedostatek emfáze, veliká cudnost v potlačení citového přízvuku, celá ta prostota a věcnost, se kterou sám prezident mluvívá o svých mladých dnech. Životopisec se nepokouší přidat byť i jen píď jedinou k postavě slováckého chasníčka a chudého studenta; raději skládá mozaikový obraz příhod a vzpomínek, někdy trochu diskontinuitní, tak jako je skutečné vzpomínání, ale nikdy ne porušený ve své dokonalé autentičnosti. V těchto kapitolách zůstane Herbenův životopis nezkaleným pramenem pro poznání Masarykovy osobnosti.

Dále první svazek provází profesora Masaryka od jeho příchodu do Prahy až do světové války; zde dr. Herben kreslí život svého

učitele a přítele, politického šéfa a spolubojovníka. Pro tento oddíl života Masarykova není ovšem povolanějšího životopisce nad dr. Herbena, který stál po tolik let po boku profesora Masaryka; snad zde biografista ledacos uhladil, ukládal si rezervu, hleděl překonat leckterou společně prožívanou hořkost minulých srážek a bojů; pro toto údobí bylo třeba někdy spíše zapomínání než příliš důkladného vzpomínání. Nejsem sám pamětníkem oněch bojovných let; ale jako čtenář velmi oceňuji lidský i politický takt, se kterým dr. Herben vypravuje o všech těch starých šarvátkách a nepřátelstvích. Kulturní historik poví jednou víc o té sérii konfliktů; jasný vyprávěč Masarykova života je zaznamenává spíš jako osobni fakta než jako kus národního vývoje.

Druhý a třetí svazek líčí Masarykovo působení za války a jeho veliké exilium ve třech světadílech. Zde dr. Herben přejímá svůj materiál z písemných pramenů, tedy z druhé ruky; ale právě zde je vidět, jak dovede zjednodušit a uspořádat tu přemíru látky; jak s lidovou jasností a ladností, přehledně a srozumitelně skládá názorný obraz z dění příliš složitého. Neanalyzuje, nýbrž vypravuje a ilustruje; je to právě v nejlepším slova smyslu kronikář, který hledí jasně a souvisle vylíčit zjevná a autentická fakta a nechá je mluvit jejich vlastním jazykem. Bez velkých slov, prostě a průhledně, nevcházeje do politické a diplomatické kritiky, která bude jednou muset objasnit tolik událostí světové války, vypravuje Jan Herben o našem a Masarykově podílu na těchto dějích; o podílu, na kterém se zakládá náš stát. Tento výklad samozřejmě není definitivní; ani naše nejpřímější prameny, jako Masarykovy a Benešovy paměti, neříkají všechno, historie domácího odboje není ještě napsána, dějiny našich legií jsou ještě uloženy v pramenech. Hlavní Herbenův pramen, Masarykova Světová revoluce, je kniha někdy velmi málomluvná co do osobních zkušeností a zážitků. Přes toto množství i neúplnost materiálu vytvořil dr. Herben zřetelný a souvislý obraz tohoto úseku, kde život T. G. Masaryka se stává vlastně historií národa; je to až podnes nejplynulejší a nejvýraznější nárys naší revoluce, poučný pro každého.

Tři svazečky o T. G. Masarykovi: i v tom je zvláštní vyprávěčský takt, že se tu velmi málo povídá o samotném Masarykovi, nýbrž vypravují se jeho slova, jeho skutky, příběhové jeho života. Ty sám, čtenáři, čiň z těchto faktů závěry na duchovou a mravní osobnost, jež se projevuje těmito skutky a činy; ty sám urči a uprav svůj osobní poměr k muži, jehož život je ti věrně předestřen.

Lidové noviny 9. 6. 1928

LÉKAŘ

Učencům a profesorům dostává se obyčejně jubilejních kytiček od pánů z téhož cechu; proto dnes, na kterýžto den padá šedesátka profesora Ladislava Syllaby, budeme čísti mnoho o poklepu a poslechu, o diagnostice chorob interních a jiných učených věcech, kterým my obyčejní laikové a pacienti příliš nerozumíme, i když k nim dáváme živý materiál. Ti z nás, kteří už cítili na svých zádech chladné ucho profesora Syllaby nebo na svém hrudním koši lehký poklep jeho jemných prstů, mohli by nadto povídat o pozorném a chlácholivém lékaři, který nikoho nepoděsí a od kterého pacient odchází jaksi zdravější a svěžejší, i když nedostal žádné kapky a lektvary. Ale pak je tu ještě profesor Syllaba jako člověk, jako občan, který bere velmi vážně své povinnosti k národu. Mnohokrát chopil se slova ve starostech a bojích dne; pročítáme-li znovu jeho články a úvahy v krásném svazku Cestou k svobodě, tu opět slyšíme hlas ušlechtilého lékaře; hlas, který nehrozí a neútočí, nýbrž povzbuzuje; hlas vážného optimismu nad ranami a chorobami národního života; hlas, který nám všem říká: "Buďte klidní a stateční: žijte slušně a čistě, v jasném světle, bez heslových narkotik, a nikdy neztrácejte důvěru; pak i tyto politické neduhy vás přebolí – věřte, že bude lépe." A za ten hojivý optimismus z těžkých let války a z těžkých dnů svobody buď tomuto národnímu lékaři největší dík.

Lidové noviny 16. 6. 1928

TĚŽKÁ POMOC, MARNÁ RADA…

Těžká pomoc, marná rada,
za domem dům v Praze padá,
země praská, prach se zvedá,
přijde komis pak a shledá,
že to stálo na písku.
Na divadlech starost mají,
kusy se jim propadají,
kritická pak komis poví
původnímu autorovi,
že holt stavěl na písku.
Jaký div tu, že i vláda
stále sedíc přece padá,
novela jí nechce stát, no,
co je, lidi, stavět platno,
když se staví na písku.

Lidové noviny 16. 6. 1928

O NAŘÍKAČÍCH

"Brejden, pane, jak se máte?"
"Aále špatně, pane, zanic to nestojí."
"Nono, a co vám chybí?"
"Ale to víte, starostí je –"
"Copak vy víte o starostech, pane! Já bych chtěl bejt na místě."
"To byste to chyt! A jak se vede vám?"
"Ale to víte, bídně. A co zdravíčko?"
"No taktak. A rodina zdráva?"

"Ještě to ujde. No tak máucta."

"Služebník."

To je normální československý rozhovor, který by měl stát hned na první stránce každé praktické cvičebnice jazyka českého. Téměř bez výjimky prvním slovem propuká náš člověk v nářek a stížnosti na svůj osud; obyčejně tím získá jakýsi rozběh, aby mohl v dalším hovoru nadávat obecně na mizerné poměry, na tu lumpárnu a na jiné veřejné záležitosti; ale to už je jiná kapitola.

Ze zvláštního národního zvyku nám nejde jaksi z krku, abychom řekli, že se nám vede docela dobře, nebo že to ujde, nebo že by to mohlo být horší. Víme, že se nás náš bližní nevyptává ze soustrasti; nedomníváme se, že ho svou pochmurnou odpovědi nějak dojmeme. Vzdálený pozorovatel by mohl soudit, že máme vrozený strach ze svých bližních, že jim na potkání naznačujeme svůj těžký osud jen proto, aby nás ušetřili nebo aby si snad od nás nechtěli vypůjčit; nebo že chceme odvrátit jejich zlobu a závist, nebo že se hledíme před nimi ponížit, aby jejich postavení a štěstí vyniklo tím zářivěji. Ale my si nenaříkáme sklíčeně; my si naříkáme okázale; my se jaksi honosíme svými starostmi a bědami; my tvrdíme svému bližnímu do očí téměř s opovržením, jemu že se tak všivě nevede, kdepak, holenku! My známe život, protože se nám vede špatně; my jsme chlapíci, protože si máme, panečku, nač naříkat. Kdyby se nám vedlo obstojně nebo kdybychom byli celkem spokojeni s tím, jak se máme, pak to není naše zásluha nebo úspěch, nýbrž z pekla štěstí a taková nějaká povrchnost nebo prostopášnost. Vážný člověk, pane, má jenom starosti a trampoty.

Ale nejzvláštnější je, že to je vlastně jenom taková forma. Trpíme-li opravdu ať nemocí, nebo láskou, nebo bídou, zamlčujeme to s jistou cudností utrpení; nehlásáme lidem na potkání, že v nás doktor našel rakovinu jater nebo že se můžeme zbláznit žárlivostí na svou manželku. Trpíme-li nejhůř a ptá-li se nás někdo, jak se nám vede, řekneme plaše "děkuju za optání" nebo tak něco vyhýbavého. Pokud si zplna hrdla naříkáme, že se nám vede špatně, vede se nám, zaplaťpánbu, ještě dobře. Řekne-li nám náš bližní, že se mu vede

dobře, vyvolá v nás bezmála podezření, že před námi zapírá nějaké zatracené starosti; že to s ním nějak smrdí.

Jsme národ naříkačů; obyčejně se setkáváme, jen abychom si navzájem pobědovali, že se nám vede mizerně, ačkoli nás vlastně nijak nezajímá, jak se tomu druhému vede; je to už jen taková formalita, tak jako když Angličané mluví o počasí. Upřímně řečeno, ozývá se v tom spíše snaha jevit se malým a ubohým než skutečná nespokojenost; je v tom taková vnitřní nesvoboda a nedůvěra. Jako naše pozdravy, tak i naše konverzační zvyky ukazují, že snáze se mění státy a ústavy, zákony a řády než lidské mravy; podrželi jsme zvyky malého, ublíženého, reptajícího poddaného, jehož první slovo je nějaká bezmocná stížnost a jemuž beztoho nikdo nevěří. Ostatně ani nečekáme, že nám někdo bude věřit.

Tak tedy: Jak se vám vede?

Lidové noviny 17. 6. 1928

NÁSTAVBY

To se rozumí, že naše Praha roste do šíře, do velikosti, do ruchu, do dluhů a do celé řady jiných kvalit; ale letos roste hlavně nahoru. Pomalu v každé ulici se několika domům přistavuje patříčko nebo dvě; nebyl-li člověk rok v některé ulici, mne si udiveně oči, že ta celá ulice je nějak jinačí a vyšší, než bývala. Ještě dva roky těchto vertikálních příštipků, a Praha nebude ani k poznání; poběžíme se podívat, nepřibylo-li přes noc nějaké patro také k Prašné bráně nebo k Valdštejnskému paláci. Ulice, které ještě vypadaly jakžtakž široké a světlé, se nyní povážlivě zúžily; tím růstem do výšky sice přibývá bytů, ale zároveň se byty, které tu už byly, zhoršily; doufejme, že těmi nástavbami získají domácí páni, ale kultura bydlení tím nezíská. Tenhle nikoliv stavební, nýbrž jen nástavební ruch je důsledek toho, že se u nás nedělá stavební politika; že se například nestaráme včas o komunikace, aby se otevřely nové stavební plochy,

lacinější než ty v překrveném vnitřním městě. Tohle přelidnění vnitřního města bude jednou nedobrou kapitolou našeho urbanismu.

Lidové noviny 19. 6. 1928

NOBILE

Každá veliká událost, byť sebejednodušší ve svém plánu, je tak říkajíc pokryta událostmi napohled podřadnějšími, ale lidsky neobyčejně výmluvnými. Let generála Nobile k severní točně, technická výzbroj i statečná dobrodružnost této výpravy, o které dosud nevíme, bude-li to epopej či tragédie, zájem světa, který se obrací k té hrstce trosečníků na ledové kře, to je jedna velká historie. Snad se dovíme jednou těch historií víc o utrpení a statečnosti těch mužů, o jejich solidaritě, o hrdinné snaze těch, kteří je plují anebo letí hledat; každá veliká událost je shluk činů hodných pamětí.

Zde je jeden takový čin: Amundsen, který se rozešel zle s Nobilem, svým soudruhem na minulé polární cestě, který z těch aneb oněch důvodů měl příčinu k hořkosti, je první, který se na křehkém letadle vrhá do končin věčného ledu, aby přinesl pomoc muži, se kterým se pohněval. Vyletěl, a dosud nemáme zpráv, potřese-li kdy rukou svému sokovi. Je možné, že se vrátí Nobile, ale Amundsen že se nevrátí.

Nobile znamená po česku ušlechtilý. Tedy Amundsen je nobile.

Lidové noviny 21. 6. 1928

LEGIONÁŘSKÝ ROMÁN

Povím vám, jak to bylo. "Hrom do vás," říkal jsem legionářským spisovatelům Langrovi, Koptovi i Medkovi. "Kdypak nám konečně

napíšete český dobrodružný román? Prodělali jste větší tažení než Alexandr Veliký; bojovali jste po jednom, po třech i po brigádách; obešli jste celou zeměkouli a viděli jste víc, než si zasloužíte; tedy vy jste nám dlužni dobrodružný román, román poutavější než Tři mušketýři, epičtější než Karolínská epopeja, lepší než Děti kapitána Granta, hrdinštější nežli Baron Trenck: román pro kluky a pro mužské; tedy ten pravý, odvěký, nejstarší a nesmrtelný román. Dávám vám látku: napište dobrodružný román z legií."

Povím vám i dále, jak to bylo. "To nejde," řekli legionářští autoři, "to my nemůžeme. Copak o to, napsat by to šlo; ale my nesmíme."

"????"

"To je tak: Když si v románu o legiích vymyslíme to nejmenší, jen tak nějaký špásek pro zajímavost, už dostaneme dopisy od našich brášků: ‚Bratře, nehoupej, vždyť to tak nebylo, jak píšeš; tam, co říkáš, nebyla žádná srážka, tam jsme ani nebyli, a tam onde jsme se jenom flákali na dráze.' Z toho je vidět," řekli legionářští autoři, "že my nemůžeme napsat dobrodružný román legií; my totiž nemůžeme lhát. Za sto let to už půjde báječně napsat; pak už tu nebudou naši kluci."

Národní osvobození 1. 7. 1928

NA HRADĚ PRAŽSKÉM

To víte, že Pražský hrad má už svou tisícovku let; ale co možná nevíte, je, že už od začátku byl založen skoro navlas ve svých dnešních mezích, tedy v měřítku na tehdejší poměry bezpříkladném. Jenomže tam, kde je dnes Matyášova brána, byl hradní příkop, a tam, kde je první podjezd, byl druhý příkop, a o kousek dál ještě třetí – ale to by vám musil vysvětlit pan stavitel Fiala, který tu zná každý kámen a řekne vám, za kterého zeměpána byl řádně položen na své místo. Tedy ukázal by vám také, jak se pozná románské zdivo od pozdějšího gotického – to románské je

totiž lepší a poctivější, neboť od té doby svět ustavičně upadá; a toto románské zdivo obepíná celý Hrad od Matyášovy brány až po Opyš a Jelení příkop, takže podle toho byl Pražsky hrad největším ve svaté římské říši.

Ale nejde jen o ten rozsah; dnešní zájem o Hrad se obrací spíše do hloubky, a sice až do hloubky sedmi metrů pod úrovní půdy. Tam pod třetím nádvořím a pod vladislavským traktem Hradu vzniká podivuhodný podzemní labyrint; dnes se tam vrtá na dvě stě padesát lidí s motykami, kolečky a betonem, někdy se musíte schýlit, abyste prošli, jste sedm metrů pod dlažbou; pod sedmi metry rumu a násypu spaly zbytečky všelijakých kumbálů, chodeb, domečků a dokonce i kaplí – tři neznámé dosud kapličky byly vykopány na tom malém úseku hradiště; ale ještě hlouběji se našlo sroubené dříví a trámy z doby ještě předrománské a předkřesťanské – to dříví je černé a trouchnivé napadrť, ale je to ten nejstarší kousek Prahy. V těch sedmi metrech šutru, který se nakupil na této historické půdě, se našlo ještě ledacos jiného: několik hřbitovů, přemnoho lidských kostiček, spousta střepů, ze kterých šikovný mladý archeolog slepil už několik set hrnků, pánví, džbánů a talířů, z nichž jídali čeští králové a jejich čeleď, ale kromě toho staré botky a krpce naházené do studně, kočky a krysy vyschlé a konzervované jako mumie, všelijaké zlomky a zbytky a odpadky lidského života za tisíc let; nejsou to zrovna Ali Babovy poklady, ale zato intimní a téměř dojemné památky rukou, které tyto zbytky, toto historické smetí vyrobily, užívaly ho a pohodily je na smetiště – smetiště patrně bylo všude, kde zrovna nestál nějaký barák; a propříště nadto i památky rukou, které ty fragmenty zdvihly ze země, očistily, slepily a uchovaly s péčí skoro pobožnou.

Nuže, na Pražském hradě je nyní a zůstane patrno, jak každý nový domácí pán tady něco kutil, boural, přestavoval, přistavoval, zakládal a nedodělal, měnil, stěhoval, rozšiřoval a rušil. Tadyhle stavěl dejme tomu kníže Břetislav, ale už před ním tu něco bylo; pak zbourali trámový strop a postavili nad to valenou klenbu – to je románský palác pražských knížat, dvě překrásné síně v hloubi

sedmi metrů pod zemí, vinné sklepy Jeho Milosti krále, pak skladiště všeho neřádu a dnes největší objev v hradčanském podzemí. Pak nad tím Přemysl Otakar postavil gotické arkády a nový palác, ale Karel IV. zazdil arkády, nadělal tu kanceláří a postavil si byt o patro výš; a zase král Vladislav zazdil, co postavil Karel, a dal tu zbudovat Vladislavský sál pro tehdejší diplomatické čaje a recepce. V celém vladislavském traktu se krok za krokem prostupuje ta řada stavebních údobí; všude zazděná okna, oblouky, arkýře, zapucované (jak říkají zedníci) profily, nemilosrdně probourávané a předělávané dílo předchůdcovo; slepenec dob, skrz sebe prorůstající krystalizace několika věků, rozstříhané a přelepované stránky kroniky. Tehdy si nepotrpěli na bouračku; nový stavitel stavěl na starém zdivu, vedle něho a skrze ně; občas to shořelo, a pak se stavělo zase na tom, co zůstalo stát, přidalo se nové křídlo, prorazily se nové schody, a bylo to; a pro nějaké ty korunovace a turnaje se do toho ještě nadělaly chodbičky, pavlače a estrády, zvenčí se přilepily kaple, ambity, krámy, veřejné kuchyně, stáje a ubikace pro všelijaké flákače, pak se tu zařídili Habsburkové ve velkém, srovnali to všechno se zemí a nechali stát zrovna to vladislavské křídlo; a teď se tam hemží dvě stě padesát kopáčů, zedníků, stavitelů a učenců, aby vyhrabali a přečetli, co ještě lze, svedli podzemní vody, podchytili měkké základy a uchovali navěky tu nesouvislou a výmluvnou stavební historii, zatímco v novém křídle zámku moderní architekt, nadaný zvláštní čistotou a ušlechtilostí, instaluje do těch labyrintických zdí v hladké žule, tvrdých cihlách a hlazeném dřevě sídlo prezidentů. Pro příštích pár let není kronika Hradu ještě dopsána.

Lidové noviny 4. 7. 1928

"DOSTÁLKU, POJĎ!"

Ani v demokracii, nebo přesněji řečeno zejména v demokracii se nemají podceňovat otázky formy. Je zcela v pořádku, že se Národní shromáždění tak živě zajímá o věc prestiže Národního shromáždění; obzvláště bude v pořádku, ukáže-li nadále, že tuto prestiž chce hájit také v jiných ohledech, jako je úroveň zasedání, prezence poslanců, imunitky, intervence a mnohé jiné věci, na kterých v očích veřejnosti závisí prestiž nejen parlamentu, ale i parlamentarismu. Máme tu konkrétní případ, totiž příhodu při kladení základního kamene k brněnské univerzitě. Tento případ zasluhuje veřejné pozornosti nejenom proto, že dal tisku záminku, aby se vystrkovala politická pěst proti univerzitám, a dokonce podnikla štvanice proti akademické inteligenci, nýbrž proto, že při klidné úvaze může mít výchovnou hodnotu, aby se podobné případy raději neopakovaly.

I. Především by se slušelo přesně zjistit, co se vlastně stalo. Dotázali jsme se řady přímých účastníků; všichni nám věc naprosto souhlasně líčí takto: Akademický senát Masarykovy univerzity v Brně pozval, jak se slušelo, zástupce Národního shromáždění k slavnostnímu položení základního kamene k univerzitě. Národní shromáždění, jak se slušelo, ohlásilo, že jsou delegováni dva místopředsedové. V den slavnosti nebylo akademickému senátu známo, zda oba pánové dojeli; i žádal senát politické úřady, aby mu byl příjezd obou pánů ohlášen a aby senát byl na ně upozorněn, protože členové kolegia oněch vážených politických osobností osobně neznali. Politickým úřadům se nepodařilo zjistit, kde delegáti jsou. Rektor univerzity očekával do poslední chvíle, že ho páni delegáti poznají po jeho červeném taláru a přijdou se mu představit, aby je mohl formálně přivítat; avšak nestalo se tak. Nato se konala slavnost.

Bylo dohodnuto s politickými úřady, že po skončeném obřadu zdrží se přítomní několik minut, aby auto pana prezidenta mohlo volně odjet a nevjelo mezi odcházející účastníky. Proto senát doprovodil pana prezidenta až k východu a zůstal tam stát, aby pro

ten okamžik nikdo proti programu neodešel. V tu chvíli nastal neklid a strkanice; dva pánové, kterých akademický senát neznal, si razili cestu ven. "Račte okamžik počkat, pánové," řekl jim rektor, "jen co odjede pan prezident."

"My jsme Národní shromáždění," řekl jeden z pánů přes rameno. "Ostatně jsme neměli tu čest být panu rektorovi představeni. Dostálku, pojď!" A šli.

II. Je pravda, že zástupcové Národního shromáždění měli býti formálně uvítáni nejenom z důvodů prestiže, ale i proto, že vlastně Národní shromáždění založilo zákonem brněnskou univerzitu. Avšak na druhé straně je zcela zřejmo, že se páni delegáti měli rektorovi představit nebo nechat se představit; jednak je odjakživa samozřejmým společenským zvykem, aby se host, kamkoliv přijde, nejprve uvedl k hostiteli, jímž v tomto případě na akademické půdě je ovšem rektor univerzity (pokud je nám známo, členství v parlamentu neimunizuje poslance od pravidel společenského styku); jednak zástupce sboru, a dokonce sboru tak prestižního, jako je Národní shromáždění, je povinen už té korporaci, kterou zastupuje, aby se formálně uvedl jejím jménem a tím vyjádřil její oficiální účast; a posléze prakticky vzato nikdo nemá předpokládat, že ho každý pozná podle nosu. Tady se stalo očité opomenutí ze strany těch dvou pánů; z toho není třeba dělat aféru, jelikož většině z nás dosud nevešly do krve ty určité samozřejmé zvyky a formy, – ale právě proto se musíme učit, třebaže aspoň na vlastních chybách.

III. Opomenutí obou pánů je celkem jejich osobní věc; koneckonců i to, že porušili úředně určený program, drali se ven a pronesli těch několik skoro historických slov, jsou sice způsoby velmi příznačné pro osobní sebevědomí členů Národního shromáždění, ale není nutno z toho dělat závěry, které by se týkaly důstojnosti Národního shromáždění. Ovšem formálně povážlivější je, že předsednictvo Národního shromáždění "vyjádřilo své politování" nad urážkou, která prý se stala jeho delegátům, ale teprve potom se "jednomyslně usneslo", aby případ byl vyšetřen. Ale pánové, nebyl-li případ vyšetřen, pak naprosto nejste v právu

vyslovovat nad ním své politování. Žádný rozumný člověk nebude nejdřív něco odsuzovat a pak teprve se ptát, co se vlastně stalo. Co učiníte, zjistí-li se "vyšetřováním", že jisté opomenutí nebo nešetrnost je bohužel na straně pánů zástupců? Vezmete veřejně své politování zpět, omluvíte se veřejně akademickému senátu? Pravděpodobně nikoliv, už kvůli své prestiži ne; kvůli vaší prestiži zůstane cosi jako úhana na tom základním kameni moravské univerzity; kvůli vaší prestiži budou zdivočelé noviny tiskem vláčet a urážet akademickou inteligenci. Kde je instance, která by nakonec "vyjádřila politování" nad formálně nemožným jednáním předsednictva Národního shromáždění? Kdopak vyšetří, zda se chovali správně a taktně oni dva pánové? Předsednictvo Národního shromáždění si to mělo lépe rozmyslet, než začalo takto bouchat do stolu. I akademický senát má svou prestiž; vzhledem k svým výsadám může a musí odmítnout jakékoliv "vyšetřování", které by chtěl vésti kdokoliv jiný než zástupce ministerstva školství. Jak u nás věci chodí, nikdo se nepokusí napravit nebo omluvit chybu, které se dopustilo předsednictví Národního shromáždění; chybu tím horší, že se jí chopila místa a péra tak krapulózní k tak teroristickým útokům na vysoké školy, že se z tohoto konfliktu stává věc všech akademických občanů. Dnes je ohrožena prestiž vysokých škol, důstojnost daleko starší, než kam sahají tradice Národního shromáždění. Nedejme na ni dopustit.

Přítomnost 5. 7. 1928

ZACHRÁNĚNÍ A ZÁCHRANCI

Právě v době, kdy se takzvaná veřejnost tak vášnivě zajímala o proces s vrahy Margity Vöresmartyové, pozoroval jsem s jistým překvapením, že "muž z ulice", to jest muž na přední plošině tramvaje, muž na stanovišti autodrožek, muž hovořící na rohu se strážníkem, se zajímá nepoměrně víc o osud vzducholodi "Itálie"

než o onu kriminální senzaci. Tento lidový zájem jsem sledoval přes týdny; muž z ulice kritizoval nešťastného generála Nobile, odsuzoval, že ubohý vůdce nechal dříve zachrániti sebe než raněného kormidelníka Ceccioni, lámal na jazyku jméno Amundsena, Viglieriho, Malmgrena a těch ostatních, vymýšlel, jak by bylo možno se dostati k trosečníkům na kře ledové. V tomto lidovém zájmu bylo mnoho zdravé, chlapecké i chlapské romantiky; ale bylo v tom neméně mnoho podivuhodné lidské ušlechtilosti, která se podivuje hrdinům, vzrušuje se nebezpečím a sympatizuje s rytířskými dobrodružstvími. Amundsen se stal miláčkem anonymního muže z Košíř nebo z Vysočan. Nyní se do jeho fantazie vepsalo nové jméno: ledoborec Krasin. Vypadalo to až bezmocně těžkopádně, když jsme den po dni četli, že ledoborec Krasin si razí cestu sloní rychlostí několika desítek kilometrů za den; že vázne v mlze nebo ledové tříšti; že je ještě čtyřicet leteckých minut vzdálen od trosečníků; a že jsou trosečníci prakticky již ztraceni. Ohlíželi jsme se po lehkém letadle, které by se sneslo odněkud z nebe na pomoc ztracené expedici. Bylo to tak zoufale pomalé, jak se ta železná loď metr po metru prokousávala polárním ledem za hloučkem lidí, pološílených hladem, zimou a beznadějí. Ale ledoborec Krasin se k nim přece jen prokousal, zatímco lehké letadlo s Amundsenem zmizelo a letadlo se statečným Čuchnovským ztroskotalo. Tak vida, pořád ještě to nejde, aby pomoc sjela z nebe, jako blesk milosti; spíše se připlíží po zemi a vodě za cenu nekonečné trpělivosti a námahy; ještě pořád naše cesty vedou třeba těžce a plazivě po zemi.

V tomto století důlních neštěstí, srážek vlaků a lodních katastrof, na této zemské kůře zmítané zemětřeseními, cyklóny a zátopami, uprostřed této civilizace vrhající milióny vojáků proti kanónům a plynovým mrakům, v tomto světě ohromných a rychle zapomínaných lidských hekatomb jsou takové krásné okamžiky, kdy se zdá, že celý svět si podává ruce, aby zachránil několik ztracených lidí. Vlády vysílají jednu expedici za druhou; jednotlivci se vrhají do krajního rizika; a my ostatní, my všichni bychom chtěli

býti na místě tam, kde několik lidí ještě očekává pomoc od lidského světa. To jsou slavnostní chvíle lidské solidarity; slavnostní proto, že ve všedních chvílích bychom se jí marně dovolávali. Nobile a jeho druhové měli objevit točnu; ale musili letět až do arktické pustiny, aby zas jednou byl objeven člověk tohoto světa.

Ano, tady jde o lidskou věc. Amundsen, který se rozešel s Nobilem v nejtrpčím rozladění, obětuje svůj život za Nobileho. Sovětský ledoborec za nejtěžších obtíží s přetopenými kotly pluje zachránit výpravu, kterou vyslala Itálie ve své fašistické pýše. Vláda, která – pokud vůbec můžeme věřit současné historii psané tiskovými agencemi a novinami – není příliš skrupulózní v justičních vraždách a masakrech, vysílá nejlepší své letce a své lodi, aby zachránila hrstku cizinců z národa vlastně nepřátelského. Ten pravý triumf z pyšné cesty na pól odváží ledoborec Krasin. Cítíme trochu rozpačitě, že bychom dnes rádi potřásli rukou sovětské vládě a řekli: "Blahopřejeme a díky."

Načež by sovětská vláda ve zřejmých rozpacích zabručela: "Ale jaképak řeči, to přece bylo samozřejmé, že uděláme, co můžeme." A skutečně: nakonec je to samozřejmé; ale všechny velké bezděčné symboly jsou samozřejmé. Samozřejmé je, že sovětská vláda pomáhá italským trosečníkům, tak jako je samozřejmé, že muž z Vysočan nebo Košíř se vášnivě vzrušuje nad osudem sovětského ledoborce a italských trosečníků. Tady jsme náhle v čistě lidském řádu, který se zhola nic nepodobá řádu politickému. Ale velká věc je, že existuje tato lidská samozřejmost. Bylo by něco nelidského na tom, kdyby někdo začal vyvolávat: "Hle, jak vysoko stojí a krásně jedná SSSR." Neboť tento podnik neuskutečnila vláda SSSR, nýbrž vláda lidských pohnutek. Nemohli bychom smeknout před politickým gestem vlády; ale smekáme před lidmi, kteří ten čin nařídili a vykonali, protože se cítili správnými muži. Není to úspěch sovětů; je to úspěch těch všech, kdo s napětím a vášnivou sympatií přihlíželi k tomuto boji o život několika mužů.

Nebylo to politické gesto; bylo to jen gesto lidské; ale tolik výmluvnosti v něm je, že hledíce směrem k mateřské zemi ledoborce

Krasina, bychom rádi řekli: "Nešlo by to teď již – mluvit spolu jako lidé s lidmi?"

Lidové noviny 14. 7. 1928

POKRYTCI

Tragédie Nobilova letu k točně se pomalu změnila v trapnou a hořkou historii; na generálovi, kterému patrně selhaly nervy, na trosečnících, kteří se vlekli s nešťastným Malmgrenem ledovou pouští, utkvívá něco horšího než stín, ve kterém by byli milosrdně zapomenuti. Z celé té temné věci vyplouvá se ctí hlavně ledoborec Krasin – ale i na jeho statečný výkon se u nás přilepilo aspoň něco nepěkného: novinářské pokrytectví.

Ve – nu, to je známé – ve kterémsi velmi protibolševickém listě našli pro posudek Krasina slova nejvyššího uznání: že to jsou "slovanští hrdinové". Nikoli sovětští námořníci, sovětští letci, sovětský komandant Samojlovič; najednou celá ta statečnost, vytrvalost a obětavost se ukázala sbírkou ctností slovanských. Nemáme nic proti tomu, aby dobré výkony dnešních Rusů byly u nás oceňovány jako slovanské; ale ve jménu důslednosti a poctivosti pohleďte do očí tomu, že i ti nám méně příjemní Rusové jsou Slované; ve jménu důslednosti mluvte pak o slovanském teroru, slovanských ukrutnostech a slovanské justici Krylenkově; jinak budete vypadat jako ten obchodní cestující, který říkal: "Heine je našinec, Mendelssohn je našinec, Brandes je našinec, a tamhleten hadrník? To je jen smradlavý žid."

Lidové noviny 27. 7. 1928

DR. BĚHOUNEK

Máme ovšem všichni radost, že se vrací bez úrazu; jaksi srdečnější radost, než kdyby se sebevětší vědeckou kořistí navracel se ze slavné a podařené výpravy. Ten největší úspěch lidského tvora je přece jenom uhájený a zachráněný život. Nebudeme se ho příliš podrobně ptát, jaké vědecké nálezy přináší z nešťastné výpravy Nobilovy, neboť neměl plnou příležitost ukázat, co dovede; ale jistě nám všem odpoví i on, i ti druzí, až ti budou smět mluvit o Nobilově katastrofě, zda, jak doufáme, se ctí i před těmi, kteří neukázali dost statečnosti a rozvahy, splnil úkol, který volky nevolky na sebe vzal: totiž představovat českého člověka před celým a v tomto případě velmi kritickým světem. Malmgren je mrtev a již nepodá svědectví o dobrých i zlých věcech, které se staly. Nyní bude na českém člověku dr. Běhounkovi, aby dal plné a svobodné svědectví, nezakalené žádnými ohledy a žádnou nacionální ctižádostí. Ještě nežli je zachráněný mladý muž mezi námi, díváme se na jeho rty; neboť slova budou vážena a nám všem záleží na tom, aby měla plnou a přesnou váhu.

Lidové noviny 31. 7. 1928

DŮM NA POŘÍČÍ

Ještě nejsou sečteni mrtví; ještě desítky strojů a sta lidí drtí a odklízejí betonové bloky, pod kterými jsou lidská těla. Technika záchrany je zoufale pomalá a bezmocná proti technice ničení. Každý, kdo má dvě zdravé ruce a zdravý cit, přál by si být tam na místě a pomáhat: aspoň jeden balvan odvalit, pod kterým je drcen zbytek člověka, aspoň ještě doufat, že některý vzkříšený Lazar vyjde z toho ohromného hrobu, který měl být domem a sloužit životu. Buď dík těm, kteří tam jsou a rozdírají si ruce, aby vyhrabali z těch ohavných trosek poslední jiskru života. My, kdo jsme za kordónem

ochránců, my, kdo s tlukoucím srdcem čteme raporty z tragického bojiště práce na Poříčí, my se ve své bezmoci můžeme jen s hrůzou a velikým hněvem tázat: Kdo je tím vinen?

Ano, bylo a bude souzeno, zda se stala nějaká stavební chyba, zda bylo či nebylo užito špatného materiálu, zda se nestavělo na betonu teprve schnoucím. Snad bude chycen za límec někdo, kdo v tomto případě nedal dobrý pozor anebo porušil technické předpisy; ale to nestačí. Už příliš dlouho se nám táhne ta série hroutících se novostaveb, základů a lešení; už je trochu mnoho těch mrtvých a rozbitých lidí; to už je něco horšího než nešťastná náhoda anebo individuální vina. Musíme se tázat, jak spolu souvisí ta strašná řada stavebních neštěstí dovršená pádem domu na Poříčí. Z této krvavé ostudy našeho stavebnictví a naší technické zdatnosti nemůže odpovídat jedna firma anebo nějaký nedbalý vedoucí stavby. I když přímá odpovědnost za betonový masakr na Poříčí bude ukazovat na jednu nebo několik osob, budeme se musit znovu ptát: Kdo je vinen tím krvavým seriálem stavebního roku 1928?

Ano, bylo a ještě musí býti mluveno o tom, kdo odpovídá za provizorní šlendrián zákona o stavebních úlevách, zákona, který svou dočasností vybičoval ne stavební ruch, ale stavební zběsilost a spekulační štvanici. Stavět, stůj co stůj stavět, letos stůj co stůj dokončit stavbu, dokud nevyprší jednoletý prezent stavebních výhod; vymrskávat dělníky akordní prací, štvát stavitele miliónovými penály, stavět ze syrového dříví, z mizerných latěk, z drobivých cihel, z méněcenného betonu, protože se nestačí vyrábět řádný materiál; přeplácet stavební hmoty, zvyšovat stavební náklady o dvacet třicet procent, anebo kde je stavitel vázán rozpočtem, zhoršovat materiál a práci o stejný počet procent: prosím, to není stavební ruch, to je spekulační run. Kdo to zaplatí, je dělník svým životem a příští nájemník nestydatou činží. A snad ani ne nestydatou, vydrží-li ty stavby a přístavby do těch desíti nebo patnácti let, do kdy se mají pány majiteli amortizovat. Říká se tomu stavební horečka; mohli bychom z medicíny volit přesnější slovo: stavební úplavice. Ten duch provizórií a zákonodárných příštipků si

postavil na Poříčí pomník… také jen provizorní: hromadu písku, zkřivených drátů, betonové tříště a lidských těl. Musíme se obávat, že to není pomník poslední.

Ano, bylo a bude mluveno o zostření stavebního dozoru; volá se – jak už je u nás zvykem – po úřadech, aby přísněji dozíraly na plány a provádění staveb. Snad by měl u každé míchačky na cement státi stavební rada od magistrátu; já nevím, jak si to kdo představuje, ale byrokracie mnoho nepomůže. Byli jsme svědky, že starosta města Prahy se poněkud bezmocně oháněl proti povolování podzemních staveb a nástaveb, což je ovšem v kompetenci úřadu města Prahy; ale jednak si z jeho protestu nikdo nic nedělal, jednak úřady města Prahy nemohou kontrolovat ani cenu, ani jakost materiálu, ani rozpočty, ani termíny. Vedle těchto hmotných zkušeností je plán jenom kusem papíru. Stavební úřady mohou zakročiti proti technickým nedostatkům; ale jsou bezmocni proti duchu stavební spekulace, která rozežírá i ten beton, i těch pár prken na zednickém lešení.

Stavební spekulace se začíná již tím kusem půdy. Pozemková spekulace, proti níž se dosud nehnulo ani prstem, tato nejpohodlnější a nejbezohlednější lichva, která vyhnala cenu čtverečného sáhu půdy ve vnitřní Praze až prý na šedesát tisíc korun, žene stavebníky a stavitele k neslýchanému vymrskávání stavební plochy do hloubky a výšky. Pozemek zdražuje stavbu tak těžce, že se potom šetří na místu, na jakosti a bezpečnosti, na řemeslných pracích a na fasádě. Čekejme pár let, jakou ostudou budou pro celou Prahu ty ledabyle postavené, rozhozené obchodní úřední paláce – o činžácích raději nemluvme. Toto nenasytné příživnictví na stavebním ruchu je těžce odpovědné spolu na tom, že místo nové, ušlechtile budované Prahy vzniká toto fórové hroutící se Jericho, tato moderní bouračka příštích deseti let, město nezdravé a nevětrané, otevřený hrob kopáčů a zedníků. Zkorumpována je již ta půda, na které se staví; ten tekoucí písek a drobivá pražská břidla neunesou tíhu spekulace.

Říká se stavební horečka; ale i my všichni, my veřejnost máme na ní svůj díl. Zrodilo se u nás jakési velikášství; chceme mít Prahu velikou, Prahu obchodních paláců a veledomů. Již nám nikde a v ničem nestačí ta drobná intimita minulých let. Popadl nás hřích pýchy; rozpřahujeme se po rozměrech, na které patrně nestačíme. Nestačíme na ně snad technicky, ale jistě ne morálně; na chtěné velkorysosti chybí základ solidnosti, spolehlivosti a jistoty. Je mnoho povrchního flancu v tom umělém a překotném zvelkoměšťování Prahy; i přepínání je lež, a každá lež je chyba v konstrukci. Náš poměr k Praze je nezdravý již tím, že ji přelidňujeme; bylo by načase již pomýšlet, aby pevně rostla a rostla krásněji. Černý stavební rok 1928 již mnoho pokazil; neorganické nástavby, regulační bezohlednosti, zastavování ploch, které měly býti plícemi příštího zdravějšího města, to vše svědčí o zbarbarizování překotného stavebního ruchu při trvající bytové tísni. To dvoje se tak špatně rýmuje, že bychom měli vzíti rozum do hrsti a přestati flikovat provizória; zákonná úprava stavebního ruchu, omezení pozemkové lichvy a stavební spekulace, rozvážná regulace pro budoucnost a návrat k měřítkům, která nám příslušejí: je dost nač myslit, aby pád domu na Poříčí nebyl zbytečnou, neodpovědnou a nenapravenou vraždou na lidech, kteří stavějí domy pro náš život.

Lidové noviny 11. 10. 1928

PŘED DESÍTI LETY

Vzpomeňme na vše, co bylo před desíti lety: Jako když se zjara trhají ledy, slyšeli jsme tehdy rozjaření jako za stříbrného vichru březnového, jak rána za ranou praská stará monarchie. To tedy byly překrásné a nezapomenutelné týdny; ale vzpomeňme si proti tomu, že právě v říjnu před desíti lety vrcholila věc po čertech nepříjemná: španělská chřipka. Vzpomeňme si, že tehdy stonal každý druhý z

našich přátel; že nebylo možno dovolat a dočkat se lékaře, protože doktoři toho měli již nad hlavu. Máte-li někde schovány noviny z oněch dnů, najděte si, kolik desítek úmrtních oznámení v nich tehdy bylo – den co den; byly to sloupce trochu příšerné a stísňující pro ty, kdo se ještě jakžtakž drželi na nohou. A najděte si v těch starých novinách, co bylo skoro jako zázrak: ode dne 29. října roku 1918 rázem přestala strašná úmrtní oznámení, chřipkové epidemie jako by uťal. Snad v té radosti lidé přestali dávat do novin, že jim zemřel někdo blízký; ale snad – a spíše – lidé z té radosti přestali umírat. Snad jsme z té radosti a hrdosti ozdravěli; snad ta španělská chřipka jen patřila k ostatní té mizérii, která se končila 28. října 1918.

Lidové noviny 24. 10. 1928

CO NÁM JEŠTĚ SCHÁZÍ

Moc!
Karel Čapek

Pestrý týden 27. 10. 1928

CO PŘEJETE REPUBLICE DO DRUHÉHO DESETILETÍ

Dobrý rozum, dobrou vůli a dobré lidi v čele.
Karel Čapek

Národní osvobození 28. 10. 1928

POZDRAV DO HOSTIVAŘE

Jaký by to byl 28. říjen, jaké desáté výročí republiky, kdyby nebyl mezi námi – aspoň in effigie – muž, který největší měrou nesl odpovědnou tíhu těch deseti let, pan otec z hostivařského mlýna, po zásluze a vědění doktor h. c., několikrát premiér a vždy státník, Antonín Švehla? Náleží mu, aby dnes byl co nejvíce v našem středu: ne jak je nyní; nerušme ho v jeho setmělém trpitelském pokoji, kde – zhublý a prý zarostlý plnovousem – trpělivě, houževnatě, se zarytým soustředěním přemáhá svou vlastní fyzickou krizi, – a můžete mu věřit, že ji přemůže. Vraťme si ho, jak byl ještě před rokem: ruměný, jadrný, řečný, jiskřící životem jako leidenská láhev; v ruce růžička neb květ vanilkový, k němuž dychtivě voní; pomenší, zavalitý, s kotletami na hladké a krevnaté tváři: klasický John Bull, jenže jemnější a elegantnější. Jeho obličej zpředu, to je česky široká, mazaná a bodrá tvář pana otce; z profilu velmi plastická, energicky řezaná, ušlechtilá tvář římského konzula; když si nasadí rohové brýle, hle, vždyť je to jeden ze starého rodu písmáků, přísný a uvážlivý mudrák, který si pozorně rovná a ukládá věci v hlavě. Jeho gesta jsou rychlá a úpravná: na první pohled muž silně formového a uměleckého vnímání; dodatečně se dozvíte, že výtvarné umění je jeho vášeň a krásný porculán jeho koníček. Velmi mnoho fyzického vkusu v každém pohybu: známka dobré rasy. Gestikulace energická, ale nerozmáchlá; když mluví, hraje celý jeho obličej, ruce i postoj s sebou; je vidět, že své myšlení žije celým temperamentem, celou svou živou a fyzickou přirozeností. Stojí rozkročen; to už je jeho potřeba a radost stát pevně na zemi, zavalitý jako rváč a rovný jako ten, kdo ví, že stojí v moci. Velmi dbalý svého zevnějšku, velmi vymydlený a čistý, velmi nenucený; má svou osobitou a přesnou eleganci, je jistý sebou a – pokud není ve střehu – naprosto přirozený a nestísněný v každém projevu: muž vysoké biologické úrovně.

Tedy především: žádny sedlák; nemá ani stopy po tělesné těžkopádnosti a pomalosti, která vyznačuje selskou krev. Snad

bychom v něm spíš našli hlučnost mlynáře a živou verzatilnost obchodníka, jímž býval. I to patří k věci: mladší syn ze statku, byl dán na německé gymnázium v České Lípě; z kvarty vyloučen, protože se pral s německými hochy. V šestnácti letech dostal otcovský mlýn do pachtu; vede jej samostatně, má pekařství, obchoduje s obilím – to byly jeho začátky na vlastních nohou. Teprve jako mladý ženáč dědí po bratrovi hostivařský grunt (švehlovský rod byl jinak ze Záběhlic); ale sotva začal hospodařit, odešel do politiky, sloužil od píky, agitoval, organizoval, prodělával junácké volební mejdany. – Statek v Hostivaři svého hospodáře mnoho neužil; ale z toho vidíte, že Švehlův agrarismus je spíše věc jeho přesvědčení nežli jeho povolání. Po otci veselý, prudký a živiální; hlavu má po matce, přísné a moudré paní. Rád prý zpíval a děvčata prováděl v kole, s chlapy popil a činil se v Sokole; měl smysl pro půdu, ale pro peníze nikdy. Byl v něm kus bohémy, plnokrevné a štědré junáctví; mnoho z toho v něm zůstalo.

Když se vracel domů z politických kampaní, ležel v knihách; jeho knihovna je zajímavá: všestranná a nesoustavná. Především dějiny, velmi mnoho, nápadně mnoho historie; vedle ní poměrně méně politických teorií, hospodářství, státovědy a filozofie, převážně autoři, kteří měli vliv na naše pokrokářství; mnoho beletrie, životopisy a kupodivu mnoho literární historie. Ten význačný zájem historický ukazuje právě písmáka, který si sám bere poučení z faktů a sám si dělá svou teorii; u politika to ovšem znamená ještě více: hledání dějinné cesty, počítání se staletími, státnictví empirické a pokus o zjištění tradicí. Švehlova knihovna ukazuje cesty, kterými se bralo sebevzdělání tohoto neobyčejně samorostlého a mimořádně univerzálního mozku.

Tady jsme u Švehlovy životní a politické filozofie. Z dějin čerpal svou poučenost; svou víru těžil z přírody. Má zvláště silný smysl pro přírodu; je v něm notný kus naturfilozofa, inspirovaného velkou zákonitostí přírody. Ten obrovský řád přírodního dění, neznající spěchu a nezvratitelný, ten kosmický pořádek věčně stejný a věčně se vyvíjející, ta přírodní trpělivost v čase, zákonný běh slunce,

zákonný život zasetého semene, to jsou motivy Švehlova agrarismu, jeho smyslu pro hierarchii a stálost, pro zákonitost a vývoj. V základech Švehlovy politiky je jistý mysticismus: je to věřící člověk ve službě vyššího řádu. Proto mu je dáno nepochybovat.

Tedy dějiny a příroda; třetí zdroj Švehlovy praktické moudrosti jsou lidé. Má je rád a zná je; zná je až neúprosně dobře a soudí je bez hořkosti v jejich malosti a sobectví, v jejich lžích a sebeklamech; a zváživ je, má je rád ne z nějaké nadlidské shovívavosti, ale spíš ze soucitu a pochopení. Malá lidská kreaturo, jsi-li taková, je nutno ti poroučet a přidržet tě, abys sloužila obecnému řádu. Politika je umění přimět lidi k vyšší službě, i když o tom nevědí. Politika není tvoření člověka, nýbrž tvoření z lidí; jak je to krásné, chytit tu křečkovitou a vzpouzející se lidskou náturu a dostat ji k tomu, aby vydala své dobré! Pro tohoto konkrétního, přímo smyslového politika vládnout je obcovat s lidmi; v této metodě je kus lidové intimity, jež je zvláštním rysem Švehlova státnictví. Jeho poměr k lidem je skeptický, ale k lidským vztahům velmi uctivý: přátelství, rodina, obec, strana, tradice, národ, stát, tyto skutečnosti, kterými se vyjadřuje lidská vzájemnost a souvislost, jsou pro Švehlu nejsilnějším argumentem. Je možno pochybovat o sebelepším programu, ale není možno pochybovat o rodině. Vše, co lidi sdružuje a pojí, je prvá a základní politická realita. Poslední a nejvyšší je stát.

Švehlova státnost je vrcholný výraz jeho osobnosti; je to prostě v něm; je to vášeň syntézy. Lze myslet v pojmech vyšších, nežli je stát; ale Švehla, Příliš reální, nejde dále, než kam sahá hmatatelná a ovládatelná skutečnost. Stát není fikce; je to skutečný statek a skutečný fundus; je to veliký grunt, který se má spravovat po zákonech přírody a rodu. Skoro instinktivně reaguje Švehla na všechno z hlediska státu; stát je konečný hmotný řád tohoto rozeného organizátora; stát je syntéza dějin, přírody i lidských vztahů, tedy všeho, s čím pracuje Švehlův konkrétní a shrnující mozek. Stát je jeho etika; ve starém a silném státě by to snad byla etika tvrdá a bezohledná, ale ve státě mladém a teprve se tvořícím, v

národě dosud anarchicky založeném, je Švehlova morálka velký ideový apoštolát; až budeme všichni mít tu státnost v krvi, budeme moci všichni hledět dále a výše.

Tedy tak nějak vypadá Švehlův mozek; ale kdyby byl mezi námi a hovořil, ruměný, rozkročený a stonásobně živý, viděli byste ještě něco: tu spontánnost a jednotu, to krásné a bezpečné fungování a souhru toho, co dovedeme popsat jen ve složkách; tu lidovou jadrnost, ze které mluví zkušenost generací: rozjaření muže, který je konečně na svém místě; plachost člověka velmi skromného, jemuž je okázalost a veřejnost trýzní. To vše je osobní typus Antonína Švehly; ničím ho nemůžeme uctít lépe než tím, že ho budeme hledět pochopit.

Kdo na něho vzpomíná, pozdravuje ho z celého srdce.

Lidové noviny 28. 10. 1928

DÍRA DO SVĚTA

O ledačems se říká, že se tím dělá díra do světa; vzácnější je, když se opravdu dělá do světa velká a dokonale užitečná díra. Jděte se na ni podívat nad Vršovice; tam, kde čadil v tunýlku krčský vláček, je vrch Bohdalec rozkrojen vedví a vybrán skoro až na dno; už je tam široký průsek, kudy půjde z Prahy velká výpadní komunikace na Spořilov a vůbec na jih. Teď je tam síť kolejnic, po kterých drobné vláčky odvážejí materiál; obrovský drapák nabere dvojím zakousnutím plný vagónek šutru, pak zase vláček popojede a drapák drnče a skřípaje zuby se zakousne hlouběji do stráně. Díváte se s úžasem na tohoto žrouta a říkáte si, takhle by se dal rozžvýkat a vyplivovat celý Petřín; je to přece jen silácký chlapík, takový bagr. Ještě tam budou nějaký čas zvonit krumpáče a řinčet drapák, pískat vláčky a čadit malé lokomotivy; ale až tam přijdeme podruhé, bude tam už hladká a rovná avenue samým středem kopce, do Spořilova bude skok a vršovické údolí vydechne novým širokým průduchem.

Lidové noviny 2. 11. 1928

CO SE STRANOU PRÁCE?

Tu otázku položil v tomto listě Ferdinand Peroutka, když národní strana práce neprorazila ve volbách sněmovních; a klade ji znovu teď, když se strana práce rozhodla nekandidovat samostatně ve volbách zemských. Když už se ptá, sluší se, aby se jeho čtenáři pokusili mu odpovědět. Nemýlím-li se, byla národní strana práce zakládána jako strana středu; jako strana lidí dosti vzdělaných, aby nahlíželi, co je spravedlivé a vývojově nutné v politických požadavcích takzvaných levých čili socialistických stran, a přitom byli ochotni ocenit, co je hodno zachování nebo ohledu v těch zájmech, které zastávají strany pravicové. To neznamená bezpáteřnost, nýbrž schopnost a vůli volit, co je dobré a prospěšné, bez ohledu na partijní vinětu. Byl-li tento smysl strany práce plně zachován, je jiná věc; živá otázka není, je-li nám třeba strany práce, nýbrž je-li nám třeba politického středu; je-li nám třeba vytvářet takové veřejné mínění, aby v něm stále byla připravena půda pro skutečnou spolupráci stran pravých a levých.

Že k takové spolupráci zase jednou dojde, na to můžeme vzít jed; dojde k ní z nutnosti, aby se mohla vytvořit parlamentní většina, a nic na tom nezmění, budeme-li nebo nebudeme-li předem kázat, že je takové spolupráce třeba i z vyšších důvodů, než bude parlamentní konstelace. I kdyby nebylo žádného programu středu, dohodne se zas jednou několik pravých a levých vůdců o jakés takés střední linii, a snad se dohodnou snáze, než si myslíme. O to tedy nejde, a není celkem v naší moci urychlit tento vývoj byť i o píď jedinou. Jde tu o věc, pro kterou si političtí praktikové celkem nejméně lámou hlavu: o jistou veřejnou morálku v politických věcech. Dnešní volič buď čte a věří, že naštěstí pro stát je amen s vládní mocí levých, že na socialistických nápadech není dobrý ani

chlup a že vcelku ty levé pány je třeba považovat za živly neblahé a škodlivé, pod jejichž kopyty tráva neroste; nebo naopak čte a věří, že ti pánové z pravice představují nesmiřitelnou politickou reakci, kterou je třeba potírat ve všem a napořád. Když pak jednou se tento čtenář a volič zase dočká toho, že se ty urputné politické protivy tiše zlikvidují v jakési neslané a nemastné dohodě, vystřízliví ze svého spravedlivého hněvu a řekne si, že ta politika je přece jenom čachr, machlířství a lumpárna. Nejhorší přitom je, že tento volič ovšem nemá pravdu; je jen špatně vychován tiskem a partajní sufizancí; není mravně připraven na ten celkem prostý fakt, že v našich poměrech politika je a vždy bude odkázána na spolupráci.

Čím více se ukazuje, že u nás po dohlednou dobu každá vláda bude víceméně nedokonalým slepencem různých zásad a zájmů, tím více je třeba vychovávat politickou veřejnost v tom duchu praktické spolupráce. A tady myslím je dosud nesplněná funkce těch, kdo duchovně i stavovsky stojí mezi těmi velkými zájmovými skupinami pravice a levice; těch, kdo jsou – často k vlastní nevýhodě – opravdu postaveni doprostřed. Snad jich není tolik, aby mohli udržet svou vlastní stranu; ale je jich dost, aby mohli působit ve svém okruhu mezi těmi druhými: aby, kdekoliv jsou, pomáhali v konkrétních otázkách organizovat občanskou spolupráci, ať jde o obecní stříkačku, nebo o vysokou politiku – ale raději o tu obecní stříkačku; neboť každá věcná politika se začíná v komunách. Šlo by o to, vytvořit – ať ve formě politických klubů, veřejných diskusí nebo osobního styku společné platformy, na kterých by se mohli setkat lidé z různých táborů, aniž by se navzájem požírali; většinou by dokonce shledali, že se od sebe liší daleko méně než jejich noviny. Vím, že to není snadné; politické strany nevidí rády, aby jejich věřící slyšeli jiné argumenty; ale krom poslanců, novinářů a sekretářů stran my ostatní nejsme placeni za to, že myslíme podle organizační maršrúty té které strany. Věřím, že je až dost občanů, kteří by se dovedli shodnout v mnohých věcech, jen kdyby k tomu měli příležitost. Usilovat o tuto příležitost, všude a stále se pokoušet vytvářet ji – myslím, že toto by byl dostatečný politický program,

velmi blízký tomu, čím měla být strana práce; ale program, ke kterému je třeba, aby přestala být stranou a pokoušela se získávat a vychovávat lidi jinými prostředky než organizačním aparátem stranickým. Lidé, kteří dovedli opustit pohodlí své příslušnosti k teple zařízeným stranám a nastěhovat se do nouzového baráku nové a nezajištěné strany, dovedou snad i to: vidět svou největší práci ve spolupráci jiných. Neboť je opravdu možno nesloužit žádné straně a přitom prakticky, aktivně sloužit politice; ovšem mandát si tím nikdo nevysloužíš.

Přítomnost 15. 11. 1928

NUMERA

Ona je pro nás voliče vždycky nějaká potíž s volbami, abychom nic nespletli a dali do toho osudí (už to osudně přísné jméno!) opravdu ten lístek, který nám káže dát naše svědomí nebo naše partaj; ale při těch letošních volbách je to jaksi zvláště složité. Noviny denně vtloukají do hlav svých čtenářů: Volte v Čechách 19, kdežto na Moravě 5 a na Slovensku 11; nebo dejte v Čechách třetí od začátku, na Moravě druhou od konce a na Slovensku devátou od začátku čili sedmou od konce, rozumíte? Za chvilku si to volič začne plést: Propána, mám dát devatenáctou od začátku nebo od konce? Volby budou 2. prosince od začátku, nebo od konce? Jen považte, co numer si už člověk musí pamatovat: rok a den svého narození, číslo svého domu, letopočet běžného roku, narozeniny a svátek nejbližších bližních, číslo svého telefonu, číslo své volební partaje, od začátku nebo od konce; až by se těmi čísly mohl veřejně produkovat jako zázračný počtář z hlavy nebo eberfeldský kůň. Nakonec se mu přihodí, že bude volit den svého narození, číslo svého telefonu od konce nebo číslo svého domu; načež odstupuje od volebního osudí se bude s hrůzou ptát sebe sama: Když jsem se v Čechách narodil

devátého, kterého dne jsem se narodil na Moravě a kterého na Slovensku?

Lidové noviny 25. 11. 1928

ZATRACENÉ VOLBY

Promiňte, my, kdo se takto o volbách vyjadřujeme (a je nás mnoho, tak mnoho, že bychom na to mohli partaj založit), nejsme namouduši proti principům demokracie ani nám není obtížnou volební povinnost, rádi a dokonce s jistou důstojností půjdeme v neděli odevzdat svůj hlasovací lístek, ale přitom si oddychneme: Bohudík že už je po volbách. – Ona totiž před volbami a hlavně v posledních dnech před volbami nastává s přírodní nutností taková porucha v morální atmosféře, ba nejenom porucha, ale přímo cyklón. Noviny dští oheň a síru na ty druhé strany, hrobové se otvírají a z nich kromě jiného zápachu vystupují dávno mrtvé aféry, kdekterý mužíček v redakci, který je jinak dobrý manžel a otec, se může roztrhat samou horlivostí, jak by našel něco, čím by rozčilil čtenáře proti někomu z druhého tábora. Kdyby se mělo soudit podle novin, musili bychom všichni chodit s pěnou u huby anebo mrtvičně zrudlým, živelným rozhořčením proti padouchům jiných politických nátěrů. Ve skutečnosti je celé to rozčilení jen volební lež, ve skutečnosti ani ti, kteří v předvolební horlivosti jsou ochotni nařknout kandidáta jiné strany ze sedmi vražd, tří loupeží, smilstva proti přírodě, podvodu, piklů proti republice, křivopřísežnictví, korupce a vůbec lumpárny, ani ti nejsou opravdu do běla rozžhaveni volební vášní, nýbrž dělají to "jen tak" hlavně proto, že jsou za to placeni. A právě tato neupřímnost, tato neodpovědnost, toto mínění, že ze sebehorších injurií krev neteče, dělá volební atmosféru tak nesnesitelnou, přesně řečeno tak nedůstojnou pro nás občany, kteří máme býti taháni za nohu. V pondělí bude zase konec cyklónu a nastane pokoj nad vodami; nad všemi stranami bude zářit

duha radosti "nad naším zdrcujícím vítězstvím", anebo nad "naším morálním úspěchem", zatímco my plesající občané si oddychneme – až do příštích voleb.

Lidové noviny 30. 11. 1928

PROSBA O MILOST

V těchto dnech jste četli zprávu, že je ohrožena památná rezervace stepní flóry u Mohelna na Moravě; kdosi tam už začal lámat kámen a tím ničit substrát jedinečného ostrůvku vegetačního, který je středoevropským unikátem pro radost učenců a snad i pro radost nás všech, kdo máme rádi přírodu. Náhodou v téže době se proslechlo, že je stejně ohroženo překrásné a botanicky vzácné údolíčko radotínské hnedle u Prahy; parcelovat na stavby se to nedá, ale zas někdo podnikavý tam chce lámat kámen a zničit jeden z nejkrásnějších kousků chudého pražského okolí. Nemyslete si, že se po záchraně těchto a mnoha jiných drahocenných koutů křičí teprve v poslední chvíli; už po leta posílají botanikové a přátelé přírody petici za peticí na takzvaná příslušná místa; jenže ta příslušná místa jsou nějaké šuple v nějakém ouřadě. Kdyby se tak lajdácky, s tak urážlivou netečností vyřizovala kterákoliv žádost za udělení výčepní koncese nebo o státní podporu nějaké vykradené bance, byly by z toho intervence poslanců nebo křik v parlamentě; ale protože tady jde jenom o kulturní hodnoty, nejeví příslušná místa ani známky toho, že by chtěla hnout prstem a zamezit neodčinitelné vandalství. Prosím, nečiňme za to odpovědným jenom to příslušné úřední šuple; úřední šuplata se hýbají podle toho, jaký zájem vane od takzvaných rozhodujících činitelů, kteří zase chytají větérek zájmu od politických klubů a tak dále; zkrátka je nesmírně těžko najít instanci, která by opravdu cítila odpovědnost za tyto hodnoty a které bychom mohli předestřít prosbu o milost. Neboť vskutku nejde o to, aby se přinesla nějaká oběť, která by stála za řeč,

nýbrž aby se poskytla milost, akt přízně a ohledu. Prosíme neznámé odpovědné činitele o milost pro přírodu naší vlasti.

*

Je to zvláštní: máme státní hymnu, která s důrazem trochu naivním, ale něžným opěvuje tento zemský ráj, kde hučí bory po skalinách, voda šumí po lučinách, v sadě skví se jara květ, snad každý z nás trochu zjihne, když tato slova slyší; ale vždyť je to přímo výsměch naší státní hymně, když necháme devastovat bory, vylámat skaliny a vyplenit květ vzácný jako zlaté kapradí, květ unikátních přírodních rezervací! Vždyť to je, jako bychom balili buřty do listů Vyšehradského kodexu nebo dláždili ulice kameny vylámanými z baziliky svatého Jiří! Přírodní historie našich krajin je stejně památná jako kterákoliv veliká památka historická; před dějinami národa byly tu dějiny geologických a geobotanických period; před vší slávou lidskou byla tu sláva sil přírodních. Ochrana vzácných přírodních památek není otázka sentimentality, nýbrž povinné úcty; tyto památky, ať je to prastarý strom, předvěký porost nebo vzácný geologický útvar, nám představují něco ctihodnějšího než podnikatelský zájem pana Petra nebo pana Capla. Tato povinná úcta došla už ve všech skoro civilizovaných státech výrazu zákonné ochrany; my jsme ve vzdělaném světě po té stránce nejzaostalejší – tahle ostuda nám mohla být už dávno ušetřena. Ale nemůžeme-li se dovolávat povinnosti, dovolávejme se aspoň milosti. Udělte milost ohroženým přírodním památkám! Nebude vás to stát zdaleka tolik peněz jako nějaká subvence, po které za pár let nezůstane ani vděčná vzpomínka; a přitom se pro osvícenější doby, které si toho budou vážit, zachová několik posledních listů přírodní kroniky naší země, listů nesoucích původní rukopis boží: takto, z těchto sil telurických a klimatických byla hnětena a osázena země, jež je vám dána, abyste ji chránili.

Lidové noviny 2. 12. 1928

ZA STAROU PRAHU

Bývali jsme z plna srdce s nimi, s ochranáři, když hájili staré Prahy proti mladočeské radnici a domácím pánům, ochotným zbořit třeba i Valdštejnský palác, aby na jeho místě vystavěli blok třípatrových činžáků v pověstném slohu Mikulášské třídy nebo Riegrova nábřeží. Tedy budiž po pravdě řečeno, že s nimi šly naše sympatie i veřejný zájem; ale budiž po pravdě přiznáno i to, že dnes si s nimi občas nevíme rady, když protestují, aby se rozšířila některá hlavní ulice, přičemž by vzal zasvé některý starý dům s barokní fasádou, nebo aby byl zbořen nějaký prejzový baráček, krčící se mezi takzvanými obchodními paláci. Fakt je, že jsme se notně odcizili ochranářskému úsilí; ale otázka je, zda přitom nevyléváme s vaničkou dítě.

Tady je několik skutečností, které se spolu špatně rýmují: stará Praha je skutečně překrásná: my jsme si na ni už příliš zvykli, ale mohl bych vám citovat, co říkají lidé z jiných koutů světa a zvandrovalí po všech městech od Cařihradu až po Lisabon. Tedy se to týká jenom té vzácné krásy staré Prahy; nadto je tu ta jistá historičnost, to, co státům a městům dodává zvláštní urozenosti. Daleko větší je vznešenost Lorety nebo Křižovnického plácku než všechen lesk nových bank či obchodních paláců. Nejde tu o jeden nebo dva staré baráky, ale o rodovou ušlechtilost starého kulturního ústředí: o hodnotu už nenahraditelnou, jakmile se jednou poruší.

Docela jiná skutečnost je ta, že moderní město musí dýchat, musí mít místo pro frekvenci, musí kupovat a prodávat; a rozměry staré Prahy nestačí na tyto velmi naléhavé potřeby životního provozu. Jděte po Starém Městě a po hlavních tepnách jiných čtvrtí; cítíte zrovna fyzicky, jak by ten sevřený a seškrcený život chtěl odstrčit lokty a rameny ty staré zdi, které jej tísní. Mnoho našeho pražského mrzoutství a reptáctví pochází patrně z toho, že naše chůze po ulicích je neladná strkanice mezi lokty chodců. Tedy místo pro pohyb! Místo pro světlo a vzduch! Místo pro veliké krámy a účelné

kanceláře! Město musí sloužit dnešnímu životu; co se mu postaví v cestu, toho neuchráníme.

Stará Praha se bude neodčinitelně bourat, dokud bude překážet frekvenci a jiným funkcím městského života; a bude jim překážet tím víc, čím víc se bude z městského centra vytvářet jediné city miliónového sídliště. A tady je jádro pudla: všechen pražský obchodní a zábavní ruch se od dob převratu zrovna horečně tlačí do nejtěsnějšího centra Prahy. Obchod, banky, kanceláře, kina, hotely, restaurace, divadla, všechno se překotně cpe do těch několika ulic narážejících těsně na nejstarší čtvrti pražské; tím se vytváří umělá kongesce, zatímco o několik ulic dál dřímá ospalý život obytných čtvrtí. Žijete v obytné čtvrti, ale nakupovat abyste jeli do středu města; vaše banka, vaše kavárna, vaši dodavatelé, všechno je v těch několika přelidněných ulicích, ať bydlíte na Vořechovce nebo ve Vysočanech. Z hlediska moderního urbanismu je to strašný nesmysl; ve všech moderních velkoměstech vidíte opačnou tendenci: obchody, divadla, kina, filiálky bank jdou za svými odběrateli a klienty do periferních a obytných čtvrtí a vytvářejí tam decentralizovaná střediska. Moderní obchod jde k svému odběrateli; nemaří jeho čas tím, že ho nutí běžet tři kilometry, aby si koupil knoflíčky do manžet. O tom by mohla nová Praha nasbírat dostatečné zkušenosti v Berlíně, Paříži i Londýně; ale zatím prodělváme fatální vývoj nesmyslné a přežilé městské centralizace. Bylo by potřeba vést cílevědomou osídlovací politiku, která by podporovala tu decentralizaci městského ruchu. Má-li se zachránit stará Praha, musíme lépe regulovat život nové Prahy. Moderní obchodní náměstí v Praze XII nebo XIV zachrání kus Prahy barokní. Jde o to, jak tomu napomáhat: jde o urbanistickou politiku, která by převáděla ruch spotřební frekvence do celého věnce periferních středisk. Boj za starou Prahu je předem ztracen, nespojí-li se s úsilím o Prahu moderní. Ale s tím ztraceným bojem zahodí moderní Praha příliš mnoho, co by jí mělo zůstat uchováno jako rodinný klenot.

Lidové noviny 8. 12. 1928

KRÁTCÍ DNOVÉ

Už je toho světla vůbec málo v tom věčném sychravém podmraku; tak málo, že není až málem poznat soumrak ani svítání; a ještě se ten trošek světla krátí, jako by se ten rok ke konci už ani nechtěl namáhat s tím, aby byly nějaké dny, – jen už to zaspat do toho Silvestra, přitáhnout peřinu k bradě a čekat, až zase začnou nové žně dnů z úrody nového roku. A vida, ona to není náhoda, že zrovna ten doklepávající měsíc prosinec, z něhož vytékají dny vyčpělé a nedostatečné jako poslední krůpěje z prázdného sudu, že tento unavený měsíc prosinec se na konci sebere k radostnému gestu Štědrého večera. I ten Mikuláš, i ten bláznivý Silvestr, to vše se účelně nahrnulo právě na ten černý a umdlený prosinec, abychom ve zdraví strávili tu agónii roku. Z čehož je patrno, že moudrý řád přírody to zařídil dobře, stvořiv ty nejsmutnější a nejkratší dny právě kolem těch zářivých svátků, nebo obráceně, umístiv ty nejpěknější svátky do toho měsíce k ukousání.

Lidové noviny 13. 12. 1928

DOBRÝ JE TO!

Vůz tramvaje se zastaví na stanici; nějaký mládenec vyskočí, maminka vysazuje dítě na schůdky, babka se s námahou drápe nahoru, vůz do sebe kousek po kousku vtahuje houfek čekajících; a když už jsou všichni ve voze, křikne konduktér na řidiče: "Dobrý je to! Jeď!"

Tohle můžete slyšet denně, pokud ovšem nejsou konduktéři dožraní; a abyste věděli, je to ve vší své spartánské stručnosti přednáška o optimismu. Dobré je, že všichni pasažéři nastoupili; dobré je, že vůz se zas může hnout. Je lepší, když vůz jede, místo aby stál. Špatné je čekat, ale dobré je točit klikou, zvonit, řinčet a propichovat lístky. Stát ve stanici nestojí zanic; ale dobré je řítit se

Korunní třídou z kopečka, až okna drnčí. Není dobré, když nikdo nevstupuje ani nevystupuje; ale je dobré, když vůz ze sebe vyplivl pár lidiček a vsrkl s chutí nové. Zkrátka dobrý je to, a jeď!

Z čehož je zřejmo, že nemusí být žádná zvláštní pohnutka, aby to bylo dobré; stačí, když věci fungují tak, jak je jim určeno; dobrá je činnost. I když ta tramvaj neveze ani nás, ani konduktéra, ani řidiče rovnou do zahrady ráje, na ostrov pokladů nebo na horu Venušinu, je dobré, že jede, třeba to bylo jenom na Karlák nebo do Dejvic. Kdyby zůstala stát u Štěpánské ulice a nemohla dál, mohl by konduktér vylézt, zapálit si retku a rejpat do Elektrických podniků; tedy ačkoliv by se tato chvíle mohla vyvinout v dějství pohodlné a příjemné, dává konduktér přednost tomu, že vůz jede jako blázen k Spálené ulici. Dobrý je to! Jeď!

Člověk se probudí ráno po svátcích; třeba honil prkýnka někde po horách nebo deset hodin denně poslouchal rádio nebo jinak velkolepě a slavně, kypře a s rozkoší mařil čas sváteční; teď má před sebou zase tu všední rachotu a zatracenou dřinu; zas aby vstával o sedmé hodině a jel do kanceláře nebo do dílny Člověče, dobrý je to! Jeď!

A za pár dní se probudí zase o rok starší, protože to bude nový rok; zkušený člověk nebude hloubat nad záhadou, co zas ten nový rok přinese, protože ví předem, že přinese hromadu práce a běhání a starostí. Co jiného by mohlo být? Dobrý je to! Jedeme!

Den za dnem, noc za nocí. Každý den má svůj pořádek; i to slunce na nebi má svůj jízdní řád. Dobrý je to! Každý si může vymýšlet nějakou novou dráhu a nové koleje a nové stanice; ale každým jitrem pojede, jako jel včera – Dobrý je to! Jen když se jede s plnou silou, když neuvázneme v půli cestě; a raději přidat rychlosti. Dobrý je to! Jedeme!

Lidové noviny 23. 12. 1928

CO PŘEJÍ NAŠÍ REPUBLICE PŘEDNÍ JEJÍ SPISOVATELÉ K LETOŠNÍMU JEŽÍŠKU PRO NOVÉ DESÍTILETÍ

Pokoj lidem dobré vůle; pokoj od lidí zlých a nenávistných. Kytičku obyčejných ctností, jako je slušnost, vděčnost, úcta, loajalita k odpůrci. Tisk, který nelže. Parlament, který by byl výkvětem národa. Vlastenectví, které nemluví samo o sobě. Víc osobní odpovědnosti; tedy i zavržení anonymity. Ve veřejném životě méně klepavosti, méně podrážděnosti a zejména méně stranictví. Jinak ještě: dobrou práci a veselou mysl. A konec pauperismu. Vše ostatní nám bude přidáno.

Dr. Karel Čapek

Národní politika 25. 12. 1928

ALE TED TO MUSÍ JÍT!

Toto rozhodnutí je odvážné a krásné. Je to pravidelné rozhodnutí novoroční, neboť na Silvestra jsme udělali bilanci a zjistili jsme, že to jaksi nešlo. To my v novinách vypadá velmi nebezpečně. Budiž tedy konstatováno, že tentokrát se zde mluví jménem všech lidí, jménem celého světa, který musí být poslední den v roce veselý, aby potlačil druhý extrém nálady, hluboký smutek nad přehledem minulého roku. Člověk si říká, že byl nedbalý, nepozorný, nehodný, líný a velmi kouřil a málo pracoval, a vzpomíná, jak si umiňoval ledacos a ledajak, a jak si přál a jak chtěl, a je to jako v mlze, nebo ve vodě, nemá to pořádného obrysu, ale je to výčitka hloupá, taková, která končí smutným konstatováním – nešlo to. A letošní rok, který za pár dní se změní v rok loňský, se ukazuje jako rok krajně nemožný, rok, kdy člověk třeba mnoho chtěl, ale málo měl a málo mohl, a nakonec je tu Silvestr, který má ráz dne odpočinku. Je to sobota, i když je v pondělí, a po něm přijde den líný, neděle, i když je úterý – Nový rok. Silvestr byl deskou na knize, do které jste napsali bilanci.

Deskou na knížce rozpočtu je Nový rok. Nevidíš pořádně do toho ani do toho. A říkáš-li si to každý rok, i letos na konci zase si řekneš – ne, nešlo to jaksi. A stejně jako jindy i letos prohlásíš – ale teď to musí jít! To bude na Nový rok. A druhého ledna shledáš, že to nejde, že ten další rok bude stejný jako jiné. Nikdy to nepůjde, nikdy nebudeš spokojen. Vždycky buď rozpočet překročíš, nebo nevyčerpáš. A obojí je škoda. Rovnováhy není. Ostatně kdyby i byla, nebyl bys spokojen. Neboť i spokojený se mrzí pro jednu věc: Je nespokojen, že je spokojen. Což jest filozofie každého Nového roku.

Národní práce 27. 12. 1928

1929

OSKAR SMRŽ: KNIHA O KAKTUSECH A JINÝCH SUKULENTECH

Pan Smrž vám toho poví dosti o kaktusech; ale vsázím se předem, že opomine popsati jednu zajímavou botanickou čeleď, a sice samotné kaktusáře čili pěstitele kaktusů. Ani Karel Schumann ve své veliké Monographia Cactacearum se o nich nezmiňuje; je to zřejmě oblast vědecky zanedbaná. Pokud jsem mohl v našem podnebí pozorovati, pěstiteli kaktusů jsou většinou muži; dělají si sbírku kaktusů tak, jako jiní muži dělají sbírku zbraní, mečů, šípů, kopí, arkebuz, halaparten, oštěpů a tesáků. Vášeň pro kaktusy je, abych tak řekl, militaristická, a tedy převážně mužská. Proto se říká, že kaktus jest "ozbrojen" ostny a glochidami; čím více jich má, tím je krásnější. Sbírka kaktusů je trochu jako sbírka vojenských trofejí. Je to věc mužská.

Druhým téměř obecným rysem pravých kaktusářů je, že se v naprosté většině rekrutují z lidí méně zámožných. Bohatší mají raději všelijaké ty palmy a klívie, azalky, filices a cypripedia a bromelie předně proto, že pro ně mají dosti místa, a za druhé že

kaktus zjeví svou krásu jen tomu, kdo s ním důvěrně a blízce obcuje. Pravý kaktusář má jen jedno okno nebo stolek; to je jeho zahrada. Ale právě proto, že má tak málo místa, může strkat nos rovnou mezi ostny a bradavky svých ježatých přátel, vážně sedících na miniaturním hrnéčku. Na jednom čtverečním metru je možno pěstovati kaktusářskou zahradu ráje. Dnešní kaktusářská vášeň je sociálním úkazem: je to veliká láska k přírodě omezená na nejmenší prostor.

Třetím význačným rysem pravých kaktusářů je bručáctví. Dosud není vyzkoumáno, je-li pravdou, že se na pěstění kaktusů vrhají lidé od přírody samotářští, nebo proto, že se v nich tato vlastnost vyvine jakousi aklimatizací; zkrátka pravý kaktusář vypadá, jako by chtěl píchat, nestará se o politiku ani o kopanou nebo jiné světské marnosti, zato však dostane-li se do řeči s jiným kaktusářem, stojí za poslechnutí, co toho ví a s jakou odborností se rozpovídá.

Pravý kaktusář si potrpí na latinská jména; není jen amatérem, nýbrž zasvěcencem. Pěstování kaktusů je sice snazší než pěstování karfiólu, ale podobá se svými učenými jmény a laboratorní čistotou spíše vědě. Pravé kaktusářství není zálibou jen zahradnickou, nýbrž také sběratelskou; okno kaktusářovo jest hotovou kolekcí. Často jsem viděl sbírku drobného kaktusáře; kaktusky malé, vypiplané z laciných semenáčků, ale krásně nalité a ozbrojené, lesknoucí se bujností. Nescházela u nich biskupská čepička ani běloučký dědeček De Laetii, mammillarie tuhých cecíků, cereusy modré jako ojíněná švestka, echinocereusy s ostny tlustými jako drápy nebo břitkými jako šípy z Melanésie – samé vzácnosti, radost se podívat. Div, kde to ten drobný pěstitel sebral, a ještě větší div, že to ve svém okně tak dokonale vypěstil. Je to div lásky, tak jako téměř všecky divy v tomto slzavém údolí se rodí a dějí z lásky. Taková malá důvěrná sbírečka vám poví o radostech kaktusářství více než celé skleníky importérů.

Předmluva, 1929

POŠTOVNÍ ÚŘAD

Vyroste-li někde nová čtvrť, vzniknou tam po pořádku tyto podniky:

1. kantýna (dříve než sama čtvrť),
2. trafika,
3. hokynářství (z něhož se vyvine koloniální obchod),
4. holič (též ondulace),
5. řezník a uzenář,
6. Tonča Rychlá, modistka,
7. uzenář a řezník,
8. restaurace a chutné obědy,
9. Radlická mlékárna,
10. uhlí a dříví

a tak dále podle jistého předem stanoveného zákona. Zato při tří– až sedmileté karanténě vznikne v takové nové čtvrti

144. nový poštovní úřad.

Nastěhuje se zcela nenápadně do nějakého nového činžáku, aniž přitom pošťáci na koních troubí Jede, jede poštovský panáček, aniž předem roznášeli po celé čtvrti reklamní lístky asi s takovýmto textem: "Dovolujeme si zdvořile oznámiti, že otevíráme

nový poštovní úřad

v útulných místnostech v ulici té a té. Vzorná obsluha! Mírné ceny! Specialita: pero a inkoust k volnému použití! Přesvědčte se, než se obrátíte ke konkurenčnímu podniku! Doporučujeme náš nový úřad přízni P. T. obecenstva." Nic takového se s novým poštovním úřadem neděje; proto to trvá delší dobu, než taková čtvrť vezme novou vymoženost na vědomí a počne se s důvěrou obracet k tomuto novému podniku. Teprve pak je nová čtvrť definitivně hotova; pak se její obyvatelé chlubí, tak jako obyvatelé nějaké horské dědiny: "U nás? Panečku, u nás máme už i poštovní úřad!"

Lidové noviny 9. 1. 1929

Z OSTUDY KABÁT

Pan Arne Laurin nám v řadě článků v loňském ročníku Přítomnosti jasně vyložil otázku novinářské anonymity. Je dobře mít na paměti, že noviny, zvláště noviny velké a moderní, jsou z největší části dílem anonymního zpravodajství. Čím přesněji a objektivněji je konstatován fakt, ať je to přejetý pes nebo demise ministerstva, tím méně je třeba, aby nesl něčí podpis; nikoho z nás ani nenapadne, aby lokálku o přejetém psu nazval s mravním opovržením anonymní lokálkou. O anonymní lokálce začneme mluvit teprve tehdy, je-li v ní zbytečně uražen dotyčný pes nebo dotyčný automobilista. Ačkoli burzovní ultimo vychází v novinách obyčejně bez podpisu, nevyvolá u nás morálních úvah o anonymitě; ale zajisté by se u nás takové úvahy vynořily, kdyby řečené ultimo bylo okatě falšováno, aby klamalo veřejnost. Kdyby noviny denně anonymně velebily dílo stvoření, necítil by ani Arne Laurin, ani já nutkání psát o této anonymitě; ale protože se v našich vlastech zřejmě vytváří typ novin a novinářů, kteří mají z ostudy ušitý kabát a jsou placeni za to, aby denně někoho pomluvili, stalo se z anonymity občanské povolání a krom toho aktuální problém. Nejde o to, abychom vyjádřili své rozhořčení nad touto značně špinavou a nedůstojnou živností; jde o to, jak se anonymům bránit – ať jménem veřejné morálky, nebo jménem uražených. Neboť fakt jest, že za stávajících poměrů jsme proti anonymům skoro bezmocni. Probereme si to na několika případech.

1. Dejme tomu, že v anonymním útoku je kousek pravdy; ale protože anonym je neodpovědný, pustí péro na špacír a nalže toho kolem toho ubohého kousku pravdy, až pánbůh brání. Dojde-li k žalobě, navrhne advokát žalované strany důkaz pravdy; a i když dokáže jen to zrníčko, bude se říkat: Tak vida, ono na tom přece něco bylo. A dál jste bezmocni. Jediná odpomoc vzhledem k tomu, že každý pisatel krytý anonymitou má sklon zveličovat a překrucovat fakta, by byla tato:

O tiskové urážce spáchané anonymně nebo ke které se dodatečně nepřihlásí sám pisatel, není přípustný důkaz pravdy.

To by znamenalo tolik předem ztracených tiskových procesů, že by se noviny bály anonymity jako čert kříže.

2. Ovšem kdyby existovalo takovéto ustanovení, vznikla by v těch jistých novinách instituce nastrčených pisatelů, tak jako existuje instituce odpovědných redaktorů. Najdete mezi odpovědnými redaktory chudáky, na kterých byste raději konali skutky milosrdenství, než abyste je nutili odříkávat před tiskovým senátem, že "inkriminovaný článek nepsali, nečtli ani do tisku nedali". Tento paskvil odpovědnosti, kdy za delikty novin odpovídá špatně placený štroman, který smí do obsahu listu mluvit asi tolik co roznašečka, dává ovšem zvláštní svědectví o tom, jak si naše některé noviny, mezi nimi i dost veliké, představují odpovědnost. Kdyby při tiskových urážkách na cti byla anonymita – jak by se samozřejmě slušelo – okolností procesuálně a trestně přitěžující, našly by žalované noviny vždycky nějakého redakčního nebo jiného chudáka, který by za pár korun podepsal článek někým jiným napsaný. Tomu by se do jisté míry dalo čeliti jen jedním zařízením:

Důkaz pravdy, pravděpodobnosti nebo veřejného zájmu podává obžalovaný pisatel před soudem osobně a ústně.

Totiž této osobní zkoušce inteligence a přesvědčení by si noviny netroufaly vystavit své podřízené štromany; čímž by byla náležitě ztížena i anonymita krytá nastrčeným pisatelem.

3. Tím by se ovšem vytvořila situace, že by si některé noviny vydržovaly nějakého šikovného a výmluvného člověka, který by na sebe bral autorství všech žalovatelných článků. Čemuž by se dalo čeliti věcí zcela jednoduchou:

Novinář, který byl třikrát (nebo pětkrát nebo kolikrát mu to chcete povolit) odsouzen pro urážku na cti spáchanou tiskem, pozbývá práva být veden jako řádný člen redakce.

Což znamená ztrátu jistých materielních výhod, na které jsou anonymní duše zvláště citlivé. Bába na trhu, která prodává špatné a zkažené zboží, ztrácí v tomto řádu světa povolení prodávat; proč by

se dělaly větší okolky s žurnalistou, který prodává špatné a zkažené zboží a je tvor škodnější než nějaká zelinářka?

4. Ale protože v tomto případě by si noviny, které mají z ostudy šitý kabát, vydržovaly dotyčného pisatele všech žalovatelných článků mimo redakční štáb, muselo by se na ně vyzrát jiným způsobem:

Noviny, které se třikrát (nebo kolikrát) dopustily trestné urážky na cti, budou z rozhodnutí soudu a v zájmu veřejné morálky na určitou dobu zastaveny.

Neboť věřte tomu: i sprostota se v tomto světě páše jenom potud, pokud vynáší; jakmile by se na ni muselo doplácet, ztratili by na ní výrobci ostud obchodní zájem.

5. Kdybychom těmito a jinými drakonickými zařízeními byli jakžtakž chráněni proti urážkám na cti, docílilo by se jednoho: psalo by se opatrněji, ale ještě podleji. Ono se totiž dá o bližním psát tak, aby měl ostudu, ale aby se to nedalo zažalovat. Dejme tomu nemůžete žalovat pro urážku na cti list, který by o vás napsal: "Pan K. M. Baltazar má ve své přepychové vile cestičky posypány indickými perlami. Není divu, že se za těchto poměrů naše menšinové školství musí tísnit v prasečích chlívkách. Ale tážeme se, co tomu říká náš poplatník?" Tedy v takovémto případě můžete dotyčnému listu poslat opravu podle § 19, ve které prohlásíte, že nemáte ani vilu, ani cestičky sypané indickými perlami: ale jak známo, § 19 je pro kočku. Nebo můžete rozhořčeně odpovědět v jiném listě, že ona zpráva je očividná lež; čímž dáte útočícímu listu příležitost, aby napsal: "Pan K. M. B. nás denuncuje, že naše zpráva o jeho vile není pravdivá. Faktum však je, že pan K. M. B. před třiceti lety se živil kondicemi, kdežto dnes má přepychově zařízený byt o třech pokojích. Soudná veřejnost by ráda věděla," atd. Zkrátka je tisíc a jeden způsob, jak můžete být veřejně popliván a zlehčen, aniž proti tomu můžete něco rozumného podniknout. Tady by jiného nepomohlo než toto:

Zlomyslná lež šířená tiskem je stejně trestná jako urážka na cti.

6. Čímž by byla do velké míry ztížena novinářská živnost ostouzečství; bylo by potom třeba skutečné formální důmyslnosti a talentu, aby bylo možno někoho ostouzet, ale pak by to aspoň přestalo být srozumitelné pro naši veřejnost, která to má ráda po lopatě.

*

Tedy rozumějte: toto není návrh na nějaký nový tiskový zákon, nýbrž jenom ilustrace, jak nesmírně těžké a přímo groteskně přísné by muselo být zákonodárství, které by chtělo v opravdovém zájmu veřejné mravnosti potlačit skandalizující tisk. Především bychom museli žít ve společnosti, které by stejně záleželo na porušené veřejné slušnosti nebo osobní cti jako na ukradeném kapesníku nebo polním pychu; ale v takové společnosti by skandalizující tisk nebyl vůbec možný. Skandální tisk nevzniká z toho, že máme špatné tiskové zákony, nýbrž z toho, že máme špatné, to jest vulgární, plebejské, klepařské a neslušné publikum nebo část publika. Proto někteří lidé tvrdí, že proti nízkému tisku se nemá bojovat jinak než zvyšováním obecné kulturní úrovně. To asi je, jako by někdo chtěl zamezit lichvu, kapsářství a jiné majetkové delikty nikoliv zákony proti zlodějství, nýbrž mravní výchovou nejširších lidových vrstev. Ona by ta výchova sice byla v každém směru dobrá, ale zloději by při ní kradli dál. Rovněž vyšší kulturní úroveň by byla věc krajně chvályhodná, ale šlo by to s ní strašně pomalu, zatímco nejnižší tisk nabývá u nás půdy povážlivě rychle; dokonce vzhledem k zvláštním domácím podmínkám je hrubší a nečistší než kdekoliv jinde.

Daleko účinnější cesta by ovšem byla, kdyby se o nápravu postarali sami novináři a z důvodů stavovské cti se zbavili jakéhokoliv styku s vulgárním tiskem. Ale i tato cesta je u nás naprosto zavřena tím, že žlutý tisk je spojencem určitých politických skupin a osob, kterým všelijak slouží. Mimoto mnoho novin, které jinak aspirují na to, být vážnými politickými orgány, nijak se ve vlastních sloupcích neštítí metod skandalizujícího tisku. I kdyby si novináři potrpěli na čest jak Cyrano, řeknou asi na výzvu, aby "očistili své řady", že na to jsou bohužel krátcí. A skutečně jsou.

Tož zbývá přece jen snad ta jediná cesta: vzít v úvahu tiskové zákony a změnit je tak, aby účinně a rychle postihovaly lživý a zlolajný tisk. Je sice nepopulární volat po náhubku; ale kde jsou podezřelí a kousaví psi, je lépe mít na ně náhubek než být nucen jít na ně s holí. S dnešní praxí tiskových zákonů je už dostatek zkušenosti; není načase dát hlavy dohromady a povědět si, v čem a jak zvýšit jejich účinnost a autoritu?

Přítomnost 10. 1. 1929

SMRT NA KOLEJÍCH

Zákon série. Loni řítící se novostavby; loni a letos vlakové katastrofy včetně s těžko už spočítatelnými srážkami autobusů s vlaky. Opakuje-li se příliš často nějaké neštěstí, říkáme, že nad tím zůstává rozum stát. Mělo by to býti opačně: nad takovou příliš nápadnou sérií by se měl rozum náležitě rozhýbat. Neboť taková krvavá série už přestává býti pouhou náhodou; už musíme se ptát po její chronické příčině. Musí býti někde za těmi nahodile chybnými výhybkami, nahodilou mlhou, nahodilými nedopatřeními – nějaká společná příčina; už nejenom z hrůzy a soucitu nad těmi oběťmi okřídleného kola, ale i z vědomí veřejné odpovědnosti musíme žádat a čekat, aby s největším úsilím rozumu a zkušenosti bylo vyšetřeno a zjištěno to fatální X, které musíme tušit v té hrozné řadě neštěstí. Jediné může nás trochu jenom smířit s těmi mrtvými a raněnými: že jich bylo potřeba, aby byla zjednána technická nebo lidská náprava na těch kolejích, na nichž něco přímo tragicky není v pořádku.

Lidové noviny 11. 1. 1929

JAK SE JIM VEDE

Palác na jednom rohu, palác na druhém rohu, palác naproti a palác kousek dál: to budou nové bankovní paláce jenom na Příkopech. Míň než palác taková banka už postavit nemůže; ale můžeme doufat, že si banky za nějaký čas budou stavět chrámy. Peníze jsou drahé; ale pámbu zaplať, bankám se nevede špatně. Úvěr stojí na osmi až desíti procentech; ale zaplaťpámbů, banky si mohou dovolit nějaký ten palác. Není dost peněz na většinu veřejně užitečných ústavů a zařízení; ale aspoň na Příkopech bude houf paláců. V Praze je nedostatek bytů; ale aspoň v ní nebude nedostatek paláců. Kdybyste chtěl sebrat jeden jediný milión na jeden jediný nemocniční pavilón, pohořel byste, kdybyste zaklepal na pancéřové stěny; neboť je třeba vybudovat Příkopy. A až to bude postaveno, budeme se chodit dívat na Příkopy a pyšně říkat: Rosteme, rosteme! Ale o pár ulic dál se už raději chodit dívat nebudeme.

Lidové noviny 13. 1. 1929

AMERICKÁ NÁRODNOST

Je běžné tvrzení, že Spojené státy jsou "melting pot" čili tavicí hrnec, ve kterém se přistěhovalci v první nebo druhé generaci převaří v čistokrevné Američany. W. Mc. Dougall ve své knize Americký národ ukazuje, že amalgamující síla amerického hrnce není zdaleka tak velká. Kdyby nedávnými zákony nebylo přistěhovalectví tak silně omezeno, vznikl by například z Wisconsinu stát německý, z Minnesoty skandinávský, z Nového Yorku monopole židovská a z Bostonu irská: neboť Američané anglicky mluvící by tu pomalu byli v naprosté menšině. I tak existuje "novoamerické hnutí", které se domáhá jistého separování a udržování různých národností ve Spojených státech. K těmto

separistickým snahám přistupuje velmi silný vzrůst římského katolicismu, který dnes již má na dvacet miliónů věřících ve Spojených státech. Tím ovšem je tradicionální anglosaský a protestantský amerikanismus vážně ohrožován.

Lidové noviny 14. 1. 1929

DVĚ PÍSMENKA

Jsou to jenom dvě písmenka, jen taková zkratka; neupadne vám ruka, když ta dvě písmenka napíšete, a přitom projevíte cosi, co je téměř ctnost: totiž úctu k historii. Tedy nepište Vinohrady, ale vždycky aspoň Kr. Vinohrady; neboť vězte, že jsou královské, že tu rostla královská réva, ze které možná pil král Karel s Buškem z Vilhartic, když zasedli k dubovému stolu, ale jistě pil odtud víno žíznivý král Václav. Nemáme té historie tak mnoho nastláno, zejména ne na Královských Vinohradech; tedy šetřte aspoň tu, která nechala svou stopu ve jméně. Už jsou i úřední tiskoviny, které spolknou to staré království a mluví jenom o Vinohradech. Je-li vám příliš dlouhé psát Královské Vinohrady, tedy pište raději Praha XII; pod tím si sice nikdo nic malebného nepředstaví, ale aspoň to není zkomolenina. Nebo je-li to tak docela jedno, zrušte i Jindřichův Hradec, Levý Hradec a Hradec Králové a dejte jim jenom numera; ale pokud ještě nejsme tak daleko, jsou Vinohrady Královské a nikdo jim to nemá brát.

Lidové noviny 22. 1. 1929

Z OSTUDY KABÁT

Pan dr. Drábek v minulém čísle Přítomnosti potvrdil velmi jasně, co jsem chtěl říci a řekl svým předcházejícím článkem: že by bylo

velmi těžko čelit anonymnímu banditismu žlutého tisku zostřením tiskového zákona. Jenom nemusel říkat, že "navrhuji reformu tiskového zákona". Označil jsem totiž sám své "návrhy" jako groteskní; chtěl jsem jimi ukázat, že stíhat anonyma je téměř iluzorní, protože ho nechytíš za límec, dělej co dělej. Rovněž mi nešlo o můj spor s Národními listy; šlo mi o anonymitu a pomluvačství, které se stávají svobodnou živností. Pan dr. Drábek mi potvrdí, že satisfakce, které se člověk po dlouhém tahání dosoudí, nestojí za to; přichází příliš pozdě a není úměrná hrubosti urážek, které se stávají denním zvykem žlutého tisku. Ve svém článku jsem učinil jediný striktní návrh: abychom dali hlavy dohromady a uvažovali, jakým způsobem začít čelit té řemeslné ostudě žurnalistické. Pan dr. Drábek se jako právník přiznává k jakési bezmoci, když nápravu ponechává příslovečné, ale těžko zjistitelné soudné veřejnosti. Rád bych ještě vyčkal, nevidí-li jiní nějaké jiné východisko.

Přítomnost 24. 1. 1929

KAŽDÝ Z NÁS TEĎ STEJNOU HUDE…

Každý z nás teď stejnou hude,
kdo ji nemá, mít ji bude,
a kdo má ji, ještě dnes
do peřin s ní chutě vlez.
Nedá se nic dělat.
Ouřady ji popírají:
není žádné chřipky v kraji,
celá ta věc jen prý jest
infekce dýchacích cest.
Nedá se nic dělat.
Kašel, rýma, jaká bída,
katary a bronchitida,

febris, tussis, angína,
špatně ten rok začíná.
Nedá se nic dělat.
V politice možno krátce
na všechno teď vykašlat se,
parlament se neschází,
snad se bojí nákazy.
Nedá se nic dělat.
Páter Šrámek taky praví,
že mu pohyb není zdravý,
– takhle, pane, z křesla vstát,
může ti tam nafoukat.
Nedá se nic dělat.
Agrárníkům dobře není,
nafoukli se z přerušení,
přerušené styky jsou
věcí vždycky nezdravou.
Nedá se nic dělat.

Lidové noviny 26. 1. 1929

TEDY TEN SNÍH

Není pochyby: tohleto už tu po leta nebylo, takové spousty sněhu; ba máme-li si my staří pamětníci vzpomenout, kdy jsme naposledy zažili takové sněhové závěje, tedy to bylo, počkejme, když jsme byli asi šestiletí špunti, a to bez rozdílu, je-li nám dnes třicet nebo šedesát. On má totiž ten čerstvě napadlý sníh něco specificky dětského; vyvolává představu kulování, sáňkování a velikých sněhuláků. Proto jsme nejvíc sněhu zažili, když jsme byli malí, a pak tedy v letošní zimě.

Hlavně my Pražáci jsme znali sníh skoro už jen ze Šimonových staropražských leptů; bezmála jsme jej považovali za památku

starých lepších časů. Padal-li někdy, byl mokrý, nanicovatý a z poloviny pozůstávající ze sazí; byla to břečka mrzká a nečistá, poskvrněná dřív, než dopadla na zem. Letos tedy je nám to nahrazeno vrchovatě; zdá se, že to příroda jinak neumí dělat, buď ryc, anebo nic. Chtěli jsme od ní trochu té poezie sněhu; místo toho nám nadělila pohromu sněhu. Sníh je krásná věc; ale odklizení té krásy stojí jenom v Praze už přes milión korun. Za našeho dětství sníh znamenal rolničky saní, dnes znamená dopravní pohromu; za nějaký týden bude znamenat povodně. Člověk by se chtěl rozezpívat o kráse těch sněhových podušek; ale ona nám ta krása přijde po čertech draho. Z čehož tedy je vidět, že ani ten kyprý a běloučký sníh už není tak dobrý, jako když jsme byli šestiletí špunti.

Lidové noviny 29. 1. 1929

MRÁZ A UHLÍ

Ono je pravda, že ty letošní mrazy jsou neobvykle surové a dlouhé; ale už loni v největších mrazech se ukázalo v Praze a letos se opakuje, že u nás, v exportní zemi koksu a uhlí, u nás, kteří bychom měli topivem zásobovat jiné země, – není uhlí a koksu! Prý jsou vyčerpány zásoby. Prý nemohou včas dojít nové vagóny. To je zcela možné; ale podivné je, že náš velkoobchod s uhlím si neudělal předem na zimu dostatečné zásoby. Snad můžeme říci, že je to poněkud okatá ostuda, ostuda naší obchodní organizace. Mrzneme uprostřed uhelných pánví, které si občas stěžují na nedostatečný odbyt. Nemáme čím topit v uhelných zemích. Tuto ostudu je zbytečno svalovat na počasí a dopravní potíže; neboť postarat se včas o zásoby je povinností rozumně vedeného obchodu.

Lidové noviny 6. 2. 1929

VLÁDA STROJŮ

K anketě Daily Expressu

Především se přiznávám, že se cítím poněkud odpovědný za otázku, zda "je možno, že stroje konečně nabudou vlády nad člověkem tím, že ho ochudí o schopnost tvořit". Ta otázka mě tíží ne proto, že bych vynalezl nějaký stroj, ani proto, že bych vynalezl řečený problém, nýbrž proto, že jsem v jedné slabé chvíli vynalezl Roboty. Ta okolnost snad způsobila, že si mne někteří lidé představují, jako bych s vytaseným perem v ruce hodlal hájit třesoucí se lidstvo proti útočné přesile řvoucích a lidožroutských strojů. Ta představa by nebyla přesná. Ve skutečnosti já sám zaměstnávám několik strojů, jako například žací stroj na trávu. Dosud mi nepřišlo na mysl, že by se tento stroj chtěl stát mým pánem; žnu-li trávu, mám silný a pyšný pocit, že naopak já jsem jeho pánem, dokonce že jsem i pánem trávníku a trávy. Myslím, že podobný pocit má i člověk, který řídí vůz nebo tluče prstem do počítacího stroje nebo uvádí v pohyb dynamo. Každý dělník ví, že jeho pánem není mašina, u které stojí, nýbrž fabrikant, který ho platí. Je víceméně optický klam, že topič u kotle slouží stroji; ve skutečnosti slouží svému zaměstnavateli. V naprosté většině případů můžeme problém "člověk versus stroj" vyjádřit přesnějšími slovy "dělník versus stroj". Nuže, nebudeme se ptát, zda "stroje konečně nabudou vlády nad dělníky tím, že je ochudí o schopnost tvořit". Je totiž známo, že existují docela jiné příčiny, které ochuzují dělníky o schopnost tvořit, například špatný plat, nízký standard života, nedostatečné vzdělání a tak dále. Pokud člověk u stroje je dělník u stroje, bude účelnější ptát se, jaký vliv má stroj na jeho sociální postavení, než jaký má vliv na jeho schopnost tvořit. Ale i v tom případě by stroje, kdyby měly rozum, odmítly odpovědnost za každý takový vliv. "Promluvte o tom," řekly by asi, "s našimi pány."

Dovolte mi, abych vaši otázku položil poněkud jinak: není náš obdiv ke strojům, to jest k mechanické civilizaci, takový, že zatlačuje

naši pozornost k skutečným tvořivým schopnostem člověka? My všichni věříme v pokrok lidstva; ale zdá se, že jsme nakloněni představovat si tento pokrok v podobě benzínových motorů, elektricity a jiných technických vymožeností. Domníváme se, že žijeme v osvícené době, jelikož svítíme elektřinou; ve skutečnosti žijeme v jakémsi zmateném a špatně organizovaném pravěku, protože například máme pauperismus. Máme-li před očima nějaký dokonalý a lesknoucí se stroj, vidíme v něm triumf člověka; nuže, postavme vedle toho překrásného stroje prvního otrhaného žebráka, abychom si uvědomili porážku člověka. Nezaměstnaný dělník je velmi ubohý a nepovedený stroj vedle těch skvěle fungujících strojů z ocele a mosazi. Bereme si za vzor Ameriku s jejími technickými a mechanickými vymoženostmi; ale přitom zapomínáme tázat se, je-li Amerika také tak dobře zařízena po stránce intelektuální kultury. Učinili jsme měřítkem lidského řádu stroje, a nikoliv lidi; ale za to nemohou stroje, za to můžeme my. Tím nemluvím proti strojům z mosazi a železa; ani ve snu by mě nenapadlo tvrdit, že by nám bylo lépe bez nich. Ve velké míře stroje zvyšují životní úroveň člověka tím, že mu ulehčují práci; nebo tím, že mu dodávají nové potřeby; nebo tím, že zvyšují jeho poznání světa. Pokud jde o fantazii, učinil pro ni Edison více než velmi mnoho básníků. Stroje nepotlačují tvořivou schopnost člověka, protože z ní vznikají. Mezi člověkem a strojem není konfliktu, předpokládáme-li, že s dotyčným strojem správně zacházíte nebo že vás ten stroj nepřejede. Ale věc vypadá docela jinak, tážeme-li se, pokračuje-li organizace a dokonalost lidí stejně bezpečně jako organizace a dokonalost strojů; nebo investujeme-li do úpravy lidských věcí stejně mnoho imaginace a důmyslu jako do mechanických vymožeností; řekl bych dokonce, investujeme-li do lidských věcí stejně mnoho zájmu. Za sto let jsme mnohokrát znásobili rychlost a výkonnost člověka; ale asi se nebudeme chlubit tím, že bychom ve stejném poměru znásobili jeho vzdělání nebo jeho životní jistotu nebo cokoliv, co dává hodnotu jeho životu. Není pochyby, stroje to vyhrávají nad člověkem, ale jenom tím, že se o ně víc staráme a víc do nich investujeme. Naše

stroje jsou geniální, ale naše sociální a humánní pokusy jsou víceméně žabařské. Chceme-li mluvit o pokroku, neohánějme se počtem aut nebo telefonních linek, nýbrž hodnotou, kterou pro nás a naši civilizaci má lidský život. Nebojím se, že stroje budou pány lidí; horší je, jsme-li my lidé špatnými pány lidí nebo lidských záležitostí. Poměr strojů k lidem záleží hlavně v tom, jaký bude poměr lidí k lidem: což by mělo být v našich rukou aspoň tak, jako je v našich rukou síla strojů.

Přítomnost 7. 2. 1929

OSTROV SVATÉHO BRANDONA

Za starých věků byl svět jistě malebnější než dnes, ale lidé věčně nejsou spokojeni s tím, co mají, a ohlížejí se po něčem podivuhodnějším, co se tak hned na světě nepotká. Tak si také vybájili ostrov svatého Brandona. Tento světec, zlákán starším bájným vylíčením ostrova Svatých slibů, vydal se s čtrnácti druhy na cestu, a tak pluli a bloudili více než sedm let v západních mořích od ostrova k ostrovu. Jednoho večera přistáli u jakéhosi ostrova jen spoře porostlého, který neměl bahnitého pobřeží. Přivázali loď k zemi, ale sv. Brandonus přespal na palubě, co soudruzi si ulehli na zemi. Ráno, když na ostrově dosloužili mši svatou, donesli z lodě ryby a maso a rozdělali na zemi oheň. Sotva se oheň rozhořel, stal se ostrov pohyblivým jako živá vlna. Sotva stačili zachrániti se do lodi; ostrov zatím odplul daleko do moře a ještě na dvě míle vzdálenosti viděli mnichové na něm zářiti svůj oheň. Nato jim Brandonus ten zázrak vysvětlil: dostalo se mu vnuknutí, že to, co považovali za ostrov, byla ve skutečnosti ohromná ryba; jmenovala se prý Jasconius. Ale od těch časů ji už nikdo neviděl.

Lidové noviny 9. 2. 1929

MODLITBA

Bože, který vládneš časům a povětří, měj už slitování nad námi lidmi, zvířaty i rostlinami a odejmi od nás tyto mrazy vzteklé, nelítostné, sveřepé a nešlechetné, které hubí zvěř v poli a nemilosrdně sužují člověka v práci. Slituj se nad zajíci, železničáři, pošťáky, hlídači, koroptvemi a ostatním tvorstvem polním. Vždyť tyto hrubé mrazy se ani nehodí do této osvícené a racionální doby, ve které žijeme; tyto surové větry východní nejsou na místě v naší západnické orientaci; tento vysoký tlak neodpovídá našim skromným domácím poměrům. Naděl nám oblevu, aby země se otevřela a vydala sněženky, tavolíny a zedníky; zavaň k nám vlahým vlhkým větrem západním, kterým sejdou sněhy a rozpuknou se ledy; zbav nás omrzlin, chřipek a lyžařů a učiň, cos činíval každého roku: zvedni ruku a řekni: Už dost, teď zase začnem z jiného soudku.

Lidové noviny 13. 2. 1929

ŘEČ BUBNOVANÁ A ŘEČ PÍSKANÁ

Je dosti známo, že negerské kmeny v Africe si dovedou "telefonovat" tlučením do velikých dřevěných bubnů, jejichž zvuk je slyšet na míle. Dříve se bájívalo, že to bubnování je jakýsi druh negerských novin; že například zpráva o anglické porážce u Ladysmithu za búrské války byla ihned vybubnována po celé Africe. Novější cestovatelé však shledávají, že tento bubnovaný jazyk se omezuje na několik signálů: nebezpečí, mobilizace, smrt, návštěva. Zato cestovatel A. W. Cardinall našel u Ašantů řeč hvízdanou: chlapci a muži dovedou vyhvízdat celé věty.

Lidové noviny 15. 2. 1929

O ZÁNĚTU OKOSTICE

Tedy když už bylo nejhůř; když ve tři hodiny ráno jsem vyskočil z postele a počal běhat dokolečka po pokoji drže se za hlavu a piště jako zděšená myš, řekl jsem si: Ne, takhle to už nelze nechat; nelze mlčet k tomu, aby lidstvo takhle trpělo; musí se proti tomu něco udělat.

Nuže, plním slib oné přetěžké hodinky a píšu proti tomu článek: totiž proti zánětu okostice.

*

Normální postup choroby je tento: nejdřív trpitel, přemáhaje se, aby to řekl co možná lehce, prohlásí svým bližním, že ho jaksi bolí zuby. Načež bližní chlácholivě řeknou, že to nic není, že to je třeba jen ofouknutí a že nejlepší je dát si na ten zub slivovici, ocet, jodovou tinkturu, studený náčinek, nahřátý vlňák, kysličník vodičitý, octan hlinitý a co tak ještě koho napadne. Užitím všech těchto prostředků se docílí toho, že bolest, do té doby neurčitá, se zbystří a počne dloubat, vrtat, rýt, škubat, bodat, řeřavět, píchat, hlodat, bobtnat a kynout. Tím se dostaví druhé stadium choroby, kdy se pacient rozhodne, že si tohle už nenechá líbit, a počne polykat různé prášky, jako aspirin, amidopyrin, novamidon, rhodin, trigemin, veramon a spoustu jiných. Ono to opravdu trochu pomůže; ta vrtající bolest ztupne, ale zato člověk začíná puchnout a třesoucími se prsty ohmatává ten otok, který se mu zdá větší než cokoliv, čeho se kdy v životě dotýkal. Zatím se bližní rozdělí ve dva tábory: jedni tvrdí, že se na ten otok mají dávat studené obklady, aby se zastavil a rozehnal, kdežto druzí hlásají, že se má zapařit, aby se urychlil. Trpitel činí střídavě to i ono s tím výsledkem, že otok nakyne a ztvrdne, divže se bujností neleskne, a z něho vyplave na povrch bolest osvěžená, čilá a útočná, podnikající bodákové útoky napravo a nalevo; přitom dotyčný zub jaksi vyroste a vyčnívá z těch ostatních, takže naráží pořád na protější zuby, což mu pokaždé dává vítanou příležitost, aby jím projel oslňující blesk bolesti. V tomto stadiu zamručí trpitel něco děsného, narazí si klobouk a uhání k

svému zubaři. Jsou chvíle, kdy je člověk schopen takových hrdinných rozhodnutí.

Proti všemu očekávání nedává váš zubař najevo žádnou hlučnou účast; řekne jenom na půl huby "No, podíváme se na to", ťuká vám jakýmsi nástrojem na zuby, nedbaje vašich protestů, načež se drobet zamyslí. "Víte," praví zasmušile, "on by vlastně ten zub chtěl jít ven."

V tu chvíli ve vás propukne taková zvláštní šlechetnost; jste jako pokrevní otec, který vyvíjí andělskou trpělivost s nezdárným potomkem, dříve než ho zavrhne. "Snad s tím ještě počkáme," navrhujete horlivě, "koukněte se, on se třeba umoudří a můžeme ho zachránit, nemyslíte?" V tu chvíli opravdu ten nezdárník bolí drobátko míň; snad už se obrací k lepšímu –

"Dobrá," zahučí zubař, "počkáme ještě den." A propustí vás, když vám předepsal nějaké natírání a mazání a náčinky. Už cestou domů si to ten zub zase rozmyslí jinak a počne řádit jako smyslů zbavený; uháníte domů, nemoha se dočkat, až zahájíte záchranné práce, s kapsami naditými lahvičkami a kelímky, které jste nakoupil v apatyce. Potom tedy se s nadlidskou obětavostí pokoušíte zachránit nešťastný zub (neboť činíte to v jeho zájmu, ne pro sebe); kloktáte, vyplachujete, natíráte se palčivými tinkturami, mažete se smradlavou jodovou mastí, obkládáte se bílou vodou a zase vyplachujete a zase si dáváte obkladek a v pauzách mezi tím tlučete hlavou do zdi a pokoušíte se počítat do sta a běháte dokolečka a vůbec se snažíte ukrátit si čas; neboť není lektýry, která by dovedla na pět minut přehlušit zánět okostice. Chtěl bych jednou v životě napsat knihu, která by byla tak dobrá a silná, aby upoutala člověka trpícího zánětem okostice; ale to se dosud nikomu nepovedlo. Pokud mne se týče, zkusil jsem knihy osvědčené při jiných chorobách, například bibli, Tři mušketýry, Dickense, detektivky a zahradnické ceníky; v žádné jsem nenašel úlevy a zapomenutí. Trpitel se soustřeďuje na jedinou věc: na záchranné práce; tak jako námořník na tonoucí lodi bezoddyšně pumpuje vodu, tak bezoddyšně si přikládá člověk stižený zánětem okostice náčinky a

vyplachuje a natírá si čelisti; a kdyby mu jeho zubař doporučil modlit se pozpátku Otčenáš, každých sedm minut plivnout třikrát k severu, ovazovat si červenou nit kolem levé nohy, natírat si špičku nosu zelenou skalicí a každou čtvrthodinu spolknout lžičku odvaru z koňských kaštanů, činil by to s vášnivou přesností, plně zaujat svým konáním; krom toho by mu tím utekl den.

Den opravdu minul a nastala noc. Tuto noc nelze vylíčit, jako nelze vylíčit žádnou nekonečnou věc; stačiž říci, že s prvním úsvitem je vše zváženo a zpečetěno. Zub musí ven. Hned ráno půjdu k zubaři a řeknu pevně: Pane doktore, ten zub musí ven; dělejte se mnou, co chcete; jsem připraven na všechno. Kupodivu toto heroické rozhodnutí vydrží až do rána; ráno se ukáže, že je neděle a že není žádných zubařů. Je jakýsi zvláštní zákon, že zánět okostice uzrává obyčejně v neděli. Zpravidla je to v noci ze soboty na neděli, kdy se ukáže, že ten zub musí ven. Tento úkaz souvisí zcela určitě s tím, že v neděli zubaři neordinují.

Ten fakt uvítá trpitel s dvojím pocitem: jednak zuří a láteří na zubní doktory, na nesmyslný zvyk, že jsou vůbec neděle a svátky, na celý svět a zvláště na to, že si ten zub nemůže dát vytáhnout; jednak v sobě zapírá a potlačuje takovou jakousi hlubokou úlevu, že nelze jít k zubaři, a že ten zub tedy nemusí ven. Aspoň ještě dnes ne. Musí se počkat.

Poslední den tedy je den velikého čekání. Pacient si už nedává obklady ani nevyplachuje a nenatírá vatičkou, nýbrž čeká schoulen, svíjí se a běhá dokolečka, zíraje vytřeštěně na hodiny: u čerta, kdy už to přestane? Nebo sedí a komihá celým tělem, aby se omámil. Každou půlhodinku spolkne nějaký utišující prášek, následkem čehož mu začne být vážně špatně. Ve stavu jakési strnulosti se dočká noci a vleze do postele. Je to poslední noc před popravou.

Bolest, která se dosud držela jediného zubu, se nyní rozlízá; je už nahoře i dole, v uchu, na skráni a v krku, horká, rozpálená, pulsující; trpitelem lomcuje zimnice a zuřivá netrpělivost, takže skřípá zuby – proboha, ten si dal! Sotva zaskřípal zuby, vyletí z postele piště a skuče a běhá po pokoji s drkotajícími koleny; když už dál nemůže,

usedne na postel a komihá trupem; když už dál nemůže, svalí se do peřin a zaskřípá zuby v zuřivé netrpělivosti, načež se celá věc opakuje. Ve tři hodiny ráno se rozhodne, že už to tak nelze nechat a že lidstvo nemůž dál tak trpět. Potom si lehne a upadne do polovičních mrákot. Pokud mne se týče, počalo se mi zdát, že ten bolavý zub a jeho protějšek nejsou zuby, ale dva páteři; jeden, ten nemocný, že byl u papeže a následkem toho se ho ten druhý nesmí dotknout. Kdykoliv se ho dotknul, probudil jsem se bolestným škubnutím. Proč, divil jsem se, se nikdo nesmí toho pátera dotknout? To přece je hloupý zvyk! Ano, zněla jasná a neodmluvná odpověď, ale on to je takový starý předpis z doby Roberta Guiscarda. – Smířil jsem se s tím, neboť mám úctu k tradicím; načež se mi počalo zdát, že vůbec nemám v ústech zuby, nýbrž kaktusy; ten bolavý zub je ježatá opuncie, kdežto jeho protějšek je cereus s dlouhými ostny; jakmile se k sobě přiblíží, zajedou do sebe těmi bodlinami, a já se musím probudit. Se slzami v očích jsem si říkal: Já je tak pěstoval ze semenáčků, a tohle mi za to dělají? – Za takových snů se pacient dočká úsvitu.

Konec je krátký a spádný. S třesoucími se koleny se doplíží trpitel k svému zubaři.

"Pane doktore –," pokouší se koktat.

"Sedněte si," káže zubař.

"A nebude to bolet?"

"Nebude," povídá zubař chrastě nějakými nástroji.

"A… musí opravdu ven?"

"To se rozumí," praví zubař mrazivě a přibližuje se k pacientovi.

Mučedník se chytne opěradel křesla. "Ale… nebude to bolet?"

"Otevřít ústa!"

Trpitel zasadí několik ran nohama a pěstmi do břicha a prsou zubaře, je přitlačen k opěradlu, chystá se zařvat, a v tom okamžiku dostane injekci.

"Bolelo to?" povídá doktor.

"N-n-ne," míní mučedník nejistě. "Nemohli bychom s tím počkat do zítřka?"

"Ne," bručí doktor a dívá se snivě z okna. Venku chodí lidé, jako by se tady, u toho okna, neodehrávala jedna z velikých tragédií.

"No, už to bude," praví doktor uspokojeně. "Otevřte ústa!"

Pacient zavře oči, aby neviděl ten strašlivý nástroj. "Ale –"

"Víc otevřít!"

V ústech něco chrustlo; nejspíš se doktorovi smekly kleště.

"Nebude to bolet?"

"Vypláchnout," hučí doktor jakoby zdálky a ukazuje v kleštích něco bělavého. Proboha, to ten zub nebyl větší?

*

Načež po tři dny chodí bývalý trpitel od člověka k člověku a vykládá, co zkusil se zánětem okostice. Ale lidé jsou takoví nepřející; když jste v nejlepším, řeknou: "To nic není; ale když já jsem měl zánět okostice –" A pak vám líčí, jak jim doktor musel prosekat dlátem čelist, nebo něco takového.

Jiní zase řeknou lhostejně: "Okostice? To jsem jakživ neměl." A dál se o váš případ nezajímají.

Lidové noviny 17. 2. 1929

ZLOČIN PANA DUŠKA

(Zemský trestní soud v Praze)

Tak včera se vám, pánové, zodpovídal před trestním senátem pan Dušek ze zločinu krádeže u fy Joss & Löwenstein. Takovej vám to je mládenec, ten pan Dušek, se špičatým nosem a zježenejma vlasama, kterej u tý firmy pět let prodával ty hedvábný a krepdešínový volovinky, co teď ty bláznivý ženský v tom chodějí i za třeskutého mrazu. Pět let si žádné té košile, a jak tomu říkají teď, kombiné, pořádně nevšíml, pět let to jenom vychvaloval, překládal, balil, po stěně lezl, kupóny psal a večer stahoval roletu u krámu. Nikdy ho nenapadlo, aby to někde v koutku roztahoval– a myslil na nestydatý věci, jak to dělali ti ostatní příručí. Víte, on měl ten nos

trochu moc špičatej a vlasy jako vrabčí hnízdo a po práci chodil rovnou domů k mámě a tam si vyřezával pilkou domečky a betlémy. Jeden měl taky na tej brněnskej výstavě. No, a na to dnešní děvčata už neletějí. Tak uteklo těch pět hubenejch let a najednou se pan Dušek zamiloval. To víte, to přijde samo, jako zázrak, a tu pan Dušek sám už ani neví, kde uviděl slečnu Máňu poprvní. V lásce je člověk, jako když spí. Nevidí, neslyší, nemá paměť a jen jaksi cítí, že žije něco strašně měkkýho a nesmyslnýho. Ale ta slečna Máňa viděla, slyšela a dobře si pamatovala, že Jindra je zaměstnán u fy Joss & Löwenstein. A když si holka pamatuje takový věci, tak není něco v pořádku. A taky nebylo. Slečna chodila najednou celá zakaboněná a pořád říkala, že je nešťastná. A to bylo pro Jindru horší, než kdyby byl nešťastnej sám. Kupoval jí zmrzlinu v kornoutu a karamely od báby, co chodí po nočních lokálech, chodil s ní do biografu na Harry Liedtkeho, ale slečna Máňa byla pořád nešťastná. Až jednou na lodičkách z ní pod Karlovým mostem vylezlo, že prej musí umřít, protože nemá ani hedvábnou košili, ani kombiné a že je nešťastná a že chce umřít. A tak to začlo.

V pondělí odpoledne strčil pan Dušek v nestřeženém okamžiku pod kabát růžové kombiné s korálkama a utekl s tím na záchod. Tam to roztáhl jako svůj osud, rozbrečel se, utíral do toho slzy a pak to zase odnesl zpátky do škatule. Ale jak, pánové, sami víte, svědomí je jen otázkou času, a tak se stalo, že pan Dušek v úterý přece to kombiné odnesl pod kabátem a dal slečně Máni. A pak to už šlo pořád. Každý týden odnesl nějakou košilku v jiný barvě, a já nevím, jak dlouho by to takhle "barvil", kdyby to nebylo prasklo.

Přišel na to pan Pištora, kterýmu se šéf firmy jednou u piva svěřil, že se mu ztrácí prádlo. Ten pan Pištora se chodil letos v těch vedrech koupat do Bráníka, tam zalezl do vrbiček a koukal, jak se holky svlékají. A jak tak jednou cení ty svý křivý zuby na Máňu, která byla holka jako lusk, bylo mu hned nápadný, jak si ta slečně zálibně hladí a prohlíží kombiné z pravejch bruselskejch krajek. Hned si řekl: Halt, kdybys ty slečno byla tak nóbl, tak se nebudeš svlékat ve vrbičkách, ale zaplatíš si kabinu. V tom něco je. A když

slečna Máňa odběhla do Vltavy, šel si to kombiné prohlídnout a našel na něm tovární značku fy Joss & Löwenstein, kterou pan Dušek zapomněl vypárat. A tak to prasklo.

Ale to víte, pan vrchní rada měl srdce pro takový případy, a když se senát radil, tak řekl: "Pánové, to je tak. Každá mladá holka má právo na hezký prádlo. Zvlášť když je hezká. Vzpomeňte si sami, co bysme pro takový kombiné neudělali, když jsme byli takoví zelenáči. A kdovíjaký větší zločiny jsme sami pro tyhle věci už v životě spáchali. To přece nejde, zničit člověka proto, že chce mít hezkou holku. Já myslím, že to ten kluk udělal v prudkém pohnutí mysli, že jo, pánové! A teď půjdeme."

No, a pan Dušek dostal tu nejmenší výměru, na jeden rok podmínečně.

Lidové noviny 21. 2. 1929

BAROMETR

Za těchto mrazivých a zatrápených dnů barometr stoupá nejenom doopravdy (kéž by toho raději nechal!), nýbrž i ve vážnosti; dvacetkrát za den k němu běžíme podívat se, nezačal-li už klesat, což by nám přineslo vyhlídku na "větší oblačnost, občasné přeháňky, zmírnění mrazů", jak tomu říkají meteorologické ústavy. Po celý týden lezl nahoru, až se zastavil na místě zvaném "pěkné počasí"; bůhví proč barometr považuje zrovna tyhle dvacetistupňové, ničemné, k ničemu dobré mrazy za pěkné počasí! Jeho gusto je vůbec zvláštní; v létě zase považuje za "pěkné počasí", když příroda sténá vyprahlostí a Venkov počíná psát o katastrofální situaci způsobené dlouhotrvajícím suchem. Přestože se rozcházíme s barometrem co do oceňování poměrů, cítíme, že jsme na něj odkázáni, a chodíme ťukat na jeho sklíčko: Prosím tě, začni už klesat! – Nuže, zrovna teď si dal po zvláště něžném a téměř

milostném zaťukání říci a "šel dolů" o čtvrt čárky: je to jen stín naděje, ale přece –

Lidové noviny 23. 2. 1929

DOPIS STARÉHO VLASTENCE

Slovůtná redakce,

rád bych, seč mé slabé síly jsou, upozornil nejširší veřejnost československou, trpící mrazy sveřepými a zimou druhdy, pokud jsme nezradili našich starých ideálů, vpravdě nebývalou, na úkaz hluboce zahanbující pro naši národní svébytnost a těžce, ano i perzekucemi a převratem vydobytou státní samostatnost. Náš lid těžce nese, že vlny chladu a mrazu, kterými jsme stíháni, přicházejí ze zahraničí, najmě z Němec, z Polště a ze sovětského Ruska, úpícího pode jhem bolševickým. I táži se, k čemu je našemu národu třeba těchto cizáckých vln? Zdaž se neosvědčují zlatá slova našeho dr. Kramáře, že se sovětskou Rusí nelze nám udržovati žádných styků? Když tě jsme neuznali bolševického Ruska de iure ani de facto, jak může naše zahraniční ministerstvo připustit, aby přes naše hranice byly importovány ruské vlny? Tato podezřelá blahovůle se nám těžce vymstí! Pokud jde o povětrnost polskou, nemůže býti žádné pochybnosti, že bychom jí nepodléhali, kdyby byl dr. Beneš ukázal vůči Polsku silnější ruku v otázce těšínské. Že pak i Německo k nám posílá své mrazové vlny, tomu se nedivmež; náš lid ví, že v tom mají ruce naší germanofilové, a právem vzpomíná na veliká slova: Němci do vlády, my do revoluce!

Ať si rozhodující činitelé uvědomí, že nebude lépe, pokud se i v oboru počasí a povětrnosti nepostavíme na své vlastní nohy, bez ohledu na to, jaké povětří panuje u sousedů. Ale k tomu je nám třeba silné ruky a sebevědomé, na naši vlastní sílu se spoléhající politiky, jak výmluvně praví dr. Borský. Pak, ale jenom pak budeme

moci zapěti s naším Havlíčkem Borovským: Přijde jaro, přijde, bude zase máj! Caveant consules!

S úctou veškerou
starý vlastenec.

Lidové noviny 1. 3. 1929

PŘEDZVĚSTI JARA

V každých novinách mají jiné: někde racky a jinde špačky, někde sněženky a jinde lýkovec. Ale i když jsme za těchto dnů proběhli napříč celou Prahou od Strašnic až po Národní divadlo, nepotkali jsme žádného špačka a neviděli jsme vykvétat ze sněhu a bláta ani jednu sněženku nebo prut lýkovce. A přece jsme viděli

pravou předzvěst jara,

která se s přírodní nutností dostavuje, jakmile je zlé, vražedné, nelítostné a předlouhé zimě souzeno, aby praskla. Je to předzvěst neklamná a poetická, a přece ji žádné noviny dosud nezaznamenaly. Neboť všimněte si, že jakmile nastává jaro,

ŽENSKÉ MYJÍ OKNA!

Od prosince je nemohly omývat, protože by jim voda na nich zmrzla; i hleděli jsme na svět okny kalnými a zasmušilými, oddávajíce se neveselým dumám. A hle, nyní, i když se podíváme oknem, vidíme obzory nápadně jasnější a celý svět, i když tone v blátě, tak nějak světlejší a čistší. Následkem toho hledíme příštím věcem vstříc a s větší důvěrou. A když velebíme posly jara, nezapomeňme na ženy, jež myjí okna.

Lidové noviny 9. 3. 1929

NEJDŘÍV STOLICE!

Toto není narážka na důležitost řádného trávení, nýbrž na věc daleko veřejnější. Pan ministr školství Štefánek promluvil v Zemědělské akademii o tom, že u nás se dosud nepěstuje sociologie venkova. Pan ministr má zcela pravdu, že to je jistá mezera; ale je pochybno, pomůže-li nám od toho nedostatku úmysl, který pan ministr ohlásil: zřídit stolice pro sociologii venkova na všech našich univerzitách. Bylo by daleko přirozenější zřídit tři stolice pro sociologii venkova, kdybychom měli po ruce aspoň tři skutečné odborníky pro sociologii venkova. Ve vědě bohužel nevznikne odborník tím, že se pro něho zřídí stolice. Většinou se zřizují a mají zřizovat stolice pro skutečně existující odborníky. Postup, který navrhl pan ministr školství, je tak drobet obrácený, jako kdybychom nejdřív zarazili do zahrady kůl a pak teprve pod ním kopali jámu, aby se do ní zasadil stromek, ke kterému se má ten kůl přivázat. V zahradnictví by to nešlo; ale v agitační politice zemědělské strany je možno všechno.

Lidové noviny 21. 3. 1929

NA OKRAJ SÁZAVY

Čteme-li akta obnovené sázavské aféry, nenechme si ujít podrobnost dosti malebnou: jaká míchaná společnost se setkala před tímto tribunálem. Tedy "mezi přítomnými zvláště", jak se říká, se vyskytli:

bývalý ukrajinský generál,
devatenáctiletý chlapec,
bytná, jež poslouchá za dveřmi,
bývalý československý generál,
nadstrážník,
bývalý katolický publicista,

šest krejčí,
továrník,
student,
šofér,
advokát

a tak dále. Tedy abychom tak řekli, vypadalo to spíš jako Noemova archa než jako politický proces; ale právě to je velmi příznačné pro ten zaplaťpánbůh fašismus.

Lidové noviny 4. 4. 1929

KANTOŘI A ŠKOLA

Na okraji ankety o reformě školství padlo osvobozující slovo prezidenta Masaryka: že nejde jen o reformu školství, ale i o reformu učitelů. Ovšem reformovat živé lidi je věc těžká a pomalá; nedá se jen tak nařídit: od nynějška budeš takový a onaký. Nejde ani o to, sypat řeřavé uhlí na hlavu našich vychovatelů; vskutku by toho nezasloužili. Prometl jsem za svého mládí tři gymnázia na nejrůznějších stranách vlasti, poznal jsem na vlastní kůži dobrou stovku učitelů, a nestačily by mně všechny mé prsty, kdybych chtěl vypočítat ty z nich, které mám podnes rád a od kterých jsem se opravdu mnohému naučil. Ale rovněž by mně nestačily řečené prsty, kdybych měl vypočítat ty kantory podivínské a vyšinuté, ty školní pedanty a tyrany, neurasteniky a dobráčky, hypochondry a slabochy, ty poněkud nerovnovážné osobnosti, kterým byla svěřena výchova nás chlapců. Poznal jsem jich mezi středoškolskými profesory daleko více než v kterémkoliv jiném povolání. Roztržitý profesor není jenom mýtus, ale zdaleka nevyčerpává profesorskou patologii. Mohli bychom snad říci, že profesorské povolání více než kterékoliv jiné vybavuje takzvané koníčky nebo dává vystoupiti podivínským sklonům. To jest zkušenost téměř obecná; otázka je, kde vězí příčina.

Je jich možná víc, ale chtěl bych uvésti aspoň dvě: Fakt je, že na studium filozofie a tím na profesorskou dráhu chodí velkou většinou chlapci ze sociálně slabých rodin. Jistě to je jednak proto, že studium filozofie je poměrně krátké a laciné a že filozofové mají jaksi přednostní právo na kondice; jistě tu působí také to, že hoši z rodin hmotně stísněných nemají tu podnikavost a ty lokte a dávají přednost povoláním pod penzí, tedy úřadům a školám. Ale ať je příčina ta neb ona, faktum je, že na fakultě filozofické a přírodovědecké najdete nápadně velké procento skutečného studentského proletariátu, hochů špatně živených a špatně bydlících, utloukajících se kondicemi, korekturami atd., udýchaně polykajících přednášky, příručky a zkoušky, aby už měli školy za sebou. Mají-li, jak se říká, kantoři tak často ránu, musíme se ptát, zda jim tu ránu nezasadilo příliš těžké a trpké studentské mládí. Učitel, který má být vychovatelem mládeže, má především být harmonickou osobností, a ne člověkem usmýkaným a nalomeným; reformovat kantory znamená usnadnit jim studium sociálně. Klade-li se taková váha na praktický výcvik seminární a laboratorní, uvažme, že tím student proletář ztratí možnost živit se kondicemi. Máme-li zájem o výchovu a školu, musíme mít zájem o ty, kdo se výchově a škole mají profesionálně věnovat. Pokud je učitelské povolání v tolika případech jenom Franta z nouze, nemůžeme na ně klást měřítka o mnoho vyšší než dosud.

Druhá okolnost je ještě obsáhlejší. Jak vám potvrdí každý středoškolský (i vysokoškolský) učitel, má na charakter učitele zvláštní a těžko překonatelný vliv ten ustavičný styk s polodětským kolektivem, svázaným disciplínou a intelektuálně podřaděným; učitel nestojí mezi sobě rovnými, nýbrž nad méněcennou masou, se kterou nemluví jinak než s intelektuální převahou. Tady je psychologická příčina tolikerého učitelského autoritářství a pedantérie. Ale z toho zas nelze vinit učitele; poměr nás všech k dětem a mládeži je povýšený a těžkopádně autoritářsky, počínajíc už rodinou. Po té stránce reformovat kantory by předpokládalo především reformovat náš vlastní poměr k dětem. Učitel má být v

některém koutě své duše věčným chlapcem, solidárním s tím mládím, které mu je svěřeno; ale takovým věčným dítětem má být i každý otec a matka. Naše středoevropská civilizace se dosud nenaučila těm jistým veselým a srdečným ohledům k dětství a mládí; pokud náš život je krutý a lhostejný k dětem, nebude ani naše škola jiná, než je: bude doménou učitelského sboru, ale ne doménou dětí. Budeme děti okřikovat a poučovat, ale nebudeme je pěstovat. Je tu velmi třeba změny systému; ale to není jen v rukou školy, nýbrž v rukou rodiny a v moci nás všech.

Lidové noviny 28. 4. 1929

PŘÍŠTÍ VÁLKA

Odpověď k anketě Daily News

Když mně byla položena otázka, je-li v budoucnu možna válka, byla má první reakce, že pokud to záleží na mně, je válka naprosto vyloučena. Potom jsem si uvědomil, že to bohužel na mně vůbec nezáleží. Myslím, že zdrcující většina všech lidí na světě je, pokud jde o tuto otázku, ve zcela stejné situaci. Zdá se, že ta zdrcující většina lidí nemá na řečenou možnost vlivu.

Položil jsem tu otázku jiným; ptal jsem se vojáků, je-li válka možná. "Není," řekli opatrně, "ale musíme být na ni připraveni."

Ptal jsem se básníka, který býval aktivním antimilitaristou a za velké války obyčejným vojáčkem na frontě. Zarmoutil se tou vyhlídkou a řekl: "Válka by už neměla být, ale vojáci být mají."

Ptal jsem se veteránů našeho sibiřského tažení, kteří dělali válku dobrovolně. "Válka je nesmysl a zvířectví," mínili, "ale války budou."

Konečně měl jsem příležitost zeptat se prezidenta Masaryka. "Divím se," pravil, "že lidé pořád malují čerta na zeď. Jakápak válka! To už by mělo být překonané stanovisko. Dnes už lidé nemají

na válku peněz ani chuti. Ty sporné otázky, které dřív vedly k válkám, ty se dnes dají vyřídit po dobrém u zeleného stolu. Bylo by lépe nemluvit o válce a raději řešit ty konkrétní otázky. Myslím, že by stačil jediný prostředek, aby se předešlo válkám: rozumná politika."

Věřím, že tato odpověď je nejlepší, protože dává nejvíc naděje.

*

Avšak nesporný fakt, že nikdo rozumný si války nepřeje, ještě nevyřizuje otázku, je-li válka možná. Je tomu deset let, co jsme uzavřeli zkušenost s největší válkou, jaká kdy byla; ta zkušenost byla dosti hrozná, aby dala výstrahu lidstvu pro celá staletí, a přece za těch deset let jsme viděli dobrý tucet nových zápletek a slibných zárodků války v různých končinách světa. Ani tak těžká a rozsáhlá zkušenost neudělala konec válkám. Zdá se, že ty milióny mrtvých padly poněkud nadarmo.

Za války jsme udělali také jiné zkušenosti, aspoň my u nás: například že je možno vést válku proti vůli a proti svědomí celých národů do války vedených; že válka je možná, i když je to válka všemi zatracovaná. Viděli jsme, že je možno vést válku i za nejzoufalejší hospodářské tísně; i když už není co jíst, čím se oblékat a čím zatopit v kamnech, je možno ještě vést válku. Sebehorší hospodářské poměry nemohou učinit válku nemožnou.

Někteří lidé vyslovují naději, že by při vyšší civilizaci a morálce nebyly války možné. Zatím dějiny ukazují, že válčily národy věřící v civilizaci a ve jménu civilizace; věřící v morálku a ve jménu morálky; věřící v Boha a ve jménu Boha.

Posléze je ještě jedna lidská zkušenost: že mezinárodní smlouvy, konvence a pakty mohou válce zabránit; a že mezinárodní smlouvy, konvence a pakty mohou být válkou porušeny.

Tyto zkušenosti ukazují, že válka je možná.

*

Právě proto, že je válka možna, uvažuje se o prostředcích, jak jí předejít. Táže-li se redakce Daily News, jakými prostředky lze zabránit válce, odpovídá tím pesimisticky na otázku, je-li válka

možna. Avšak pravíme-li, že je válka možna, vyslovujeme tím implicite, že je velmi těžko jí zabránit. Mám za to, že nežijeme ve stavu divošství a že každý civilizovaný tvor považuje zabíjení, a tedy i válku, za prostředek barbarsky; je-li přesto v našem světě otevřena možnost nových válek, doznáváme tím, že dosud nemáme bezpečných prostředků, jak se zbavit toho barbarského argumentu. Jsou utopisté, kteří očekávají od vědy, že zabrání příštím válkám. Věda prý dá příštím armádám tak strašlivé a hromadné prostředky k zabíjení lidí, že už tím budou války nemožné. Obávám se, že věda splní aspoň část tohoto snu: že opravdu vynalezne nové a strašné prostředky k zabíjení lidí; ale tím se nedosáhne ničeho více, než že lidé budou zabíjeni novým a účinnějším způsobem.

Nekonečně moudřejší a snad jediná dnes schůdná cesta je hledět zabránit válce tím, že se zajistí mír; pro mne a mé krajany je to metoda ministra Beneše. Bylo by iluzí věřit, že mezinárodní smlouvy učiní každou válku nemožnou, ale věříme, že učiní daleko nesnazším porušit mír. Zhruba řečeno, spíše je možno trvale zajistit mír než trvale zamezit válku. To není otázka slov, nýbrž otázka metody.

Posléze je třetí cesta, jak předejít válce: předejít příčinám a pohnutkám válek. Zdá se, že nelze narazit příčiny válek na jedno kopyto; jsou příčiny hospodářské, nacionální, sociální a bůhví jaké ještě: může jich být několik najednou. Bývá-li příčinou válek nacionální antagonism, je v moci civilizovaného lidstva přemáhat tento stupidní antagonism. Bývá-li příčinou válek export nebo koloniální otázky nebo hospodářská soutěž, je v moci civilizovaného lidstva organizovat lépe tyto skutečnosti a nenechat je v rukou několika interesovaných jedinců. Každé jednotlivé příčině lze čelit spíše nežli válce. Neměli bychom myslet jenom na válku, nýbrž na příčiny válek. Nehledá se medicína proti neštovičné vyrážce, nýbrž proti neštovičné nákaze. Vznikne-li někdy ještě válka, nebude vyřízena argumenty, nýbrž vojáky; ale příčiny válek žijí mezi námi: to je vnitřní fronta, ve které každý může hledat své místo.

PÍSEŇ MÁJE

Letos si to příroda všecko nechala až k prvnímu máji, co jindy si odbývala již v březnu a začátkem dubna; na celé kolo kvetou prvosenky, dokvétá lýkovec, na vigilii prvního máje se rozpukly lístečky bříz a zářivé hvězdy forsytií. Letos by ty májové průvody vlastně mohly vítat jaro; místo rudých či bílých karafiátů by každý mohl mít v knoflíkové dírce petrklíč nebo časný tulipánek, proutek forsytie nebo jehnědu březovou. Ale když už mluvíme o kvetoucí přírodě a prvním máji, všimněte si, že se říká o míze, že pracuje, že pracují kořeny a pracují pupence; ale nikdo neřekne, že pracuje lev jdoucí za svou kořistí. Patrně "práce" říkáme jenom činnosti plodné, užitečné a jedním slovem sympatické. A proto se oslava práce zvláště hodí na práh měsíce máje, kdy se veškeren život zrovna o překot hrne do práce. Tož májový pozdrav všem pracujícím od nejútlejšího puku po kováky a textiláky, aniž bychom jménem uváděli každou bylinku a každého z vás lidí.

Lidové noviny 1. 5. 1929

PRAŽÁK V PRAZE

Je známo, že v každém trochu větším městě neobývá člověk celé město, nýbrž jenom svou čtvrť; do těch sousedních čtvrtí se dostane náhodou leda jednou za rok, a do těch vzdálenějších stěží jednou za život. Obyvatel Letné se dostane k Olšanům leda při svém vlastním pohřbu, zatímco obyvatel Královských Vinohradů zavítá spíše do Alžíru než do Petrské čtvrti. Následkem toho se starousedlému Pražanu stává častěji, že se octne prostě v Jiříkově vidění; dostane se dejme tomu do Petrské čtvrti, a pak už si jenom mne oči a vykřikuje

“heleme” a kroutí hlavou až do večera; neboť objeví, že bez jeho vědomí někde narostla celá nová čtvrť, otevřely se nové ulice, zmizely staré kouty a místo nich se tyčí ohromné hladké fasády, jako by bičem švihl. Někdy se Pražák konfrontuje s překvapujícím faktem, že se Praha od gruntu mění, daleko silněji na svých okrajích než ve vlastním středu. A tu si uvědomí také něco jiného: jak jsme si za těch deset let přímo znásobili své možnosti.

Lidové noviny 25. 5. 1929

PSI A LIDÉ

Trvalo to notně dlouho, než správa pražských Elektrických podniků dovolila, aby se směli psi vozit v tramvajích, ti malí na klíně a ti velcí na plošině; a ještě se to stalo s opatrnými výhradami pro ten případ, že by to nějak neklapalo. Ukázalo se, že to klape dokonale; klape to na straně psů, kteří zřejmě jezdí v tramvaji rádi, ba přímo s nadšením; ale klape to i na straně dvounohých pasažérů, kteří přijali psy mezi sebe víc než dobromyslně. Dělají mu ochotně místo a dávají pozor, aby mu nešlápli na ocas; každý druhý – včetně s průvodčím – se dokonce pokusí navázat se spolucestujícím psem bližší styky, poplácá ho a vyptává se ho na jeho rasu: “Ty seš dobrman, viď, ty čokle?” Z toho je vidět, že by i lidé byli na sebe přívětivější, kdyby si důvěřovali aspoň tak, jako důvěřují psům. Pes obyčejně neřekne člověku žádnou hrubost a neohrnuje nos na souseda; proto jsou pasažéři k němu vlídnější než k lidem. Kdybyste poplácali po rameně cizího člověka, podíval by se na vás zničujícím pohledem; ale pes na tramvaji zavrtí ocasem na cizí pohlazení; a na plošině tramvaje se rozhostí víc důvěry a harmonie než kdy jindy.

Lidové noviny 29. 5. 1929

PO MASAKRU

2 978 jehličin,
5 448 stromů,
16 848 keřů, – to jsou ztráty dřevin po letošních mrazech jenom v pražských veřejných sadech; a kdybychom počítali ztráty v soukromých zahrádkách, dostali bychom cifru přinejmenším stejnou. To znamená, že jenom v Praze zahynulo na padesát tisíc dřevin; k tomu připočtěme stromy a keře namrzlé nebo hodně oslabené, a dojdeme k nepříjemné vyhlídce, že by několik takových zim po sobě vyhubilo většinu vegetace u nás zdomácnělé. Pro zahradníky a pěstitele je to vážné memento, aby sebrali a odborně zhodnotili své zkušenosti z letošní, byť mimořádné zimy; aby zjistili, které druhy a za jakých stanovištních podmínek přece jenom přetrvaly v plné síle mrazovou zatěžkací zkoušku posledních dvou zim: loňské, vyznačené dlouhými holomrazy, a letošní. Toto poznání ze soustavně sebraných zkušeností může na desítky let určit krajinný ráz našich sadů a kultur; jde přece jen o to, abychom vcelku pracovali s vegetací schopnou se udržet i za mezních podmínek. Tím se nekříží záslužná činnost aklimatizační; jen pro výsadbu ve velkém – a o tu jde ve všech našich městech a jejich okolí – bychom měli vytěžit po mrazové katastrofě trvalé poučení.

Lidové noviny 10. 6. 1929

FILMY

(Člověk mola honící.) Sedí s knížkou či novinami v ruce; najednou zvedne hlavu a sleduje očima ve vzduchu něco na snímku neviditelného. Vtom divoce vyskočí a spráskne ruce; načež padne na kolena a plácá dlaní po podlaze. Opět vyskočí, chňapaje rukou do prázdna; běží do kouta tleskaje rukama; plácne po zdi a podívá se pozorně na svou dlaň. Pak zavrtí zklamaně hlavou a jde si sednout,

dívaje se podezíravě do kouta, kde naposledy plácl. Za tři vteřiny vyletí znovu, vyskakuje do výše, tleská rukama, vrhá se na zem, tluče do stěn a do nábytku, máchá šíleně kolem sebe, křepčí, kroutí hlavou a jde si sednout. Po pěti vteřinách zase vyskočí a opakuje celý ten obřadný tanec.

(Člověk honící tramvaj.) K tomuto úkonu je potřeba tramvaje, která se právě počíná rozjíždět. Člověk kráčející k stanici v ten okamžik pohodí hlavou a začne stříhat nohama rychleji; načež laškovně poskočí a přejde v poklus, trochu se usmívaje, jako by to dělal pro svůj špás. Pak si přidrží rukou klobouk a počne ze vší síly pádit. Tramvaj, která na ten okamžik právě čekala, se nyní rozjede plnou rychlostí. Člověk, který ji honí, provede několik zoufalých skoků, zatímco tramvaj si to řinčí bezohledně dál. V tu chvíli přijde běžící člověk k náhledu, že už ji nechytí; jeho rozmach se zlomí a splihne, člověk doběhne několika chabými poskoky, zastaví se a mávne za ujíždějící tramvají rukou, jako by pravil: "Vlez mi na záda, jeď si do Paďous, treperendo: počkám si na jinou, a lepší než ty!"

(Člověk vedoucí na šňůře psa.) Člověk psa na šňůře vedoucí se obyčejně tváří, jako by vedl psa on, a nikoliv pes jeho. Umíní-li si pes k něčemu zajímavému čuchnout, zastaví se také jeho pán a obdivuje se okolním architekturám nebo přírodním úkazům; a když si pes notorickým způsobem dřepne na bobek a snižuje tím důstojnost svého pána, počne si jeho velitel zapalovat cigaretu nebo dávat jinak najevo, že právě na tomto místě se chtěl on sám zastavit, že je něčím zabrán a neví ani, co jeho pes zatím koná.

(Člověk, který klopýtl,) sklouzl na něčem, udělal pochopa nebo vůbec pro nějakou zevní příčinu poněkud překotně změnil cílevědomý a energický rytmus své chůze, obyčejně zamáchá překvapeně rukama, jako by se chtěl něčeho zachytit, a se zcela nedůstojným chvatem narovnává svou porušenou rovnováhu. Ale jakmile jí nabyl, pokračuje ve své chůzi s nápadnou a ráznou křepkostí, jež praví všem mimojdoucím: "Haha, co koukáte? Že bych se byl málem svalil? Co vás nemá, nic se nestalo; nevidíte, jak si vyšlapuju?"

(Člověk blátu se vyhýbající.) Člověk brodící se mořem bláta činí to zpravidla takto: Nejprve se zastaví na okraji a pátrá, kudy by přešel suchou nohou; pak vykročí delikátně jako kočka, dotýkaje se země jen špičkou nohy; načež kličkuje přeskočí kaluž, mění směr, postupuje s nekonečnou opatrností; a na místě, kde by se toho nejméně nadál, šlápne do bláta, kde je zrovna nejhlubší a nejmazlavější. Tu člověk blátu se vyhýbající nabude výrazu, jako by pravil "ech", na okamžik znechuceně postojí a potom se pustí rovnou tím nejhlubším marastem. Při dlouhých cestách, jako je například cesta životem, se tomu říká rezignace.

(Člověk, kterému vzal vítr klobouk,) ztratí obyčejně drahocenných pár prvních vteřin tím, že si překvapeně sáhne na hlavu, jako by se chtěl přesvědčit, zda mu neulétla také hlava, jakož i tím, že vykročí za svým kloboukem bez unáhleného chvatu, doufaje, že to spíš půjde po dobrém a že není třeba ten zjančený klobouk ještě víc poplašit. Teprve když se ukáže, že klobouk letí rychlostí 10 m/sec, rozběhne se jeho pán za ním; ale protože nechce vzbudit zbytečnou pozornost celé ulice, pádí s úsměvem a bujně, jako by to byla jeho oblíbená zábava nebo sport. Velmi by si zadal, kdyby běžel hlasitě láteře nebo hrozně se chmuře; honba za kloboukem se musí konat lehce a jaře; teprve když klobouk dopadnete a oprašujete, můžete mu potichu vynadat neřádů a potvor; ale i přitom musí vaše tvář zachovat výraz pobavený a dovádivý.

Lidové noviny 23. 6. 1929

LIDÉ V DOMĚ

"Lidé v domě" se neříká obyvatelům domu, nýbrž malířům pokojů, instalatérům a jiným mistrům, tovaryšům, učňům a silám, kteří občas vtrhnou do našich příbytků, aby je rozvrátili pod

záminkou, že něco spravují, zařizují neb natírají. Tehdy si člověk stěžuje přátelům a známým, že "má lidi v domě".

Držím se staré a takzvaně relativistické zásady, že lidé jsou různí; takže lidé v domě jsou různí. Nejmohutnější dojem na mne udělali

betonáři,

když se kdysi dostavili, aby mně zřídili na zahradě betonové plivátko zvané bazén. Přesně v 10 hodin 37 minut se přivalilo k mému domu nákladní auto osazené šesti kolohnáty v overalech; byl to velkolepý pohled; měl jsem opojný pocit americké velkorysosti a takového toho moderního tempa. Šest kolohnátů se zahemžilo kolem auta a shodili z něho nějaké trámce a prkna, pytlíky s cementem a železné pruty a náklad písku, kamión zahrčel, šest obrů do něho zas naskákalo, a na místě činu zůstali dva fousatí a bíle zaprášení strejdánkové, nesmírně podobní mlynářským stárkům. Ukázalo se, že se jmenují Pepek a Ferda a že to jsou betonáři; strávil jsem s nimi mnohé milé a sdílné chvíle, neboť pracovali bez okázalého chvatu, tvrdíce, že beton musí schnout. Jim podobní jsou

zedníci

zejména po stránce zevní; pokud u mne pracovali, nařizoval jsem si podle nich hodinky; když zedník položí lžíci nebo kladívko, můžete na to vzít jed, že je ve vesmíru s přesností jedné tisíciny vteřiny poledne nebo pět hodin. To vám je úžasné, na čem všem dovede zedník za polední přestávky ležet: na železné traverze, na hromádce cihel, na oji vozu, s kladívkem nebo cihlou pod hlavou; někdy to vypadá spíš jako fakírský výkon než jako polední siesta. Zedníci pocházejí většinou z venkova; v sobotu v jedenáct hodin si opráší dlaní kalhoty, aby byli krásní, a jedou k svým starým; v pondělí ráno opět zaplaví města; přezimují na venkově. Proti tomu

parketáři, pokryvači a jiné stavební živnosti jsou, podobně jako kosové, původu i mravů městských. Proto při práci zpívají, což u zedníků není; neboť vězte, že proti všem pravidlům folklóru se daleko víc zpívá a píská ve městě než na venkově.

Malíři pokojů

jsou zvláště zpěvní, hlavně když malují strop nebo hoření linky na stěnách; tehdy stojí nahoře na štaflích a patrně si představují, že jsou ptáci na větvi; proto pějí a hlaholí jedna radost. Protože co chvíli chodí pro vodu nebo vařit klih, navazují živé styky s kuchyňským personálem, i je jich všude plno; když po týdnu seberou své štafle, hrnky, pytlíky s barvami a štětky a táhnou vyplenit jinou domácnost, je v domě najednou jako po vymření. Na hlavách nosí papírové čepice, které si mistrně zhotovují z kusu novin (hlavně z Českého slova).

Natěrači

jsou daleko samotářštější; vyndají vám okna a dveře a uchýlí se s nimi na půdu nebo do sklepa, asi proto, že milují samotu; tam pak je slyšíte, jak si hvízdají, často i dvojhlasem. Vězte, že okna i dveře se nejprve zakytují, potom šperkují a konečně natírají emailem; na čerstvém emailu je pak nejlépe vidět otisky vašich prstů. Když natěrači dokončili své dílo a zavěsili vám zase okna a dveře na jejich místa, zůstane po nich vůně terpentýnu a zvláštní fakt, že část oken a dveří už vůbec nejde zavřít, kdežto druhá část oken a dveří už vůbec nejde otevřít.

Montéři,

zámečníci a instalatéři se naprosto liší od ostatních povolání především tím, že jsou vždy provázeni učněm. Učeň jim nese koženou tašku s nástroji a při práci zádumčivě přihlíží; chvílemi mistr prohodí: "Slávečku, podej mně toho francouze!" I podá mu Sláveček toho francouze. "Pepíčku, podej mně tu koudel!" A Pepíček podá tu koudel, načež teskní dál. Tihle učňové se pěstují nejvíc u kovoživností; ještě jsem neviděl učně zednického nebo učně betonářského; tam se vyskytují nádeníci, podavači a pomocníci, ale žádní učňové. Učeň se učí řemeslu tím, že

1. má něco podat,
2. má něco podržet,
3. má pro něco skočit.

Mimoto chodí dvakrát týdně do učňovské školy, pokouší se mluvit mužským hlasem a tvrdí, že mu už je šestnáct let. Mistr nebo dělník provázený učněm je nemluvný, nezpívá ani nehvízdá a vůbec zachovává zvláštní odbornou důstojnost.

Lidé v domě obyčejně obědvají na místě činu, a sice chleba se sádlem, sedíce na zemi a opřeni zády o zeď. Pak si stáhnou čepici do očí a hodinu tráví, aniž by nadávali na neudržitelné poměry, na tu lumpárnu a na jiné veřejné záležitosti. Tím se nejvíc liší od takzvaných samostatných tříd.

Lidové noviny 29. 6. 1929

LETADLA NAD PRAHOU

Už to sice patří k normálním letním úkazům, tak jako bzukot včel, rej motýlů nebo tichý a křivolaký let netopýrů; ale letos se jich (totiž letadel) vyrojilo tolik jako doposud žádného června. Je jedno samotářské letadlo, které se vznáší nad Prahou jenom v noci jako ohromná můra, takový vrčící a temný lišaj; nevidíš ho, ale slyšíš jeho

hluboké víření. Pak jsou letadla ranní, jež se vyrojí v celých skupinách, v pěkných šípovitých letkách po pěti letadlech; někdy letí za sebou tři až pět takových leteckých eskadron, a tehdy to horlivě rachotí v celém podnebesí jediným dlouhým a sypkým řevem. V odpoledních hodinách si to obyčejně hasí po nebi osamělé letadlo semhle nebo tamhle; má ukrutně naspěch a honem se ztrácí v přímé čáře někde za Pankrácí nebo u Vysočan, zatímco ranní eskadrony si dávají načas, opisují kruhy a osmičky a vůbec si libují ve svém vlastním letu jako hejno holubů. Pomalu se budeme dívat na oblohu, tak jako když se vykloníme z okna do ulice: abychom trochu roztržitě a trochu okouzleně sledovali tu náramnou frekvenci.

Lidové noviny 2. 7. 1929

SESTRY

To už patří k jakési mužské prestiži, mluvit o ženských tak trochu spatra; není to zlá vůle jako spíš vědomí fyzické převahy. Ono to většinou tak vypadá, jako že ženy potřebují naší ochrany; ale jsou chvíle, a dokonce těžké chvíle, kdy shledáváme, že potřebujeme jejich ochrany. Velká převaha ženy je především v tom, že je matkou; za druhé v tom, že je sestrou: totiž milosrdnou sestrou. Muž dovede být muži bratrem v církvi nebo v boji; ale zřídka dovede být bratrem nemocného. Dovedl by ho léčit nebo aspoň povyrážet; ale neumí ho tiše a jemně doprovázet tou cestou bolesti, aby nebyl sám. Je hrubě aktivní; neumí tak dobře svou činnost rozložit v droboučké a trpělivé skutky. Viděl jsem při práci lékaře, rychlé a odhodlané jako při útoku; viděl jsem sestřičky při jejich tichém bdění; a já nedovedu říci, kdo z nich byl krásnější.

Viděl jsem dva typy: jedna, dosud trochu novicka té samaritánské řehole, drobná a plachá; seděla u hlav lože po celé hodiny, po celé noci, a neodvrátila očí od tváře nemocného. Nevím,

nač myslela, ale jistě na nic těžkého a smutného, neboť její tvář byla jasná a klidná, a oči nemocného se vždy potěšily, když procitly ze spánku, který už neměl konce. Nic se nedělo v té přidušené světnici; bylo slyšet jen pravidelný dech nemocného a pravidelný krok vteřin; ale ty tiché zvuky plynuly na něčem ještě tišším, na pokojném bdění malé a růžové diákonistky, která ani nečetla, ani se nemodlila, ani nešila, ale jen se světle dívala na tvář spícího. Podobala se hořící lampě, která nezabliká a nehnutě, tiše zatlačuje tmu, jež se na nás řítí. A tu nemocný otevřel oči a upokojil se, neboť viděl nad sebou svítit to jasné lidské světélko.

Druhá byla starý veterán samaritské služby, těžká a tlustá, poloosleplá třiatřiceti lety bdění; seděla nakloněna nad nemocným, s rukou na jeho pulsu, a naslouchala, číhala na každý šelest se zkušenou a bezpečnou pozorností starého ohaře; nic jí neušlo, žádné zachvění dechu, žádný pokus vysílené ruky o pohyb; ještě než nemocný nadzvedl ruku, byla tu se svýma silnýma, jistýma, a přece tak lehkýma rukama a pomohla mu vykonat pohyb nebo uložit ruku pohodlněji. A těmi zkušenými dlaněmi provázela celý ten poslední zápas; pomáhala ruce ještě se bránit, hrudníku dýchat, hlavě spočívat; a dosloužila hasnoucímu tělu do posledního zatržení dechu. Pak si utřela oči a byla pohotově umýt a urovnat tělo mrtvého.

Věřím tedy, že to tak nějak bylo: že milosrdný Samaritán, našed zbitého, očistil vínem rány jeho, a roztrhnuv své roucho, je ovázal; že naložil raněného na svého soumara, a podpíraje bezvládné tělo, dovezl je do svého stanu. Ale pak – a to ten Starý zákon zapomněl poznamenat –, pak přišla tiše žena Samaritánka a sedla si u lože pacientova; pak bděla po celou noc jako pokojně svítící kahan, nadzvedala hlavu chorého a ovlažovala jeho rty. To nestojí v Písmě, ale jistě to tak bylo; a byly to předlouhé hodiny, raněný sténal a žena Samaritánka bděla u jeho lože, aniž o tom psalo Písmo a aniž se levité i milosrdní Samaritáni starali o její tiché dílo.

Lidové noviny 14. 7. 1929

CHVÁLA MORAVY

Orelské slavnosti v Praze měly vlastně jenom jeden úspěch; ale to nebyl úspěch orlů, nýbrž úspěch Moravy; byla to upřímná a okouzlená radost, se kterou jsme pozdravili moravské chlapce a děvčata a jadrné babky z moravských vesnic a důkladné stýce z Hané a Valašska, celou tu pěknou, mladou i starou, poskakující a juchající chasu dokonalé moravské rasy. Tahle bujná moravská vesnice se jevila přímo zdrcujícím kontrastem k vlastnímu orelskému materiálu, tomuto maloměstskému proletariátu, rasově nejhoršímu ze všech těch velkých hromadných revizí naší národní fysis, ke kterým jsme měli příležitost za tu řadu sletů, sjezdů a průvodů, jimž za posledních deset let aplaudovaly pražské ulice. Už veliký agrární průvod, když jsme jej nevážili jen početně, dával leckteré memento co do fyzické úrovně národa; průvod orlů – necháme-li stranou všechnu politickou agitaci – ukázal až příliš názorně, že katolicismus dnes převážně zachycuje vrstvy sociálně poměrně slabé, označené nízkou životní úrovní; což znamená, že buď musí přijmout veliký úkol sociální a výchovný, nebo jej ponechat jiným a starat se jen o spásu duší. Buď jak buď, važme si toho, že nám orelský slet předvedl biologický průměr svých lidových vrstev; i v tom je poučení.

Naproti tomu fyzický výkvět národa: moravská vesnice. Dlouhonozí chlapci úzkých boků, rovných zad, nadprůměrně vysocí; jak jen břinkne muzika, už letí ruka na šíj, druhá obloukem do výše, a nohy cifrují, skáčou, křepčí v divošské radosti z rytmu; děvčata se popadnou za ruce a točí se, až suknice vzletí; babky se natřásají nezadržitelným poskokem a pantátové v letech se nadnášejí, ruku plavně nad hlavou, s důstojnou a náramně veselou grácií. A tady se zjeví jedno z tajemství lidového kroje: jeho souvislost s tancem, s rytmem, s opojením života. A druhé tajemství: že lidové kroje byly vytvořeny pro krásné lidi. Všecky ty kosárky a kytky, fábory a lesklé gombíky, rukávce, výšivky a třapce, ta paráda primitivní a oslňující, barevná a jiskrná, to není jenom oblek: to je

taneční úbor, výstroj k slavnostnímu tanci přírody; jsou to hřebečkové a pávi a motýlové, úžasné pohlavní frajerství, přepych, jenž je příkazem přírody; a zase sociální kultura, uniformita kmene nebo obce, okázalé a skoro válečné barevné značky rodu; jedním slovem junáctví.

Říká se, že folklór je mrtev; stejně bychom mohli říkat, že je mrtva příroda. Můžeme ji zabít a umořit; ale po svém vlastním zákonu umřít nemůže. Můžeme zabít folklór; ale dříve musíme zabít máje a fašianky a hody a ostatní veselý rituál dědiny, jako byl umořen u nás. Ano, folklór je přepych; ale buďme strašně rádi a hrdi, že se u nás ještě vyskytá dost bujnosti a rozjařenosti na ten přepych. Nebudeme hájit lidových krojů proto, že jsou tak fantasticky mladé. Chceme-li dokazovat, že lid má zachovat své kroje, musíme nejprve dokazovat, že má zachovat své frajerství a svou potřebu skákat, juchat a cifrovat, jakmile třeskne křídlovka a basa. Argumentem pro folklór není, že je malebný a estetický; žádná malebnost nestojí za tolik peněz. Pravým argumentem pro folklór je, že je až lehkomyslně veselý. Lidový kroj by byl mrtev, kdyby se oblékal jen proto, aby se uchoval; ale žije, dokud je obřadným vyšňořením pro kostel a pro muziku. Nejde jen o to, je-li lidový kroj krásný; důležitější je uvažovat, je-li krásný a živý ten lidový temperament, který se vyjadřuje těmi kohoutími pery a rudými třapci, tancem a výskáním a překypující okázalostí. Jistě to není náhoda, že se lidové kroje udržely nejvíc v krajích fyzicky pěkné rasy. Chceme-li udržet kroje, musíme udržovat rasu na její vysoké fyzické úrovni a v její fyzické důstojnosti a pýše; to je moderní předpoklad všeho folklóru.

Lidové noviny 20. 7. 1929

MY VE MĚSTECH

Uzavřeli jsme srozuměným mrknutím skoro jakési bratrství, my slamění vdovci a mládenci, kteří jsme už zase nebo ještě pořád ve

žhavých zdech města, abychom nahradili ty, kteří zatím někde venku na dovolených leží v trávě nebo se špláchají ve vodě. Vzkazujeme sice těm venku s heroickou odříkavostí: Nu, někdo tu ve městě musel zůstat, aby zaskočil za váš odpočinek; někdo se musí dřít a péci se za jiné! – Ale mezi námi: není to tak zlé; a přestože ulice sálají jako výheň, má město v létě své zvláštní kouzlo, které oceňujeme my, pozůstalí netruchlící. Je tu totiž najednou víc místa pro nás; ulice jsou volnější, elektriky si to drandí poloprázdné, v hospodě najdeš prázdný stůl – namouduši, líp se tu dýchá. Abyste věděli, vy dovolenci, my si tu teď chodíme zeširoka jako páni; nikdo nám nešlape na paty, nikomu nemusíme dělat místo, nikomu uhýbat; a kdyby nám nebylo tak zatroleně horko, řekli bychom rovnou, že se tu máme lépe než kdykoliv jindy.

Lidové noviny 24. 7. 1929

POSVÁTNÁ JÍDLA

Primitivní národy věří, že jídlem nabývá člověk vlastností zvířete, jehož masa požívá. Tím se vysvětluje kanibalism: kdo sní srdce, mozek, játra nebo tuk nepřítele zabitého v boji, získá podílu na jeho síle a chytrosti. Naopak paraguayští Abiponové se odvracejí s odporem od kuřat, vajec, skopového, ryb a želv, z obavy, že by s jejich masem propadli změkčilosti, lenosti a zbabělosti: zato s rozkoší jedí maso tygří, býčí a jelení. V severozápadní Indii domorodci věří, že kdo sní oči sovy, symbolu moudrosti, vidí potmě. Na Novém Zélandě si pěstovali dobré řečníky tím, že je krmili masem libohlasého ptáka korimako. Indiáni Čerokézové jedli jelení maso, aby rychle běhali, a věřili, že kdo by se živil tímtéž, čím se živí medvěd, nabyl by vlastností i podoby medvěda; a kdo by se dlouho živil stravou bělochovou, stal by se bělochem a kouzla indiánských doktorů by neměla nad ním moci. Za starých časů

dodržovali jejich náčelníci přísnou dietu, která v nich měla vypěstit nejlepší vlastnosti.

Lidové noviny 26. 7. 1929

OMYLY

To se při automatickém telefonu může stát každému, že se na tom ciferníku drobet přehmátne a místo svého krejčího dostane spojení dejme tomu s Pohřebním ústavem nebo s Komisí pro vývoz živého dobytka. V takovém případě se dotyčný člověk zmateně zabrebtne a řekne něco jako "Promiňte, to je omyl". Ale stane se vám někdy, že jste třeba v nejlepším jídle nebo jiné důležité životní situaci, když najednou naléhavě zadrnčí telefon; i běžíte kalupem k aparátu a zvednete sluchátka. "Haló," řeknete ochotně.

"Haló, kdo tam?" ozve se druhá strana.

"Tady N N," řeknete.

"Jaký N N?"

"No N N, redaktor."

"Kdože? Cóó?"

"Redaktor N N."

"Ale já chci mluvit s Komisí pro vývoz živého dobytka," naléhá hlas podrážděně.

"Tak to je omyl," vysvětlujete mu trpělivě. "Tady není Komise pro vývoz živého dobytka."

"Tak sakra, kdo tam je?" rozčiluje se hlas.

"Redaktor N N," křičíte zvýšeným hlasem.

Na druhé straně drátu cvakne bez omluvy a dopáleně položené sluchátko; a vy si řeknete, jaká je to škoda, že někdy nelze dát automatickým telefonem automatický pohlavek.

Lidové noviny 1. 8. 1929

AUTOVRAŽDY

Nemyslíme tím tu řadu divokých pověstí, které v posledních dnech uvádějí každý nález mrtvoly v souvislost s nějakým tajemným zeleným nebo černým nebo třeba čokoládovým autem; tady patrně jde už o davovou sugesci, hraničící s hysterií. Myslíme tu na jiné vrahy, sedící za volantem nebo na polštářích vzadu; myslíme na vraždy bohužel nepochybné a skoro už pravidelné. Každý šofér, který přejede člověka – ať už z neopatrnosti své, nebo jeho – a honem ujede, místo aby ho dovezl k nejbližšímu lékaři, zabíjí člověka; neboť ho nechává umřít ze zbabělosti a surovosti. Je to jeden z nejničemnějších úkazů dnešní civilizace, že se tento šoférsky zločin stal skoro zvykem.

Nezbude než volat na tento strašný zvyk trest stejně strašný. Novelizuje se trestní zákon; nebylo by v zájmu veřejné etiky, aby každý řidič, který ujede od člověka přejetého a bude přece jen zjištěn, byl trestán pro zabití či těžké ublížení, spáchané nejen tím, že přejel člověka, i tehdy, když jej přejel bez své viny, ale prostě za to, že mu neposkytl pomoci, jíž byl povinen? Nebylo by lze formulovat už tento útěk od odpovědnosti za život bližního jako zločin? Pár desítek let vězení pro pár ničemů by snad stačilo, aby ten strašný úkaz vymizel; neboť ti, kdo se dopouštějí té skvrny automobilismu, nejsou jenom suroví; jsou především zbabělí.

Lidové noviny 10. 8. 1929

PÍSEŇ TÉ ZABITÉ

Já jsem ta holka zabitá,
co bez masa našli a tváře.
Takový lustmord není jen pro vrahy,
ten je i pro čtenáře.
Já jsem ta holka, co sloužila,

co sloužila pro zábavu,
zaživa tak jak o mně je psáno,
po smrti zadarmo davu.
Taková fešanda jako já
není jen pro jednoho,
ale těch kunčaftů po smrti
i mně bylo trochu mnoho.
Já znala šoférů, já znala pánů,
kolik, už nepovím,
a když mě zabili, vzali mě do party
frajeři od novin.
Ba jeden fešáček reportér
mou rakev si otevřít dal,
ale že mrtvá se neumí chovat,
zbledl a roha vzal.
A já se tak na něj chtěla usmát
za jeho pozornost jemnou,
já na něj chtěla zavolat:
Blonďáčku, šel spát se mnou!

Lidové noviny 10. 8. 1929

DIVOŠI A SMRT

Primitivní národové nejsou s to pochopiti smrt jako něco fyzického a přirozeného. Každá smrt pro ně je násilná; každá je zaviněna zlou vůlí buď pohněvaného ducha, nebo nepřátelského kouzelníka. Přitom jim je zcela lhostejno, nač člověk zemře; poraní-li ho na lovu zvíře, uštkne-li ho had, zemře-li sešlostí věkem nebo spadne-li ze stromu, vždy je příčinou jeho smrti nějaké očarování. Proto se příslušníci nebožtíkovy rodiny hledí pomstít na někom, komu tu smrt kladou za vinu. Označí-li umírající, že na něj poslal smrt ten a ten, je dotyčný bez milosti utracen. Jinak pozůstalí hledí

určit viníka pomocí kouzel; někdy se shromáždí celá obec a místní věštec mezi nimi označí, kdo zesnulého očaroval; žádný protest pak už nepomůže. V Austrálii na tom místě, kde nebožtík zemřel, rozhrábnou půdu; hmyz nebo červ, který z té rozhrnuté hlíny vyleze, ukáže směr a vzdálenost, kde hledat viníka. Na jiných místech vidí znamení v tom, na kterou stranu vytekou z nebožtíka rozkladné látky. V Nové Guineji uříznou zesnulému palec a malíček a hodí je do vroucí vody; na kterou stranu je kypící voda hodí, tam hledají pachatele. – Ovšem umře-li nějaký chudák, otrok nebo dítě, nenamáhají se divoši, aby mstili jeho smrt. Nicméně tento zvyk hledat a utratit viníka, když někdo zemře, přispěl silně k vymírání domorodců.

Lidové noviny 13. 8. 1929

LÉKAŘSTVÍ U PŘÍRODNÍCH NÁRODŮ

Primitivní a přírodní lidé nevidí v nemoci poruchu těla, nýbrž poruchu duchového řádu; do člověka vnikne zlá nemoc nebo špatný vliv a nakládá špatně s jeho tělem. Buď je příčinou nemoci nějaký podrážděný duch mrtvého, nebo zlý kouzelník, nebo rozhněvané božstvo; afričtí domorodci považují nemoc za "nepořádek v duši", Irokézové za "neukojenou žádost duše". Proto úkol primitivního lékaře není v tom, vyšetřit choré tělo, nýbrž vejít v mystické spojení s duchovou silou, jež způsobuje zlo. Tito kouzelničtí doktoři rozeznávají nanejvýš revmatismus, bolení zubů nebo furunkl; ostatní nemoci jsou "ta nemoc, co se při ní zdá o hadech" nebo "co při ní trápí strašidla" nebo "co způsobuje, že něco na člověku hlodá". Hlavní diagnóza je, který duch nebo která zlá moc se vetřely do pacienta. Proto se divošský doktor tancem a křikem, narkotiky a pocením uvede ve stav vytržení, až je doslovně "bez sebe"; teprve v tomto stavu zběsilosti vyhrkne s intuitivní diagnózou: ten a ten duch je tou nemocí. Potom připraví za zaklínacích formulí lektvary,

jejichž účinnost však nezáleží v nich, nýbrž v jejich obřadné a rituální přípravě. – Nejpodivnější na tomto léčení je, že neumře-li pacient, uzdraví se, kdežto je-li dopraven do evropského špitálu a léčen evropsky lege artis, umře skoro vždycky – patrně strachem a steskem po své vesnici.

Lidové noviny 14. 8. 1929

OSUD VDOV

U mnohých i kulturních národů je vdova při pohřbu manželově usmrcena nebo se zabije sama, aby byla s ním vložena do hrobu jako jeho vlastní majetek. U jiných národů musí býti po jisté lhůtě za jistých obřadů "vyvlastněna" z vlastnictví nebožtíkova. U národů centrální Austrálie ustřihne dědic nebožtíkův (tj. jeho mladší bratr) vdově vlasy a spálí je na hranici. Po celou dobu předepsaného smutku posypává si vdova tělo popelem z této hranice. Když smutek uplyne, dostane vdovu právě onen dědic za složitých obřadů. Jednoho večera přijde vdova do jeho stanu, ale každý spí na jiné straně ohně. Den nato ji dědic vydá napospas všem mužům svého příbuzenstva, kteří ji za to podarují ozdobami. Teprve po tomto kolektivním "vyvlastnění", jímž se přeruší svazek s mrtvým, stane se vdova manželkou dědicovou. – U afrických Be-Rongů musí vdova nějaký čas po smrti manželově "utéci do houštiny", to jest odejít do kraje, kde ji nikdo nezná; tam nabídne své tělo prvnímu tulákovi vyvrženému z obcí, ale nesmí se státi matkou. Potom mu uteče a vrátí se domů v přesvědčení, že se zbavila "svého neštěstí", to jest poskvrny manželství s mrtvým. Potom se stane manželkou některého z příbuzných nebožtíkových, a to toho, který se uváže v dědictví; ale oba jsou jen správci majetku nebožtíkova; polnosti, které obdělávají, ba i děti, které spolu zplodí, náležejí nejstaršímu synu nebožtíkovu.

Lidové noviny 19. 8. 1929

SPĚCH SE SMRTÍ

U četných primitivních kmenů trvá podivný zvyk zahájit pohřební obyčeje, když ještě umírající nedodýchal. U paraguayských Abiponů stačí, když není dech nemocného na jistou vzdálenost slyšet; tu prohlásí pozůstalí truchlící, že je mrtev, vytrhnou mu jazyk a vyříznou srdce, uvaří je a dají sežrat psům, protože tím se prý zničí původce smrti. Potom se tělo ještě teplé oblékne a zahalí kožišinami a odveze na koních už dlouho připravených k hrobu. – Indiáni u mysu Flattery pochovávají nemocné, kteří upadli ve mdlobu nebo bezvědomý spánek; cestovatel Swan viděl, jak vtlačili do těsné rakve a ihned pochovali statnou ženu, která ještě před čtvrt hodinou oplakávala smrt svého muže. Podobný zvyk je u jihoamerického kmene Bororo. Bakuainové v Jižní Africe pochovávají umírajícího po prvním zachroptění; ani si nedají práci vykopat hrob a strčí tělo nejraději do brlohu mravenečníkova. Sám Livingstone byl svědkem dvou případů, kdy se takto pochovaní k veliké hrůze živých vrátili do tábora. – Drávidové v Bengálsku ani nečekají, až se umírající přestane hýbat. "Tělo se ještě hýbe," říkají, "ale duše (roa) je již opustila."

Lidové noviny 27. 8. 1929

ZKOUŠKA DOSPĚLOSTI U DIVOCHŮ

U přírodních národů se chlapec stává mužem, teprve když podstoupí obřady a zkoušky, jimiž je, abychom tak řekli, konfirmován a přijat do svazku dospělých. Ty obřady jsou neobyčejně složité, ale většinou dosti kruté. Novic je náhle vytržen ze společnosti žen a dětí, ve které dosud žil, a zároveň s jinými

svěřen dozoru někoho už zasvěceného; nyní se musí podrobit zkouškám, aby ukázal, jak dovede snášet bolest. Ty zkoušky jsou různé: zákaz spánku, půst, bičování, rány kyjem do hlavy, vyškubání vlasů, trhání nebo vypilování zubů, obřízka, tetování, sázení baněk, kousání jedovatých mravenců, potápění, dušení kouřem, pouštění žilou, zavěšování za hák zabodnutý do masa, zkouška ohněm a podobně. Těmito mukami se chlapci uvedou ve stav takové únavy, odosobnění a polovičního bezvědomí, že když pak procitnou, cítí se jako znovuzrozeni. Dospělí jim (jakož i ženám a dětem) tvrdí, že opravdu zemřeli a nyní se znovu narodili; teprve toto znovuzrození jim dává posvátnou hodnost mužů, neboť jejich přechodná smrt je uvedla ve spojení s oním a vyšším světem.

Lidové noviny 28. 8. 1929

SVATBA S MRTVÝM

Podle prastaré víry smrt není nic jiného než pokračování života, jenomže bez viditelného těla. Proto se mrtví také žení, buď mezi sebou, nebo i se živými. V Číně může děvče, kterému zemřel snoubenec, se svolením příbuzných uzavřít formální sňatek s nebožtíkem; pak se trvale usídlí v jeho hrobce. V Číně se rovněž stává, že pochovávají děvčata do hrobů zemřelých mládenců, aby ti dva mohli uzavřít manželství. Podobný smysl má dobrovolná smrt vdov, která se dosud někdy praktikuje v Indii a Číně. – Jeden mladý Indián z kmene Dakota zemřel před svatbou s mladým děvčetem; tu to děvče obléklo smutek a pojalo za muže strašidlo zesnulého, jež se jí zjevilo. Od té doby měla mladá žena vždy svůj stan opodál tábora a tam žila se strašidlem svého chotě; kamkoliv se kmen hnul, tam jej sledovala v jisté vzdálenosti a vyřizovala ostatním vzkazy a rady strašidelného manžela.

Lidové noviny 12. 9. 1929

MILÉNIUM

Ruku na srdce: Dovedete si vůbec představit tisíciletí? Století, to je ještě docela živá a konkrétní představa, před sto lety žil náš dědeček anebo dědeček našeho dědečka; paměť rodiny se pohybuje v hranicích asi tak jednoho sta let, k století máme vztah názorný a téměř rodinný. Ale tisíciletí už nedovedeme měřit lidským životem anebo rodovou pamětí; tisíciletí si můžeme myslit, ale nedovedeme si je představit; je nad naši zkušenost. Marně bychom si namlouvali, že oslava milénia je nějaká vzpomínka; pokud v tomto směru oslavami skutečně vzpomínáme, nese se naše vzpomínka k osobně prožitým symbolům, jako jsou korunní klenoty svatováclavské, jako je chorál o nás i budoucích, jako je legenda o svatém Václavu – ale ne k těm tisíci letům. Tisíciletí není vzpomínka ani tradice, má-li mít pro nás smysl, má jej jakožto akt víry: skoro mystické víry v národ a stát. Tisíciletí, to je souvislost, která přesahuje naše zkušenosti skoro stejně jako předměty náboženské víry; nedovedeme si tu souvislost plně představit, ale věříme v ni a věříce jsme v ni zapjati; tou vírou jsme vřaděni ve veliké a jinak neprožité obcování předků i nás i budoucích. Vzpomínka by nám jen ukázala minulost; víra nás vede přes nás kupředu do příštích staletí.

Lidové noviny 28. 9. 1929

POZNÁMKY PŘEDVOLEBNÍ

Tedy jedné podzimní neděle se bude k volebním urnám ve všech městech a vsích trousit lid, z něhož jak známo vychází veškerá moc. Ono to tak sice nevypadá; občané, trochu zmateně se motající ve volební místnosti, než najdou urnu a vpraví do ní svůj hlas, nevyhlížejí zblízka nijak okázale, impozantně, mocně nebo aspoň sebevědomě, nýbrž spíše naopak. Ale přes toto zdání je faktum, že toho dne se bude ve volebních urnách rodit veškerá státní moc:

parlament, kterému odpovídá vláda, který volí prezidenta a dává zákony a schvaluje daně a ratifikuje mezinárodní smlouvy, dostává tuto všecku i veškeru jinou moc z té nesmělé, přešlapující a rozpačité řádky voličů. Té podzimní neděle se v těch nesčíslných volebních místnostech bude opravdu konat veliký akt demokratické státní autority; a přitom bude-li vše jako dosud, nebude nad žádnou z těch volebních místností vlát státní vlajka. Na tuto formalitu se nějak zapomnělo; zapomnělo se i na to, že by to bylo víc než pouhá formalita. Pokud trvají volby, je volební místnost místem nejvážnějšího státního úkonu; proto má právo být označena a uctěna znamením státu: státní vlajkou. Jako na státní úřad patří státní znak, patří na volební místnost odznak státu; neboť je to místnost úřední, ve které každý z nás, každý občan plní svůj občanský úřad. A snad i pro naši volbu bude lépe, bude-li se konat pod zástavou státu.

*

Je zajisté přinejmenším sto pět důvodů, pro které bylo shledáno výhodnějším, abychom volili podle vázaných kandidátních listin. Ale proti těm sto pěti důvodům stojí jediná námitka: že volba podle vázaných kandidátních listin není vůbec žádná volba. Každý normální občan je spíš a podstatněji člověkem nežli straníkem; proto spíš a podstatněji volí lidi nežli stranu. Volba je vybírání; nikdo si nevybírá své přesvědčení nebo víru nebo pravdu, jako si vybírá jednu z housek na pultě. Avšak lidi člověk skutečně volí; srovnává je s jinými, daruje jim svou důvěru, vstupuje s nimi v osobní vztah. Dejme tomu, že váš Jeník dává přednost blondýnkám; ale volit pro sebe bude jednu jedinou blondýnku, a ne blondýnky vůbec. Každá skutečná volba je osobní; je spíše věcí lásky nežli vůle. Jak by působilo na poslance, kdyby opravdu dostávali svůj mandát z výběru svých voličů, a ne z výběru výkonného výboru své strany, je druhá otázka; ale nám voličům by se dostalo vědomí, že volíme živé a skutečné lidi, a ne jakýsi seznam osob, o kterých většinou nevíme zhola nic. Kdyby se jednou udělal povážlivý experiment, kolik lidí by nepřišlo k volbě, nebýt jen projednou volební povinnosti,

myslím, že by výsledek přiměl mnoho hlav, aby přemýšlely, co vlastně chybí našim volbám.

*

Podívejte se na člověka, který si vybírá v krámě boty nebo klobouk: kterak je soustředěný, kterak ze všech stran prohlíží a prohmatává nabízené zboží, kterak je zkouší, pasuje-li mu, kterak dbá, aby se neukvapil, aby nebyl ošizen, aby nekoupil zajíce v pytli. Je to hotový obřad, výkon napjatý a nesmírně závážný. Mohli bychom si přát, aby každý z nás byl i v politickém krámě tak soustředěn a vybíral si z nabízeného zboží stejně svědomitě a vážně. Ať si to nikdo z nás neplete: za toto zboží platíme víc než za boty a klobouky; přijde nám dráž, napálíme-li se. Věnujte své volbě dost času a namáhejte si hlavu; dobře prohlédněte a promněte každý artikl, který se vám nabízí, není-li to šmízo a špatný materiál a ledajaká práce. O jednom zboží vám řeknou, že je to stará a osvědčená firma; o druhém, že je to nejnovější fazónka; nedejte mnoho na řeči a raději přezkoumejte, co se vám nabízí. Bylo by smutné, kdybyste své poslance volili ledabyleji než své klobouky.

*

Přede dvěma lety se právě skončily obecní volby; kdekdo horlivě počítal nebo aspoň čekal, jak to dopadlo, kdo získal a kolik kdo ztratil… V té vzrušené chvíli mávl Antonín Švehla, tehdy premiér, rukou. "Dejte mi s těmi numery pokoj," řekl, "to mě vůbec nezajímá; mě víc zajímá, že odnikud nebylo hlášeno, že by se lidi při volbách seprali. To je důležitější a lepší než ta všecka numera."

Lidové noviny 6. 10. 1929

HRDINA NAŠICH DNŮ

Co chceš, Maruško? – Píšu, jak vidíš. – Co píšu? Nu, volební úvodník. To víš, teď není zájem o nic jiného… Tak honem, cos mi chtěla – Cože, že se vedle u sousedů zase hádali? Odpusť, Maruško,

ale po tom nám nic není. Byl bych raději… To je jedno, žes to slyšela, ale – No dobrá, tedy on ji podvádí, ale po tom nám přece nic – Tak ať chlastá, to je jeho věc, víš? – Nad své poměry! Co nám je do toho, jak žijí? Pamatuj si, já nikdy nestrkám nos do cizí kuchyně. To vy ženské – Promiň, to je věc zásady: nikdy se nestarat, co druzí – Já nemám rád klepy, víš? – To je jedno, ať to je pravda nebo ne. Já ze zásady nevěřím, co se šuška – Já tě prosím, Maruško, aby sis vyhnala z hlavy ten ženský zlozvyk, starat se o cizí důvěrnosti. Víš, že to nesnáším. – Že jsem kazatel! Nemuselas na mne chodit s těmi tvými klepy! – Ano, já mám své zásady. Ale snad bys mne teď mohla nechat psát, nemyslíš? – Sbohem. – Zatracené ženské! Kde jsem přestal? Aha:

"Jak se dovídáme z důvěrného pramene, pánové z výkonného výboru nepřátelské strany si leží ve vlasech; fáma praví, že nezůstalo jenom při slovech. Proslýchá se, že fondy této strany jsou vyčerpány; opozice ostře vytýká výkonnému výboru, že prý předlužil družstevní podniky strany. Jedním slovem: naprostý rozklad. Krom toho se prý projevily staré osobní rozpory mezi odborářskými činovníky a politickým vedením strany. Dostalo se nám spolehlivé zprávy, že vůdce strany byl nařčen z věrolomnosti – "

Co chceš, kluku? Vidíš přece, že mám práci. – Že se ti ztratil míč? Máš si na něj dát pozor. – Cože? Že ti jej ukradl Vahalíkův Ivan? Viděl jsi ho, když tu merunu bral? Neviděl? – Aha, ty si to jenom myslíš. Tak poslouchej, Jeníku, pamatuj si: nikdy nesmíš nikoho obviňovat, když to určitě nevíš. To se nesmí, rozumíš? To slušný člověk nedělá. Jen si představ, že bys tomu druhému ukřivdil! To je strašná věc, sáhnout někomu na čest. – To je tvá vina, že je meruna pryč: kdybys ji nenechal ležet na chodbě… Podívej se, Jeníku: za pár dní si zase budeš s Ivanem hrát. Mohl by ses mu ještě podívat do očí, kdybys ho teď nařkl ze zlodějství? – To nesmíš, Jeníku; já vím, že jsi silnější, ale právě proto mu nesmíš nařezat. – Fuj, podezírat je ošklivé. – Cože jsi mu řekl? Že je raubíř? Za to bys zasloužil pohlavek, Jeníku! Jestli se to ještě jednou stane, nepustím tě týden

hrát kopanou. Jdi, zlobím se na tebe! Čestný člověk nikomu nenadává, rozumíš? Jdi! – Zatrápené děti! Kde jsem přestal?

"– z věrolomnosti a podivných machinací. I my bychom se mohli otázat dotyčného pána, kam se poděly dva milióny věnované na sanaci jistého družstva. Mohli bychom se zeptat, proč byl ututlán případ pana V., na kterého bylo podáno udání pro defraudaci. Ale dosti na tom! My budeme státi na stráži, aby republika nebyla rozkradena od politických hochštaplerů a notorických lhářů. Naše strana si ještě posvítí na tyto spílající chuligány –"

Co je, Fany? – Že dole na ulici kope kočí do padlého koně? No a co já s tím mám – To je věc policajta, aby zakročil. – A proč byste zrovna vy běžela hledat strážníka? Hleďte si svého, a dost. – Já věřím, že se na to nemůžete dívat; ale já jen říkám, aby každý metl před svým prahem. – To tak, ještě z toho budete mít kravály. – Prosím vás, vy budete chtít lidi napravovat! Nepleťte se do toho, a je to. – Když mu něco řeknete, bude mít tím větší vztek. Nechte to být, Fany; ať se každý stará o své věci, a je to. A teď už mě nevyrušujte; mám nutnou práci.

"– na tyto spílající chuligány prostě již v zájmu veřejné morálky. Vystupujeme-li bezohledně proti nim, plníme svou národní a mravní povinnost. Kam by to vedlo, kdybychom mlčeli k trapným úkazům, korupci a neslušnosti našich odpůrců? Proto voláme do zbraně všechny poctivé, nebojácné, idealistické občany…"

Lidové noviny 9. 10. 1929

STRAN TĚCH KOŤAT

Moji milí, ať je vám Zdenka, Xenie nebo Marie, Eva nebo Anička, Mirko, Karel, Toník, Zdeněk nebo Francek, děkuji vám všem jedním vrzem za vaše dopisy, kterými jste se přihlásili za budoucí odběratele příštích koťat mé kočky Pudlenky III., jež, jak se zdá, došla ve vašich očích po mém článku shovívavosti poněkud

nezasloužené. Nuže zdálo by se, že nyní může mít rok co rok svých patnáct koťat, aniž by si musela lámat svou kočičí hlavu, co si s nimi počnu. Ale moji milí, vaše ochota má svůj háček: jak mám z Prahy dopravit živé (obyčejně až příliš živé) kotě Evičce do Bratislavy nebo Mirkovi do Košic? Víte-li, co takové kotě dovede, uznáte, že takový transport je spojen s technickými potížemi, které ani náš pokročilý věk nedovedl uspokojivě rozřešit. Pročež sděluji tímto na dvaadvacet přespolních adres, že jsme – Pudlenka i já – měli radost z ochoty našich mecenášů, ale že jistě nevíme, jak bychom jí mohli opravdu využít.

Váš oddaný

Karel Čapek

N. B. Na četné dotazy po mé někdejší fence Mindě, která zatím zmizela ze sloupců Lidových novin, odpovídám, že je živa a zdráva a působí jako bona v učené rodině; patrně se tam vzdělává v dějinách umění.

Lidové noviny 12. 10. 1929

JAK MĚŘÍ NAŠE JUSTICE

Abych vás dlouho nenapínal, tedy naše spravedlnost měří na palce; dokonce na vídeňské palce. Jsou sice některé starodávné míry, které jak doufáme se u spravedlnosti nikdy nezmění; například spravedlnost nesmí měřit dvojím loktem, nýbrž jenom jedním; rovněž nesmí ani na píď uhnout od zákona. Ale i když zachová ve vážnosti loket a píď, nemusela by se držet vídeňských palců. V chystaném jednacím řádu pro soudy předpisuje ministerstvo spravedlnosti, aby veškerá akta byla na kancelářském foliu, to jest na papíře formátu 8×12 vídeňských palců. Všechny úřady, banky i obchody už zavádějí normalizovaný formát metrové soustavy, protože je skladnější a znamená největší úsporu papíru; jen ministerstvo spravedlnosti si uchovává jako historickou památku

palcové folio. Jak známo, spravedlnost má v rukou váhy: možná že v nich podle ministerského předpisu váží na funty a na kventlíky. Celý svět se normalizuje; jen justice si potrpí na tradici. Když nemůže uchovat paruku jako soudy anglické, tedy se drží aspoň vídeňských palců.

Lidové noviny 16. 11. 1929

STUDENTI A POLICIE

Milí mladí přátelé, čtu v jedněch novinách, že "srdce bolelo toho", kdo viděl čtvrteční exhibici policie na Václavském náměstí. Já ji bohužel neviděl, a proto mě srdce bolí víc pro něco jiného: pro páteční exhibici některých novin, které si vás, české studenty, nectně vypůjčují k politickému štvaní. Snad je pravda, že policie zakročila hrubě; ale kde někdo jiný volá "hanba policii", musíme být zpravidla s jistou rezignací připraveni na to, že dostaneme pendrekem po hlavě, i když k tomu přijdeme jako slepí k houslím. Jsou tu některé okolnosti, jež matou náš úsudek: že prý se na Václavském náměstí volalo "My chceme rudou policii!" a "Hanba Benešovi!"; nebo že třetina zadržených demonstrantů byli stavební dělníci. Milí kamarádi, tyto detaily poněkud kompromitují manifestaci pro studijní požadavky vysokoškoláků. Nechápeme dobře, čím je ministr Beneš vinen na nedostatcích našich univerzitních budov. Zdá se, že se mezi vás něco připletlo, co naprosto nepatřilo k věci. Nemáte-li zájmu na tom, aby se celá vaše záležitost zapletla, pokuste se rozlišit troje:

1. Předně je tu fakt, že o vaše studium je mizerně postaráno; ta okolnost by měla ovšem zajímat ministry školství a financí. Numerus clausus nám nepostaví nové budovy; spíš jejich stavbu oddálí. Nás by do jisté míry zajímalo, kam chce tisk pana dr. Kramáře poslat ruské emigrantské studenty.

2. Za druhé je tu protest proti postupu policie, jež násilně atakovala nedovolený průvod. V té věci je ovšem lépe požádat o vyšetření ministerstvo vnitra než tisknout říkání o sadistickém řádění policie. Tu správnou cestu volil Ústřední svaz čs. studentstva; ale rozčilený a zřejmě agravující křik některých listů neposlouží slušnému kontaktu občanstva s pořádkovou službou. Vy studenti tvrdíte jistě právem, že jste se nechtěli s policií rvát; proto se držte stranou také této nepěkné tiskové mely.

3. Třetí kapitola znamená: Pozor, studenti! Pan Stříbrný a Pergler šli intervenovat za vás na policii. Je to poprvé, že pan Stříbrný projevil zájem – o vysoké školy. Pana Vraného Večer překypuje sympatií k napadeným studentům; z té strany jsme nedávno slyšeli cosi o parazitech. Čteme o sadistickém řádění policie v témže Národě, který jindy volá policii k říznému zakročení. Tedy pozor: dívejte se dobře na prsty, které na vás kynou teprve tehdy, když z toho koukají palcové nápisy a stranická demagogie. Na to by vás bylo škoda.

Lidové noviny 24. 11. 1929

AGRÁRNÍ KOKO

Proti všemu nadání Koko není slepice; Koko je novinář z Večera. Koko ve Večeru shledává, že jsem se svou kurzívkou o studentech "zbytečně připletl do věci"; čímž dává najevo, že jaksi nejsem kompetentní mluvit ke studentům a v jejich věci. Tedy v tom je háček, který se netýká jenom nějakého Koko. Desítky anonymů se hrnuly v novinách do věci, vyjadřovaly své mínění o numeru clausu a vůbec si vedly nadmíru hlasitě; a žádný Koko se neptal po jejich legitimaci. Zdá se, že u nás jen nepodepsaní mají neomezenou kompetenci mluvit do čehokoliv. Agrární viandotka Koko má volno kokrhat o čemkoliv; dokonce i o tom, že K. Č. se nemá plést do věci, která dnes zajímá každého vzdělaného člověka. Čímž nemíním

odporovat panu Koko; myslím jen, že to stojí za zaznamenání do rubriky móresů.

Lidové noviny 29. 11. 1929

ŽENY A VEŘEJNOST

Nemůžeme říci, že by ženy u nás zasahovaly příliš do veřejného života; činí tak daleko méně, než by jim právem příslušelo. Proto musíme tím vážněji slyšeti protest čtyřiceti ženských organizací sdružených v Národní radě žen proti skandálnímu a nestoudnému tisku, který se zmocňuje pražských ulic i venkova, proti politickému a mravnímu pepictví, jež podává čtenářům místo lidovosti vulgaritu a místo informací kriminální anebo demagogické splašky. Bývaly před převratem i u nás, jako v každém centru, špinavé a klepařské plátky, ale byly to pokoutní týdeníčky, omezené na úzký okruh pražské společenské canaille, která by se tehdy přece jen styděla ukazovat se s tiskovinami tak plebejskými na ulici. Od té doby naše poměry vyrostly i co do drzosti: neřád, který živoříval v koutě, se teď vyrábí ve velkém. Protest žen nepřichází příliš brzo: dnes už jde opravdu o úroveň národa. Kdo chce lid kazit, nepotřebuje k tomu mnoho důmyslu ani autority. Ženy, které se obracejí k veřejnosti svým palčivým protestem, cítí stíny, jež vrhá tato veřejná zvlčilost už i v život soukromý, kde je jejich nepopiratelné království; odtud jim náleží víc než právo, aby burcovaly každého z nás a vrhly veřejnosti v tvář přísné slovo, že se za ni stydí. Jiným přísluší stydět se nyní ještě víc; nikoli ovšem podnikatelům a výrobcům té tiskové nečistoty, jelikož ti – na to můžeme vzít jed – nejsou studu schopni. Ale měli by se do krve a před jejich otevřenou morálkou zastydět ti, kdo z politického chytráctví mlčky tolerovali a živili ten hrubý a nízký tiskový kšeft se špatnými lidovými i davovými pudy. Ty, kdo byli povoláni té neřesti čelit a nečinili tak, ty především volá čtyřicet největších ženských organizací k odpovědnosti. Nedovolají-li se,

doufejme, že se nezastaví ve svém zoufalém úsilí o čistší život. Mají k tomu svrchované právo; a jako občanky mají i prostředek přinutit své politické strany k nápravě – nebo je decimovat.

Lidové noviny 1. 12. 1929

O VÁNOČNÍCH PŘÍDAVCÍCH

Tuhle si navzájem stěžovali tři chlapíci v čepicích městských zřízenců na plošině tramvaje:

"Vánoční remunerace! No, oni nám tu remuneraci jako dali, ale ježíšmarjá, ti nás doběhli! Oni dali do novin, že dostaneme remuneraci, a má stará to věděla dřív než já. Já jsem si říkal: Člověče, budou to tři stovky; dvě si uložíš do sajfu a za stovku něco koupíš bábě. A zatím si to ona přečte v novinách, a hned na mě: Člověče, kde máš ty tři stovky? Jaké tři stovky, povídám. Tu vaši vánoční remuneraci, povídá. No tak co z té remunerace máme? Ti nás strčili do pytle! Já říkám, když už remunerace, tak to nemají dávat do novin, no ne? Jakápak remunerace, když to musíme odvést ženě!"

Lidové noviny 7. 12. 1929

JEŽÍŠKOVA STATISTIKA

Z té statistiky sice neplyne, co kdo dostane, ale přece se tím udává jistá míra lidských srdcí. Jde o vánoční stromy republiky. Součty vánočních dárků, které se pod nimi sešly, udávají pro Velkou Prahu 140 tisíc korun, pro Velké Brno 71 tisíc korun – což jistě velmi svědčí ve prospěch Brna, jež přece počtem obyvatelstva nedosahuje poloviny Prahy. V Praze samotné primát mají Královské Vinohrady (22 tisíc), čtvrť nejbohatší; potom Staré Město (22 tisíc) a Dejvice (21 tisíc), kdežto Nové Město vydalo vzhledem k své obchodní

koncentraci nápadně málo (19 tisíc). Stotisícová Plzeň sebrala jenom 22 tisíc, kdežto stěží desettisícová průmyslová Úpice se může pochlubit 13 tisíci, Pelhřimov 12, Brandýs nad Labem 13, což jsou vzhledem k velikosti jmenovaných míst výsledky opravdu krásné, ze kterých můžeme vyčíst pěknou humanitní iniciativu místních lidí. Srovnejte s tím Písek, který sebral necelé 3 tisíce, bohatý Most, který se může hanbit za svých 5 tisíc, nebo Žatec s méně než 3 tisíci… Na Moravě se nejčestněji drží Moravská Ostrava s 27 tisíci, Znojmo a Olomouc s 10 tisíci. Doufejme, že ti, kdo loni zůstali pozadu, opraví letos Ježíškovu statistiku.

Lidové noviny 23. 12. 1929

LÁSKA A JINÉ VÁNOČNÍ PŘEDMĚTY

A zase budou noviny plné lásky k bližnímu jako každoročně v tyhle dny; zase bude poptávka po poezii a dojatých citech. Bude se pohnutě psát o teple domácího krbu, zatímco po celý rok většina lidí bydlí v ohyzdných a nezdravých ulicích, co se špatně staví a lichvaří s pozemky; a pokud se toho tepla týče, bude snad zas jako každé zimy sháňka po uhlí, neboť ty vánoční noviny na zatopení nestačí. Bude se psát o voňavých vánočních stromcích, zatímco nikdo se vážně nepřimluví, aby se dostal živý stromek na dosah Žižkova nebo Nuslí. Bude se mluvit o radostných dětských očkách, zatímco se neděje skoro nic pro radostný dětský život; nemáme hřišť pro děti, naše školy jsou přeplněny a zamořeny nemocemi, a nebýt učitelů, nikoho by nenapadlo starat se o radostnější výchovu. A bude se psát o lásce na témž zlořečeném papíře, který se po celý rok namáhal, aby denně servíroval nenávist k lidem téhož jazyka a téhož těžkého života. Přiznám se, že nemám rád vánoce; každého roku mi je otráví to nesnesitelné veřejné pokrytectví, které se provalí ze všech kalamářů.

A tedy láska k bližnímu. Je tomu pár neděl, kdy jsme četli v novinách křik proti humanitě; žurnály si žádaly krve bídného vraha, ale zneužily té justiční vášně k tomu, že se utrhovaly na "humanitu". Letům, ve kterých žijeme, náleží hanba, že vložily humanitu do uvozovek. Ale mějte pozor na slova; slova mívají osudově co činit s věcí, jež je jimi označena. Znevážením slova znectíte i jeho obsah. Ti pisálkové, kteří se opovážili zavřít humanitu do svých mrzkých uvozovek, pomáhají vraždit ohled a úctu člověka k člověku. Kormoutí se nám žaludek, představíme-li si, že totéž pero nebo týž papír se dnes rozehřívá láskou k bližnímu, – protože jsou vánoce!

Nebo si vemte parlament; i když jej nemůžeme považovat za naprostý výkvět národa, zůstává via facti jeho reprezentantem. Dobrá, tedy parlament se sejde po hodně trapné pauze, jež nepatří ke cti našeho politického savoir vivre. Sejde se těsně před vánocemi; nečekáme sice, že zazpívá sborem Narodil se Kristus Pán, ale také bychom nečekali, že v předvánoční sesi se tam někdo dopustí surového útoku, ve kterém vláčí jména osob nepřítomných nebo nemocných; a zejména bychom nečekali, že den nato bude řada novin citovat tyto nízkosti s daleko slyšitelným mlaskáním. To se rozumí, devatenáctého prosince se ještě nehraje na šalmaj betlémských pastýřů; to ještě je slyšet spíš intonaci pražských pasáků.

Přeju každému, aby mohl dobře zavřít okna i dveře a slavit své vánoce v ovzduší, které miluje. Ale jsou i veřejné vánoce, kdy bychom měli jaksi nárok dovolávat se dobré vůle a důvěry. Představte si, že by si noviny vzaly ve zvyk o těchto svátcích lásky místo zářících stromečků a dětských oček připomenout svým čtenářům všechny krásné a dobré veřejné skutky, kterými lidé tohoto národa povznesli a obohatili náš život. Byla by to – dlouhá kolona? Shodli bychom se – my tady a vy tamhle – aspoň na devíti skutcích spravedlivých? Poslyšte, nebyla by to stejná mela, jako je s naší nenávistí, kdybychom se měli vytasit se svou láskou a vděčností, máme-li nějakou?

Pročež zavřete okna i dveře a rozsvěťte svíčičky domácí!

Lidové noviny 24. 12. 1929

1930

O ZVLÁŠTNÍCH VÍNECH

Míval jsem kdysi přání, abych během života ochutnal všechna vína, co jich zde roste, tak jako jsem si přál poznat všechny země, co jich je ve světě naděláno. Ani jedno, ani druhé přání se mi dosud ovšem nevyplnilo; ale od té doby, co jsem poznal odbornou terminologii znaků vína, mívám pokušení vymýšlet dokonce nové druhy vín.

Vinní odborníci mluví totiž o vínech jako o bytostech živých, ba jako o lidech, čímž se tak drobet ocitají v mém oboru; neboť různé lidské vlastnosti a hodnoty jsou právě povoláním spisovatele. Tedy velcí profesionálové dovedou mluvit o vínech rázovitých a vínech elegantních; znají vína plná živosti, energická a jadrná, nebo vína měkká, plného těla, kyprá a bohatá. Toto víno je menší, ale elegantní a milé; jiné je jednoduché, ale živé a příjemné; třetí je teplé a měkké; čtvrté je harmonické, jiné tělnaté, jiné sametové; jiná jsou opět okrouhlá nebo drsná; jsou vína v nejlepším věku nebo nedospělá nebo taková, která překročila svůj vrchol, a tak dále.

Sbíral jsem tuto charakteristickou terminologii znaků, až mě napadlo, že by se z takových výstižných slůvek dala konstruovat, vymýšlet a vynalézat vína naprosto nová, dosud nebývalá. Je-li některé víno tělnaté, proč by se nemělo vyskytnout vínečko štíhlé, graciózní, ba poněkud hubené? (Bylo by patrně bílé.) Nebo dovedu si představit víno robustní a atletické; víno drobné, ale podsadité a pružné; vínečko suché a šlachovité, ale statečné jako d'Artagnan a pevné jako řemen. Jsou vína žoviální a vína melancholická; ale rád bych poznal například víno letory flegmatické; nebo víno povahy

něžné, zasněné a kontemplativní. Jsou-li vína elegantní a ušlechtilá, chtěl bych se potkat s vínem odrbaným, ale moudrým jako Sokrates. Přál bych si, aby některé víno bylo založeno metafyzicky a jiné aby bylo nejen rázovité a energické, ale aby oplývalo střízlivou věcností a praktickou podnikavostí. Potěšilo by mě, kdybych mohl ochutnat vína povahy vyrovnané a rezignované.

I šel bych do vinárny a řekl: "Pane vrchní, já bych rád víno – jak bych vám to řekl? – víno spíš vážné, žádného mladého fanfaróna a lehkomyslníka, ale víno zralé a zkušené, a přesto, víte, plné víry, optimismu a kuráže; víno, které se vyzná v umění, je sčetlé a zná kus světa; musí mít takovou jakousi tragičnost jako Beethovenovo adagio, ale taky trochu shovívavosti a drobet úsměvu –"

"Prosím, pane, hned tu bude."

Víno, 1930

PREZIDENTSKÁ OTÁZKA

Peroutkův článek z minulé neděle je výzvou k diskusi. Může být dlouhé a učené hádání o tom, mají-li prezidenti našeho státu být monstrancemi, nebo naopak politicky činnými a vlivnými osobnostmi. Protože naše ústava připouští obé, bude to předně záležet na nich samotných; nemá každý talent k tomu, aby byl monstrancí, zatímco jiný by se marně namáhal být činorodou osobností. Vedle toho záleží na těch, kdo prezidenta budou volit. Avšak daleko bližší a aktuálnější spor může být o to, co prezident Masaryk chtěl říci a řekl posledním odstavcem svého novoročního interviewu. Citujme jej znovu:

"Kdyby mně byl prezentován státník, jehož politická schopnost a charakter by zaručovaly, že republika bude vedena politikou osvědčenou nejen v jedenácti letech po převratu, nýbrž i ve čtyřech letech válečných, pak bych postoupil své místo svému následníku bez rozpaků a ihned."

K tomu poznamenal náš úvodníkář: "Nerozumíme dosti dobře Právu lidu, jestliže poněkud podrážděně odmítá výklad, že prezident tím myslil ministra Beneše. Aniž bychom nyní o Benešově kandidatuře chtěli pronášet svůj úsudek, myslíme, že aspoň tolik má býti veřejně přiznáno, že Masaryk tím opravdu Beneše myslil."

Mám za to, že je mnoho těch, kdo se k Peroutkovu výkladu přiklonit nemohou. V projevu prezidentově není nic, co by nám k tomu dávalo právo. Bylo by jistě podivným, kdybychom mezi sebou viděli jen jediného státníka, jehož politická schopnost a charakter by zaručovaly úspěšnou politickou linii. Bylo by skoro katastrofální, kdyby stát a jeho politická linie závisely jen na jediné osobě. Těch jedenáct let republiky a čtyři leta válečná, to přece není jen politická linie Masarykova a Benešova; to je – a do velké míry – také linie Švehlova, Tusarova a jiných; to je koneckonců linie všech, kdo dovedli podřadit ostatní politické ohledy koncepci státní. Bylo by smutné pro náš stát, kdybychom ohlížejíce se po osobách, jež překročily stupínek dělící politika od státníka, nenašli jich ani tolik, aby si navzájem mohly podat ruce. Svou definicí státníka zajisté mínil prezident Masaryk také Beneše – bylo by nespravedlivé, kdyby tak nečinil; ale není vůbec pochyby, že nemínil jenom jeho. Citovaný prezidentův pasus neznamená nic víc a nic méně než vysoké a vážné kritérium, které Masaryk právem své politické a životní zralosti klade na úřad prezidentský. Po zkušenosti dvanácti let v čele státu formuluje své definitivní mínění ve dvou hlavních položkách: aby hlavou státu byl skutečný státník, a nikoliv pouhý reprezentant čili – řečeno slovy Švehlovými – monstrance; a aby volbou hlavy státu byla zachována kontinuita dosavadního politického vývoje republiky doma i mezi ostatními státy a národy; slovo kontinuita je opět Švehlovo. Svým novoročním projevem nám prezident Masaryk řekl asi tolik: Až mne nebude, hleďte, abyste v nejvyšších funkcích státu nemusili začínat zase od začátku, ale abyste mohli navázat na to, co tu už je vykonáno. – Toto vážné upozornění myslím není zbytečné a rozumí se pro začátek státu nového vlastně samo sebou.

Peroutkův podnětný článek vyvolal debatu jen jednou svou položkou. "Není žádné tajemství," napsal Peroutka, "koho Masaryk považuje za nejschopnějšího jako svého nástupce… Aniž bychom nyní o Benešově kandidatuře chtěli pronášet svůj úsudek, myslíme, že aspoň tolik má býti veřejně přiznáno, že Masaryk tím opravdu Beneše myslil." Když už to je načato, pronesme tedy svůj úsudek o Benešově kandidatuře. Už by se jednou měli lidé zeptat, jak to s ní vlastně je, ačkoli to opravdu není žádné tajemství. Byla skutečně doba, kdy se právem mohlo mluvit o kandidatuře Benešově: to bylo v roce 1919, kdy se prezident Masaryk fyzicky zhroutil po námaze čtyř válečných let a kdy se bezprostředně kladla osudová otázka, kdo je povolán, aby po něm a na jeho místě realizoval výsledky čtyřleté diplomatické práce a navázaných styků za hranicemi. Tehdy opravdu byl Beneš vynikajícím osobám prezidentem doporučován na úřad prezidentův; a nebyl to nikdo jiný než Antonín Švehla, kdo o stáří prezidentově navrhl změnu v ústavě, aby umožnil Benešovu zvolitelnost; to dnes už není žádné tajemství. Tehdy byla situace, kdy Beneš byl v aktuálním smyslu kandidátem prezidentství; ale tehdy nebyl už jen kandidátem Masarykovým, nýbrž Švehlovým a jiných politiků koaličních stran. Aktualita této kandidatury pominula – a my všichni i s Benešem řekneme, že k naší radosti; neboť prezident Masaryk se uzdravil.

Ale jděme s tou kandidaturou dále: zakládá-li se nárok a možnost takové kandidatury na čelném postavení ve velké politické partaji, pak… opět není žádné tajemství, že si ani Masaryk, ani Beneš nepřáli, aby zahraniční ministr byl angažován v kterékoliv straně; byli to právě parlamentníci, kteří ten požadavek na Beneše kladli; a velmi podivnou náhodou to byl zrovna pan Stříbrný, kdo se tehdy nejvíc přičinil o to, aby se Beneš včlenil do strany, ve které jest. – A ještě dále: patří-li snad k přípravě a kariéře takového kandidáta, aby prošel nejvyššími úřady republiky, pak… zase není docela žádné tajemství, že Beneš se svého času stal premiérem úřednického kabinetu jediné na přímý návrh Švehlův; a v tomto případě zajisté není pochybnosti, že mu tím Švehla nemínil podsunout pod nohy

stupínek k úřadu ještě vyššímu. To vše jsou dostatečně známá fakta; žádné z nich nám nedává práva, abychom o "kandidatuře Benešově" mluvili z jiného titulu než z demokratického principu volby. Není žádné kandidatury; máme na čtyři leta prezidenta, máme několik politiků státního formátu, máme parlament, od kterého musíme žádat, aby volbu – až jí bude třeba – provedl rozumně, důstojně a ne podle měřítek nižších, než jsou ta, jež vytyčuje prezident Masaryk.

To neznamená, že bychom měli zavírat oči před problémem osob. Vzpomínám si a smím to teď říci, jak kdysi premiér Švehla vytýkal Masarykovi, sobě i Benešovi, že se žádný z nich dosud nepostaral o náhradu, a sice o několikerou náhradu za sebe. Švehla dobře viděl ten problém osob, zvláště citelný u nás, kde státoobčanská i státnická tradice je dosud málo vyvinuta. Nehledá se muž, hledají se mužové. Ale politické osobnosti nepadají z nebe ani se nerodí v líhních; je do jisté míry na nás všech, abychom je volili a prezentovali. Nerespekt se stal skoro naším národním zvykem; nemáme k osobnostem slušného poměru; téměř s rozkoší je ponižujeme. Nebyla-li ani výjimečná osobnost Masarykova ušetřena z různých stran hrubých a neslušných útoků, musíme se přímo bát, co si bude muset nechat líbit od politické ulice kterýkoliv jiný prezident. Což nejsou zrovna nejlepší auspicie pro státní autoritu. Několik let slušného politického života by vykonalo volbu nejbezpečnější. Bylo by dobře, kdyby každého budoucího prezidenta prezentovala obecná úcta, založená na uznání práce a schopnosti, a nikoliv jenom výkonné výbory nebo jiné konventikle. I v tom by byl kus kontinuity.

Lidové noviny 12. 1. 1930

PRIMO DE RIVERA

Generálkapitán Primo de Rivera nevypadá zblízka příliš diktátorsky; zpola připomíná starého šikovatele, který si vyřval a vysípal hlas na kasárenském dvoře, zpola starého burziána. Má silný nos, protáhlý jako čenich, lišácké, ale světlé oči a rozkřáplý hlas katarálního kuřáka; nevelký a neokázalý člověk, dobrý jedlík a pitec, řečný a žoviální stolovník. Má své manýry, které ho přibližují madridské ulici; projíždí v otevřeném autu bez vojenských hlídek, provázen jen svým hezkým synem, jenž má na prsou vyšitý rudý kříž rytířů z Calatravy. Primo de Rivera však vystupuje v civilu, bez dekorací a také bez jakýchkoliv cavyků; důvěrně šprýmuje s číšníkem, potahuje se za nos a řinčí optimismem, co všechno se dá ze Španělska udělat. Je v něm kus zkušeného politického cynika, ale přitom celkem sympatická otevřenost bez velkých gest a velkých slov. Jako každý diktátor ohání se hlavně hospodářskými projekty; ale jako každý diktátor to prohrává právě na hospodářských poměrech. Nevypadá jako člověk, kterého by jeho pád zdrtil; na to má příliš silnou vojenskou kůži, a jak se zdá, i dostatek lidské prostoty.

Lidové noviny 29. 1. 1930

MŮŽE ČLOVĚK UNIKNOUT OTROCTVÍ STROJE?

K anketě Daily Heraldu

Zdá se, že v Anglii se věci vyvíjejí zvláštním způsobem. Před rokem jsem dostal z jiných novin otázku, může-li se stroj stát pánem lidí. Tehdy jsem se pokusil uklidnit své anglické přátele a prohlásil jsem s provokativní jistotou, že ne; že pokud vím, není pánem dělníka stroj, nýbrž spíše továrník. Dostávám-li nyní otázku, zda může člověk uniknout otroctví stroje, zdálo by se z toho, že se za ten

rok poměry zhoršily a že už se stroje opravdu staly pány lidí. Nečetl jsem v novinách nic o takové vzpouře strojů, ale zato jsem četl mnoho a opětovně například o nezaměstnanosti v Anglii i jinde. Řekl bych podle toho, že bohužel velmi mnoho lidí vyvázlo z otroctví stroje, protože nemohou najít stroj, který by obsluhovali. Pro několik set tisíc lidí není životní otázkou, jak by mohli uniknout otroctví stroje, nýbrž jak by se do něho co možná brzo dostali. Odpusťte, že nejsem s to zapomenout na tuto skutečnost, zatímco hledám odpověď na naši otázku.

Otroctví stroje: něco pravdy na tom slově je. Před mnoha lety byl můj bratr tkalcem u Jacquardova stroje a přál si býti malířem; tehdy velmi ostře cítil, že je otrokem stroje. Dělník u běžícího stroje je v jistém smyslu opravdu jeho otrokem; musí jej obsluhovat a krmit, musí konat řadu jednotvárných gest, pokud stroj běží. Ale horší je, že neběží-li stroj, neběží ani dělník; stojí-li tolik a tolik tisíc vřeten nebo stavů, může tolik a tolik tisíc dělníků strčit ruce do prázdných kapes; tato závislost na stroji je za dnešního stavu věcí pro dělníky i pro nás těžší a tragičtější otázkou.

Pokud jde o závislost člověka na stroji, musíme se ptát, kdo vlastně je pánem stroje. Zajisté – aspoň do jisté míry – jeho majitel; ale jak dnes věci stojí, nezávisí na jeho vůli, aby uvedl stroje v pohyb a chrlil z nich zboží nestaraje se o to, kdo to zboží odebere. Pánem jeho strojů je trh; a na trh jak známo má továrník asi tolik vlivu jako na pohyb barometru. Stojíme stejně bezmocně vůči konjunkturám i depresím mezinárodního trhu jako vůči lijákům nebo suchu. U všech všudy, kdo vlastně je pánem trhu? Jednou je to válka v Číně a podruhé úroda bavlny v Brazílii nebo já nevím co; je to drahota, cla, soutěž a jiné okolnosti, za které obyčejně není osobně odpovědět žádný smrtelník. Velmi odlehlé a těžko pochopitelné jsou příčiny, pro které běží či stojí stroje v Manchesteru nebo v Liberci a na kterých závisí, žije-li dělník v Manchesteru a v Liberci trochu líp nebo hodně hůř. Kdybychom se opravdu chtěli stát pány strojů, museli bychom se především stát pány trhu. Celé dějiny lidstva jsou dějinami strašného a velikého úsilí stát se pány něčeho: pány

přírodních sil, pány kontinentů a moří; dosud se nevěnoval ani zlomek té energie, aby se lidský mozek stal pánem něčeho bližšího a lidštějšího, totiž mezinárodního trhu. Až dosud velká část lidských životů na něm závisí nevědomě a bezbranně jako na klimatu nebo na přírodní pohromě. Člověk do velké míry vyvázne z otroctví stroje, vyvázne-li z otrocké závislosti na neovládaném a brutálním trhu. Nepochybuji, že je to v lidské moci, i když to snad není v moci naší generace.

*

V jednom špatném období svého života jsem byl tlakem okolností donucen konat užitečnou práci, totiž psát na psacím stroji věci, které mě absolutně nezajímaly. Bylo to hrozné; stroj s urputnou zlomyslností dělal pravopisné chyby, žádné písmeno nebylo na místě, kde je můj prst hledal, psací páska se zadrhovala – zkrátka stroj dával najevo, že mě nehodlá poslouchat. Tehdy se ukázalo, že nemám nejmenšího nadání k užitečné práci; nadto ve svém beznadějném zápase se vzpouzejícím se strojem jsem žalostně cítil, že jsem jeho otrokem. Vyvázl jsem z toho otroctví tím, že jsem začal dělat práci tak neužitečnou, jako je literatura; ale od té doby jsem se bezpočtukrát s úžasem zadíval na lidi píšící na stroji. Hráli na něm jako pan Cortot na klavíru. Naprosto nevypadali jako otroci psacího stroje, nýbrž jako jeho páni. Dovedli do něho tlouci tak, že jsem je počal podezírat, že je to těší a že ukládají do věci cosi jako osobní zájem nebo ctižádost. Od té doby věřím, že člověk, který dobře, lehce a přesně ovládá stroj, je jeho pánem. Mistrovství je v morálním smyslu překonání otroctví. Jen nízce kvalifikovaná, hrubá a nepřesná práce je otrocká; sám mechanický vývoj světa vede k práci výše kvalifikované. V tom smyslu nás z otroctví strojů vysvobodí dokonalejší a diferencovanější stroje, jež budou ovládány spíše mozkem než rukama.

Ale mluvíme-li o otroctví stroje, není to proto, že lidé jsou nuceni obsluhovat stroje, nýbrž proto, že ještě pořád nejsou za to dost placeni. Člověk není otrokem proto, že pracuje, nýbrž proto, že se mu přitom nevede dost dobře. Špatně placený proto, že se mu

přitom celkem nevede dost dobře. Špatně placený úředník je otrokem kanceláře, tak jako špatně placený dělník je otrokem továrny. Otroctví je prostě jméno pro neuspokojivou úroveň života. Řečeno v termínech psychologie, otroctví je stav nespokojenosti. Člověk je otrokem rodiny, je-li se svou rodinou nespokojen; je otrokem společnosti, nudí-li se v ní; je otrokem svých povinností, pokud ho nezačne těšit, že jim slouží. Jediná cesta, jak překonávat otroctví vůbec, by byla všemi prostředky přemáhat stav nespokojenosti, kterému lidstvo propadá. Pravím všemi prostředky; bylo by neupřímné nejmenovat na nejprvnějším místě péči o vyšší životní úroveň všech, kdo dodnes jsou špatně placeni a špatně žijí. Pak je tu stále ještě palčivá potřeba svobod politických a národních, které by zhodnotily občanský život všech obyvatel tohoto slzavého údolí. Ale na nejvyšším místě jsou prostředky, které by hleděly vykoupit nespokojenost duší: to je náboženství, umění, kultura, radost a krása života. Vše, co zvýší hodnotu lidského života, překonává na svém místě kus reptajícího a bolestného otroctví.

Přítomnost 12. 2. 1930

PROSBA, ABY JEŠTĚ NAPADAL SNÍH

Aby napadal pro tu krásu, které jsme letos neužili; za druhé, to se rozumí, kvůli přírodě, aby si odpočinula, a kvůli ozimům, aby se jim nočními holomrazy nepřetrhaly kořínky, a vůbec že se to v únoru patří; a za třetí kvůli těm ženským.

Je to letos jako z udělání: zrovna když si usmyslily nosit holinky, je zima mírná a suchá, jaká už nebyla po 4 729 let. Loni a předloni nás bolelo srdce, když jsme je viděli křehnout a tetelit se ve střevíčkách řečených lodičky. Zapřisahali jsme je, aby si vzaly něco teplejšího na nohy; ale bylo vše marno. Letos si vykračují v holinkách, válenkách, čižmách, nebo jak se tomu říká, zatímco slunko nejkrásněji hřeje; snad je budou nosit i v červenci, vezmou-li

si do hlavy, že je to móda. Mezi námi, je to jedna z nejošklivějších mód, které jsme kdy viděli; ale je-li k tomu ještě tak nesmyslná a zbytečná jako v letošní zimě, pak se máme co bránit, abychom neřekli něco krajně negalantního.

Pročež: ať raději kvůli těm ženským napadá sněhu a bláta, aby… nu, aby nebyly tak směšné.

Lidové noviny 21. 2. 1930

ÚŘAD PRO HYŽDĚNÍ MĚSTA

Tím úřadem je ovšem pražský magistrát, a beru vás všechny za svědky, že tomu tak je. To přijdou dva nebo tři lidé s městským štítkem na čepici a rozkopají dlažbu, chodník nebo makadam; potom něco udělají na vodovodu, plynové rouře nebo kanalizaci, načež přehodí své krumpáče přes rameno a nechávají po sobě dotyčné místo stěží přihrábnuté. Načež uplynou týdny a měsíce, a řečené místo, poznamenané energickou prací městských zřízenců, zůstává hanebným rumištěm s kalužemi bahna a hromádkami kamení. Někdy to trvá léta, než jiní odborníci přijdou opravit dlažbu nebo chodník; ale zpravidla nepřijdou vůbec. Tady je velká kompetenční otázka: je někdo vůbec povinen opravit škody, které zřízenci vodního, plynárenského nebo jiného referátu natropí na veřejných komunikacích? Neměla by například policie právo nařídit městu Praze, aby v zájmu bezpečnosti dala do pořádku cesty, které městští zřízenci změnili v rumiště? Nebo nenapadne konečně jednou pražský magistrát, aby zaměstnával asi půl tuctu dlaždičů, kteří by hned ve stopách oněch sympatických jinak, ale jaksi destruktivních zřízenců odklidili stopy jejich vykopávek? Něco se s tím magistrátním šlendriánem musí státi; je to už chronická ostuda.

Lidové noviny 21. 3. 1930

SOUKROMÉ VLASTNICTVÍ U PRIMITIVŮ

Mnoho vyhlazovacích bojů vedli Evropané v koloniích jen proto, že koupili od domorodců za babku půdu a pak shledali, že se domorodci nechtějí odstěhovat. Proti tomu domorodec nechápe, že by se mohla půda doopravdy postoupit jinému, už proto ne, že patří obci, klanu, všem členům rodu: v první řadě mrtvým členům rodu, zesnulým předkům, kteří pod zemí mají své vesnice, kteří dávají polím úrodu, řekám ryby a lesům zvěř, kteří zkrátka jsou vlastními pány půdy. Žijící kmen je vlastně jen nájemce půdy předků, a proto ji nemůže prodávat. Evropští kolonisté se domnívali, že za pár skleněných perel se stali vlastníky půdy; ale když se "divoši" nechtěli hnout z půdy svých předků, vystříleli je noví příchozí jako rušitele smluv. Můžem říci, že celé barevné národy byly vyhubeny jen proto, že pro svou náboženskou představu pozemkového vlastnictví nedovedli pochopit evropskou ideu soukromého majetku.

Lidové noviny 28. 3. 1930

MAJITELÉ STAVEBNÍCH PARCEL

Jsou dva druhy majitelů parcel: jedni, kteří mají stavební parcelu, protože na ní hodlají stavět; druzí, kteří mají stavební parcelu, protože na ní nehodlají stavět.

Ti první jsou většinou typu optimistického; koupí si kus pole asi tak kilometr daleko od posledního lidského příbytku, věříce, že právě tudy půjde jednou ulice; načež vodí k té parcele své známé a tvrdí jim, že tady, co je ten dolík, bude stát jejich domeček a tamhle, co je ta hromada šutru, že bude lavička zastíněná visutou vrbou, kdežto tam, co je ta rezavá obruč, bude modrý smrček. Obyčejně opravdu do roka a do dne začnou stavět svůj domek, pak se tam

nastěhují, chodí si večer pro pivo s revolverem v kapse a prohlašují, že za nějaký rok tady bude jezdit autobus a pak že už to půjde.

Ti druzí majitelé parcel jsou typu docela jiného. Předně obyčejně vlastní stavební parcelu uprostřed hotové ulice; napravo jsou domy, nalevo jsou domy a uprostřed mezi nimi prázdné místo poseté střepy, šutrem a neřádem, ohražené rozbitými prkny, zející jako vylomený zub. To je stavební parcela. Její majitel je člověk melancholický a hloubavý; se značným napětím udržuje řečenou parcelu v její pustotě a ošklivosti, aby upoutal mysl mimojdoucích a připomněl jim temnou nicotu, která nás obklopuje. Člověče, jsi šutr a v šutr se obrátíš; ve svém shonu za živobytím zastav zde své kroky a mysli na marnost všeho lidského pachtění, na nirvánu, na věci záhrobní. Chmurné a tesklivé je srdce tohoto majitele parcely; jen proto chrání před zastavěním tuto zející prázdnotu, aby tím vyjádřil svůj odvrat od věcí pozemských a poskytl poutníkům příležitost k rozjímání na poušti.

Ale kde, nepovídej, vždyť to není pravda. Pan majitel parcely nemyslí na nic takového; čeká jen, až dostane o sto korun na čtverečním metru víc. Zatím mu je dokonale jedno, lhostejno, fuk, vosk a pět, že jeho parcela zeje jako nečistá rána v boku ulice; že tisíce lidí se musejí denně vyhýbat tomuto rumišti, podle něhož nevede chodníček; že lidé jsou nuceni bydlet dál a dál od místa své práce, zatímco uprostřed hotových ulic jsou špinavé ohrady, kde by mohly být domy pro desítky a sta lidí. Z toho všeho si pan majitel parcely nic nedělá; jeho celá práce je, že udržuje uprostřed ulic kus neřádu a pustoty do té doby, kdy bude lidské bydlení ještě dražší, aby mu zaplatilo o pár set korun na sáhu mrtvé půdy víc. Věru, tohle je divná práce a zvláštní vlastnictví: majetek tím větší, čím je ohavnější, čím okatěji trčí v živé a pěkné ulici. Jaký překrásný majeteček by byl, kdyby na místě Muzea byla svinská ohrada a rumiště tam, kde stojí Národní divadlo! Škoda těch přepěkných parcel, se kterými by se dalo čekat ještě pár desítek let, až by svému člověku vynesly tolik jako pozemky na Manhattanu!

Putuje po pražských ulicích vymýšlel jsem různá muka, která bych uvalil na majitele stavebních parcel. Vyberte si, který z těchto časných trestů by se vám nejvíce zamlouval:

1. Majitel parcely v ulici z větší části zastavěné je povinen podle své parcely zřídit, udržovat a čistit bezvadný chodník.

2. V zalidněných čtvrtích je majitel parcely povinen zřídit na své parcele pískové hřiště pro děti, aby to prázdné místo neslo aspoň nějaký užitek.

3. Nechce-li tak učinit, ať je aspoň povinen postavit nebo pověsit na své parcele velikou tabuli s nápisem: "Toto místo udržuje v pustotě X Y, bytem tam a tam." Aby aspoň ostatní chodci věděli, komu mají nadávat.

Lidové noviny 30. 3. 1930

ŽIVOT ZA ŽIVOT

U přírodních národů je vžitým zákonem naprostá odveta: zabije-li kdo jednoho člena z mého kmene, musím zabít kteréhokoliv člena z kmene vrahova. Proto mnohé kmeny v Africe vedou spolu bez konce válku, stále hledíce přesně vyrovnat počet svých mrtvol. Snaží-li se evropské úřady uložit rozvaděným kmenům mír, odpovídají domorodci: "To nejde, dokud ti druzí nebudou mít tolik mrtvých jako my." Z té odvety lze se vykoupit odškodným, často vítězný kmen, který pobil víc nepřátel, musí zaplatit poraženým odškodné za nadpočetné mrtvoly. Kmeny mají své desítileté účty, kolik jim je ten který druhý kmen dlužen mrtvol. Dvě vesnice vedly spolu válku: jedna měla dva mrtvé, druhá jen jednoho. Evropský administrátor, aby byl konečně pokoj, deportoval šéfa vesnice, která měla jen jednoho mrtvého. Druhá vesnice se s tím spokojila: deportovaný zmizel, ergo je mrtev. Za rok se deportovaný šéf vrátil do své vsi. Druhá vesnice si ihned přišla stěžovat: to prý nejde, teď mají o jednoho živého víc –, když jste vzkřísili jejich mrtvého,

vzkřiste také našeho, a bude dobře. – Jindy si starý otec přišel pro svého syna, vojáčka v koloniálním vojsku, aby ho pustili domů: že už je stár a že chce ještě před smrtí zasvětiti svého syna do toho, kolik mrtvol je každá vesnice dlužna jejich rodu.

Lidové noviny 31. 3. 1930

PŘÍPAD S VODOU

Už po slušnou řadu let se objevuje s komickou pravidelností počínajíc od června v pražských novinách rubrika Vodní kalamita. Aby v té věci nastala nějaká změna, vyskytla se letos řečená rubrika už v březnu. Správní rada pražských vodáren už podala příslušné návrhy, ne jak to udělat, aby v létě voda tekla, nýbrž jak to udělat, aby jí teklo co nejméně. Budiž podle zásluhy konstatováno, že o úsporu s vodou se staral už předtím pan primátor Baxa, žádaje, aby se nenalévala voda do vína, a pan ministr Bechyně, hlásaje nový názor, že se nemá nalévat voda do mléka. Ale ani tyto vodní úspory nestačí; proto správní rada pražských vodáren se chystá už teď omezit prolévání vody na nejmenší míru. Žádá nás, občanů pražských, abychom snížili spotřebu vody v domácnosti, a nařizuje, že se na zahrádkách nesmí spotřebovat víc vody než jeden litr na jeden čtvereční metr. Snad ještě zakáže chudým lidem vařit z vody, aby se vody ušetřilo. Mimoto v červenci a srpnu bude zas vodu zavírat, jako se dálo v minulých letech; a snad pošle v létě studijní výpravu někam k moři, aby se městští odborníci podívali, jak voda vypadá, čímž bude zhruba vykonáno vše, aby se vodní kalamita v Praze zažehnala.

Tedy máme dojem, že takhle to s tou vodou nepůjde. Praha není město, kde by se doposud vodou plýtvalo, nýbrž kde se naopak vody užívalo hanebně málo. V čištění a splachování ulic se v Praze šetří vodou přímo orientálně; ve veřejných záchodcích splachovací voda neteče vůbec; v pražských sadech není bazénů, kde by si děti

mohly máchat nohy a pouštět lodičky; a co se týče soukromých zahrádek, jděte se na ně v létě podívat: jsou vyschlé na troud, protože se u nás zalévá daleko méně, než by se rozumně mělo. Žádají se travnatá hřiště pro děti; nemáme jich, protože takový pažit by se musel denně kropit. Museli bychom mluvit o pražské vodní ostudě, i kdyby správní rada vodáren na nás nechodila s příkazy o dalším omezení vodní spotřeby. Jeden litr zálivky na jeden čtvereční metr nestačí ani spláchnout prach; je třeba čtyř až pěti litrů na metr pro mírné a povrchní svlažení vegetace. Správní rada pražských vodáren nenavrhuje nic jiného než orientalizování a saharizování Prahy. Bylo by věcnější doporučit pražskému obyvatelstvu, aby se modlilo o déšť jako domorodci horkého zeměpásu; ale na to ovšem nepotřebujeme správní rady vodáren.

Pravidelná vodní kalamita Velké Prahy dává bohužel svědectví o neschopnosti správy i úřadů hlavního města. Když se zřizoval káranský vodovod, muselo být známo, pro jak velikou populaci při normální spotřebě vody stačí; to znamená, že se už řadu let před dosažením té populační hranice mělo nejenom přemýšlet, ale i pracovat na nových vodních rezervách. Máme nesmyslnou zálibu v tom, dělat z Prahy velké město; všemi prostředky kulturní i administrativní centralizace soustřeďujeme do Prahy daleko víc populace, než na kolik je toto zaostalé, technicky špatně vybavené město zařízeno. Stavějí se nové čtvrti, aby se teprve pak ukázalo, že pro ně není vody. Není-li na tento stav věcí neprozíravost příliš slabé slovo, pak už nevím, jak to pojmenovat. Místo aby se hlásala vyšší spotřeba vody v zájmu hygieny a čistoty, přichází správní rada vodáren s kázáním, aby se vodou šetřilo. Mohou-li být jiná města zásobena bezvadnou vodou povrchovou, stálo by za zjištění, proč čištěná voda vltavská je a zůstává závadná. Ale hlavně bychom už chtěli slyšet zvonivé krumpáče a ty pravé odborníky říkoucí: Voda, která poteče tímto potrubím, stačí pro příští Prahu pro dobrých třicet let.

Lidové noviny 3. 4. 1930

NĚKOLIK VĚCÍ

Pár chlapců v Německém Brodě pomazalo tamní kostel protináboženskými nápisy; mezi provinilci bylo i několik studentů brodského gymnázia. Další už se rozumí jaksi samo sebou: na pachatele je učiněno trestní oznámení; protože čin nemohou popřít, budou patrně odsouzeni pro rušení náboženství; čímž těch několik studentů bude ovšem vyloučeno ze všech středních škol v republice. Punktum.

Zdá se nám ovšem, že takový trest by byl poněkud krutý. Ti chlapci budou odsouzeni nejen k trestu, jaký předpisuje zákon, nýbrž i k ztrátě šesti sedmi let života, která strávili na gymnáziu, a k ztrátě nějakých čtyřiceti padesáti let své lepší budoucnosti. Pozastavujeme se nad tím, ale krčíme rameny: zákon je zákon; před trestním řádem jsme si všichni rovni, nelze činiti výjimek. – Avšak v tomto případě nekrčíme rameny nad krutostí zákona, nýbrž nad strohostí disciplinárního řádu školního. V občanském životě lze dosáhnout výmazu trestu; graduovaný inteligent, který následkem občanského trestu ztratil akademický titul, může ho znovu nabýt. Proč by i vyloučení ze středních škol nemohlo být v dobře uvážených případech buď podmíněné, nebo bez dlouhých okolků vymazáno? Trest, který by ničivě zasáhl celý život člověka, je trest skoro hrdelní. Nemohli bychom s klidným svědomím snést, aby tak těžce byl trestán čin, který stěží můžeme nazvat jinak než nerozvážný.

*

Zákon je zákon; to říkáme, když s jistým politováním chceme omluvit nějakou neúprosnost společenského řádu. Ale kupodivu málo se oháníme absolutní a neodmluvnou platností zákona tam, kde se vesele před očima všech nedbá veřejných předpisů. Když jsem na tomto místě uvaloval na majitele městských parcel časný trest, aby byli povinni zřídit a udržovat podle svých parcel v ulicích bezvadný chodník, čekal jsem, kdo mi namítne, že takový striktní předpis už existuje. Napsal mi to jen jeden čtenář; ti ostatní se už

patrně smířili s tím, že sice existuje výslovný předpis, ale že ho celkem nikdo nedbá, aniž mu z toho vzešly jakékoliv nepříjemnosti. Fakticky žijeme ve stavu, že velmi rozumná úřední nařízení jsou se svolením úřadů tak říkajíc pro kočku. Říkáme-li, že zákon je zákon, pak jsme povinni trvat i na tom, že předpis je předpis a že naše úřady jsou spoluvinny na překračování předpisů, nejsou-li s to vymáhat jejich plnění. Jen bychom rádi věděli, trpí-li příslušné úřady dotyčný chronický neřád z lenosti nebo ze slabosti nebo z nějakých zvláštních ohledů.

Někdy se něco povede. Asi před rokem nebo kdy jsem na tomto místě fantazíroval, že by bylo pěkné a dobré, kdyby určité úseky příštího zeleného pásu byly dány k osázení jednotlivým městským školám, aby každá generace měla svůj háj nebo kus lesa, k němuž by měla osobní vztah. Tehdy se mi řeklo, že by to bylo asi těžko proveditelné, že by se to muselo nějak složitě organizovat a kdesi cosi. Nyní přišel s toutéž myšlenkou Červený kříž; a vida, ono se ukázalo, že by to šlo. Zejména prý hajní, kteří s takovými kulturami mají nejvíc co dělat, se té věci chopili se zvláštní chutí a měli hned plno nápadů, jak na to jít.

Teď ještě najít stejnou ochotu u sadových úřadů, aby se taková dětská slavnost udělala i z vysazování alejí a zakládání městských parčíků. Všude ve městech je plno míst, která čekají na nějaký ten stromeček; je jen na městských radách a úřadech, aby poskytly kousek místa a pár sazenic, – děti, hajní a zahradníci budou jistě při věci.

Lidové noviny 13. 4. 1930

DAŇ LÁSKY

Chceme-li, aby se vyhojila některá obecná bolest, uhradila palčivá lidská bída nebo vložily peníze do lepší národní budoucnosti, říkáme obyčejně, že by se o to měl postarat stát. Je sice pěkné, že od

svého státu žádáme takové lidské a milé věci; ale poslyšte, větší radost je z jednoho činu lásky než z desíti činů povinnosti. Zajisté stát je povinen starat se o své občany počínajíc jejich zrozením a končíc starobním pojištěním; ale lidský tvor není jenom občanem; je nám také bližním. Stát může pečovat jen o občany; nám lidem zůstává osobní poměr k bližním.

Ale nebudeme vám mluvit o lásce k bližnímu; je na světě málo mrzoutů a samotářů, kteří by řekli, že jí necítí. Ta láska je v nás tak prostě jako potěšení ze světlého dne. Někdy jenom nevíme, co s ní máme dělat a jak jí nejlépe užít. Málokdo je tak tvrdý, aby ho nemučil soucit s trpícími; málokdo je tak pochmurný, aby v sobě potlačil něžný závazek udělat něco dobrého kterémukoliv dítěti. Děti a trpící: radost a trýzeň života se dovolávají nejsilněji lásky v nás.

A tož dnes raději tu radost, abychom se svým srdcem vpadli do zvonů vzkříšení. Víte, co stojí zrození člověka? Jeden porod v útulku Ochrany matek a kojenců stojí 420 korun; za 420 korun se zrodí nejchudší dítě za zdravých a lidských podmínek. Nechtěl by někdo z vás financovat zrození člověka? Kdo chce darovat chudé ženě zdravý a lehký porod a novému člověku zdravý vstup do života? Uvažte, jak velkou věc pořídíte za čtyři stovky!

Nebo můžete darovat slabému zrozeňátku měsíc pobytu na venkově; jeden měsíc slunce, vzduchu a tučného mléka nemluvněti, které by jinak bledlo křivicí a dětskými úbytěmi v tovární čtvrti. Jeden měsíc, který snad zachrání život dítěte, za 110 korun! Nestojí vám za to, koupit tento zdravý měsíc pro naše nejmenší bližní?

Za pouhých pět korun koupíte jeden den pro sirotečka v sirotčinci; za deset korun získáte den útulku pro dítě dočasně opuštěné. Sem se dny a týdny! Kdo z vás by nekoupil aspoň jeden den pro maličké psance života? I vy, hoši a holčičky, můžete kupovat po dnech pro vaše neznámé bratříčky, kteří nemají tatínka ani maminku. Za dvě stě korun koupíte celý měsíc pro opuštěné dítě v útulcích Okresní péče o mládež na Moravě. Rozdělte se o takový měsíc; bůh dá, že z toho budou léta.

Měsíc pobytu pro slabé dítě na mořském břehu stojí 750 korun. Většina městských dětí nese v sobě zárodek souchotin; ten měsíc u moře obyčejně stačí, aby slunce a vzduch udělaly své dílo. To přece stojí za to, a to ještě nepočítáme tu radost a krásu, které dáte těm chudým dětem. Sedm set padesát kaček stojí život a zdraví malého človíčka: což abychom se na to složili?

A když už můžete koupit tak lacino věci tak dobré: kupte nějaké dny pro děti ohrožené na zdraví v dětských prázdninových osadách Červeného kříže. Deset kaček stojí takový den u vody, v lese a u dobré mísy; za deset korunek je dobrý vzduch, hra a výkrm pro bledé haranty. Měli bychom všechny děti z měst vyvézt aspoň na měsíc do přírody; ale musíme to sbírat aspoň po jednotlivých dětech a jednotlivých dnech. Za dvacet korun pošlete tuberkulózní dítě na jeden den do Nového Smokovce; za dvacet sedm korun do Státního Šrobárova ústavu v Dolním Smokovci. Tady už každý den je boj o život a o smrt. Vaše dvacetikoruna bude v tom boji dobrou zbraní. Třicet korun denně stojí lůžko a léčení dítěte v dětské nemocnici. Vašich třicet korun může znamenat záchranu jednoho života. Průměrně patnáct korunek stojí den těch nejnešťastnějších maličkých v ústavech pro mrzáčky, slepé, hluchoněmé, epileptické a slabomyslné děti. Můžete volit. Už brzo bude léto, slunce a vzduch klepou na naše dveře. Pamatujte na prázdniny maličkých.

Nedovoláváme se žádného hlasu povinnosti ve vás, ale hlasu lásky. Dáte-li něco, dejte to z lásky a radosti. Lidové noviny odevzdají vaši pomlázku tomu účelu, který zvolíte. Každý z vás může být aspoň na jeden den dárcem života neznámému dítěti. Sama příroda k vám v těchto dnech mluví dětskými hlásky puků a poupat. Pomozte na slunce poupatům lidským.

Lidové noviny 20. 4. 1930

UBRÁNÍ SE NÁŠ STÁT V PŘÍPADĚ VÁLKY?

Tato nepokojná otázka se vynořila v jednom občanovi na základě alarmující zkušenosti. Posuďte sami: V jednu hodinu s poledne potkal na Perštýně jeptišku; i chytil se honem za knoflík a ohlížel se po nejbližším vojákovi; neboť vězte, že jen pohledem na vojáka se dá zrušit neblahé znamení a odvrátit možné neštěstí, v něž člověka uvádí potkání s jeptiškou. Ale na křižovatce Perštýna se mezi sty chodců neukázal ani jeden voják. I vskočil náš občan do tramvaje drže se stále za knoflík a jel nejživějšími pražskými ulicemi vyhlížeje prvního vojáka. Ale žádného vojáka nebylo. Náš občan projel celou Prahu, aniž uviděl vojáka. Tu v něm vznikla strašná obava, jak se ubráníme svým nepřátelům, když máme tak málo vojáků. Bývalo to za Rakouska, abyste v poledních hodinách nepotkali na Příkopech ani lajtnanta? To je ta humanita, rozčiloval se náš občan. Máme mít silnou armádu, aby nás chránila, aspoň proti jeptiškám. – Teprve na periférii spatřil náš občan jednoročáka s děvčetem; i pustil s úlevou svůj knoflík, ale obava o naši státní bezpečnost v něm utkvěla; nyní ji odkazuje Lvu Borskému, aby usiloval o mocnější obranu národa.

Lidové noviny 23. 4. 1930

SVARADŽ

Mám obyčejně jisté námitky proti tomu, abychom se se svým souhlasem nebo protestem míchali do věcí, které se dějí za několikerými horami a řekami; hlavní námitka je, že zpravidla nejsme dost dobře informováni, abychom bezpečně věděli, na které straně je právo. Ale ta námitka nezbavuje člověka rozpaků svědomí; jsou případy, kdy by chtěl aspoň sám pro sebe vědět, se kterou ze sporných stran v tom kterém dalekém zápase drží a komu má v hloubi srdce přát úspěch. Ten případ je v dnešním boji Indů o svaradž.

Mám za to, že zásadní stanovisko nás Čechů a Slováků je dáno předem naší vlastní tradicí: uznáváme s plnou sympatií nárok každého národa na sebeurčení a samostatnost. Náš vlastní dějinný případ se stal argumentem národů usilujících o sebeurčení; viděl jsem mezi Kataláncí, že náš odboj proti habsburské říši je uznáván rovnou za příklad a morální povzbuzení pro jiné národy prožívající svou chronickou revoluci proti cizímu režimu. Není dobře možno, abychom – když jsme ukojili svou vlastní žízeň po státní svobodě – zůstali hluší k volání jiných národů po plném a svéprávném životě.

Je koneckonců věcí každého národa, jakou metodou vyřizuje svůj historický spor s cizím režimem. Dostávám pravidelně oficiální list indických svaradžistů a hledám v něm argumenty indického odboje; přiznávám se, že mne nemohou rozehřát. Je to holá a skoro scholastická teorie revoluce; subtilní dokazování práva na odboj a na národní svobodu; tedy většinou samé pravdy, ale hubené a papírové, že toho máte za chvilku plné zuby. Nelze si přitom nevzpomenout na náš protirakouský boj: nám nestačilo ohánět se tím, že máme právo odmítat cizí režim, nýbrž že ten režim je špatný a neschopný vývoje. Neprovolávali jsme jenom, že chceme svobodu, nýbrž že nás ani nenapadne nechat se spravovat neschopně a nespravedlivě. Hledal jsem důkazy, že britský režim v Indii je z těch a oněch příčin špatný, šikanózní a nekulturní; ten důkaz až dosud zůstávají vůdcové svaradže dlužni. Žádná revoluce nás nezahřeje jenom tím, oč bojuje, nýbrž hlavně tím, proti čemu špatnému bojuje. Chápeme sice symbolickou revoluci proti britskému solnímu monopolu; ale ta causa se solí by byla názornější, kdyby se nám ukázalo, že britská sůl je neřádná nebo že sůl ručně těžená z moře přijde indickému kulimu levněji. Chápali bychom revoluci, která by hlásala, že všichni starostové v Indii mají být přesvědčenými Indy; tíže pochopíme revoluci, která hlásá, že přesvědčení Indové nemohou být v indických obcích starosty. Pochopili bychom bojkot anglického kalika, kdyby domorodý textil dovedl chudáky párie obléknout laciněji; ale to asi s plátnem z ručních stavů nepůjde. Chápali bychom revoltu proti anglickému velkoobchodu nebo

anglickým sáhibům; ale nejde nám do hlavy odboj proti anglickým bakteriologickým stanicím, proti hasičům, kteří přijeli s anglickou stříkačkou hasit požár, nebo proti tomu, aby jezdily vlaky. Je zajisté věcí Indů, jakou metodou si vyřídí svůj spor s cizím režimem; ale tato metoda v nás bohužel vyvolává jakési vakuum zájmu. Víme příliš dobře, že zbaví-li se tři sta miliónů Indů manchesterského textilu, dosáhnou tím jen toho, že budou poplatni textilkám jiného státu; že shodí-li britské jho, octnou se v područí jiného kapitálu a jiné evropské politiky. Boj, který část Indů vede o svaradž, nemůže pro nás být spornou otázkou práva; ale nechává v nás bolestnou pochybnost, míří-li krátkou cestou ke skutečným a pozitivním statkům, které spojujeme se svobodou národů. Rádi bychom s nerozdělenou sympatií stáli na straně národní svobody; ale naše srdce musí být spíš na straně bakteriologického ústavu, třeba byl součástí cizího režimu, nežli na straně domorodců, kteří na něj podnikli útok v zemi, kde ročně umírají statisíce lidí na malárii a choleru. Za těch okolností zůstává indický zápas o svaradž Evropě cizí; což ovšem je škoda pro mezinárodní ideu svobody.

Lidové noviny 30. 4. 1930

KARAFIÁT A JINÉ KVĚTINY

Nevím, proč je to zrovna karafiát; bereme už prostě jako fakt, že karafiát v knoflíkové dírce vyjadřuje politické přesvědčení člověka socialisty. Není známo, že by měl karafiát nějaký symbolický nebo historický vztah k socialismu. Domnívám se, že se stal jaksi oficiální květinou socialismu hlavně proto, že kvete po celý rok, ovšem jenom ve skleníku nebo pokud je umělý. Například Chrysanthemum indicum se méně hodí za politický odznak, protože kvete jenom od září do zimy; rovněž sněženka není schopna stát se symbolickým květem některé politické strany, ježto její platnost se omezuje jenom na březen.

Je kupodivu málo květin, které by byly povýšeny do stavu politického symbolu. Pokud vím, má chrpa jakýsi tajemný vztah k německým nacionálům; červené a bílé růže se nosily ode dvou hojně spolu bojujících politických partají v renesanční Anglii; co se agrárníků týče, vyjadřují se v politické květomluvě jetelovým čtyřlístkem, kančím zubem a zlatým klasem, kdežto tulipán je jim jen přišíván na kožich, a to ještě jen stylizovaný. Lilie je odznakem paniců, kterýžto stav není dosud politicky organizován. Rudý mák byl jaksi symbolem anarchismu, patrně proto, že tak rychle opadá. Konvalinka má vztah víceméně mariánský, kdežto maceška je květinou vysloveně volnomyšlenkářskou. Tím je zhusta vyčerpán politický a manifestační význam naší flóry.

Celá řada květin přitom nezaslouženě přichází zkrátka; žádná partaj si nezvolila kosatec nebo pivoňku nebo slunečnici; ba ani skromná fialinka se nestala odznakem dejme tomu středostavovské strany živnostenské a obchodnické. Pěkně by se v knoflíkové dírce vyjímal pupkovec nebo štěničník, květinky bílé a půvabné; ale kdo by měl kuráž nést na své hrudi pupkovec? Kdo by chtěl vyjádřit své mínění o řádu světa tím, že by nosil na prsou čemeřici smrdutou, ač je velmi krásná, nebo květ zanice, čibru, jenotiny či závtahu, šanky, oduru nebo zapleváku? A přece jsou to kvítka zvláštní krásy a odstínů tak různých, že by se jimi mohly politické strany odlišit daleko podstatněji než svými programy. Proč by si lidová strana nemohla zvolit tařici nebo huseník či trýzel, což vše jsou rostliny křížokvěté? Proč by pan Stříbrný nenašel záliby v některé květince bahenní, jako je puškvorec nebo šmel, kyprej, blatouch nebo rdesno? Proč by se národní demokracie nemohla rozhodnout pro některou rostlinku celonárodní, jako je husí kvítko, pastuší tobolka, pampeliška či pomněnka (na znamení věrnosti k milované osobě vůdcově)? Nebo takhle kalinu, která v struze stojí a "kde vyrostla, tam stojí". Jak zřejmo, nerozdělily se dosud politické strany o říši přírodní; ještě zbývají kytičky pro všecky.

Lidové noviny 1. 5. 1930

HRA S HOLUBIČKOU

Vzpomínám si nejasně (neboť vzpomínky ze školy bývají drobet nejasné) na mravoučnou historku; je to myslím o svatém Janu Zlatoústém, kterého jeho žáci a ctitelé přistihli, an si hraje s holubičkou. (Ale možná že to byla hrdlička.) Tu divili se žáci a učedníci, jak je možno, že si muž tak učený a důstojný hraje s holubičkou. I odvětil jim světec, že hra s holubičkou je odpočinkem jeho duchu. "Luk stále napjatý ztrácí pružnost," řekl prý svatý Jan Zlatoústý.

Pamatuji se, že mne tato historka už tehdy neuspokojila. Předně jsem poněkud zazlíval svatému Janu Zlatoústému, že si hraje s holubičkou jen proto, aby odpočinul svému duchu, místo aby si s ní hrál proto, že to je veliká legrace, nebo proto, že byl náruživým holubářem jako pan Martínek. Za druhé mne znepokojovala otázka, je-li opravdu nedůstojno světce hrát si s holubičkou, případně se psy a kočkami, ještěrkami, žábami a ostatním tvorstvem pozemským. Umiňoval jsem si, je-li nutno, aby světci byli tak důstojní a vážní, že raději nikdy světcem nebudu. Také jsem se jím nestal, myslím, že z mnoha jiných příčin.

Dnes mne na té historce nezajímá tak dalece svatý Jan Zlatoústý, jako spíše ti jeho žáci a ctitelé, kterým nešlo na rozum, jak si muž tak věhlasný a ctihodný může hrát s holubičkou. Myslím, že dnes si lidé, i když to nejsou světci nebo učedníci na světectví, potrpí daleko méně na důstojnost než za starých časů. Dnes by se nikdo nepodivil, kdyby si třeba profesor Rádl nebo prezident obchodní komory hrál s holubičkou. Dnes by žáci a ctitelé spíš vzali svatého Jana Zlatoústého do kodaku a uveřejnili by jeho fotočku v novinách s nápisem: "Svatý Jan Zlatoústý se svou oblíbenou holubičkou." Ba přivedli by i pana Vícha z Elektra-Journalu a nechali by promítat v kinech aktuální přírodní snímek svatého Jana s holubičkou. Dnes už se nestydíme za to, že si hrajeme se zvířaty, s dětmi nebo s merunou. Tím lépe pro nás, pro děti i pro zvířata. Myslím, že máme daleko menší spotřebu důstojnosti než dejme tomu jeskynní člověk; mám

za to, že jsme méně vážní a hodně veselejší. Nejdůstojnější je malé město, protože se nudí. Čím větší město, tím víc hravosti a jakési chlapecké rozjařenosti můžete na lidech vidět. Malé město si nehraje; vesnice je většinou smrtelně vážná. Snad bylo třeba všech mašin a fortelů civilizace, abychom si oblíbili věc tak iracionální a šprýmovnou, jako je pes. Snad bylo třeba prodělat tu ohromnou okliku přes veškerou civilizaci, abychom zase našli kousek dětství. Pokud se týče daleké budoucnosti, věřím, že příští lidé budou vědět víc než my a ovládat svět rozumněji než my; ale nedovedu si je představit, že budou chodit v dlouhých řízách a vést ušlechtilé řeči, jako tomu je u pana Wellse, nýbrž že polezou po čtyřech jako Nabuchodonosor, aby si hráli se štěňaty nebo s dětmi, že budou poskakovat, čutat do mičudy, křičet z plna hrdla a chovat se vůbec pokud možno nedůstojně. Je třeba ještě dalších mílových kroků civilizace, aby v nás lidech bylo osvobozeno bezstarostné a hrající si zvířátko boží.

Lidové noviny 11. 5. 1930

O LEDOVÝCH MUŽÍCH

Tentokrát se zas jednou skoro nachlup přesně ukázalo, že "Pankrác, Servác, Bonifác a Žofie jsou čtyři zmrzlíci". Na věci nic nemění, že se k notorickým zmrzlíkům tentokrát připojil také Řehoř Naziánský, Gordián a Mamert; lidová pranostika tohoto roku měla pravdu, i když Československá vlastivěda poněkud skepticky podotýká, že květnová situace ochlazení "není obzvlášť vázána na data čtyř zmíněných světců". Zato prý "jest nějaká souvislost s plovoucími ledy od polárního moře". Přesto jmenovaný pramen uznává, že "nepředpojaté pozorování přenesené z jedné generace na druhou může skrývati mnohé zdravé a cenné jádro". Toto mínění o lidových pranostikách plně potvrzuji; například už po mnoho let shledávám, že "na Nový rok o slepičí krok" a že "na Tři krále o

hodinu dále". Vrací-li se takto počasí k starým pranostikám, je v tom vidět konsolidaci poměrů a návrat k domácím tradicím. Snad se z toho důvodu osvědčí i další pranostika: "Studený máj, v stodole ráj." Což v moderní řeči znamená další agrární krizi a stoupnutí maloobchodních cen.

Lidové noviny 13. 5. 1930

HRABUŠICKÉ ROKLE

Upozornili jsme již na zkázu, která ohrožuje jednu z nejproslulejších partií Slovenského ráje, vápencové kaňony Hrabušických roklí. Jejich devastace pokračuje dvojím směrem: holosečí tamních lesů a lámáním kamene pro vápenky. Nejsmutnější na věci je, že se to děje se svolením ministerstva zemědělství. Nyní vydávají odborové korporace turistické a přírodovědecké protest proti neodčinitelnému zničení lokality, jíž není v Evropě až po Alpy rovno. Snad bude i tento protest po nechvalném úředním zvyku hozen do koše. Ukazuje se, že by už bylo nejvýše načase vydati zákon na ochranu přírodních památek; neboť pak by snad bylo slavné ministerstvo zemědělství aspoň vázáno zákonem, když už se naprosto necítí vázáno dobrozdáním odborníků a veřejným zájmem. Jinak je nebezpečí, že řečený zákon bude vydán teprve tehdy, až se velkoobchodu s dřívím a kamenem podaří denudovat Tatry, vysekat Slovenský ráj, zničit Pavlovské vrchy, vylámat hadcový útvar jihomoravský a tak dále – vše to se svolením příslušných úřadů. Neplatí-li na dotyčné úřady už žádný jiný ohled, tedy prosíme aspoň o zákon. Připraven je už víc než dlouho.

Lidové noviny 17. 5. 1930

ŠESTATŘICET TISÍC

Šestatřicet tisíc korunek se sešlo od našich čtenářů na velkonoční pomlázku Lidových novin; nečekali jsme tolik v této době, kdy se tak mnoho mluví o hospodářské tísni; můžeme mít všichni radost z toho, že se lze bez mnoha řečí dovolat účinné a dobrosrdečné sympatie. Šestatřicet tisíc, za to už bude pomoženo pěkné hromádce dětí; za to se jich několik bude brouzdat v moři a celý houfek běhat letos v létě po našich lesích; za to přijdou bledá kojeňátka na venkov a malí pacienti s trhlinkou na zdraví do světlých ozdravoven. Mají-li peníze tu cenu, co se za ně dá pořídit, má těch čtenářských šestatřicet tisíc hodnotu nesmírnou, neboť ponesou své úroky po dlouhá desetiletí ve vyšším a pevnějším zdraví slušné řádky mužů a žen, kteří jsou dnes chudými a vratkými dětmi. Tahle investice už stojí za to; ta se několikrát vrátí veřejnosti ve valutě zdraví a výkonnosti. Kdybychom považovali lidské životy za veřejný a národní statek, investovali bychom ochotně desetkrát a stokrát tolik do všeho, co by zvýšilo zdraví dnešních a příštích generací; ale k tomu teprve dospějeme, a buďme rádi, že dnes můžeme aspoň od případu k případu místo moudrého hospodaření se životy poskytnout rozumnou a praktickou lásku k ohroženým životům. Jak vidět, dobrá vůle tu je.

Nedávno razil český spisovatel slovo "boj se smrtí", aby tím vyjádřil životní klad fanatika života, který na svou pěst vyzývá smrt a odolává jí. Ve skutečnosti existuje daleko rozsáhlejší boj se smrtí; není to přirozený a sobecký boj proti vlastnímu biologickému konci, nýbrž boj proti smrti ostatních. Tento pravý a poctivý boj se smrtí se jmenuje například potírání tuberkulózy; nebo boj proti dětské úmrtnosti. Tuhle poziční válku proti smrti dnes zahajujeme nebo aspoň začínáme mobilizovat; ještě je před námi boj proti rakovině, ale i na ten dojde. Uvědomte si, že tu jde opravdu o válku; každý z vás bude stát jistě na straně života proti straně smrti; všichni jsme voláni za dobrovolce do toho velkého potýkání. Svůj osobní boj se smrtí nakonec prohraje každý z nás; ale aspoň ať naše strana získává

půdy; ať aspoň se ještě dožijeme toho, že bude smrt nucena nechat kus svého území životu. Pracovat polem v téhle frontě, to je jediná možnost, abychom se smrti jen nebránili, ale abychom se účastnili ofenzívy proti ní. Jsme-li v téhle armádě, pak je každý zachráněný nebo upevněný život i naším úspěchem; a snad jednou sami padneme s menší bolestí u vědomí, že naše regimenty života jsou přesto na postupu. Sám zdravý a statečný instinkt života nás bude víc a víc ponoukat, abychom nestáli bezmocně stranou té životní ofenzívy.

Šestatřicet tisíc korun, to je jen malá a pěkná válečná půjčka životu; bude s ní dobře hospodařeno. Každá ta korunka bude uložena do dítěte, které tu doufejme zůstane déle než my; za každou se pořídí trochu slunce a vzduchu, hustého mléka a chleba s máslem; každá nějakým svým zlomkem zůstane v krvi a svalech budoucích mužů a žen. Každý z vás může mít radost, že se vás tolik sešlo na té linii; těšíme se, že se příště sejdeme znovu a v houfu ještě větším.

Lidové noviny 18. 5. 1930

TO SNAD BÝT NEMUSÍ

Spisovatel Jaroslav Durych vznesl ve svém časopise Akord apel k prezidentu republiky, kterýmž se ovšem čile ohánějí Lidové listy. V něm Durych žádá, aby prezident Masaryk autenticky, veřejně a definitivně podal národu své dnešní názory na náboženství a církev, ježto prý pokrokáři zneužívají jeho výroků k protikatolické propagandě. Tady je snad na místě zeptat se především, je-li správno vyžadovat si kdykoli od hlavy státu, aby na apel toho či onoho vykládala veřejně svá stanoviska o tom či o jiném, dokonce o věcech tak ožehavých a hluboce osobních, jako je poměr k náboženství a církvi. Obrací-li se s takovým apelem voják Durych na svého nejvyššího velitele, zapomíná do jisté míry na některé

formální stránky kázně, jichž v jiných zemích dbávají zejména členové armády; ale takové formální věci se v mladých demokraciích rády přehlížejí. Obrací-li se však na prezidenta se svým apelem básník a spisovatel Durych, zapomíná snad poněkud na své někdejší články, kterými velmi jemně vystihoval potřebu a podstatu autority; jak jinak by vešel v pokušení chtít exponovat autoritu hlavy státu v otázce, v níž kterákoliv odpověď by byla polemickým objektem? Vzdělanému občanu Durychovi musí postačit, že prezident Masaryk neučinil, pokud známo, jediného veřejného a úředního projevu, kterého by kdokoliv mohl užít či zneužít v konfesionálním boji; více od něho, jako od kohokoliv jiného, žádat ovšem nemůže.

Lidové noviny 22. 5. 1930

GÁNDHÍ A BRITOVÉ

Dnes, kdy je Mahátma Gándhí opět internován, vzpomínáme si na historku několik let starou. Tehdy také byl Gándhí zatčen pro pobuřování proti Angličanům; za svého uvěznění onemocněl zánětem slepého střeva, takže byla nutna okamžitá operace. Přišel k němu anglický komandýr věznice a žádal velkého rebela, aby se dal operovat. Gándhí rozhodně odmítl; prý mu brání jeho politické přesvědčení, aby přijal jakoukoliv pomoc od utiskovatelů svého národa. "Nebudete-li operován, zemřete," namítal anglický úředník. Gándhí s orientální rezignací pokrčil rameny. "Ale zemřete-li ve vězení," pokračoval Angličan, "bude celá Indie věřit, že my jsme vás ubili nebo otrávili; Mahátmo, tím se vašim odpůrcům stane křivda." Tu Gándhí mlčky povstal, aby se dal operovat; operace se zdařila a vytrvalý rebel žije podnes. Máme mnoho pochopení pro jeho boj; ale podivu zasluhuje i džentlmenská loajalita jeho sama i jeho britských věznitelů.

Lidové noviny 3. 6. 1930

VOJÁCI, VOJÁCI…

Vojáci, vojáci,
děti malované,
nějak příliš často se vám
těžký malér stane.
Vojáci, vojáci,
malované děti,
sotva toho granát zabil,
druhý na smrt letí.
Sotva jeden padl,
už se druhý zřítí
– to snad přec by, vojáčkové,
nemuselo býti.
Když už vám ta vojna
sloužit vlasti velí,
tož vy aspoň pro tu službu
hleďte zůstat celí.
Nepřál by si vojny,
kdo ji prožil dříve.
Musíme-li vojáčky mít,
chceme je mít živé.

Lidové noviny 14. 6. 1930

VOLÁNÍ PO KATOVI

Staly se v Praze ve dvaceti hodinách dvě ohavné vraždy. Davová reakce byla celkem přirozená: hlas lidu krátce vyhlašoval, že vrah by se měl na místě bez dlouhých cavyků zabít. Z takové davové

reakce se v temperamentnějších zemích rodívá lynčování, které jak známo vrhá například na americké státy hroznou skvrnu jako na společnost polobarbarskou a poloprávní. Naštěstí hlas lidu u nás není tak horký; po prvním přirozeném vzrušení necháme nerušený běh úřední cestě spravedlnosti. Je však jeden element, který se touto obvyklou cestou věcí nehodlá uspokojit a který tentokrát hleděl pokud možno tu davovou náladu ohřívat. Ten element byly noviny; přesněji řečeno byl to pan dr. Janda v Politice, pan Pachmajer ve Večeru a v Národě někdo, kdo nemůže přijít sám sobě na jméno. Jaksi se tu sešla zajímavá kulturní a politická fronta, ohánějící se argumenty nápadně shodnými, a to zhruba těmito:

Prý u nás roste zločinnost proto, že falešná humanita (jak tomu říká Národ) brání spravedlnosti ve výkonu hrdelních rozsudků. Pár vykonaných poprav prý by zločinné živly odstrašilo od jejich skutků; ale ty popravy by se musely konat brzo, bez dlouhých odkladů. U nás prý vrahové spoléhají na to, že stejně dostanou milost a že se za pár let budou moci vrátit k svému vražednému řemeslu; a žijí prý si pohodlně ve fešáckých kriminálech, kde se jim vede lépe než ledaskomu z nás. Tudíž pryč s falešnou humanitou – a kdo čteš slovo "humanita", rozuměj!

Tyhle argumenty by stály za to, abychom si na ně trochu posvítili. Předem musím říci, že z jistých, skoro metafyzických důvodů nejsem a nemohu být proti trestu smrti. Nevěřím ovšem, že by popravy byly účinným odstrašujícím prostředkem proti zločinnosti. Za středověku se popravovalo za kacířství nebo za krádež koně a neodstrašilo to tehdejší lidi ani od kacířství, ani od krádeže koní. Ony výše jmenované listy nás co nejpilněji přesvědčují, že v sovětském Rusku jsou lidé popravováni za každé protibolševické slovíčko; ale jak zřejmo, ty popravy je přece jen neodstrašují od různých protibolševických myšlenek. A tak dále. Je jisto, že na zločinného člověka nepůsobí tak tuze představa, že bude pověšen; spíš ho může odstrašit představa, že bude chycen. Chceme-li proti zločinnosti působit preventivně, starejme se o to, aby zločiny mohly být řádně stíhány; tedy abychom měli dobře

vybavenou, nepřetíženou a slušně placenou policii a četnictvo; dále aby byl stav důvěry a spolupráce mezi občanstvem a policií. (Jak známo, právě výše jmenované listy nedávno z demagogických důvodů strkaly na policii psí hlavu. Tedy to se nedělá, jde-li nám vážně o veřejnou bezpečnost.) Nestačí-li naše kriminální úřady vždy a ve všem na dnešní zločinnost, pak prosím neadresujte tuto kritiku na žádnou humanitu, nýbrž na ministerstvo vnitra nebo přímo na vládu a parlament. Žádná humanita nebrání stíhat zločinců; právě naopak.

Výše jmenované listy žalují, že to trvá měsíce, než výkon hrdelního trestu bývá potvrzen; tím prý ztrácí trest na svém odstrašujícím účinu. – Nebudeme se přít o to odstrašení; ale jsou-li takové průtahy, měli by pánové z oněch listů aspoň vědět, že za ně nemůže žádná humanita. Především každý advokát klienta odsouzeného na smrt podává zmateční stížnost a odvolání k nejvyšší instanci. Ta je, jak známo z novin, důkladně přetížena; mimoto je dosti svědomitá, než aby odbyla hrdelní při jen tak levou rukou. Dále by měli ti pánové z novin vědět, že příslušný akt putuje teprve potom k ministerstvu spravedlnosti, které znovu studuje celou při a podává návrh prezidentu republiky, aby odsouzencova žádost o milost byla přijata nebo odmítnuta. Tato pomalá cesta, kterou musí každý rozsudek smrti projít, má jistě své stíny pro veřejnost i pro odsouzence; ale aspoň můžeme mít pocit, že taková causa je důkladně a přesně zvážena. Ti pánové z novin snad nechtějí tvrdit, že příslušný akt nakonec leží po celé měsíce na stole prezidenta republiky. Vím náhodou o jednom: ležel tam dvě hodiny.

Ti pánové dále povídají, že dotyčná humanita jen podporuje zločinnost, ježto dává vrahům šmahem milost. Prosí se o trochu přesnosti. Předně za jedenáct let republiky bylo vykonáno šest poprav: víc než za stejnou dobu v předválečném Rakousku. Šest poprav, pánové: je-li vám to málo, přál bych vám, abyste se na tu nejblíže příští museli dívat. Dále: bylo by lépe nemluvit kolem rohu; zeptejme se rovnou, kde bydlí ta humanita, která šmahem dává vrahům milost. Pánové, kteří si troufají o těchto věcech psát do

novin, patrně vědí, že vypracovaný návrh na udělení nebo neudělení milosti podává hlavě státu ministerstvo spravedlnosti. Tedy pánové by měli striktně říci, zda snad jsou zachváceni onou humanitou právníci řečeného ministerstva; ale chtějí-li říci něco jiného, pak jsou povinni uvést konkrétní případy, ve kterých se podpis hlavy státu rozcházel s návrhem ministerstva. Nemohou-li dokázat takový rozpor, nemají práva takto psát – a takto štvát davové pudy proti ústavnímu činiteli. Není to poctivá hra; a není to slušná příležitost vyřizovat pod šibenicí vrahů jakési jiné zájmy.

Za čtvrté ty fešácké kriminály. Měl jsem příležitost vidět jeden z nejslušnějších a ujal jsem se ho veřejně proti pomluvám, že je to lidomorna. Mohu se ho ujmout také proti pomluvě, že je fešácký a že si tam trestanci nějak utěšeně žijí. I ten nejlepší kriminál je strašně smutný, tak jako nejlepší blázinec. Nejsem si jist, zda se kdy ti pánové, kteří statisícům čtenářů vykládají o fešáckých kriminálech, na tu věc podívali zblízka; ne-li, pak je jejich psaní notně neodpovědné. Je-li mimoto morální a kulturní, je jiná otázka. Myslím, že by noviny měly mít vyšší úroveň argumentace, než jaká se ozývá při podrážděných davových pudech. A ne-li vyšší úroveň, tedy aspoň lepší znalost věci.

Pravda, ty dvě vraždy byly děsivé; ale svým způsobem skličující byly i ty úvahy, kterými několik novin hledělo exploatovat justiční cit lidu. Volají-li po katovi noviny, které pomáhaly pražské porotě osvobodit politického vraha, máme chuť jim připomenout Čiconkova; neboť i při politickém mordování jde přinejmenším o veřejnou bezpečnost. Justice se srovnává s humanitou, ale nesrovnává se s demagogií – ani s demagogií justiční. Přejeme si, aby naše spravedlnost byla ve svých verdiktech i ve výkonu trestu závislá jen na zákonech; tedy aby zůstala nezávislá i na protihumanitních ideálech té určité novinářské (a politické) fronty.

Lidové noviny 20. 6. 1930

VODA NA ZAHRÁDKY

Ten pán od pražského magistrátu, který navrhl, aby v létě bylo povoleno kropit na zahrádkách jenom jedním litrem vody na jeden čtvereční metr, patrně jenom žertoval; neradi bychom věřili, že by tak pošetilou věc někdo říkal s vážnou tváří. Ona se totiž příroda nedá zbyrokratizovat. Má-li někdo na zahrádce slívy, nemusí je tolik zalévat jako ten, kdo si zasázel dejme tomu pěnišníky. Vysázel-li si někdo zahrádku teprve letos, musí kropit o hodně víc než ten, kdo už má zahradu vzrostlou a stinnou, ledaže by se smířil se surovým faktem, že mu jeho mladé kultury zajdou. Zkrátka to je tuze různé, kolik vody která zahrada podle svých kultur, podle půdy a polohy nutně potřebuje; a nikdo rozumný nebude zbytečně dráždit lidí takovými papírovými reglementy. Pražský magistrát by se líp zavděčil srdci zahrádkářů, kdyby jim řekl: Mějte strpení, postaráme se o užitkovou vodu tak rychle, jak lze od moderního a technicky dobře spravovaného města žádat; zatím prosíme, aby se vodou šetřilo – i vy šetřte; i vodu z koupelen a prádelen lze dát vegetaci, třeba s tím budete mít víc práce než s vodou z hydrantů. Čím později večer budete kropit, tím méně vody se zbytečně vypaří. Dejte raději stromům v době sucha jednou za čtrnáct dní po plné konvi vody, místo abyste je zbytečně a povrchně denně kropili. A tak dále. Každý zahradník by městu poradil, jak lze trochu té vody na zahradě ušetřit; ale úřední šiml nám o tom mnoho nepoví.

Lidové noviny 21. 6. 1930

KAŽDÁ KRŮPĚJ VODY DOBRÁ

Zdá se, že zase nám hrozí suché léto: což znamená, že v Praze zas budou někdy celé čtvrti bez krůpěje vody; že ulice budou plny prachu na posměch vší hygieně; že strážníci budou zase okřikovat zahrádkáře, kteří se osmělí dát konévku vody prahnoucí vegetaci.

Že je to veřejná ostuda, která by v obcích a národech myslících věcněji drtila radniční majority, jež se ukázaly neschopny řešit včas úkoly tak životní, je jiná kapitola; nyní jde o to, kde vzít trochu vody v psích dnech, jež jsou před námi. – V Praze je dnes asi patnáct tisíc aut. Čištění aut se většinou dělá tak, že se celý vůz postříká silným proudem vody; prý jí padne na jeden vůz dobrý hektolitr. S městskými čtvrťmi, ulicemi a zahrádkami si nemůžeme zajet k Vltavě; ale auta mohou jet těsně k Vltavě a být postříkána z řeky motorovými pumpami. Při dobré vůli by to šlo; nemusel by na to být policejní ani magistrátní předpis, stačila by ochota a vzájemnost, jíž by šťastní majitelé aut udělali těm ostatním pobyt v rozžhaveném městě snesitelnější a zdravější. Pár tisíc hektolitrů vody týdně ušetřených by v té vodní kalamitě bylo slušnou kapkou. Nemohl by Autoklub po té stránce vysondovat dobrou vůli svých členů?

Lidové noviny 27. 6. 1930

LISTY Z LET BUDOUCÍCH

Úvodem

Nastupuje tuto cestu kolem světa omlouvám se čtenáři předem, že se v následujících řádcích nedočte pranic o přírodních krásách ani o divech techniky ani o uměleckých památkách z velikého 20. století, ba ani o domorodých mravech toho kterého národa. Účel této cesty je zcela jiný: pozorovat zblízka politické poměry a hledat v nich, cokoliv jest hodno následování. Náš tisk informuje sice denně své čtenáře, čí kabinet kde podává demisi a podobně; ale právě pro ten nadbytek informací ztrácí čtenář namnoze přehled, kdo vlastně v tom kterém státě vládne, jakou formou vládne a jaké jiné zlořády kde panují. Proto se tyto skromné stati budou zabývat událostmi namnoze již minulými, ze kterých se právě vyvinuly dnešní poměry.

Dík Světovému svazu států, který se ustavil před půlstoletím, není již mezinárodních válek, hlavně ovšem proto, že Ústřední úřad války je tak zahrnut žádostmi o povolení k podání ultimáta, že při nejlepší vůli nemůže žádajícím státům udělit koncesi k vedení války v době vůbec dohledné. Slyšíme-li přesto na tolika stranách řinkot zbraní, nejsou to války mezistátní, nýbrž pouze občanské, do kterých se ostatní státy nemají co vměšovat. Přestože v těchto bojích loňského roku padlo na sedm miliónů lidí, těší se svět trvalému a požehnanému míru. Proto můžeme dnešní politické poměry pozorovat jakožto plod klidného politického vývoje.

Odcházeje z naší milé vlasti na cestu kolem světa, vrhám poslední pohled na její slavnou historii. Historické badání sice zaplašilo leckterou legendu, jíž byla z vědecké neznalosti vyšperkována naše minulost. Tak teprve nedávno naše moderní historická škola zúčtovala s takzvanou osvoboditelskou legendou, která se přes různé staré narážky, zkazky a epigramy udržovala při životě. Nyní je jasno, že vůdce jménem Masaryk je postava naprosto legendární; byl jenom personifikací prastarého slunečního mýtu, jak už svědčí jeho jméno odvozené od hebrejského "masóra", tj. tradice. Zato tím mohutněji vystupuje dík moderní kritice pramenů heroická postava takového Františka Staňka, jehož neohrožený boj s Vídní nemá v dějinách sobě rovna. Nemenší roli v našem osvobození hrál Jiří Poděbradský, mylně od některých historiků kladený do století patnáctého. Ale i když v našich dějinách 20. věku zůstávají některé nejasnosti, zdá se bezpečně dokázáno, že 20. věk skutečně existoval a že se delší dobu vyskytoval i v naší krásné otčině, přes opačné tvrzení historiků německých.

Tedy odcházeje na cesty připomínám si poznovu, že náš stát se těší ve světě nejlepší pověsti jako ostrov konsolidace a pořádku. Skřípe-li něco v soukolí naší státní správy, našeho hospodářství nebo vůbec veřejného života, můžeme si s klidnou myslí říci, že to jsou jen dětské nemoci a že za nějaké to pouhé století vývoje nemůže všechno vypadat tak, jak si snad představovali naši předkové. Ale ať

je tomu jakkoliv, buďme pamětlivi zlatých slov, jež jsou připisována F. X. Šaldovi: "Můžeme býti spokojeni!"

Říše německá

Když se v říši německé před staletím zhroutil císařský trůn, čekalo se obecně, že při nejbližší historické příležitosti bude znovu nastolen bývalý panovnický rod, na jehož jméno si teď nemohu vzpomenout. Kupodivu se tak nestalo, hlavně pro odpor rostoucí socialistické levice. V Německu, jako skoro všude, je sice dobrý tucet politických stran od krajních konzervativců po výstřední levici: prakticky ovšem se ty strany seskupily v pravý a levý blok, jež střídavě vládly podle toho, jak právě dopadly poslední volby. Tak konečně došlo k vyrovnání sil: oba tábory byly přibližně stejně silné, až poslední volby vynesly po úporné a velmi krvavé agitaci absolutní paritu; oběma blokům připadl naprosto stejný počet hlasů.

První, co si v této zvláštní situaci politikové obou táborů uvědomili, bylo, že teď by druhému táboru stačilo získat jen jediného jejich voliče, aby se dotyčný tábor stal majoritou. Proto na obou stranách vznikla současně myšlenka pojistit si své hlasové državy zákonem. I byl jednomyslně usnesen a vydán říšský zákon, že každý občan i s nezletilými příslušníky rodiny má býti zaknihován jako nezcizitelný fundus strany, kterou posledně volil. Tím byla parita obou bloků tak říkajíc na věčné časy zajištěna.

Tu se ovšem ukázalo, že není možno utvořit žádnou vládu, jelikož není možno ji opřít o jakoukoliv majoritu. Staly se sice pokusy oslabit početně ten nebo onen tábor politickými vraždami, ale při známé německé spořádanosti se i tyto vraždy dály podle zásady parity. I zdálo se, že mezi oběma bloky musí nutně dojít k občanské válce.

Avšak při provádění zákona o zaknihování voličů se ukázalo, že několik tisíc voličů nelze zaknihovat, protože o posledních volbách z nějakých příčin neodevzdali svůj hlas. Bylo tedy nařízeno, aby byli

zapsáni jako příslušní do stran, které volili v předposledních volbách. Přesto zůstalo čtyřiasedmdesát voličů, kteří ani nyní nemohli být přiděleni, protože nikdy předtím nevolili. Tu tedy bylo jasno, že na těchto čtyřiasedmdesáti svobodných voličích závisí každá příští majorita. Bonnský profesor práv slavný dr. Hecht napsal článek, ve kterém dovodil, že těch čtyřiasedmdesát voličů je nyní povinno převzít odpovědnost za veškeré říšské úkony. I byli řečení voličové svoláni do Výmaru jakožto takzvaní říšští voličové, aby svými hlasy umožnili majoritu a navrhli příští vládu.

Mezi nimi byl jeden mladý berlínský šofér jménem Wilhelm Könicke, který se nedostavil k volební urně, jelikož v den voleb vezl jakéhosi Američana do Hamburku. Tento Wilhelm Könicke nabyl svou výřečností vrch nad ostatními voliči; na jeho návrh se přítomní říšští voličové prohlásili za kurfiřty německé říše, rozpustili parlament a vyhlásili hradní mír; v následujících seděních byl Wilhelm Könicke jmenován králem pruským, jakýsi lesní adjunkt Ruprecht Scholz králem bavorským, ostatní pak byli poděleni dalšími německými královstvími, knížectvími a arcibiskupstvími. Posléze byl Könicke, zvaný nyní Wilhelm III., zvolen za císaře německého. Načež učený dr. Hecht napsal článek, ve kterém dovodil, že tento počin kurfiřtů je ve shodě se zásadami demokracie, ježto ukládá veškerou moc ve státě do rukou oprávněných voličů.

Vláda kurfiřtů byla přijata s nadšením, tak jako každá nová vláda. Pohříchu brzo došlo k rozporům a jakési žárlivosti mezi pruským králem Wilhelmem a bavorským králem Ruprechtem. Kolem obou seskupila se říšská knížata podle svého náboženského vyznání. Král Ruprecht v čele katolických knížat a arcibiskupů se chystal vystoupit ze svazku německé říše; avšak slovutný dr. Hecht napsal článek, ve kterém dovodil, že by nebylo v zájmu prestiže žádné z obou vysoce vznešených stran, kdyby se katolické Německo odtrhlo od protestantského, neboť pak by obě ty říše vzhledem k stanovám Světového svazu států nesměly spolu bez svolení Ústředního úřadu války vést vojnu; kdežto zůstanou-li oba jmenované nejjasnější panovnické spolky ve svazku jediné německé

říše, budou jejich příští vzájemné války toliko válkami občanskými, do kterých se Světový svaz států nebude moci vměšovat. Ten důvod ovšem rozhodl.

Pokud jsem mohl v Berlíně pozorovat, je vojna neodvratná, ledaže by se Německu podařilo dostat se do války s Polskem nebo Francií. Nejde už jen o důvody prestižní, ale i o hospodářské úsilí povznést těžký válečný průmysl, který trpí světovou mírovou stagnací. Všude panuje nepopsatelné vlastenecké nadšení, zejména u německých filozofů. Německý císař zakázal užívání latinky a cizích slov. Čtyři pacifisti budou popraveni pro úklady proti říši.

Rakousko

Zcela jinak se vyvinuly poměry v Rakousku, kde sice až do minulé dekády trval spolkový parlament, ale ve skutečnosti veškerá moc byla v rukou ozbrojených občanských formací. Tak v Tyrolsku vládl vůdce Horské domobrany hrabě Schmierenfels, opírající se o dvě ilegální baterie horských děl. V Korutanech těšil se moci téměř neomezené vůdce Katolické mládeže, ozbrojené holemi, okresní sudí Speichinger; Ve Štyrsku velitel Selských stráží, ozbrojených cepy, advokát dr. Hürtenknab; v Salcburku šéf Ozbrojených ochotnických spolků řezbářský mistr Ganghofer; v Horních Rakousích poslanec Prochaska, komandýr Obrany domova; ve Vídni pak zápasil o moc obecní starší Frauenschuh, podporovaný Ottakringem, s ředitelem Sewerou, kterého financovala Báňská a hutní společnost. Mezi těmito a četnými jinými ozbrojenými formacemi konaly se každé neděle, pokud dovolilo počasí, krvavé srážky, o velkonočních a svatodušních svátcích dvou až třídenní občanské války.

Za těchto neutěšených poměrů zemřel korutanský vůdce Speichinger, nechávaje po sobě vdovu s třemi již velmi dospělými dcerami. Tu pojal hornokorakouský vůdce Prochaska plán, jejž nutno uznati za stejně obezřelý jako vlastenecký: sám jsa vdovcem

oženil se s vdovou po korutanském Speichingerovi, načež byl uznán za vůdce korutanské Katolické mládeže. Svého jediného syna oženil s nemanželskou dcerou mistra Ganghofera, vládce solnohradského, čímž se jeho syn Johann stal, abychom tak řekli, dědicem knížectví salcburského. Jednu z dcer po Speichingerovi provdal pak za slabomyslného syna tyrolského náčelníka hraběte Schmierenfelse. Nato jal se podporovati ve Vídni ředitele Seweru proti Frauenschuhovi, jelikož Sewera měl dvanáctiletého syna; za to byl tento chlapec zasnouben s druhou dcerou po korutanském Speichingerovi, čtyřicetiletou pannou Agnes. Tím se mu podařilo sjednotiti staré země habsburské až na Štyrsko, kde vládl bezdětný dr. Hürtenknab. Nicméně hornorakouský Prochaska neustal ve svém vlasteneckém úsilí; přiměl papežskou stolici, že rozvázala bezdětné manželství dr. Hürtenknaba, načež se tento veliký a zbožný štyrský vlastenec oženil s třetí dcerou po korutanském Speichingerovi. V den této svatby bylo ve všech rakouských chrámech slouženo slavné Te Deum, v Salcburku se konaly slavnostní hry a ve Vídni Veliký Cizinecký Týden. Za státní heslo pro všechny země, spojené něžnými svazky pod žezlem císaře Prochasky, bylo přijato: "Bella gerant alii, tu, felix Austria, nube!"

Slyšel jsem od vrchního v jedné kavárně na Ringstrasse, že novorozená dcera mladého hraběte Schmierenfelse, jenž jak řečeno je poněkud dětinský a slabého ducha, má být zasnoubena se synem brazilského generála José Ramalha de Sabugosa. Pak opět, řekl ten vrchní, nebude slunce zapadat nad říší rakouskou.

Itálie

Zatímco severnější státy prodělávaly různé vnitropolitické potíže, těšila se Itálie po celé století nerušenému despotismu Vůdců, jejichž úřad a moc se dědily z otce na syna. Král zůstal víceméně symbolem suverenity hlavně při slavnostním otevírání nových sirotčinců, nádraží a jiných veřejných budov. Jak známo, proklamoval

Mussolini II. roku 1966 Zlatý věk, zrušil ediktem veškeru nespokojenost a zakázal pauperismus pod trestem deportace. Mussolini III. jménem Itálie anektoval Vesmír ohraničený souhvězdími Boota, Jednorožce a Andromedy, což by bylo málem způsobilo válku s Francií. Mussolini IV. pohříchu přednedávnem zahynul, domnívaje se, že jeho osobní přítomnost zastaví erupci Etny. Jeho nástupce v úřadě Vůdce, Mussolini V., je nyní teprve tříletý; úřad regenta za něho vykonává nynější italský král Alberto Umberto II.

Loajální činitelé italští chovají nyní jakési obavy, aby koruna nezneužila nezletilosti Vůdce k tomu, že by okleštila ve svůj prospěch svrchované prerogativy jeho úřadu. Tvrdí se, že se král-regent zabývá podvratným úmyslem udělit Itálii konstituci a vypsati všeobecné volby. Proto se žádá, aby Mussolini V. byl o svých pátých narozeninách prohlášen za zletilého a ujal se osobně vlády silné ruky. Svatá stolice s tím souhlasí, s podmínkou, že mladistvému Vůdci bude přidělen jako společník v jeho nevinných hrách kardinál Sotto.

Maličký Mussolini V. se těší nesmírné popularitě. Připisují se mu tyto výroky: "Itálie chce být jedinou vládkyní Středozemního moře." "Itálie nepotřebuje politických žvanilů, nýbrž mužů činu, mužů vůle, mužů krajní odvahy." "Lalala ejeja bůů." Tato poslední slova vzbudila nepopsatelné nadšení a stala se přímo politickým heslem dne. Každý zde dlící cizinec učiní dobře, když při těchto slovech smekne. Tři čtvrtiny všeho obyvatelstva jsou totiž angličtí a američtí turisté. Ve Florencii, Sieně, Perugii a jiných oblíbených anglických městech byli na nátlak italských nacionalistů úředně ustanoveni tlumočníci znalí jazyka italského pro případ, že by se tam někdo chtěl domluvit vlašsky. Krom státních úředníků a lidí placených od vlády téměř všichni ostatní Taliáni utekli za hranice. Zprvu chtěla vláda tuto houfnou emigraci (jejíž příčiny jsou většinou politické) násilím brzdit, ale pak ji prohlásila za pokojnou penetraci a italizaci Zeměkoule a očekává, že během několika století budou takto všechny státy světa poitalštěny a potichu zpracovány pro

anektování Římem. Před několika dny se stalo, že jakýsi chudě oděný stařec se v soukromí vyjádřil, že za největšího muže v dějinách Itálie považuje jakéhosi Mazziniho; později se zjistilo, že ten stařec byl bývalý univerzitní profesor Angelo Tosti. Byl ovšem na místě zbit a zatčen pro pobuřování; cestou do žaláře však zmizel a byl po třech dnech vyloven z Tibery, pokryt sto třiceti sedmi ranami dýkou. Lidé, kteří jeho tělo vylovili, zaslali holdovací telegram milovanému Vůdci. V důsledcích tohoto incidentu byly zakázány veškeré soukromé projevy. Přes veliké horko tu panuje veliké nadšení a důvěra v budoucnost Itálie.

Španělsko a Portugaly

Politické poměry ve Španělích nejsou, jak se mi zdá, tak ustálené jako v Itálii; jak mi vykládal můj informátor (který mluvil velmi rychle a nadto španělsky, takže jsem mu nerozuměl ani slova), jsou poslední důležité události tyto: za předsedu vlády se prohlásil generál dělostřelectva Gonsalvez, ale byl zatčen od generála jízdy hraběte Alvareze, jenž se prohlásil za předsedu vlády; tento Alvarez byl však zatčen od generála pěchoty Gomeze a kasárna jízdy byla od pěchoty rozstřílena. Avšak generál Gomez byl zatčen od generála zákopníků Lopeze, načež byl sám zatčen od generála letectví markýze Rodrigueze. Za půl roku byli postupně pozavíráni všichni generálové a za předsedu vlády se vyhlásil plukovník Perez, načež se rychlým tempem vystřídali všichni plukovníci a došla řada na majory. Včera zatkl posledního majora, předsedu vlády Sancheze, kapitán jízdy Martinez; ale důstojníci od pěchoty už dnes prohlašují, že si od žádného koňáka nedají poroučet; rovněž mezi dělostřeleckými kapitány je silné vření. Španělský král se včera vyjádřil, že má plnou důvěru v kapitána Martineze a jeho kabinet. Na Puerta del Sol rozprášila policie demonstranty, aniž se jí podařilo zjistit, proti komu demonstrovali. Kapitán Martinez oznámil zástupcům tisku, že se ujal vlády jen proto, aby obnovil pořádek a

zavedl ústavní poměry, jakmile to povšechná situace dovolí. Této formule užívá každý nový předseda vlády, načež bývá zpravidla zatčen, aby zas někdo jiný obnovil pořádek a zavedl ústavní poměry. Přes tyto změny korzo na Alcalá nebylo přerušeno.

*

V Lisaboně jsem se marně ohlížel po někom, kdo by mi nestranně vyložil tamní politickou situaci. Konečně jsem si koupil anglické noviny, ve kterých byly depeše, že v Lisaboně vypukla revoluce a že válečné loďstvo střílí na vládní kasárna. Ale na ulicích jsem nic takového neviděl ani neslyšel, snad proto, že bylo příliš teplo. Ptal jsem se v hotelu vrchního číšníka, koná-li se dnes nějaká revoluce. "Ano, pane," řekl, "aspoň nevím, pane, proč by se dnes neměla konat." Šel jsem se podívat k přístavu, ale tam žádných válečných lodí nebylo. Den nato jsem se dočetl v anglických novinách, že v Lisaboně trvaly po celý den boje mezi vládním vojskem a vzbouřenci; vláda prý vydala uklidňující prohlášení a chystá se k útěku. Jinak byl po celý den klid; v noci jsem naslouchal portugalským serenádám, které jsou velmi krásné. Den nato bylo v anglických novinách, že prezident Pereiza po vážných pouličních bojích odjel do ciziny a vlády se ujal prezident Munheira. Víc jsem nemohl zjistit. Odjíždím do Paříže.

Francie

Po dlouhé desítky let zápasila francouzská demokracie s mimořádnými potížemi. V parlamentě bylo totiž zastoupeno 97 různých politických stran, frakcí a skupin, mezi nimiž bylo 5 monarchistických, 3 katolické, 3 pravého středu, 19 stran středu, 26 stran republikánského sjednocení, 3 skupiny Maginotovy, 6 frakcí zvaných "zdravého rozumu", 11 stran nacionálních, 6 radikálních, 7 socialistických a 8 komunistických. Největší svízele byly v tom, že dejme tomu každá strana republikánského sjednocení odpírala veškeru součinnost s ostatními dvaceti pěti stranami

republikánského sjednocení; nebo vstoupila-li do vlády jedna skupina středu, zahájilo ostatních osmnáct skupin středu nejostřejší opozici proti vládě. Následkem toho se kabinety střídaly s rychlostí neobyčejnou; nikdo už nechtěl převzít funkci šéfa vlády.

V té době se intelektuální Paříž daleko víc zajímala o boj dvou literárních skupin: braserie Dumesnilovy na bulváru Montparnasse a kavárny U dvou magotů na bulváru Saint Germain. V Dumesnilce vévodil básník Marcu Popescu s jakýmisi Rusy, Němci a Švédy, kteří třímali prapor klasické francouzské tradice a latinismu. U Dvou magotů se scházela škola tralalistů čili chantéistů, kteří hlásali, že prapůvodní poezie je zpěv beze slov; vedle toho velebili nádherné barbarství a skvostnou animalitu Velkého Primitiva. K této skupině se hlásila nejbohatší francouzská mládež s několika vévody a krásnými ženami; v čele stál atletický černoch Gaston Tata, poslanec za Martinique a básník tralalista, který noc co noc vyzpěvoval u Dvou magotů své extatické "tralala". Tento černý obr se za jisté, zvláště svízelné politické krize nabídl, že utvoří kabinet; získal do něho dva beje, poslance za Tunis a Marakeš, jednoho Senegalce, jednoho Madagase, tři Annamity, jednoho míšence z Tahiti, prince Babuka z kmene Hausa, jednoho Kambodžana, jednoho Taliána, který byl zvolen poslancem za jižní Francii, kabylského šejka Mansoura a ještě tři nebo čtyři jiné koloniální poslance. Tu uspořádali literáti a studenti z Levého břehu nadšené demonstrace na Boul' Miche; Gaston Tata v čele demonstrantů vymlátil braserii Dumesnil a natřel latinskou literární generaci kolomazí. Po tomto úspěchu se prohlásil za vítěze a ujistil sněmovnu, že natře kolomazí každého politického odpůrce. Celá Paříž shledávala, že Gaston Tata je rozkošný a velmi zábavný; vážné politické kruhy pak očekávaly, že vláda tohoto siláckého negra přiblíží francouzské kolonie důvěrněji k mateřské zemi. To se také stalo. Gaston Tata ohlásil režim Nádherného Barbarství, místo prefektur zřídil sultanáty a pojal za manželky šest set třicet sedm žen, většinou spisovatelek a tanečnic. Jeho popularita je ohromná; víc než pět tisíc černochů se živí tím, že představuje v kabaretech

Gastona Tatu uprostřed jeho harému nahých spisovatelek, zpívajícího mohutným hrudním hlasem "tralala". Před týdnem pokřtil pařížský arcibiskup s pravou orientální nádherou dvě stě padesátého potomka Tatova na jméno Dada. Při té příležitosti se několik tradičních anarchistů pokusilo demonstrovat proti klerikalismu; ale dík bdělosti pařížského policejního prezidenta, šejka Mohammeda ben Bsiri, byly výtržnosti od policejních beduínů potlačeny za vydatné pomoci pařížských trhovnic. Neklid v severních okresech trvá, jsa udržován, jak se zdá, od cizinců z východní Evropy, kteří se cítí odstrčeni tímto protežováním francouzských domorodců. Senegalská policie, natřená válečnými barvami, je však pánem situace. Bylo zatčeno několik set Rusů, Němců, Gruzínců, Rumunů a Lotyšů, kteří rozhazovali letáky s heslem "Vraťte Paříž Pařížanům!"

Velká Británie

Na rozdíl od Francie vystačila Anglie dodnes se svým klasickým systémem dvou stran: konzervativní čili labouristické a liberální; tato druhá se považuje za poněkud radikálnější, ale jen v těch obdobích, kdy je v opozici. Dík této politické tradici a popularitě koruny jevil se vývoj politických poměrů v Anglii jako daleko klidnější než kde jinde; ba dokonce se nejevil téměř žádný. Tato (řekli bychom) selanka potrvala až do příchodu Mr. Johna Hirama Higginse, hranatého a jaksi naivního Amerikána, který vydělal v jižních Státech nekřesťanské peníze nějakým švindlem s bavlnou, pozemky nebo radioaktivními pilulkami nebo snad tím vším dohromady a pak se pro své osobní bezpečí raději odstěhoval do staré dobré Anglie. Tam se ohlížel, do čeho by uložil své dobré dolary, a v jakési inspiraci se rozhodl pro tisk. Vypadal jako výstřední a neomezeně bohatý sběratel, který si z pouhé mánse dělá sbírku novin, týdeníků a magazínů bez ohledu k jejich politické, konfesionální nebo jakékoliv jiné tendenci.

Do pěti let byl John H. Higgins majitelem všech britských periodických tiskovin od Times po Hlasy ze záhrobí a od Daily Heraldu po Věstník obchodníků s usněmi. Potom svolal do Albert Hallu schůzi všech redaktorů svého veškerého tisku a pronesl k nim asi tuto řeč:

"Hoši, já nedám na politiku a takové krámy, ani co by za nehet vlezlo; já dělám solidní obchod a žádnou politiku. Koukejte se, jsou lidé, kteří nosí šle, a lidé, kteří nosí řemen; dobrý obchodník může prodávat kšandy i řemeny a nebude lidem dělat kázání o tom, že kšandy jsou zdravější. Tady máte, pane, řemen, jaký jste ještě neměl; a kdybyste chtěl šle, tak tohle jsou nejlepší šle na světě. Anebo takový drogista vám prodá pilulky proti kašli nebo pilulky proti játrům, podle toho, co chcete polykat. A když si lidé mohou za své peníze koupit medicínu, jakou chtějí, mohou si koupit za své prachy taky politický názor, jaký zrovna potřebují. My jim můžeme dodati kterýkoliv, a k tomu silnější a lacinější než dosud. Tomu já říkám slušný obchod.

My budeme například prodávat konzervativní ideály, protože jsou dobré a žádají se. A liberální ideály taky budeme dělat; jsou pokrokové a mají své odběratele. Potom tu máme ideály komunistické; i na nich se dá vydělat. Dále jsou všelijaké církve a spiritisti a ateisti a mezinárodní politika a spousta jiných věcí, které se mají vyrábět. Tak jen do toho, mládenci. Každý list bude mít svůj ideál. Ale jakmile ten ideál bude mít málo konzumentů, nechá se padnout. Musíme míti jeden veliký nezávislý list, který bude mít za úkol potírat Johna H. Higginse, protože mnoho lidí si něco takového bude přát. A trochu rámusu občas udělá dobře; chlapci, perte se drobet navzájem. Lidi za své peníze chtějí vidět pořádný sport. To je všecko."

Takto se John H. Higgins ujal vlády nad veškerým britským tiskem. Ať to zní jakkoliv podivně, zdá se, že je opravdu prost vší politické ctižádosti. Stane se sice, že k sobě povolá dejme tomu manažéra konzervativních ideálů a řekne mu: "Synu, takhle to nejde, slyším, že v těch novinách už docela nic není. Lidi chtějí za

své peníze nějakou tu politiku. Začni řezat do těch liberálů a hleď, ať jim rozmlátíš kabinet. Aspoň se ti hoši z druhého tábora začnou drobet ohánět; mně se zdá, že jim začínají játra zarůstati sádlem. Tak tě péro, synu, a řádně to rozmíchej." Načež to konzervativní manažer řádně rozmíchá obyčejně s tím výsledkem, že z toho vzejdou nové volby a nová vláda, jež setrvá u kormidla zpravidla do té doby, kdy J. H. H. k sobě povolá manažera liberálních ideálů, aby mu domluvil. Je nutno uznat, že tímto způsobem nápadně stoupla hybnost anglické politiky; jednotné obchodní vedení se celkem osvědčilo i v tak složitém podniku, jako jsou vnitropolitické dějiny. J. H. H. rozumí svému obchodu; jeho zásadou je, že každá vláda se má tak dlouho nechat vládnout, až se sama znemožní; kdyby se vlády příliš rychle střídaly, čtenáře by politika omrzela, což by nebylo v zájmu novin. Politické krize se mají konati ve vysokém létě, kdy je nedostatek jiné společenské látky; ale stane-li se zajímavý zločin, musí se krize odložit. Noviny nikdy nesmějí ztrácet to, co John Hiram nazývá "nadějný výhled do budoucna". Je to zadarmo, říká, a lidé to mají rádi. Proto vyhodil redaktora přírodovědeckého magazínu, který za tuhé zimy přinesl článek, že do tří set tisíc let nastane na zeměkouli nové ledové období.

Nyní J. H. H. kupuje jedno literární nakladatelství po druhém, aby podle podobných zásad manažeroval literární produkci. Co se málo žádá, praví, to nemá práva na existenci. Nebude se tisknout nic, čeho se neprodá aspoň padesát tisíc výtisků.

Když se to vezme kolem a kolem, je politická moc Johna Hirama prakticky neomezená; ale on sám, nyní šedesátiletý, na veřejnost vůbec nevystupuje. Praví se, že jakživ si nepřečetl ani jeden článek v kterémkoliv ze svých listů, nýbrž jenom výkazy jejich denního nákladu. Zato si nechává zvláštní leteckou poštou denně dopravovat Kansas City Monitor, jediný list, který čte, protože vychází v jeho americkém rodišti.

Irsko

Krátce se zmíním o Irsku, protože tam se vytvořily zcela zvláštní politické poměry. Po prvních víceméně klidných dekádách Irského svobodného státu nabyla převahy vášnivá povaha Irů a projevila se nadprůměrně vyvinutým stranictvím. Je starý politický zákon, že čím silnější je stranictví, tím víc se rozmáhá korupce. Nakonec byly poměry tak neudržitelné, že s obecnou úlevou se přijalo řešení, které vynašel prezident Patrick O'Flyn. Irský stát byl prostě pronajat soukromému podnikateli zvanému State manager, který vybírá daně a z nich platí gáži prezidentovi, vládě, sněmovně a úřadům, provádí veřejné stavby, vydržuje školství a tak dále. V parlamentě se vyřizují politické vášně, kdežto State manager udržuje státní aparát v běhu, aniž by nějak zasahoval do politické činnosti. Zvýší-li mu parlament nějakým svým zákonem provozní náklady, rozpočítá je tento podnikatel na hlavu a vybere si je v daních. Celý podnik se pronajímá veřejnou soutěží. Někteří State managerové v tom obchodu nechali poslední kalhoty, kdežto jiní si odnesli slušný zisk. Ukázalo se, že tento systém je stejně možný jako monarchie, jenomže je o něco lacinější.

USA

Těžko přemáhám pokušení, abych zde vylíčil úžasné technické vymoženosti dnešního amerického života; ale to by nás zavedlo příliš daleko od studia politických poměrů. Zmíním se aspoň o geniálním a velkorysém řešení dopravních problémů, které se právě provádí v šedesátimiliónovém New Yorku. Protože ulice a podzemní dráhy už naprosto nedostačily rostoucí dopravě, zřizuje se prostě nad celým New Yorkem obrovský betonový strop, na který je přenesena veškerá doprava. Následkem toho zdejší lidé bydlí a žijí vlastně v jakémsi podzemí, ovšem elektricky osvětlovaném a uměle ventilovaném; je to ohromný pokrok.

Jak známo, v americkém politickém životě se druhdy užívalo takzvaných gangsterů. Byly to tlupy rváčů, kasařů, bootleggerů a zabijáků, dobře organizované a slepě poslušné svého náčelníka. Politickým partajím sloužily námezdně tím, že – dejme tomu – unesly nebo trvale odstranily nepříjemného protivníka, vymlátily redakce a kluby druhé strany nebo terorizovaly voliče. Zato se jim krom stálé gáže a kořisti dostávalo ochrany před policií. Ponenáhlu se ovšem politické strany (v Americe jsou jenom dvě) dostávaly víc a víc do závislosti na svých mocných gangsterech. Záhy se pak ukázalo, že v politickém životě mohou sice existovat dvě navzájem se potírající partaje, ale ne dvě navzájem se potírající tlupy banditů. Došlo k rozhořčeným bojům obou gangsterských táborů, z nichž jeden měl v čele newyorského kasaře Red Boba, druhý chicagského pašeráka Big Billa. Oba tábory byly ozbrojeny děly a kulomety, tanky, pancéřovými vlaky, otravnými plyny, vrhači plamenů, bombardovacími letadly a všemi vymoženostmi moderního válečnictví až po morové laboratoře a polní lazarety.

Je ještě v dobré paměti, jakých obětí si vyžádaly tyto srážky. Byly rozstříleny celé městské čtvrti, ve kterých se skrýval některý bootlegger z nepřátelského tábora; byly vyhazovány do povětří celé ulice podzemními minami. Boston byl zničen útokem Big Billových vzducholodí; třetina Chicaga zahynula při plynovém útoku Red Bobových lidí; newyorský vodovod byl zamořen tyfovými bacily z Big Billových laboratoří. Na Wall Streetu se střílelo z děl; bankovní safes byly otvírány palbou z obléhacích kanónů. Válečná eskadra Spojených států utrpěla poblíže Long Islandu drtivou porážku od těžkých křižníků Big Billových, chránících konvoj jeho lodí s pašovanou evropskou kořalkou. K řádné bitvě obou gangsterských armád došlo na úpatí hor Appalačských: v té bitvě byl Red Bob zajat a zabit; jeho hlava byla pak po celý rok vyvěšena na newyorské radnici, aniž se policie odvážila ji odklidit. Úhrnem v těch bojích, kterými obě oficiální tlupy velkoměstského podsvětí vyřizovaly své konkurenční záležitosti, přišlo o život přes sedm tisíc gangsterů, asi

osmdesát tisíc policistů a přibližně patnáct miliónů nezúčastněných občanů. Big Bill ovládl dokonale situaci.

Nyní vládne ovšem jeho strana, to jest strana, kterou on chrání a která mu platí výpalné. Každý politik nebo novinář, který se odváží projevit nějaký opoziční názor, je do dvaceti čtyř hodin odklizen, i kdyby kolem něho stála četa policistů ozbrojených kulomety. Big Bill žije v nádherné vile ve státě Vermont; na jeho hlavu jsou vypsány tři milióny dolarů odměny; je sedmkrát odsouzen k smrti. Má svou vlastní vysílací stanici, kterou rozesílá své rozkazy kasařům, pašerákům, centrálním úřadům a bankám. Obecně se mu přičítá za zásluhu, že energicky potlačil po celých Spojených státech soukromé bandy lupičů, vyděračů a bootleggerů; pokud nebyli vyvražděni, převzal je do svého gangu. Tím přece jen do jisté míry stoupl pocit veřejné bezpečnosti. Tisk ho už několikrát žádal, aby upustil od násilných a krvavých loupeží a vražedných útoků vůči občanům; že stačí, aby žádal po dobrém jakékoliv výpalné, kterého mu ovšem nikdo neodepře. Na to Big Bill v novinách odpověděl, že přece nemůže své lidi nechat vyjít z tréningu, že chce mít ostré hochy, a ne nějaké flákače bez technického výcviku. Z toho důvodu prý dosud neodstranil policii, aby svým dětem nechal příležitost k tvrdému sportu.

Big Bill je ohromně tlustý muž s jedním okem a jednou půlkou ucha; ostatní ztratil v různých rvačkách. Jeho oblíbený sport jsou námořní bitvy s válečnými loďmi Spojených států; praví se, že má nejdokonalejší ponorkové loďstvo na světě. Ve svém paláci ve Vermontu má nádhernou galerii vzácných obrazů a soch, jež naloupil ve státních i soukromých sbírkách; jeho Big Bill Art Gallery požívá právem světové pověsti. V Chicagu zařídil pro své lidi Gangster Hospital, nejmodernější nemocnici na světě, a Criminal University, kde nejlepší kriminalisté studují a prakticky zkoušejí nové zločinecké metody.

Přitom Big Bill je osobně prostý a přímočarý muž. Bylo mu nesčetněkrát nabídnuto místo ve správních radách největších průmyslových trastů a bank. Zásadně odmítá každý takový obchod.

“Ne, synu,” říká, “to není pro mne; takový zloděj já nejsem.” Politické zásady, které uložil Kongresu, jsou tyto: 1. Zákaz imigrace. “Já nechci mít v Americe cizí taškáře,” – říká Big Bill. 2. Přísné dodržování prohibice. “To je můj obchod,” – praví Big Bill – “a do toho se mi nepleťte.” 3. Co největší celní ochrana. “Peníze mají zůstat v zemi,” je zásada Big Billova. 4. Žádné mezinárodní závazky. “Nechci mít co dělat s londýnskými kapsáři,” – hlásá Big Bill. “Ať má každá země svůj vlastní gang.” Jinak Big Bill ponechává Kongresu i Bílému domu volnou ruku. Je velmi oblíben, protože podporuje baseball a několik etických církví.

Jihoamerické státy

Do států Střední a Jižní Ameriky jsem nejel; myslím, že tam není čemu se naučit. Jeden rotarián, který se právě odtamtud vrátil, mi řekl: “Poslouchejte, v té jejich politice aby se čert vyznal. Byl jsem v jednom jejich hlavním městě, safra, kterépak to bylo, nějak jako La Paz nebo Santiago nebo tak nějak; když jsem vylezl z nádraží, prostřelilo mně to klobouk a tamní policajt na mne křičí, abych si lehl na zem. Tak jsem sebou plácl na zem a čekal jsem, až si to odstříleli. Potom jsem se ptal svých obchodních přátel, oč vlastně šlo. Jeden mi řekl, že to byla jenom revolta občanské strany proti straně vojenské. Druhý tvrdil, že si to nějací Coelhové vyřizují své osobní a rodinné záležitosti s nějakými Núnězy. Třetí věděl, že ty jedny chlapy financuje Vacuum oil a ty druhé Copper mines corporation z Winnipegu a že jde o jakási kutací práva. Čtvrtý mne poučil, že to byl rozhodný úspěch katolické strany nad zatracenými bezvěrci, podmazanými od severoamerických zednářů. Pátý soudil, že to bylo vítězství moderní Ameriky nad kněžoury, kteří vedou zatemnělé mezkaře, míšence a peóny do marného boje proti civilizaci. Podle šestého to byla jenom přestřelka mezi vládním vojskem a bandity z hor, kteří přišli rabovat. Tak já nevím. Víte, jestli ti lidé tam dole píší také nějaké dějiny své vlasti, tak bych tam

nechtěl chodit do školy a učit se jim. Říkám, nejedete-li tam za obchodem, zůstaňte raději tady a jděte se podívat na Big Billovu galerii. To aspoň uvidíte, co je kultura."

Československo

Svého pobytu v Chicagu jsem použil k tomu, že jsem našim tamním krajanům uspořádal přednášku o politických poměrech v naší vlasti a v Evropě vůbec. Podávám zde krátkou tresť svého výkladu:

Po zlaté a památné době rozkvětu našeho státu nastala perioda hlubokého úpadku, způsobená jednak vnitřní nesvorností, jednak těžkými neúspěchy na zahraničním poli. Tak v kanadském hokeji jsme se mezi evropskými státy ocitli na sedmém místě; ztratili jsme světové amatérské mistrovství v tenisu a naše kopaná podlehla Vídni v poměru sedm k jedné. Tím se zhroutil starý národní idealismus a bylo rozvráceno naše bývalé sebevědomí, se kterým jsme tvrdívali, že to Evropě nandáme. Národní malomyslnost zostřila stranické rozbroje měrou nebývalou.

Za těch neutěšených poměrů se vzchopila AC Sparta zásluhou svého kapitána Lojzy k výkonům hodným naší husitské minulosti. Porazila Vídeň rozdílem dvou branek, zdrtila Maďary skórem 4:3 a posléze to natřela Anglii poměrem 6:3, poločas 2:2. Tehdy jsme cítili, že starý český lev opět procitl. Kapitán Lojza se stal předsedou vlády, čili jak se správněji říkalo, kapitánem ministerské jedenáctky. Jeho levé křídlo, nádherně s míčem unikající Štrup, se stal ministrem zahraničí, skvělý zadák Jára Poch ministrem vojenství; ač nechybělo radikálních hlasů, tvrdících, že ministr vojenství má být brán z útoku a ne z obrany.

Zdálo se, že s kabinetem Sparty je obnoven režim skutečné a vážné autority; tu se přihodilo, že v zápase o mistrovství Čech SK Slávia porazila vládní Spartu 1:0. Národ se opět rozdělil: jedni tvrdili, že vítězný gól byl dán z ofsajdu a že vůbec soudce byl mlha;

druhá část veřejnosti byla toho názoru, že v politice rozhodují zřetele mezinárodní, jako je vítězství nad Vídní a Peští, a že pouhý zápas o mistrovství Čech nemá politického dosahu; třetí však s velikým povykem hlásali, ať prý se nechá Sparta vycpat se svými zahraničními úspěchy; vládnout má ten, kdo je nejsilnější doma; už prý máme dost toho věčného šilhání, co tomu řekne Evropa. Kolem této otázky se utvořily dva veliké politické bloky: jeden (vcelku odpovídající levici) viděl těžiště politiky vůbec v takzvané hře mezinárodních sil; zvláště my jako malý národ se musíme uplatnit na fóru mezinárodním a vysílat na světové trávníky jenom ty nejlepší lidi. Druhý blok (mohli bychom říci konzervativní) naproti tomu stál vášnivě na stanovisku, že si máme hledět jenom svých domácích zápasů; odtud, z domácí půdy, tryská pravá národní energie; nemusíme se bát, že bychom to Evropě nenandali, jen když porosteme na svých vlastních trávnících. Následkem této bouřlivé výměny názorů (při které musela vícekrát zakročit policie) nastoupil kabinet Slávie, v jehož čele stál kapitán Láďa Fára; ministrem vojenství se stal tentokrát muž z útoku. Nový kabinet se záhy upevnil hlavně svým vítězstvím nad Viktorií Žižkov (4:2) a trvá ve vládě, pokud vím, podnes, ačkoliv přívrženci Sparty jej viní z nejhrubších faulů.

Tento politický vývoj naší milé vlasti ukazuje dvě pozoruhodné věci: Předně že politika přechází všude víc a víc v ruce profesionálů; je jen důsledné, že u nás jsme si k tomu vybrali pravé profesionály z fotbalových klubů. Za druhé je zřejmo, že ve většině států vyhovuje povaze národa, aby byl rozdělen ve dva tábory. Při takovém rozdělení má každý občan s kým držet a koho nenávidět; jeho politická nenávist se netříští na různé ideové odstíny a zásadní neshody; je jednolitá a takřka instinktivní. Pravému politickému člověku nezáleží tak tuze na tom, co vlastně chce jeho odpůrce; hlavní je, že je z druhého tábora. Lidé by se nemohli tak snadno navzájem nenávidět, kdyby nebyli označeni různými barvami. Proto hoví politika tak dobře jistým základním pudům lidské nátury. Nechybí sice rozšafných hlasů, které žádají, aby se ve jménu

celonárodní svornosti Slávie a Sparta spojily v jediný politický tým; ale ukázalo se v řadě mezistátních utkání, že kombinované mužstvo obou klubů nehraje nikdy tak obětavě a nadšeně pro čest vlasti, jako když oba kluby hrají proti sobě, okřídleni ideou nařezat těm klukům z druhého klubu. Staří pamětníci říkají, že podobně tomu bývalo i za dřívějších víceméně ideových politických rozporů; z toho je vidět, že poměry u nás jsou celkem ustálené.

Japan

Ze Spojených států jsem pokračoval ve své cestě přes Japonsko. Japonskem jsem byl značně zklamán. Na jedné straně jsem podle starých knih soudil, že tam najdu jakési zvláštní umění, jako jsou dřevoryty, gejši, sakury a podobné věci; na druhé straně se bájí, že Japonsko je nejmodernější a nejpokročilejší ze všech evropských zemí. Nuže, nenašel jsem tam celkem nic, co by vypadalo jinak nebo moderněji než dejme tomu londýnský Hampstead, berlínská univerzita nebo vídeňské kavárny; jenomže to všechno vyhlíží drobátko nověji.

Tím více překvapuje, že v Japonsku se až donedávna udržela prastará státní teorie teokratická. Podle této archaické teorie japonský císař zvaný mikádo je prostě Synem slunce, a proto mu příslušejí božské pocty. Protože je příliš vznešený, aby sám vládl, má k ruce své dvořany, ministry a jakýs takýs parlament. – Tato jak zřejmo zastaralá a absolutistická teorie vládní moci se nedávno zhroutila, aby učinila místo názorům moderním a vpravdě demokratickým. Dnes se obecně uznává, že veškerá moc pramení z lidu; tato moc je božská. Ale jelikož mikádo je reprezentantem národa, uctívá národ v jeho osobě sebe sama a svou božskou moc; z toho důvodu příslušejí mikádovi božské pocty. Ježto mikádo je příliš vznešený, aby sám vládl, má k ruce své dvořany, ministry a jakýs takýs parlament. – Tento dalekosáhlý převrat v politických názorech japonských byl proveden nenásilně a v naprostém klidu.

Můj vzdělaný přítel pan Kamakura mně jasně vyložil politické ideály dnešního Japonska: Předně Japonsko má co mluvit do všech otázek světových, protože je stejně silné a vzdělané jako kterákoliv bílá velmoc. Za druhé si Japonsko vyhražuje pro sebe řešení všech otázek v mongolské Asii, protože patří mezi žlutá plemena; a bílé mocnosti se nemají co míchat do žlutých záležitostí. Přísná logika těchto argumentů byla mírněna zdvořilým úsměvem pana Kamakury. Protože se všichni Japonci podobně usmívají, myslím, že sdílejí politické názory pana Kamakury.

Čína

Co se týče politických poměrů v Číně, nelze tu vlastně mluvit o nějaké politice; zato poměry tu jsou. Dnešní Čína se rozpadá ve dvě části: severní čili asiatskou a jižní čili evropskou. V asiatských severních provinciích vládne generál Čang-lin-ček se svými mandžuskými bandity, kteří vydírají z ubohých Číňanů výpalné, vyhánějí je z jejich statečků a vůbec týrají je přímo mordýřsky. Následkem toho v severních provinciích vypukl hlad a tyfus; na půldruhého miliónu lidí zemřelo hladem, a nedostane-li se brzké pomoci, zahynou pravděpodobně další tři nebo čtyři milióny naprostým nedostatkem potravin a jiných prostředků.

Naproti tomu v jižních provinciích byl zřízen protektorát bílých velmocí, jež jmenovaly smíšenou mezinárodní komisi pro pomoc Číně. Tato komise spravuje různé monopoly, udílí exportní koncese, zakládá společnosti pro stavbu drah a průplavů a vůbec organizuje tuto hospodářsky tak zaostalou zem, otvírajíc ji mezinárodním obchodním zájmům. Následkem toho v jižních provinciích vypukl hladomor, který až dosud skosil na dva milióny lidí; nepřijde-li v dohledné době pomoc, jsou ovšem ohroženy další milióny hladovějících. Nicméně není příčin k obavám, že by tím utrpěly akcie různých obchodních společností a podniků pracujících s Čínou.

SSSR

Pokud lidská paměť sahá, vždy se tvrdilo a tvrdí dodnes, že se sovětský režim v Rusku dnes nebo zítra musí zhroutit. Projížděl jsem tedy širou Rusí s jakousi obavou, aby se řečený režim nezhroutil za mé jízdy; nestalo se tak a patrně se to stane až příští měsíc.

Když jsem dojel do Moskvy, byl jsem ihned povolán k jakémusi vyššímu činovníkovi, který se mne přívětivě vyptával po účelu mé cesty. Když jsem mu řekl, že bych rád studoval politické poměry, byl laskavost sama a přidělil mně dva policejní agenty, abych prý nebyl omylem zatčen nebo jinak obtěžován. Nadto mně bylo propůjčeno úřední auto a vypracován přesný program, co všechno musím vidět. Viděl jsem:

1 vzornou nemocnici
1 vzorné mlékařství
1 vzorný dělnický byt
1 vzornou obecnou školu
1 vzorný kiosk se sodovkou
1 vzorné hospodářství
1 vzorné pšeničné pole
1 vzorný veřejný záchodek
1 vzorný železniční vagón
1 vzorného obecního býčka
1 vzornou lidovou jídelnu

a ještě několik jiných vzorných objektů, ze kterých jsem se přesvědčil o nebývalém pokroku v celé zemi.

Viděv toto vše, šel jsem poděkovat onomu významnému činovníkovi a netajil jsem se mu svým nadšením. Řekl mi, že toto vše je teprve počátek hospodářského rozmachu sovětské veleříše; že právě nyní je dosavadní program na tři sta let (takzvaná třistaletka) nahrazován daleko racionálnějším, zevrubným a závazným programem na dalších sedm tisíc let. Do té doby se sovětští občané musí spokojit s poněkud menšími příděly potravin a s jistým

omezením svobod; ale činí tak rádi, ano s nadšením. Ostatně jak mne ujistil onen hodnostář, zhroutí se zpuchřelý režim všech ostatních států v nejkratší době, patrně už příštího měsíce.

Cestou z Moskvy jsem se seznámil s jedním sovětským diplomatem, který odjížděl za jistým zahraničním posláním. Od něho jsem důvěrně zvěděl, že Moskva prožívá horké dny. Zachoval se totiž ústní výrok Leninův, že on, Iljič, hodlá zříditi stálou ekonomickou radu. Proti tomu vznikla frakce nebo sekta, která tvrdí, že tento výrok byl zapsán nepřesně a že Iljič řekl (nebo chtěl říci), že zřídí stálou ekumenickou radu. Následkem toho vzplanul vášnivý boj mezi ekonomisty a ekumenisty; k těmto se hlásí hlavně Tataři, Turkmeni, Kalmukové a vůbec celý Dálný východ. Třetí sekta popírá vůbec uvedený výrok a odmítá všechno ústní podání o Iljičovi, opírajíc se jen o knihy. Tato pověra se lavinově šíří od Leningradu a Archangelska po celé severní Rusi. Moskva prohlašuje, že tito rozkolníci jsou podplaceni od mimoruských nevěřících, a stíhá je ohněm a mečem. Zatím však ekumenisté vyhlásili náboženský boj ekonomistům, vedeni jakýmsi bucharským dervišem, který se vydává za potomka Bucharinova. V samotné Moskvě se pak šeptá, že dnešní držitel nejvyšší vládní moci je lžidiktátor; že se neprávem vydává za Gruzínce nebo mohamedánského Gurijce, neboť je to obyčejný pravoslavný Rus, který se ve skutečnosti jmenuje Vaska Protogerov. K tomu dlužno přičísti řadu dogmatických sporů, jako je spor o XXVII. článek rezoluce charkovského sovětu, spor o to, co je míněno slovy "vedení hospodářského podniku", spor mezi takzvaným radikálním a takzvaným nekompromisním křídlem – zkrátka je nutno očekávat tak jako po celé minulé století, že se sovětský režim nachází před svým bezprostředním zhroucením.

Polsko

V Polsku jsem byl přijat neobyčejně dobře; byl jsem uveden do různých šlechtických a politických klubů, kde jsem se seznámil s kněžnou Cz., hraběnkou W. a jinými významnými a neodolatelnými osobnostmi. Musím konstatovat, že polské dámy jsou nadmíru krásné a okouzlující. Zatímco ve Francii dnes vládne koloniální kreolská francouzština, mluví se čistý a klasický jazyk Racinův už jenom ve Varšavě. Jsem ohromně nadšen polským společenským životem. Pohříchu nemohu o zdejších poměrech psát obšírněji, protože jsem právě pozván na výlet; ale jsou prostě okouzlující.

N.B. Prý v sejmu se politické partaje nemohou vůbec dohodnout; následkem toho mladý poručík Konietopski s dvaceti vojáky rozehnal sejm a vyzval předsedu sejmu na souboj.

Menu včera večer:
Ecrevisses sauce Beaumarchais
Potage Windsor
Saumon ŕ la Lorraine
Filet Deauville
Asperge de Beaune
Crčme chocolat Gaston Tata
Glace Monaco
Fruits
Vins:
Château Tquem 1961
Château-nef du Pape 1943
Clos de Marsan 1986
Grand cordon vert
Liqueurs

P.S. V Lodži vypukly krvavé nepokoje následkem nezaměstnanosti. Nejvíce se nosí zcela lehké a krátké toalety z mušelínu, zdobené ručním vyšíváním z lesklých korálků, lemované lehkou kožišinkou (činčilou, bílým hranostajem).

Maďarsko

V Maďarsku jak známo byla konečně rozřešena stoletá otázka královská. Prvotní kandidát na uherský trůn byl jakýsi princ habsburský; ale od něho, respektive od jeho potomků se začali sami maďarští legitimisté odvracet, protože tento rod vynikal neobyčejnou plodností a hojným příbuzenstvem; tím by přesmíru vzrostly náklady na královský dvůr. Maďarští monarchisté se rozdělili na několik skupin: jedni navrhovali kandidaturu Vasovců, druzí doporučovali dům Savojský, jiní byli pro Bourbony, čtvrtí vystoupili s kandidaturou Asasínovců, někteří byli pro volbu krále ze středu maďarské šlechty a opět jiní nabízeli svatoštěpánskou korunu bývalým vévodům Meklenburským. Pošlo z toho mnoho politických zmatků, jakož i soubojů mezi maďarskými kavalíry. Nakonec byla v jednom aristokratickém klubu, kde se hrávalo o veliké peníze, provolána za uherskou královnu tehdejší pešťská královna krásy slečna Aranka Fekete. Poněvadž bylo dokázáno, že není židovského původu, přijaly vlastenecké vrstvy tuto volbu s uspokojením, ano i s nadšením, zvláště když se královna Aranka objevila mezi magnáty v husarských kalhotech. Tím byla tato životní otázka maďarského národa vyřízena.

Jisté potíže nastaly, když maďarský primas jménem národa počal naléhavě radit, aby si královna Aranka zvolila chotě z některého panovnického domu. Leč panenská královna to odmítla hlavně proto, že prý by si manželstvím zkazila figuru; na všechny nabídky odpovídá: "Nem nem soha." Uherský primas vyjednal s Vatikánem, že aspoň bude po smrti prohlášena za blahoslavenou, čímž znamenitě stoupne prestiž apoštolské koruny uherské.

Královna Aranka provedla četné reformy: místo parlamentu svolává šlechtické kasino; všichni četníci byli povýšeni do stavu rytířského (köznemesség); vojenské osoby jsou zproštěny všech zákonů krom zákona kavalírské cti. Veškeré volby, včetně voleb královny krásy, jsou zakázány pod titulem podvratných rejdů; všechny dotud volené funkce, jako jsou předsedové správních rad,

obecní starší, starostové spolků a podobně, jsou od nynějška jmenovány vládou. Nejvyšším ediktem bylo nařízeno, že všichni mužové mají nosit kníry.

Maďarští historikové v řadě spisů dokazují, že slavné dějinné nájezdy Hunů, Avarů, Kumánů a Pečeněhů nebyly vlastně nomádským stěhováním a násilným plenem, nýbrž propagačními výpravami ve jménu maďarské státní myšlenky. Tím bylo oživeno nadšení pro propagandu. Chystá se řada propagačních výprav a zájezdů do sousedních zemí a na evropský Západ.

Turecko

Jediné mezi všemi státy setrvalo Turecko neochvějně na dráze pokroku. Když už před dávnými a dávnými lety bylo zákonem odstraněno nošení fezů a ženských závojů, když byl zrušen moslimský letopočet a nařízeno užívání latinky, pokračovaly následující vlády v téže civilizační linii. Tak byla zákonem zrušena turečtina a jako jediný jazyk zavedeno esperanto; zákonem nařízeno povinné nošení buřinek čili tvrďásků; zákonem zrušen islám a jako národní víra uzákoněn vědecký agnosticismus. Zákonem bylo zrušeno náboženské omývání nohou a zakázány domácí hudební nástroje, jako ut, kemendže, kánun a zurna; místo nich zákonem předepsán gramofon. Orientální lenost zrušena zákonem a stanovena normální rychlost 1,1111 metru za sekundu. Turecké hospodářství nahrazeno švýcarským, turecký buben džezovým. Místo tureckého medu byla zákonem zavedena řepná melasa. Zákonem byly nařízeny i jiné moderní věci, jako podvojné účetnictví, psychotechnika, švédský tělocvik, traktory, synkopy, psací stroje, neonové reklamy, koedukace, autostrády, ekonomizace, vojenský výcvik dětí, národohospodářství, ankety, ventilátory a všechny jiné vymoženosti posledních století. Těmito zákony moderní Turecko dohonilo, ba předhonilo všechny ostatní státy, kde byl většinou veškerý pokrok přenechán dobré vůli a potřebě lidí.

Následky toho se daly ovšem čekat: dnešní Turci se dívají velmi spatra na ostatní národy, které nejsou tak daleko jako oni: které se například drží různých starých věr, krojů a zvyků, holdují

staromilství a neuznávají vědecký agnosticismus. Den za dnem roste volání, že by Turecko mělo starou Evropu konečně kolonizovat a civilizovat; nebo vyhlásit svatou válku zatemnělým a nevěřícím psům evropským. Ještě příkřejší civilizační fanatismus se objevuje v dnešním Afganistanu, který uzákonil uniformní overaly pro muže a ženy, prenatální výchovu dětí, povinné eugenické sňatky a mnoho jiných vymožeností, k nimž Evropa dosud nedospěla. Mluví se o rozvinutí zeleného praporu pancivilizace. Davy, zfanatizované od univerzitních profesorů, obléhají evropská vyslanectví a konzuláty volajíce: "Pryč s barbary! Ať zhyne středověk!"

DOSLOV

Když jsem plul z Vancouveru do Japanu, seznámil jsem se na palubě s jedním drobným a svrasklým človíčkem; jeho jméno jsem ovšem přeslechl a nevím ani, byl-li to běloch nebo Číňan nebo co, neboť jsem s ním mluvil jen jednou v noci.

"S tou lidskou politikou je to divná věc," řekl mi. "Velectěný pane, dávejte pozor: na ničem lidé nelpí tak vášnivě jako na své politice. Pro politické ideály se vedou války a revoluce; pro politiku jdou lidé na smrt nebo aspoň na ni posílají jiné. Pro politiku se nenávidí národy mezi sebou a strany uvnitř národů. Miluj bližního svého, ale kopni ho, je-li z jiné partaje. Lidé se zabíjeli pro náboženství, dokud náboženství bylo politikou; udělejte z otázky, má-li se smekat pravou rukou nebo levou, otázku politickou, a lidé si na potkání ukoušou nosy. Podle toho tedy bychom mohli říci, že lidé berou politiku smrtelně vážně a že nic není pro ně tak důležité jako jejich politické ideály."

"Snad," řekl jsem, "bychom to tak mohli pojímat."

"Račte nyní dát pozor," pokračoval stařík. "Podíváte-li se zblízka, več vlastně takový politický člověk většinou věří, shledáte, že to jsou jednak jeho hmotné vyhlídky, jednak všelijaká stará hesla, nepochopená slova, fráze, předsudky a namnoze i veřejné lži. Nic si

lidé netvoří povrchněji a slepěji než své politické názory. Daleko obezřeleji si vybírají kravatu než svůj politický ideál; věnují více soustředění tomu, aby si vyvolili suchý doutník, než tomu, aby přezkoušeli politické pravdy, dřív než se stanou jejich fanatickými zastánci. Chcete zajisté říci, že přepínám."

"Pokud jsem viděl různé země," řekl jsem, "tedy jen drobátko."

"Dobrá," pravil ten človíček. "V tom je ta paradoxie politiky: že v ní většinou jde ruku v ruce náruživý fanatismus a intelektuální lajdáctví; že lidé se tak rozhořčeně bijí o věci, pro něž se rozhodují tak náhodně a nekriticky. Vážený pane, můžete mi ten úkaz vysvětlit?"

"Snad je to tím," řekl jsem, "že žijeme jaksi v přechodné době."

"Lidstvo žilo a vždy bude žít v přechodné době," namítal stařík. "Ale co se týče tajemství politiky, skoro se zdá, že to vězí v něčem jiném. Z velké části žije politika tím, že organizuje, co je v lidech špatného: jejich sobectví, pohodlnost, hašteřivost, potřebu nenávidět, nesnášelivost, pocity vzteku a závisti, neochotu, násilnictví a takové ty krámy. Proto uprostřed všeho, co se lidem podařilo, zůstává politika tak primitivní a jaksi hrubá; není dosud a nikdy nebyla na úrovni své doby. Poslyšte," řekl stařík náhle, "kdyby se jednou udělal pokus organizovat v politice jen to, co v nás lidech je rozumné a výkonné, láskyplné, zdvořilé, vzájemné a obětavé, pak by namouduši –"

"– pak by šla politika v čele civilizace," řekl jsem.

"Ano," pravil stařík. "A hlavně by ztratila na své veřejné atraktivnosti."

Lidové noviny 29. 6., 5. 7., 13. 7., 20. 7., 27. 7., 3. 8., 10. 8. a 17. 8. 1930

PANIKA V NEAPOLI

Naštěstí pro sebe i pro svět nebyla alespoň Neapol postižena zemětřesením tak, jak jsme se v první chvíli obávali. Jistě už se otřepala ze svého leknutí a pomalu zapomene na hrůzu noční paniky, která jí otřásla v noci na středu. Panika v Neapoli: to už mohlo stát za to, neboť docela všední pouliční život v Neapoli vypadá pro naše severní oči a uši jako důkladný kus paniky. Prodavač zeleniny řve, jako by z něho stahovali zaživa kůži; kamelot běží s novinami, jako by honil vraha své maminky, ryče, co mu hrdlo stačí. Řvou drožkáři, tramvaje řinčí, auta houkají z pouhé a čiré rozkoše hluku. Každou chvíli se leknete, že se za vámi nebo před vámi strhla vášnivá rvačka; ale to se jen pozdravují známí. Při tomto neapolském temperamentu musela být panika v Neapoli provázena křikem, který mohl rozštípnout nebesa: ledaže by se skutečná panika v Neapoli projevila naopak mlčením. Ale tomu neuvěří, kdo viděl Neapol.

Lidové noviny 26. 7. 1930

NA POMOC POSTIŽENÝM

Ne, tentokrát nejde o žádnou sbírku, nýbrž jenom o dobré slovo k prospěchu těm, kdož dlíce na letních bytech a toužíce po koupání nebo jiných přírodních radostech jsou anebo byli

postiženi deštěm,

následkem čehož denně vzdychali, bručeli, vrčeli, hubovali anebo nadávali na počasí, jež prý je špatné, pod psa a pro kočku. Chtíce je utěšit v tomto stýskání, ujišťujeme, že toto počasí nebylo špatné, nýbrž dobré, z několikera příčin, jako jsou brambory, řepy a sena; že nepřišlo-li vhod prázdninovým lidem, přišlo velmi vhod vegetaci, která tu je nejen k užitku, nýbrž i ke kochání pro jejich oči a srdce. Pročež klademe jim na srdce, aby zatáhne-li se opět obloha a začne-li

zase šustět dešť na listech stromů, rozjasnili své líce a s povděkem řekli:

"Zaplať Pánbůh, už zase prší."

A bude jim aspoň veseleji.

Lidové noviny 31. 7. 1930

NATRUC

Zdá se, že přírodě za našich dnů působí zvláštní špás dělat nám všechno natruc. Protože loňská zima byla tak tuze krutá a nebylo čím topit, zásobili jsme se na minulou zimu uhlím v rozsahu téměř arktickém; a hle, nastala zima mírná a suchá jako už dávno ne. Protože loni v létě vyschla v Praze voda, zakázaly nám letos vodárenské úřady pražské veškeré hýření s vodou, jako je zalévání květináčů nebo poněkud větší tělesná čistota; my pak jsme se zásobili mocným hněvem proti řečeným úřadům, připraveni lát jim za horko a sucho, na něž jsme čekali. A hle, jen nejčernější nevděčník by si letos mohl stěžovat na nedostatek vody. Příštího roku vzhledem k letošním zkušenostem se už nebudeme předem starat o uhlí ani o vodní otázku pražskou. Vsaďte se, že pak zase nám příroda nadělí povětří natruc.

Lidové noviny 14. 8. 1930

NAD TROSKAMI

Dvanáct mrtvých a smrtelně raněných při pádu jediného letadla: to je i v dějinách letectví událost výjimečná a strašlivá. Každá prolitá krev volá do nebe; při každé násilné smrti v nás kromě soucitu procitá i starý a věčný pud odvety, pravěká a spravedlivá potřeba zjišťovat a soudit vinu za lidský život. Tentokrát nebude nikdo vinit

pilota, který uhořel za svým volantem; ani nádherný stroj, z nejlepších, jaké konstruktivní důmysl kdy sestrojil; ani přírodu, která bouří a vichrem zkřížila cestu krásného letadla. Až příliš mnoho lidí se neubrání nutkání přičíst ten tucet životů mechanické civilizaci, která svádí lidi kouzlem rychlosti a pohodlí a za to někdy platí jejich životy. Za jediný týden dvě katastrofy autobusů a jeden hrozný pád letadla: to je příliš krvavá cesta několika dnů, než aby neotřásla naší důvěřivou radostí z užívání darů technické vynalézavosti. Nepočítáme letadel, která doletí, ani vozidel, která dojedou; všechny každodenní úspěchy, všechno hladké a normální fungování je naráz převáženo jediným takovým výjimečným neštěstím. Nyní budou rozšafní lidé vykládat: "Neříkal jsem to vždycky? K takovým koncům vedou tyhle vynálezy. Já bych do toho nesedl zanic na světě."

Myslím skutečně, že se propagace letectví nedala správnou cestou. Až přesmíru se hledělo zkolébat lidi pohodlnou jistotou, že už se nemůže nic stát. Těm, kdo letectví doporučovali právě argumenty bezpečnosti, bude nyní dosti těžko vymluvit lidem z hlavy případ OK-FORu. Budou dokazovat že je to výjimka, která znamená jen takový neb onaký zlomek promile v dnešní letecké dopravě. Ale důvěra, tento nejkřehčí z lidských citů, se nedá křísit ciframi, zůstane v ní trhlina, kterou překlene teprve milosrdné zapomenutí.

A přece celá věc má v podstatě jinou tvář. Přečtěte si listinu mrtvých a raněných z našeho avionu smrti. Až na jednu osobu byli to mladí lidé, většinou třicátníci. Až na jednu výjimku byli to muži. Bylo mezi nimi pět inženýrů. Byli mezi nimi tři nebo čtyři sportovci. Zdá se, že pasažéři letadel jsou převážně lidé, pro které je cesta vzduchem něco více než transport z místa na místo, pro které je dobrodružnou technickou rozkoší nebo sportovním požitkem. Myslím, že většina z těch, jichž jména nalézáme na listině ztrát, by se sice nevrhla střemhlav a vědomě do nebezpečí, ale necouvli by před zmínkou o jakémsi riziku. Máme za to, že dodnes je letectví z větší části živo z pasažérů tohoto druhu.

Dnes nad spálenými troskami OK-Foru není věru místa na propagaci letectví ve jménu bezpečnosti; ale je dobrá příležitost říci dnešním lidem tolik: Ano, bývá tu riziko, třeba vyjadřitelné jen zlomkem promile; ale ve jménu techniky, ve jménu budoucnosti, ve jménu lidské energie a vynalézavosti je třeba lidí, kteří necouvnou před tou troškou rizika. Těch jedenáct mrtvých a umírajících nejsou jenom výstrahou, ale i činorodou pobídkou: kde jsou mrtví a ranění, tam je vojna; ale tam také zní polnice volající do linie další pravé muže. Nikdo nejde do boje, aby padl, ale aby ve své chvíli nesl s jasnou myslí svůj kousek rizika. Lidé, kteří budou nad troskami OK-Foru příliš potřásat hlavami, inkriminovat a varovat, se podobají lidem, kteří by ve chvíli války říkali druhým: "Nechoďte na hranice, tam se střílí!" Zdravý a jasný člověk na ty hranice půjde ne z bravury, ale proto, že by se styděl za nedůstojný strach z toho malého osobního podílu na riziku, jež provází každé veliké dění.

Tu slabou trhlinu v důvěře, kterou způsobuje každá katastrofa, nahradí větší úcta k věci: letadlo není trakař nebo dětský kočárek; nuže, to právě je o důvod více, abychom je s podivem milovali, nese-li nás nebo bzučí-li nám nad hlavami. Šťastný let!

Lidové noviny 24. 8. 1930

PASÍVNÍ TELEFON

Ministerstvo pošt nás potěšilo sdělením, že státní telefon je pasívní. Poradíme mu tedy nevelký sice, ale jistý zdroj příjmů. Jak známo, telefonu se u nás tuze často zneužívá na zbytečné a hlavně nekonečně dlouhé hovory; někdy, když někomu potřebujete nutně a spěšně telefonovat, je jeho aparát zablokován povídálkem, který vůbec nedovede přestat; nebo voláte číslo, které je zrovna tak obleženo hovory, že se marně pokoušíte desetkrát nebo dvacetkrát dostat s ním spojení. Každý ví, jak takové zdržování s telefonem v nutných případech jde na nervy. Jak známo, telefonní ústředna

nesmí přerušit žádný vnitroměstský hovor, leda přijde-li do toho hovor státní nebo meziměstský. Proč by stejně nemohla ústředna přerušit hovor pro nutné a spěšné spojení vnitroměstské? Kdyby telefonní správa účtovala nutné hovory vnitroměstské několika korunami, užívalo by jich mnoho lidí, kteří mají naspěch, a státní telefon by si přece jen přivydělal na svůj deficit. A snad by se tomu opravdu mohlo říkat obchodní vedení telefonu.

Lidové noviny 27. 8. 1930

REFORMA ŠKOLY

Čekal jsem, že se proti reformě střední školy, jak ji publikovalo ministerstvo školství, ozve jedna nejradikálnější námitka: že jde-li nám vůbec o reformu střední školy, začalo se s ní opět na místě nepravém. Ale protože, pokud vím, nikdo tu výtku neudělal, musím ji vyklopit sám. Řekl bych to asi tak, že chceme-li reformovat střední školu, musíme začít s reformou na univerzitách. Jinak to asi nepůjde z místa.

Prošel jsem ve svých letech tři gymnázia s velmi různou tradicí. Poznal jsem na nich dokonalé učitele, kteří i řeckému tvarosloví nebo algebře dovedli vdechnout cosi, co nás kluky poutalo nebo k čemu jsme aspoň chovali jistou vážnost. Poznal jsem řemeslné kantory, které jejich vyučovací předmět nudil stejně jako nás kluky a pro něž kterákoliv nauka měla jenom ten účel, aby se z ní dávaly známky. A konečně byli živoucí postrachové, kantorští hnidopiši a pedanti, kteří nám klukům dovedli zprotivit kterýkoliv naukový předmět bezmála pro celý život. Jsou sice lidé, kteří mají vrozený sklon stát se pedanty; ale později jsem na univerzitě shledal, že jeden ze zvláštních účelů filozofické fakulty je právě výroba školometů.

Každý profesor filozofické fakulty vám ovšem řekne, že posláním jejich učiliště je pěstování věd, a nikoli výchova středoškolských

učitelů; že jejich fakulta je univerzita, a ne jakési vyšší pedagogium. Nuže myslím, že bychom se na to divně dívali, kdyby například medicínská fakulta o sobě hlásala, že neslouží a nechce sloužit výuce lékařů, nýbrž čirému pěstění medicínských věd; a že jí nic není po tom, jak budou doktoři v praxi léčit. Medicínská fakulta nepustí do praxe medika, který by byl vysoce specializován dejme tomu ve fyziologii krevního oběhu, ale neuměl by tahat zuby nebo zastavit krvácení z nosu. Lékařská fakulta nevychovává učence, nýbrž praktické lékaře; což nijak nebrání jejím profesorům, aby (aspoň někdy) vedle toho dělali vědu.

Středoškolským učitelům svěřujeme mládež na sedm nebo osm let; myslím, že je to funkce stejně důležitá jako funkce lékaře. Ale přitom je univerzita nevychovává na učitele, nýbrž na klasické filology nebo češtináře nebo matematiky, jako by se rozumělo samo sebou, že kdo se vyučí matematice, dovede ji také učit. Filozof, který byl na univerzitě honěn pro aoristy, bude pro aoristy prohánět kluky na gymnáziu. Duch hnidopišství a učené pedantérie, který se nevyplení žádnou reformou, začíná se na univerzitách, a ne na střední škole. Tím nemluvím proti tomu, aby univerzita byla chrámem vědy; naopak každý z nás by si přál té vědecké produkce ještě víc. Ale přednášet neznamená dělat vědu; to znamená učit a vychovávat; nejenom učit vědě, nýbrž učit učitelství. Univerzita vychovává své žáky tak, jako by se měli živit germanistikou nebo historií; ve skutečnosti se mají živit učitelstvím. Těch skutečných filologů, fyziků nebo dějinářů vyjde z univerzity malé procento; to, v čem má zdrcující většina ostatních ráda nebo nerada své skromné, ale stálé živobytí, se podobá vědě asi tak jako berní výpočty Einsteinově teorii relativity.

Kdyby si univerzitní profesoři jednou upřímně řekli, že na své katedře naprosto nevychovávají a nemají vychovávat učence svého oboru, nýbrž zajímavé nebo vysoce nudné učitele pro normální kluky, snad by si řekli, že se od nich vedle vědy žádá ještě něco jiného: praktické užití vědy pro výchovu lidí. Dalo by jim zajisté dost práce a přemýšlení, než by na to přišli, co vlastně mají svým

posluchačům dávat a od nich žádat; bylo by to aspoň ze začátku daleko nepohodlnější než předčítání toho, co už sami napsali nebo co napsali jiní. Tuto reformu nemůže ovšem provést žádné ministerstvo, nýbrž cosi, čemu bychom řekli duch univerzity. Je-li něco nemoderního a nepružného v našich středních školách, obáváme se, že to znamená, že tkví něco nemoderního a nepružného v našich univerzitách.

Lidové noviny 29. 8. 1930

ČLOVĚK SE Z PRÁZDNIN NAVRACÍ…

Člověk se z prázdnin navrací,
mírný a bohabojný,
a kam se podívá, vidí jen
zápasy samé a vojny.
Například vojáci na manévrech
bili se ze vší síly,
až jedni byli z toho modří
a druzí červení byli.
V Praze se utkaly v zápase
z celého světa holky
a běhaly jako s keserem.
Vyhrály Němky a Polky.
Na pražské radnici vedly se
vášnivé boje a sváry
ve veřejném zájmu: komu zadat
veřejné pisoáry.
V té obecné ráži i venkovský lid
do boje vyrazil jaře:
svedl zas bitvu u Lipan
a projel ji na celé čáře.
Až v Argentině konala se

jedna z těch přečetných vojen.
Vyhrál to nějaký Uriburu
a projel to Irigoyen.
Nejstatečněji se drželi
italští bohatýři.
Stříleli naostro. Stříleli do zad.
A byli padlí čtyři.

Lidové noviny 13. 9. 1930

ČLOVĚK A KAMERA

I

Myslím, že většina lidí dostává fotografický aparát darem pod stromeček nebo k svátku; fotografický aparát patří totiž k věcem, po kterých normální člověk touží od dětství, ale které považuje jaksi za zbytečné. Jenže k věcem, které člověk dostane darem, nemá nikdy ten pravý odborný poměr; s darovaným aparátem střílí jeho držitel vpravo a vlevo jako nebezpečný šílenec, kterému přišel do ruky brovnink, nadmíru žasna, že mu z toho občas vyjde obrázek. Ani se nesnaží pochopit jistá vyšší tajemství, jako například jak vlastně se to tam uvnitř dělá; pozorně se vyhýbá všem technickým komplikacím, jako je clona, zaostření nebo dokonce expoziční doba. Má k svému aparátu poměr poněkud pověrečný: dá-li Bůh, obrázek vyjde; nedá-li Bůh, i nevyjde. Jak říkám, s darovaným aparátem není žádná odborná práce.

Chcete-li fotografovat odborně, musíte si aparát koupit sami. Ale nejdřív je třeba tak asi rok hlásat všem známým na potkání, že si chcete koupit fotostroj.

"To si kupte alfu," poví vám hbitě první. "Já mám alfičku, a ta vám bere báječně."

“Alfu bych nechtěl ani zadarmo,” praví druhý s odporem. “Chcete-li dobrý stroj, tak si kupte jenom dürrenschmidta. Já mám dürrenschmidta, ale to vám jsou obrázky!”

“Budete se tahat s dürrenschmidtem,” varuje vás třetí. “Kupte si raději zrcadlovku. Bez zrcadlovky nedáte ani ránu.”

“Načpak zrcadlovku,” míní čtvrtý. “Já mám dvacet let starou koppelku – takové obrázky vám neudělá nikdo na světě.”

“Jděte někam,” namítá pátý. “Kampak s takovým starým kastlíkem. Kupte si jenom elku. Já mám eličku a říkám vám –”

“Nenechte si nic namluvit,” bručí šestý. “Žádná kamera vám neudělá takové obrázky jako arco. Já aspoň mám arco.”

A tak dále. Vyzbrojen těmito vědomostmi (jež si značně odporují, tak jako všechny řádné odborné vědomosti) vkročíte do obchodu s fotografickými aparáty; pokoušíte se imponovat obchodníkovi tím, že na něho vyklopíte pár učených slov, jako je čočka, matnice nebo blenda; ale obchodník se nedá a pustí se do vás se světlostí, fokální vzdáleností, scheinery, kompurem, výtahem, lomem světla, obrazovým úhlem a jinými magickými slovy, kterými vás přesvědčí, že si musíte koupiti komoru niedermeyer a žádnou jinou. Od kteréžto chvíle říkáte všem známým na potkání: “Kupte si niedermeyera. Já bych s jiným strojem nepracoval ani za pečeného žida. Nemáte ponětí, jakou má niedermeyer báječnou ohniskovou vzdálenost!”

*

Ale cesta k dělání obrázků je dlouhá. Naponejprv se vám sice podaří aparát otevřít, ale za živého boha jej nezavřete; někde něco vázne, nejspíš je v konstrukci nějaká chyba; i běžíte s aparátem k obchodníkovi: že ta komora nejde zavřít. “Bodejť by šla,” bručí obchodník, “když jste nechal vyšroubovaný výtah.” Den nato jste u svého obchodníka znova: že ten výtah zkrátka nejde zašroubovat. “Jakpak by šel,” míní obchodník, “když jste nevyndal zarážku.” I poznáte, že na umění fotografickém nejtěžší je otvírat a zavírat aparát: rovněž stativ, pokud si na vás nezvykne, provádí celou řadu zlomyslných kousků: například má kupodivu jednu nohu delší;

nebo vám nastaví nohu, nebo se energicky vzpříčí tomu, aby si dal sestrčit nožičky. To nejtěžší na fotografickém umění je totiž postavit a složit stativ.

Když jste se naučil těmto technickým šikovnostem, můžete přikročit k vlastnímu fotografování. I postavíte stativ, otevřete aparát a rozhodnete se, že teď ukážete všem ostatním amatérům, jak se to má dělat.

II

Udělat svůj první obrázek, to je jeden z nejnapínavějších okamžiků v životě. Především se domníváte, že způsobíte svým bližním ohromnou radost, budete-li je fotografovat, i nabídnete jim to jako zvláštní přízeň. "A to musí být zrovna dneska?" řekne váš bližní neochotně. Ten nevděk vás sice zamrzí, ale přemůžete se a prohlásíte, že dnes je zvlášť příznivé světlo, a že to ostatně bude trvat jen moment. "Tak honem," praví bližní znechuceně a sedne si někam do stínu, zatímco už vy máte svůj aparát slibně připravený na jiném místě; i musíte si od svého bližního nechat mnoho líbit, než ho dovlečete k aparátu.

Nuže, nyní tu sedí, zakaboněný a netrpělivý. Teď honem do práce. Nejdřív fotometrem změřit dobu expozice. Aha, clonka 6 při expozici 1/25. Pro jistotu ještě jednou. Hergot, teď mně vychází clona 18.

"Tak už to je?" bručí bližní.

"Hned, hned." Teď zase vychází clona 9 při expozici 1/5. Aha, to dělá ten mráček. Tak teď rychle. Nejdřív zaostřit na matnici. Ne, nejdřív otevřít objektiv a pak zaostřit. Ne, nejdřív odsunout zarážku na výtahu. A teď zaostřit. Tak. Na matnici se objeví obrázek.

"To bude krásné," vydechne amatér.

"Už to je?" praví s úlevou bližní, vyskočí a odchází. Musíte ho s velkým křikem znovu posadit a ještě jednou zaostřit. "Tak teď!" zvolá amatér, nařídí clonu na 9 a čas na 25 (proboha, nemělo to snad být na jednu pětinu? Ale teď to už nechám), stiskne spoušť a –

"Zaplaťpánbůh," povídá bližní a prchá.

“Počkat, počkat,” křičí amatér, “já jsem zapomněl natáhnout péro!”

Znovu naostřit. Clona a expozice je v pořádku (až na to, že zas jako naschvál vyšlo slunce, ale to už teď nechám). Nezapomenout natáhnout péro! Teď s tlukoucím srdcem stisknout spoušť. Cvak, a hotovo! Veliký okamžik prvního snímku je prožit. Amatér si stírá pot a praví: “Uf!”

“To to trvalo,” bručí otráveně bližní a odchází po svém. Teď už mu promíjíte jeho hrubost. Ať si jde, protiva! Však až uvidí svůj obrázek –

V tom okamžiku amatér zbledne, neboť shledá, že zapomněl kazetu v kapse a že fotografoval jenom na matnici.

*

“Aspoň jsem nezkazil žádnou desku,” libuje si amatér po chvíli a najde si novou, trpělivější oběť. Teď už to půjde jako po másle: posadit, zaostřit, nezapomenout natáhnout péro, vytáhnout matnici, nasadit kazetu, stisknout spoušť, cvak, a hotovo. Haha, vždyť to je pouhá hračka! Teď jen vytrhnout papír z filmpaku, a obrázek je hotov. Safra, vzpomene si amatér, vždyť jsem zapomněl vyndat stinidlo z kazety!

*

Teď už to půjde hravě: nejdřív postavit stativ, pak na něj našroubovat komoru – ne, nejdřív našroubovat komoru, pak postavit stativ; otevřít aparát (hrome, nechce jít otevřít! Co to s ním je? Jen žádnou nervózu! Pomalu otvírat a – nono, kdepak to vázne? To by v tom čert byl, abych –).

*

Tak, teď už to půjde: otevřít aparát, sláva; zasunout matnici, otevřít objektiv, zaostřit, nařídit clonu a expozici, natáhnout péro, vyndat matnici, nasadit kazetu, vyndat stinidlo, stisknout spoušť, cvak, a je to.

Ano, ale mně se zdá, že jsme zapomněli vytrhnout krycí papír.

*

Jedenáct filmů z prvního tuctu je už exponováno; všichni nejbližší včetně se psem a kočkou byli přinuceni posedět před kamerou; teď jen dvanáctý obrázek, a dáme si, panečku, celý tucet vyvolat a vykopírovat. To jsem strašně zvědav, bručí amatér, jak mně ty fotočky vyšly.

Nuže, můžete vzít na to jed, že v tu chvíli není v celém vesmíru žádný dvanáctý objekt, který by se dal fotografovat. Nepřijde host a nezazvoní žebrák; pes zalezl do boudy a kočka je v tahu. Amatér pobíhá po svém denním okolí, hledaje, nač by namířil svou komoru. Tadyten strom? Hm, na tom nic není. Pohled z okna? Otrava. Svůj vlastní pokoj? Brr! Kde, kde je proboha něco k fotografování? Kdybych doplnil tucet, mohl bych si jej donést k vyvolání a zítra bych už viděl své první obrázky, ach, teprve zítra! Ano, ale kde vzít ten dvanáctý obrázek?

*

Konečně se najde i ten dvanáctý, a amatér utíká k obchodníkovi, aby si dal vyvolat své první úspěchy. První tucet: počkejme, koho to tam všechno mám? – A přepočítávaje své první snímky, shledává amatér, že jich udělal na tucet filmů třináct.

A den nato se běží podívat na své vyvolané obrázky. "Jak to dopadlo?" vyhrkne už ve dveřích. "Výborně," povídá obchodník záře protektorským uspokojením. "Skoro všechny jsou dobré, jenom asi osm nebo devět se jich drobet netento, nevyvedlo."

Třesoucí se rukou bere šťastný autor film po filmu. "Ale – – – vždyť na tomhle není nic vidět!"

"To nevadí. Vy jste jen zapomněl vytáhnout stinidlo," míní obchodník.

"Aha. A tenhle… tenhle je dobrý, jenom… drobátko jako nakřivo."

"To jste asi mířil trochu jinam," chlácholí obchodník.

"Aha. A tenhle má hoření půlku černou. Od čeho to je?"

"Špatně zasunuté stinidlo."

"Tady zas je jeden celý černý!"

"To nic není. Nejspíše jste nechal otevřený objektiv."

"Aha. A prosím vás, co je tohle?"

"To? To jste vzal na jednu desku dva snímky."

"Aha. A proč se ten Josef Mach tak děsně šklebí?"

"To? To je úsměv," praví obchodník znalecky. "Ale na první snímky, pane, vám to dopadlo báječně."

III

Je jeden z neprobadaných optických zákonů: že obyčejně ty první snímky dopadnou báječně, ale zato s těmi druhými to jde tím hůř. Čím odborněji a zkušeněji člověk pracuje, tím rafinovanější nástrahy mu klade zaostření a expozice, perspektivní zkreslení, pozadí, lesk na brejlích a jiné optické úkazy. Věžte, že fotografování je opravdu sport: neboť předně je spojeno s takovou jakousi ctižádostí, a za druhé s horečným napětím hazardu.

Je to sport stejně vzrušující jako lov na tygry nebo sázení do loterie; máte bžundu nebo štísko, neblahé dny nebo celé filmpaky nadané zvláštní milostí; nikdy nevíte předem, jak to dopadne. Mám silné podezření, že tu jde o jakási kouzla nebo zázraky, jež nezávisí jenom na nás a nejsou v naší moci.

Snad proto, že podařený snímek vzniká nějakou milostí nebo čím nadpřirozeným, může se jím jeho autor docela neostyšně chlubit. Já například nikdy neběhám po lidech a neukazuji jim, jakou báječnou knížku jsem napsal nebo jak se mi povedl tenhleten článek; ale bez nejmenších rozpaků vytáhnu z kapsy fotočku, kterou jsem udělal, a hlasitě vymáhám, aby každý potvrdil, že se náramně povedla a že takový obrázek jakživi neviděli.

Tady přestává každá skromnost a ušlechtilé sebepodceňování: tady hleď, člověče, abys pochválil mé dílo a podivoval se mému úspěchu. Pýcha fotografa nad podařeným snímkem je dost složitá: člověk s kamerou se jednak honosí svou šikovností a svým osobním výkonem; jednak se domáhá uznání pro svou komoru a přijímá je s polichocenou tváří, jako by jeho aparát byl součástí jeho osobní cti, čímž ukájí ješitnost autorskou současně s ješitností vlastnickou.

Střezte se však jiné pýchy, jež nepřísluší muži s kamerou: pýchy umělecké. Dobrý amatér je sběratel skutečností; pravý půvab jeho obrázků je nevyčerpatelná krása skutečných věcí, nakreslená světlem. Nebo kouzlo osobního kontaktu. Podoby milých lidí. Důvěrnost vzpomínek. Toto vše má hlubší cenu než dělat obrázky podobné malovaným věcem, napodobit litografie nebo lepty, vykouzlovat nálady, šerosvity a jiné malebné kejkle.

Není-li vám holá a jasná skutečnost dost krásná a milá, pak na ni raději nebrejlete svým objektivem, kterému je souzeno od Pánaboha, aby ji věrně a ostře zrcadlil (když nezapomenete zaostřit).

*

Neméně zvláštní ovšem je vztah člověka fotografovaného k jeho obrázku. I nejpokornější člověk je hluboce a bolestně dotčen, není-li jeho tvář na obrázku dost výrazná nebo ustrnul-li na ní jakýsi připitomělý úsměv; a i nejotrlejší cynik se potěší, vyzírá-li jeho tvář z obrázku důstojně, hlubokomyslně a obestřena mužnou krásou. Myslím, že by i ďábla citlivě zamrzelo, kdyby se na jeho fotočce zračila všechna jeho ošklivost a jeho nízká postavení ve vesmíru. I jest z toho zřejmo, že každý člověk má sám k sobě něžný a téměř uctivý vztah; že si přeje být krásný a výrazný, schopny budit lásku na první pohled.

Jsou lidé, kteří přímo trpí komplexem, že nikdy nevyjdou na fotografii tak, jak by chtěli vypadat. A hle, někdy se stane, že jejich tvář kouká z obrázku libě, chytře a zajímavě; tu se dlouze a potěšeně konfrontují s tímto svým lepším já a vyhrknou:

"Poslouchejte, vy ale máte báječně dobrou komoru!"

Světozor 9. a 23. 10. 1930

ULICE A NOVINY

Prosím za prominutí, že se ještě jednou vracím k pražským demonstracím. Je myslím hodně těch, kdo o nich už teď neslyší tuze

rádi; ale jsou-li trapné zkušenosti k něčemu dobré, tož jistě ne k tomu, abychom přes ně co možná rychle přešli k dennímu pořádku, jako by se nic nebylo stalo. O těch, kdo rozbíjeli tabule skla, teď rozhoduje soud; ale ještě nám zbývají ti druzí.

*

Pane primátore dr. Baxo a slavná městská rado pražská, považovali jste v pátek 26. září za nutno a vhodno uvítat "důstojné manifestace občanů na ochranu slovanského rázu Prahy", a zároveň litovat, "že důstojné projevy prvého dne se vinou některých nezodpovědných činitelů zvrhly v jednání trestní, která poškozují dobrou pověst slovanské Prahy a soukromý majetek občanů". My občané bychom rádi věděli poněkud přesněji, které jsou ty důstojné projevy. Důstojné projevy prvého dne záležely jak známo v tom, že asi třicet osob v biografu Avion přerušilo představení jakéhosi tyrolského filmu. Kupodivu většině novin nestály ony důstojné manifestace občanů za ochranu slovanského rázu Prahy buď vůbec za zmínku, nebo ne za víc, než co obnášela policejní zpráva. Snad městská rada mínila důstojné projevy úterního večera. Budiž. Ale řadě pražských novin nestály ještě pořád úterní důstojné manifestace ani za petitovou zmínku; samy Národní listy o nich uvádějí tato monumentální fakta:

"Včera… shromáždilo se před pasáží paláce Avion několik osob, které debatovaly… Po osmé hodině… dav čítal několik set osob… stráž vnikla mezi lidi, které brutálním způsobem rozháněla… byly tři osoby zatčeny pro neuposlechnutí stráže… Demonstranti obešli řadu biografů a… provolávali hanbu."

Jeden z těch tří zatčených byl fašista, známý ze sázavské aféry. Nuže, není nám jasno, co tady městská rada hlavního města státu tak slavnostně vítala; při nejlepší vůli nemůžeme najít nic obzvlášť důstojného v zatýkání občanů pro neuposlechnutí stráže. Podle Národních listů (z pátku) už v úterý se našli takoví, "kteří šli rušit pořádek bez ohledu na vůdčí myšlenku". Přesto městská rada hlavního města okázale vítala jejich důstojné manifestace, jež, pokud lze zjistit z novin, pozůstávaly hlavně z volání hanby a z

neuposlechnutí stráže. Čekali bychom od městské rady hlavního města, že bude spíše vítat nevolání hanby a uposlechnutí stráže. Snad příště městská rada uvítá veřejným projevem světelné efekty způsobené požárem, ale vysloví politování nad jakýmisi škodami, jež přitom zavinil neodpovědný živel ohně. Zkrátka zdá se nám, že tady městská rada neměla co vítat, ledaže by radostně vítala zakročení policie proti nepovoleným průvodům, rušení frekvence a jiným věcem, jež v žádném případu nejsou v zájmu hlavního města.

Ale budiž: přijměme výklad městské rady a řady novin, že manifestace v pondělí a úterý byly důstojné a teprve ve středu večer že se zvrhly vinou neodpovědných živlů v trestní jednání. Podívejme se na to, jak denní tisk reagoval na tato trestní jednání.

Pane profesore Nikolaue, ve středu večer se začalo v Praze útočit kamením na plně obsazené Německé divadlo, byly kamenovány kavárny a dobývány obsazené biografy. Sama Národní politika v neděli napsala:

"Ve středu však důstojných demonstrací vlasteneckých občanů využily již některé nezodpovědné živly. Těchto násilností, jimiž opravdu vlastenecké projevy byly kompromitovány, sluší litovati."

Vy však, pane profesore, ve čtvrtek po těchto politováníhodných násilnostech v Národní politice píšete:

Český a slovenský "cit musí začínat zase znovu jako za Rakouska… Nejsme nadšeni nějakými demonstracemi, jež by vyznívaly naplano… Nechceme domýšlet důsledků, jaké mohou nastat pro bezpečnost obecenstva v biografech hrajících německé filmy… Na paniky naše biografy nejsou zařízeny!"

Pane profesore, tohle se podobá teroru a vyhrožování jako vejce vejci; pravíte tím asi tolik, že nezmizí-li na komando německé filmy, půjde obecenstvu o život. Tento tón je v našich novinách přece jen nezvyklý; řekl bych, že připomíná dopisy, které vyhrožují červeným kohoutem, nestane-li se to a to.

*

Pane šéfredaktore Národní politiky, doktore práv Jando, v neděli 28. září Váš list počal litovat středečních násilností. Prosím Vás, abyste si laskavě přečetl, co Váš list o nich psal ve čtvrtek ráno:

"… včera vyvrcholily demonstrace proti německým filmům v pravou národní manifestaci, která byla s povděkem přijata celou československou veřejností. Bylo slyšeti upřímné hlasy "konečně, zaplaťpánbůh že Praha promluvila… Prostě, včera měla Praha svůj pravý a čistý všeslovanský ráz – byla to naše Praha."

Pane šéfredaktore, Váš list, list pražské buržoazie, "s povděkem přijal" násilnosti, kterých v neděli nato litoval, přičítaje je neodpovědným živlům; násilnosti, jež městská rada označila jako jednání trestní. Nejsem právník, ale zdá se mi, že existuje trestuhodný skutek, spočívající na schvalování trestních činů.

Aby Vám, pane šéfredaktore, bylo jasno, co Váš list s tak upřímným povděkem přijal, tož čtěte epický referát Národní politiky o "zdařilém útoku na biograf Olympik": jak tam chránil vstup jediný strážník, ale

demonstrantům "to nevadilo a železné dveře… padaly pod silným náporem demonstrujících. Chvíli nastal zápas mezi obránci biografu a manifestanty, u nichž byla od počátku zřejmá přesila (!). Jediný strážník tasil šavli a mával jí proti mladým hochům, kteří šli otevřeně říci, že si nepřejí (!), aby se pokračovalo v představení. Konečně se jim nápor podařil… Strážník se ocitl uprostřed davu a byl nucen jíti s proudem."

"V sevřených řadách, na nichž na první pohled bylo patrno, že je vedou dobří organizátoři, táhl mohutný průvod zpět… na Příkop… i šediví starci… průvod pozdravovali… Nový útok platil biografu Roxy… Znovu nastal zoufalý boj o vchod. Dveře byly ihned prolomeny a po několik minut je pozorovati střídavé vítězství obrany a útoku… rachotí sklo…"

A tak dále. Přitom byl jak známo vážně raněn český strážník v konání své povinnosti; ale Národní politička o celé věci píše (promiňte slovu) s cynismem, který připomíná Divoký západ.

Pane šéfredaktore Národní politiky, v pátek jste otiskli policejní vyhlášku, podle níž "došlo i k takovým skutkům, které jeví se jako hrubé porušení… zákona". Račte si prosím všimnout, jak to hrubé porušení zákona je líčeno ve Vašem listě:

"V obrovském průvodu byly zastoupeny všechny třídy… Manifestace celého průvodu byla skutečně důstojná… Protože však odchod k Muzeu byl znemožněn, průvod se chtě nechtě musel obrátit. Na některých místech zakročila policie, čímž se jen urychlil pochod na Příkop."

A tak dále. Při tomto nevinném a důstojném průvodu byli totiž demonstranti ozbrojeni dlažebními kameny a tyčemi s hřebíky; k Německému domu, který demolovali, se dostali "chtě nechtě", následkem zakročení policie! Snad také "chtě nechtě" poranili devět strážníků, z toho čtyři těžce; chtě nechtě vytloukali obchody a mimochodem i státní auto. Pane šéfredaktore, takto psal Váš list o skutcích, které sám byl nucen dva dny později označit (co nejšetrněji) jako "politováníhodné násilnosti".

Pane šéfredaktore, teprve v sobotu, když už policie udělala pořádek, píše Váš pan dr. Nikolau:

"Prosíme o klid v zájmu dobré věci! Jako demonstranti z roku 1897 máme zkušenosti, že do pozdějších projevů míchají se lidé, kteří si chtějí ohřívat svou vlastní polévku, lidé a strany, kterým je každý zmatek a nepořádek milý… –"

Škoda opravdu, že si na ty zkušenosti z roku 1897 nevzpomněl o dva nebo tři dny dříve. Bylo by o jednu hanbu pro Prahu a pro náš tisk méně.

Tož zbývá jen otázka: když neodpovědné živly se dopouštějí politováníhodných nebo trestních násilností, jsou živly, které tyto násilnosti schvalují nebo doporučují, odpovědné, nebo neodpovědné? Tato otázka odpovědnosti zůstává palčivě otevřena.

*

Nevím, kdo je skutečně ochoten hlásit se k odpovědnosti za psaní národně demokratického Národa; ale ať je to kdokoliv, prosím ho, aby si znovu přečetl, co tento list psal v pátek o čtvrtečních

demonstracích, které se jak známo zvrhly vinou "neodpovědných živlů" v trestní činy:

"Konečně Praha promluvila! Český lid ukázal, že dovede uhájit národní a slovanský ráz svého hlavního města… Demonstrace národně uvědomělého lidu ukázaly drzým provokatérům… Český lid v Praze bez rozdílu stavů mohutně demonstroval za národní ráz svého hlavního města."

Teprve v sobotu, když už policie demonstrace potlačila, odhodlal se Národ kázat: "Dnes je povinností všech… uvědomělých… občanů přispěti k uklidnění…" Pokud se šlo proti soukromému majetku a proti policii tyčkami a kamením, Národ této povinnosti necítil; naopak hlásal, že "právo na projev svého národního smýšlení a cítění si pražské občanstvo vzít nedá"! Považovat demonstrace za občanské právo, to je stanovisko přinejmenším kuriózní.

Kapitolou pro sebe je, jak Národ v oněch dnech psal o policii.

23. září: "Policie rozhání občany zpívající národní hymnu." 24. září: "… došlo k trapné epizodě, když se policie jala rozháněti klidný zástup demonstrantů zpívající národní hymnu. Policejní komisař dokonce – který měl by býti zjištěn… – napadl jednoho demonstranta, chytil jej za prsa a lomcoval jím. Je to hanba a doufáme, že nový policejní prezident nedopustí, aby jeho podřízení páchali surovosti…" 25. září: "Zvláštní kapitolou pro sebe je včerejší chování policie… Když demonstrace nabyly nejrušnějšího rázu, bylo postupováno tak jako za Rakouska."

Toho večera bylo raněno pět strážníků. Představte si, že by pět českých strážníků bylo raněno v Liberci nebo od komunistů: nemyslíte, že by Národ volal po stanném právu a nabitých puškách? Ty násilnosti byly později přičítány komunistům, kteří prý se vmísili mezi národně uvědomělé občany. "… to je ovšem nepravda," konstatuje naproti tomu čtvrteční Národ. Pamatujme si to; usnadňuje to zjištění, kdo je morálně a politicky odpověden za skutky, jež byly označeny za trestní činy a hrubé porušení zákona.

*

V pátek konečně, trochu Pozdě sic, ale přece, se ozval Venkov:

"Demonstrace zneužily… živly neodpovědné, které pracovaly kamením a cihlami. Nešlo nakonec už o protest proti německé nevkusné drzosti, ale o vytloukání skel pro zábavu uličníků. Tak se to ovšem nemá dělat. V tom se zmýlila pražská ulice stejně jako některé bulvární žurnály, které tomuto uličnictví aplaudují… Toho, co se stalo předevčírem večer v Praze, je dosti!"

Téhož dne odpoledne pak páně Pachmajerův Večer, list téže strany, vycházející v téže redakci, píše:

"… byl tu přece zase jednou proveden důkaz, že Praha cítí slovansky a česky vřele, živelně. Ukázala se také nacionalistická ulice… Tedy tento radostný důkaz byl proveden."

Při svém čtvrtečním vřelém českém cítění zranila nacionalistická ulice dva četníky a několik strážníků, z nich jednoho těžce; to však je "radostný důkaz" pro tiskový orgán strany předsedy vlády a ministra vnitra. Snad není nutno adresovat jim určité otázky, které z toho plynou; ale bylo by značným politickým ziskem oněch demonstrací, kdyby už nikdy šéfům a členům vlády a největší vládní strany nečouhal z kapsy "bulvární žurnál, který aplauduje uličnictví".

*

Ale nejhorší, nejtrapnější kapitola je jiná. Jak známo, poslal Věstník československé stráže bezpečnosti novinám zasláno, kterým policejní stráž dává najevo, že odmítá odpovědnost za rozkazy svých představených. Nato byl jmenovaný Věstník úředně zastaven, redakce zapečetěna a zavedeno řízení pro porušení subordinace.

Nuže, ono neblahé zasláno horlivě otiskly kromě jiných tiskovin Lidové listy, orgán vládní strany lidové, a Večer, orgán strany republikánské, jež má ve vládě premiéra a ministra vnitra. Otisknuvše ono zasláno bez poznámky daly najevo souhlas s ním. Jejich redakce však zapečetěny nebyly. O jejich odpovědnosti se nemluví. Tedy z hlediska státního se stalo něco horšího, než byly trestní činy neodpovědných živlů. Můžete si vybrat: buď je to neschopnost myslet, nebo vrozená a beznadějná anarchie: ale ve

stínu vládních stran je to i ono úkaz ohavný; smíme aspoň věřit, že napříště už nemožný?

*

Skoro u všech novin, které se onoho týdne vyznamenaly, můžete najít zajímavý úkaz: byly značně rezervované vůči takzvaným důstojným manifestacím prvých dvou dnů, ale začaly vítat prvním a horlivým hlasem následovní bouřlivé demonstrace, na kterých podle souhlasného dodatečného zjištění měly podíl takzvané neodpovědné živly. Vzdálený pozorovatel by se domníval, že tu okřálo staré junácké srdce demonstrantů z roku 1897 teprve při řinkotu rozbíjeného skla a v tahačkách s policií. Věc je jiná. Neodpovědné živly se totiž vloudily nejen mezi demonstranty, ale i mezi takzvaný odpovědný tisk. Byly to petrolejnické a bulvární plátky, které udaly tón; byla to spodina tisku, která strhla s sebou orgány jistých vládních stran. Jakmile se hloučku demonstrantů postavili v čelo novinářští a političtí marodéři, začalo se trapné předhánění, aby ten nebo onen list nezůstal pozadu v mazání medu kolem huby ulice. Už by se opravdu mělo něco udělat proti nízkému tisku: nejen proto, že kazí mládež, ale zejména proto, že zřejmě kazí i staré a ostřílené novinářské kozáky. Uvědomíme-li si, kým byla většina pražského tisku vskutku vedena v těch zářijových dnech, máme nad čím kroutit hlavou; ale že takto submitoval před ulicí a jejím krysařem právě tisk vládních stran, to je jedna z nejvíc ponižujících epizod za celých dvanáct let od převratu. Tato stránka zářijových demonstrací není vyřízena odsouzením několika mladých natěračů nebo montérů, kteří měli v ruce jenom kámen a ne pero.

Přítomnost 15. 10. 1930

200

Jde to až příliš rána za ranou: před dvěma desítkami dnů výbuch britské vzducholodi R 101, na padesát mrtvých; teď výbuch na německém dole v Aalsdorfu, na dvě stě lidí zasuto; vedle toho se jen tak krčí výbuch v bratislavské muniční továrně, sedm mrtvých. Uvědomujeme si skoro s hrůzou, jaká to bubnová palba dopadá na náš svět; v té válce lidí s hmotou to v posledním měsíci dopadlo s lidmi špatně. Zdá se, že je přece jen něco obludného a bezmála předem katastrofálního v tom nakupení strašných hmotných energií nesmírných a špatně spoutaných sil, číhajících na bleskové vybití. Celý vzdělaný svět bez dechu vzhlíží k ústí německé šachty, kolik zdravých a celých lidí ještě propustí ze zasutých chodeb; ale už nyní se ke slavnostnímu smutku nad planoucí obětí pyšné vzducholodi připojuje trýznivý zármutek nad černou podzemní smrtí těch, kteří již nevyfárají ze šachty Anniny.

Lidové noviny 22. 10. 1930

PRO NEZAMĚSTNANÉ

Konečně činí město Praha z otázky nezaměstnaných nikoliv jen otázku veřejnou, nýbrž věc jednoho každého z nás. Bude se konat sbírka, kterou by se zjednaly prostředky na stravovací a ošacovací akci pro nezaměstnané; abychom tak řekli, budou se sbírat talíře teplé polévky pro ty, kterým v nastávající zimě bude nejhůř. Talíř polévky není ovšem lékem proti nezaměstnanosti; bylo by lépe nalézt pro nezaměstnané práci, realizovat investiční úkoly, dát tisícům lidí možnost, aby se uživili sami, místo aby byli odkázáni na almužnu. Snad nejsme dost pohotoví, abychom chytili otázku za tento konec; ale sbírková akce pro nezaměstnané bude mít aspoň to dobré, že každý z nás místo lítostivého pokrčení ramen může opravdu něco skutečného udělat; že není omluvy pro nikoho z nás,

nepřispěje-li něčím sebemenším, aby aspoň trochu zmírnil tuto nejhorší sociální bídu a křivdu našich dnů.

Lidové noviny 26. 10. 1930

ORAVA

Ono se to začíná drobet jako v pohádkovém světě. Je tam hluboká jeskyně, a kdo se do ní odváží, najde tam pod zemí kouzelné království. Musí se tam totiž jeti tunelem u Kralovan, jiná cesta tam skoro nevede; ledaže byste byli ryba řečená hlavátka a pustili se tam rovnou po řece Oravě. Ono to je na druhé straně Fatry a Liptovských holí; a když se člověk na ty hory dívá od Váhu, ani by neřekl, že se to za nimi tak pěkně otevře a udělá se tam širošírý kraj s městem Kubínem a Tvrdošínem a Námestovem, se svými vlastními horami, s hrady a kaštely a dědinami tak čistými a líbeznými, že by se v každé z nich mohl narodit Kristus Pán. Kdyby mi to někdo nabídl, snad bych se uvolil býti králem oravským; byla by to říše strategicky nadmíru příhodně položená (až na otevřenou cestu k Žilině; ale snad by mi Žilinští dali pokoj).

Oravský kraj sedí na řece Oravě tak samostatně a uzavřeně jako list na svém řapíku a hlavním nervu. Žádná jiná řeka ani potůček se mu neplete do jeho povodí. A jak se řeka Orava kroutí, kroutí se i její údolí. Obyčejná řeka pramení v horách a stéká do rovin. Orava to dělá obráceně: pramení v rovině a stéká pořád těsnější a strmější roklí do hor. Nevěříte-li, jděte se na ni podívat; je to chladná a čirá vodička, oplývající lipni, hlavátkami a raky.

Ale abychom to brali po pořádku, pokloňme se nejprve Dolnému Kubínu, městu Hviezdoslavovu. Je to bílé městečko, pozůstávající ze dvou ulic a jednoho náměstí. Tady sbíral Csaplovics svou knihovnu a zurčel Hviezdoslav svými verši čistými a hovornými jako ta bystrá Orava; potkáte tu zvlášť pěkná děvčata a pány zemany z okolních kaštelů, krásných stavbiček s věžičkami nebo empirovými sloupky.

Tady se prý ještě uchovala venkovská šlechta ve své staré vznešenosti a pýše.

Po památce básníkově největší slávou kraje je Oravský zámok. Je to hrad, jak mají hrady vypadat; podobá se zámkům v povětří nebo zámkům na Měsíci. Správný, dobrý, romantický hrad totiž nevypadá jako produkt pevnostního stavitelství, nýbrž jako dílo čiré a poněkud lunetické fantazie. Řekl bych, že vojenské důvody byly jen záminkou; pravý důvod, proč se stavěly hrady, byla představa, jak se tam nahoře na té skále bude romanticky vyjímati kulatá věž s ochozem.

"Pane šéf," říkal takový středověký stavitel tehdejšímu stavebníkovi, "tam na tom nejvyšším fleku bych postavil věžičku, to se bude zdola krásně dělat; a tam na ten výběžek dáme druhou věž a nad tou propastí bychom mohli udělat arkýřek, aby jen tak visel ve vzduchu. A kapli postavíme na ten táhlý hřbet, aby tam bylo více věžiček. A dole se bude dobře dělat padací most a brána s věžičkami. A na druhou stranu také musíme dát věžičku, třeba se střílnami. Bude to stát o něco víc, ale zato se to bude zdola báječně vyjímat."

"Když to musí být, tak to udělejte," pravil zámecký pán, "ale mně se toho zdá být málo na tom prvním nádvoří."

"Tak tam taky dáme věžičku," navrhl stavitel, a stalo se tak. Proto vypadají staré hrady tak naprosto romanticky.

Oravský zámok pak je z těch nejpěknějších; trčí na několika plošinách kolmé vápencové skály, z jedné strany dokonce převislé, čnící jako prst nebo jako kamenná plotna, postavená na šturc, jak říkají zedníci. Pokud se týče místních pověstí, zvěděl jsem jenom složitou zkazku o jakémsi komposesorátu, kterým je držba oravského zámku i panství rozdělena na dvacetiny, sedmdesátiny a jiné zlomky. Tento komposesorát trvá podnes, dokonce pod kontrolou státu. Proto na oravském zámku není individuálního strašidla, neboť vzhledem k složitým vlastnickým poměrům by tu museli zároveň strašit různí Erdödyové, Pálffyové, Apponyiové až

po generálního ředitele pana Šimáně, podle podílu připadajícího na toho kterého spoluvlastníka.

A pak je širá a zvlněná země: rovný kraj pod Babí gorou a k polské straně; kraj po obou stranách Kubínské hole, zvonící zvonci krav; širý údol od Magurky po jiskřící Osobitou a temné Roháče; údolí zařízнuté pod vysokým Chočem. Panebože, co je tu přehlubokých lesů a světlých pasienek, pašeráckých stezek a salaší, bílých silnicí, svahů pruhovaných políčky, houští z dřínu a ptačího zobu a zimolezu, pasek rudých vrbkou a maliním; a všude v podpaží kopců ty krásné dědiny, které se jmenují Dlhá nebo Krivá nebo Zázrivá anebo dokonce Vitanova; vesničky stavěné v řádce, štít vedle štítu, domek jako domek v nesmírné a pobožné jednotě tradice. Jen od dědiny k dědině se obměňují lomenice; nejhonosnější jsou v Hruštíně, kdežto Vitanova je podnes označena vyřezávanými husitskými kalichy; někde jsou ty domečky celé z hnědého dřeva a jinde stojí na bílé podezdívce; všude mají vyřezávaná okénka a v některých dědinách zahrádku, která je až po vysunutý štít obestýlá fazolemi a měsíčky a slunečnicemi.

Jaký je v tom řád života, tato stejnost a řadová kázeň lidských hnízd; jen tu a tam kaštel obehnaný hradbou či kostel s cintorínem se vážně vsune do pokojné rovnosti božích lidí. Nikoho nenapadne se odlišit od těch druhých a natřít svůj domeček na modro nebo jej postavit napříč. V té naprosté stejnosti slovenských dědin je zvláštní, řekl bych konstruktivní krása; udrží-li ji Slovensko neporušenu, budeme tam jednou jezdit učit se poezii a kázni ve výstavbě obcí. Dosud se Orava uchovala v čistotě podivuhodné; ale pozor, lidé, pozor na kazisvětství, které není pokrokem.

A nadto je ten kraj přímo utvářen formální silou náboženství. Není křižovatky, sedla nebo kopečku, aby tu nestála naivní boží muka; každá výspa na tváři země označena božím křížem. Zdá se, že tu nejdřív stavěli kostely na oblých a viditelných vrškách; teprve k nim se řadila řádkou dědina, domek vedle domku, všechny stejné, jako chlapi a ženky klečící v kostele. A jsou tu staré dřevěné kostýlky s renesančními freskami a dětinskými arabeskami, jako ten

v Tvrdošíně nebo ten maličký v Leštinách; a v Lokci mají kostel, co k němu vede zelený pažit vroubený křížovou cestou, intimní a něžná via triumphalis; a v Krásné Hôrce takovou směšnou a pěknou kapličku s osmihrannou věží. Je to chudý kraj, a přece si tu staví nové kamenné kostely; ale v těch asi bude jiný Pán Bůh, než byl ten srdečný a starodávný v těch starých božích domečkách.

Lidé sou tu pěkní a hovorní; ženy jsou brzo zedřené a chlapi jezdí do Kanady rubat dříví; každému starému bačovi, každé babičce je něco přes devadesát let. Starý kroj se tu chválabohu udržel v celé své důstojnosti. Nebudu vám popisovat vyšívané rukávce nebo vzory na čepcích, protože tomu nerozumím; ale krásná je linie toho kroje, vysoký pás ženských sukní, který dává postavě protáhlost poněkud gotickou; a chlapi v bílých kožuších, bílých rozevřených kabátech a přilehlých bílých nohavicích, s černým kloboučkem a starozákonnými opánky vypadají polozbojnicky a poloovčácky v té své ovčí bělosti. A jiný už je kroj v Zuberci, pestrý a opentlený; a v Zázrivé nosí ženy tuhý bílý čepec, přehozený černou šatkou, takže vypadají jako jeptišky.

A pak ještě stáda krav na stráních se zvonci na krku, vyzvánějící mírné kraví klekání, když se s večerem loudají do dědin; a koně, ctihodné kobyly s hříbaty, starodávná a slavná hojnost stád; a bezpočtu husí, husy v hejnech, procesích, průvodech, táborech, masách a všeho druhu hromadných útvarech; a klády vonného dříví vlečené voly pod starozákonným jhem; chudá políčka ovsu a brambor, sporá úroda, sjíždějící v naložených fůrách do dědin, lidé s kosami, zdravící vás ve jménu Ježíše Krista

– ano, je to chudé a ponechané stranou; ale nemáte ponětí, co by se z toho dalo udělat, jaká to jednou bude země, stejně slavná jako údolí alpská; země vzduchu a vůně, lesů a hor; jen až na to lidé přijdou a až se s tou veškerou krásou naučí moudře a šetrně nakládat. U nás je ještě tolik neobjeveného; ale tenhle kout našeho světa je vyhrazen pro zvláštní slávu. Navěky, starý.

Lidové noviny 26. 10. 1930

SVATOŘEČENÍ 28. ŘÍJNA

Vím sice, že 28. říjen roku osmnáct je už dávno svatořečen, ale jen jako svátek státní; oslavujeme v něm svůj národní a politický převrat, ale nikoliv onen podivuhodný den sám, ačkoliv by si toho zasloužil. Byl to den z několika příčin zvláštní a téměř nadpřirozený; můžeme se při dobré paměti dovolat několika notářsky ověřitelných znamení a divů, které dokazují jeho svatost nebo přinejmenším blahoslavenství.

Především k faktu svatosti náleží jistá jemná a zářivá krása. Onen den z roku osmnáct se vynořil z podzimních mlh v čistotě a jasu skoro přísném; ještě než došla zpráva o kapitulaci Rakouska, položila se světelná glorie na pozdně říjnový den, roztrhla závoj mlhy a ozlatila zemi utrápenou lety války.

Avšak byla znamení mocnější. Ještě den předtím jsme počítali v novinách smutné kolony úmrtních oznámení; tehdy právě vrcholila hekatomba španělské chřipky. Každý třetí člověk ležel s chřipkou a ti ostatní se taktak drželi na nohou, čekajíce, kdy je to položí. Dvacátého osmého října nadešel konec epidemie, jako by uťal. V novinách už jen několik úmrtních oznámení, jako když po dešti ještě kape, a konec; nastalo zázračné a hromadné uzdravení. Snad se lidi pozdravili z radosti nebo proto, že místo stonání se vyhrnuli do vyzlacených ulic; nebo nebylo pokdy myslet na nemocné a zesnulé; ale ať je tomu jakkoliv, doporučujeme příštím kronikářům, aby si v novinách z roku osmnáct našli křivku chřipkové epidemie před zázračným dnem 28. října a po něm.

Ale zbývá ještě znamení nejpodivnější. Právě před několika týdny jsme se v mnoha novinách dočítali, že ulice většího města je vznětlivá; že jejího horečného vzrušení zpravidla zneužijí takzvané neodpovědné živly, kterým jde jen o jejich vlastní víceméně nekalé účely, jako je rušení pořádku a podobně. Nuže, nejtajemnější úkaz 28. října byl ve světle těchto zkušeností ten, že nebylo neodpovědných živlů. Celá Praha a všechna ostatní česká města byla na nohou; všichni jsme cítili nesmírně česky a slovansky, ale

tlakem našeho nadšení nepraskla ani jedna okenní tabulka. Děly se zázraky: nebylo vytlučeno německé divadlo, policie nezakročovala brutálně proti vlasteneckým demonstrantům, nezařinčelo sklo ani v jediné židovské kavárně. Myslím, že dnes by si nikdo, žádný z "mužů 28. října", netroufal provést onen revoluční den tak hladce a bezvadně. Čtu-li ještě teď, že v září letošního roku "promluvila česká a slovanská Praha" a "projevilo se národní uvědomení našeho lidu", nemohu se zbavit této vzpomínky. Myslím, že česká a slovanská Praha promluvila daleko hlouběji dne 28. října roku osmnáctého. Mám za to, že tehdy se také projevilo národní uvědomení našeho lidu způsobem nepochybným. Ale vypadalo to docela, docela jinak než ta letošní fazóna. Je-li ta letošní ulice přirozená a nestalo-li se s ní něco divného a abnormálního, pak prosím je ulice z onoho 28. října úkazem tajemným a nadpřirozeným a zaslouží si dvojnásobné úcty – zvláště letos.

Lidové noviny 28. 10. 1930

PROTI HUSÍM NOŽIČKÁM

Aby nevzniklo nedorozumění, nehodlám vznésti vážných námitek proti husím nožičkám zvaným též drůbky nebo mladá husa, nýbrž proti husím nožičkám zvaným uvozovky čili znaménka uvozovací. Jak známo z mluvnice, uvozovky mají sloužit k tomu, aby "uváděly řeč přímou". Na rozdíl od mluvnice si však uvozovky ve velké části tisku vzaly do zvyku uváděti řeč velmi nepřímou, ba potutelnou. Jsou noviny, které nedovedou psát o socialistech, nýbrž jen o "socialistech"; je tisk, který nezná humanitu, nýbrž jenom "humanitu"; jsou novináři, kteří by za živého boha nedovedli napsat slovo pacifismus, nýbrž jenom "pacifismus" a tak dále. Je to takový záhadný fortel: jakmile dáte pacifismus do husích nožiček, stává se věcí jaksi podezřelou jednak z podfuku, jednak z vrtáctví; nemusí se to ničím dokazovat, stačí husí nožičky, a basta. Jakmile uzavřete

humanitu do uvozovek, zjeví se čtenáři, že to je jakási zvrhlost, faleš, ba přímo spiknutí; čímž tedy je "humanita" vyvrácena s prominutím jakýchkoliv argumentů.

Tedy právě to je to nepěkné na oblíbených husích nožičkách: že lze jimi cokoliv znehodnotit, aniž bychom si museli dát práci s čímsi jako přesvědčující kritikou. Je to, jako bychom někomu odzadu plivli na kabát a kochali se tím, že běhá poplivaný. Kdybych napsal, že pan Novotný nebo pan Kratochvíl je "řezník", znamená to patrně něco sice neurčitého, ale kompromitujícího: že snad není doopravdy řezník, nebo že je špatný řezník, nebo že vůbec na jeho řeznictví tkví nějaká tajemná příhana – zkrátka něco na facky. Představte si, že by sazeč zvyklý na tisk novin vysázel dejme tomu v bibli:

Na počátku "stvořil" Bůh nebe i zemi.

"Milovati" budeš "bližního" svého…

"Cti" otce svého a matku svou…

A tak dále. Myslím, že by se vám obrátil žaludek nad destruktivní mocí husích nožiček. Jsou to jen malé čárečky, ale mohou zvrátit všechny hodnoty života vzhůru nohama; mohou z Žižky udělat "hrdinu" a z každé ctnosti přetvářku; mohou popřít a znevážit cokoliv, aniž by se jejich pisatel musel aspoň na vteřinu zastavit, aby se zeptal sebe sama, co tím vlastně chce říci. Všímejte si dobře husích nožiček: neuvádějí-li přímou řeč, uvádějí obyčejně nějakou podlost. Mívám někdy záchvaty krutosti; například přál bych si, aby každému novináři, který se 144krát dopustil husích nožiček, byly na čelo vytetovány nesmazatelné uvozovky; jiným bych nechal vypálit na čelo otazník v závorkách, který bývá rovněž považován za nezávadný (?) prostředek veřejné polemiky. Obávám se, že pan ministr Meissner nepojme tyto tresty do nového tiskového zákona; následkem toho budou ty špinavé husí nožičky šlapat dál po českých luzích a hájích a – věřte mi – i nadále nadělají víc škod než ona historická kopyta, pod kterými tráva nerostla.

Lidové noviny 1. 11. 1930

PODZIMNÍ

Každého roku se k 28. říjnu objevuje v našem tisku rozjímání na téma Vztah jeseně k našemu státu vůbec a k našemu osvobození zvláště. Krátký obsah oněch úvah bývá zpravidla ten, že i podzim má své krásy, že je dobou zrání a požehnaným časem, kdy se sváží z polí úroda (ovšem jenom řepa), a že se na podzim koneckonců už můžeme těšit na jaro, takže není důvodů k pesimismu, nýbrž naopak, že můžeme s důvěrou hledět lepší budoucnosti vstříc.

Tyto povzbuzující úvahy mají ovšem jednu chybu: že projevují značnou neznalost věci, to jest právě podzimku. Obsahují starý a politováníhodný předsudek, že podzim je jaksi konec roku, kdy se příroda ukládá k spánku a kdy se jenom dodělává, co nachystalo jaro a léto. Tento názor je naprosto falešný. Naopak v přírodním řádu jaro a léto jen dodělává, co nachystal podzim. Není pravda, že na podzim se příroda ukládá k spánku, nýbrž naopak pravda jest, že se hrne bujně a s vykasanými rukávy do práce a do života. Podzim se jeví jako odumírání jenom pohodlným lidem, kteří se dívají na spadané listí, místo aby se podívali pod ně a ještě trochu hlouběji: až do půdy. Chcete-li se dostat na kořen věci, musíte se podívat na její kořínky: neboť teď už jsou všechny korunovány pupenci tuhými nebo křehkými, ale naditými jako rance, které jaro jenom rozváže. Nebude zjara stvolem, lístkem ani květem, co teď už není pupencem. Neboť podzim je skutečná doba rašení. To pravé, tvůrčí, skryté jaro je teď.

Teprve s tužšími mrazy se všechno zastaví, ale spánek to není; jenom čekání. S každou oblevou, která přijde, se dá příroda hned do své nenasytné výroby: tlačí se kořínky dál, nalévá své pupínky víc a víc, číhá na každý okamžik, aby si zas něco zarobila a nachystala na jaro. A pak tedy se udělá jaro, a je to; stačí jen vybalit, co nachystal podzim; a je z toho tolik života a krásy, že je člověku až divno a slavně na světě.

A když tedy hledáme symbol svého 28. října – já vím, každý symbol je laciný, pročež dávám ten svůj za babku, ba zadarmo –,

nemusíme pro něj chodit daleko: nemůžeme najít symbolu lepšího a slavnějšího, než je říjen sám, měsíc skrytě a potají rašící, chystající v lůně země divy divoucí. Ono to hned není vidět, co tu je všechno připraveno k rozvití a květenství, ale vem to nešť: jen když je to v zemi. A teď ať si přijde nepohoda; nějak to předržíme, nějak se probručíme a prozlobíme ledajakou psotou; však přijde časek, kdy se země otevře a vydá všechno, co tajemně nachystal náš říjen. Třeba to bude tak pozdě, že my už při tom nebudeme; ale jen když je to v zemi a jen když nám byla dána privilej, abychom byli pozdním podzimem, zarytou pracovní dobou veliké a neokázalé přípravy.

Lidové noviny 9. 11. 1930

NEÓNOVÉ TRUBKY

Nejspíš se ty trubičky tak jmenují proto, že jsou plněny neónem; neón pak je jednak vzácný prvek, který prý je ve vzduchu, jednak "rod obsahující nejmenší druhy čeledi pavouků skákavých (Attidae, Saltigradae)". Tedy ať už jsou ty trubky plněny neónem nebo skákavými pavoučky, faktum je, že září velmi kouzelným a klidným světlem modrým nebo červeným, že se z nich dělají reklamní nápisy, a že se jimi v posledních měsících důkladně změnil celý ráz večerní Prahy. Místo dřevěných tabulí svítí nad krámy písmena jakoby napsaná řeřavým uhlíkem do vzduchu; místo oslňujících reklamních žárovek mírné a lahodné záření neónové. V podzimních večerech to vypadá krásně a skoro čarovně; ale jako každá věc, které je příliš mnoho, to začíná zevšedňovat. Reklamní osvětlovací technika se nesmí omezit na tento jediný, byť nebývale pěkný prostředek; jsou krásné moderní způsoby nepřímého osvětlení, prosvětlování, běžících světelných nápisů a obrazů (u nás dosud velmi primitivních), které teprve dodají večerní Praze plamenné kouzlo moderní městské poezie. Dík za ty neónové trubky, ale neutkvět na nich!

Lidové noviny 18. 11. 1930

JEŠTĚ JEDNA ZÁSLUHA 28. ŘÍJNA

Dnes, kdy už zhruba jsou ty největší práce na Pražském hradě skončeny, když jsou zachyceny hroutící se základy a rozmočený svah pod vladislavskou částí Hradu, ba i pod Vítem a kdy drolivé stráně hradčanské břidly jsou zaplombovány cementem a zadrženy zdivem, můžeme se dodatečně leknout: kdyby byl náš státní převrat přišel o deset dvanáct let později, byl by patrně už přišel pozdě pro Pražský hrad; velká část Hradu, za Rakouska jen chátrajícího, by se nevyhnutelně byla sesula! Místo Hradu měli bychom nad Prahou něco jako sesutou čtvrť v Lyoně, beznadějnou rozvalinu, která by vlastní tíhou strhávala další a další kusy měkké a podemleté skály hradčanské. Taková skála měří svůj život na tisíciletí a Pražsky hrad na staletí; vzhledem k těm časovým rozměrům přišel náš převrat tak říkajíc v poslední vteřinu. Chválabohu, že taktak nebylo pozdě; a bohudík, že první nový obyvatel Hradu měl šťastný nápad nechat v něm dělat pořádek od gruntu. Ten grunt tu teď bude navěky.

Lidové noviny 29. 11. 1930

JAKÁ BUDE LETOS ZIMA?

Už od srpna se dočítáme aspoň jednou týdně mínění znalců, to jest hajných, starých pamětníků a jiných pozorovatelů přírody, jaká se dá letos podle různých známek čekat zima. Tedy bude velmi krutá, protože syslové si prý dělají velké zásoby; bude však také nápadně mírná, protože veverky nenasadily hustý kožich. Naproti tomu bude krutá, protože jehličiny měly letos mnoho šišek; ale zároveň bude mírná, protože většina dřevin nasadila pupence téměř

na rozpuk. Nuže, můžeme se patrně spoléhat na neklamné známky přírody: zima určitě bude, ať už mírná, nebo krutá, nebo obojí; a nemusí nás mýlit, že dosud se neprojevila.

Lidové noviny 10. 12. 1930

LES NADÍLKY

Osmnáct vánočních stromů Republiky v Praze, krásný Těsnohlídkův strom v Brně, vánoční stromy chudých na náměstích tolika našich měst; byl by to nevelký, ale čarovný les, kdyby tyto všechny stromy byly postaveny vedle sebe. Teď už jde jen o to, aby ten les nadílky byl naplněn vrchovatě; ty dary, které se u všech těch stromů sejdou, nejsou už jenom věcí milosrdné lásky, nýbrž sociálního studu. Není horší nerovnosti než nerovnost vůči dětem; nelze-li ji zatím vyrovnat, jsme povinni ji aspoň zmírnit. Zvláště letos, kdy pro desítky tisíců nezaměstnaných nejsou vánoce už opravdu žádnými svátky radosti, ale černými dny holé starosti o ten kousek jídla nebo pár polínek dříví; zvlášť letos, kdy pro desítky tisíců malých dětí nebude ani panenské jablíčko nebo ořech, které by jim připomněly, že vánocům se říká svátky dětí: zvlášť letos se ty vánoční stromy na náměstích dovolávají nás všech slavněji a krutěji než jindy. Nezapomeňte na svou lidskou povinnost, na svou sociální daň neznámým dětem: to, co jindy by bylo opomenutím, bylo by letos křivdou na dětech, nejnehodnější mužů a žen.

Lidové noviny 12. 12. 1930

CIKÁNI A MANETÍN

V těchto dnech jsme se dočetli s jistým podivem v několika novinách, že prý četnictvo v manetínském okrese dostalo "od

centrálních úřadů" rozkaz, aby po dobrém nebo po zlém odebralo děti potulných cikánů a dalo je na výchovu do bezdětných rodin. Je to prý pokus, který v případě úspěchu má být proveden ve velkém měřítku. Odehrávají prý se srdcervoucí scény v cikánských táborech, okresní soud v Manetíně prý dostává vyhrůžné dopisy a tak dále. – Nuže, noviny, které tuto zprávu přinesly, se opominuly zeptat na centrálních úřadech, například na zemském četnickém velitelství. Tam není o žádném takovém rozkazu nic známo; naopak četnickému velitelství a četnickým stanicím je známo, že se děti smějí odebrat rodičům jen po rozhodnutí soudním. Nevěříme, že by manetínské četnictvo se rozhodlo o své újmě porušovat zákony; i nezbývá nám než domněnka, že cikánská zpráva z manetínského okresu má silné příbuzenstvo s rodem kachen.

Lidové novinu 19. 12. 1930

1931

ČLOVĚK A KAKTUS

Pravím, že jedna z příčin, proč dnes kaktusy přišly mezi námi lidmi ke cti a lásce, je nedostatek místa. Prosím vás, vždyť stačí jedno okno nebo stoleček u okna, abyste si tam vystavili celou fantastickou kolekci; na jednom prkénku můžete vybudovat maličké zelené město z bání, kupolí, věží a minaretů; nebo seřadit celou obec skřítků komicky ozbrojených až po zuby, dřepících, vytáhlých, řinčících šípy a oštěpy, zakuklených v čarodějském kožiše; nebo si založit cosi jako podmořskou krajinu se schoulenými ježurami, s trsy korálů, houbami, hvězdicemi a všelikým potvorstvem bodlinatým a šupinatým. A to všecko se vám vejde na pár čtverečních stop; není možno soustředit v tak malém prostoru víc podivuhodného života, ledaže byste pěstovali na agaru baktérie; jenže toto zahradnictví už není pro každého.

Tedy zvláštní výhoda, ano, zvláštní krása a ctnost kaktusů je v tom, že to jsou většinou takové bobky, takoví puckové, taková zrovna filigránská práce. Některým lidem se zdají být až příliš malé pro pravou zahradnickou rozkoš. Není to pravda: kaktusy nejsou příliš malé; ale někdy mívám pocit, že člověk je na kaktusy příliš velký. Někdy, zvlášť když se nakláním nad pěknou kolekcí, bych si přál být asi tak veliký jako vrabec. Panečku, pak bych dovedl jinak ocenit architekturu té opuncie, kdežto onen cereus by jaksepatří uplatnil svou masívní vertikálu; teprve potom bych jak náleží prokoukl tu přepěknou geometrii areol, to zdobné pletivo vlásků, ty paprsky glochid; s hrůzou a úctou bych si prohlížel strašný arzenál oštěpů, kopí a tesáků, harpun, udic, jataganů, bajonetů a dýk, šavlí, stiletů a drápů, halaparten, šípů a křiváků, kordisek, palašů a pík a rapírů a bodců, válečně natřených barvami žlutými a rudými a fialovými, zježených dokola jako tábor válečníků. Kdybych nebyl větší než vrabec, zjevil by se mi každý kaktusek teprve ve své pravé kráse a důstojnosti; neboť vězte, že krom prastarých stromů, pod kterými my lidé putujeme jako mravenci, žádná z božích bylinek nemá takovou sílu osobnosti, takový urputný a mužný charakter jako tyto obrněné kuličky a okurečky. Díváme se na ně jako na bizarní hračičky: nuže, chyba je v našich měřítkách.

Kaktusářský obzor, leden 1931

ZA ZEMŘELÝM LÉKAŘEM

Jiným pomáhal a sám sobě pomoci nemohl. Jiné dovedl utěšit v jejich tělesném utrpení, ale sám bez naděje sledoval po týdny postup své choroby, nemaje na své straně ani tu poslední útěchu pacientů, milosrdný sebeklam.

Ladislav Syllaba byl v hlubším smyslu, než je zvykem mediků, lékařem lidí. Neléčil jen nemoc, léčil člověka; pacient mu nebyl jen porušeným organismem, ale člověkem v bolesti a strachu,

poklesající duší, kterou je třeba povzbudit. Dotyk jeho vyšetřující ruky měl něco podivně šetrného a skoro uctivého; bylo to navázání důvěrného a laskavého styku, řekl bych zpovědního otectví k trpícímu člověku. Nepodával nemocnému jenom lék, ale i lásku a chuť k životu; v něm byla naplněna klasická lékařská maxima, že lékař pomáhá, ale příroda uzdravuje. Trochu jako ta tajemná kmotřička z české pohádky uzdravoval nemocné tím, že stál u jejich hlav a ne u jejich nohou: pomáhal jejich mysli, hojil jejich ducha.

Ten jemný a soucitný optimismus dobrého lékaře ho provázel i po jeho cestě veřejným životem. Kde našel co porušeného v našem národním zdraví, neadministroval nikdy radikální léky, ale dovolával se dobrých sil života; víc povzbuzoval, než káral a varoval; jeho hlas vždy byl hlasem vážné a účastné důvěry. Zůstal lékařem, jenž stojí v hlavách i vůči organismu národnímu; jeho teplá a šetrná ruka nám bude dlouho chybět i tam.

Lidové noviny 1. 1. 1931

KAMARÁD MASARYKŮV

Ještě před několika týdny navštívil profesor Všetečka svého Tomáše; přes fyzické známky věku byl to čilý a veselý stařeček s hezkou a ušlechtilou hlavou, plnou humoru a vzpomínek na to, jak před šedesáti lety on, tehdy řečený Všeťa, a Tomáš, dva kolegové z filozofie, oba preceptoři u bohatých vídeňských rodin, se denním stykem spřátelili v mladickou partu; třetí byl Weigner, zprvu tkadlec z Třebíče, nadaný kreslíř a posléze ředitel tkalcovské školy v Rumburce, dále Hájek a syn sedmihradského lékaře, jemný a churavý hoch Herbert. Těch pět, to byl romantický Jugendbund, který složil přísahu na heslo Poznání je síla a zavázal se sloužit pravdě a právu. Život i smrt rozvály tu pětici přátel, ale Jakub Všetečka ještě dlouho navštěvoval docenta Masaryka a jeho mladou americkou choť v jejich vídeňském kvartýrku, dokud je nerozvedlo

místo jejich působení. I Jakub Všetečka, středoškolský učitel a posléze ředitel v Jičíně, zůstal věren onomu heslu mladosti a sloužil pravdě ve škole, v lidovýchově i ve filozofických publikacích; ale snad silnějším poutem než společné zájmy byla jasná a moudrá povaha Všetečkova a jeho intelektuální čilost a vtipnost, která ještě jiskřila v hovornosti drobného a čisťoučkého osmdesátiletého stařík a. Byl již kmetem vedle svého staršího kamaráda z mládí, ale zjevem i duchem byl pěkným svědectvím někdejší generační skupiny, kterou teď, když Jakub Všetečka pokojně usnul, přežívá ten nejstarší a nejsilnější z pěti vídeňských přátel, jediný, kterého se nedotkl věk.

Lidové noviny 13. 1. 1931

NESTÁLO BY ZA TO…

Nestálo by za to, umožnit letos pražským dětem trochu toho bruslení na Vltavě? Letos se totiž, bůh sám ví proč, urodil jakýsi špatný, hrbolatý, šupinatý, hrudovitý led, na jakém si nemůže zajezdit ani klukovská fantazie. A přece je po ruce slušný mrazík, je po ruce vody dost; chybí už jen hasičská stříkačka, trochu dobré vůle a asi půl hodiny ochotné práce pro děti, a na postříkaném ledu by se udělalo kluziště, jedna radost. Říká se našemu věku věk dítěte, jindy zase věk péče o tělo; v tomto případě by ten užitečný kus péče o zdraví dětí šel pořídit tak lacino. – Tak co, vsadíme se, že se to – nestane?

Lidové noviny 17. 1. 1931

NÁLEDÍ

Když tak uhodí řádné náledí, když trochu zaprší a hned to na umrzlé zemi zledovatí, jako se nám děje co chvíli v tomto nepovedeném a nezasněženém lednu, chová se většina nás lidí asi tímto způsobem; nejdřív se zlomyslně rozhlížíme, jak našim bližním ujíždějí nožičky, případně se zachechtneme, když někdo v našem zorném poli honem, máchaje rukama, se snaží obnovit porušenou rovnováhu; ale uprostřed tohoto škodolibého požitku ujede noha nám, což trochu poruší naši důstojnost: potom rozmáchneme ruce, pak uděláme pochopa, pak začneme nadávat na neposypaný chodník a šouráme se opatrně jako stařečkové. Skoro bez výjimky se nakonec shodnem v tom, že to je zatrápené počasí a že to je skandál, že se víc nesypou chodníky, a to že za Rakouska nebývalo, a že aby se člověk bál vystrčit nos na ulici. Ani si přitom nevzpomeneme, že kdysi pro nás náledí nebylo žádnou zimní psotou ani nástrahou proti naší tělesné bezpečnosti, nýbrž jedinou velikou, velkolepou klouzačkou, která nám poskytla rozkoší nevýslovných.

Lidové noviny 23. 1. 1931

O TÉ CHŘIPCE

Tak už se dostala i k nám, sice s jistým zpožděním a zatím jen poskrovnu; ale ani v ohledu chřipky jsme tedy nezůstali za Evropou. Nuže, je tudíž na místě udělit nemocným, zdravým a zejména těm, kdo se chřipky bojí, několik ne sice odborných, ale dobře míněných rad:

1. Jakmile poznáte, že vám je tak nějak divně, a jakmile na sobě zjistíte horečku, zůstaňte doma a vlezte do postele, ale hlavně nechoďte mezi lidi a nedýchejte jim pod nos, hekajíce a bědujíce, že máte chřipku. Každý, kdo si svým bližním naříká, že má chřipku,

zaslouží jednu do zad, ne proto, že je vůbec protiva, ale proto, že chřipku nebo rýmu roznáší.

2. Když už marodíte, vemte si dobrou knížku a čtěte, abyste aspoň nestonali nadarmo.

3. Posléze neříkejte každé rýmě, kašli, angíně, katarům, bolení hlavy a jiným svízelům, že je to chřipka. Zbytečně jí tím děláte reklamu a ztěžujete život všem hypochondrům, kteří náhodou ještě kašel nebo rýmu nemají a bojí se skoro dýchat, aby nevdechli nějakého toho Pfeifferova bacila nebo jaký neřád. Čím míň se bude o chřipce povídat, tím dřív přejde – už z nedostatku veřejného zájmu.

Lidové noviny 29. 1. 1931

STRÁŽNÍK A POETA

Pokud lidská paměť sahá, stalo se už mnohokrát, že strážník napomenul některého básníka; ale zajisté se zřídka přihodí, aby poeta napomenul strážníka. Šel tuhle takový jeden literát čerstvě zasněženou uličkou. Je noc, celý svět je panensky bílý, jen prostředkem ulice si to šlape osamělá policejní patrola. Poeta se zastavil na kraji chodníku. "Hej," zavolal pohoršeně na strážníka, "to se nestydíte dělat šlápoty do takového pěkného sněhu?"

Strážník se na vteřinu zarazil a přemýšlel, není-li rušen ve své úřední funkci. A pak zasalutoval a řekl krotce: "Máte pravdu, pane." A dlouhými kroky přešel na chodník, aby nepošlapal běloučkou ulici.

Lidové noviny 7. 2. 1931

RAKOVINA, LUPUS, TUBERKULÓZA

Ze svého jubilejního fondu věnoval prezident Masaryk největší částky na potírání tří zhoubných nemocí: rakoviny, lupusu a chirurgické tuberkulózy. Ve všech těch případech jde o choroby vleklé, pro které nebývá místa v nemocnicích, a přitom o choroby, které při domácím léčení nejsou trýzní jenom pro nemocné, nýbrž i pro jejich okolí. U nás nejsou dosud léčebny ani útulky pro tyto choroby; tady vychází donace páně prezidentova vstříc třem z nejpalčivějších potřeb lékařské vědy i trpících lidí. Bylo by ke cti našemu věku, kdyby jednou byl nazván ne věkem televize nebo benzínu, nýbrž věkem potírání rakoviny a tuberkulózy. Prezidentův dar tady ukazuje cestu, kterou by se měla obrátit pozornost nás všech; ty částky, které pan prezident mohl poskytnout, mohou být jen základním kamenem, na kterém my ostatní, stát i soukromníci, máme teprve dobudovat ústavy té nejnaléhavější humanity a zároveň toho nejpotřebnějšího lékařského badání. Prezident dal nám příklad; nenásledovat dobrého příkladu je hřích proti Duchu svatému.

Lidové noviny 11. 2. 1931

KDYŽ UŽ JE ZIMA

Básníci starší školy nás občas ujišťovali, že Zima je kouzelník, že tvoří ledové paláce, kouzlí třpytné šperky jíní a podobně. Něco na tom je; přesto myslím bychom se příliš nebránili, kdyby těch zimních kouzel bylo drobet méně nebo kdyby aspoň netrvala tak dlouho. Ale když už zima je a nedá se proti tomu nic dělat, lze dotyčnou Zimu aspoň do jisté míry pěstovat a napomáhat jejím výše řečeným kouzlům. Je k tomu zapotřebí mít kousek vlastní zahrady; ještě lepší by ovšem bylo mít svou vlastní velehoru se stoletými lesními velikány, jejichž mohutné větve by se schylovaly pod tíží

sněhu, a tak dále; ale svou velehoru a své stoleté lesní velikány může pěstovat málokdo. Stačí nám malá zahrádka.

Vsadíte-li si do ní dejme tomu jalovec, shledáte jednoho zimního jitra, že se každá jeho jehlička (a má jich velikou sílu) pokryla nejkrásnějším jíním. Žádná jehličina se tak bohatě neobalí jinovatkou jako obyčejný jalovec, ani tak nejiskří, zkrátka nemá ten zvláštní dar od Pánaboha; ale každá je pěkná, i když jen tak zešedne krupičkami jíní. Smrky jsou zase krásnější, když na nich leží tlustý sníh, a borovice je nejpěknější, když se tak černě a chundelatě rýsuje proti napadlému sněhu. I pocítí zahradník v zimě zvláštní uspokojení, že si vysadil nějakou tu jehličinu a že tím podává pomocnou ruku kouzlům zimy. Učiňte tak, probatum est.

Dále velmi se pro pěstování zimy osvědčují takzvané vždyzeleny. Hladký a lesklý list cesmíny si udělá z jíní jen takovou lemovku, bílou a klikatou konturu; listy mahónie a pěnišníků jsou jinovatkou jako pocukrovány a vypadají jako bílé a duchové lupení z nějaké jiné planety; každý vytrvalý list přijímá jíní jinak, takže věru je nač se dívat.

Ale chcete-li mít v zimě na zahrádce ještě něco pro podívanou, postavte si tam budku pro krmení ptáčků. To se vám toho sletí (ovšem když nezapomenete nasypat zobu), že vaše zahrádka bude plná života v holomraze, jíní a sněhu; ale to už je jiná kapitola.

Světozor 12. 2. 1931

POSLEDNÍ PROSTŘEDEK

Ne, už nepomůže chmuřit se, naříkat na počasí a tvrdit, že za Rakouska se začínalo jaro někdy už v únoru. Povětrnost si z toho nic nedělá a východní vítr si vane dál, jako by se nechumelilo. Nuže, v takovém zoufalém případě povětrnostním už nepomůže nic než takovéto líčení:

"Celý svět bíle pocukrován… jiskří v sněhových poduškách… Zdravě zardělé tváře sáňkujících dítek… Velicí sněhuláci jako bohové paní Zimy… Řeky i potoky sní pod ledovým krunýřem… Kypré a bělostné závěje… Jiskrný mráz kouzlí květy na oknech…"

Tak, a teď snad přijde obleva; neboť obyčejně, jak učí stará zkušenost, když o něčem v novinách píšeme, vyvine se to naschvál jinak, než to pan sazeč dosází a pan metér zlomí. Toto je poslední prostředek, kterým lze působit na vládnoucí povětří; nepomůže-li ani ten, pak už nezbývá než –

Nu ovšem, než čekat na jaro.

Lidové noviny 12. 3. 1931

NEPŘÍJEMNÁ KAPITOLA

"Nemáte ponětí," řekl průmyslový kapitán, "co přísně tajných listin, řekněme patentů, smluv, rozpočtů a tak dále, se dnes krade v průmyslu. To znamená, že nás bude mít, kdo si nás koupí."

Toto bylo řečeno ve dnech, kdy se jeden ukradený úřední akt octl až na tribuně poslanecké sněmovny. Zdá se, že si sněmovna dosud neuvědomila, že se tím do ní dostalo něco, co do ní od gruntu nepatří. Nemýlím-li se, sněmovna má právo kontrolovat úřední akty; má právo dát si je předložit nebo žádat o nich zprávu. Parlament, který s jistým gaudiem snesl, aby v něm byl předčítán akt ukradený ve státním úřadě, si vlastně dal líbit znesvěcení své svrchovanosti; kdyby bral vážně sebe sama, měl by mít pocit, že by teď potřeboval jakéhosi znovuvysvěcení jako chrám, ve kterém se stal smrtelný hřích.

Tedy už to je krajně povážlivá věc, může-li se v nejvyšších úřadech přihodit, že zmizí akt a běhá někde po světě. Není to bohužel jediný zmizelý akt a není těžko si představit, kam všude se takové papíry mohou zatoulat; jednou někam do redakce, podruhé do rukou soukromé strany a potřetí třeba k agentům cizích států;

jednou to bude z ochoty, jednou pro potvoru a jednou za peníze. I když sebeúzkostlivěji se vyhneme neoprávněným generalizacím, padla tím těžká úhona na státní úřady. Vzniká tím totiž velmi nepříjemný pocit, že nemá-li stát spolehnutí na své úředníky, není spolehnutí ani na sám stát.

Budiž, řekněme, že je to případ ojedinělý, který se v našich úřadech nebude tak hned opakovat. Ale tu je okolnost ještě trapnější: že s tímto povážlivým porušením úřední odpovědnosti vyleze na parlamentní tribunu bývalý vysoký úředník, totiž někdejší ministr a druhdy náměstek předsedy vlády. Jak můžeme žádat korektnost od subalterních úředníků, může-li mít tak překvapující názory o tom, co se smí a co se nesmí, někdejší vicešéf vlády? Jaký je tohle příklad? Tady toto je pocit ještě nepříjemnější: že je v tomto státě možno, aby se občas na jeho nejvyšší státnická místa dostali lidé, kteří mají zvláštní ponětí o legálnosti a odpovědnosti, o úředních povinnostech a podobně; to ovšem nebudí valnou důvěru v sám stát. To je druhá fatální nejistota, která zde zůstane mnohem déle než celá ta aféra i její hrdinové. Bojíme se, aby se tato nejistota nestala historickou.

Ale budiž, řekněme si pro útěchu, že i toto je ojedinělý a poněkud desperátní případ muže, který po svém politickém pádu ztratil valnou měrou náležitou sebekontrolu. Pak tu zbývá třetí nepříjemný fakt: že se našel ne jeden novinář, ne jeden poslanec, že se našly vládní listy a strany, které tu ostudu s kradeným úředním aktem posuzují s jistou sympatií jako povedený a v politice jaksi přípustný kousek. Nuže, tohle už je veřejné korumpování mravů. Mají-li ti pánové k politice asi takový vztah jako cikáni ke koňskému handlu, je to víceméně jejich osobní věc, ale rozléhá-li se z listů vládních stran cosi jako uspokojení nad tím, že se ve státním úřadě podařilo ukrást akta, pak je v tom strašná ochota encanailler náš veřejný život a vykašlat se na všechny ohledy slušnosti a loajality. Tato komplicita mnohých je tou nejtrapnější stránkou věci, jako byla kdysi nejžalostnější stránkou věci pana Gajdy. Po těch zůstávají podnes stíny v politické výchově národa; dočkáme se i stínů Ukradeného

Aktu. Za těch dvanáct let jsme to dotáhli na hodně tvrdou kůži, není-li dnes parlamentu i veřejnosti stydno za tu kouzelnickou produkci s úředními listinami vysypanými z rukávu pana X.

Lidové noviny 13. 3. 1931

NÁŠ VERSUS TEN DRUHÝ

Já tam nebyl; jenom jsem si natočil ten knoflík na rádiu, nevěda ani, co mne čeká. I slyšel jsem hlas dvou mužů, kteří o překot zvěstovali: "Teď Franta útočí, ale Roth uhýbá, zasahuje Frantu levičkou, Nekolný odpovídá, teď mu ji dal, Roth ustupuje, infighting, soudce trhá, jsou uprostřed ringu, Franta dává hák, ale minul se, Roth ho zasahuje direktem do žaludku, ale Franta si z toho nic nedělá a bojuje vesele dál – –"

A tak dále. K své hanbě musím říci, že dosud jsem viděl boxovat jenom Chaplina na plátně; ne že bych měl nějaké námitky proti boxingu, ale člověk prostě na všechno se svým zájmem nevystačí. I když tedy můj osobní vztah k rohování je hodně vzdálený a uctivý, doznávám se, že mne ti dva páni, co křičeli z ampliónu, jaksi rozčilili, kopal jsem kolem sebe, zatínal jsem pěsti a potil jsem se bruče: "Nedej se, Franto!" Myslím tedy, že bych dovedl být docela řádným, ba i dosti hlasitým davovým fanouškem; snad mi tato vlastnost dává právo něco poznamenat k tomu, co jsem neviděl, ale slyšel.

Onoho večera bylo totiž krom těch dvou pánů, krom pleskání nohou a rukavic a krom občasného soudcova "break" slyšet ještě něco: tři tisíce lidí. Tři tisíce lidí se mohlo ukřičet a utleskat radostí, když jejich favorit Nekolný zasáhl nějakým direktem bradu nebo ucho Belgičanovo, což celkem chápu; ale ty tři tisíce lidí mrazivě mlčely, když se Belgičan nedal a bil patrně tak dobře, jak uměl. Tu bylo ticho, do kterého dokonce zajelo podrážděné hvízdání. A pak ty tři tisíce lidí ryčely vášnivým protestem, když jejich Franta nebyl

prohlášen vítězem. To se rozumí, je to lumpárna a nespravedlnost, náš Franta to měl vyhrát, Belgičan bojoval špatně, soudce rozhodl špatně, hanba jim, a basta. A tři tisíce lidí se rozešly s živým pocitem křivdy a další desítky tisíců se zasmušily nad tím, že se nám holt ubližuje a že je to lumpárna.

Říkává se, že sport vychovává lidi pro fair play, že je učí sklonit se prostě před netto výkonem. Promiňte, z toho křiku jsem měl jiný dojem. Že nám nejde o výkon, ale jen o úspěch. Že bychom nejraději viděli, kdyby Belgičan do sebe nechal mlátit jako do deky, načež by se slavnostně vyhlásilo, že náš Franta je šampiónem Evropy a že my jsme vůbec chlapíci. Když vyhrajeme my, je to samozřejmě v pořádku; když vyhrají ti druzí, je to lumpárna a zrada. Nejhorší na věci je, že náklonnost takto jednoduše si vykládat fakta není doma jen u našich sportovních fandů; zdá se, že patří do daleko širší kapitoly "jací jsme". Ani si už neumíme uvědomit, že čím je ten druhý lepší, tím větší je čest našeho Franty; že jen tehdy se náš Franta může ukázat jako chlapík, má-li proti sobě dobrého a úctyhodného chlapíka. Snižujeme své vlastní Franty i sebe samy tím, když si namlouváme, že na té druhé straně je jenom chamraď, zrada a intrika. Ztrácíme schopnost ocenit výkon, měřit a hodnotit. Vidí-li politický člověk v těch z druhé partaje jenom neschopné lidi a zaprodance, zříká se tím možnosti hodnotit i své vlastní Franty podle jejich činů. Pro samé podezírání a inkriminování přestáváme vůbec vidět výkony, ať na té, nebo na oné straně. To ovšem je konec fair play. Dostáváme se do stavu chronického podráždění; nejde-li to po našem, křičíme hanba a zrada a máme pocit, že se nám ubližuje. Je to velmi špatný sport; a špatný sport je nejmizernější výchova.

Lidové noviny 19. 3. 1931

TELEFONNÍ SPRÁVA JAKO OBCHODNÍK

Jelikož ve všem je nějaký vývoj a pokrok, rozhodla se i naše telefonní správa udělat něco nového a zavedla jakési nové účtenky nebo jak se tomu říká; jejich reformní význam není sice zcela jasný, ale zajisté je veliký. Od té doby, co my telefonní abonenti dostáváme tyto nové účty, stal se náš život o něco pestřejším. Totiž na těch účtech jsou s tajemnou houževnatostí připočítávány "nezaplacené poplatky z minulých měsíců", které jste zaplatili už před měsícem, přede dvěma měsíci, ba i před čtvrt rokem. Tu tedy pobouřený abonent si natočí telefonní účtárnu a spustí: "Haló, slečno, zde ten a ten. Prosím vás…" A slečna z účtárny už dál nečeká a chlácholivě praví: "Aha, to je kvůli účtu, že ano? Tedy ty měsíce, co máte zaplaceny, si odečtěte z účtu a pošlete, co jste opravdu dlužen."

Po pěti měsících tohoto reformovaného účtování poslala konečně i telefonní správa abonentům upozornění, aby si každého měsíce z účtu odečetli, co už zaplatili, a tak dále.

Dobrá: ale nebylo by jednodušší, aby zaplacené položky si odečtla sama telefonní účtárna a už je na nás nevymáhala? A hlavně, nebylo by to daleko obchodnější?

Lidové noviny 28. 3. 1931

DVA SVĚTY

Možná že jich je víc, ale v praktickém životě se vyskytují obyčejně světy jenom dva: ten první a ten druhý.

Do toho prvního světa vkročíte (ale to se musí vykročit tou pravou nohou), ani o tom nevíte; pozná se to jenom tím, že si vyšlápnete jaksi křepčeji než jindy a že ten svět je ve všem všudy hezčí. Už sama ulice, do které vejdete, je nějaká milá a čistá, vida, tady mají květiny v okně, tuhle služtička vytřepává z okna utěrku jako praporek, dobrýtro, Mařenko, to se to šlape takovou pěknou

ulicí, tady ty záclonky, tam jde pan pošťák, nemáte nic pro mne? Taky dobře, tak až podruhé, pan soused se dívá přes plot, dobrý den, pane sousede, to se nám vyčasilo, on je to hodný a milý člověk, pozor, kluku, s tou koloběžkou, ať mě, prcku, neporazíš, a vás, starý pane, už taky od vidění znám, tady kočárek s děckem, uhnu mu z chodníku, ono to spí se zaťatými pěstmi, pozdrav bůh, to je papula, a tam ta pěkná panička, jak se nese se svým nákupem, to asi budou mít hovězí nebo co, a tady už si to řinčí červená tramvaj, tak jedeme, pane konduktére, ale pěkně nahlas, když se tak hrneme do práce, tady sedí starý dělňas, široká matka, a hele, holka jako květ, to je to svěží a hladké, ani se na mne nepodívá, inu, má svého mládence, ale je nás v tom voze, lidičky, nic nevadí, pane, že jste mě šťouchl, když se trochu zmáčkneme, je místa dost, při dobré vůli všecko jde, dnes si vyřídím notný kus práce, tak vida, už jsme na místě; lidi, to to uteklo! – A tak dále; takto a podobně vypadá svět, do kterého jste vkročili a který na vás čeká.

Ale jindy vstoupíte do světa naprosto jiného, čertví kde se vzal, ale je souvislý a jako z jednoho kusu, jako by tu byl odjakživa. Bože, jaká otravná ulice, takové mizerné chodníky nejsou nikde na světě, fuj, tady ty špinavé papíry, kde se jen toho svinstva nabere, tamhle holka, cumploch, vytřepává z okna utěrku, pak nemají být bacily, to by se mělo zakázat, a tady listonoš, máte něco pro mne?, to se rozumí, jenom samé účty, zatracený kluku, dej pozor s tou koloběžkou, nebo ti dám pohlavek, to by se prostě nemělo trpět, tamhle soused lelkuje za plotem, protiva, ani si ho nevšimnu, tady zas ten dědek, to by se mělo zakázat, aby dětské kočárky jezdily po chodníku, kdopak se jim má pořád vyhýbat, to patří na vozovku a dost, lidi si nadělají dětí, jako by nebylo na světě lidí habaděj, kam to takhle povede, a co si toho ta ženská nese z trhu, dnes lidi mají pomyšlení jen na to žrádlo, zatracená tramvaj, zas nejede, samá neschopnost a nepořádek všude, to jsou poměry, no konečně! pak nemá být přeplněná, když jezdí tak nepořádně, pane, nestrkejte do mne, to si vyprosím, to se rozumí, slečinka si musí pudrovat nos, husa, myslí si, že na ní bůhvíco je. Bože, ti lidé smrdí, ještě se od

nich člověk nakazí chřipkou, a jaké mají hrubé, nemocné a tupé tváře, pane na nebi, ta tramvaj se vleče a dělá kravál, to je k zbláznění – –

A tak dále. Tento druhý svět se ve všem naprosto liší od toho prvního; je trýznivý, vulgární, chaotický a podrážděný; na každém kroku vás plní vztekem. Chtěli byste každému říci něco nepříjemného; každý vám překáží, každý vám dělá něco naschvál a chová se jako váš nepřítel. Není nic, co by vás potěšilo a napojilo důvěrou, nic dobrého, co byste mohl udělat, nic, co by vás nebouřilo proti světu a lidem –

To je zvláštní, že politika se dělá skoro jen v tomhle druhém světě.

Lidové noviny 29. 3. 1931

JAK NAZVETE SVÉHO SYNA

I stalo se, že jsem hledal přátelům vhodné jméno pro dítě rodu mužského, řka sobě: Proč medle nedati dítku libozvučné jméno původu českého nebo slovanského? Prolistovav tedy takzvaný český kalendář, našel jsem jména podivuhodná, která spěchám odporučiti všem, kdo čekají syna.

Máte-li zálibu ve stručnosti, vyberte si některé z těchto křestních jmen: Chval, Směch, Stach, Smil, Přech, Spas nebo Zdar.

Dáváte-li naopak přednost jménům složeným, máte volbu bohatší; váš syn může slouti Soběhrd nebo Častolov, Svatobor, Slavibor, Chranibor nebo Myslibor, Střezivoj, Milivoj aneb Těšivoj, Chotimír či Spytimír, Volnomil nebo Všemil, Braslav, Pobraslav, Domaslav, Střezislav, Něhoslav nebo dokonce Drslav.

A konečně váš syn může býti pokřtěn jakožto Beneš, Remeš, Boček, Bolek, Hašek, Měšek, Duchoň, Blahud, Setěch, Pomněn, Dovtip nebo Prospěch.

Bylo by například nesporně libozvučnější, kdyby se bratr pana Stříbrného nejmenoval František, nýbrž pěkně po česku Prospěch.

Lidové noviny 2. 4. 1931

DVĚ MINUTY TICHA

Už se staly zvykem, ty dvě minuty ticha o polednách Bílé soboty; a kupodivu, čím víc se stávají zvykem, tím víc a tím osobněji jsou prožívány.

Byla zářivá, třpytná Bílá sobota, neskonale jarní a utěšená. Pan soused za plotem zrýval svůj záhonek, nestaraje se o nic na světě než o své sazeničky: milý, přívětivý starý pán, který se umí těšit z pěkných věcí života. A do té předměstské idyly náhle zalehlo ticho dvou minut; rozestřelo se, neznámo odkud, neboť ptáci nepřestali povykovat a děti si hrát. A starý pán se najednou rozpomněl, jaká je to chvíle, smekl čepičku a stál se skloněnou hlavou. Před časem mu tragicky zemřel syn; nyní se vrátil, ne na hřbitov jako o Dušičkách, nýbrž doprostřed jasného a vlídného života. Ta přítomnost mrtvých na prahu jara má něco silnějšího než svíčičky dušičkové; není to svátek mrtvých, jsou to právě jen dvě minuty, právě jen vzpomínka, právě jen tichý a hluboký zážitek.

Lidové noviny 4. 4. 1931

MY A SLOVENSKO

Nechoďme na Slovensko, abychom je posuzovali jen z hlediska národopisné minulosti! Protože to je země budoucna. Sám stavební folklór slovenský jest svým způsobem důmyslná konstrukce ze dřeva a zákonů života. Slovenská dědina ve své slohové čistotě jest příklad urbanismu, který má naše budoucnost vytvářet.

Druhé okouzlení, s nímž jsem se setkal na opětovných svých potulkách po Slovensku, jest obyvatelstvo se zvláštním šarmem, který je tak výhodně odlišuje od české drsnosti.

I po této stránce máme na Slovensku co hledat a čemu se učit.

Pestrý týden 4. 4. 1931

DĚTI LIDOVÝCH NOVIN

Tedy představte si to tak, že v tuto chvíli to u vašich dveří spustí tenkým hláskem:

"Já jsem malý koledníček,
přišel jsem si pro troníček,
troníček mi dejte,
nic se mi nesmějte…"

a tak dále. I jdete zakročit proti zpívajícímu výtržníkovi u dveří; ale on je to kluk nebo holčička, má v ruce spletenou dynovačku s pentlí a – to se rozumí – zarazí se uprostřed zpěvu, když se objevíte na prahu.

"I ty prachkluku," spustíte, "načpak vlastně chceš ten troníček?"

Ale to maličké u dveří je příliš zaražené, neví, jak to říci, a rozpačitě přešlapuje. Dovolte nám, abychom řekli místo něho, jak je to s tím troníčkem a k čemu je dobrý.

Za deset korunek bude tento klouček nebo tato holčička jeden dlouhý a bohatý letní den někde v lesích a u vody, kde je krásně a kde je mnoho slunce; bude mít od ucha k uchu bílá vousiska od hustého mléka a v ruce krajíc chleba s pomazánkou; bude se koupat, bude válet sudy po trávě a hrát si na peška a stavět z písku tunely a hráze a vůbec provozovat tisíc věcí, které jste dělali i vy, když jste byli maličcí. Bez těch deseti korun by bylo jedno dítě, jež nezná než městskou ulici a suterénní díru, ve které přišlo na svět, připraveno o jeden veliký a zdravý den v přírodě. Takový den je kus života nejen dětského; zůstane v těle jako malý kousek zdravých plic a zdravé

krve i tehdy, až tyto malé děti budou velkými lidmi a budou sami mít děti, které po nich budou tak trochu dědit každý kousíček fyzického zdraví. Kupovat dny, týdny a měsíce zdravého dětství je ta nejlepší investice, i když jsme v těchto dobách tísně až příliš ochotni nedosáhnout do svých kapes. Je-li hospodářsky zle, je nejhůře dětem; hospodářské krize svým časem přejdou, ale dětství, které nebylo ve svém vývinu podepřeno sluncem, pohybem a dobrou výživou, se už napravit nedá.

Není to jen bída, co se má napravovat: celá atmosféra našeho života potřebuje hodně víc slunce a svěžesti. Náš denní i veřejný život je až příliš zakaboněn chronickou zlostí, podrážděností a nedůvěrou. Je to naše kolektivní vina; jsme za to dlužni mnoho lásky a dobré vůle. Samy tyto velkonoční svátky míru, vzkříšení a jara ťukají na naše srdce neodbytněji než jiné dny: to, co jindy by byla jen prosba, je dnes ofábořená písnička koledníků. Dáte-li svůj troníček, nedáte jej jenom ze soucitu, ale i pro tu radost.

Je pravda, sociální svízele se nedají hojit soukromým dobročiněním. Ale je mezi námi třída lidiček, které mohou a vždy budou moci přijímat dary a kterým je můžeme dávat bez tísnivého pocitu. Jsou to děti. Je těžko darovat něco dospělému, aby tím nebyl jaksi ponížen. Je lehko dávat dary dětem. Dar dítěti neplyne z nerovnosti sociální, ale z nerovnosti věku, která z nás každému ukládá být ochráncem dětí. Dar dítěti je nejčistší z darů. Darujte dětem dny a týdny krásného života.

Jsme tak trochu jedna rodina, my, kdo jsme seskupeni kolem jedněch novin jako čtenáři i jako pisatelé; to už dělá ten náš denní styk. Děti, kterým při velkonoční pomlázce Lidových novin pomůžete do prázdninových kolonií, budou aspoň po ty darované dny dětmi nás všech a bratříčky nebo sestřičkami vašich dětí. Tož buďte štědrými a hodnými rodiči tisícům neznámých maličkých.

Lidové noviny 5. 4. 1931

PUERTA DEL SOL

Puerta del Sol je to nejslavnější náměstí Madridu a celého Španělska. Je to sám střed Madridu; historicky pak je to místo, na kterém se odehrávaly všechny revoluce a občanské bouře, které kdy vzaly svůj počátek v hlavním městě Španělska, a těch byla větší řada než v kterémkoliv jiném městě Evropy. Během dne by nikdo neviděl zvláštní slávy tohoto místa; ale v podvečer, v hodinu plných kaváren a plných promenád, kdy v každém španělském caballerovi propuká historická potřeba jíti do ulic a shlukovat se, v tu hodinu jste mohli i v nejklidnějších dobách čichat na Puerta del Sol atmosféru chronické revoluce. Je to tam ve vzduchu, v jakémsi vydráždění milostném a současně politickém, v celém tom nakupení ohnivých a pěkných lidí. K tomu nebylo třeba prorockého ducha, aby turista, který poprvé se zamotal do allegra lidstva na Puerta del Sol, opojně začichal a pocítil s naprostou jistotou: Tady se zítra nebo do roka bude konat revoluce, či co; není možno, aby tento národ a tento vzduch nevybili v dohledné době svou nervózní a kavalírskou mužnost.

Lidové noviny 15. 4. 1931

KAKTUSÁŘSKÁ LATINA

Kaktusářská latina je vlastně dvojí: 1. Předně je to latina, která praví, že tato mammillaria je centricirrha, kdežto tamta je ceratophora, a onamo naproti tomu, abyste věděli, reflexispina. Z této latiny by sice nezmoudřel ani Cicero, ale přesto patří k věci; kdybychom neznali jména svých kaktůsků, byl by náš vztah k nim jaksi povrchnější; věc beze jména má jenom poloviční existenci.

2. Ale tady je řeč o kaktusářské latině v podobném smyslu, jako se mluví o latině myslivecké. Kaktusářská latina záleží v jistém holedbání a marnivé chloubě. Pravý kaktusář vám neřekne, že

dejme tomu tento zelený bobek je tuze vzácný a dá se vypiplat jen v půdě nabrané o filipojakubské noci pod zlatým kapradím, že se musí rosit vodou z Jordánu a chovat v teple pod paždím. Naopak, pravá kaktusářská chlouba je téměř opačná. Pochválíte-li takovému kaktusáři nějaký klenot jeho kolekce, řekne vám s okázalou skromností, že tuhle sazeničku jakživ nezalévá a že ji jen tak položil do toho květináčku, nu, a ona roste. Divže neřekne, že ji našel na půdě ve starém haraburdí a zahodil ji do popela, kde mu sama od sebe počala kvést. Chlouba kaktusářská není v tom, že by pěstitel dával najevo nějakou zvláštní péči, nýbrž v tom, že mu všecko roste a prospívá samo od sebe, jaksi jen proto, že to je on. Nechá se, abychom tak řekli, obdivovat tím, že snižuje svou starostlivou kultivaci, aby spíše vystouplo jeho zázračné pěstitelské štěstí. Jak vidět, je to latina velmi subtilní; hleďte ji ocenit, ale nesmíte se podle ní příliš řídit.

Kaktusářský obzor, květen 1931

DO MÁJE

Tedy letos si to příroda opravdu nechala až na máj; poupata jsou na rozpuk, pupence listů užuž se rozbalují, ale dosud nepadlo tiché sluneční komando: Rozviň se! V jiných letech si to vyřídí už duben, měsíc neprávem méně populární než máj. Letos poprvé po desítkách let duben selhal; naše velebná centrální poloha v tomto slzavém údolí nás neušetřila ani jedné chladné vlny, ať vzala svůj vznik na Baltu, nad ruskou nížinou, na Balkáně nebo na jižní točně. Ztratili jsme letos vlastně dobrou polovinu jara; den za dnem se těšíme, že to snad přijde zítra nebo pozítří… Kéž je tepleji u nás! – ale nejenom pro vegetaci, která se už nedá potlačit; ale i pro nás; i pro lidská srdce a lidské mysli. Je mezi námi příliš mnoho sychravosti a všelikých chladných vln; drsné bylo letos i naše

morální klima. Snad i to napravit zůstalo vyhrazeno máji; a tož si na prvního máje navzájem přejme: Kéž je tepleji!

Lidové noviny 1. 5. 1931

HŘBITOVNÍ KVÍTÍ

Nejde nám o to, psát variaci na téma "hřbitova, hřbitova, zahrádky zelené", nýbrž slušně a veřejně se optat, nač přijde v Praze hřbitovní kvítí, předplatíte-li si je u hřbitovních úřadů města Prahy. Nuže: za trvalé udržování jednoho prostého hrobu se skládá jistina 5 000 Kč ve státních papírech, což znamená roční úrok asi 300 Kč. Za těch 300 korunek dostane váš nebožtík od městských hřbitovních úřadů:

1. obložení hrobu mizerným drnem, což stojí i s prací 40 Kč;
2. zalévání hrobu, což se platí ročně paušálem 40 Kč;
3. několik ubohých letniček, které mohou mít cenu 20 Kč, ale protože u města Prahy je jak známo všechno dražší, tedy řekněme 40 Kč.

Tedy za práci, za kterou lze jen s trochou nestoudnosti žádat 120 Kč ročně, berou hřbitovní úřady tři stovky ročně; upozorníte-li je, že za ty tři stovky by se dva čtvereční metry půdy nemusely podobat smetišti, namítnou vám, že to jinak nejde, neboť prý se z vašich peněz musí doplácet na udržování hrobů, na něž byla před válkou složena jistina dnes nepostačující. Řekli bychom, že užít vašich peněz určených na účel s vámi smluvený na účel jiný bez vašeho vědomí a souhlasu je cosi jako zpronevěřit je. Smějí-li hřbitovní úřady takto nakládat s penězi svých klientů, bylo by lépe upozornit pražské občany, aby se varovali uzavírat s městskými úřady kontrakt na udržování hrobů, za jaké jim musí být stydno před nebožtíkem, jehož hrob uctívají. Zde se děje ze strany pražské obce těžký hřích proti pietě, ale také těžké porušování obchodní slušnosti.

Zdá se vůbec, že hřbitovní úřady města Prahy se cítí až příliš za větrem se svým hospodařením na poli mrtvých.

Lidové noviny 3. 5. 1931

KOŠILE

Řekl bych to tak: hledá se Baťa na košile. Mužská košile jak známo stojí tak mezi padesáti a sto padesáti korunami; řekněme průměrem sto korun, když vám záleží na slušné košili. Švadlena, která šije pro vývozní domy košile, dostane za tucet ušitých košil osm až deset korun, za tucet hedvábných košil dokonce až patnáct korun; ale to musí šít od úsvitu do noci. Stojí-li ušití košile stěží jedno procento prodejní ceny, řekli bychom, že něco tu není v pořádku a že práce tu má po čertech malý podíl na ceně zboží. Stálo by za to, prokalkulovat vedle toho ušití, co stojí materiál na mužskou košili, aby se změřil celý lví podíl, který připadá pouhému obchodu; obracíme-li ze všech stran díl, který dostávají švadlenky, nemůžeme se zbavit dojmu, že buď bychom měli dostat košile laciněji, nebo by ty ubohé ruce, které je sešívají, měly dostat něco víc než jedno jediné procento z ceny svého výrobku.

Lidové noviny 13. 5. 1931

ČTYŘI STA TŘICET JMEN

Jak nám spočítal pan profesor Žípek, je čtyři sta třicet ulic ve Velké Praze stejnojmenných a budou se muset překřtívat. Máme v Praze asi patnáct ulic Palackého a třináct Havlíčkových; hromadně se vyskytuje také Jungmann, Neruda a jiní lidé od pera, dále Žižka, Jiří z Poděbrad a jiné osobnosti z třídy dějinných velikánů. Připočítáme-li k tomu, že na obvodu Prahy přibývá hromada

nových ulic, můžeme soudit, že nastane veliká sháňka po jménech pro nějakých pět set ulic.

Nuže obávám se, že bude těžko nalézt pár set spisovatelů, podle kterých dosud není pokřtěna žádná ulice nebo náměstí; bude nesnadno nalézt dostatečný počet velikánů našich dějin, dost velkou zásobu bojišť, dohodových osobností a jiných v Praze tak oblíbených pramenů pro uliční jména. Je tu strašná možnost, že se určité čtvrti stanou zase lexikonem určitého oboru, tak jako Dejvice jsou sborníkem bitev, některé části Královských Vinohradů literární příručkou a jiné drobet přeházeným soupisem evropských států. Člověk si musí dát pozor, aby si nespletl ulici Chmelenského s ulicí Šmilovského; nebo aby si pamatoval, která ulice je Terronská a která Vouzierská. Jakživ nerozeznám ulici Italskou a Anglickou, ačkoliv se poněkud vyznám v Itálii i v Anglii, a také dále. Prosili bychom slavnou městskou radu, aby pro příští poutníky a poutnice byly méně uniformně křtěny ulice. Mohlo by se stát, že by čtyři ulice vedle sebe byly pojmenovány podle Máchy, Macháčka a Josefa Macha; nebo že by se v jedné čtvrti vyskytly ulice Vítězslava Nováka, Terézy Novákové, Arne Nováka, Ladislava Nováka, Ládi Nováka a archiváře Nováčka.

Když už jde o nějakých pět set jmen, stojí za to, řídit se několika praktickými zásadami. První zásada je, pokud možno šetřit jmény vlastními, která jsou nepřehledná a špatně se pamatují. Lépe je nazvat ulici podle nějaké význačné budovy: ulice Muzejní, Školní, Poštovská, Vodárenská; ulice U vodojemu, U remízy, U hřiště, U jatek, U dráhy. Dále podle terénu: Na svahu, Na kopci, Údolní, Na úbočí, V průkopu, Nad roklí, Nad lomy, Na výsluní. U velkých výpadních tříd jsou nejpřehlednější jména směrová: ulice Jižní, Severozápadní a podobně. Dobrá jména jsou podle čtvrtí, se kterými ulice spojuje městský střed: tedy ulice Krčská, Strašnická, Záběhlická atd. Směrová jména podle měst: ulice Kutnohorská, Berounská, Kladenská, Roudnická atd. Jména hlavních náměstí podle starých čtvrtí: náměstí Žižkovské, Vinohradské, Vršovské a podobně. Pokud možno obnovit historická jména ulic a městských bran, zachovat

jména starých usedlostí (Na Hanspaulce, U Kravína, Na Dobešce atd.), starých místních živností (ulice Koželužská, Viniční, Cihlářská, Zelinářská). Podle alejí a zahrad: ulice Lipová, Javorová, Akátová, Březová, V břízách, Vrbová a tak dále, jenom ne všechny najednou v jedné čtvrti. Budiž velmi spořeno jmény cizími, která lidový úzus pokřiví, a jmény dlouhými, která praxe zkomoluje. Volte jména pregnantní, věcná, tkvící pokud možno na něčem topograficky nepřenosném a místně motivovaném. Dejme tomu Fochova ulice může být stejně dobře na Královských Vinohradech jako v Dejvicích nebo v Libni; ale Olšanská ulice může být jen ve směru k Olšanům. Úcta k duchu se jeví i v úctě k slovu; vážíte-li si slova, zacházejte trochu vážně a rozmyslně i se jmény. Jména ulic jsou kus jejich dějin, stejně jako jejich směr a architektura. Na pět set pražských ulic čeká svého pojmenování; může se přitom natropit mnoho nevkusu a nesmyslu – a toho už je na pražských ulicích naděláno ažaž.

Lidové noviny 20. 5. 1931

NOVÉ A HORŠÍ

Bůh nám buď svědkem, že nejsme zálib konzervativních a že většinou očekáváme, že to nové bude aspoň drobátko lepší než to staré; ale nové distinkce pražské policie nejsou ani o chlup lepší než ty dosavadní, nýbrž naopak, vypadají velmi špatně. Jaksi naprosto nesedí na té uniformě; z policemana poněkud britského ražení vzniklo cosi, co nápadně upomíná na vyšňořeného maloměstského policajta. Ty rozetky na infámně růžových výložkách čímsi připomínají staré rakouské gusto, ale bez toho jistého rakouského švihu, který nemůžeme uniformám nebožky monarchie zásadně upřít. Stejně jako ta nepěkná šavle přidaly i ty nové distinkce něco cizorodého k celému charakteru policejní uniformy, pro kterou kdysi prezident Bienert dosti šťastně užil výstroje anglických konstáblů. Sedí to jako pěst na oko; ale patrně už nic a nikdo nás

nezbaví neutěšeného pohledu na maloměstské rozetky naší veřejné stráže.

Bylo by daleko rozumnější, kdyby se policejní uniforma naopak přiblížila vojenské a zejména četnické, která opravdu není špatná. Když už u nás stráž bezpečnosti chodí až po zuby ozbrojena, náležel by jí vojenský ráz a vojenské distinkce, jako mají četníci; nadto by všichni, kdo slouží státu ve zbrani, včetně s finanční stráží, nosili po zásluze kabát jednoho střihu. Ale té rozumné reformy se asi také nedočkáme.

Lidové noviny 23. 5. 1931

VÝSTAVA KAKTUSŮ A SUKULENTŮ

Najdete ji v pražském Botanickém ústavě na Slupi. Tentokrát tu vystavuje největší počet nejkrásnějších děl (odborně se tomu říká "výpěstky") pan továrník Kozelský z Kolína, druhý co do krásy, velikosti a hojnosti je pan obuvník Brettschneider z Malešic – jak vidět, stav kaktusářský neuznává třídních přehrad; má-li pan Kozelský víc pravých rarit, které v každém kaktusáři vzbudí zelenou závist posetou ostny, bodlinami a glochidami, nezadá si pan Brettschneider tučností a bujným vzhledem svých cereů, mammillarií a echinokaktů.

Abyste věděli, ty ježaté sloupy a kandelábry jsou cerei, ty žebernaté mocné koule jsou echinopsis, takové všelijaké ostnaté kuličky a vajíčka jsou povětšině echinokakty, ty článkovité rozsochy jsou opuncie, ty kuličky pokryté drobnými prsy, cecíky a bradavkami jsou mammillarie neboli cecuně; nežádejte však ode mne, abych nějak kolektivně popsal třídu euphorbií čili pryžců nebo poledniček, zvaných mesembryanthema; to se musí vidět s vrtěním a potřásáním hlavou, neboť příroda v nich projevila stejně mnoho humoru jako fantazie. Někdy se ovšem stane, že je to sloup, ale není to cereus, nýbrž opuncie nebo euforbie; někdy jsou to článkované,

ale není to opuncie, nýbrž euforbie. Chcete-li mít jistotu, píchněte do toho nožem nebo si na to mákněte prstem. Teče-li z toho jedovaté mléko, je to euforbie, a nechá-li vám to v prstě zabodnutý celý svazeček palčivých udiček, je to určitě nopál. Pohříchu na výstavě je napsáno Nedotýkati se, čímž je ztíženo samostatné badání.

Jak řečeno, příroda projevila v tvorbě kaktů a sukulentů tolik fantazie, že je to nakažlivé; i vymyslel jsem několik nových kaktů, opatřil je jmény a posílám je přátelům kaktusářům k dalšímu pěstění.

Kaktusářství je zaměstnání vysoce odborné; zkuste to, a jakmile drápek uvízl (na nějakém tom ostnu), propadnete latinským názvům a učeným sporům. Viděl jsem na vlastní oči, kterak jeden neučený a nezasvěcený laik se zeptal na jakéhosi ježatého pucka zarytě sedícího na červeném hrnéčku: "A co je tohleto za tentononc?" "To je Echinocactus longihamatus," zvolal nejbližší kaktusář. "Co vás nemá," prohlásil druhý kaktusář, "to je přece Echinocactus setispinus." "Oho," děl první a začal volat: "Pane řediteli, že je tohle Echinocactus longihamatus?"

"Kdepak," děl dotyčný pan ředitel, "to je přece Echinocactus haematochroanthus. Pane rotmistře, pojďte sem: že je tohle Echinocactus haematochroanthus?" "Pane řediteli, to bych neřek," namítal pan rotmistr, "dyť je to Echinocactus hamatacanthus." "Jděte někam!" ozval se jiný hlas, "je to zkrátka Echinocactus Preculianus." Nato začali všichni hlasitě odporovat, i vzdálil jsem se, neboť nemiluji půtek a rozbrojů.

Ale jinak výstavy kaktusů náležejí už k pražskému jaru stejně výmluvně jako kvetoucí šeříky a jasmíny a poutě k pomníku Karla Hynka Máchy.

Lidové noviny 29. 5. 1931

SVĚTOVÝ REKORD A RODINNÁ UDÁLOST

Toho dne, kdy se do světa rozlétla zpráva, že profesor Piccard vzlétl balónem do stratosféry, že letí nad jižním Bavorskem ve výši jen asi 4 000 metrů, že stříbřitá bublinka jeho balónu už mizí zrakům; toho dne, kdy znalci a učenci už začali prohlašovat, že jeho pokus je předem marný a ztracený a že této chvíle profesor Piccard a jeho průvodce jsou už asi mrtvi, toho dne, v tu chvíli tragické nejistoty, porodila paní Piccardová v Bruselu dítě, tak skoro už pohrobka po muži, jenž létá nad oblaky. V tu chvíli hlásí tyrolský sedlák, že na horách se zřítil balón; ve výši 2 000 metrů najdou bezvládný balón a dva muže v bezvědomí – profesor Piccard a jeho soudruh přistali trochu drsně, ale přece jen šťastně, když předtím vystoupili do výše 16 000 metrů, nejvýše, kam kdy člověk se svou tělesnou schránkou dospěl. Zajisté sám výstup do stratosféry náleží k největším triumfům lidské odvahy; ale představte si, že profesor Piccard podnikl tento polofantastický, polosebevražedný pokus ve chvíli, kdy čekal zrození svého dítěte, kdy přerval lidské pouto čekajícího otce pro šílený pokus v zájmu vědy, aby změřil kosmické záření nebo co jiného tam nahoře, – uvážíte-li to, uvědomíte si, jak strašná a silná je vášeň po poznání, že poznávat, pokročit ve vědění, zmocnit se tajemství našeho světa stalo se lidskému duchu potřebou stejně silnou a snad silnější než kterýkoli jiný hlas lidské přirozenosti. Tento druhý triumf Piccardův, nad pouty, jež nás vážou, náleží svým způsobem také k světovým rekordům.

Lidové noviny 29. 5. 1931

KNIGGE U TELEFONU

Starý Knigge, který vychovával naše babičky a maminky, patrně ještě neměl dostatečných styků s telefonem; proto zůstal telefon věcí nevychovanou a nezdvořilou, která dosud nevytvořila svých

pravidel chování. Zejména automatický telefon právě tím, že je tak pohodlný, se chová přímo nezkrotně; pokud bylo nutno se dovolat slečny v centrále, bylo telefonování spojeno s takovými potížemi a zábranami, že kdo zrovna nemusel nutně telefonovat, raději toho nechal a bylo dobře.

Nerad bych poučoval lidi, neboť je to většinou marné; ale chtěl bych telefonu samotnému položit na srdce několikero dobrých pravidel, zejména:

1. Aby nás nevolal zbytečně. Až dosud zadrnčí telefon obyčejně, když jsme zrovna ve vaně, když se holíme nebo sedíme u polévky nebo jsme jinak, jak se říká, momentálně zaneprázdněni. Zlaté pravidlo telefonu je: zazvonit jenom tehdy, má-li pro nás nějakou radostnou zprávu – ty druhé si může nechat.

2. Když už volá, aby měl drobet trpělivosti. Stane se vám třeba, že zrovna stojíte na žebříku a zatloukáte do stěny hřebík; vtom zadrnčí telefon. I pustíte kladívko na zem, slezete ze štaflí a pádíte k aparátu; ale než doběhnete, omrzí telefon čekání a na vaše udýchané "haló, kdo tam?" vám odpoví jen ironický tón telefonu už zase zavěšeného. Tedy toho by nám telefon dělat neměl; jsou životní situace, kdy člověk není s to být v pěti vteřinách u aparátu, i kdyby se rozkrájel; a když konečně může popadnout sluchátko a zjistí, že přes všechen jeho kalup se už nikdo neozývá, tu řekne i nejmírnější člověk "sakra" nebo něco jiného, co se nemá říkat, a má po několik minut náramný dopal na celý svět.

3. Telefon neslouží kratochvíli, nýbrž úspoře času; má být stručný jako depeše. Někdy vám to ze sluchátka mluví celou hodinu, až se vám zapaří ucho. Styl telefonu je brachylogie; patří to už k jeho strojové povaze. Mimoto nic vám nezhořčí život víc, než když dvacetkrát po sobě voláte nějaké číslo a ono je pořád obsazeno nějakým bezbřehým hovorem. V takovém případě počnete klnout způsobem, který neslouží lidskému rodu ke cti. Největší ctností telefonu je stručnost. Znám muže, který si telefonicky umlouvá schůzku vždycky jen na pět hodin; když se ho ptali, proč zrovna v pět a ne ve čtyři, prohlásil: Pět je telefonem kratší než čtyři.

4. Subtilnější je toto pravidlo: Volá-li vás telefon, má nejprve říci, kdo vás volá, a ne spustit "haló, kdo tam?" – Žádáme zdvořile od každého slušného telefonu, aby zahájil své jednání takto: Haló, zde rada Nečásek; je tam firma Novák a Novotný? – Zatvrdil jsem své srdce už tak dalece, že volá-li mne někdo slovy "haló, kdo tam?", řeknu mu duchapřítomně: "Co vám je po tom?" – Stávalo se mi, že mne zavolal telefon a řekl:

"Haló, kdo tam?"

"Tady Čapek."

"Kdo-o?"

"Čapek."

"Jaký Čapek?"

"Já nevím, jakého si přejete. Tady je obyčejný Čapek."

"Kdože?"

"No Čapek. Č jako Čeljabinsk, A jako aspidistra, P jako polygamie –"

"Haló, je tam porodnice?"

"Není. Tady je jenom doktor Čapek."

"Z porodnice?"

"Ne, ze svého bytu."

"Sakra, já volám porodnici," protestuje telefon.

"To je asi omyl," chlácholím jej; a slyším vzteklé zavěšení telefonu.

Tedy nemá-li být telefon jenom pro zlost, má říci nejprve jméno volajícího; a stane-li se už omyl, mohl by říci "promiňte" – je to za stejné peníze a tak trochu to pohladí toho, kdo byl zbytečně volán.

Lidové noviny 4. 6. 1931

DRUHÁ VÝSTAVA KAKTUSŮ

Tato výstava na rozdíl od té první není v pražském Botanickém ústavě, ale v pěkném ad hoc skleníčku na Slovanském ostrově v

Praze, a nepořádá ji Spolek kaktusářů, nýbrž Sdružení kaktusářů. Nevím, jaký je ideový rozdíl obou těch vážených korporací; nezdá se, že by jeden spolek věřil v jiné kaktusy než druhý anebo že by zásadně zamítal dejme tomu nopály nebo euforbie. Výstavka Sdružení je pěkná a čisťounká, i když nemá takové kolekce kaktusových magnátů, jakými se honosil Spolek; ale sbírka inž. Perly už stojí za podívání, a i ostatní členové se mohou pochlubit pěknými cvalíky, čahouny, kuličkami i okurkami z rodu Cactacearum a přifařených sukulentů. Dohromady by ty dvě výstavy obou spolků vydaly podívanou, že by přecházely oči; a pod společným praporem by mohli kaktusáři vytáhnout na křížovou válku proti růžařům, jiřinářům a perenářům a ozbrojeni důkladnými opunciemi vybojovat pro kaktusy víc zájmu a místa na slunci. Ale aby byl v Čechách pro něco jenom jeden spolek, to snad ani nejde.

Lidové noviny 6. 6. 1931

NEOTRAVUJTE POPLATNÍKA!

Jak známo, daňový poplatník je tvor, který si buď naříká, nebo se zlobí. Je už v lidské povaze, že i když občan platí daně sebesvědomitěji, platí je aspoň nerad. Vzhledem k této vrozené vlastnosti poplatníkově bylo by na místě vybírat daně od něho laskavě a šetrně – nebo aspoň ho zbytečně nedožírat.

V poslední době jdou na nás berní úřady (patrně na pokyn, aby honem naplnily státní pokladny) s praktikou poněkud neobvyklou. Zatímco jiná léta nás nechávaly platit daně, až když nám poslaly daňový výměr, posílají letos, sotva je po 3. červnu, složenky a na nich hned vyměřenou pokutu za upomínku, že jste dosud nezaplatili polovičku daně, která vám má být teprve vyměřena, ale kterou jste podle jakéhosi výnosu měli do 3. června předem zaplatit. Nuže, ta složenka sice občana mrzí jako každý účet; ale ta pokuta

dvaceti korun ho dožírá a rozhořčuje jako šikanózní. Občan si říká, že jako dobrý platič má být upomenut, ale ne hned pokutován; a potřebují-li berní úřady peníze tak honem, ať si pospíší s daňovým výměrem a inkasují hned celou daň, místo aby ji vymáhaly na splátky. Bylo by to od nich obchodnější; a vůči naříkajícímu poplatníkovi aspoň trochu zdvořilejší.

Lidové noviny 19. 6. 1931

MĚLI JSME HRÁČE, CO FAIR PLAY HRÁL…

Měli jsme hráče, co fair play hrál
a veliká kouzla v kartách robil;
ten uměl tak hrát a čarovat,
že prohrál i státní prý automobil.
Měli jsme ministra železnic,
ten začaroval s uhlím krizi:
mour měnil v uhlí anglické
jen mocným slovem a za provizi.
Měli jsme mistra hodináře,
ten v kolečkách znal se převelice,
a protože věděl, kde je mazat,
dodával vagóny republice.
Měli jsme velké těžaře,
a ti vám přišli mezi Franty
a od nich se teprve učili,
kterak být pro stát liferanty.
Měli jsme lásku bratrskou,
taková nenajde se znova:
připsala bratrovi v bance konta
a nešpitla mu o tom slova.
Měli jsme bratra Františka,
ten nebyl stříbrný, ten byl zlatý;

co tomu zůstalo pod palcem,
zůstalo aspoň mezi bratry.
Měli jsme hráče hazardéra,
ale ten domek z karet se boří.
Jen špatný list teď hráč má v ruce.
Pozor na Koudelku. Koudel hoří.
Tam, kde je Stejskal, bývá i Vejskal.
Měli jsme firmu Stříbrný Stejskal.
Památka její ať kvete dál:
aby si nadál Stříbrný stejskal.

Lidové noviny 20. 6. 1931

HROZNÁ POCHYBNOST

Když jsem si pořídil první kaktusy a s nimi zároveň různé ty starosti a nejistoty, a ovšem i neúspěchy, přišel na mne člověk (ať má ostudu: je to můj vlastní bratr), brejlil chvíli do mých květináčů a pak prohlásil: že má myšlenku, kterou si dá patentovat. Že bude vyrábět kaktusy z gumy, s ostny z celuloidu a vlákny z nějaké příze; že tyto umělé kaktusy zasadí do květináčů a bude je prodávat jako živé. A ty, řekl mně, ty si je budeš kupovat, budeš je pečlivě zalívat a budeš si nahlas libovat, jak jsou dužnaté a jak ti rostou!

Rozumí se, že jsem tuto nízkou insinuaci po zásluze odmítl; nicméně od té doby –

Nuže, od té doby, vidím-li nějaký zvláště pěkný kaktusek, dělám jakoby nic, jako bych se jen tak zblízka díval na jeho krásu; ale já si k němu přičichnu. Ono by bylo gumu a celuloid cítit, ale kaktus ne, leda takovou jakousi okurkovou, vodnatou vůní. Teprve pak ze mne spadne nedůvěra a já zajásám: "To máte krásnou mammillarii!"

"Hm, ano, ale… On to je totiž echinokaktus."

Kaktusářský obzor, srpen 1931

nás straší různým náhražkovým hospodářstvím. Jedna náhražka, která už je skoro ostudná, jde na vrub našich vážených pánů restauratérů, hoteliérů a hostinských: ještě pořád dávají svým hostům k příboru papírový ubrousek, jako by byla taková nouze o ten kousek textilu. Páni hoteliéři, tohle se už nikde ve světě neděla; a působí to tuze špatným dojmem, když člověk přicházející z ciziny dostane i v dost náročném a drahém restaurantu místo ubrousku jakýsi kousek klozetového papíru. Není to zrovna slušné tak tuze šetřit na čistotě a úrovni stolování.

Je tu ještě jedna okolnost: jsme náhodou velmi textilní stát, a náš textil trpí nezaměstnaností víc než jiné obory práce. Páni hoteliéři, restauratéři a hostinští, uvažte, co dělníků by našlo práci, kdybyste se zase, jak káže slušnost, vrátili k ubrouskům. Je to tak trochu i hospodářská povinnost. – Tak co, kdo s tím začne? Doufejme, že právě vy, vážený pane, který toto čtete.

Lidové noviny 4. 8. 1931

KATALÁNCI

Ta věc se dala čekat s naprostou jistotou: že při první revoluci ve Španělsku dosáhne Cataluna autonomie v té nebo oné formě. Byla to po desítky let vůdčí myšlenka Katalánců, nejbohatších a nejmodernějších obyvatel iberského poloostrova. Ta jejich touha po národním sebeurčení se projevila i v jejich zvláštní sympatii k nám Čechoslovákům. Viděli v nás už před válkou a zejména po ní cosi jako experty v boji proti cizovládě a cizí dynastii; přišel-li Čech mezi Katalánce, byl přijat s přátelstvím, které ho překvapovalo, dokud v něm nevytušil spodní tón politický.

Stalo se, že na mezinárodním zájezdu do Barcelony se zapisovali novináři všech evropských národů do pamětní knihy barcelonských

žurnalistů. Všichni lichotivými a vzletnými slovy velebili v Barceloně krásy Španělska, což působilo asi tak, jako by někdo před válkou opěval v Praze krásy Rakousko-Uherska. Pak přišel na řadu český novinář a napsal jen jednu větu: "Mon coeur ŕ l'Espagne – et vivent les Catalans!"

A za tu pouhou zmínku jejich jména měl co dělat, aby ho Katalánci nadšením neumačkali.

Lidové noviny 5. 8. 1931

O TVRDÉ KŮŽI MINISTERSTVA ŽELEZNIC

Už se o tom bůhvíkolikrát psalo: pokaždé, když se český člověk vrací mezinárodními spoji do vlasti, sevře mu na hranicích hrdlo trapný pocit pokoření. Na našich hranicích zmizí totiž v umyvárnách vlaků mýdlo. A ručník. A nejsou nahrazeny naším mýdlem nebo ručníkem. Jako bychom vstupovali do země, kde není zvykem se umýt nebo kde je zvykem krást ve vlaku mýdlo a ručníky. Člověk se stydí za naši železniční správu, která nám takto dělá ostudu na mezinárodních dopravních linkách. První dojem cizince, který překročí hranice, nutně je, že vstupuje do země nižší společenské a životní úrovně. To tedy by opravdu nemuselo být.

Bojí-li se naše železniční správa, že by ten kousek mýdla nezůstal na svém místě, budiž; může dát mýdlo tekuté v připevněné lahvi, jako se děje jinde. Bojí-li se, že by se ztrácely ručníky, budiž; může dát vyvěsit sešitý pás ručníku na upevněné žerdi, jak se to tu a tam děje jinde. Těch pár stovek, co se ušetří na mýdle a praní ručníků, opravdu nestojí za tu hanbu. Ale jak se zdá, ministerstvo železnic to neudělá zas, zatímco má plná ústa propagandy krás naší republiky – –

Lidové noviny 8. 8. 1931

PSYCHOLOGIE KATASTROF

Nic platno, i katastrofy, o kterých se dočítáme v novinách, měříme dvojím loktem; více nás vzrušují případy, které se staly v místě, kde jsme už někdy byli, než ty, které se staly na místech nám osobně neznámých. K těmto jaksi nemáme osobního poměru; jsou nám při nejlepší vůli jaksi vzdálenější a cizejší, ba i lhostejnější. Srazí-li se vlaky na trati, po které jsme kdysi, třeba již před dvaceti lety, sami jeli, týká se nás ta pohroma blíž, prožíváme ji osobněji, dovedeme si ji spíš představit než kteroukoliv jinou. Když vyhoří Važec, kde jsme byli, kde se nám zalíbilo v lidech i v dědině, cítíme jeho osud daleko silněji než zkázu nějaké nám neznámé vsi. Je to, jako bychom všude, kam jsme vkročili, nechávali kousek svého já; nebo jako bychom pouhou svou přítomností v kterémkoliv místě zřizovali cosi jako své trvalé účastenství nebo spoluvlastnictví. Kudy jsme prošli, tam už jsme tak trochu doma; čím víc světa projdeme, tím víc těch jemných a účastných osobních vztahů k místům i k neznámým lidem navazujeme. A snad s rostoucí pohyblivostí a zcestovalostí nových generací se nám bude rozšiřovat pojem domova a vlasti. Snad i za hranice zemí a národů. Na celou Evropu. Na celý lidský svět.

Lidové noviny 20. 8. 1931

STÁTNÍ AUTA NA ČUNDRU

Tisk pana Stříbrného objevil novou senzaci: denně přináší celý sloupec případů, že to a to státní auto bylo tam a tam spatřeno na cestě patrně neúřední. Ty případy dodávají jmenovanému tisku jeho čtenáři.

Aniž bychom se blíže zabývali meritem věci, můžeme konstatovat, že se řečenému tisku podařilo dokázati jedním vrzem dvě věci. Jedna z nich je veřejně pohoršující, druhá je přímo strašná.

Ta první je, že se patrně v přemnoha případech u nás opravdu zneužívá státních aut způsobem nenáležitým a málo skrupulózním pro soukromé pohodlí nebo pro osobní fóry některých pánů úředníků a jejich rodin. Ta okolnost tuším by náležela před úspornou komisi parlamentu.

Ta druhá věc je jiná. Ten požitek, s nímž čtenáři onoho tisku přímo honí na potkání čísla aut, dává svědectví, že bohužel takové denuncování a fízlovství náramně hoví nátuře přemnoha našich lidí. Sledujeme onu rubriku s dvojím pocitem: hněvem proti těm, kdo zneužívají státního majetku; a se studem za ty, kdo si vylévají svou závist a malost udavačstvím tak příliš horlivým a nekritickým.

Stal se tento případ: Kdesi na Zvíkově se zastavilo státní auto a z něho vystoupilo několik pánů. K autu se přikolíbal tlustý pán a se zřejmou libostí povídá: "No tak, tohle číslo si zapíšeme."

"Co si zapíšete?" obrátil se k němu nejmladší z pasažérů.

"No, státní auto na čundru," zářil tlouštík.

"Tak poslouchejte," – řekl mladý muž – "já jsem ten a ten z toho a toho úřadu. Ti páni jsou Američané, které sem vezu z úředního příkazu. A teď se račte legitimovat vy!"

"Já?" – bránil se občan – "ani za nic. Proč bych se měl legitimovat?"

"K případnému řízení pro rušení veřejného pokoje," řekl úředník suše. A nyní se do toho vložila panička toho občana: "Milostpane," – kvílela se sepjatýma rukama – "nechte mého muže, prosím vás proboha–"

Na pokračování a dokončení nezáleží, ale za tolik lokajství je člověku stydno.

Lidové noviny 31. 8. 1931

SVĚTLA NAD PRAHOU

Když se člověk blíží v noci k Praze řekněme od Nymburka, vidí už od Čelákovic na západním obzoru takové bledé, matné záření. "To že by už byla Praha?" podiví se a nechce tomu ani věřit; vždyť loni ani předloni nebylo světla Prahy z takové dálky ještě vidět, kdepak! A za chvilku teprve vidí, že to vlastně není záření, nýbrž blýskání; to na černém obzoru vyhrkne bledá zářička, a už je po ní; a teď zas; a znovu; každé tři vteřinky tam vyskočí kapička záře a zhasíná, nežli řekneš švec.

"Vždyť to je jako maják," říká si člověk a vzpomíná si na majáky, které kdy viděl zářit a mrkat v černých nocích nad černými vodami moře. Bylo by to s námi lepší, myslí si, kdybychom měli aspoň kousek moře; moře, člověče, to je sám širý svět, cesta do světa, dokořán brána do všech zemí světa; kdežto my, my jsme zavřeni ve svých hranicích jako malý živnostník ve své dílně –

Ale u všech všudy, řekne si potom, vždyť to musí být nějaký maják! Hle, teď už je vidět snopek paprsků, který se točí kolem dokola, pořád kolem dokola jako světla majáku; zazáří a mizí, hmatá do bezedné tmy kolem dokola jako maják na výspě noci. Aha, vzpomene si člověk najednou, vždyť je to maják! Jednoduše je to jenom ten letecký majáček na letišti ve Kbelích; ale člověk by řekl, že je to světlo přístavu.

Teď už to není kupička záře, nýbrž velké světelné rameno, které násilně prošťuchuje tmu kolem dokola. Vlastně je to krásné. Na obzoru se blýská dalekou bouří; klikaté a rozvětvené blesky se vybíjejí mezi nebem a zemí, ale tadyhle každé tři sekundy šlehne veliký a bílý blesk majáku, užitečný blesk ve tmách, urobený člověkem. A teď už se přes celé černé nebe šine ten světelný pás tryskající z jednoho místa na obzoru a krájí tu bezhraničnou tmu; kdesi blíže – kde to asi je? – řeřaví dvě rudá světla; jedno svítí klidně a druhé mrká v pravidelném rytmu; vypadá to jako bóje, jako signály při vjezdu do přístavu. A ještě výše – kde to asi je? – zase bílé světélko; ne, to jsou dvě světélka, bílé a zelené; a tamhle jsou

také dvě světélka, bílé a červené. To bílé a zelené světélko se najednou blíží a stoupá – propána, vždyť je to letadlo! A to bílé a červené světlo je druhé letadlo, a oba ty páry světel krouží kolem sebe, rozletí se a zase se hledají; je to jako milostná hra dvou letadel v říji – aviony, který z vás je samička?

A náhle docela blízko zarachotí třetí letadlo a je zachyceno obrovským světelným ramenem majáku; na okamžik zazáří na černém nebi strašnou kovovou fosforescencí, zaplane leskem obrovské libely a zase je pohlceno tmou; je slyšet jeho tvrdé burácení. Bylo to náhlé a úžasné jako zjevení; vlastně bylo to skutečně zjevení; v tom krátkém a oslnivém záblesku se zjevila vzrušující krása nového věku, a s ní kus budoucnosti.

Majáčku letiště kbelského, díky za to; máme už skutečný přístav i s majákem, který označuje ve tmách naše pobřeží; prostor, který nás obklopuje, se rozšířil máváním tvých ramen. Nemáme moře; ale ty, majáčku kbelský, jsi znamením hučících dálek, jež nás oblévají.

Lidové noviny 12. 9. 1931

TVÁŘ ZEMĚ

Když my lidé od Labe a Vltavy putujeme po slovenské horní zemi, chybí nám zprvu jedno slovíčko, kterým bychom vyjádřili zvláštní charakter krajiny. Ona je jiná než u nás; je zelenější a zarostlejší; je míň modelovaná civilizací, ale přitom je živější, ba přímo zrosená životem. Je starodávnější, epičtější, nějak zpěvnější než krajina u nás. I u nás jsou hory a doly, lesy a potoky, ale kouzlo našeho kraje je jiné. Duch země mluví u nás týmž jazykem, ale šeptá jiná slova.

Ale pak – hlavně kvečeru, když se vracejí stáda do dědin – najde člověk to hledané slovo. Slovensko není dosud zemí sedláků; zůstalo zemí pastýřů. Je to v charakteru kraj pastorální; není ještě uhněten rukou člověka a modelován pluhem; není vyholen a

vysekán a rozdělen rovnými mezemi; zůstala mu geologická a botanická plastika původního kraje božího. Život, který jej tak intenzívně prostupuje, je život lidí a stád. Tady lze ještě mluvit o tvorstvu ve smyslu téměř biblickém.

Máte-li oči otevřené, uvidíte tu víc ptáků a květin, víc motýlů, víc plodů přírody, větší bohatství všeho, co kvete a žije, hemží se v trávě a létá v povětří; najdete tu samu přírodu v původní hojnosti.

Kdybychom dobře naslouchali hlasu země, snad by nám v mnohém poradil, jak hospodařit a co dělat, aby v přírodě tak bohaté nežil člověk tak chudý.

Světozor 8. 10. 1931

PAN STEED

Na první pohled byste ani neřekli, že je to Brit: s tou jeho mušketýrskou bradkou, jemným a bojovným nosem a ohebnou štíhlostí byste v něm viděli spíše typického plavého Francouze zvláště dobrého chovu; i jeho živost a lehkost je hodně neanglická. Ale když se na něho díváte pozorněji, vidíte, že pro jeho typ je jediná lokalizace: celý svět. Je doma všude. Jeho vlastí je britská politika, románská kultura, středoevropské problémy a bůhvíco ještě. Ale i když je všude doma, zůstává všude panem Steedem. Topan patří k jeho jménu skoro jako predikát; vskutku je to predikát novináře-džentlmena, žurnalisty-diplomata, zpravodaje, který bývá zároveň velmi diskrétním a vlivným činitelem aktivní politiky. Je pro něho zvláštní ctí, že už před válkou prohlédl zamotané poměry habsburské dynastie a celé střední Evropy; je pro nás ctí, že v jejich řešení za války stál s takovou důvěrou na naší straně. Vzpomínka na něho je pozdravem i díkem.

Lidové noviny 10. 10. 1931

PŘÍPAD DESÁTNÍKA X

Bylo by marno chtít to zamluvit: případ desátníka Horáka a jeho soudní dozvuky nechávají v člověku jistý stav (velmi mírně řečeno) mravní deprese. Doufám, že není třeba rozšlapávat znovu okolnosti případu ve Velké Viteži; dělal bych to nerad, protože by přitom bylo tuze nesnadno uchovat onu zdrželivost, kterou nám ukládá zákon zabraňující brojit proti soudním rozsudkům. Není přípustno kritizovat porotu, která vynesla takový či makový verdikt; ale myslete si pro tu chvíli, že zasedáte ve fiktivní porotě soudící případ desátníka X.

Teze. Desátník X (samozřejmě za války) proti rozkazu nadřízených samovolně pokropí olovem sedm zatčených a neozbrojených civilů, když je předem oloupil o hodinky a peníze, které si ponechal. Potvrzeno svědky v plném rozsahu. Myslím, že na tuto skutečnost reaguje právní cit každého normálního člověka způsobem naprosto jednoznačným a určitým. Byl by to verdikt tak strašně jasný, jako že dvakrát dvě jsou čtyři.

Protiteze. Jenže případ desátníka X je jeden z tisíců a desettisíců případů, které se udály za války civilizovaných národů a které navěky unikají hlasu práva a spravedlnosti, aspoň na tomto světě. A byly to případy ve všech armádách; dály se na všech frontách od Yprů až po Dardanely a Bagdád, na vnitřních frontách převratů a revolucí, všude, kde člověk šel proti člověku se zbraní v ruce. Smíme soudit desátníka X, když jeho čin je jenom jedním a přes veškeru hrůzu nikoliv tím nejkřiklavějším případem z těch bezpočetných a už skoro zapomenutých zvěrstev, která rozsela válka po všech frontách? Máme my civilové z let míru vnitřní právo soudit na vážkách zákona to, co se dálo v té strašné suspenzi všech lidských a morálních řádů, která jest rubem každé války?

Nuže, na jedno z těch dvou stanovisk se ve jménu mravní důslednosti a odpovědnosti musíme postavit. Buď odsoudíme po lidském svědomí a zákonu desátníka X, nebo odsoudíme válku se všemi důsledky, které z toho plynou pro normálně čestného

člověka. Páni lidoví soudcové fiktivní poroty, shledáte-li, že válka je polehčující okolnost pro svévolné ubíjení a loupení, bylo by možno toto vaše rozhodnutí respektovat, přijmete-li z tohoto svého rozsudku závazek konat a hlásat vše, co by mezi lidmi a národy znemožnilo zvěrstvo válek. Jen přesvědčený pacifista má právo exkulpovat pro válku člověka válečného; je-li válka taková, že zbavuje lidi odpovědnosti, pak vaše aktivní místo je na té straně, která veškerým rozumným úsilím hledí jednou provždy učinit konec válkám.

Ale váháte-li přijmout veškeré důsledky tohoto stanoviska, pak zbývá jen jedna mravní cesta: hájit platnosti a bezúhonnosti zákonů i pro změtenou dobu války – a bude-li třeba, i pro jiné případy, než byl odporný casus desátníka X.

Lidové noviny 11. 10. 1931

LÁZEŇ OPTIMISMU

Paměť novin i čtenáře novin je sice krátká: kdo ještě ví, co bylo v jeho novinách před dvěma nebo třemi lety? Ale snad si leckdo z čtenářů Lidovek – aspoň z těch, kdo měli na věci osobní podíl – vzpomene na anketu, kterou jsme uspořádali před sedmi lety na téma Proč máte rád své povolání? Tehdy nás došlo na dva tisíce odpovědí; toť se rozumí, noviny z nich mohly uveřejnit jen hrstku. Nyní teprve došlo na ty ostatní – pět set padesát pět dopisů vychází nákladem Aventina ve dvou Gelových svazečcích pod názvem O lidských povoláních. Pět set padesát pět svědků vypovídá dobrovolně o své práci, o své denní robotě, koneckonců o svém životě; a je to pět set padesát pět svědectví – od těch nejprostších po ty velmi zamyšlené a subtilní – o tom, že ta zatracená denní rachota, ta věčná dřina vyhnaných synů Evy, to věčné kutění, vysluhování, starání, robení, ouřadování a vůbec profesionální otročina je vlastně velkou radostí, satisfakcí, slávou a smyslem života. Dva tisíce

odpovědí už není náhoda, nýbrž sociologický fakt; není to ukázka, nýbrž důkaz.

*

Ty dva svazečky čtenářské ankety budou především materiálem pro sociologa – až si totiž sociologie všimne toho nenápadného faktu, že každý člověk žije nějakou prací. Najde tu vysloveny všechny ty různé příčiny a pohnutky, pro něž si člověk volí své povolání nebo pro které si oblíbí to, které mu uložil život, aniž se ho dvakrát ptal. Bývá to radost z krásy a dokonalosti výrobku (zejména u truhlářů, strojníků aj.); nebo z čistoty a jemnosti práce (u krejčích, holičů apod.); nebo z vynalézavosti a nutnosti myslit, řešit nové úkoly, pracovat hlavou (skoro u všech). Nebo je to libost z pracovního prostředí (lesníci, sedláci, učitelé, ale i krejčí atd.), ze stálé změny prostředí (obchodní cestující), ze styku s lidmi (obchodníci). Potěšení z materiálu, se kterým se pracuje, nebo z dobrého užití odborných znalostí. Uspokojení ze sociální důležitosti a užitečnosti výrobku nebo služební funkce. Rozkoš z osobního výkonu, z rizika, ze svéodpovědnosti. Nebo blaživé vědomí dobře organizované spolupráce, "být kolečkem ve stroji". Naplnění dětského snu být jednou tím nebo oním. Přijetí odkazu předků (zejména u sedláků). Sebevědomí stavovské (například kováři). Služba milovaným lidem (ženy a maminky). Služba veškerenstvu, národu, státu (muži). Mravní uspokojení z poctivé práce, z důvěry nebo z uznání. Požitek z vlastní samostatnosti v životě. Radost z toho, že mohu uživit sebe i rodinu. Práce jako prostředek zapomenout na trampoty a zlosti života. Nebo prostě rozšíření vlastního já: svou práci mám rád, protože je to má práce. Trochu sociologicky myslící člověk najde v té sbírce zpovědí materiál skvostný ve své naivitě a přesvědčující ve své moudrosti.

*

Ale i každý čtenář tu přijde na svůj účet. Každý ten dopis je bezděky letmý obrázek života; je za ním celý člověk, jeho život, rodina, prostředí; můžete jaksi stisknout ty ruce umazané, rozpíchané, upsané. Každý ten člověk třeba sebeskoupějšími slovy

povídá sám o sobě něco velmi krásného; každý se pokouší zhodnotit svůj život, byť těžký a nejskromnější. Rád bych ty dvě knížky viděl ve všech rukou: v rukou lidí zkušených, kteří by nad nimi i nad svým životem kynuli hlavou na souhlas, že to tak je, v rukou lidí nespokojených a nešťastných i v dlaních polodětských, které teprve čeká volba povolání –

Ale mimoto bych ji uložil jako povinnou četbu těm, kdo mohou radou i skutkem nějak rozhodovat o sociálním běhu tohoto slzavého údolí; neboť knížka o povolání je nejen sociálním, ale i mravním mementem v této nešťastné době, která vyrazila práci a povolání z tolika tisíců dělných rukou a jež nechává bujet mezi jednotlivými stavy tolik vzájemných nedorozumění a nevážnosti.

Lidové noviny 18. 10. 1931

KOUZELNÍK Z MENLO PARKU

Tak se mu říkalo, ale samo jméno Edison znělo ještě kouzelničtěji. Jsou jména, která z osudu a životního díla nabývají hodnoty jaksi symbolické. Tak jako Plato je patronem veškeré filozofie a Pasteur patronem lékařství, stal se Tomáš Alva Edison živoucím patronem vynálezů a vynálezců. Jeho jméno je ve slovníku každého jen trochu vzdělanějšího člověka, počínajíc dnešními kluky, kteří se ještě nerozhodli, mají-li se stát Old Shatterhandy nebo Livingstony, aviatiky nebo vynálezci. Přesněji řečeno, chlapec nechce být vynálezcem, nýbrž Edisonem; jenomže mu osud obyčejně nedopřeje, aby začínal jako roznašeč novin.

Kouzelník z Menlo Parku. V jistém smyslu byl opravdu kouzelník, něco jako středověký alchymista, který zkusmo, bez teoretické výzbroje, bez vědecké metodiky se pokouší vyčarovat zlato ze svých alembiků. Ale byl to moderní kouzelník, který už nebyl posedlý zlatem; většinou si uměl dobře vyhlédnout, čeho je dnešním lidem třeba víc než zlata; jindy byl sváděn jakousi geniální

a skoro bezúčelnou hravostí – jakou jarmareční hračkou byl první Edisonův fonograf, který jsme před třiceti a více lety poslouchávali za dva krejcary na poutích! Ať mi nikdo neříká, že Edison mohl předvídat, jaká industrie vyroste z jeho porýpaných válečků gramofonových nebo z jeho chlapeckého kinetoskopu! Byla to americká radost z mechanických hraček, polodětinství a pološarlatanerie; ale zvláštní a příznivý rozmar osudu snesl se na hračky tohoto nemetodického strýčka čaroděje, který se bavil svými kolečky a pákami.

Ale celé Edisonovo kouzelnictví je ve výsledcích, ne v metodě; podle toho, co víme o jeho pracovních metodách, podobaly se všemu spíše než magickému čarování Faustů. Protože neměl teoretických předpokladů ani badatelského zájmu, který by ho vedl, vznikla většina jeho vynálezů paradoxním zkřížením dvou činitelů: primitivní náhody a kvantitativní soustavnosti, technického nápadu a hromadného zkoušení. Jakmile si vzal do hlavy nějaký úkol, dejme tomu nalézt vhodné žhavěcí vlákno do žárovky, začal naslepo zkoušet všechna možná vlákna, vlákna z bambusů všech zemí, nervatury a lýka všech možných rostlin; ve svém vynálezeckém velkozávodu v Menlo Parku nechal přezkoušet tisíce, desetitisíce, statisíce vláken, spoléhaje spíš na to, že mezi statisíci případy se najde jeden úspěšný, než na mozkovou kombinaci. Neorganizoval badání, nýbrž organizoval objevitelskou náhodu; industrializoval experimentaci; byl podnikatelem fortuny vynálezců. Jeho postup byl tak nevědecký, jak si je možno představit; byl to naivní a nevybíravý amerikanismus, který jím vtrhl do spekulativního světa do té doby uzavřeného v těsných dílnách vynálezců a laboratořích badatelů. Ale jako by na něm spočívalo požehnání toho mladého, nevyčerpaného Nového světa, vysypal ze svého fabricky organizovaného rohu hojnosti předměty a hračky, které se staly nejhromadnějším majetkem a nejživotnějšími potřebami našeho věku. Vzpomeňte si na Tomáše Alvu Edisona při své večerní žárovce.

Lidové noviny 20. 10. 1931

POZOR NA NĚ –

Pozor na ně, i když jen citují; jsou lidé, kteří nedovedou ani citovat, aniž si přitom zafixlovali. Čtvrteční Polední list měl tlustý titulek: Prezident Masaryk včera prohlásil: Takzvaný Hrad musí zůstat. V textu: "Mluvil i o Hradu a řekl: Ten takzvaný Hrad v zájmu státu musí zůstat pro všechny časy budoucí!"

Protože projev pana prezidenta dodala všem redakcím ČTK, můžete si přečíst ve všech novinách, že pan prezident to řekl drobet jinak. Znělo to: "Ten takzvaný Hrad je a v zájmu státu musí zůstat pro všechny časy budoucí ohradou proti politické malosti, fantastice a korupci." Tu druhou půlku věty Polední list už spolkl. Ještě dobře, že pan prezident – dejme tomu – neřekl: "Byl jsem a vždy budu proti těm, o jichž počestnosti má parlament pochyby." Neboť Polední list by patrně citoval takto: "Prezident Masaryk prohlásil: Byl jsem a budu vždy!" A čtenáři toho legračního orgánu by si pak mohli opravdu ukroutit hlavu.

Lidové noviny 31. 10. 1931

PĚT JIHLAVSKÝCH

Skončilo to tak, jak se dalo od začátku čekat: žalostně a nevyhnutelně. Pět mladíků, kteří si měli odsedět pár měsíců trestu, po zbytečné vraždě dozorce, po marném útěku, po několika dnech hladové a štvané svobody padají jeden po druhém do rukou spravedlnosti daleko strašnější, než byla ta, jíž se pokusili uniknout svou šílenou eskapádou. Normální člověk se těžko vmyslí do toho, jaké nesmyslné naděje, jaké zoufalé husarství, vztek, netrpělivost či i jiná zběsilá pohnutka je pudila k tomu tragickému kousku. Ale

jedna okolnost tu stojí za povšimnutí: pět mladých, skoro klukovských trestanců bylo zavřeno v jedné cele. Kdyby mezi nimi seděl jediný starší člověk, můžeme předpokládat, že by jim byl vymluvil podnik tak hrozný a beznadějný. Pět mladých lidí zbavených svobody a ponechaných sobě samým, to nemůže vést k žádným dobrým plánům. Zdá se, že kdyby naše vězeňství pěstovalo trochu více konkrétní psychologie, nebyla by snad vznikla v osudné cele jihlavského soudu neblahá konstelace, jež stála život otce rodiny a pět mladých provinilců změnila v těžké zločince.

Lidové noviny 16. 11. 1931

PRODAVAČ

Stojí na rohu náměstí a drží v ruce provázek; dole na tom provázku je plechová myška nebo co a běhá sem tam po chodníku; a muž volá do proudu lidí:

"Není to živý
a dělá to divy,
není to živý
a dělá to divy"

– a znovu, bis, detto a repete totéž. Můžete jít tudy za dvě za tři hodiny a budete znovu slyšet:

"…není to živý
a dělá to divy…"

Ta věta je tak říkajíc jeho provozovací kapitál, jeho vynález, jeho základní existenční prostředek. Je to strašně primitivní zdroj živobytí – ale tu se chodec zarazí: kolik lidí mezi námi se živí ne sice jednou, ale několika větami, které vyvolávají dnes a denně do proudu lidí? Stačí několik pravd nebo hesel, a dá se z toho vytlouci existence – někdy o hodně lepší než toho malého pouličního prodavače.

Lidové noviny 22. 11. 1931

OSM MRTVÝCH

Osm mrtvých ve Frývaldově. Je to až divné. My, kteří jsme si za války už skoro zvykli číst denně o stovkách, tisících, statisících padlých, zarážíme se nad těmi osmi mrtvými ve Frývaldově. Nemůžeme je přeskočiti, nemůžeme se od nich odvrátiti. Před těmi osmi mrtvými se stísněně tážeme: Proč? Bylo někomu třeba těch osmi mrtvých? Měl se někde ve Frývaldově končiti "pochod hladu" nasycením všech hladových nebo vítězstvím jejich věci? Víme, že až příliš mnohým se žije zle, a hůře než zle; jsme si vědomi, že ty statisíce nezaměstnaných jsou ranou ve tvář toho, čemu se říká pokrok a organizace světa; ale což lze osud statisíců řešit pochodem proti kordónu frývaldovských četníků? Jak máme nazvat to, vede-li někdo lidi ozbrojené holemi proti nabitým puškám? Kdo zabil těch osm mrtvých? Kdo je chtěl obětovat? To je otázka po odpovědnosti. Otázka, kterou nám klade bída a nezaměstnanost, se však musí řešit mozkem a srdcem. Ne krví.

Lidové noviny 26. 11. 1931

TO SE NERÝMUJE

Případ: Mladý metodista z rodiny metodistů je odveden na vojnu; činí se k plné spokojenosti nadřízených, až na to, že v den sabatu – podle příkazů své sekty – odpírá vzít pušku do rukou. Je odsouzen pro odpírání poslušnosti, odsedí si trest, vrací se k pluku, po celý týden dělá svým představeným radost, ale přijde nový sabat, a je zase zle: nový soud, nový trest. Odseděl si už osmnáct měsíců; podle všeho bude sedět znovu, tak dlouho, až to vojanské pány omrzí a pošlou ho domů jako blázna.

Tedy podobných případů jsme už měli řadu a naše stanovisko k nim je víceméně rozpačité. Neradi bychom i ve svém smýšlení a souzení připustili cokoliv, čemu se říká ohrožování státní bezpečnosti nebo porušování vojenské kázně; ale nemůžeme se zbavit trapného pocitu, že někdy lze ohrožovat a porušovat také jiné věci zaručené zákonem a státním řádem: například svobodu svědomí a víry. Řečeno bez okolků, prostému občanskému cítění se zdá trochu ostré, sedí-li mladý člověk osmnáct měsíců v kriminále jen proto, že jeden den v týdnu považuje za svou povinnost číst v bibli a světit den Páně; i kdybychom sebeúzkostlivěji dbali na to, aby se ani zrnko nevydrolilo z obrany státu, řekli bychom, že vojáček Guziur se svou biblí je menším nepřítelem státu než dejme tomu ministr, který zneužil svého úřadu; ale to je jiná kapitola. Byl jeden plukovník, kterého nebudu jmenovat, aby z toho snad neměl mrzutosti, a který našel jiný prostředek na náboženské horlivce, než je kriminál. Když jistý vojáček z náboženských pohnutek vůbec odepřel vzít pušku do ruky, rozhodl řečený komandýr: "Tak bude pochodovat a cvičit s koštětem." Do týdne onen, jak se jim mezinárodně říká conscientious-objector, přišel prosit o pušku. Nepochybuji, že by se našlo dost jiných způsobů, jak urovnat konflikt mezi vojenskou službou a sektářskými mučedníky různých denominací; ale nejde jen o individuální případy, nýbrž o rozpaky řešení zásadního.

Nuže, zde se skutečně něco velmi nerýmuje v našem právním řádu. Náš stát zaručuje svobodu svědomí a náboženského učení. Každá církev, sekta i náboženská obec má právo učit své věřící a zavazovat je svými dogmaty – pokud ovšem není zakázána jako státu nebezpečná. Lidem se smí vštěpovat dejme tomu víra, že v den boží se nemá brát do ruky zbraň. Ale zachová-li některý věřící toto dovolené učení, může být za to souzen jako zločinec. Stát soudí jednotlivce za to, co dovoluje církev; vojenské reglementy stíhají to, co dovoluje ústava. Je dovoleno učit nějaké víře, ale je zakázáno se jí řídit. Nejsem právník, ale v tomto běhu věcí je něco hluboce nesmyslného. Kdyby byl vydán zákon zapovídající šířit a vyznávat

jakékoliv náboženské nebo mravní přesvědčení, které se nehodí do kasáren, byl by to sice divný zákon, ale jeho užití by mělo aspoň hlavu a patu. Ale není žádného takového zákona; je jenom občanská ústava, která zaručuje svobodu víry, a vojenská disciplína, která ji podle potřeby zrušuje. Zde je diskrepance – a ne pouze teoretická; odnášejí si ji jednotlivci, kteří v tomto vlažném světě mají odvahu k náboženskému martyriu. Slušelo by se tento nesoulad nějak právně řešit – a nenechávat jej na svědomí vojenským pánům, kterým opravdu není třeba přidávat nepopulárnosti takovou příliš kasárenskou justicí.

Lidové noviny 6. 12. 1931

O NEDOSTATKU MIKULÁŠŮ, ANDĚLŮ I ČERTŮ

Nic platno, rok co rok je jich vidět míň. Můžete prochoditi celý večer, než v některé ulici potkáte Mikuláše – obyčejně bez anděla i bez čerta – běžícího poklusem, aby to už měl za sebou, neboť se stydí za své důstojné vousy i za svou mitru. To za našeho dětství nebylo Mikuláše bez Mikuláše a čerta, ba i andělé mezi námi se vyskytovali, dávno před premiérou Františka Langra. Nutno konstatovat, že svatý Mikuláš a jeho čeleď povážlivě upadají a jsou patrně odsouzeni k vymření. Zde bychom my pamětníci předválečných Mikulášů mohli potřást hlavou a vzdychnout, že už to není, jak to bývalo, a že dnešní děti jsou ochuzeny o ten kousek poezie, úžasu, strachu a švandy, což vše kdysi nadílel ctihodný svatý. Ale myslím, že bychom křivdili dnešní době. Mikulášové sice už nechodí, čertů je málo a andělů ještě méně; ale zato, hleďte, jsou chytřejší hračky pro děti, lepší ovoce a veselejší knížky; školy jsou radostnější, je více her, více zdravého pohybu, je skautink, je sport. Zkrátka když si to sečtete, je dnes lépe býti dítětem než za našich dětských let. A i když tátové bručí, že v této zatrápené době nedají

ani findy na ty zbytečnosti, jsou naše časy štědřejší a vlídnější k dětství než minulé doby i se svými Mikuláši, anděly a čerty.

Lidové noviny 6. 12. 1931

STARÝ PÁN

Mladší redaktoři Lidových novin znali dr. Adolfa Stránského už jenom pod názviskem a také ve funkci starého pána. Rád přišel podívat se na ty mladé a bylo mu zřejmě dobře mezi nimi; popovídal si, pošpásoval, rozpomenul se na to či ono z heroičtějších dob novin, které před málem čtyřiceti lety založil; poslouchalo se to jako anekdoty, jako ohňostroj vzpomínek a bonmotů, ale když se tomu šlo na kloub, byl to vlastně kurs politiky a novinaření, úsměvné lekce moudrosti, kritiky a kuráže – ten starý pán měl dnešnímu světu ještě mnoho co říci a je škoda, že toho neřekl víc i urbi et orbi.

Do konce života si dovedl uchovat dvě klasické výsady celého muže: bojovnost a hédonismus; jeho ruce se třásly věkem, ale jeho duch se pořád ještě šavloval, útočil břitkým vtipem, soudil broušenou kritikou a jeho staré neumdlené srdce pořád ještě milovalo život a svět v jeho košaté kráse. Před několika měsíci si zajel až někam za polární kruh; když se vrátil, poprvé si trochu posteskl: "Měl jsem tam jet dřív, teď už dost neužiju vzpomínek na tu krásu, co jsem tam viděl."

Život starého politického bojovníka se naplnil měrou vrchovatou; vše, zač šel do boje, se stalo skutkem; a po těch zápasech, po těch veřejných službách mu zůstává shovívavý úsměv zralé moudrosti, statečné srdce, jasný výhled a harmonická radost ze života. – Byl to jeden ze vzácných případů, kdy lze říci: Život krásný ve své plnosti.

Lidové noviny 21. 12. 1931

PRVNÍ VÁNOČNÍ STROMY

První stromy vánoční, jež se rozžíhají, jsou stromy chudých, které v těchto dnech již planou na náměstích a ulicích našich měst a připomínají nám tisíce a tisíce těch, kteří nebudou moci rozsvěcovat svíčky a chystat pod nimi svým dětem štědrovečerní nadílku, – a to víte: kde je bída s nouzí, je také nejvíc dětí a největší potřeba nadílky. Prý je už cítit na vánočním trhu, že se víc šetří než jindy. Na ledačems se dá šetřit; ale nesmíme šetřit na chudých. Můžeme a musíme si ledacos odepřít; ale proto není třeba, abychom si odpírali splnění svých lidských povinností. Když bylo na světě líp, mohli jsme dávat hodně; dnes je na světě hůř, ba zle, a to je doba, kdy musíme dávat hodně, dokonce víc než v časech méně starostlivých. Právě ve dnech úzkostlivějšího počítání máme zvýšeně dbát, aby každý z nás dal, co má dáti. Když je doba hospodářsky stísněná, je nejstísněnější v tom povážlivě vyrostlém světě bídy. Dobrá, to a ono se dá uspořit; ale na lásce a soucitu, na lidské solidaritě nešetřte – to by bylo to nejhorší hospodaření v dobách společné tísně.

Lidové noviny 22. 12. 1931

HEMŽENÍ NA VÁNOČNÍCH ULICÍCH

se dá popisovat různým způsobem, například jako větší nebo menší národohospodářský obrat v kupování a prodávání; ale přitom by nám ušel jeden velmi nápadný vánoční fakt: že nikdy nepotkáte na ulicích tolik hezkých děvčat jako v předvánoční době. Kde se vzaly tu se vzaly, na každém druhém kroku konstatujete nějaký takový případ. Jako by se smluvily, že se budou obzvláště hemžit v těch několika předvánočních dnech. Je to úkaz až dosud odborně nevysvětlený. Snad jeho příčina je v tom, že druhé pohlaví přišlo na to, že mu vánoce (a případně nějaký ten malý balíček) zvlášť sluší. Nebo si vzaly do hlavy, že musí být co nejpěknější, aby si tím

vydělaly hojnější a větší nadílku. Možná že se jen tak tváří, jako by byly hezčí než jindy; snad po vánocích odloží tu pěknou masku, a ulice zase dostanou ten šedivý a trochu podivný ráz, na který jsme si musili zvyknout.

Lidové noviny 24. 12. 1931

Život a doba spisovatele Karla Čapka v datech

1890
Narozen 9. 1. v Malých Svatoňovicích. Otec MuDr. Antonín Čapek (1855-1929), matka Božena, rozená Novotná (1866-1924). Sourozenci: Helena (1886-1961), provdaná Koželuhová, ovdověla, od roku 1930 provdaná Palivcová; Josef (1887-1945) ženatý od roku 1919.

1895-1901
V Úpici, kde rodina bydlí, navštěvuje obecnou školu a jednu třídu měšťanské školy.

1901-1909
Středoškolská studia začíná v Hradci Králové, posléze pokračuje v Brně, končí maturitou
v Praze.

1907
Rodina se stěhuje z Úpice do Prahy.

1909-1915
Studuje na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy filozofii, estetiku, dějiny výtvarného umění, anglistiku, germanistiku a bohemistiku. (V letech 1910-1911 studuje v Berlíně a v Paříži.) V listopadu 1915 je promován na doktora filozofie.

1917
Působí jako domácí učitel Prokopa Lažanského na zámku v Chyších u Žlutic. V říjnu nastupuje do redakce Národních listů.

1921-1938
Je členem pražské redakce Lidových novin, v letech 1921-1923 pracuje v Městském divadle na Královských Vinohradech jako dramaturg a režisér.

1922
Poprvé představen presidentu T.G. Masarykovi.

1925
Je zvolen předsedou československé odbočky Penklubu, kterou pomáhá založit. Stěhuje se s bratrem Josefem do nového domu na Vinohradech.

1931
Jmenován členem mezinárodního výboru pro duševní spolupráci Společnosti národů (stálý výbor pro literaturu a umění).

1933
Pracuje ve Výboru pro pomoc německým uprchlíkům, je místopředsedou Penklubu.

1934
Organizuje pomocnou sociální akci Demokracie dětem.

1935
Žení se s Olgou Scheinpflugovou, počátky stavebních úprav domu ve Strži, který novomanželé dostali od Václava Palivce do doživotního užívání.

1937
Účastní se světového kongresu Penklubů v Paříži.

1938
Podílí se na organizaci světového kongresu Penklubů v Praze. Opakovaně je navrhován na Nobelovu cenu za literaturu. Po mnichovské konferenci (29. - 30.9. 1938) čelí nenávistné kampani, bojuje s českým fašismem a prožívá nejtěžší období svého života. Umírá 25.12. na zápal plic. Pohřeb na Vyšehradě se koná 29.12.

První vydání knih Karla Čapka

1917 - Boží muka
1918 - Pragmatismus čili Filozofie praktického života
- Krakonošova zahrada
- Nůše pohádek
1920 - Loupežník
- Kritika slov
- RUR
1921 - Trapné povídky
- Ze života hmyzu (společně s Josefem Čapkem)
1922 - Lásky hra osudná (společně s Josefem Čapkem)
- Zářivé hlubiny a jiné prózy
- Továrna na absolutno
- Věc Makropolus
1923 - Italské listy
1924 - Krakatit
- Anglické listy
1925 - Jak vzniká divadelní hra a průvodce po zákulisí
- O nejbližších věcech
1927 - Adam stvořitel
- Skandální aféra Josefa Holouška
1928 - Hovory s T.G.M. (1. díl)
1929 - Povídky z jedné kapsy
- Povídky z druhé kapsy
- Zahradníkův rok
1930 - Výlet do Špatněl
1931 – Hovory s T.G.M. (2. díl)
- Marsyas čili na okraji literatury
1932 - Devatero pohádek a ještě jedna od Josefa Čapka jako přívažek
- Obrázky z Holandska
- Apokryfy
- O věcech obecných čili zoon politikon

1933 - Dášenka čili život štěněte
- Hordubal
1934 - Povětroň
- Obyčejný život
1935 - Hovory s T.G.M. (3. díl)
- Mlčení s T. G. Masarykem
1936 - Válka s mloky
- Cesta na sever
1937 - Bílá nemoc
- Jak se dělají noviny
- První parta
1938 - Matka
- Jak se co dělá
1939 - posmrtně - Život a dílo skladatele Foltýna (torzo románu)